s. daskalof

büyük mücadele

ROMAN

3. basım

BÜYÜK MÜCADELE

Stoyan Daskalof

ÜÇÜNCÜ BASIM

HABORA KİTABEVİ YAYINLARI: 81

Bu kitap 1974 yılında ALTUĞ Matbaasında dizilmiş
HAŞMET Matbaasında basılmıştır.

Stoyan Daskalof

BÜYÜK MÜCADELE

Çeviren :
N. Sel

HABORA KİTABEVİ
Nuruosmaniye Cad. Atasaray 106
Cağaloğlu — İstanbul

1. D Ö N Ü Ş

Mito ikindi üstü cepheden dönmüştü.

Bütün yol boyunca omuzundaki asker sandığı ile koşarcasına yürüdü. Köy kenarındaki tepeye geldiği zaman durakladı. Buradan ağustos sıcağına bürünmüş köy ve tarlaları seyredebiliyordu. Kendi tarlalarını «Barata» ve «Lıkata» semtinde artık sürülmüş olan «Papreto» ve «Buşkovitsa» yamaçlarında araştırıyor; lâkin titremekte olan cemreden gözleri kamaşıyordu. Bunca zamandan beri görmediği, doğup yetiştiği bu yerlere içten seviniyor ve hiçbir tarla sınırını farkedemiyordu. Sadece aşağıda, «Livadeto» semtindeki ulu ağaç yerli yerinde. Yukarıda, «Kitka» da gür ağaçları görebiliyor, başka hiçbir şeyi sezemiyordu... Kırların mis gibi ve henüz fırından çıkarılıp torbaya konmuş sıcak ekmek kokusu onu mestediyordu. Biçilmiş ve tek tük aktarılmış anızlarla, artık sararmış fundalıklara, bembeyaz ineklerin rahat rahat otladığı çayırlara bakıyor, çalılıkların arasında görünmeyen sürülerin çıngırak seslerini dinliyor ve kalbi o kadar daha ferahlıyordu. Paçalarını dizlerine kadar sıyırarak yalınayak içinde dolaştığı sellerden fazla aşınmış hendekler, daha küçükken hayvanları otlattığı köy civarındaki dikenlikler, eğri büğrü sokaklar, yüklü dalları yere kadar eğilmiş meyva bahçeleri, kurumaya yüz tutmuş köy deresi, güneşle cam parçaları gibi parlayan gölcükler, köy evceğizleri, tek sözle buradaki her şey onu sevindiriyordu.

Öz toprağına olan borcunu lâyıkiyle yerine getirdiği duygusu, bambaşka bir gururla onu okşuyor; bu duyguyla toprağı kat kat güzel görüyordu. O kadar içlenmişti ki, köye girmeğe kendinde kuvvet bulamıyordu. Fakat birdenbire uçak gürültüsünü andıran bir ses işitildi. Mito gökyüzüne baktı. Bulutsuz, sütmavi semada tek bir kuş bile göremedi. Bir düşüncedir aldı onu. Sanki alaca karanlığın soğuk gölgesine bürünmüş gibi birdenbire soğuyan uzaklığa dikkatle bakmaya başladı. Ve sık adımlarla eve doğru yollandı.

İşte köy kenarında Gena ile yapmış oldukları evleri. Kiremitle örtülmüş çatıyı, isli bacayı, dalları çatıya dayanmış erik ağacını, sundurmanın tavanını, direklerini görüyor... İşte büyük bir ustalıkla örmüş olduğu ve her gelen geçenin : «Baksana taşları inci gibi dizmiş» deyip hayran olduğu duvarlarla çevrili avlu... İşte sayvant, ambar ve iki arabanın kolayca girebileceği geniş kapı! ...

Mito, derin bir nefes alarak :

— E-e-eh, buna derler! dedi ve harbin bütün ağırlığı üstünden sıyrılıverdi. Ve istemiyerek evine giden patikada yürürken, birçok defa cephedeki arkadaşlarını eğlendirdiği gibi, sanki klârnet çalıyormuş gibi ustalıkla ıslık çalmaya başladı.

Kapıdan :

— Gena, Gena! diye haykırdı, lâkin hiç kimse cevap vermedi.

Avlu kapısı, sanki üzerinde çocuklar oturup sallanmış olup biraz yana yatmış gibisine geldi. İple kapıyı direğe bağladı ve avluya girdi; heyecandan dizlerinin bağı çözülüyordu. Sevimli evini kucaklayası geliyordu. Fakat açılan kolları, hafif bir titremeden sonra hareketsiz kaldı. Avlu ıssızdı; arabası ve sayvant altındaki alet edevat yoktu. Ambar bomboştu, ahırda inekler geviş getirmiyor-

du. Tavuklara sanki kıran girmiş, avluda tek tavuk yok. Köpek sesini bile çıkarmıyordu.

— Na-a-a, kuçu kuçu, Lişko! diye köpeğine seslendi, fakat boşuna.

Başka seneler harmandan sonra buraları saman doluyordu, şimdi ne kuru ot tepelerinden, ne de samandan eser vardı.

— Bu insanlar nerede acaba! Temenujka, Boyan! diye çocuklarına seslendi, sonra sandığını sundurmaya bıraktı, üzerine oturdu ve yeniyle yüzünün terini sildi.

Sundurmaya kilimler serilmişti. Bir tarafta kızı Temenujka'nın kırmızı yorganı görünüyordu. Biber dizileri güneşte kuruyordu. Kekik ve çiçek kokusu yayılıyordu etrafa.

Mito, köyün kenarında işittiği gürültüyü ancak şimdi açıkça farketti. Traktör gürültüsüydü. Sanki tank gibi ona doğru ilerliyor ve ezmek istiyor. Birdenbire irkildi. Ayağa kalktı, sundurma kirişinde anahtarı aradı, fakat bulamadı. Ahıra gitti; bakındı, inekler çoktan buraya girmemişlerdi. Her yerini örümcek ağı sarmıştı.

Mito :

— Olanı varanı kooperatife vermiş olmasın sakın! diye içini çekti ve başını eğdi.

Kooperatiften ayrı olarak hiç olmazsa bir parça tarla sahibi olup ekebilmesi için herkesten evvel köye dönmekte acele ediyordu, fakat gecikmişti! Cepheden daha erken dönebilmesi için bölük komutanına, yardımcısına ne kadar yalvarmış, çeşitli yalanlar uydurmuş, karısının hasta olduğunu söylemişti. Savaş henüz sona ermişti, isteyen aklına estiği vakit cepheyi bırakamaz ki! Emek erleri olarak onları düşmandan serbesrt bırakılan topraklarda, yüzlerce kilometre cephe gerisinde levazım erleri gibi bırakmışlardı. Mito fırıncı olarak çalı-

şıyordu. Arasıra hayvan satın almak için onu köylere de gönderiyorlardı. Birkaç defa mayın tarlalarına uğrayıp, hayvanlarla birlikte ölüm tehlikesi karşısında bulunmasına rağmen harbi daha hafif geçirdi. Fakat harp bittikten sonra ve erler evlerine yollandıkları zaman onlar en geri kaldılar. O zaman Mito, cephenin ön saflarında bulunmadığına esef ediyordu. Bir ay önce döneydi herşeyi eskisi gibi bulacaktı. Artık her şey olup bitmişti. Tarlalar kooperatife teslim edilmiş, hayvanlar da müşterek ahıra götürülmüştü. Karısı da, çocuklar da orada olsa gerek. Her şey ortak mal. Artık evi yok, tarlası yok; hiçbir şeyi yok, kendisi ise emir kulu!

Kendi kendine :

— Kumandanlardan burama kadar geldi! diye bağırdı ve sanki iğne batırılmış gibi göğsünde sancı hissetti.

Nasıl oldu da aldandı! Karısına mektup yazmaya oturduğu günü hatırladı. Almanlar Drava nehri kıyılarında hezimete uğratılmıştı. Bu zaferden sonra komutan yardımcısı kıtaları gezip şunları söylemişti: «Kooperatif işletmeleri cephedeki askerlerin tarlalarını Sovyet makineleriyle işliyecekler ve tıpkı bizim burada Sovyet yardımı sayesinde zaferden zafere ulaştığımız gibi, orada da başarı elde edecekler. Şimdiye kadarki emeğe karşılık üç misli gelir elde edecekler...» Komutan yardımcısı misal olarak, Loveç civarında böyle bir işletmenin Sovyetler Birliği'nden hediye edilen tırtıllı bir traktörün bir gün zarfında koskocaman bir merayı sürdüğünü anlattı. Kooperatörler burasını tohum ekme makineleriyle ekmişler, mahsulü makinelerle toplayacaklarmış. Yorgun hayvanları dinlendiriyorlarmış. inekleri besliyorlarmış, her biri üç kazan süt veriyormuş... Komutan yardımcısı on-

lara birkaç defa bunları anlattı, akıllarını aldı. Birçoklar hücuma geçmek isteyen gönüllüler gibi kooperatife girmeyi arzuladı. Mito da karısına ve çocuklarına olan sevgisinin tesiri altında toprağın esaretinden onları kurtarmak için oturup diğer arkadaşları gibi bir mektup yazdı.

Karısı Gena, önceden razı olmuyordu. Hiç olmazsa bir parça kendi tarlaları olsun! Kadın kendi tarlasını kooperatife vermek istemiyordu, fakat kardeşi Lilo, onu kandırdı : «Burada senin benim yok. Ver hepsini de bak keyfine.» Kadın Mito'nun mektubunu alınca toprağı verdi ve bu yükten kurtuldu! Hem üç çocuğa, hem de hayvanlara, malına mülküne bakış görüş etmek, kolay değildi. Kocasına yolladığı mektupta, kooperatife yazıldığını, lâkin muhtarın Mito'dan razı olduğuna dair yazılı bir vesika istediğini yazdı. Partiden de bunu söylemişler. Mito tereddüt etmedi. Madem ki, parti de bu hususta ilgi gösteriyor, itimatsızlığa hacet yok. Zaten komutan yardımcısı kooperatifte hayatın çok güzel olacağını mütemadiyen anlatıyordu. «Traktörler ve kombaynlar ovanın tankları ve katüşalarıdır!» diyordu o. O zaman Mito, toprağının kooperatif blokuna katılmasına razı olduğuna dair yazılı bir bildirge gönderdi.

Fakat bu bildirgeyi göndereli beri, bir şey kurt gibi içini kemirmeye başladı. Toprağını verdi, ama buna karşılık ne alacak? Karısının, çocuklarının geçimini kim sağlayacak! Loveç kazasında güzel bir kooperatif kurmuşlar, buralı arkadaşları da iyi olduğunu söylediler, peki ama, her kooperatif Loveç'te olduğu gibi mi olacak? Bütün gün sırtüstü yatıp hiçbir iş yapmayacak, sadece hazıra bakacak kimseler de kooperatife girebilir! İşin iyiye varacağını kim garanti edebilir? Ya iflâs ederlerse, o za-

man ne olacak? Kendi payını bırakıp Gena'nınkini verselerdi daha iyi olmayacak mıydı?

Bu şahsi mülkiyet kurdu harbin sonuna kadar içini kemirdi. Bütün tarlalarını vermemesine dair ikinci bir mektup yazdı, fakat buna rağmen toprağına olan sevgisi onu eritti, bir deri bir kemik kaldı. Terhis olundukları zaman, hemen köyüne yollandı. Hiç olmazsa bir parça tarla kurtarır ümidiyle acele ediyordu; lâkin karısı da çocukları da görünürde yoktu, kime ne sorsun...

Kollarını uzattı ve uykudan uyanıyormuş gibi gerindi.

Nerede bulunuyor acaba? Kendi evinde mi? Öz köyünde mi?.

Öz köyüne olan sevgisi sönüverdi. Sokak kapısı önündeki iki kavak ağacı, batmakta olan güneşin kızıllığında yıpranmış birer süpürge gibi görünüyordu. Avlu duvarları yanlamış, baş yerleri yıkılmış. Bahçedeki fasulye toplanmış, sadece sapları kazıklarda sarılı kalmış. Komşu evleri ıpıssız, sanki bütün mahalle çocukları kooperatif bloklarına gitmiş. Bütün köy orada olsa gerek... Şimdiye kadar hiç görmediği kooperatif blokunu, çalışkan arıların, etrafında vızıldadığı büyük bir arı kovanı gibi tasavvur etti. Bunun için köy o kadar ıssız, bu sebepten dolayı hayvanların böğürmesi, çocukların bağırması, erkek ve kadınların konuşmaları işitilmiyor. Aylardan ağustos, harman henüz sona ermiş. İnsanlar kırdan evlerine dönmüş ve bu sıcak alaca karanlıkta herkes köy meydanlığına çıkmış olmalı, hayvanlar bir toz bulutu kaldırarak bayırlardan inmeli, gençler sokaklarda dolaşmalı, meyhanelerin ve bakkal dükkânlarının önünde münakaşa eden köylü grupları olmalı... Mito'ya öyle geldi ki, köy sanki küçülmüş, küçülmüş de kooperatif işletmesi avlusuna sıkıştırılıvermiş...

Tam oraya gitmeye hazırlanırken, oğlu Boyan koşarak avlu kapısını itti, içerden mandalı kapadı, babasının orada olduğunu sezmeksizin duvarın arkasına saklandı. Bu sırada sokaktan biri taş atmaya başladı. Mito, sundurmadan başını kaldırdı. Oğlunu kovalayan çocuklar kapıyı hızla itmeye başladılar. Köy çorbacılarından meyhaneci Börek Neşonun iriyarı, besili koca dingilli Vasil, duvara tırmandı, avluya girdi, ağaç gövdesinin ardına saklanmış olan Boyanı gördü ve bir kedinin üzerine atılan köpek gibi üstüne atıldı.

Boyan ondan çok daha küçük olduğu halde ince bir sopa kavrıyarak karşısına dikildi :

— Defol avlumuzdan, zira kafanı patlatırım!

İlkin saldırgan, beklenmedik mukavemetten şaşırdı, sonra ansızın Boyanı belinden yakalıyarak yukarıya kaldırdı ve yere yuvarlamak istedi; fakat Boyan çeviklikle onu çelmeledi ve yere devirdi. Yere yuvarlanan kabadayı birdenbire ayağa kalktı ve daha büyük bir hırsla çocuğun üzerine atıldı. Evinde kendini kuvvetli hisseden Boyan, elindeki ince sopayı kılıç gibi sallamaya başladı :

— Geri, yoksa tepelerim ha! Seni gidi faşist, seni! Geçti o zamanlar... Babanın sözü geçmiyor artık! Dokuz Eylülden sonra babanı faşist gibi hapsetmediler mi?

Kabadayı öfkeden patlayacaktı. Sundurmanın merdiveni ardına gizlenmiş olan Mito, büyümüş ve çocukluğunda olduğu gibi perçemli, kavgacı oğlunun herbir hareketini heyecanla izliyordu. Mito, sapsarı kesilmişti. Gidip kabadayıya eşek sudan gelinceye kadar dayak atası geliyordu. Boyan hakkından geliyordu Vasil'in. Vasil yine Boyan'ın üzerine atılmak istiyordu. Boyan, elindeki sopayı sallıyor, Vasil'se geri geri çekiliyor ve Boyan'ın elindeki sopayı yakalamaya çalışıyordu. Mito, oğlunun

çevikliğinde kendini görüyor ve hayran oluyordu. Sundurmada gizlenerek ne olacağını görmek istiyordu.

— Defol buradan, anladın mı... Babam dönerse, kemiklerini kırar ha...

Böreğin oğlu sinsi ve alayımsı bir tavırla :

— Baban dönmeyecek! dedi.

Boyan inançla :

— Dönecek! cevabını verdi, ama elindeki sopa düştü düşecekti.

Çocuğun bu dalgınlığından faydalanan Vasil :

— Macar topraklarında çürüyecek baban! diye bağırdı ve elindeki sopayı çekip aldı.

Yabancı bir çocuğun ağzından çıkan : «Baban dönmeyecek, Macar topraklarında çürüyecek» sözleri Mito'nun kalbine hançer gibi saplandı. Vaktiyle Mito'nun babası harbte ölmüştü. Mito yetim kalmıştı. Ondan sonra çorbacılar tarafından tahkir ediliyor, sövüp sayılıyordu. Cepheden o da sağ salim dönmüş olmasaydı oğlu da aynı akıbete uğrayacaktı. Herkes onu dövecek ve kendi gibi daha bu yaşta insanlardan, hayattan nefret edecek, katı yürekli olacaktı...

Mito, hırsından titreyerek Böreğin oğlunun karşısına dikildi ve sert bir tavırla :

— Boyan'ın babası burada! diye bağırdı.

Çocuk, elindeki sopayı bırakıverdi. Korkudan sapsarı kesilmiş «A.. a.. ma» diye kekeliyerek yüzgeri yürümeye başladı ve sokak kapısına varır varmaz hemen dışarı fırlayarak ortadan kayboldu. Öbür çocuklar da kaçtılar. Sadece komşuları esmer Kamaraş'ın sarışın saçlı ve kar gibi beyaz tenli oğlu Naço kaldı. Boyan ise önce şaşkın şaşkın bakındı, sonra sevinçten ağlıyarak babasının boynuna atıldı ve :

— Baba! diye bağırdı.

Mito, oğlunu bağrına bastı ve gözlerinin yaşardığını hissetti. Sesi kısıldı :

— Sen büyümüşsün be, oğlum! Delikanlı olmuşsun! Vasil'e iyi bir ders verdin! Aşkolsun sana!

Oğlan, babasının kucağında sevincinden hem ağlıyor, hem de içini çekerek birşeyler söylemeye çalışıyordu. Birdenbire babasının kucağından sıyrıldı, gözyaşlarını sildi, parıldayan gözlerle babasının elini tuttu ve baştan aşağıya kadar süzerek :

— Bana makineli tüfek getirdin mi? diye sordu.

Mito, oğlunun dağınık saçlarını şefkatle okşayarak cevap verdi :

— Harp bitti... Makineli tüfeği ne yapacaksın?

— İşte şu faşistler için! Bana, senin hakkında kötü sözler söyleyecek, öyle mi?

Mito, oğlunun kederini anlıyordu. Böreğin besili ve azgın oğlu çok defa bazı çocukları etrafına toplayarak emirlerini yerine getirmeyen daha küçüklerin üzerine çullanıyordu. Mito'nun, Vasil'i, herhangi bir çocuğu döverken gördüğü zaman çok defa kovaladığı olmuştu.

Mito, vaktiyle Kamaraş'la bilrikte mahalledeki yaramazlıklarını hatırlayarak :

— Naço ile onlara karşı mısınız? diye sordu.

Boyan, hafifçe gülümseyerek :

— Evet! cevabını verdi. Ama Vasil'den korkuyor.

Mito, çocukların ellerinden tutarak sundurmaya yollandı. Boyan, sandığı görünce :

— Söyle baba, bana ne getirdin? diye sordu.

Mito, direği işaret ederek :

— İşte! dedi ve ensere asmış olduğu küçük makineli tüfeği alıp, namlusuna tapa koydu ve tetiği çekti. Pat diye tüfek «kurşunu» fırlattı. Tapa bir an havada kayboldu, sonra yere düştü. Boyan

sevincinden zıplayarak tüfeği kaptı. Arkadaşı onu kederli bir bakışla seyrediyordu. Boyan tüfeğe dokunmasına müsaade etmiyordu. Mito etrafına bakındı, hemen elini paltosunun cebine soktu ve paketli siyah bir düdük çıkardı.

— Al Naço, bu da sana...

Çocuk âdeta inanmıyor ve kabul etmeye cesaret edemiyordu.

Mito, çocuğun başını okşayarak :

— Madem ki Boyan'la arkadaşsınız, al, dedi. Çocuğun minnettarlıktan elini öptüğünü hissedince daha da duygulandı.

Çocukların sevinçli bağırışmaları Mito'ya çocukluk yıllarını hatırlattı. Babasını hatırlamıyordu. Sadece hastalıklı, fakir anası ve üvey babasını hayalinde canlandırabildi. Çok şeyden mahrumdu. Küçük yaştayken anası da vefat etti. Artık hayvanlarını otlattığı çorbacılardan takatsiz bir halde eve döndüğü zaman ona bir parça ekmek verecek kimsesi yoktu. Yetimlik hayatından kalbi o kadar soğudu ki, Mito sevinç nedir bilmiyordu.

Hatıralarından sıyrılarak :

— Boyan, anan, ablan nerede? diye sordu.

— Ablam işletmede. Ot taşıyorlar. Anam ise... buradaydı. Şimdi bulurum onu. Belki de dedemlerden İtskoyu almaya gitmiş, diyerek Boyan etrafına bakındı ve tüfek elinde dışarı fırladı.

Naço, sanki alârm işareti veriyormuş gibi hızla düdüğü üfleyerek onu takip etti. Gürültülerinden bütün mahalle ayağa kalktı. Mito'nun üzerinee öyle bir hoşluk çökmüştü ki, biraz önce gidip karısını aramak aklından geçiyorken, şimdi sundurmadan kalkmak istemiyordu. Akşam güneşi ışınları yumuşak bir sıcaklıkla onu okşuyordu. Artık kendi evindeydi; askerlik, kumanda, silâh ses-

leri yok! Barış hüküm sürüyor. Buradan onu kimse kovamaz. Buranın her köşesi, en ağır yıllarda kendi alınteriyle kurulmuş. Savaş artık sona erdi. Mito içinde bir hafiflik hissetti. Sonra maharetle ıslık çalmaya başladı. Köyde ondan daha iyi ıslık çalan yoktu. Sözlerini bilmediği, lâkin diğer birçok şarkılar gibi melodisini öğrenmiş olduğu bir Sovyet şarkısı çalıyordu. Avlu, barış ve hürriyet şarkısı içinde çalkalanmaya başladı.

Tıpkı yumuşak bir yastığa dayanmış gibi oturan Mito, ağustos sıcağında düz ovada kıtalarının bulunduğu uçsuz bucaksız Macar düzlüğünü gördü.

Belgrad'tan kamyonlarla hareket ettikleri, Novi Sad'ta şileplerle Tuna'yı geçtikleri, sonra uzun zaman boyunca müthiş borada yoltuluk ederek, Bezden ve Batina'da yine Tuna nehrini geçtikleri ve ta ertesi gün, cephenin ihtiyacını sağlamak için Drava'dan Balaton gölüne kadar uzanan mevziin ardına yerleştikleri o çetin kışı hatırladı. Mito yabancı toprakta kendi tarlasında çalışır gibi çalıştı. Ama bütün bu zaman zarfında kendi toprağına olan sevgisi artıyordu. «Bana bu toprağı, bu alet edevatı verin ve bakın nasıl çalışırım!» diye kendi kendine düşünüyordu. Harbin son dakikasına kadar kendi toprağını, tarlalarının her karışını düşündü. Şimdi, âdeta hayallere kapıldı: «Şimdiye kadar Gena ile bu kadar yapabildik, şimdi ise çocuklar büyümüş, daha neler yapacaklar!» Büyümüş olan Boyan'ın yüzünde hakiki bir yardımcı görüyordu. Temenujka evlenecek, ondan fayda olmayacak. Boyan ile Hristo babalarının tasarladığını tamamlayacaklar. Daha cephedeyken Mito, dere boyunda onbeş dekar yerin harika bir bahçe yapılabileceğini tasarlıyordu. Bir beygir satın alacak, Boyan beygirle dereden su çekecek, evleklere su-

lar akacak, o güzelim sebzeler bol meyva verecek. Mito pazar günleri talikasıyle doğru şehre gidecek şehirlilerin paralarını toplayacak, sonra yine arabayı yükleyecek, yine para kazanacak. Sonra tarla satın alacak; iki misli verim elde etmek için onu Macaristan'da olduğu gibi makinelerle işleyecek... Su çekmek için bahçeye beygir değil de, motor gerek, motor!...

2. E V D E

Mito birdenbire ıslığı kesti. Sokak kapısında omuzunda suağacıyla karısı Gena belirdi. İriyarı vücudu, cepheye gitmezden önce Mito'nun çiçeklemiş olduğu suağacında ritmik bir surette sallanan dolu bakırlardan titriyordu. Mito'yu görünce, başını kaldırdı, sabırsızlıkla beklediğini sezdirmemek için hafifçe gülümsedi ve yine başını eğdi. Fakat bakırları iyice sallanmaya başladılar ve dökülen su eteğini ıslattı. Mito, karısının omuzundaki suağacını almaya atıldı.

Gena başını ona çevirdi ve şefkatle :

— Ne diye yabancı gibi kapı önünde duruyor, içeri girmiyorsun? dedi ve güneşten kararmış yüzü pembeleşti.

— Anahtarı bulamadım ki... Sundurmanın kirişinde yoktu.

— Evet, hakkın var... Anahtarı artık kapının üstüne koyuyoruz, çünkü bir defa kapıyı açık buldum!

Gena bu sözleri söylerken kocasının, elini yukarıya doğru uzattığını, sağlam, çevik ve pişkin olan vücudunun gerildiğini gördü.

Elindeki tozlu anahtarla kapıyı açarken kocasının kararmış yüzüne bakıyor ve yorgunluğunun

birdenbire kaybolduğunu, sihirli bir kuvvetin vücuduna hâkim olduğunu hissediyor ve gençliğinde olduğu gibi heyecanlanıyordu. Kapıyı açtıktan sonra Mito, karısının omuzundan bakırları almak ve duvardaki uzun demir çengellere asmak için elini uzattı. Fakat Gena, kocasının ona yardım etmek istediğine sevinmesine rağmen müsade etmedi. Mito, ilk defa böyle bir harekette bulunuyordu. Gena belki de ona bakırları indirmeye müsaade edecekti, lâkin onun bu hareketi kadınlık onuruna dokundu ve bakırları kendi indirerek önce tahta kocayı, sonra beyaz bakırı astı. Mito, karısının hareketlerini dikkat ve hayretle izliyordu. Karısı döşemeye bir damla su dökmedi. Suağacını çorapların ve çarık yamalarının bir çuval yanında yığılmış olduğu karanlık köşeye bıraktıktan sonra, etrafına sarkan erken ağarmış lülelerini düzeltti, derin bir nefes aldı ve takatsiz vaziyette kocasına doğru yollandı. Sağlam ve güzel bir köylü kadını olduğu halde, fazla çalışma ve yalnızlık sözünü söylemiş, yüzünde epey kırışıklar belirmişti. Fakat bu halinde de kocası onu çok seviyordu.

Mito'nun kalbinde, ayrılık esnasında biriken hisler kabardı, tarla düşüncelerini boğdu; içi ferahladı bu an. Karısı yine yanındaydı. Ve hiç istemeden ağzından :

— E-eh, Gena, Gena! sözleri çıktı.

Mito, derin bir nefes aldı ve gülümsedi. Traşlı yüzündeki kırışıklıklar bambaşka bir hal aldı. Etrafına bakınarak karısının başını tuttu ve :

— E, sağ kaldık da yine görüşebildik! dedi.

Avluda Boyan'ın sesi işitildi. Gena utanarak geri çekildi. Mito, Gena'nın her hareketini takip ediyordu. Gena ocağı karıştırdı. Işıyan korlar sanki canlanmış hâtıralarıydı.

Kocasının, heyecanla etrafında dolaştığını sezince :

— E anlatsana, ne susuyorsun? dedi.

Hisleri şu ocak misali soğumuştu. Bunca zaman birbirlerini görmesinler, gözgöze gelmesinler, birbirlerini hissetmesinler...

Korları karıştırdı, biraz yanmış olan çubukları toplayarak yığdı. Sonra dizüstü çömeldi ve üflemeye başladı.

Mito dayanamadı, duman ve aile ocağı kokusu onu daha da heyecanlandırdı. Kollarını uzattı, karısını hafifçe koltuklarından yakaladı ve bir kenara çekti :

— Sen odun getir, ben yakarım. Bütün hayat boyunca hep sen soba yaktın, şimdi sıra benim!..

Gena, Mito'nun bu hareketine şaşakaldı. Mito'nun üflemesinden korlar dağıldı, Gena bunu görünce gülümsedi, saçlarını düzeltti ve dışarı çıktı. Mito ise, yeniden korları toplamaya koyuldu. Gena, bir kucak çalıyla döndü, Mito'yu kendi kendine konuşurken buldu :

— Ateşin nasıl yakıldığını görsünler... Asker ateşi!

Gena çalıları yere bırakarak, birer birer kırmaya ve Mito'ya vermeye başladı. Mito çalıları dikkatle alıp korlar üzerine koyuyor ve ateşi üflemeye devam ediyordu :

— Biz Allahın kırında, kar üzerinde ateş yakardık! Buz, buz üstünde kar, ama ateş tutuşmaya görsün...

Boyan elinde tüfek kapıdan içeri bir göz attı, ocak başında babasının ve ananasının ateşi yakmakta olduklarını görünce geri çekildi.

Ateş tutuştu, kuru çırpılar alevlendi. Alevler sanki olta yemini yutmaya çalışan obur balıklar gibi ocaktaki siyah zinciri yalıyorlardı. Ateşin kar-

şısında yüzleri parlayan Gena ve Mito birbirinin gözlerine bakıyorlardı.

Gena :

— Biliyor musun, diye fısıldadı. Bir defa eve gelip hepimiz ocağın etrafına toplansak, diye düşünüyordum.

Mito karısının yüzüne bakarak :

— İşte Gena, toplandık ve artık hiçbir zaman ayrılmıyacağız! dedi. Ama bakışlarını ondan ayırmıyordu. Karısı her zamankinden daha güzel, bütün kadınlardan güzel görünüyordu!

Gena, mahçup mahçup odada dolaşıyordu. Kocasının bakışları onu heyecanlandırıyordu, bundan dolayı ona bakmaktan çekiniyordu. Bir ara :

— Ben de kendimi aldırmışım, dedi.

Sonra siyah bakırı aldı, kovadan su döktü ve zincire astı. Eteğine biraz yem koyarak dışarı çıktı ve : «Na, pili, pili» diye tavukları doyurmaya koyuldu.

Mito, evde dolaşıyordu ve dikkatle her köşeyi gözden geçiriyordu. Sanki harb esnasında terkettiği ve boş kalan evi yeniden canlanıyordu.

Gena : «Kıt-kıt-kıt! deyince tavuklar bahçede koşuşmaya ve gıdaklamaya başladılar. Taneleri âdeta yarışırcasına gagalıyorlardı. Gena bu yılki kırmızımtrak bir horozun üzerine çullandı. Horoz kolları arasından sıyrılarak uçtu. Gena horozu kovalamaya başladı.

Boyan :

— Anne, dur ben tüfekle tutayım! dedi ve nişan aldı.

Fakat horoz, sayvant ardına sığındı. Gena :

— Kıt, kıt! diye başka birini gözetlemeye başladı.

Ama Mito, odadan fırlayıp pilici tilki misali yakalamasaydı, Gena belki onu da kaçıracaktı.

Boyan, çocuklara övünmeye başladı :

— Gördünüz mü, babam nasıl yakaladı! Sanki kurşunla vurdu! Babam cepheden geliyor! Ön saflarda savaşmış, şaka değil!

— Ya tank kullanmış mı?

— Elbette.

— Ama uçak idare etmemiş değil mi?

— Savaş sona ermeseydi uçak da idare edecekti, ama artık hacet yok.

Mito, piliç elinde bir kütüğe doğru yollandı, lâkin karısı onun bu hareketinden hem sevinçli, hem de onuruna dokunmuş gibi elini dürttü :

— Bu, erkek işi değil! Ben onu keserdim, sen de başından geçenleri anlat!

— Ne anlatayım! Harab! Bahşet! İnsanlık savaş yüzü görmesin!

— Başına bir felâket gelir diye tirtir titriyor, diken üstünde duruyorduk.

— Kısmetimiz vardı! Aramızdan birçoğu şehit düştü. Kimisine kurşun isabet etti, kimisini mayınlar paramparça etti! Onları insan gibi gömemedik! Bazısının kolu bazısının bacağı koptu, bir kısmından eser bile kalmadı.

Gena, yaşlı gözlerle ona bakıyordu. Mito, şehit düşen kahramanlara olan hayranlık duygusu ve saygı ile anlatıyordu. Bir ara kederle başını eğerek :

— Şimdi onları da karıları ve çocukları bekliyordur, ama hiçbir zaman dönmeyecekler! dedi ve sustu.

Dikkatle karısını izliyordu. Karısının her hareketi onu barışçıl hayata götürüyordu. Gena, pilici çarçabuk yoldu, üttü ve temizledi, sonra üç ayaklı iskemleye oturdu, eteğine bir tabak alarak soğan doğramaya başladı.

«Gena piliç dolmasını çok sevdiğimi biliyor!»

Gena'nın gözleri yaşardı.

Gözyaşları sadece soğandan değil, Mito'nun sağ salim döndüğünden dolayı sevinç gözyaşlarıydı!

Alevlenmiş olan bu ocakta, karanlık savaş anıları yanıverdi ve barışçıl aile hayatı doğmaya başladı. Mito, Gena'nın etrafında dolaşıyordu. İçine öyle bir rahatlık çökmüştü ki... Cephede geçirdiği zaman zarfında sertleşen kalbi şimdi gevşedi ve barışçıl hayat akıntısı yavaş yavaş içini kapladı. Çoktandır işitmediği, çocukların neşeli bağırışmaları, köpeklerin havlaması, hayvanların böğürmesi, kaz ve ördeklerin bağırması şimdi birdenbire hoş çınlamaya başladı, içini aile tatlılığıyla doldurdu.

Gena pilici doldurup dikti ve saçaktaki büyük tencereye koydu. Mito'yu sanki unutmuştu. Aslında her şeyi yalnız onun için yapıyordu, aklı fikri Mito'daydı. Fakat ona sadece kaş altından bakıyordu. Hiçbir şey yapmadan, sadece ona bakarsa hiçbir iş yapmayacağı gibisine geliyordu. Bunca zaman özlemiş olduğu kocasından sevgiyi lokma lokma almak da istemiyordu. Çünkü bu gecenin tatlılığını kaybedeceğinden korkuyordu. Bundan dolayı Mito'nun karşısında kabaran göğsüyle doğrulduğu zaman :

— E, şimdi? diye sordu.

Sonra, birdenbire çıkış yolu bularak, kolundan yakaladı ve dışarıya doğru çekerek :

— Gel döşeği dolduralım, zira bugün geleceğini bilmiyorduk... Yatak da bir köşede.

Mito, kadınlık zarafetinden fethedilmiş bir halde arkasından çıktı.

Samanlığa girdiler. Taze saman kokusu Mito'yu büsbütün büyüledi. Gena döşeğin ağzını açtı. Mito iki eliyle saman alıp doldurmaya başladı. Alacakaranlıkta Gena'yı hayal meyal görüyordu. Sadece yerlerinden oynamış kiremit aralıklarından sızan

ışık tatlı Gena'yı daha da güzelleştiriyordu. Taze saman kokusu Mito'ya herhangi bir uyuşturucu maddeden daha kuvvetli bir şekilde tesir ediyordu. Kaç defa Gena ile birlikte saman üserinde yatmış, yeni evliyken olduğu gibi, çocukları doğduktan sonra da kaç geceyi samanlıkta geçirmişlerdi.

Bazı geceler: «Samanlıkta yatalım» diye akıllarına eserdi. Kuru ot veya saman içine gömülüp yatmak isteğinden kendini zor zaptedebiliyordu. Bir ara kapıyı kapadı, sonra döşeği yarı doldurmuş bıraktı ve Gena'yı belinden yakaladı.

Gena çekilerek:

— Mito, sen delirdin mi... çocuklar görecek! dedi, döşeğin ucunu salıverdi.

Saman yere döküldü.

Gözleri parlayan Mito:

— Çocuklar oynuyorlar! dedi, ama Gena'nın belini bırakmıyordu.

— Yapma, rezil olmayalım! Akşama kadar sabredebiliriz.

Mito, ısrar ediyordu.

— Hayır! Bir dakika dahi dayanamam!

Saman toplamak için eğilmiş olan Gena'yı yeniden yakaladı, lâkin kadın Mito'nun yalvarmalarına aldırış etmiyordu.

— Ne de olsa orada kadın bulmuşsundur kendine!

— Öyleleri de vardı, ama ben, biliyorsun ya, yabancı kadına sokulmam! Seni hiçbir an unutamıyordum!..

Tam Gena, Mito'nun kolları arasındayken avluda ses işitildi.

— Asker nerede? Hey cephe kahramanı! Mito, Gena, neredesiniz!

Gena ürkek sesle:

— Bizimkiler geliyor! dedi ve dışarı koşmaya hazırlandı, ama Mito onu bırakmadı.

— Döşeği dolduralım da öyle çıkarız, sizinkiler için de vakit var!

Samanı daha acele doldurmaya koyuldular.

●

Gena'nın babası Hristo dede, Mito'nun gelmesini hepsinden fazla bekliyordu. Kızını teselli ediyordu; fakat buna rağmen kızının bir öte, bir beri kaçındığını, her işi bitirebilmek için dur otur nedir bilmeden çalıştığını gördükçe üzüntüden kalbi büzülüyordu. Yaşlı karısını yardım etmeye gönderiyordu. Gündüzleri çocukları eve alıyor, onlara bakış görüş ediyordu, ne de olsa evin erkeği olmadı mı, iş yamandır.

Akşam üstü torunu Temenujka soluk soluğa: «Dede, babam geeldi!» deyince koyunları ağıla kapadı ve üzerindeki tozu silkmeye başladı.

Koyunlar meliyor, şişekler birbirlerini kafalıyorlardı.

Hayvanları doyurdu ve elini sallayarak:

— Haydi, Savo amca yapacağı işi bilir! dedi ve eve yollandı. Yana nine, küçük torununun yüzünü siliyordu, Temenujka ise onun elbiselerini topluyor ve gitmeye hazırlanıyordu. Boyan tüfeği elinde dışarı fırladı ve arkasından toz bulutu kaldırarak koşmaya başladı.

Kızlarının evine vardıkları zaman, çocukların ana babası görünürlerde yoktu; döşeğe saman dolduruyorlardı. Çocuklar, babalarının neler getirdiğini görmek için asker sandığına yapıştılar. Sandık kilitliydi, fakat Boyan, uzun kurcalamadan sonra kilidi açtı. Yıkanmamış elbiseler arasında küçük bir çıkın buldular. İçinde pembe bir kumaş var-

dı. Temenujka ipekli kumaşı ölçmeye koyuldu : Acaba bir fistan çıkacak mı? Yana nine bir alacalı basma parçası buldu ve parmakları arasına alarak :

— Bak, güzel ve yumuşak basma! dedi. Şayet Gena beğenmezse, Hazreti Meryem bayramı için kendime diktiririm.

Hristo dede :

— Haydi haydi! Senin bir süsün eksik! Bizim için yalnız bir süs kaldı... kara toprak! dedi.

Boyan hırsız gibi sandığı karıştırıyordu. Nihayet eli sert bir şeye değdi. Hemen elbiseler arasından çıkardı. Gözlerini faltaşı gibi açarak :

— Bu nasıl saat böyle? diye sordu.

Torunundan daha meraklı olan ihtiyor :

— Çalar saatlerden olsa gerek. Ver bakalım çalıyor mu! dedi ve çocuğun elinden saati almak istedi, lâkin torunu dört köşeli parlak cihazı koyvermedi; kulağına götürdü, nefesini keserek dinlemeye koyuldu, hiç bir şey işitemediğinden dedesine verdi ve :

— Dede, sakın bozulmuş olmasın?

— Durun bakayım! Geçen savaşta elimden çok saat geçti ama onlar kurulunca güzel bir melodi yayıyorlardı etrafa. Yüzbaşımızın böyle bir saati vardı... öbürleri hantaldı. Bunlar yeni, Avrupa malı olmalı.

Hristo dede dört köşeli çalar saati evirdi çevirdi, kulağına götürdü ve içinde su olup olmadığını yoklamak için tıpkı bir testi gibi hafifçe salladı. Sonra yine kulağına koydu. Saat çalışmıyordu.

Hristo dede :

— Kurulmamış galiba, acaba nasıl kuruluyor, anahtarı nerede... dedi.

— İşte dede, şu deliği kurcalayalım!

— Amma da yaptın ha! Divane misin, hiç öyle şey olur mu!.. Dokunma, sakın bir yerini kırmayalım, zira baban ikimizi de döver!

Hacer yeni saate baktıkça çocuğun elleri titriyordu :

— Dede, saati bana versene, sadece elimde tutacağım!.

— Olmaz! Çocuk oyuncağı değil o. Buna saat derler, azıcık kurcalarsan bozulur. Cam gibi bir şeydir bu, biraz zorlarsan çat diye kırılır, sonra işin yoksa git de yapıştır! Saati de bir defa tamire verdin mi, ondan hayır kalmaz!..

Hristo dede saati koymak için etrafına bakındı, sonra demir parmaklıklı pencereye yollandı. Çocukların eremiyeceği üst rafa koydu ve :

— İşte burada duracak. Hiç kimse ona dokunmasın. Sadece bakacaksınız, dedi.

Boyan, bir iskemleye binerek elini saate uzattı ve :

— Dede, şimdi saat kaç? diye sordu.

Hristo dede, bu güç durumdan kurtulma çaresi ararcasına :

— Ş-şt! Kaç olduğunu görmüyor musun? Okula gidiyorsun, saatten anlamıyorsun! Biliyorsun ki, gözlüksüz göremiyorum. Gözlüklerim olsaydı, derhal söylerdim!...

Gena, Temenujka'yı, ipekli kumaşa sarınmış odada dolaşırken, anasını alacalı basmayı sanki kendi sandığına koyacakmış gibi dikkatle katlarken, dede ile Boyan'ı çalar saate bakarken buldu. Gena kapıda belirince hepsi irkildi.

Hristo dede, çoktandır beklenen yakın bir adamı karşılamak için hazırlanarak :

— Ayol, askerimiz nerede? diye sordu.

Gena, neşeli bir tavırla :

— Şimdi gelecek! dedi ve sobaya yaklaşarak, tencerenin kapağını kaldırdı. Ben de güya yemek pişiriyorum, kapağını açıp bakmak aklınıza geldi mi?...

Yana nine :

— A-a, merak etme, birkaç defa baktım! dedi ve Gena'ya elindeki basmayı uzattı.

İhtiyar sokağa bir göz attı, fakat kimseyi göremedi.

— Ayol, bu adam nereye gitti, bizi insan yerine de mi saymıyor. Yoksa önce başkalarıyle mi hal hatır etmek niyetinde.

Gena :

— Yukarıda yatağı kuruyor, cevabını verdi. Biliyorsun ya, her şey darmadağındı.

Hristo dede sabredemedi, kalpağını giydi ve yukarı odaya gitmeye niyetlendi. Tam kapıdan çıkarken merdivenlerde Mito'nun ayak sesleri işitildi.

İhtiyar gülümseyerek :

— Bak sen, bak sen, ne şişmanlamışsın! Siz galiba bu defa savaşa değil de, istirahate gittiniz!

Mito ihtiyarın elini öptükten sonra :

— Evet, dedi, vatanımız bize az mı kaygu gösteriyor!

Uzun boylu konuşamadılar. Komşular ardı sıra gelmeye başladılar. Boyan babasının geldiğini bütün köye yaydı. Tüfek elinde karşısına çıkan kadın, erkek, çocuk ve ihtiyarların önüne geçip sevinç dolu gözleriyle babasını gösteriyordu. Naço ise, durmaksızın düdüğünü öttürüyordu.

Kadınlar :

— Hoş geldin, hoş geldin! diyerek kendisinden harble ilgili bilgi ediniyorlardı. Mito, yaşlıların ellerinden öpüyor, ninelere yanağından öpebil-

meleri için eğiliyor, herkese söyleyecek lâkırdı buluyordu :

— Artık savaş falan yok! Şimdi barış var. Çalışmak gerek, diyordu.

Ortalık artık kararmıştı. Hristo dede, başkalarına gitme zamanı olduğunu hatırlatmak için koca karıyı kaldırmasaydı, belki de bütün köylüler gece yarısına kadar akın edeceklerdi.

— Haydi Yana, gidelim, zira karı koca birbiri üstünü iki lâf koymamış.

Mito :

— Niye acele ediyorsunuz!.. Oturun biraz! diyerek onları alıkoymaya çalışıyordu. Aralarında yetişmiş hep birlikte çalışmış olduğu bu insanlarla görüşmek ona zevk veriyordu.

Gena :

— Yemek yiyelim de öyle gidersiniz, dediyse de ihtiyarlar kalmadılar.

Hristo dede :

— Misafirlik için de vakit var! Yarın bayram, akşam üstü toplanırız!

Hristo dede Yana nineyle çıktıktan sonra, diğer misafirler de dağılışmaya başladılar.

Çocuklar çok acıkmışlardı. Gena, yemeği koydu. Yalnız çocuklar değil, Mito da, acele acele karnını doyurdu. Gena Mito'nun niçin acele ettiğini biliyordu. Kendisini de başka bir arzu kurcalıyordu. Derhal Boyan ve Temenujka'yı yatmaya gönderdi; ötesini berisini topladı, tabakları yıkadı, ateşi gömdü ve yukarıki odaya kocasının yanına gitti.

Küçük İtsko'yu uyutmuş olan Mito :

— E-e, şükür! diye derin bir nefes aldı.

Odayı doldurmuş olan döşekteki taze saman kokusuyla yatağa yattılar. Savaştan sonra bu ilk gecede, savaşın bütün acılarını unutuverdiler.

3. TOPRAK

Geceyarısı çoktan geçmişti. Barışçıl sabahı müjdeliyecek tanyeri neredeyse ağaracaktı. Ama savaşlardan sonra barışçıl hayat ne olabilir? Savaşın bir nevi devamı, bir yankısı değil mi acaba? Barışçıl savaş değil mi? O zamanlarda başgösteren her sorun, şimdiden sonra halledilmeliydi!

Odaya giren ışınlar arasında Mito sanki kırları görüyordu. Tarlalarını düşündü. Evvelden olduğu gibi sabah erken kalkma hissi uyandı içinde. Çalışma heyecanına kapıldı ve yatakta, Gena'nın yanında iyi anlar yaşamış olsa da, rahatsız rahatsız bir öte, bir beri dönmeye bşladı ve nihayet baklayı ağzından çıkardı :

— E, söyle bakalım şimdi, sen ne yaptın? Tarlalarımızı ne yaptığını anlamak için ne kadar acele ettiğimi biliyor musun? Aklımdan doksan dokuz kuruntu geçti...

— Bana ne yazdıysan, onu yaptım. Yat, anlatacağım!

Fakat Mito, gözlerini Gena'dan ayırmıyordu. Gena bu bakışlardan bir mana çıkaramadı. Yalnız başına cepheden gönderdiği siparişlerini elifi elifine yerine getirebildiğinden memnun kalacağını zannederek heyecanla, gururla anlatmaya başladı: Kooperatif bloklarını ayarlayan komisyon gelince Gena, Mito'nun mektuplarını alıp, doğru belediyeye gitmiş. Muhtar ve agronom mektupları okuduktan sonra razı olmuş. Onun tarlalarını da bloklara katmışlar ve herkesin önünde partide onu övmüşler.

Hâlâ kendine gelemeyen Mito :

— Ama sen tarlaların hepsini mi verdin? diye sordu.

Gena omuz kısarak, cevap verdi :

— Elbette! Ne diye diğerlerinden ayrılalım! Sen böyle yazmamış mıydın? Yalnız bağımız, bahçemiz ve Yanski deresinde üç dekar yerimiz kaldı.

Mito :

— Eyvah! Gena, sen ne yapmışsın! diyerek yataktan fırladı. Sana ikinci mektup yazdım ya?

— İkinci mektubu da aldım, tarlaları artık sürmüşlerdi!

— Hiç olmazsa Bara'daki tarlayı bırakmış olsaydın.

Gena, ellerini tozdan silkiyormuş gibi vurarak :

— Bara, Lıka ve Kita'da bulunan bütün tarlalarımız gitti! diye cevap verdi, fakat kocasının, bu sözlere içerlediğini görünce, alçak sesle devam etti :

— Ne bileyim ben hangi tarlayı bırakmak istediğini. Hepsi bir yerde olsun bari. Başkalarıyla ne olursa bizimle de o olacak. Bana darılıp darılmıyacağını ne bileyim! Zaten karılar, hiçbir zaman erkeklere yaranamazlar!

Gücenik gücenik devam etti :

— Böyle böyle yap, diye yazdın, şimdi ise aksini söylüyorsun. Beni cambaz gibi niye her ipte oynatıyorsun. Bana, parti şöyle, parti böyle, diye yazıyordun... İşte parti karşıda, git de oradakilere kafa tut! Yoldaşların, Bara'daki parçanı belki de gerisin geriye verirler. Serbest zamanımızda çocuklarla gidip orada çalışırız. Ben, sözümden dönmem, utanıyorum!

Mito :

— Onlarla ben anlaşacağım! diye sözünü kesti.

Bütün geceyi boşa geçirdiğine pişmandı. Daha gelir gelmez vaziyeti öğrenip tedbir almalıydı.

Fakat şimdi tarlasına karşı sevgi, karısına ve ailesine olan sevgiden üstündü. Onun anlayışına göre karısı da, çocukları da malının, mülkünün bir kısmıydı.

— Sen bana tapuları ver! Onları vermedin ya?

— Benden tapu bir şey istemediler ki... Traktörü saldılar, sanki babalarının mülküymüş gibi tarlalarımızı sürdüler.

— Hemen sandığı aç ve tapuları ver, ben onlara göstereceğim, dedi ve giyinmeye başladı.

Gena :

— Ayol ne acelesi, daha sabah olmadı, diye teselli etmeye çalıştıysa da Mito ısrar etti :

— Sen bana tapuları ver! Gidip onlara, biz cephede faşistlere karşı savaşıp, hayatımızı feda ederken, onların köyde aklına estiklerini yapmalarının haklı olup olmadığını sorayım? Tarlalar benim mülküm. Gelip elimle onlara teslim etmeden hiç kimsenin el koymaya hakkı yok...

Gena, raftan bir deste anahtar alarak asma kilidi açmaya çalıştı. Mito'nun sabrı tükendi, anahtar destesini Gena'nın elinden çekip aldı.

Mito ince dişli bir anahtarı asma kilidin deliğine soktu; kilit açılıverdi.

— Sen tapuları da vermişsin, beni mi aldatacaksın? diye karısına çıkıştı.

— Mito, sana hiç yalan söyler miyim? Dedim ya kimse bana tapu filân sormadı.

— Öyleyse nerede?... Burada, şu torbada duruyorlardı!

— Dur bakayım, ben araştırayım!... Bak elbiselerimi ne yaptın! Onları asker dolakları mı sandın da öte beri atıyorsun?

Gena, mendil ve ipeklileri yerli yerine koydu. Ardında sabırsızlıktan soluk soluğa gelen kocası-

nın yakıcı nefesini hissetti ve daha endişeli bir şekilde vergi defterini, evrakın bulunduğu küçük torbayı karıştırmaya başladı. Onları dikkatle gözden geçirirken, birdenbire eli, ince bir ipekli mendile sarılmış, dörde bükülmüş kalın bir kâğıda değdi.

— Bak bakalım bunlar mı? Onlar olsa gerek! Mito'nun gözleri parladı.

— Bunlar! dedi ve tapuları açtı.

Onun mevcudiyeti bu tapulardaydı. Onlar, tarlalarını çevreleyen derin hendekler, toprağını yabancı mülklerden ayıran tel ağlardı. Bu tapular, tarla sınırlarını ihlâl edenlerin kanıyla kazanılmış, şimdi ise en kuvvetli silâhıydı. Bu tapular elindeyken, tarlalarını kim alabilirdi? Onları hükümsüz bırakabilecek kuvvet yoktur.

Tapulara açıp bakmadan, karısına tek söz söylemeden cepheden dönen bir er olduğu için sözü geçeğine inanarak, kooperatif başkanı Kazağı aramaya gitti.

Mito :

«Kazak hakkı çiğnemez! diye düşünüyordu. Kolay anlaşacağız!»

Önce onu, Lozanofların dükkân odalarında bulunan yazıhanede aradı, lâkin orada yoktu. Nerede olduğunu, ne zaman döneceğini kimse bilmiyordu.

— Bütün gün blokları dolaşıyor, buraya dönmüyor! dediler. Mito, onu başka yerde aramaya çıktı.

4. BAŞKAN NEREDE

Kazak, Dokuz Eylüle kadar siyasî mahpustu. Daha vaktinde babası Yoto dede, Rus askerleri gel-

dikleri zaman onlardan bir kazak kalpağı istemiş. Bundan sonra kalpağı uzun zaman bir kutsal hatıra, Rus - Bulgar dostluğunun sembolü olarak köyde taşıdığından ona Kazak lâkabı takılmış. Kalpağı daha sonra sadece törenlerde giymeye başlamış. Yoto dedenin oğlu Tsvâtko, miras olarak kalpakla birlikte kurtarıcı Rus halkına olan sevgisini de aldı. Mito, daha Eylül ayaklanması esnasında Kazağın ve Stamen'in köylüleri ayaklanmaya katılmalarını söyleyip bir gece tabancalar ellerinde idareyi ele geçirmek için şehre gittiklerini, fakat sabahleyin ordunun baskısı karşısında köye döndüklerini hatırlıyordu. Bundan sonra onları yakaladılar ve çok dövdüler. Faşist idaresi yıllarında ise Kazağı hemen temerküz kampına tıktılar. Oğlu Nikola partizan oldu. Sonra gönüllü olarak Vatan Savaşına katıldı, cephede şehit düştü. Halen köyün merkezine dikilen yıldızlı abidede, Hitlerci - faşist esaretine karşı savaşta şehit düşen bir kahraman gibi onun adı da yazılı. Köylüler kazağı gördükleri zaman ona hürmetle selâm veriyorlardı. Böylece hem oğluna, hem de ona saygı göstermiş oluyorlardı. Oğlu hayatını feda etmiş, kendisi faşistlerden bunca dayak yemiş ve sürgüne yollanmış, evi faşistler tarafından ateşe verilmişti. Kazak köylüleri kooperatifi kurmaya davet edince birçoğu sözünü iki etmedi. Beş kişilik kooperatif idaresi, işleri paylaşmıştı; lâkin başkanı Kazak, hiçbir zaman arkadaşlarına güvenmiyordu. Her zaman, her şeyi yalnız yapmak veya nasıl yapıldığını yoklamak istiyordu. Onu kooperatif kançelaryasında bulmak şöyle dursun, evinde bile bulamıyorlardı. Kooperatif avlusu evi, bloklar ise mülkü olmuştu sanki.

Mito Kazakların evine gittiği zaman, karısı Mina :

— Ne vakit eve geliyor, ne vakit çıkıyor, doğrusu ya biz de bilmiyoruz. dedi.

Şişmanca, Ulah kadını gibi esmer, Mina, Mito'yu içeri davet etti; fakat o, misafirliğe gelmediği tavrını takınarak, hiçbir şey söylemeden gitti. Mina, Kazağın ikinci karısıydı. İlk karısı Evdena ölmüştü. Mina'yla, faşistler onu temerküz kampına göndermezden evvel evlendi. İkinci karısının, ilk kocasından, Temenujka'nın akranı Kunka adında sarı saçlı, sevimli bir kızcağızı vardı. Kazak onu da evlâdıymış gibi sevdi. Mina çalışkan bir kadındı. Kazağın evini derleyip topladı. Kazağın yeni evi uzun zaman kapısız penceresizdi. Şimdi Mina camlarını ayna gibi parlatmış, pencerelerde saksılarda ve bahçede çeşitli çiçekler yetiştirmiş, avluyu güzelce süpürmüştü. Kazak dengini bulmuştu. Kendisi doğramacıydı. Evine iyi yardım ediyordu, fakat toplum işlerinden evine bakmaya vakit kalmıyordu. Ev işlerini hep erteliyordu. Deli gibi çalışan karısı ve kızı olmasaydı, örümcek ağından evine girilmiyecekti. Şimdi evi önünden gelip geçen, gururla :

— Başkanımız işte burada yaşıyor! diyordu.

Ama ev sahibinin hiçbir zaman evde bulunmaması evdekileri üzüyordu. Mina, Mito'ya Kazağın kançelaryada gece yarılarına kadar brigada önderlerinden işlerin gidişatını sorup soruşturduğunu, devresi gün yapılacak işleri taksim ettiğini, sonra eve dönünce, raf üzerindeki yemeği sessizce alıp, ağzına birkaç lokma atarak yatağına uzandığını anlattı. Kazak horozlar ötmeye başlayınca hemen yatağından fırlayıp doğru ahıra gidiyor, ineklerin ne halde olduğunu gözden geçiriyormuş.

Yeni kurulan ahır, taze gübre ve henüz temizlenmemiş hayvan kokuyordu. Kazak, montafon cinsinden beş ineğin günlük payını ölçüyor,

tam vaktinde hayvanları doyuruyor, kiristeki çalar saate bakıyor ve inek bakıcıları kovalar ellerinde sağmaya başladıkları vakit çocuk gibi seviniyordu. Ama bir türlü yüreği rahat etmiyor ve :

— Kopral, gel ben sana ineğin nasıl sağıldığını göstereyim! Bu inekler yirmişer kilo süt verir, ama maharetle sağmak gerek, diye işe karışıyordu.

İneklerin yelinlerine masaj yapıyor ve Sovyetler Birliği'nde elektrikli sağma makineleriyle nasıl sağdıklarını anlatıyordu.

— Cins inek bunlar! Sovyetlerde olduğu gibi her birinden otuz kilo süt elde etmek istiyorsanız, onlara bilimin kaydettiği gibi bakacaksınız. Besleme, sulama, dinlendirme, gezdirme, her şey saatle olacak...

Kopral, üç ayaklı iskemleye oturup kovayı dizleri arasına yerleştirerek inekleri usulünce sağmaya başlamadan ahırdan çıkmıyordu. Sonra Sivrisinek Vaco'ya eşek arabasına güğümleri yüklemeye yardım ediyor, süt alma merkezine uğurlarken :

— Ha uğurlar olsun! Gelecek yıl sana taa Rusya'dan parlak bir kamyon satın alacağız! diyordu.

Çoban yıldızı yüksek karaağacın üzerinde parlıyor, yalçın kayalı dağ tepeleri mavileşiyor, tanyeri ağarıyor, horozlar sık sık ötmeye başlıyor, köy uyanıyor; fakat Kazak yine evine dönmüyor. Yukarıda köyün üst tarafındaki yeni koyun ağılının bulunduğu Pena hendeğine doğru yürüyor.

Hristo dede ve Savo amca koyunları otlatıyorlar. Bayıra cins koyunlar yayılmış. Çıngırak sesleeri etrafa yayılıyor, serin sabah rüzgârı insanın yüzünü okşuyor. Kazak yürürken kooperatörlerden toplanmış olan 400 yerli ve Pleven'den satın alınacak 200 cins koyundan ne kadar ürün elde

edeceğini hesaplıyor. Pleven koyunlarından iki defa az olmalarına rağmen, iki misli fazla olan yerliler kadar ürün elde edilecek. Hemen ilk genel toplantıda yeni cins koyun satın alınması teklifinde bulunmak kararını alıyor.

Ağıla yaklaştığı zaman, Savo amca ve Hristo dedenin kaçamak ve ekşimlik suyu ile besledikleri köpekler, üstüne atılıyorlar. Kazak ıslık çalıyor, kolunu selâm kabilinde kaldırıyor. Köpekler de hemen viyaklamaya başlıyor, kuyruk sallıyor, ellerini yalıyorlar. Kazak içeri giriyor. İki çoban da burada. Altmış yaşlarında sakallı Savo amca, gözlüğünü koymuş, masanın üzerine eğilmiş, bir şeyler yazıyor. Sevinçten yüzü parlıyor. Başını kaldırarak başkanın eline bir defter sokuşturuveriyor :

— İşte bu sabahki raporum. Yatıp kalktım. Uyuyamadım. Bütün gece yazdım.

Kazak defteri alıyor ve şaşakalıyor. Savo amca, koyunların durumuyla ilgili rapor yerine bir şiir yazmış. Öğretmeninden, ilk yazı işi hakkında fikrini söylemesini bekleyen, âdeta birinci sınıf öğrencisi gibi hazır ol vaziyette dimdik duran ihtiyarı baştan aşağı süzüyor. Kazak eğri büğrü yazıyı güç okuyor, Savo amca kızıyor. Defteri alarak gözlüğünü takıyor ve :

— Dinle, ben okuyayım, diyor.

Savo amca, bambaşka bir tavır takınıyor. Gayri tabii ince bir sesle, şarkı söylüyormuş gibi soluk soluğa şiiri okumaya başlıyor.

Biz, kooperatif ideali uğrunda
kamalar taşımadan, meyhaneciye karşı
birleşiyoruz bir anda!..

Savo amca kan-ter içinde. Gözlerinden içli göz yaşları dökülüyor. Başka bir âleme dalmış bir hal-

de, başkanın destekleyici cevabını beklemiyor ve cesaret alarak :

— Başka şiirlerim de var! diyor.

Defterinin sayfalarını birer birer çeviriyor, başka şiirler okumak istiyor, ama Kazak acele acele :

— Peki, Savo amca, sen şiir yazmana bak... Sonra bu defteri bana ver de, kooperatif idare heyeti oturumunda gözden geçirelim. Şimdi koyunların ne durumda olduğunu söyle!.. diyor.

Savo amca defterini, «Rabotniçesko delo», bazı kitap ve broşürleri bulunan yastığının altına koyarak Kazakla birlikte dışarı çıkıyor. Koyunlar yatmışlar. Savo amca, şiirini okuduğu gibi, kısır ve sağmal koyunlardan, kuzulardan bahsediyor.

— Baksana, gül gibi hayvanlar!..

Kazak, kooperatifin bu yaşlı adamı yeni hayata sürüklediğini iyice seziyor. Savo amcanın meslek arkadaşı, Gena'nın babası kısa boylu ve tıknaz Hristo dede koyunları meraya salıyor. Her birinin kulağında teneke parçası var. Kazak gülümsüyor.

Neşeyle piposunu çeken Hristo dede, gülümsiyerek izah ediyor.

— Herbirine işaret taktık! Anlaştığımız gibi, numaralarına bakarak kontrol ediyoruz.

Birdenbire uzun kolunu çengel gibi uzatıyor, kulağında 2 rakamı bulunan koyunu bacağından yakalıyor.

— Savo, şu koyuna bir şiir hasretmeli. Her gün sütünü arttırıyor ve halen günde bir litre yirmi gram süt veriyor. Ona hamleci diyorum!

Koyunu Kazağa teslim ediyor ve hemen başkasını yakalıyor.

— Bu ise ikinci yerde. Geçen hafta birinciydi, şimdi sütünün bir litreye indirdi. Niçin sütünü

azalttığını anlayamadım. Ama ben onu yine seviyorum, çünkü ilk olarak hamleci ünvanını kazandı. Ona «Birinci» adını verdim.

Kazak, hayallere kapılan ihtiyara, cins koyun satın alınması fikrini açıklıyor. İhtiyar sevincinden derin bir nefes alıyor ve :

— O zaman Savo, şiir yazmaktan kendini alamıyacak, diyor.

Savo amca, güneşe bakıyor. Koyunların melemesi karşısında şairane bir tavır takınarak :

— Kuzulardan ayrılacaklarına üzülüyorlar! diyor.

Hristo dede ise :

— Hayır, yem istiyorlar da ondan!... diye cevap veriyor. Sabahları azıcık yarma veriyorduk ya, kuraklık yüzünden seyrelttik. Haydi tırrr... ba-a-a-a! diye bağırarak koyunları öbür boş ağıla sağmaya götürüyor.

Çobanlar ağılın küçük kapısından başını uzatan koyunları birer birer yakalamaya başlıyorlar. Başkan, çobanların koyunları nasıl sağdıklarını seyrediyor. Üçüncü çoban Petko amcanın, kendi koyunlarını kooperatif sürüsüne kattığını, onları kooperatif yarmasıyla doyurduğunu, ara sıra da kuzularını kooperatif koyunlarına emzirttiğini işitmiş. Savo amca koyunları sağarken başkana, yakın bir zamanda burada da Rusya'da olduğu gibi, ağıllara elektrik getirileceğini, radyo sağlanacağını anlatmaya çalışıyor. Kazak ise kooperatif sürüsünde yabancı koyun bulunup bulunmadığını anlamak için koyunları teker teker gözden geçiriyor.

Kazak, Petko'nun kendi koyunlarını kooperatif sürüsünden ayırdığına dair Savo amcanın sözlerine inanıyor, hülyalara dalıyor ve kooperatif sü-

rüsünü, elektrikli makaslara ve sağma makinelerine sahip yeni, modern ağıllarda görüyor.

Sıcaktan kavrulmuş ovayı süzerek :

— Özel çiftçiler ne durumdalar, Savo amca? diye soruyor.

— Kötü! İşte onlardan biri, koyunlarını kooperatif otlağında otlatıyor! Hem kaç defa tembihledim!..

Kazak yapağıları yolunmuş koyunları kooperatif merasından çıkarmaya çalışan hususi çobanlara doğru yollanıyor. Çoban cezalandırılacağından korkarak koyunları bırakıp kaçıyor. Kazak, gülümsiyerek başını sallıyor. Çoban duraklıyor. Bu çoban, malını canından fazla seven İvan dede.

Kazak, işlediği suçun lâfını bile etmeden :

— E, işler nasıl gidiyor? diye soruyor.

İhtiyar sıkılarak :

— Kötü, cevabını veriyor. Görmüyor musun, otları kavrulmuş merada toz nasıl? Sabahtan akşama kadar bir tutam ot arıyorum. Günde kilometrelerce yol yürüyorum, ama koyunlar yine de aç dönüyorlar. Bir deri, bir kemik kaldılar. Henüz süt sağmıyoruz, kuzularını doyuramıyorlar da ne yapalım.

— Bizimkiler çoktan sağıyorlar. Peynir de yapıyoruz. Her kooperatöre daha beş kilo peynir vereceğiz.

— Çocuklar söyledi. Ama sizin fazla meranız, ormanınız var, üstelik yarma da veriyorsunuz, Bizim bir çıplak ovadan başka bir şeyimiz yok.

— Ne diye kooperatife girmiyorsun? İhtiyarsın. Madem ki hesap yok, ne zamana kadar onlara hizmet edeceksin?..

— A be başka çıkar yol yok ama, biliyorsun ya bizim aklımız sonradan geliyor. Ha bakalım bu yıl işleri nasıl sonuçlayacaksınız da o zaman ister

istemez... Kooperatif bu kuraktan da çıkar yol bulabilirse aşkolsun, diyeceğim.

İhtiyar çoban aç koyunların ardından koşuyor. Kazak geri dönüyor. Meraya yayılmış kooperatif sürülerini seyre dalıyor, çıngırak seslerini, kuzu melemelerini dinliyor ve hayalen bütün özel çiftçileri kooperatife toplamış, düşünerek yoluna devam ediyor. Eve gidip birkaç lokma yemek yeme ve bloklara gitme zamanı geldi. Fakat karşıda tavuk gıdaklamaları işitiliyor.

Netsa nine, tavukları salıyor. Bembeyaz piliçler bulut misali. Kadın, çanı eline almış, okulda olduğu gibi çalıyor mu çalıyor. Piliçler hızla ona doğru koşuyorlar. Etraf piliç seslerine garkoluyor. Horozlar dövüşüyorlar. Her grubun bir an evvel Netsa nineye yaklaşabilmesi için kavgalar oluyor. Afacanların beyaz tüyleri kan lekesi oluyor. Kazak, Netsa nineye bu sabah kaç yumurta aldığını, kuluçka makinesine kaç yumurta koyduğunu, cılk yumurta olup olmadığını ve sıcak odada kapalı duran en küçük piliçlerin durumunu soruşturuyor. Kümeslerin dezenfekte edilip edilmediğini yokladıktan sonra domuz bakıcılarına doğru yollanıyor.

Domuz bakıcı Danço, başkanı görünce dışarı fırlıyor. Kazak iğneden ipliğe her şeyi soruyor. Domuzların bulunduğu yere giriyor.

Nihayet Kazak köye giriyor. Fakat eve gideceği sırada, parti bürosunun oturum yapacağını hatırlıyor. Bütün düşüncelerini en sonra parti bürosu önünde açıklayacak.

Kaşlarını çatmış, iskemlede oturan Deyan, onu soğuk bir bakışla karşıladı ve sert bir tavırla:

— Nerelerde geziyorsun? Çoktandır seni bekliyoruz!... Hiçbir yerde de bulamadık!.. dedi.

Bu sözler ona dokundu, ama hayallerinin yankısı yüzünde parlıyordu.

Deyan not defterine bakarak:

— Ancak bunun için seni parti bürosuna çağırıyoruz, dedi.

Kazak donup kaldı. Acaba hata mı etmişti?,. Hiç de hatırlamıyordu. Yüzündeki kırışıklar titremeye başladı.

— Sana kaç defa dostça ihtarda bulundum, ama madem ki anlamıyorsun, büroda üyeler sözünü söylesin.

Kazak etrafına bakındı; hepsi acayip acayip ona bakıyordu. Ne olmuştu acaba?..

Nihayet Deyan, meselenin aslını açıkladı:

— Arkadaşlarla bu meseleyi uzun uzadıya görüştük. Artık vaktini olur olmaz şeyler için kaybetmiyeceksin. Çeviksin ama, bütün işleri kendi başına halledemezsin ki... Sen ise, her şeyi yalnız yapmak istiyorsun.

Kazak, işin farkında olduğunu anlamış gibi başını salladı.

— Sen başkansın, kooperatifi idare edecek ve yönetеceksin. Her işi kendin yapmaya çalışmayacaksın. Boş yere kaçınmaya hacet yok. Fazla yüklü olduğun zaman bazı işlerin yolunda olmadığını sezemiyorsun.

Kazak susuyordu. Gerçekten kusurlar vardı. Hangi birini halletmeliydi.

— Tabiatını biliyorum. Durduğun yerde duramıyorsun, her şeyi kendi gözünle görmek istiyorsun. Bundan vazgeçmelisin artık. Benim yanıma brigadirler, hayvan bakıcılar geliyor, haklı olarak... Onlara itimadın yok demek istemiyorum, ama işlerini sen yaptıktan sonra, onlara ne kalıyor.

Her işi kontrol etmeye alışmış olan Kazak kederle:

— Benim için daha iyi! dedi ve içini çekti.

— Senin için de, onlar için de daha iyi olacak. Onlar, kendilerine itimadın olduğunu anlamalı ve inanla çalışmalıdırlar, anladın mı?.. Sen, kendine güvendiğin gibi, onlar da kendilerine güvenmeli...

— Zaten onlar adamakıllı çalışırlarsa, yardıma hacet olmayacak...

— Öğrenecekler.

— Başıma bir belâ getirecekler.

— İşte mandracı Todor: «Utanıyorum, ben artık kendi başıma çalışabilirim...» diyor.

— Todor alıştı artık, ama diğerleri?..

— Her brigadaya, gerek kooperatif idare heyetinden, gerekse partiden birer sorumlu seçeceğiz...

Kazak:

— Buna itirazım yok! dedi, ama tutumunda bir soğukluk hissediliyordu.

— Her şey için kendini zorlamaya hacet yok. Sen komutansın. Başta duracaksın!..

Köyün muhtarı Stamen, gülümsiyerek göz kırptı ve kulağına fısıldadı:

— Biliyor musun, Mina senden şikâyetçi. Kaç defa yanıma gelip: «Söyleyin şuna, geceleri bari eve dönsün. Dul kadından hiç farkım yok! Bu kooperatif yüzünden boşanacağız, aile yuvasını bozacağız, vesselâm!» diyor.

Kazak gülümseyerek:

— Peki yoldaşlar, razıyım, dedi. Biliyorsunuz, karakterim böyle, ama kollektifteyim, karakterimi de değiştirmek gerek. Şu sorunluları bir an evvel seçelim de ben de biraz rahat yüzü göreyim.

Kazağın kolay kolay razı olmayacağını zanneden Deyan, derin bir nefes alarak:

— Ama eskisi gibi yalnız başına çalışmayacaksın, onlara sorup soruşturacaksın! dedi.

Stamen ise :

— Eve uğramayı da ihmal etme, çoluk çocuk sahibisin, diye şakalaştı.

Brigada sorumlularını seçmeye başladıkları zaman Kazak, belli birini teklif etmeden itirazda bulunuyordu. Ne de olsa, her birinin tasdik edilmesinden sonra, sırtından bir yük indiğini hissediyordu. Bundan başka, aklına yeni ideler geliyor, önemli plânlar kuruyor, sorumlu şahısları daha maharetli bir şekilde yönetiyor, müşterek gayretlerle düşündüklerini kolayca gerçekleştiriyordu.

Stamen ayağa kalkarak :

— Siz devam edin! Benim belediyede işim var, dedi ve acele acele dışarı çıktı.

5. BELEDİYEDE

Mito, Kazağın parti oturumunda olduğunu öğrendi. Beklemekten sabrı tükenerek belediyeye yollandı. Stamen de oraya gidiyordu.

Muhtarın odasına girdi.

Dokuz Eylüle kadar siyasi mahpus olan, keskin bakışlı ve sanki birisine dargınmış gibi kaşlarını çatmış belediye başkanı Stamen ve siyah kıvırcık saçları alnına düşmüş, iriyarı agronom Demiref, bakışlarını yazıhane masasına dikmişlerdi. Bir mesele hakkında görüşüyorlardı. Kendilerini öyle aldırmışlardı ki, kapının açıldığını bile işitmediler.

Agronomun izahatına karşılık Stamen kestirip atıyordu :

— Bu haymanalara toprak yok! Bu toprağı fakir arkadaşlara vereceğim. Kooperatife girebil-

meleri için onları toprak sahibi yapacağım, ama gençlere bir karış yer vermiyeceğim!

Ancak Mito onlara yaklaştığı zaman başlarını kaldırdılar!

Yüksek boylu, yakışıklı bir adam olan Stamen dostça elini uzatarak :

— Oho Mito, hoş gelmişsin, nihayet sen de terhis edildin, dedi ve yorgun gözlerle bakan agronoma neşeli bir tavırla izah etmeye başladı :

— İşte Mito... Mito Genin. Karısının ismini lâkap takmıştık ona. Hatırlıyor musun, Mito'nun mektuplarını getiren kadını. Bundan sonra da kooperatife yazdık onları. Yarınlı ve nazik bir kadın, hatırladın mı?

Agronom da dostça elini uzatarak :

— A-ha Temenujka'nın babası öyle mi? dedi. Merhaba yoldaşım! Eşin çok çalışkan. Vardığım her köyde, her yerde ondan bahsetmişimdir. Sen cephedeyken bütün işleri o yapıyordu. Ama kızın da ondan aşağı kalmıyor.

Mito'nun öfkesi geçiverdi sanki... Böyle, insanca ilgi beklemiyordu. Onlarla kavga etmeye, köye dönmezden önce tarlalarına el koymaya nasıl cesaret ettiklerinden dolayı onlara çıkışmaya gelmişti. Halbuki ağzını kapattılar. Mito şimdi fırında pişen ekmek gibi kızarıp bozarıyordu. Stamen tekrar bir cigara yaktı; Mito'ya da teklif etti, fakat o reddetti. Agronom gururla anlatmaya başladı :

— Karın günde üç emek günü çıkarıyor, öbürlerine örnek oluyor. Ben, onu manga başı teklif edeceğim.

Mito hiddetle şöyle dedi :

— Gena başıma neler getirdi. Kanadımı kırdı, kanadımı. Bir karış bile tarla bırakmamış. Şim-

di bir baş soğan dikecek yerimiz yok. Soğanı da sizden mi dileneceğiz?

— Neler konuşuyorsun sen, bağın, bahçen yok mu?

Agronom birdenbire başını kaldırdı ve alnına düşmüş olan bir tutam saçı arkaya çekerek:

— Peki, ama kooperatife girmek için yolladığın evrakı kendi gözlerimle gördüm.

— Yazdım, ama cephedeyken yazdım. Arkadaşlar lâfını edip duruyorlardı, ben de haydi gireyim dedim! Yazdığımı da inkâr etmiyorum, ama benim toprağımı, Bara semtindeki on beş dekar yeri verin. Hiç olmazsa aldanacak yerimiz olsun. Karımın hissesi varsın, kalsın, olmaz mı?

Muhtar kaşlarını çatarak:

— Bana bak, Mito, dedi. Sen bu işi nasıl zannediyorsun? Cepheden dönüyorsun; bir mevzi alıp, sonra yine düşmana bırakmak olur mu? Düşün bir kere, herhangi biri cepheden kaçayım derse, öbürleri de kaçmıyacaklar mı?... Farzedelim ki, sen de komutansın, bu durum karşısında ne yapacaksın?

Mito hiç tereddüt etmeden:

— Çekerim kurşunu! cevabını verdi.

— Gördün mü? Böyle hainler kurşuna lâyık. Peki öyleyse, bir defa kooperatife girip, senin gibi sonradan vazgeçmek isteyenleri ne yapmalı?.. Ne yazık ki, cepheden geliyorsun, disiplinli bir vatandaş olacağın yerde aklına eseni yapıyorsun! Amma da yaptın ha! Cephede savaşmışsın. Utanmıyor musun, köyde kepaze olacaksın! Arkadaşlarından utan!

Mito, boynunu bükerek gözlerini yere dikti. Dosyasını bulan agronom, Mito'nun kendi eliyle imzalamış olduğu evrakı gösterdi ve birkaç defa aşağıdaki imzanın kendisinin olup olmadığını sordu.

Mito yarım yamalak :

— Benim diyebildi. Ama üzerine sanki bir kazan sıcak su döküldü. Bu imza olmasaydı, her şey kolayca yoluna girebilirdi! Nasıl aldandı da bu evrakı imzaladı?

Agronom yumuşak bir eda ile :

— Gönüllü olarak gidiğin gibi gönüllü de çıkabilirsin, dedi. Ama nizamnamenin öngördüğü gibi üç yıl geçmeli.

Mito'nun tepesi attı :

— Üç yıl beklemem mi lâzım? Neler konuşuyorsun? Ben o zamana kadar ya ölürüm, ya kalırım!

Agronom dosyayı kapıyarak kooperatörlerin dosyalarıyle dolu rafa koydu. Mito tapuları boşuna taşıyordu. Ne soran oldu, ne isteyen. Kollarını arkasına bağlayan muhtar, kaşlarını çatmış, Mito'ya başını kaldırmadan odada bir öte, bir beri geziniyordu. Agronom arada sırada ona bir göz atıyor, ama başını hemen kooperatif tarlalarına çeviriyordu. Mito, yerinden kıpırdamaya cesaret edemiyordu.

Agronom, kooperatif tarlalarını karış karış biliyordu. Mito'nun Bara'daki tarlasını da çok iyi hatırlıyordu. On beş dekar bu tarla, kooperatif blokunda âdeta diken gibi göze batıyordu. Bir gün karısı mektup elinde koşarak geldi ve sevinçle : «Razı, ne diye ayrılalım, hepimiz birlikte çalışalım!» dedi. Bu, ilkbahar sürümü esnasıydı, traktörcü Marin «Stalinets» markalı traktörüyle Mito'nun tarlalarını boydanboya sürdü. Belki de karısı da buna üzülmüştür, lâkin kooperatörler önünde sezdirmiyor, diğerlerini teselli ediyordu. Çorbacı karıları ona sataştıkları zaman, hazır cevap buluyordu :

— E-e, hâlâ ellerinizde oyuncak olmamızı is-

tiyorsunuz, ama yok artık! Şimdi traktörümüz var. Orak zamanı ise Rusya'dan kombayn da yollayacaklar. Siz o viran harman makinesini kendinize koruyun! Fareler yuva yapacak. Zaten başka işe de yaramıyacak ya.

Agronom, bu kadının koperatif düzenine çabucak ısındığına içten seviniyordu. Gena kooperatif uğrunda canını feda etmeye hazırdı. Çocuklarıyle zayıf, hastalıklı ineklerin ardından koşmaya bıkmış usanmıştı. Henüz rahata ermişti, ama Mito'ya aklına eseni yapmasına meydan verecekler mi? Hayır, her şeyi izah etmek gerek. Tam agronom, kooperatifin üstünlüğünü ona izah etmeye çalışırken, Stamen kestirip attı :

— A be, nesini izah edeceksin! Çocuk mu o?

Mito'ya dik dik bakarak devam etti :

— Keyfin için bloku bozamayız, anladın mı?. Diğerleri gibi sen de kooperatifte çalış, işittin mi?

Mito elindeki evrakı, emin bir silâh gibi sallayarak :

— Ben sizi mahkemeye vereceğim, toprağımı da geri alacağım! diye itirazda bulundu. İşte tapular elimde bunu bilmiş olun!

Stamen öfkesinden yerinden fırladı :

— Ulan, sen neler konuşuyorsun!.. Mahkemeyle kimi korkutuyorsun!.. Burada hâkim benim. Madem ki lâf anlamıyorsun, istediğin yere git, yolun açık.

Stamen'in bu sözleri Mito'ya «Hemen odadan çık!» gibisine geldi ve mahçup, şaşkın bir şekilde vesikalar elinde dışarı çıktı. İmzaladığı şu evrak olmasaydı, dosyadan ayırma çaresi olsaydı, işler bambaşka olacaktı. O zaman mahkemeye de başvurabilecek, bu boyunduruktan kurtulabilecekti! Ama şimdi...

Mito durakladı, az kalsın hırsından ağlıyacak-

tı. Merdivenlerden inerken sanki bina sarsıldı. Agronom muhtara :

— Onu bu şekilde azarlamakta haklı değildin! Aydınlatman gerek!

— Aydınlatmam mı? Gösteririm ben ona...

Onun kaba metodlarını bilen agronom bir an sustu, sonra yine öbür meseleye geçti :

— Gel şimdi gençler hakkında anlaşalım... Belediye topraklarından onlara elli dekar kadar yer ayıralım da, işe başlasınlar!

Stamen :

— Ben sana söyledim! Gençlere bir karış yer veremem! Mito gibi aklı başında olanlar çalışmak istemiyorlar da, burunları gökte gençler mi iş yapacak?

— Canla başla çalıştıklarını görmüyor musun?

— Ben onları bilirim! Kolayca parladıkları gibi, kolayca da sönerler! Gözleri hep şehirde. Sen işine bak, hem de bu meraktan vazgeç!

— Ama yüksek verim savaşına girecektik ya?

— Diğer brigadalarda tarla istemediğin kadar. İstediğiniz kadar denemeler yapın!

— Evet, ama gençler kendi başlarına çalışmak, emeklerinin meyvasını görmek istiyorlar. Hakları da var hani! Diğer köylerde gençlik mangalarının kendi blokları var!

— Ben belediye toprağından veremem! Az mülklü ve mülksüz köylülere dağıtacağım, kooperatif madem ki arzu ediyor, varsın versin!..

Agronom ümitsizce başını eğdi. Stamen'i bu defa da kandıramadı...

6. B L O K T A

Mito, gözleri yuvasından fırlamış bir halde be-

lediyeden döndü. Evde ne alevlenen ateşi, ne de Gena'nın genç bir gelin gibi ötesini berisini topladığını gördü. Gena'ya çıkıştı :

— Yürü şu bloka gidelim de, marifetini göreyim bakalım. Bilmiş ol ki, başını ezeceğim, anladın mı?

Korkusundan donakalmış Gena, süpürgeyi elinden attı, kapıyı kilitledi ve anahtarı yine kapının üstüne koyarak kocasını takip etti.

Kocasının sinirli olduğunu biliyor, bundan dolayı daha ilk gün onun canını sıkmak istemiyordu. Bundan başka, beraber çıkıp köyde olan değişikliği tatlılıkla ona anlatmak, artık kendi kalbine nüfuz eden yeniliği aşılamak için en uygun fırsatı da bulmuştu.

Güneş, bir adam boyu yükselmiş, aşağıda, bayırlar arasındaki düz yerlerdeki kooperatif blokları aydınlık içinde çalkalanıyordu. Güneyde bayır sırtında bağlar yeşilliğe bürünmüştü. Düzlükte kooperatif, sınırları ortadan kaldırmış, bloklar belli oluyordu.

Gena, önceleri ineklerin dinlendiği ve ilkbaharda sadece eşek dikenlerine bürünen kenvir tarlasını işaret ederek :

— Buraya kenevir ekiyorduk! diye lâf attı.

Halen burası sürülmüştü. Derenin kıyısında ise, sudan henüz çıkarılmış kenevir demetleri bulunuyordu.

Gena, Mito'nun gönlünü almaya çalıştı :

— Sadece kenevir toplamaktan yirmi emek günüm var, Kimse suya girip ıslanmak istemiyordu. Ben de : «Bu işi bana bırakın!» dedim. Mina abla ile beraber hepsini ıslattık. Şimdi didikleyeceğiz. Yirmişer emek günü de oradan kazanacağız.

Fakat Mito'nun başında ateş yanıyordu. Karısının sözlerine aldırış etmedi. Bara semtine doğ-

ru yürüyor, tarlasını arıyordu. Cephede korkusundan kooperatif bloklarını ıssız, tarumar edilmiş göreceğini zannediyordu. Fakat köprüyü geçip kooperatif bloklarına vardıkları zaman her şeyin yerli yerinde olduğunu gördü. Eskiden ilkbahara kadar duran anızlar sürülmüş, adetâ tepsiyi andırıyordu.

Uzakta beliren toz bulutu bu tarafa yaklaşıyordu. Toz bulutu ardında insanlar görülüyor, çapalar parlıyor, kazma seleri işitiliyordu.

Mito hayretle:

— Ne yapıyorlar orada? diye sordu.

— Gençler bloklardaki iri tezekleri ufalıyorlar. Baksana traktör ne iri tezekler çıkarıyor!

Taş gibi sert toprak parçalarının görüldüğü sürülmüş bloklara varmışlardı. Mito, kendi tarlasına doğru yürüdü. Fakat tarlasını kestiremedi. Vaktiyle sınır üzerine diktiği taşlar, yerlerinden çıkarılıp atılmıştı. Çalılar köklenmiş, sınır ortadan kaldırılmıştı. Yalnız söğütlük öylece duruyordu. Mito'nun tarlası söğütlüğe kadardı. Burada henüz sürülmemiş bir yer kalmıştı. Hiç olmazsa bu parçayı ona bıraksalar... Zaten dereye doğru uzanıyor, bloktan seçiliyordu. Burasını bahçe yapabilir, yılda yirmi otuz bin leva çıkarabilirlerdi. Ne de olsa yardım...

Gena, Mito'nun henüz tezekleri parçalanmamış blokta koştuğunu gördü ve arkasından yollandı. Fakat tam yetişeceği sırada, nalı andıran canlı bir çit gibi binlerce dekar yeri çevreleyen söğütlükten bir traktör belirdi ve Mito'nun sürülmemiş tarlasına yöneldi.

Mito, sanki silâhla ateş açacakmış gibi:

— Du-u-ur! diye bağırdı.

Yağlı mavi kombinezonlu traktörcü, karşısına çıkanın yüzüne dikkatle baktı ve onu tanıdı. Gü-

lümsedi ve traktörü stop etti. Hoş beş edecek oldu; fakat Mito, tehdit edici bir tavırla ona doğru ilerledi. Delikanlının sevinci sönüverdi.

— Burasını sürmiyeceksin!

Traktörcü, ciddi bir tavır takınarak :

— Başkan emrederse!.. diye cevap verdi. Mito, eskiden çorbacıların harman makinelerinde çalışan dul kadın Duda'nın oğlu, Marin'i tanıdı.

— Başkan maşkan tanımam, bu tarla benim!

Traktörcü motoru çalıştırarak :

— Bu tarla artık bizim, dedi. Savul karşımdan!

Mito, silâhını çekecekmiş gibi elini arka cebine götürerek :

— Savulmayacağım! cevabını verdi. Yanına yaklaşmış olan karısı ürkek kocasını kandırmaya çalıştı :

— Vazgeç bu işten, yapma çocuğun suçu ne ki...

Marin gülümseyerek :

— Çekil oradan, yoksa çiğnerim ha! diye ihtarda bulundu.

Mito elindeki tapuları sımsıkı tutuyordu. Traktöre kendini çiğnetecek gibi dişlerini sıktı ve :

— Çiğne, ama yerimden kımıldamıyacağım! Bunlara tapu derler! dedi.

Traktör ilerlemeye başladı. Mito karşısındaki traktörü tank tassavur etti. Sambor'da hastahanede yatarken Mıglişli Çernö, bombayı atmak için bir Alman tankına nasıl yaklaştığını, tankın infilâk etmesinden sonra yaralanan Almanların nasıl kıvrandıklarını anlatmıştı. Mito bunu hayalinde canlandırdı, ama yerinde donakaldı. Çernö, ayağını ameliyat edecekleri zaman : «Ölürsem, karıma kooperatife girmesini bildirin,» demişti. Çernö öldü. Karısı bütün tarlalarını kooperatife vermiştir şüp-

hesiz. Her halde şimdi onun tarlalarını böyle traktörler sürüyor...

Serseme dönen Mito, geri çekildi. Karısı kolundan tutarak onu bir yana çekti. Başı döndü. Gözlerini açınca traktörün, tarlasını sürmekte olduğunu gördü. Kalbi sızladı, gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

İçin için :

— Kendi tarlan olsun da, sahibi olamayasın! Ama ben onları mahkemeye vereceğim, işte tapular! diyebildi.

Karı koca şaşkın bir halde bir kenarda eski hatıralara daldılar.

Mito hüzünle karısına bakarak :

— Burada ne iri mısır topladığımızı hatırlıyor musun! diye mırıldandı. Kolum kadar başaklar! Öyle iri mısır hiçbir yerde yetişmez! Mısır tarlası orman gibi oluyordu! Herhangi biri çalınasın diye her gece balta elimde beklerdim...

Karısı derin bir nefes aldı. Gerçekten buradan çok arabalarla mısır elde ediyorlardı. Gelen geçenler : «Ayol, bu sizin tarladaki mısırın sonu yok mu?» diye şakalaşıyorlardı. Mısır soyma imecelerini hatırladı. Kızlar, delikanlılar geliyorlardı, Şarkılar, şakalaşmalar etrafı çınlatıyor; pişirilmiş mısır kokusu her tarafı mestediyordu. Fakat Gena, kendisini eskiye çevirmek isteyen bu hatıralardan silkinmek için başını sarstı ve kocasına.

— Bu yıl blokumuzda birinci brigada çalıştı. Hem de fazla ürün elde ettik! dedi.

Fakat Mito bir şey işitmiyordu.

— Şu karşıdaki armut ağacını hatırlıyor musun... Boyan orada doğdu!

İtiraz etmeye hazırlanmış olan Gena, sustu. Kalbi büzülüverdi, fakat kendinde kuvvet bulup :

— Sus, rica ederim, sus... diyebildi.

— Ne demetler bağlamışım orada. Siz biçiyordunuz, ben ise yalnız başıma demet bağlıyordum... Hatırlıyor musun?

— Evet, ama harmanı sona erdirir erdirmez elimizde avucumuzda hiçbir şey kalmıyordu, mahsulü daha harmandayken tahsildarlar ve daha bilmem kimler kapışıveriyorlardı...

— Öğleyin yemekleri tatlı tatlı kaşıkladığımızı da unutamam...

— Yemek diyecek yerleri yoktu ki... Fasulye çorbası ile mısır ekmeği...

— Yemekten sonra hepsi uykuya yatıyordu, biz ise dur otur bilmiyorduk. Sen ip hazırlıyor, ben demet bağlıyordum. Dizlerim yara içinde kalıyordu, ama diğerleri uyandıkları vakit biçtiklerini demet yaptığımı gördüklerinde hayretle: «A be Mito, kara kuru erkeksin, ama ateş gibisin maşallah! dediklerini hatırlıyor musun?...

Mito, sanki ağır bir yükten sıyrılmış gibi derin bir nefes aldı, gözleri yaşardı.

Karısı da içini çekerek:

— Ama o vakitler aylarca gece gündüz çabalıyorduk, şimdi ise... orak ve demet bağlama makineleriyle işleri bir haftada bitirdik, dedi.

— Ama şimdiden sonra orak yok; eve demet götürmek yok, harman yok, taze undan sıcacık ekmek pişirmek yok, hiçbir şey yok. Dilenci gibi torba elinde ekmek vermelerini bekleyeceksin.

— Avans verdiler! Şimdi yine verecekler.

Mito arkasını dönerek yürümeye başladı. Gena da arkasından yollandı. Karşıda birkaç ağacın bulunduğu tümseği görünce Mito yeniden alevlendi:

— Ya şu Kitka'daki tarla... hani baban bize vermişti! Büsbütün dikenlikti. Orasını kökliyene kadar, belim tutulmuştu. Birkaç ay belimi bükemedim. Öyle karpuz yetişmişti ki, gören parmağı-

nı ısırıyordu. Karpuzları görünce orasını köklerken çektiğim çileleri unutuvermiştim... Kan gibi kırmızı karpuzlardı. Arabayla pazara satmaya götürdüğümüzü hatırlıyorsun, değil mi?

— Ancak Börek Neşo'lardan aldığımız paranın faizini ödeyebiliyorduk. Çektiğim çileleri hiç unutur muyum! Köle gibi çalışıyorduk.

Blokun kenarından gelen bağırışmalar ve şarkılardan, bu anılardan silkindiler. Gençler, toprak tezeklerini parçalamışlardı artık. Toz bulutu kaybolmuştu. Ağustos serinliği ovayı kapladı. Gençlerin şarkıları bütün kırı çınlattı. Fakat Mito onları duymazlıktan geliyordu. Düşünceli, başını eğmiş ve takatsiz bir halde köyün yolunu tuttu. Gena korkunç önsezilerden kurtulmuş, yanıbaşında yürüyordu. Gençlerin şarkıları ona bütün güçlüklerle savaşmak için kuvvet sağlıyordu.

Hayvanlar toz kaldırarak köye inmeye başladılar. Köyün üst tarafında kooperatif avlusu yeşillikler arasında âdeta bir adayı andırıyordu. Yeni evler bir mahalleyi teşkil ediyordu. Hayvanlar kooperatif avlusuna yöneldiler. Gena inekleri kooperatife teslim ettiği zaman çok üzüldüğünü, ama sonra rahatladığını tam kocasına söyleyeceği sırada, sığır sürüsünün çıngırak seslerinden kendine gelen Mito, başını kaldırarak :

— Ya inekleri?.. Onları da mı bağışladın, onlar da mı orada? diye sordu.

Gena, uzun sükûttan sonra memnuniyetle :

— Nerede olacaklar, elbette orada! İnekleri hiç düşünmüyorum!.. Onlar ineklere öyle iyi bakıyorlar ki... Sabah - akşam yemle besliyorlar. Hem de tertemiz ahırda bakıyorlar... dedi.

Mito karısını tepeden tırnağa kadar süzdü, sonra kooperatif avlusuna doğru yollandı. Gena ise acele acele eve döndü.

7. KOOPERATİF AVLUSUNDA

Kooperatif avlusu henüz duvarla çevrelenmemişti. Çok iyi yerde bulunuyordu, suyu da yakındaydı. Kışla ahırını andıran bina, bir uçtan öbür uca uzanmıştı. Yarısı kiremitle örtülüydü, diğer kısmı henüz açık duruyordu.

Mito kendi kendine :

— Müşterek olduğu zaman öyledir o! Akıllarına estiği zaman birer kiremit koyacaklar. Yıllarca sürünüp gidecek. Kendi malı olsaydı hemen kiremitleri yerleştirirdi. Kış geliyor, hayvanlar açıkta kalamaz...

Mito, sürüyü beklemeye kaldı. Sığırtmaçlar hayvanlar arasında kayboluyorlardı. Mito sadece iki metre boyu olan Kopral'ı tanıyabildi. Uzun yıl sığırtmaçlığından artık hayvanların boğuk sesini andıran ses çıkarıyordu. Sürü yaklaşınca Mito'ya hayvanlar zayıflamış göründüler. Bu sürü ona, askerlerin yiyeceğini sağlamak için cephede otlattıkları ve kestikleri hayvan sürülerini hatırlattı. Köylülerden toplanan bu hayvanlar sanki salhaneye götürülüyordu. Mito kendi ineklerini görebilmesi için gözlerini dört açmıştı. Hayvanlar onun etrafını sardılar. Bunun farkına varmayan Mito gözlerini dikmiş bakıyor, fakat bir türlü kendi ineklerini tanıyamıyordu.

Kopral :

— Di-iy, uha-a-a! diye bağırıyordu; birdenbire hayvanlar arasında insan olduğunu görünce, şöyle bağırdı :

— Hey! Ne dikilmiş duruyorsun orada, çekilsene yoldan!

Sonra çevresine bakındı ve arkadaşına :

— A be Andro, bu, Mito değilmi be?.. Gena'nın Mito'su cepheden dönmüş!

Her ikisi de Mito'ya yaklaştı :

— Hoş geldin be Mito! İneklerini mi arıyorsun yoksa?

Mito, çekingen bir tavırla :

— İneklerim! diye, cevap verdi.

Mito'nun sığırtmaçlarla kavga etmeye niyeti yoktu. Zaten onların suçu neydi ki... Onlar da, bir parça ekmek için burada çalışıyorlardı. Kopral nasıl olsa iş becerir, ama şu Andro, sıska ve uyku tulumu Andro yok mu! Hayvanları ne besleyebilir, ne de sulayabilir! Merada uyumaktan başka bir iş yapamaz! Ondan sığırtmaç olamaz, evinde hiçbir zaman hayvana bakmamış da, şimdi bunlara mı bakacak?

Kopral, birdenbire ileriye atılarak :

— İşte ineklerin, diye bağırdı ve inekler arasına sokularak, sanki bir boyunduruğa koşulmuş gibi yanyana yürüyen iki ineğe doğru kolunu uzattı.

Mito ineklerini hemen tanıdı ve onlara doğru koştu. Sığırtmaçlar hayvanlarla birlikte yoluna devam ettiler. Kopral, Mito'nun sanki onu boyunduruktan serbest bırakıyormuş gibi beyaz ineğin boynuna sarıldığını görünce Andro'ya şöyle dedi :

— Baksana adamcağıza, ineklerini nasıl özlemiş, onlara küçükten beri bakmış!

Mito gerçekten inekleri o kadar çok seviyordu ki, onları görünce az kalsın ağlayacaktı. Tarlaları elden gittiğine iyice kızmıştı. Sövüyor ve kükrüyordu. Fakat inekleri sanki evlâtlarıymış gibisine geldi ona; içine bir üzüntü çöktü. Bu üzüntü onu için için eritiyordu. Boğazına bir şey durdu, tek söz söyleyemedi. İnekler ne hale gelmişler?.. Sanki bütün yıl gece gündüz yük çekmişler. Kimse de onlara bakış görüş etmemiş. Kemikleri çıkmış. Her

yerleri pislik içinde. Sabahları onları tarıyacak, tımar edecek kimse yok herhalde.

Mito, buzağı iken onları nasıl beslediğini hatırladı. Çok azgındılar. Avludan kedi gibi atlayıp sokağa çıkıyorlardı. Çocukları boyunlarına kırmızı gerdanlık ve çıngırak takmışlardı. Niçin doyuncaya kadar analarına emzirtmiyorlar diye Gena'ya çıkışıyordu. İnekleri sağdıktan sonra beyaz bakırla içeri giren Gena'ya :

— Buzağılara süt bıraktın mı? diye soruyordu.

Gena surat asarak :

— Bıraktım! diye cevap veriyordu. Mito şüphe ile onun yüzüne bakarak :

— Ana iyi hesabını yap, hayvanlar aç kalırlarsa, yandığın gündür! Biz aç da durabiliriz! Çocuklara ekmek, birkaç baş sovan var, buzağılara başka birşey yok! Şimdi ana sütü emmezlerse, anasından süt emmeyen çocuk gibi hep zayıf kalacaklar. Bunu biliyor musun? diye ihtarda bulunuyordu.

— Biliyorum tabii, bundan önce iki buzağı besledim ya.

— Biliyorsun, ama bakırı doldurmaya çalışıyorsun. Farkına varıyorum bu işin!..

Sonra Mito buzağıların yanına gidiyordu. Buzağılar çevik hareketlerle analarının yelinlerini kafalıyorlarsa Gena onlara süt bırakmış demek; yok eğer, analarının etrafında dolaşıp, diz çökerek memeleri sündürüyorlarsa, onların payını çocukları almış. Bundan dolayı buzağıları daha küçükten yem yemeye alıştırdı. Hayvanlar Mito'yu görünce derhal ellerini yalamaya başlıyorlardı. Ne karısı, ne de çocukları onu buzağılar kadar duygulandırmıyordu. Acele bir işi olmadığı zaman onlara kepek karıştırıyor veya karıp vermelerini tembihli-

yordu. Şimdiye kadar çocuklarına doktor çağırmamıştı. Temenujka'nın kulakları ağrıdığı, yatağa düştüğü zaman bile Mito aldırış etmeden : «Eh, ağrıyacak ağrıyacak, yine geçecek! Ben bir ay kulak ağrısı çektim, az kalsın sağır kalacaktım. Kulaklarına sıcak tuğla koy da geçsin!..» demişti. Boyan sarasıp solmuştu, ama yine de doktora götürmedi. Anası, tesadüfen köye uğramış olan sıhhiye memurunu çağırdı. Sıhhiye memuru, çocuğun akciğerleri yangılandığını, vaktinde tedbir alınmazsa durumun daha da fenalaşacağını, iyi beslenmesi gerektiğini söyledi. Mito biraz endişelendi. Fakat bir akşam çocuğu dizlerine oturtarak gıdıkladı; çocuk kıkır kıkır gülmeye başladı, sonra onu tıka basa doyurdu. «Çocuğa istediğini verin, doyuncaya kadaryesin! Çocuklar domuz yavruları gibidir, doyuncaya kadar yemek ver, hiç bir hastalık kalmaz!» dedi. Öyle de oldu. Çocukta hastalıktan eser bile kalmadı. Fakat bir gün Bela adlı düvesinin iştahsız yediğini, keyifsiz olduğunu görünce Mito'nun tepesi attı :

— Gena, Bela'nın nesi var?., Yonca tarlasına salmış olmayasınız!

Hayvanın karnı şişmiş olmadığını görünce daha o akşam sığırtmaçları bulup :

— Düve keyifsiz. Ne yaptınız, dövmüş olmayasınız? diye sordu.

— Şap hastalığına tutulmuş olmasın? Şimdi hayvanlarda şap var!

— Şap değil, tabanları sağlam!

— Bak bakalım, sülük olmasın!

— Yok, baktım, salyaları akmıyor!

— Öyleyse Ali'ye götürüp dilinin altını kestireceksin, ya da bin leva bulup şehirde baytara götüreceksin!

Mito kederle eve döndü. Feneri alarak ahıra

gitti, düvenin ağızını açtı, dilini çekti; sülük diye bir şey yoktu! Buz gibi soğuk su içmesi için birkaç gün sırayla çeşmeye götürdü, sülük bir sey çıkmadı! Paslı bıçakla hayvanların dil altını kesen Ali'nin yanına götürmeye de cesaret edemiyordu. Bakarsın hayvan ölür de! Böreklerden para alarak düveyi şehre, baytara götürdü.

Doktor :

— Tifo gibi bir hastalık, iyice beslemen lâzım! dedi.

Bundan sonra hayvan el üstünde tutuldu. Mito, Gena, çocuklar Bela'ya durmadan ot vermeye, vaktinde doyurup sulamaya başladılar. Hayvanın hiçbir şey yemediğini, sadece kuru toprağı yaladığını gören Mito'nun kalbi parçalanıyordu.

Bir gün onu çayıra çıkardı. Hayvanın bir köstebek yığınını yaladığını görünce :

— Eyvah, toprak yiyor! diye çok korktu.

Mito da hayvanın keyifsizliği yüzünden hasta gibiydi. Nihayet Bela iyileşti. Bundan sonra onu fazla yormadı. Yükü daha fazla öbür düvenin çekmesi için boyunduruğu kasıyordu... Sonra onları bir çift olarak koşmaya alıştırıncaya kadar epeyce çile çekti. Köylüler için, hayvanları boyunduruğa alıştırmaktan zor şey yoktur. Nihayet hayvanlar alıştı. Mito arabaya oturup : «Haydi Siva, haydi Bela!» deyince hayvanlar sanki sözden anlıyordu. Arabanın o hoş sesi etrafa yayılıyordu. Arabayı görenler :

— Varda-a, Mito geliyor! diye bağırıyorlardı.

Tarlaya gidince, önce onları iple bir kazığa bağlıyor ve arabayı yükletene kadar otlatıyordu. Gitmeye acele etmiyor, doyasıya otlamalarını bekliyordu. Mısır kazmaya giderken bile arabayı koşuyor ve : «Ne diye hayvancıklar evde aç dursunlar, varsın bizimle gelsinler. Hem yaya yürümeye-

ceğiz, hem de hayvanlar doyuncaya kadar otlayacaklar», diyordu. Çoğunlukla Boyan hayvanları otlatmaya götürürken babası: «Gözlerini dört aç, yoksa kafanı kırarım ha!» diye tehdit ediyordu. Bir defa Mito, ineklerin yüzünden çocuğu döverken öldüreyazdı. Boyan, arkadaşlariyle bir armudun altında oyuna dalmış, inekler de Yanko'nun mısır tarlasına girip iyice karınlarını doyurmuşlar. Bir de bunca kadar mısır çiğneyip zarar ziyan yapmışlar. Bekçi hayvanları önüne katıp köye götürürken çocuklar yerinden fırlamışlar. Boyan: «Aman, amcacım, yapma, etme!» diye ağlayıp yalvarsa da para etmemiş. Bekçi ineklerin yularlarını alıp gitmiş. Akşam üstü Boyan ağlayarak inekleri eve götürmüş. Mito meselenin aslını anlayınca kudurmuş. Gena, bir kuluçkanın piliçlerini kanatları altına aldığı gibi, çocuğu kurtarmış olmasa, babası eline aldığı sopayla gerçekten kafasını kıracaktı. Mito cezayı ödedi. Ondan sonra evdekiler ineklerle oldukları zaman gözlerini dört açıyorlardı.

Mito serbest olduğu zaman hayvanları seve seve kıra çıkarıyordu. Ama sadece bayram günleri serbest kalabiliyordu. Bayram günlerinde o, hayvanlarını otlatırken güzelce dinleniyordu. Köy merkezinde müzik sesine, gençler, kadın ve çocuklar, tek sözle bütün köy halkı şenlenmeye çıksa da, Mito ve daha birkaç kişi kırda hayvanlarını otlatmaya gidiyordu. Mito başkalarından uzak, yalnız başına kalmaya çalışıyordu. Hayvanları meraya saldı mı, bir kenara uzanıyor ve ıslık çalmaya başlıyordu. Çocukluğunda öğrenmiş olduğu şarkıları söylüyordu. Herkes, onun ustalıkla ıslık çaldığını iyi biliyordu.

Değirmende hayvanları boyunduruktan serbest bırakıp meraya saldıktan sonra arkadaşları:

— A be, Mito, çal bir şey! diye ona satışıyorlardı.

Mito da sanki müzik âleti çalıyormuş gibi çeşitli melodiler çalmaya başlıyordu.

Arkadaşları :

— Haydi bakalım şimdi şişir klârneti! diye ısrar ediyorlardı. Mito, dudaklarını büzüp, tıpkı klârnet gibi öyle güzel ıslık çalıyordu ki, değirmende sıra beklemekten bıkmış, usanmış olan köylüler hemen hora oynamaya başlıyorlardı. Nihayet Mito da dayanamayıp, onlarla birlikte oynamaya başlıyordu...

Mito, ineklerine öylesine alışmıştı ki, şu anda hayvanlarını görünce vücuduna sanki bir şeyler saplıyorlarmış gibi sancılar hissetti. Başı dönmeye başladı. Artık ineklerini, tarlalarını, çayırlarını almışlardı. Değirmene veya oduna gidecek hayvanı yoktu. Bunca ıstırap ve sevgiyle kurulan bütün bir hayat mahvolup gitti.

Ortalık artık kararmıştı. Hayvanlar sanki salhaneye giriyormuş gibi kooperatif avlusuna girdiler. Mito'ya ahır nemli, pis gibisine geldi. Sabahtan beri gübre yığınını kapının arkasında niçin tutuyorlardı? Yemlikler, hayvanların numaraları, yeni isimleri, yularları, direkteki fener, hayvanların etrafında dört dönen inek bakıcılar gözleri önünde dönmeye başladı. Hiçbir şeyi seçemiyordu. Sadece kendi ineklerini nereye bağladıklarının farkına vardı. Gidip önlerine biraz daha kuru ot attı. Hayvanlarını alanlardan hesap arayacaktı elbette! Dışarı çıktı. Öte beri atılmış, paslanmış pullukları ve tırmıkları gözden geçirdi.

Avlunun bir kenarında işlerine lâzım olduğu gibi yanaşmadıklarından dolayı oğullarına bağırır gibi öfkeli öfkeli bağırıyordu. Fakat onlar dinlemek dahi istemiyorlardı. Arabaları istedikleri ye-

re bırakıyorlardı. Bazıları taş taşımıştı. Mito, kendi arabasını görmek ümidiyle o tarafa doğru yollandı. Cepheye gitmezden önce yeni bir araba yaptırmıştı. İşten dönenler arasında arabası yoktu. Arabası kimbilir ne haldeydi...

— Eh, dünya ters dönmeye başladı! diyerek derin bir nefes aldı ve tam gideceği sırada karşısına birisi çıkıverdi :

— Merhaba, hoş geldin! diye bağırdı. Mito'nun elini öyle sarstı ki, başındaki kalpağı bir tarafa yanladı. Bu Kazaktı. Sözleri devam etti :

— İyi ki sağ salim döndün; yardım edeceksin bize. Herbirinize yer var. Her brigadaya cepheden dönen sağlam bir adam yerleştirirsem işler tıkırındadır demek.

Kazak, elini pantolonuna sildi ve Mito'nun yüzüne bakmadan, kooperatif alet edevatını öte beri bırakan bazı kooperatörlere selâm vererek endişeli bir tavırla :

— Ne yapalım, dedi! Onlar da acemi askerler gibi! Arabanın ne vakit koşulacağını, nereye işe gideceklerini bir türlü kestiremiyorlar. İşte taşları tutup hendeğe indirmişler. Yarın sabah taşımamız gerek. Hem bu sabah onlara : «İşte şuraya indirilecek! Çünkü araba işliği, ambar ve domuzlara ferma yapılacak...» dediysem de, onlar bildiklerini yapmışlar. İyi ki geldiniz, işleri yoluna koyacağız.

Parti bürosu oturumundan sonra Kazak, blokları görmeye gitti. Bundan dolayı Mito'nun tarlasını geri istediğini henüz bilmiyordu. Alacakaranlıkta kederli çehresini farkedemiyordu. Sadece suskun olduğunu anlıyordu. Cepheden yeni döndüğünden olsa gerek. Bunun için bir an evvel ona her şeyi izah etmek istiyordu. Arabacılarla işini bitirdikten sonra Mito'ya yaklaştı :

— Sen akşama kançelaryaya uğra... Ama bu akşam parti toplantımız var. Gel de, cephede olup bitenleri anlatırsın... Siz cephedeyken hediyeler yolluyorduk.

Nihayet Mito, sert bir tavırla :

— Bana ne parti lâzım, ne de siz! dedi.

— Neler konuşuyorsun... Parti olmasaydı savaşı kazanamıyacak, kooperatif de kuramıyacaktık... Hitler Almanyasını diz çöktürdükten sonra kooperatifimizde de baş gösteren köydeki faşist kalıntılarını yoketmeye yardım edeceğinizi zannediyoruz...

— Tarlalarımızın hepsini almışsınız. Parti neme lâzım benim! Bir karış yerim yok! Parti bunu mu emrediyor?

— Niçin surat astığını da şimdi anladım! Boş yere kaybedecek vaktim yok!.. Hey, ne diye hayvanları başıboş salıyorsun!.. Sakat mısın yoksa! Yularından tut! Kendi malınız değilmiş gibi davranıyorsunuz, Mito, sonra uzun boylu konuşuruz.

Kazak, köy meydanına gitmeye acele eden gence adamakıllı öfkelenmişti :

— Ulan, ne yapıyorsun! diye bağırdı ve hayvanı yularından tutarak ahıra götürdü.

Mito yola çıkıp karanlığa bürünmüş, kooperatif avlusuna başını çevirdiği zaman bir böğürme işitti. Sanki Bela ile Siva : «Gel bizi bu esaretten kurtar!» diye ona yalvarıyorlardı. Öte beri atılmış arabalar ve alet edevat karanlıkta âdeta mezar taşlarını andırıyordu. Tıpkı küçüklüğünde karanlık mezarlık yanından geçerken korkarak kaçtığı gibi, buradan uzaklaştı. Kooperatif kançelaryası önünden geçerken içeride tanıdık kimseler gördü. Kapı önündekilerden biri : «Gelsene be Mito, gel görüşelim» dedi. Fakat Mito asker gibi selâm verip yoluna devam etti.

İşte bu kançelaryada tarlalarının alınması kararı alınmış, öyleyse burada ne işi var! Mito, Böreklerin meyhanesine doğru yollandı. Okumayurdu ışık içindeydi. Gençlerden bazıları yüksek sesle konuşuyor, bir kısmı ıslık çalıyor, bazıları da şarkı söylüyordu. Birdenbire ardında : «A be bu Temenujka'nın babası değil mi? Temenujka» sözlernii işitti, acele acele yürümeye başladı. Harpten evvel kendisini celbeden ve saatlerce bu heyecanlı gençlerin arasında kalmaya sevkeden neşeli gürültü, şimdi onu sanki uzaklara itiyordu. Ne şarkı dinlemek, ne de eğlenmek istiyordu. Şimdi gençlerin bile ona karşı oldukları gibisine geliyordu. Bu düşüncelerle meyhaneye dalıverdi.

8. MEYHANEDE

Klârnet sesi meyhaneyi çınlatıyordu. Çingene Rüstem, klârneti tavana doğru dikmiş kapalı gözlerle şişiriyor mu şişiriyordu. Etrafını köy kulakları çevrelemişti. Uzun bıyıklı kurgaf Mirasçı, yuvarlak pembe yüzlü meyhane sahibi Neşo, siyah gür kaşlı Gatyo da buradaydı. Kısa boylu, zayıf, fakat kurnaz bir adam olan hizmetçi Punço, şarap dolu şişeleri getirdi ve tezgâhın üzerine eğilmiş olan Neş'onun kulağına bir şeyler fısıldadı. Sonra alaylı bir tebessümle haberi Mirasçıya bildirdi. Mirasçı sevincinden bıyıklarını kıvırmaya başladı. Gatyo meseleyi hemen çaktı, asık suratı birdenbire değişti, kaşları gerildi ve :

— Demek her şey tıkırında... dedi.

Şişelerini tokuşturarak : «Haydi sağlığımıza!» dediler ve birbirlerine göz kırptılar.

Böreklerin meyhanesi, kooperatifin ve iktidarın en azılı düşmanlarının barınağı olmuştu. Koo-

peratif bloklarının meydana getirilmesinde tarlaları alınmış ve başka yerden tarla verilmiş bütün orta halli ve memnun olmayan köylüler de buraya geliyorlardı. Onlardan başka, hâkimiyetlerini devirmiş halk idaresine karşı yılanlar gibi saldırgan köy zenginleri de daima burada vakitlerini geçiriyorlardı. Kooperatif aleyhine en çok konuşan onlardı; çünkü kooperatif, fakir ve orta halli köylülerin birliğiydi. Zenginler artık onları kendi tarlalarında yarıya çalıştıramıyorlardı. Börekler kooperatifin en büyük düşmanlarıydı. Onların Bara semtindeki yüz dekardan fazla en iyi tarlalarını almışlar, buna karşılık kenardan yer vermişlerdi. İlkbaharda bununla ilgili olarak dava açtılar, fakat kaybettiler. Komisyon, verilen yerin onlarınkinden kötü olmadığını tespit etti. Börekler kudurdular, ama bir şey yapamadılar. Şimdi onları ürküten yeni kanun tasarısıydı. Bu kanun tasarısına göre, hiçbir köylü iki yüz dekardan fazla toprağa sahip olamaz. Onların ise beş yüz dekar kadar yerleri vardı. Bundan başka, aynı kanun tasarısı gereğince onlar, toprağı yalnız başına işlemeye mecburdurlar. Aksi takdirde otuzar dekar bırakacaklardı. Bundan dolayı Börekler, gün aşırı şehre gidip, sabık siyası partilerden veya iktidarda bulunan, fakat muhalefetin görüşlerini yayan kendi adamlarını arayıp duruyorlardı. Onlar, sırf bu kanun tasarısının kabul olunmasına engel olmak için rüşvet vermeye de hazırdılar. Muhalefet önderleri onlara kanun tasarısının kabul edilmeyeceğini söylüyorlardı. Bugün meyhanede en büyük kardeşlerden Neşo bulunuyordu. Daha küçüğü Damyan ise değirmendeydi. Blokların öbür tarafında motörlü değirmenleri vardı. Burada etraf köylerin buğdayını öğütüyorlardı. Neşo henüz şehirden dönmüştü. Gelirken değirmene de uğra-

mış, şimdi tezgâhın yanındaki masaya oturmuş hesapları yapıyordu. Hakikatte meyhanede işleri gören Punço'ydu. Zayıf, sakat bir adam olan Punço'nun yaşını kimse kestiremiyordu. Hırsızlıktan dolayı birkaç defa mahkûm edilmiş ve tembelliğe alışmış olan bu köylü, Böreklerin yanında iyi iş buldu. Faşizm zamanında iki kardeşe sadakatle hizmet etti, faşist idarecilerini ve katilleri hürmetle karşıladı ve sanki mal sahiplerinin üçüncü kardeşiymiş gibi onların itimadını kazandı. Açıkgöz olduğu için iki kardeşin gözlerinden ne düşündüklerini şıppadanak anlıyordu.

Onlara, gülümseyerek :

— Sözümü ağzımdan aldın! deyip, ona her işi yaptırıyorlardı.

Gayet tabii ki, o da her işi yapıyor mu yapıyordu. Geceleri arabayla kasabaya un götürüp belli kimseye teslim ediyor, dönerken de gizli mal alarak, köye getiriyordu. İdare makamları yakaladıkları zaman, bir kolayını bulup, kurnazlıkla yakayı kurtarabiliyordu. Dişetleri daima kanlıydı, Seyrek ve sivri dişleri yapağı tarağı dişlerini andırıyordu.

Rüstem çalıyor, Punço da masalara rakı, şarap dolu şişeleri getiriyor ve herkese derdine göre kışkırtıcı lâflar atıyordu. Köylüleri teker teker tanıyordu. Herhangi biri ona derdini paylaştığı zaman kendisinde gurur hissediyordu. Mito'nun neler düşündüğünü de derhal öğrenmişti. Onu sabırsızlıkla bekliyordu.

Mito meyhane kapısından girip yorgun bakışlarla içeridekileri süzerken. Punço kollarını açarak onu kucaklayacakmış gibi üzerine atıldı ve :

— Hadi hoşgeldin, hemşeri! diye bağırdı. Elinden yakalayarak, kulakların masasına doğru çekiverdi.

Mito bu daveti kayıtsızlıkla karşıladı ve Punço'nun ardından yürüdü.

— Efendiler, kooperatif kurbanlarından birini takdim edeyim...

Diğerlerinin yanına oturmuş olan Neşo, Mito'ya yer yaptı ve âmirane bir tavırla masaya vurarak şarap ısmarladı. Onun bu jestine hacet yoktu, çünkü Punço tezgâha koşarak alelâcele bir şişeye ve kulakların boş kadehlerine şarap doldurdu. İnce vücudunu sallayıp etraftakilere lâf atarak masalar arasından geçti. Mito'nun şişesini eline verdi ve :

— Buyur, Neşo ısmarlıyor! dedi.

Düşüncelere dalmış Mito, dönüp yeniden tezgâhın başına geçen Punço'nun ne demek istediğini anlamadı. Fakat Neşo küçük masadan kalkıp, çorbacılara has olan ağır ağır adımlarla onlara yaklaşarak, kadehlerini tokuşturmak için şişesini kaldırınca, ona karşı gösterilen saygının neden ileri geldiğini sezdi.

Börek Neşo, Mito'yu baştan aşağı süzdükten sonra kadehini kaldırarak :

— E, haydi hoş gelmişsin, sağlığımıza! Merak etme,senin işin de düzelecek, yüreğine dert koyma! dedi.

Bu sözler Mito'nun kalbini okşadı.

— Bu halk yüzyıllardan beri toprak sahibidir. Her karış toprak için kan dökülmüş ve yine de dökülecek. Onlar ne zannediyorlar! Bizi de düşünen var! Biz bir karış toprakları bile olmayan çıplaklar değil, Bulgaristan'ız.

Mirasçı da Mito'yla tokalaştı :

— Ter dökmeden başkasının sırtından yaşamış çıplaklar için yabancı toprağa el uzatmak kolay!

Gatyo, etrafına bakındı ve göz işareti ederek :

— Sen keyfine bak, dedi. Bu iş kök salmayacak, komünistler gölge gibi kaldılar artık. Sen bizden ayrılma!...

Börek, Mito'nun, ciddi tavır takındığını sezdi ve meselenin aslına geçme zamanı geldiğini anladı. Bir elini yeleğinin cebine soktu. Saatinin zinciri ile oynayarak, ağır ağır konuşmaya başladı :

— Bugün kasabadaydım. Her şey ayan! Bütün bu reformları yeni komünistler tanımayacak... Bundan dolayı tarlalarını geri almak için savaşacaksın! İyi bir çiftçisin onlara hamal gibi çalışmayacaksın!

Bu ana kadar sadece içini çeken Mito, birdenbire kükredi :

— Beni mahvettiler!

Şişesini kaldırdı, zehir içiyormuş gibi bir nefeste içti. Gözleri parladı. Islak dudaklarını yaladı ve derdini döktü :

— Bir zamanlar toprağının efendisiydin! Şimdi ellerin bağlıymış gibi duruyorsun!

Mito, etrafındakilerden destek aradı.

Neşo, kulağına eğilerek :

— Geç değilken tuzaktan çıkıver! diye fısıldadı.

Mito :

— Çıplak elle savaşılır mı, dedi. Önce, toprağımı, ineklerimi, arabamı, buğdayımı alayım da... Ekmek için buğday lâzım.

Börek gülümsedi :

— Buğday işi kolay, canım! Mito Genin'in kim olduğunu herkes biliyor.

Börek, ateşe gaz dökmüştü artık. Saatinin zincirini parmağına dolayarak yine masasına doğru yollandı. Diğerleri Mito'nun etrafını çevrelediler.

Davet edilmeden masadan gelen kasap İliya muhabbete karıştı ve yavaşça konuşmaya başladı :

— Bana, «kesmiyeceksin,» diyor, başka demiyor.

— «Neden, be bay Stamen,» dedim, muhtar efendi demedim, çünkü benim için o Stamen. İşte şu kadarcıkken beri beraber büyümüşüz. «Eskileri unuttun mu, dedim! Polis seni ararken gizlemedim mi? Hapishanede yattığın zaman veresiye aileni beslediğim etin parasını verdin mi?» «Kesmiyeceksin, diyor, o kadar! Sadece kooperatifin kesmeye hakkı var. Aksi takdirde cezalıyacağım. Bana yardım ettiğine güvenme!» diyor.

Klârnet sesi kesilmişti. Rüstem, susamışçasına içiyordu.

Biraz sustuktan sonra kasap geğirdi, şişeyi kaldırarak içtikten sonra konuşmasına devam etti :

— Nerden nereye yasak edeceksin, dedim, bende usta kâğıdı var!

Bir yerde duramayan ve Mito'nun meselesini merak eden Punço, gülümseyerek :

— Sen bak belâ bir şey yapmıyasın, sonra usta kâğıdını görürsün! diye lâfa karıştı.

Onun bu sözüne içerleyen İliya :

— Ben mi? Senin çok selâmın var! diye cevap verdi ve istemiyerek yeniden geğirdi; etrafındakiler gülmeye başladılar.

Daha sonra İliya ne sebepten dolayı muhtarla kavga ettiğini anlattı. İdare makamları, kaçak mal satın alıp, geceleri keserek kulaklar vasıtasiyle yanına gelen şehirlilere ve başka köylülere sattığından şüpheleniyormuş.

Meraktan gözlerini fal taşı gibi açan Punço, yine lâfa karıştı :

— Ne de olsa, sen korun, zira bir defa yakaladılar mı...

— Nesine korunacakmışım, buyursun. Ben ona da dedim :«Gel her tarafı arayıp yoklayalım,

bakalım kaçak mal bulabilecek misin? Bul da, sonra konuş!» Ama hiçbir şey bulamayacak, ben işimi bilirim, merak etme! Sonra kulaklara minnettarlıkla dolu bir bakış atarak rakıyı bir solukta içti ve şişeyi hızla masaya vurdu :

— Sen birer tane daha ver, isterse dünya batsın! Zannediyorum ki, kooperatif ineklerini de ben keseceğim... O kadar çok zayıflamışlar, o kadar zayıflamışlar. Sadece bıçak haklarından gelecek, hem de benim bıçağım!.. Elâlemin hayvanlarını topladılar, ama yemini düşünmediler. İnek başına en çok bir çiten saman düşüyor!

Punço, çabukelden daha bir şişe rakı getirdi. Kasap sustuktan sonra Mirasçı ve Gatyo konuşmaya başladı. Onlar, masanın bir köşesinde oturuyorlardı. Kasap sözünü bitirir bitirmez hepsinin yüzü güldü. Mahmurlu Gatyo hemen canlandı.

Başını eğmiş olan Böreğe gözlerini dikerek :

— Neşo çok az şey söyledi, ama çoğu gitti, azı kaldı! dedi.

Mirasçı etrafına bakındı ve meyhanede yabancı olmadığını görünce, uzun bıyıklarını çekti ve şunları söyledi :

— Bana her şeyi söyledi. Bu idare son günlerini yaşıyor. Burada, onu destekleyen boş kafalar varsa, radyoyu dinliyoruz ya. Amerikalılar burada Ruslara tahammül etmiyecekler. Barış antlaşmasını imzalamıyacaklar, o kadar. Bunun için : «Bir iki ay daha sabredin, savaşa hazırlanın, her şey yoluna girecek,» demişler. İç ve dış bakanlığına el koyacaklar ve bütün bu kanunlar ortadan kaldırılacak... Toprak yine köylülere verilecek, kooperatifler ortadan kaldırılacak!.. Ee, Mito, buna ne diyeceksin!

Mito, donmuş kalmış duruyordu. Boğazı kurumuştu : «İneklerin yemi yok, ölecekler, veya ke-

secekler... Hükûmet devrilecek, barış imzalanmıyacak, Amerikalılar gelecek ve toprağı yine sahiplerine verecekler.» Mito yüzünü ekşitti. Amerikalıları görmemişti. Askerler, Avusturya'da onların kıtalariyle karşılaştıklarını söylüyorlardı, lâkin ne biçim adamlar olduklarını bilmiyordu. Onlar tamamiyle yabancıydı. Rusları seviyordu. «Ruslara tahammül etmiyecekler» dendiği vakit dayanamadı.

— Susun! diye bağırdı ve yumruğunu masaya indirdi. Fakat kulaklar, kooperatifle ilgili kanunların değişeceğini söyledikleri zaman biraz sakinleşti. Şişeyi kaldırarak bir solukta içti ve Punço'ya :

— Anasını satayım, ver içeyim, sarhoş olmak istiyorum, elâlemin bunca toprağını serbest bıraktık, halbuki bizimkini elimizden aldılar! diye bağırdı.

Punço, derhal önüne dolu bir şişe getirdi :

— Buyur, Gatyo ısmarlıyor!

Gatyo, Mito ile tokuşturdu ve kısık, cırlak bir sesle konuşmaya başladı. Börekler gibi kooperatif kurulduktan sonra Gatyo'nun da tarlalarının büyük bir kısmını almışlardı. Fakat Börekler parayla oynuyorlardı. Toprak reformundan fazla zarar görmediler. Gatyo savaş yıllarında zengin oldu. Orduda ve dolayısiyle Almanların yanında hizmette bulundu ve çok para kazandı. İki yüz dekar tarla satın aldı, evi olduğu halde iki katlı yeni bir ev yaptırdı, nihayet Elenko dedeyle bir harman makinesi satın aldı. Böreklerin harman makinesiyle birlikte köydeki harmanı bitirdikten sonra, diğer köylere gidiyordu. Böylece keselerine para su gibi akıyordu. Devlet, ancak şimdi bu gelirin hesabını aramaya başlamıştı. Gatyo, harman makinesinden aldığı buğdayın bir kısmını devlete vermeyip, pahalı pahalı satarken yakayı ele verdi. Bu

sebepten dolayı birkaç ay hapiste yattı. Ama idareye katılan muhalefet taraftarlarının yardımiyle serbest bırakıldı. Mito, bunları bilmiyordu, ama kendisi gibi tarlalarını kurtarmak için direnen saf bir adam gibi dinliyordu.

— Mito, diyeceğim, tarlalarını elden kaçırma, zira topraksız köylü, ağaçsız yaprak gibidir. Rüzgâr onu istediği yere uçurabilir. Tarla sahibiysen, ağaç gibi derin kök salacaksın; ne rüzgâr, ne de bora seni oradan sökemez!

Mirasçı, Mito'yla başbaşa vermiş konuşmasına devam ediyordu :

— Toprağınızı vermeyeceksiniz, elinize balta mı, çapa mı, kürek mi, ne düşerse, karşı koyun, savaşın. Ölseniz dahi, toprağınızı onlara vermeyeceksiniz! Çünkü bir defa aldılar mı, bitmiş demektir. Şunu da bilmelisiniz ki, vermeseniz, orada büyük adamların : «Halk toprağını vermiyor! Yeter artık zorbalık!» demeye kuvvetleri olacak, diyorlar.

Mito, elini şişeye doğru uzattı, rakısını içti, bir şeyler mırıldandı. Punço, önüne dolu bir şişe getirdi ve teskin edici bir tavırla :

— Bu da Elenko dededen, dedi.

Neşo :

— Sen tarlalarını geri alabilirsin, dedi. Kooperatif kurulurken burada değildin, ötesi yok bu işin! Mektuplar boş iş! Madem ki istemiyorsun, kimse seni zorla kooperatifte tutamaz! Yanılmışsın, şimdi olmazsa nizamname gereğince üç yıl sonra çıkabilirsin, ama ne diye üç sene bekleyeceksin! Mahkemelerde bile, üç ay zarfında başka karar alınıyor da, onlar mı dediklerini yaptırmaya çalışacak. Savaşacaksın, ama onlara baş eğmeyeceksin. Elenko dede bahçeleri için az mı savaştı.

Mirasçı, düşünceli düşünceli uzun bıyıklarını kıvırdı :

— Cesaret edebilirlerse toprak reformunu tatbik etsinler, o zaman görürüz! Elbette beni destekliyecek kimseler bulunacak!

Mirasçının birkaç oğlu vardı. Biri harman makinesini idare ediyordu; diğeri bakkaldı. Üçüncüsü de tüccardı : ot, deri alıp satıyordu. Dördüncüsü ise çiftçiydi.

Hepsi çoluk çocuk sahibiydi; herbirinin yeni evi vardı. Koskoca çocuk yetiştirmişlerdi. Ama hepsi ailece, idareye karşıydı. Köyde külhanbey gibi anılmışlardı. Bütün köyü sındırmışlardı. Bir karış toprak, bir tek söz için önüne geleni dövüyorlardı. İnsanı pestil ediyorlardı. Niko Glavaşki'yi bahçede hiç gözlerini kırpmadan eşek sudan gelinceye kadar dövdüler. Adamcağız belediyeden gönderilmiş bir bekçi sıfatiyle geliyor, kooperatif blokuna alınmış otuz dekar kadar yer olan bahçelerine bir şey ekmelerini söylüyor. Fakat Mirasçılar aldırış etmiyor, bir defa ekildikten sonra ellerinden almayacaklarını zannederek, kasten ekmeye acele ediyorlar. Bekçi :

— Size söylüyorum, defolun! Burası artık sizin değil! Yeni verilen yere gidin, dediyse de azgın bir köpek gibi arkasından yetişen Boris :

— Sen mi bizi buradan kovacaksın! deyip ensesine öyle bir yumruk indiriyor ki, bekçi dereye düşüyor. Bekçi işin kötüye sardığını görünce Boris'in başına bir tüfek dipçiği indiriyor. Boris bağırmaya başlıyor. Hemen kardeşleri yetişiyor ve adamı pestil ediyorlar. Bekçi beş ay hastanede yattı, fakat buna rağmen sakat kaldı. Borisi mahkûm ettiler, yakında hapse girecek. Kaç para eder, adamı dövdükleriyle kaldı.

Mito, şaşkın bir halde Mirasçıyı dinliyordu.

Demek ki, kooperatif zannettiği kadar kolay kurulmamış, kanlar dökülmüş!

Mirasçı öfkeyle bıyıklarını çekerek :

— Daha üç oğlum, yirmi torunum ve otuz şu kadar akrabam vardır... Hepimiz öleceğiz, ama bir karış toprak vermeyeceğiz; dedi.

Mirasçılar, Elenko dede köy muhtarıyken belediyenin bir bölük emlâğına el koymuşlar. Şimdi son nefeslerine kadar korumaya hazırdılar. Şayet idare, iki yüz dekardan fazla olan toprağına el koymaya kalkışırsa, muhakkak kanlı bir çarpışma olacaktı. Bunun için Elenko dede Mito'ya çıkıştı :

— Seninkisi kolay! Bir gece git, ineklerini kooperatif ahırından al! Hiç olmazsa onları teslim ettiğine dair imza atmamışsın!.. Senin yerinde olsaydım şimdiye kadar yüz defa alırdım. Tarlaları sürer, keyfime bakardım. Haddi olan karşıma çıksın çıkabilirse.

Mito, Mirasçının koperatife karşı yürüttüğü savaştan cesaret alıyordu.

— Gidip inekleri gördüm, ama gözetliyorlar! Bekçiler var!

— İndir Andro'nun kafasına bir tane, işine bak. O sıskadan mı korkuyorsun! Bir yumrukluk canı var! Sözde harpten dönüyorsun, ben mi akıl vereyim!

Mito başını eğip düşünceye daldı. Mirasçıyı haklı buldu.

Bu anda oğlu Boyan geldi, elini babasının omuzuna koydu ve :

— Haydi, dedem geldi! Annem, derhal eve gelmeni söyledi, yemek yiyeceğiz, dedi.

Mito oğlunun elini omuzundan çekerek :

— Peki de, geleceğim! Çok acele ederseniz, yiyin. Şimdi bir iki lâf ediyorum dostlarla.

Çocuk, babasının son sözlerini işitmedi bile.

Hemen geleceğini bildirmek için sevinçle dışarı fırladı.

Mito'yu kandırdığından memnun olan, fakat biraz daha fitil salmak isteyen Punço :

— Mito'yu yoldan çıkaran karısı! diye lâf etti.

Yanakları allanmış olan Neşo, alaylı bir tavırla gülümsedi:

— A be Punço, karının lâfı mı olur! Onun karısı da karı mı sanki? Kocasını dinlemeyen karı, karı mı? Ben öyle karının kafasını keserim!

Mito'nun gözleri açıldı.

Neşo cesaretlendi :

— Evet öyle... Cehenneme kadar yolu var, varsın gitsin, ama evimde öyle karı istemem, vesselâm! Kadınlara sorsana, bir kere, sen yokken neler yapmıyordu. Kazak da, Stamen de, brigada yönetmeni Stoyan da bütün gece sizden çıkmıyordu. Kocaları evden çıkmaya görsün, hemen başka erkeklerin kucaklarına atılır şu kadınlar.

Mito, titreyen parmaklarını sıktı.

Mirasçı, bu iftiranın iyice dikiş tutması için istihzalı istihzalı gülümsedi ve :

— Komünistler böyle kadınları severler, dedi. Onlar, aile bozmaya çalışıyorlar. Tarla ve hayvanları aldıkları gibi gün gelecek karıları da toplayıp : «Biz kooperatifiz, bu akşam benimle yatacaksın derler» diyecekler. Kadın namuslu da olsa, boyundurukta olduğu için ister istemez yatacak!

Neşo, başıyla belediye binasını işaret ederek :

— Elebaşı azgın boğa olsa gerek! sözlerini ekledi. İstediği kadını seçecek...

Gatyo, zamparalığı ile nam kazanmış Gergo'yu kastederek :

— Sen Stamen'i bırak, o artık ihtiyar, ama kooperatife sadece bunun için girmiş olan genç-

ler var! dedi. Mito'nun sapsarı kesildiğini, alnında ter damlacıklarının belirdiğini gördü.

Kısa boylu Punço, ihtirasla yerinden fırladı.

— Vay anasını! Öyleyse ben de kooperatife yazılayım! Hiç olmazsa istediğimi seçerim. Karım Litsa artık yaşlandı.

Mito :

— Anasını sattığım! diye bağırarak masaya hızla bir yumruk indirdi. Şişeler düştü. Gözleri faltaşı gibi parlamaya başladı. Şu anda karısı orada olsaydı, yırtıcı bir hayvan gibi üzerine atılacaktı. Kulaklar birbirlerine bakıp kıs kıs gülüyorlardı.

Fakat kapıda, piposu elinde ve gençlere has tebessümle etrafına bakınan ihtiyar, Gena'nın babası Hristo dede belirdi. Fitneciler şaşkın şaşkın birbirlerinin yüzüne baktılar. Mito, kendine geldi. İhtiyar, emin adımlarla ona yaklaştı ve kötü kalplilerin yarattığı zehirli havayı dağıtıverdi.

9. HRİSTO DEDE

Gena'nın babası Hristo dede, traktörün tarlaları sürmekte olduğunu görünce, hemen traktöre bindi. Bloku baştan aşağı bir dolaştı. Sonra kalpağını eline alarak yere atladı ve toplanmış olan köylülere :

— Ben de giriyorum, ne olursa olsun! diye bağırdı.

Bir an evvel yazılabilmesi için köye koştu. Hristo dede, kredi kooperatifi üyesiydi, her şeyi kooperatif mağazasından alıyordu. Torunlarını cıgara ve başka şey almaya gönderirken şöyle diyordu : «Ama kooperatif mağazasından alacaksın, anladın mı?.. Sakın bakkallardan almayasın!» Böy-

lece, çocukları da karısını da, eve lâzım olan her şeyi kooperatif mağazasından satın almaya alıştırdı. Kadınlar, yumurtaları her yumurtacıya satmıyor, kooperatifinkinin geçmesini bekliyor veya mağazaya götürüyorlardı. Hristo dede buradan koyunlara kaya tuzu, hayvanlara yem, tek sözle, lâzım olan her şeyi tedarik ediyordu. Serbest vakitlerinde mağazaya gidip satıcı Boris'le politika üzerine konuşuyor, gazetelerdeki haberleri öğreniyordu. Adeta çocuklar gibi, malları nereden satın aldıklarını, kooperatif birliklerinin kâr alıp almadıklarını, devletin halen kooperatiflere nasıl yardım etiğini soruyordu... Pazarlık yapmasını sevmiyordu. Onun bu tabiatı diğerlerinin dikkatini çekiyordu. «Burası kooperatif, diyordu, yalan dolan yok!» Yanında parası olmadığı zaman satıcıya : «Boris, bir kenara kaydediver, ben gelemezsem, parayı çocuklarla yollarım!» Veresiye almayı sevmiyordu.

Fakat Dokuz Eylülden sonra tarlaların alınacağı söylenmeye başlayınca Hristo dede düşünmeye başladı. Bu iş biriktirme kasasına benzemiyordu. İstediğin vakit tarlanı geri alamazsın. Buraya ekmeğini sağladığın tarlanı veriyor ve ne olacağını bilmiyorsun. Ayakları altında zemin olmadığını hissetti. Hattâ, kooperatife girmeye çok hevesli oğlu Lilo'ya çıkıştı.

Lilo, surat asıp :

— Bütün arkadaşlarım yazılıyor!.. Yalnız ben kelebekli koyun gibi sürüden mi ayrılacağım. Benim payımı ver de yazılayım, sen istediğini yap! dedi.

İhtiyar :

— Ben sağ oldukça toprağımı bölmem!

— Pekâlâ, Mito ağabeyime ne diye verdin!

Yoksa Gena ablamı benden daha çok mu seviyorsun?..

— Gena ablanın işi başka. Sen de biliyorsun... Evlenip iyi bir aile ocağı kurdu! Mito çalışkan çocuk, anası babası yok. Ama tapuyla vermedim ya. Onlara bir diken ve muzır ot yetişen Buşkovitsa'dan yer verdim, işlesinler, ama tapu vermem. Mito'nun alacağı olsun. Ne bilirsin, belki bir gün kızımı uğratır... Her şey senin, daha ne istiyorsun? Çalış! Ama çalışmak istemiyorsun, gözün hep şehirde!

Oğlu ısrar ediyordu :

— Kooperatife girmemizi istiyorum, anladın mı!

— Tarlan varsa, gir!

— Yok, onun için beraber girelim.

Sadece güzel olduğu ve onu çok sevdiği için bir fakir kızla evlendiğinden Hristo dede :

— Karının da bir karış tarlası yok! deyip, ağzını kapatıyordu.

Hristo dedenin gelini Trayanka, gerçekten güzel bir kızdı, ihtiyara hürmet ediyordu; lâkin evlenirken elinde avucunda hiçbir şeyi yoktu. Çeyizi bile tamamlanmamıştı da, düğününde kaynanası, cenaze merasimi için sakladığı şunusunu bunusunu vermek zorunda kalmıştı. Fakat Trayanka çok çevik ve çalışkandı. Bu, ihtiyarları biraz teselli ediyordu. Sabahları erken kalkıyordu. Ağzından şarkı eksik olmuyordu. Kocası bazı defa hırslanıyordu, ama Trayanka gülerek şarkı söylemeye başlıyordu. Uzun zaman çobanlık eden Hristo dede, neşeli insanları seviyordu. Bu kız evine gireli beri onu sanki gençleştirdi, evlerine yeni bir hayat getirdi. Derli toplu yatak, perdeler, masa yerli yerinde.

Oğlu da, kooperatörler de Hristo dedeyi kandırmaya çalıştılar.

— Sen, kooperatör değil misin? Senin gibi bir kooperatörün bu şekilde hareket edeceğini hiçbir zaman beklemiyorduk...

— Bana tarla lâfını etmeyin, rica ederim. İsterseniz, sermaye payımı artırayım, bir yıllık üye parasını peşin vereyim, ama bu mesele hakkında bana dokunmayın...

Fakat traktör blokları sürmeye başlayınca Hristo dedeyi bir meraktır aldı. Koyunları otlatırken hep bloklara uğruyordu. Önceleri saban ve ineklerle toprağı sürerlerken şöyle diyordu: «Madem ki saban ve ineklerle süreceğiz, ne diye tarlalarımızı verelim, kendimiz işleriz! Sen niçin böyle, o niçin öyle çalışıyor diye birbirimizi niye gücendirelim?» Traktör geldi. Ha bugün, ha yarın arızaya uğrasın diye bekleseler de, bir şey olmadı. Her gün yüz dekar yer sürüyordu. Sabanları kıymetten düştü, inekleri de ahıra topladılar. Hristo dede bir gün traktöre bindi ve kati kararı aldı. Oğluna:

— Haydi, yeter artık kafamı şişirdiğin! Gidip yazılalım da, ne olursa olsun, dedi.

Oğlu, sevincinden karısına göz kırptı, babasının koluna girdi ve basamaklardan inerken yardım etmeye çalıştı.

— Bıraksana beni, sakat mıyım da koluma girmişsin! Ama gidip, Gena'yı da çağırayım. Ayrılmak olmaz. O da bizimle beraber olmalı. On beş on altı dekar yer verdim ona, Mito istemezse, bari o yazılsın.

— Ama Mito ağabeyim de razıydı ya? Cepheye gitmezden önce bana: «Kayın, diyordu, şayet kooperatif kurulursa, bilmiş ol ki, bizden daha iyisi olmayacak. Varsın her şey makinelerle işlensin!»

— Öyle diyormuş, ama orada aklına kim bilir ne gelecek. O zaman birçokları razıydı, ama şimdi yazılmıyorlar. Varsın Gena girsin.

Böylece Hristo dede, eceli gelmiş bir hasta gibi, bütün yakınlarını topladı ve tüm toprağıyle kooperatife girdi.

İmzasını attıktan sonra Hristo dede :

— İşte, dedi ve kalpağıyle alnındaki teri silerek, sanki olanını varanını kaybetmiş gibi ellerini masaya dayadı. Şimdiden sonra ilâç için bile toprağımız yok. Her şey bitti! Ölürsem, beni nereye gömeceksiniz, kendi toprağım yok. Bu müşterek toprağa gömeceksiniz.

Kooperatif başkanı :

— Korkma, Hristo dede, merak etme! diye onu teskin etmeye çalıştı.

Hristo dede, piposunu doldurmak için tütün kesesini çıkardı ve derin bir nefes aldı :

— Ben, hendeği geçtikten sonra korkmam artık. Zoru, girinceye kadardı.

Hristo dede, sadece koyunlarını bıraktı.

— Kendimi avutmak için bir eğlence, diyordu. İhtiyar bir adamım, koyunlarımı da alırsanız, bana ne kalacak!..

Kooperatiftekiler, ona şöyle cevap veriyorlardı :

— Peki, Hristo dede! Şimdi koyunlar için ısrar etmiyoruz, önce tarlaları bir yere toplayalım da, koyunlara, büyük bir ağıl yaptıktan sonra sıra gelecek...

— Öyle ya, koyunlar neredeyse, ben de orada. Çoban olurum. Koyun bakmasını bilirim ben.

Hristo dede öğle üstü kooperatif avlusuna gidiyor ve her şeyi yokluyordu. Aksayan bir şey görürse, derhal başkanın yanına giderek :

— Kazak, hayvanların yularlarını dikin, diye ihtar ediyordu.

Yahut da kırık dökük arabalarla şunu bunu taşıyan arabacıları görünce, başını sallayarak :

— Bu iş böyle sökmez. Sekiz - on demir araba yaptıralım! diye memnuniyetsizliğini ifade ediyordu.

— Yapacağız, Hristo dede, yavaş yavaş hepsi olacak! Önce demirci işliğimizi kuralım. Arabalara da sıra gelecek! Her şey birden olmuyor.

Sürüm başlayınca Hristo dede :

— Ayol bu traktör bu işin içinden çıkamaz. Mirasçıların traktörünü de alamaz mıyız? Nahak yere sayvan altında tutuyorlar. Niçin almayalım?

— Mektup yazdık, Hristo dede, ama ziraat müdürlüğü müsaade etmiyor. Sahibi razıysa, zorla alamazsınız, diyorlar.

— E, Mirasçı, hiçbir zaman gönüllü vermiyecek. Bir gün emir çıkıp, devlet el koysa. Öyle ya, nerden para buldular da bunca kadar mal mülk satın aldılar, Hep bizim sırtımızdan kazanmadılar mı? Her yıl harman zamanı bin, iki bin şinik buğday alıyorlar. Aldıkları buğday bizim değil mi? Ne diye traktör de bizim olmasın?

Kazak gülümseyerek :

— Bu da olacak, Hristo dede! diye cevap veriyordu. Dimitrof yoldaş bunu da gözönünde bulunduruyor, biz de de sosyalizm kurulacak...

— A be, sosyalizm mi, diyeceksiniz, ne diyecekseniz deyin, ama demek istediğim makineler sayvan altında durup paslanmasın, çalıştırılsın! Traktörler de, harman makineleri de, orak makineleri de alınmalı. Öyle ya! Kooperatifte bilmem şu kadar kişiyiz, Mirasçı ise yapayalnız! Hiç olur mu böyle şey!

Böylece Hristo dede, kooperatifin bütün güç-

lükleriyle yaşamaya başladı. Yeni hayatın bütün bu üzüntülü doğuşu yavaş yavaş onu da sardı. Her başarısızlığa üzülüyor, her başarıya seviniyordu. Koyunlarını da teslim etti ve kooperatifin çobanı oldu. Onun için kooperatif büyük bir aileydi. Bu insanlar ne diye sabahları gecikiyorlar! Güneş Veslets tepesini aştığı zaman tarlaya gidiyorlar. Sanki başkasının işini görecekler. Hristo dedenin yanından geçerlerken, onlara şöyle diyordu : «Kızım, ne diye gecikmişsiniz! Kendi işiniz olsaydı, bu kadar gecikir miydiniz?» Oğlunu ve gelinini erkenden işe yolluyordu. Üç çocuğu olduğu için Gena'ya kızmıyordu. Sabahları önce çocukları mı giydirsin, evini mi toplasın, hangi birini yetiştirsin. Bu sebepten dolayı Gena hep gecikiyordu. Fakat buna rağmen canla başla çalışıyordu. «Hristo dede, bugün Gena hamleci çıktı!» dedikleri zaman iftihar ediyor ve şöyle cevap veriyordu : «Mito dönünce göreceksiniz neler yapacak. Şimdi elleri bağlı. Kolay değil, üç çocuğa bakış görüş ediyor, ama Mito gelsin de bak nasıl hamleci olacak kızım!»

Bundan dolayı Hristo dede, Mito dönünce sevindi. Ertesi akşam Gena'larda ziyafet tertipledi. Yana nineye börek yapmasını söyledi. Gena yemek hazırlayacaktı. Kasapta toklu eti vardı. Et alıp Gena'ya yolladılar. Hristo dede rakı, şarap aldı, traş oldu ve yeni elbiselerini giydi. Akşam üstü Yana nineyle, Gena'ya yardım etmesi için Mitolara gittiler.

Mito evde yoktu. Gena neşesizdi. Yemekler hazırlandı, fakat Mito görünürlerde yoktu.

Hristo dede, telâşlı telâşlı :

— Nerede kaldı bu çocuk? diye soruyordu.

Ortalık kararmıştı. Herkes evine dönüyordu, fakat Mito daha gelmemişti.

Nihayet Gena, onu bütün gün bloktan bloka sürüklediğini anlattı :

— Tarlaları yüzünden çıldıracak!

— Ancak bunun için geldik ya. Görüşelim, konuşalım bakalım!

Gena endişeli bir tavırla :

— İyisi mi hiç söz açmayın! diye yalvardı. Bakarsın kızar. Tabiatını biliyorsunuz ya!

— Kooperatife onun rızasiyle girmedin mi?

Gena, derin bir nefes alarak :

— Tabii onun rızasiyle!,. dedi. Ama kalkmış şimdi geri almak istiyor.

Hristo dede kalpağını başına koydu, kuşağındaki çoban bıçağını yokladı, öksürerek dışarı çıktı. Belediyeye uğramadı, çünkü agronom ona her şeyi anlattı :

— İşler böyle, Hristo dede, ona akıl ver!

— Ayol ne bileyim, aklına ne esmiş! Siz gençler öylesinizdir, sözünüzde durmazsınız. Biz ihtiyarlar girinceye kadar düşünür taşınırız, ama bir kere de girdik mi, geri dönmek yok.

Hristo dede damadını meyhanede buldu, fakat sinirli olduğunu görünce, hiddetlenmesin diye, kalkıp gitmesini söylemedi. Sadece kulaklara çıkıştı ve doğru evine gitti. Yana nine de dönmüştü. Yattılar, lâkin kötü önsezilerden bir türlü uyuyamadılar.

10. Z İ Y A F E T

Yemekler geç vakitlere kadar masada kaldı. Lâmbanın ışığında dışardan sofra da, yatak da pencereden bakan Gena da görülüyordu. Temenujka ve Boyan, karınlarını doyurup yatmışlardı. Salıncaktaki bebek arada sırada ağlıyor, sonra yine susuyordu. Sedirde oturan Gena çocuğu sallıyor

ve kocasının dönmesini sabırsızlıkla bekliyordu. Acaba nereye gitti, ne diye gecikti!..

Bu akşam, akrabalarıyle birlikte yiyip içeceklerdi. Gena onlarla sevincini paylaşmak istiyordu. Mito'nun yüzünden toplanamadılar. Gena: «Acaba Mito niçin böyle yaptı?» diye düşünüyordu. Mito cepheye gitti, karısını bebek elinde, bıraktı. Cephede ne yaptığını, bir o biliyor. Ama Gena bütün gün bu üç çocuğu ve kooperatif işiyle uğraşıyordu. Kocasını sabırsızlıkla bekliyordu. Geldiğinin ilk gecesi hayatlarının en iyi anılarını yaşayacaklardı. Yere batası tarla yüzünden her şey tarumar oldu! Kocası belki de yatışır!

Gena'nın tarlada gözü yoktu. Kooperatifteki çalışma âdeta ellerini çözmüştü. Önceleri yalnız başına ineklere mi, evine mi, tarlalarına mı, yoksa çocuklarına mı baksın, işleri halletsin diye düşünüp duruyordu. Şimdi rahattı. Kooperatifte neyin nasıl olacağını düşünen adamlar vardı. Onun vazifesi, sadece çalışmaktı.

Fakat tam bu hayata alışmışken, kocası gelip eski duygularını uyandırdı. Bu duygular köylülerin kalplerinde derin kök salmıştı.

Gena inekleri teslim ederken ne kadar üzüldüğünü hatırladı. Tarlasına o kadar üzülmüyordu. Kardeşi de kooperatife girdiği için bir dereceye kadar rahattı. Fakat inekler insan gibi can taşıyorlar. Onları teslim ettikten sonra evleri ölü çıkmış gibi ıssız kaldı. İneklerin biri buzağılıydı. Ahırdan çıkarırken hayvan acı acı böğürdü. Gena ağlamaya başladı. Ahır boş kaldı. Süt almak için kooperatif mağazasına gittikleri zaman Gena'nın kalbi sızlıyordu. Kuyrukta bekleyen kadınlar kalbindeki ateşi körüklüyorlardı.

— İneksiz halimiz yaman! İneklerimizi aldınız, bize iş kalmadı.

— Tavuklarımızı da alırlarsa, bizi de alsınlar, işler yoluna girsin!...

Kadınlar, kederli gözlerle birbirlerine bakıp :

— Evde yapacak işimiz kalmadı ki, diyorlardı.

Kadınlar endişeleniyorlardı :

— Ekmeği de fırında pişireceklerini söylüyorlar! Bildiğim hamuru yoğurmadım mı, bırak ötesini...

— Alacakları olsun onların! Ekmeğimize el uzatamazlar! Petir ekşi hamurla karılmış ekmeği seviyor, bense sıcak ekmeğe bayılırım.

— Bazıları sodalı ekmeği seviyor, ama ekmek sapsarı oluyor ve sabun kokuyor. Bazıları da tuzsuz yapıyorlar. Yalnız ekmeğimize dokunmasınlar da ne isterlerse yapsınlar...

Kadınların, sıraları gelene kadar ağızları durmuyordu. Süt aldıktan sonra biraz rahatlıyorlardı. Sanki sütçü Kando ağızlarını kapıyordu. Mırıldanarak oradan uzaklaşıyorlardı. Gena sütü alıp eve dönüyordu. Boyan sabahları kedi yavrusu gibi yerinden fırlıyor ve daha kapıdan anasının elinden sütü kapıyordu. Çocuklar anasına bir yudum süt bırakmıyorlardı. Gena çoktandır içmediğinden tadını bile unutmuştu. Ekmek meselesine o da karşıydı. Zaten yapılacak ne kalıyordu ki... Eleği, ekmek teknesini, ambarı ne yapacak?.. O zaman hepten işsiz kalacak! Sadece uyumak için mi eve gelecek! Hiç olur mu böyle?.. Bunu da yapmaya kalkışırlarsa sonuna kadar direnecek. Bazı gece oğlu uyumadıysa sabahları canı kalkmak istemiyordu. Kalktığı zaman da kendi kendine : «Ah şimdi hamuru yoğuracak biri olsa» diyordu.

Mito köye geldiği zaman karısının kafasında çeşit çeşit düşünceler dolaşıyordu, fakat bundan faydalanamadı. Gena'ya yine şahsi mülkiyet sev-

gisini aşılayabilirdi, ama tam aksine hareket etti. Gena'yı gücendirdi. Gena inadetti :

— Haydi bakalım, senin dediğin mi olacak, yoksa benimki mi?

Halen aklından fena önsezilen geçiyordu. Meyhaneden çıkıp doğru ahıra giderek inekleri çıkarmak teşebbüsünde bulunmuş olmasın sakın! Bekçi Andro gözünü kırpmadan sıkar kurşunu. Böyle çocukluk yapabilir mi? Yalnız başına bunca kişiye karşı koyabilir mi? Kooperatifin kançelaryası önünden geçmiş olsa da, bir kenara çekip iyice kalaylasınlar da yatışmış dönsün eve.

Kadın biraz sakinleşti, bu sırada birdenbire kapı açıldı. Titriyerek yerinden fırladı. Salıncakta çocuk sanki emmeye devam ediyormuş gibi dudaklarını kımıldatıyordu. Gena, her şey yerli yerinde olduğu halde ötesini berisini toplamaya koyuldu. Sonra üstünü başını düzeltti ve kocasını karşılamaya çıktı.

Karanlıkta Mito'nun korkunç hali vardı. Ayaklarında çizme varmış gibi sert adımlarla merdivenleri çıkıyordu. Ağzını açmadan Gena'nın yanından geçti. Karısının burnuna şarap kokusu geldi.

İçeri girince Mito'ya sordu :

— Nerede kaldın? Çocuklar beklediler, beklediler, uyudular. Bizimkiler de buradaydılar, gelmediğini görünce gittiler. Babam meyhanede içmekte olduğunu söyledi...

Mito :

— Senin işin değil o! diye çıkıştı ve parlayan gözlerle canavarcasına onun yüzüne baktı.

Sonra masaya oturdu ve karısının yüzüne bakmadan obur gibi yemeğe başladı. Gena, gözlerini ona dikmiş ara sıra ağzına bir lokma atıyor ve güçlükle yutkunuyordu. Gena, bu gece kavga edeceklerinden korkuyordu. Mito karnını doyurduktan

sonra kalktı. Gena, başka birşey ister diye hemen yerinden kalktı, fakat kocası ondan yana bakmadı bile. Birdenbire testiyi aldı. İçtiği şaraptan midesi yanıyormuş gibi, testideki suyu içti. Sonra alnındaki teri sildi, yatağa uzandı ve tavana bakarak, sorguya başladı.

— Börekler bütün toprağı verme dedikleri zaman niye onları dinlemedin?..

Mito, bu sözleri, sanki karısına hitabetmiyormuş gibi söyledi.

Gena susuyordu.

— Cevap versene! Ne diye susuyorsun! Madem ki sana, bütün toprağı vermemeni tavsiye etmişler, vermeyeydin... Peki vermişsin, bari sadece kendi tarlalarını vereydin, ne diye hepsini verdin?

— Nerden nereye onları dinleyecekmişim! Börekler neyim oluyorlar da onları dinleyeyim! Soyguncuların soyguncuları! Boyan hastayken doktorlar balvermemi söylemişlerdi. Bir kaşık bal istemeye gittim, kapıyı bile açmadılar... Dumbazlar! Kendi insanlarım var benim, kocam var, bana mektup...

Mito'nun tepesi attı. Yataktan fırlar fırlamaz hızla bir tokat yapıştırdı. Karısı neye uğradığını anlayamadı.

Gena ağlayarak:

— Ne diye vuruyorsun, elleri kuruyası!

Büyük çocuklar uyuyorlardı, küçüğü uyandı. Gena yatağa oturdu, hem çocuğu sallıyor, hem ağlıyor, hem de dizip döküyordu:

— Hayırsız erkek! Bana vuran elinden hayır görme. Keşke cephede tepeleseydiler de kocam yok diye ağlasaydım...

— Defol buradan! Yarından tezi yok, pılını pırtını topla, git sizinkilerin yanına! Bana ne çocuk, ne karı lâzım! Yalnız yaşıyacağım...

Gena öfkelendi :

— Ya-a, öyle mi, alacağın olsun! Siz, erkeklerin işi kolay. Çocuklarla ellerimizi bağlayıp, sonra gel keyfim gel, öyle mi? Buradan kımıldamıyacağım. Bu çocuğa sen bakacaksın...

— Çocuk benim değil, kooperatifin!

— Nerden nereye kooperatifin olsun? Anası kooperatifin malı olsun da, o zaman çocuk da...

— Anası olmuş artık! Ama peşini bırakmıyacağım. Bakalım kim şu senin sevgilin...

— Delirmiş bu! Evlâdım hakkında böyle şeyler konuşulur mu? Utanmıyor musun?.. Aman yarabbi, bu da mı başıma gelecekti?..

Gena hüngür hüngür ağlıyordu.

Bir ana için bundan daha büyük hakaret olamaz. Mito karısına ne kulp taksın diye düşünüyordu. Karısının ağlaması onu tatmin etmiyordu. Bu sırada karısı birdenbire gözlerini açtı ve :

— Hayvanoğlu, diye bağırdı. Zannetme ki, aklına geleni yapabileceksin! Geçti o zamanlar! Beni müdafaa edecek kimse bulunur elbette. Gidip şikâyet edersem, görürsün gününü...

Mito yerinden fırlayarak karısının üzerine atıldı :

— Ne-e? Yaptığın yetmiyormuş gibi, bir de beni korkutacaksın öyle mi?

Sağlam ve kuvvetli bir köylü kadını olan Gena birhayli mukavemet gösterdi. Kocası nihayet saçlarından yakaladı, uzun beliklerini koluna sardı, dışarı sürükledi ve yere devirdi. Hem yumrukluyor, hem de bağırıyordu :

— Beni belediyeye ve senin kooperatif yönetmenlerine söyleyeceksin, öyle mi? Al sana belediye, al sana kooperatif yönetmenleri, al sana belediye başkanı... Bakalım sadece benim mi, yoksa bütün köyün karısı mısın?..

Feryatlara çocuklar da uyandı. Temenujka ve Boyan yataklarından fırladılar, cansız bir ceset gibi yere serilmiş analarının üzerine atıldılar ve minimini elceğizleriyle onu korumaya çalışarak :

— Etme, baba! Niye dövüyorsun, anamı! diye bağırmaya başladılar.

Fakat babaları, ağzını açmış, gözlerini kapamıştı bir kere. Onları da dövmeye başladı.

— Sizi besledim, giydirdim, okula gönderdim, sizse bana tek mektup yazmadınız! Ananız budalaysa, siz de mi ahmak... Kitap ve defterler için bunca para verdim size. Ne diye oturup bana : «Baba, annem bütün tarlaları kooperatife vermek istiyor...» diye bildirmediniz!

Mito kudurmuşçasına kâh çocuklara, kâh analarına vurarak bağırmaya devam ediyordu :

— Alın şimdi size kooperatif! Bu sizin payınız, bu da ananızın payı!..

Temenujka bir ara babasının elinden kurtulmaya muvaffak oldu ve hemen karanlık sokağa fırladı. Boyan eline bir odun aldı, fakat yerinde donup kaldı. Korkusundan elindeki odunu fırlatarak dışarı koştu.

Onların feryatlarına bütün mahalleli toplandı. Temenujka dedesinin evine koşarken, onların pencereleri altında biri : «Ayol, ne uyuyorsunuz! Koşun, Mito, tarla yüzünden Gena'yı tepledi» diye bağırdı. Hristo dede giyinirken, Temenujka geliverdi. Hep beraber onlara gitiler.

Komşular galiba onları yatıştırmışlardı. Cinayetin işleneceğinden korkan, sapsarı kesilen Hristo dede ve Yana nine içeri girdikleri vakit Gena gözlerinin altı morarmış, sedirde oturuyordu. Yüzündeki korkunç ifade birdenbire değişti. Mito boğa gibi başını eğmiş çocukların sedirine oturmuştu. Açık kapıdan giren ihtiyarlar, biraz rahatlanıp

birbirlerinin gözlerine baktılar. Yana nine kızının gözleri önüne düşen başörtüsünü düzeltmek için yanına yaklaştı, yolunmuş saçlarını ve yaralarını örttü. Yaşlı bir evlâda ihtiyar bir kadının ağzından seyrek çıkan şefkatli sözlerle yüzünü okşadı. Hristo dede, çoban bıçağının bulunduğu kuşağından elini çekti ve toplanmış olan komşulara bakarak, başını Mito'ya çevirdi :

— E-e ne yaptın? Geceyarısı bütün köylüyü toplamaya ne hacet vardı?

Komşu Tsana, yarayı kurcalamamak için göz işareti yaparak şöyle dedi :

— Bırakın şimdi, allah aşkına! Artık yatıştılar.

Mito, ayağını toprak döşemeye sürterek, başını eğmiş susuyordu,

— Nasıl bırakacakmışım!.. Baksana kızımı ne hale sokmuş. Bunca zaman birbirlerini görmemişler, iki tatlı söz söyleyeceği yerde... Bu iş böyle sökmez.

Mito başını kaldırmadan :

— Ne isterseniz onu yapın... Yolunuz açık, diye cevap verdi.

Kamaraş'ın karısı komşu Tsana :

— Mito, öyle konuşma, ayıp! diye lâfa karıştı.

Hristo dede :

— Bırak şunu, allah aşkına! Varsın istediğini yapsın! dedi... İşin buraya çıkacağını biliyordum. Hatırlıyor musun Gena, daha o zaman söyledim, ama mektup yazınca iş değişti.

Mito kaynatasına çıkıştı:

— İkinci bir mektup da yazdım. Hiç kimseye, toprağıma el sürmeye müsade etmiyeceğim, anladınız mı? Öleceğimi bilsem bile tarlalarımı geri alacağım!

— Elâlem girmeye çalışıyor, o ise çıkmayı düşünüyor! Aklına şaşayım şunun! Başkan yeni beş

kişinin kabul edileceğini söylüyor, sen ise... Toprağını geri alabilirsen, al, ama muradına eremiyeceksin...

Yana nine :

— Yeter artık sen de, yeter konuştuğun! diye seslendi.

— Neden? Adamakıllı anlaşalım. Kooperatif mandıra değil ki, istediğin zaman koyunlarını verip, aklına estiği zaman geri alasın. İyiliğimiz için girdik kooperatife.

— İyiliğinizi istemiyorum! Defolun başımdan! Beni diri diriye mezara soktunuz şimdi de mezarımı eşelemeye gelmişsiniz. Haydi defolun başımdan!

Gena hemen aralarına girdi :

— Mito, çıldırdın mı? Baba?

— Bırak, bakalım ne yapacak. Beni ürkütemez!

Mito, bir şey arıyormuş gibi etrafına bakınarak :

— Ürkütemem mi? Gösteririm ben size. A be, siz ne diye evime ocağıma karışıyorsunuz!

— Kimin evine? Bu ev yalnız senin değil, kızımın da, bizim de...

— Sizin de mi? Defolun, yoksa kaparsam odunu...

Gena, hüngür hüngür ağlıyor, hem de yalvarıyordu :

— Baba, gidin, ana, sen bari lâf anla!

Hristo dede, bir kenara çekilerek :

— Kim, ben mi gideyim! Ben hırsız mıyım, yoksa kaatıl miyim?.. O cephedeyken elimden geldiği kadar yardım etmişimdir bu eve. Öyle değil mi, söyleyin! dedi.

Etraftaki komşular :

— Öyle, öyle! diye cevap verdiler. Sen olma-

saydın, Gena'nın işi yamandı. Eğri oturalım, doğru konuşalım. Mito da, zavallı adamcağız, tarlalarına üzülüyor...

— Peki, tarlalarını ben mi aldım elinden? Toprak yine onun. Kimse hakkını yemedi. Hem tarlalar sadece onun değil, kızımın da. Ben verdim. Sağken kim toprak verir. Ama acıdım ona, yetimdir dedim, varsın sevinsin! Öyle değil mi!

— Vermesen de olurdu...

— Vermeyeydim, şimdi gözlerimin içine bakacaktı. İyiliğini düşünerek: «Al, dedim, al da evlen». Şimdi beni dövmeye kalkmış.

Mito, yeniden yerinden fırladı:

— Döveceğim elbet, kart tilki... Madem ki uçuruma gidiyorsun, ne diye başkalarını da beraberinde sürüklüyorsun!

İhtiyar, elini kuşağına soktu:

— Bana bak! Bu yaşta beni belâya sokma, yoksa...

Köpek gibi, üzerine atılmaya hazırlanan Mito:

— Ha göreyim seni! diye bağırdı.

— Yardım ettim sana, ama bir yakalarsam kafanı koparırım...

Mito:

— Tarlalarımı isterim! diye bağırdı ve ansızın onun üzerine çullandı.

Yana nine:

— Yarabbi, ne yapıyor bunlar! diye acı acı bağırmaya başladı.

Gena, şaşakalmış komşulara doğru atılarak:

— Bre insanlar, ne bakıyorsunuz, ayırın şunları! diye bağırdı.

Çocuklar:

— Anne, anneciğim, dedemi öldürecek... Baba! Dede! Ne yapıyorsunuz? diye ağlamaya başladılar. Komşular, onları ayırmaya atıldılar. Mito,

ihtiyarın gırtlağına yapışmıştı. Yarınlı Kamaraş, ayırmak istedi, ama cephede kuvvet toplamış olan Mito, onu bir hamlede yere serdi.

Bütün mahallenin altüst olduğu bu anda, iş elbiseleriyle, saçları birbirine karışmış bir halde traktörcü Marin yetişti. Mito'nun üzerine atılarak, ihtiyarın boynuna sarılmış ellerini sıkıca tuttu. Mito, dişlerini sıkarak yeniden ihtiyarın boğazına sarılmak istedi. Ama aslan gibi delikanlı kollarını yakaladı ve duvara doğru itti. Kamaraş da yardıma koştu. Fakat Mito, sağa sola saldırıp ısırıyor, bağırıyor, eline geçenin elbiselerini yırtıyordu.

— Bırakın beni! Siz beni bırakmayacak mısınız be! diye bağırarak bir iskemle yakaladı. Marin onu ustaca arkadan yakaladı ve yine duvara dayadı :

— Bak sen, savaştan dönüyorsun, ama akıllanmamışsın! Kavga mı istiyorsun?

Her ikisi de kanlı gözlerle birbirine bakıyordu. Tam bu anda brigadir Stoyan yetişti.

— Ne oldu da bütün köyü başınıza toplamışsınız! dedi. Ayıp be, olur olmaz şeyler için böyle gürültü yapılır mı?

— Haydi siz de işinize bakın! Daha ne bekliyorsunuz? Stanka, ne diye elâlemin kapısındasın? Senin evin yok mu? Onlar kendi evlerinde istediklerini yapabilirler, çekişirler de, dövüşürler de. Hadi bakalım, çekin arabayı!

Komşular birer birer dağıldılar. Yalnız Börek Neşo'nun karısı kollarını bağlamış istifini bozmadan duruyordu :

— Belki yine dövüşmeye başlarlar. Bir kişi bari kalsın.

— Haydi bakalım, çek arabanı, ne diye her işe burnunu sokuyorsun.

— A be Stoyan, ben olmasaydım birbirlerini

öldüreceklerdi... İnsan kardeşsiz olur, ama komşusuz olmaz!..

Stoyan alayla :

— Komşudan komşuya fark var! Haydi, biz kooperatörüz, anlaşırız! dedi ve onu kapıya doğru itti.

Stanka :

— İtme beni, belânı bulursun. Kooperatiften hayır görmiyeceksiniz ya! diye ona çıkıştı ve hızla kapıyı kapadı.

Yana nine, kızına onlarla gelmesini söyledi, fakat Gena bu teklifi reddetti :

— İsterse kafamı kessin, buradan bir adım atmam. Siz gidin, çocuklar gitsinler. Ben kocamdan ayrılmam.

Boyan, anasının eteğinden tuttu :

— Ben de annemin yanında kalıyorum!

— Hadi, hadi, git, korkma.

— Haydi koca karı, gidelim! Bir defa daha buraya ayak basarsan, sonunu düşün! Elâlem önünde beni rezil etti! Şimdiye kadar kimse bana kem söz söylemedi, o ise bana el kaldırsın... Asla affedemem.

İhtiyarlar mırıldanarak dışarı çıktılar. Gena kardeşine :

— Senin de kalmana hecat yok, git! Ben kocamın tabiatını bilirim! diye fısıldadı.

Stoyan işin yoluna girdiğini sezdi. Bora geçmişti. Cebinden bir kutu cigara çıkardı ve Mito'ya uzattı. Fakat Mito reddetti.

— Otur, otur da dostça konuşalım!

Stoyan, cigarasını yaktı. Mito, yanına oturduktan sonra dedi ki :

— Dinle beni Mito, gece yarısı böyle kavgaya ne hacet vardı! Sen ne istiyorsun, hep saban ve cılız ineklerle mi çalışalım? Sefalet içinde kıvran-

mak, yine sonra toprak kölesi olmak mı istiyorsun? Ne çileler çektiğimizi unuttun mu yoksa? Başımızı kaldırmaya vakit bulamıyorduk...

— Siz beni düşünmeyin! Tarlalarımı verin!

— Ama ne diye inat ediyorsun! Toprağı makinelerle işliyecek, fazla ürün elde edeceğiz.

— İsterseniz her yerini cennete çevirin, bana lâzım değil. Bana bak Stoyan, kimsenin bana akıl vermesini istemiyorum. Canım çalışmak istediği zaman çalışacağım, yatmak istediği zaman da yatacağım, anladın mı?

— Senin bileceğin iş! Zorla tutacak değiliz seni, ama çalış, biraz, işlerin nasıl olduğunu anla o zaman istediğini yap... Henüz cephe arkadaşlarınla görüşüp konuşmadın. Parti sekreteriyle konuş. Neler yapmak istediğimizi izah edecek. İşte bir traktör verdiler, bitkileri sulamak için tulumba da verecekler. İlkbaharda Sovyetler Birliği'nden bir kombayn yollayacaklar. Ayıp be, serbestliğe kavuştuk, sen gene akıntıya karşı gidiyorsun. Hiç olur mu böyle şey?

— Ben Sovyet insanlarına saygı besliyorum. Onlarla omuz omuza savaştık. Bize bunca iyilik yaptılar, ama siz iyiliğimizi düşünmüyorsunuz.

— Biz, onların yolundan yürüyoruz!

— Biraz fark var, bana anlatma sen. Orada bütün toprakları aldılar, yine de işlerini yoluna koydular. Siz ne yaptınız, elâlemin birer parça tarlasını, araba ve hayvanlarını aldınız, şimdi ne yapacağınızı şaşırdınız. Araba ve hayvanların ziyan olduğunu görünce içim sızladı. Hayvan bakıcı mı o herifler? Bir şeyden haberleri yok. Hayvanları aç ve susuz tutuyorlar, aç açına öldüreceksiniz.

— Şimdiye kadar hiçbir hayvan ölmedi. Senin hesabına geliyor da ondan böyle konuşuyorsun.

— Fazla lâkırdıya hacet yok, ineklerimi verin de tarlalarımı süreyim, o kadar!

Stoyan, yerinden kalkarak:

— Ben sana söyledim! Sen de düşün! Yalnız değilsin! Karın var, üç evlât babasısın!

Mito yatışır gibi oldu, fakat Stoyan çıkar çıkmaz, ev yeniden altüst oldu... Sabah, şafak sökmezden önce Gena ağlıyarak muhtarın evine doğru yollandı.

Stamenler Gena'nın bu kadar erken gelmesine bir türlü akıl erdiremediler. Henüz öteyi beriyi toplamamışlardı. Gena evlerini dağınık görmesin diye hemen dışarı fırladılar. Fakat Gena'nın dağınık saçlarını ve gözlerinin şişip morardığını görünce, kocasından iyice dayak yediğini anladılar ve hemen içeriye davet ettiler. Gena, hem ağlıyor, hem de dizip döküyordu :

— Hiç olmazsa, Bara'daki yerini verin şuna, yoksa dayaktan geçirecek beni! Stamen amca, rica ediyorum, verin de gözü doysun. Zaten orası babasından kalma, kendi yeri.

Zavallı kadının gözyaşlarından müteessir olan Stamen, odada bir öte bir beri gezinmeye başladı. Birdenbire durdu ve :

— Ama bu işler böyle olmaz! dedi. Mito'yu görünce diğerleri de tarlalarını istiyecekler. Çorap sökülmeye başladı mı, ötesini bırak bir daha. Sonra beni suçlayacaklar. Bana bak, sen eve git de Mito'ya, belediyeye, yanıma gelmesini söyle. Derhal gelsin, ben hemen gidiyorum! Bakalım bu eşek herif ne istiyor...

Muhtarın bu sözleri Gena'nın, idare makamları vasıtasiyle kocasına lâf anlatabilirler ümidi doğurdu. Gözyaşlarını silerek dışarı çıktı.

Fakat çok geçmeden ağlıyarak belediyeye doğru gittiğini gördüler. Kuduz bir köpekle boğuşmuş

gibi, üstü başı darmadağın perişan bir halde acele acele yürüyordu. Yüzünde kan izleri vardı. Muhtar onu pencereden görmüştü, heyecanla içeri girmesini bekliyordu.

Gena, ağlayarak meseleyi anlattı :

— Şimdi de, beni dövdüğünü sana niçin söyledim diye dövdü.

Stamen, kasketini kulaklarına kadar indirdi ve olup biteni görmek için Mito'lara kadar yollandı. Mito, fazla patırdı gürültü çıkarırsa, tevkif etme kararını almıştı. Terhis olundu, sivil makamlara teslim edecek. Fakat eve vardıkları zaman kimseyi bulamadılar. Sundurmada, kapı önünde, Boyan oturmuş duruyordu. Henüz uykudan kalkmış, çapaklı gözlerini ovuşturuyordu. Anasını ve muhtarı görünce :

— Gitti... Baltayı alıp gitti... diye fısıldadı.

Muhtar, istifini bozmadan :

— Zararı yok! dedi. Yine köye gelecek. Başka nereye gidebilir. İstediğimiz zaman yakalayabiliriz. Burada nizam intizam var, o ne zannediyor...

— Ablam, yine dedemi ve büyük annemi çağırmaya gitti.

Biraz kendine gelen Gena, muhtarı sokak kapısına kadar uğurladı. Ne olduğunu anlamak isteyen komşu kadınların sorularına kulak asmadan acele içeri girdi. Salıncaktaki çocuk ağlıyordu. Boyan da arkasından geldi. Her ne pahasına olursa olsun, olup biteni iğneden ipliğe kadar öğrenmek isteyen komşu kadınları hemen odaya doluştular.

Gena anlatmaya koyulmuştu, bu sırada dışarıda ayak sesleri işitildi. Yüzlerinde telâş okunan anası babası içeri girdi.

Gena onları görünce derin bir nefes aldı ve ancak şimdi güneşin doğduğunu farketti.

Babası emredercesine :

— Sen buradan kımıldamıyacaksın, biz bu işi yoluna koyacağız. Ben kooperatif işletmesine gidiyorum, dedi.

11 İDARECİLER

Güneş köyü, kırları, bayırları aydınlığa bürüdü.

Gözünün gördüğü yere kadar serilmiş kırda toz bulutu ağustos güneşi altında yavaş yavaş ilerliyor. Bu toz bulutu arasında çapalar kalkıp iniyor, boğuk bir ses işitiliyordu. Uzun bir sıra halinde genç kızlar ve delikanlılar, ellerindeki kazma ve çapalarla toprak tezeklerini parçalıyorlar. Gençler, kooperatif başkanı Kazağın, muhtar Stamen ve parti sekreteri Deyan, Vasilef'in onlara yaklaştıkları zaman bile işlerine devam ettiler.

Kazak :

— Kolay gele! diye bağırdı. Lâkin gençler işitmediler bile.

Kazak, mendiliyle terini silen Deyan'a memnuniyetle başını salladı. Sadece Stamen surat asmıştı.

Tozlu ellerini pantolonunun paçalarına silerek genç agronom onlara yaklaştı ve :

— Gençlerle yüksek verim savaşına giriştik! dedi ve onlarla tokalaştı.

Stamen, yarı sürülmüş çizinin üzerinde duran traktöre endişeli bir bakış attı. Traktörün âhenkli gürlemesi işitilmiyordu.

Kazak :

— Bu çocuk, traktörü bozmuş olmasın diyerek acele acele o tarafa ilerledi. Diğerleri de, arkasından koştular.

Stamen alaylı :

— Gençlerin yapacağı iş budur! dedi.

Stamen birini ölümden kurtaracakmış gibi ileri atıldı. Traktörün altında biri yatıyordu.

Gömleğinin kollarını dirseklerine kadar sıvamış, sırtüstü uzanmış traktörü pullukların vidalarını söküyordu.

Onun üzerine eğilen Stamen :

— Neresini kırdın be! diye bağırdı.

İngiliz anahtarıyle sağlamca sıkılan vidalar gıcırdadı. Traktörcü bu sözleri işitmezlikten geldi.

Hırsından titreyen Stamen, eğilip tekrar bağırdı :

— İşitiyor musun, neresini kırdın, söylemezsen başını kırarım!

Kazak :

— Sen de Stamen, niye bağırıp duruyorsun! diyerek onu bir kenara çekti ve pullukların üzerine eğildi. Marin, ne oldu?

Traktörcü, tek söz söylemeden ayağa kalktı; alet sandığını açarak vida anahtarı aldı ve tekrar pulluğun altına girdi.

Parti sekreteri, traktörcünün yüzüne mânalı mânalı bakarak :

— Ne var, Marin? diye sordu.

Traktörcü inanla Deyan'a baktı. Fakat Stamen işi acele tutarak onun yerine cevap verdi :

— Ne olacak!.. Abayı yakmış herif!.. Bütün gece Mito'nun kızını düşünüyor... Aklı traktörde değil ki... Böyle giderse, plânımızı suya düşürecek!

Marin traktörün altından çıktı, hiçbir şey söylemeden, gülümsiyerek traktörü sürdü. Başını geri çevirip, çizileri dikkatle izliyordu. Kazak da çizilere bakıyordu. Marin'in gayesini hemen anladı :

— Akıllı çocuk!.. Tam bu kadar iri toprak tezekleri çıkmaması için çare bulunamaz mı, diye soracaktım. Baksanıza bu işi halletmiş bile.

Oradakiler yeni çiziyi göstererek :

— Bakın! dedi ne büyük fark var. Ah, nerde o gençlik, nerde! Şimdiki gençler akıllı!..

Deyan, gülümseyerek yüksek sesle :

— İşte bu, gençlere bir blokun teslim edebileceğine apaçık bir delildir! dedi.

Marin bu sözleri işittiğinden mi, yoksa uzakta Temenujka'nın beyaz baş örtüsünü gördüğünden mi, traktörü hızla sürdü. İki büyük testiyle Temenujka acele acele, ince vücudunu kıvıra kıvıra yürüyordu. Karşılaşmayı arzu etmesine rağmen, ondan kaçınmaya çalışıyor ve etrafına bakınarak koperatörlere doğru ilerliyordu.

Marin, gür sesiyle :

— Bana su versene! diye bağırdı, sonra yavaşça : Ne şeytan kız! Susuz ölüyorum, o ise önem vermiyor! sözlerini ekledi.

Traktörü ile yolunu kesti. Kız da durmak zorunda kaldı.

Heyecandan titriyerek, testiyi uzattı :

— Daha çabuk iç, diğerleri de su bekliyor!

Marin, kızı alıkoymak için, yavaş yavaş içiyor ve gözlerini ondan ayırmıyordu. Temenujka başını eğdi. Yönetmenler de, kooperatörler de bu anda ona bakıyorlar gibi geldi. Utancından yerin dibine batacağını ve çıkmaya kuvvet bulamayacağını zannetti.

— Amma da susamışsın ha! diyerek testiyi elinden çekmeye çalıştı, ama Marin bırakmadı :

— Ne diye benden kaçıyorsun? Çirkin miyim yoksa!..

Testiyi çekelerken her ikisinin de üstü başı su oldu. Temenujka :

— Saçma sapan konuşup durma, yoksa bir daha sana su vermem! diyerek, testiyi Marin'in elinden almaya muvaffak oldu ve yukarı doğru koşmaya başladı.

Sevincini zaptedemiyen Marin, ardından bağırdı :

— Dur, bir şey söyliyeyim!

Temenujka başını çevirip :

— Söylemesen de olur! diye cevap verdi ve ardına bakmadan çiziler arasından koşarak, toz bulutunun ardında kayboldu.

— Amma da inatçı kız ha!.. Gençlere ayrıca blok vereceklerini söylemek istiyordum!.. O ise, kim bilir ne zannetti!..

Marin, arkasına baktı. Çiziler biraz eğri göründü. Kendine kızarak, dümene sımsıkı sarıldı; ardında kaytan gibi dümdüz siyah çiziler belirdi. Agronomun, idarecileri rahata bırakmadığını görünce, yüzü sevinçten parladı...

— Bir defa gençlik bloku kopartalım da, sonrası kolay, diye kendi kendine konuşarak hayallere kapıldı ve : «Moskova, güzel Moskova» şarkısını tutturdu.

Önderler blokun öbür kenarına vardıkları vaman durdular. Agronom peşlerini bırakmıyordu. Israrla onları ikna etmeye çalışıyordu :

— Her şeyden evvel amonyum siletrası tedarik etmek lâzım!

Stamen, elini sallayarak :

— Boş lâf, dedi. Gübre için kucak dolusu para harcanır mı? Gübremiz var!.

Agronom inanla sözlerine devam etti :

— Sonra, devlet ziraat işletmesinden cins buğday tohumu istemeliyiz.

Kazak, elini yanağına dayamış dinliyordu. Stamen, yine itirazda bulundu, ama agronom hiç aldırmadan devam ediyordu :

— En önemlisi, gençlere bir blok ayrılmalıdır.

Stamen birdenbire parladı :

— Lâf olmasın! Bu hayırsızlara toprak vermem ben! Onların gözü şehirde.

Kazak, Stamen'in itirazlarına kulak asmadan, dikkatle agronomu dinliyordu.

— ... Gençlerden birini üç ay agroteknik kursuna gödermek lâzım. İyi biliyorsunuz ki, iki köye hizmet ediyorum... Çok iş var, yalnız başıma halledemiyorum...

Kazak, düşünceye dalmış yanağını kaşıdı ve nihayet şöyle dedi :

— Yarına kadar bu teklifleri yaz! Kaç kilo gübre ve tohum lâzım, kaç leva edecek, bilmeliyiz. Aşağı yukarı ne kadar para lâzım olacağını belirt ve hangi genci kursa göndereceğimizi düşün!... Mümkünse yarın öğleye kadar!..

Agronom şaşakaldı, sonra birdenbire gülümsedi. Minnettarlıkla Kazağın elini sıktı ve Marin'e el sallıyarak traktöre doğru koştu. Hemen traktöre bindi ve sevinçle Marin'in omuzlarına sarıldı:

—Marin, işimiz tıkırında, gel şimdi onlara, gençlerin neye muktedir olduğunu gösterelim!..

Stamen, alaylı, başını sallıyarak:

— Çocuk işi!.. dedi. Yalan söyledin mi, hak bayram sanıyorlar!.. İşte bunun için onlara inanmıyorum. Parlayıp sönüveriyorlar. Başımıza belâ getirmek istemezsek, onlara ayrıca tarla vermeliyiz.

Parti sekreteri Deyan:

— Peki, parti bürosu başka fikirdeyse, deyince Stoyan:

— Parti bürosu benim fikrim olmadan nasıl karar alabilir? Arazi belediyenin, bunun için sadece benim sözüm var. Mera haline getireceğim, ama gençlere vermiyeceğim!.. Kooperatife girebilmeleri için fakir yoldaşlarımıza vereceğim, ama bu hayırsızlar tarla yüzü görmeyecek...

Parti sekreteri, konuşmasını keserek:

— Bak, bunu parti bürosunda görüşeceğiz! dedi.

Stamen sustu.

Birdenbire Kitka semtinden müzik sesi işitildi.

Son yerde olan brigadanın müzikle işe geldiğine sevinen Kazak, heyecanını zaptedemiyerek:

— Kasto Sıbinin dördüncü brigadasında çalışanlar! dedi,

Gidip, onların nasıl çalışacağını ve eğleneceğini görmek istiyordu. Fakat bu brigadada işler biraz aksıyordu. Brigadirin, aynı iş için bazılarına fazla, diğerlerine ise daha az emek günü yazdığına dair haber almıştı.

Kazağın kafasında kara kara düşünceler dolaşıyordu. Belki de eski belediye sekreteri, brigadir Grigori, memnuniyetsizlik doğurmak için kasten yapıyor. Kooperatifin başkan yardımcısı Tseko Nakof, aynı brigadada. Tseko galiba, bazı yolsuzluklar göz yumuyor ve bertaraf etmek için tedbir almıyor. Başkan bizzat bunları görmek istiyordu. Münakaşa eden Deyan'ı ve Stamen'i bırakıp ikinci brigadanın çalıştığı bloka doğru yollandı.

Kooperatörlere siyasi bilgi veriliyordu. Yüzleri ter içinde, onlar, büyük bir meşe ağacının gölgesinde oturmuş. Yorumcu Gergo'yu dinliyorlardı. Eski bir pantolon giymiş, hasır şapkasını alnına indirmiş Yorumcu Gergo, kolhozlardan bahsediyordu:

— Yoldaşlar, orada toprağa kira ödemiyorlar. Kolhozlarda gelir emek gücüne göre taksim ediliyor. Çok zengin kolhozlar var.

Kazak sözü alıp konuşmaya başladı. Kolhozlarla ilgili kooperatörlerin öne sürdüğü sorunların izahatını tamamlayarak memlekette durum ve dış siyasete geçti. Bulgaristan halkının, Sovyetler Bir-

liğine ebediyen minnettar olması ve bu dostluğu gözbebeği gibi koruması, barış ve demokrasi cephesinde inanla durması lâzım geldiğini belirterek konuşmasını şöyle sona erdirdi:

— Yoldaşlar, şunu da iyi bilmelisiniz ki, kooperatifler kapitalizmden sosyalizme geçiş devresinde, sosyalizm kuruculuğuna götüren yolda önemli rol oynarlar.

Brigadir Grigori, iki kapaklı eski saatine bakınca hemen yerinden fırladı. On dakikalık dinlenme tatili sona ermişti. Cebinden bir düdük çıkararak öttürdü. Kooperatörler çabucak ayağa kalktılar ve hemen işe koyuldular. Kazak, uzun zaman onlara baktı, şen şakrak şarkılarını dinledi.

Öğle oluyor, büyük ağacın gölgesi kayboluyor. Sofya - Lom treninin düdük sesi etrafa yayılıyor. Öğleyin koyunlar ağıla getiriliyor. Savo amca ve Hristo dede onları sağacak; Sivrisinek Vaço su ağacıyla sütü mandıraya götürecek. Mandıraya yeni gelen Uzun Todo acaba ne yapıyor?

Kazak, dere kenarında kooperatif mandrasının bulunduğu vadiye giden yolu tutuyor. Todo'yu ise işe almazdan önce peyniri mayalamaya kendisi gidiyordu. Fakat koyunların sayısı arttı. Elde edilen bol sütten gerekli şekilde faydalanılmalıydı. Alçak odada Uzun Todo tülbentleri yıkıyordu. Başkanın geleceğini biliyor, bundan dolayı yalnız başına da işin içinden çıkabileceğini göstermek istiyor.

Fakat başkan onu, hazırlıksız buluyor. Fıçının üzerine eğilen Kazak, şişeyi eline alarak ilâç döker gibi kaşığa dikkatle peynir mayası döküyor. Sonra, alık alık yüzüne bakan Todo'ya aldırmadan mayayı fıçıya döküyor. Şayet Todo, peyniri mayaladıysa bir kere yokluyor. Sonra tülbentleri, salamuradan kabarmış ellerini yıkıyor ve gelecek yıl

yeni, modern bir mandıraya sahip olacaklarını Todo'ya söyliyerek mandırayı terkediyor. Son hesaplamalarına göre, kooperatörlere beşer değil de, onar kilo peynir düşecek. Ama peynir görsün gözün. Herkes: «Böyle yağlı peyniri çobanlar bile rüyasında görmemiştir.» diyecek.

Kooperatif avlusunun bulunduğu köy kenarında daha birkaç ahır, demirci, arabacı ve fıçıcı işlikleri yapılacak. Önceleri sefil hayat süren çekirdekten yetişme köy ustaları, kooperatife işe geliyorlar. Kooperatif avlusu canlanıyor, âdeta makine işliğini andırıyor.

Kazak, köye doğru ilerliyor ve küçük yarı yıkık evler, hayalinde kayboluyor. Kooperatif binalarıyle beraber kooperatörlerin yeni evleri canlanıyor. Makinelere sayvan ve bu yılki bol mahsule ambarları inşa ettikten sonra, hususi ev kuruculuğuna başlıyacak kooperatifin inşaat ekibi köyün manzarasını kökten değiştirecek. Sonbaharda iki katlı, balkonlu evler belirecek, evlerin çatılarında ise bayraklar dalgalanacak.

Köy çayına varıyor.

Burada da bazı değişiklikler yapılmasını öngörüyor... Yalnız bayram günleri çalışsınlar, çayın yeni teknesi hazır olacak. Çayın suları aşağıdaki bataklıkta veya daha yukarıda kuru derede küçük bir su barajında toplanacak. Göl meydana gelecek. Sovyetler Birliği'nden tulumbalar gelince, sadece bahçeleri değil, tarlaları da sulayacaklar. Başkan, bir toplantıda bir fırın-çamaşırhane kombinesi teklif etmeyi düşünüyor. Kombine, kilisenin alt tarafında kurulmalı, zira orası en uygun. Kurucular akşamın geç vakitlerine kadar çalışacaklar. Toprak ve çakıl yüklü kamyon mekik dokuyacak. Gençler çimento karıştıracak, kombinenin temellerini atacaklar.

Kazak:

— Rahata ereceğiz! diyerek derin bir nefes aldı.

Yağmurlar yağmaya başlıyor, fakat temeller artık atılmış. Kış basıyor, ama gençler, kış olmasına rağmen kuruculuğa devam ediyorlar. Zemin katını hazırlıyor, kapı ve pencereleri takıyorlar, güzel bir salon hazır oluyor. Sonra burada dans ediyor, eğleniyor, raporlar okuyorlar. Yaşlı kooperatörler de geliyorlar. Kazak daha neler yapılması gerektiğini düşünüyor.

Parti sekreteri Deyan:

— Köyümüz elektriğe kavuşturulsun! Sokaklarda hoparlörler çınlasın! diye teklifte bulunuyor ve hepsi onun bu teklifini alkışlıyor.

Kooperatif idaresi plân hazırlıyor. Kazak, yılbaşına kadar köye elektrik getirmek için, şehirdeki elektrik santraline ne kadar emek günün lâzım geldiğini, bu hususta ne kadar direk ve tel gerektiğini hesaplıyor. İktisat programı gereğince en uzak köyler dahi elektrik ışığına kavuşacak. İnek bakıcıları, inekleri elektrikle çalışan sağma makineleriyle sağacak, çobanlar koyunlarını elektrikli makaslarla kırpacak. Makineler elektrik cereyanıyla işliyecek, çobanların odalarında radyo olacak. Savo amca, kooperatife hasredilmiş yeni şiirler yazacak. Köylüler, heyecanla Moskova radyosunu dinliyor ve Georgi Dimitrof'un ne vakit döneceğini düşünüyorlar.

Her akşam olduğu gibi, bu akşam da kooperatifin daracık kançeleryası karınca gibiydi. Gaz lâmbası önünde başkan devrisi gün yapılacak işleri tayin ediyor, brigadirlerin pusulalarını tasdik ediyordu. Brigadirler dikkatle ona bakıyorlardı. Kaşlarını çatmış bir halde başkan, tek söz söylemeden, hesap pusulalarını imzalıyordu. Fakat an-

sızın, üçüncü brigadanın brigadiri Tudorço'nun, hesap pusulasını geri çevirerek:

— Yokladıktan sonra imzalıyacağım! dedi.

Kısa boylu tıknaz bir adam olan Tudorço:

— Ama!.. diye itiraz etmek istedi ve dayanmış olduğu masadan birdenbire doğruldu:

— Ben bu malûmatı grup yönetmenlerinden aldım! Nesini yoklayacaksın! Buna hacet yok...

— İşlenilen sahayı ölçmeliydin. Çok şişirmişler... Düşün bir kere...

Kazak hesaplamaya başladı. Sonra ona, brigadanın bu kadar çalışmadığını söyledi.

— Ortalama olarak insan başına iki dekar yer düşüyor. Ama hepsi hevesle çalışmıyor ki... Bazıları kaytarmaya çalışıyor..

Tudorço vurulmuşa döndü. Fakat kançelaryadakiler onu rahata bırakmadılar. Birbirlerinin yüzüne bakıp etrafını çevrelediler ve alaycı lâflar atmaya başladılar.

— Ne o, Tudorço, numaran geçmedi galiba?..

— Bütün gün gölgede yatmak yok, her şeyi gözünle görmen lâzım...

Titreyen elinde hesap pusulasıyle, suçüstü yakalanmış bir hırsız gibi duran Tudorço'yu haklı çıkarmak istercesine Yorumcu Gergo birdenbire parladı:

— Aklınızı başınıza toplayın, hey! Dikkat edin! Kendimizi mi aldatacağız eninde sonunda?..

Hesap pusulasını birincilik bayrağı gibi elinde sallayan dördüncü kır brigadası yönetmeni Kosto Sibin ileri atılarak:

— Yalan dolanla yarışmayı kazanmak istiyor, ama biz de uyumuyoruz! diye bağırdı. Tudorço, kooperatörler arasında grup yönetmenlerinden birini görünce fırsattan istifade edip sıvışmak için Sibinin üzerine atıldı ve dışarı çıkardı.

Dışarıda traktörcü Marin, peykelere oturmuş bir grup koperatörlere bir şeyler anlatıyordu:

— Börek, sen aramızda en yaşlısısın, söyle ne yapalım da yağmur yağsın! Herhalde Allah bize dargın! Yağmur duası da yapsak, yine fayda etmeyecek, dedim. O hayırsız ne cevap verdi biliyor musunuz: «Siz komünistler iktidardayken, bir damla yağmur yağmıyacak, bunu böyle bilin. Bir hafta biz iktidara geçelim, yağmur yağsın, sonra yine istediğinizi yapın.» Ben ona, inkılâptan sonra Rusya'da yedi yıl yağmur yağmadığını, bütün çorbacılar nalları diktikten sonra yağmur yağmaya, fakirlerin ise hür bir hayat yaşamaya başladığını anlattım... Herif kızardı bozardı, ama bir şey diyemedi

— Sen de taşı gediğine koymuşsun ama! Şimdiye kadar hiç kimse ona acı söz söylemiyordu. Bu sözleri ölünceye kadar unutmaz. Ne kurttur o!

İçlerinden biri:

— Marin de, onlarda çektiği çekiyi unutmıyacak! diye seslendi.

Yorumcu Gergo:

— Yoldaşlar, affedersiniz, ama kançelaryayı terketmelisiniz, dedi. Yalnız kooperatif idaresi üyeleri kalsın, önemli oturumumuz olacak.

Marin hemen merdivenleri boyladı. Kapıda Gergo'yla karşılaştı. Marin'e:

— Sen kal! dedi ve bakışlarıyle «Neden kalacakmış!» demek isteyen koperatörlere:

— Marin, gençlerin sorumlusu, bu toplantıda hazır bulunması lâzım.

İçeri girdi. Başkanın sol tarafındaki sadece onun sandalyesi boştu.

Kooperatörler pencereden içeriye göz atıyor ve heyecanla konuşuyorlardı:

— Gençlere toprak verecekler!

— Verirlerse biz de Mito gibi tarlalarımızı geri isteyeceğiz.

— Belki de Mito'nun meselesini görüşecekler!

İçerde ne olduğunu görebilmeleri için itişip kakışıyorlardı.

Kazak, arada sırada masaya vurup bir şeyler söylüyor, iki kat olmuş muhasebeci İvan, elindeki kâğıt parçasını okumaya çalışıyordu. Mütemadiyen başkanın konuşmasını kesen ve elini sallayarak razı olmadığını gösteren Stamen'in iriyarı vücudu görünüyordu: Susarak, diğerlerinin konuşmasını dikkatle dinleyen ve sonunda kati sözünü söyleyen parti sekreteri Deyan Vasilef de buradaydı.

Kooperatörler, onun hakkında şöyle diyorlardı:

— Deyan, fotoğrafçılar gibidir!.. Herkesin kalbini bilir. Hiçbir şeye su katmaz, Kimin olursa olsun, karakterini olduğu gibi çizer.

İdare heyetinde Çiftçi Birliğinin temsilcisi, kooperatifin başkan yardımcısı Tseko da oturumda. Kazakla Stamen arasındaki tartışmada, nihayet Stamen'den yana oluyor.

— Tseko tilki gibi kurnazdır. Rüzgâr ne tarafa eserse, o da o tarafa döner.

Oturum gece yarısına kadar devam etti. Kooperatörlerden çoğu evlerine gitti, fakat bazıları sonuna kadar kaldılar ve bir ara Stamen'in, hiddetlenerek sandalyesinden fırladığını ve dışarı çıktığını gördüler. Kapıyı açarak tehdit edici bir tavırla elini salladı ve: «Parti bürosunda da karşı çıkacağım» dedi. Dışarıda bekleyenler, bu oturumla ilgilenen kimselerdi. Kendi sorunlarının nasıl halledildiğini Stamen'e sormaya cesaret edemediler, zira acele acele köy şûrasına doğru yollandı. Oturum sona erince dışarıdakiler yeniden içeri akın ettiler. Oturum esnasında sokaklarda dolaşıp şar-

kılar söyleyen gençler arasında yaşlı köylüler de bulunuyordu.

Kazak dikkatle Nino'ya baktı ve:

— Nino evini yapabilmek için parasız olarak sana otuz araba ve elli işçiyle yardım etmeyi kararlaştırdık. Toplantının aldığı karar bu, dedi.

Nino'nun yüzü güldü.

— E-e, sağ olun... Ev meselesi olmasaydı sizi rahatsız etmiyecektim, çünkü kooperatifin müşkül durumunu biliyorum, ama ev yaptırmanın da ne olduğunu anlıyorsunuz. Sağ oldukça sizi unutmayacağız.

Nino, heyecanla geri çekildi ve sevinç içinde kooperatörlere dilekçesinin kabul edildiğini izah ederek, dışarı çıktı.

Kazak devam ediyordu:

— Tsevetko, idare heyeti sana yardım etmiyecek, çünkü kendine değil de, damadına ev yaptırıyorsun, hem de şehirde. Ücretli işçi bulacaksın. Gerçi hayvanlarınız koperatifte. ama ne yapalım, damadının parası bol. Biz parası olmayanlara yardım ediyoruz. Kanunca hareket etmeliyiz. Kooperatörlerin kararı bizim için kanundur. Hiç kimse bu kanuna aykırı olarak hareket edemez.

Tsevetko Peşof, Kazağın son sözlerini beklemeden öfkeyle geri çekildi ve:

— Bu da kooperatifmiş yani. Bazılarına ana, diğerlerine üvey ana!..

Grup halinde gençler içerde donup kalmışlardı. Kazak, onlara ne söyleyeceğini bilmiyordu. Arzularını yerine getiremediğinden dolayı kendini suçlu sayıyordu. Gençler kâh onun, kâh kendi temsilcileri Marin'in yüzüne bakıyorlardı.

— Siz çalışın, ümidinizi kesmeyin, bir hal çaresi bulacağız. Parti sizin meselenizi de halledecek!

Marin, agronoma kızıyordu:

— Agronom burada olaydı! Niçin gelmedi!.. Niçin Lilâçe'de kaldı... Bizim meselemizin görüşüleceğini çok iyi biliyordu!.. Burada bulunmuş olsaydı, Stamen'in ağzını kapatacaktı. Burada olmadığı için Stamen öbürlerini de kandırdı.

Marin, başkana bir tek söz söylemeden, gençlerle birlikte dışarı çıktı.

Bir ara duraklayıp:

— Yalnız parti sekreteri ve Kazak bizim lehimize oy verdi! dedi. Tseko ve Stamen karşı çıktı. Hiç olmazsa birinci brigada yönetmeni Stoyan burada olaydı. O da yok işte... Hem evine gidip karısına söyledim. Bu akşam fermada, ineklerin yanında kalmış... Bilseydim, doğru fermaya gidip getirecektim. Hırsımdan durduğum yerde duramıyorum. Kolayca hallediverecektik meseleyi...

Başkan lâmbayı söndürdü ve tam kançelaryanın kapısını kaparken karanlıkta, sanki yalnız kalmasını beklermiş gibi bir gölge belirdi.

— Sen misin Mito?

Mito, boğuk bir sesle:

— Benim... diye mırıldandı. Benim mesele ne oldu?

— Senin meseleyi görüşmedik.

— Niçin? Geçen gün kooperatiften çıkmak istediğimi söylemedim mi?

— Bu hususta henüz bir dilekçe vermemişsin. Dilekçeyle girmişsin, dilekçeyle çıkacaksın. Nasıl izah edeyim bilmem ki... Çocuk doğduğu zaman, onu belediyede kaybederler, böylece biz de seni yeni doğan bir çocuk gibi kooperatife kaydettik. Bir belediyeden başka bir belediyeye yazılmak kolay iş değil. Sen askerlikte piyade sınıfından topçu sınıfına geçmenin kolay olup olmadığını biliyorsun.

Mito öfkesinden patlayacaktı:

— Pekâlâ, dilekçe vereceğim, bakalım o zaman ne yapacaksınız. Sizi mahkemeye vereceğim, bunu iyi belleyin!

— Senin bileceğin iş.

Biraz yürüdükten sonra Mito, yine konuşmaya başladı:

— Hiç olmazsa bana düşen buğdayı verin.

— Nasıl buğdaymış o!.. Kooperatifte çalışmadın; tek emek günün yok. Köye döndün döneli, yalnız kulaklarla düşüp kalkıyorsun. Hiç olmazsa bir gün kooperatörlere görünmeliydin. Utanmıyor musun!..

— Malımı mülkümü verdim, ne diye utanayım? Tarlalarımın hepsi kooperatifte, şimdi bir çuval buğday bile alamıyorum. Hani malımıza mülkümüze karşılık kira vadetmiştiniz ya?

— Gena'ya verdik, yine de almaya hakkı var. Sen biraz bekleyeceksin. Devlet teslimatını vermeliyiz önce. Ondan sonra size de sıra gelecek...

— Devlet mevlet tanımam ben. Önce bize vereceksiniz.

— Yıl sonunda, hesaplar görüldükten sonra.

— Yok öyle şey! Benim payımı şimdi verin, aksi takdirde...

— Kooperatifte ibraz çalış da o zaman... Yarın ekime başlıyoruz!

Kazak, Mito'ya dik dik baktı.

— Oraya ayak basmam, ahtım olsun gitmem!

Kazak, Mito'nun bu sözlerinden sonra yoluna devam etti. Mito'yu ikna etmek ve yanlış hareketini izah etmek için çeşitli vasıtalara başvurmuştu. Kanaatine göre, yapılacak bir tek şey vardı: Mito'nun bu isteğini kati bir surette reddetmek. Mito, karanlıkta yapayalnız kaldı. Aklından birçok düşünceler geçiyordu. Gena'yla kavga ettikten son-

ra gecelediği bağına yollandı. İki dekar bağı, bahçesi ve kenevir ekili biraz yeri kalmıştı. Toputopuna beş dekar yeri var şimdi. Beş dekar yerden nasıl geçim sağlanır?.. Mito'nun ağlıyası geliyordu. Traktörün gürlemesini işitmiyor, karanlığı yaran ve blokların uzun ve düz çizilerini aydınlatan farların farkında olmuyordu. Kooperatiften çıkma fikri durmaksızın beynini kurcalıyordu.

12. İNEKLER

Mito, öfkeli öfkeli bağdan eve dönüyordu. Bu gece kati karar verdiği acele yürüyüşünden belliydi.

Tam kapı önüne gelmişti, kooperatifin başkan yardımcısı Tseko'nun ona doğru koştuğunu gördü.

— Hey, Mito, seni arıyorum! diye bağırdı. İçeri girmiyelim, acele ediyorum. Ekim işleri sorumlusuyum. Havalar kurak gitse de ekime başlamayı kararlaştırdık. Gena'yla siz de gelin,

Mito'ya gözlerini dikmiş olan Tseko, kurnazca fısıldadı:

— Bu kuraklıkta bitki ekilir mi? Ama git onlara anlat. Sonra, sahte bir endişeyle bulutsuz gökyüzüne bakarak: Baksana tek bir bulut parçası yok... Ama ne yapalım... Plân! diye ilâve etti.

— Defol başımdan, yakalarsam seni, tozu dumana katarım ha...

Tseko, etrafına bakındı, kolundan tutup bir kenara çekti ve fısıltıyla konuşmaya başladı:

— Ne diye gürültü ediyorsun be! Hiç kimse seni zorla kooperatifte tutamaz! Parti de öyle söylüyor. Bu iş gönüllü!.. Toprağını geri isteyeceksin! E-eh, başkan yardımcısı olmasaydım, şimdiye kadar yüz defa çıkardım!.. Hep tembeller toplanmış!

Sürüme gidiyor, üstünkörü iş yapıyor. Yalnız emek günü için işe geliyor, ne beklersin böylelerinden! Yönetmenlere de: «Önce kooperatörlerin payını verelim, sonra devlete veririz» dedim. Ama beni dinlemediler. Kaza komitesi önünde gösteriş için buğday sürüklediler. Şimdi bu kurakta kimse ekime gelmek istemiyor.

Mito, Tseko'nun oltasına tutuldu :

— Deli değiller ya! Mademki buğdayı önce devlete teslim ediyorlar, devlet de buğdayı ekmeye insan sağlasın!

Onun bu sözlerinden cesaret alan Tseko, ateşli ateşli konuşmaya başladı :

— A be buna da iş denirse... Pulluklar, taş gibi koskocaman tezek çıkarıyor. Hayvanlar ise zayıf, yem yokluğundan. Hayvanların nasıl zorlandığını gördükçe içim sızlıyor. Sen de biliyorsun, çiftçi insanlarız, hayvanlara insanlardan fazla acırız. İneklerimi alıp pazarda satasım geliyor. Nahak yere öleceklerine paralarıyla doya doya rakı şarap içeyim. Dört inek öldü ya. Dün akşam da iki inek daha öldü...

Bunları söylerken Tseko, cebinden çakısını çıkardı ve sanki bir şey kesiyormuş gibi, boğazına dayadı.

Mito'nun gözleri faltaşı gibi parlıyordu.

— Söyliyeceğim! Ama hep bil ki hiçbir şey söylemedim!

Tseko tilki gibi sıvışıp giti. Mito bir müddet düşünceye daldı ve ansızın kendine gelerek :

— İnekler!.. diye fısıldadı.

Güneş henüz tepesi aşmamıştı. Koperatif avlusu gürültüden çınlıyor. Cins sağmal ineklerin memeleri âdeta çan gibi sallanıyor. Dere kenarındaki kabayonca tarlasında kırmızı renkli buzağılar karaca yavruları gibi koşuyor. Kooperatörler, ahı-

rın birkaç kapısından hayvanları dışarı çıkarıyorlar. Sesler işitiliyor :

— Diy, Vranka, Belka!

— Hey, ineklerin yuları çıktı, ne çekip duruyorsun!

Öküzler uzun uzun böğürüyor. Arabacılar hayvanları arabalara koşuyorlar. Pulluk, tırmık ve ekim makineleri tıkırtısı işitiliyor. Boynuna mendil bağlamış, toz içinde kooperatif başkanı yardımcısı Tseko, tohum temizleme makinesinin usandırıcı gürültüsü gelen saçak altında çalışan işçileri azarlıyor :

— Daha çabuk, daha çabuk!

Mito avludan geçiyor ve bazı kooperatörlerin pullukları arabalara iyi yerleştirmediklerini, veya hayvanları boyunduruğun alışmış oldukları yere koşmadıklarını görünce, dayanamayıp bağırmaya başlıyor :

— Sağ tarafa alıştığını görmüyor musun! Kör müsün, ne diye hayvanı üzüyorsun!

Kooperatör, isteksiz isteksiz:

— Sola da alışmalı, diye cevap veriyor. Burası kooperatif, her şeye alışmalı, ne tarafa götürsürsen oraya gitmeli.

Mito ahıra giriyor, inek bakıcısı Kopral'ın, onun ineklerini dövdüğünü görünce kuduruyor. Hemen elindeki demir çatalı yakalıyor ve onu dövmeye yelteniyor.

— Hayvanları dövme, zira kafanı kırarım, anladın mı!

Kopral gülümsüyor :

— İnatçı inekler işte, ne yapayım! Sana çekmişler. İşe gitmek istemiyorlar!

— Susamışlar zavallılar! Sulamadıktan sonra nasıl işe gidecekler. Ben de olsam gitmem. Bütün

gün yatıyorsunuz, hayvanlar aç ölüyor. İşin hayırı kalmadı...

Mito, suyu daha rahatça içebilmeleri için ineklere ıslık çalıyor.

Kopral kabahatli gibi kenarda duruyor.

— Arabam nerede?

İnek bakıcısı, omuzlarını kısarak : «Ne bileyim!...» diyor, sonra arabalar arasında kayboluyor.

Mito, arabasını buldu ve parmaklıklarından birinin ucu kırık olduğunu görünce fena kızdı.

— E-eh! diye bitkin bir halde inekleri koşmaya başladı! Size yepyeni araba teslim ettim, her şeyi kırmışsınız! İşte bunun için hepimiz bırakacağız...

Mito, arabalara binmiş, mangasına dahil kadınları yoklayan Gena'yı gördü. Her arabanın arkasına birer ekim makinesi takıştırılmıştı. Daha ötede brigadirleri etrafına toplamış, blokların krokisi üzerine eğilmiş. Kazak, son emirleri veriyordu :

— Dördüncü brigada, yukarıki uçtan başlasın. Orada güneş daha erken doğuyor, henüz çiy kalkmadan başlayın!.

Krokinin üzerine eğilmiş olan dördüncü brigada yönetmeni Kotso Sıbin, geri çekildi.

Stoyan Kazağa yaklaştı :

— Sen, Stoyan, dün akşam yoktun...

Mito, Kazağın, Stoyan'a ne dediğini işitmedi. Ancak Kazağın sesi yeniden yükselince, Gena'nın dahil olduğu brigadanın ne iş yapacağını anladı,

— Tseko'dan üç çuval temizlenmiş tohum al, kalanını da sonra yollar.

Orta yaşta, saçları ağarmış, sarı bıyıklı bir adam olan Stoyan, sabırsızlıkla elini sallayarak :

— Tohum artık arabada! diye seslendi.

Kazak, saçları daima gözlerinin üstüne düşmüş olan, arkasında duran agronoma :

— Agronom gençlik mangasıyla gidecek. İşitmiyor musun Demiref! diye emir verdi. Akşam birinci brigadayla gitmeni kararlaştırmıştık, ama gençler itiraz ediyor. Önce onlarla git, sonra brigadaları kontrol edersin... Marin! Marin yanıma gelsin!

Agronom :

— Marin, artık blokta! diye cevap verdi.

— Bak sen, yine acele etmiş... Ona bir şey söyleyecektim. Haydi artık herkes işine baksın!

Kotso Sıbin, fligornayı asker borusu gibi şişirdi.

Avlunun ortasında sanki resmi geçidi idare ediyormuş gibi bir tavır takınan Kazağın sesi işitildi :

— Bayrağı taşıyan birinci brigada... Lıka semtine doğru ileri!

Brigadir Stoyan arabaya atladı. Gena'nın mangası bulunan araba, rüzgâr gibi Mito'nun yanından geçti. Kadınlar arasında Gena'nın iri vücudu, arabayla beraber toz bulutu ardında kayboldu.

Kazak, Mito'nun arabayı koştuğunu gördü ve sevinçle ona doğru yollandı :

— Ha şöyle, Mito, kavga ediyoruz, ama barışacağız... Akşam, devlet teslimatına karşı konuştuğundan hiddetlendim. Affet beni. Seni kendi arabanı ve ineklerini mi seçtin. E, insan kendi malından kolay kolay vazgeçmez. Haydi, bloka bir iki çuval temizlenmiş tohum götür, Acele et, zira Gena çoktan blokta!

— Gena işime girmez! Arabamı ve ineklerimi alıp, kendi işimi göreceğim.

— Vazgeç bu işten, şimdi mi buldun vaktini, bütün köylü tohum ekmeye gitti...

Mito hiç gözünü kırpmadan :

— Biraz odun getireceğim, evde odun yok! diye yalan söyledi.

Kazak, birdenbire boyunduruğu tuttu.

— Sen kooperatife işe git de, odunu getiririz.

Mito :

— Siz arabamı ve ineklerimi verin de, yardımınızı istemem! Diy Sivka, diy Belka!

Fakat Kazak boyunduruğun önüne dikildi ve göğsüyle arabayı durdurdu.

— Dur!

— Niçin duracakmışım! İnekler ve araba benim!

Kazak :

— Onlar kooperatifin malı! Bırak inekleri! diye bağırdı.

Mito, Kazağa çıkıştı :

— İneklerimi almak istiyorum, bunun için geldim.

— Nizamnameyi biliyorsun. Vadesi gelsin, çık. Kimseyi zorla alıkoymuyoruz.

— Ben yolumu bulacağım, Kazak. Niçin lâf anlamıyorsun! Sizi mahkemeye vereceğim!

— Verirsen kooperatifi mahkemeye ver. Ama sonunu düşün; gelip yalvaracaksın, fakat kimse yüzüne bakmayacak.

— Bu idare halk idaresidir, adalet var. Ben de hakkımı arıyacağım.

Kazak, elini Mito'nun omuzuna koyarak :

— Aklını başına topla, Mito, kulakların aklına uyma, dedi. Çok işler yapacağız. İşte aşağıda yüz metre uzunluğunda ahır, montafonlara mahsus. Burada ise mısır ambarları olacak. Yukarıda artık işliklere başladık, silâj kuyuları yapacağız, Sovyetler Birliği'nden tulumbalar gelecek...

Mito :

— Defol! Bırakın beni istediğim gibi yaşıyayım! Toprağımı, ineklerimi ve tohumluk buğday verin, başka hiçbir şeyinizi istemem. Mülkümü

yokettiniz. Tarlalarımın yerini bulamıyorum artık. Arabamı kırdınız, ineklerimi aç öldüreceksiniz, diye bağırdı.

Kazak, kendini zor zaptediyordu.

— Bunu ancak kulaklar söyleyebilir!

— Bak sen. Akşam ikisini kesmediniz mi? Gece yüzdünüz, işte derileri!..

Mito, saçağın altına gerilmiş kanlı derileri gösterdi. Kazak, derilere bir göz atı ve içine şüphe damladı. Sonra :

— Hasta hayvanlar var! cevabını verdi.

— Tedavi edeceksiniz!

— Tedavi ediyoruz!

— Akşamları derede bıçakla tedavi ediyorsunuz, öyle mi? Her gece bir inek satırlıyorsunuz. Köylüler bilmiyor mu zannediyorsunuz? Derede su yerine kan akıyor.

Kazak, darda bulunduğunu anladı. Baytardan izin almadan hayvanların kesilmesini yasak etmişti. Yuları hemen Kopral'a verdi ve bakışını kanlı derilere çevirip düşünceye dalmış bir halde uzaklaştı. Kopral inekleri ahıra götürdü.

Güneş bir ateş yumağı gibi etrafı kızdırmaya başladı. Kırda kooperatörler çalışıyordu. Traktörün gürültüsü işitiliyordu. Mito, kooperatif avlusunda biraz daha kaldı. Bir ara kooperatif bekçisi Andro'ya hücum eden Kazağın şu sözlerini işitti :

— Artık ne Stamen'i, ne de Tseko'yu dinliyeceksin. Başkan gibi hangi ineğin kesileceğine sadece ben müsaade edeceğim. Bundan sonra hayvanlar kesilmeyecek, yoksa seni keserim!

— Ben de hayvanlara acıyorum, ama, ikisi gelip : «Cılız, hastalıklı hayvanı kesin, kooperatifin hesabı yok!..» diye tutturuyor.

— Ben son sözümü söyledim!

— Öyle ya, ben de onlara söyledim; ne diye

hayvanları keselim, bütün yazı çıkardılar da, şimdi mi...? Ama onların ikisi de, hele Stamen : «Yemimiz yok, diyor, süt veren ineklere bakacaksınız. Bunlara hava karardı mı bıçağı çekin. Ama dikkat edin kooperatörler işitmesin.» İmkânı olsaydı, evimde bakacaktım hayvanlara!...

Bu sözler, Mito'yu hiç olmazsa azıcık teskin etti. Hemen kıra yollandı.

13. KIRDA

Dereye yakın yol kenarında «Birinci kır işleri brigadası» yazılı bir tabelâ bulunuyordu. Mito, kooperatörleri yakından görebilmek için buradaki küçük vadiye iniverdi. Bakışını merakla, birinci brigadanın çalıştığı blokun öbür tarafına çevirdi. Ekim makineleri, arabalar, hayvanlar âdeta emek kampını andırıyordu. Adamlarını mangalara ayırmış olan brigada yönetmeni Stoyan amca her mangaya tohum tartıyordu; işte Gena'ya da bir çuval tohum teslim etti ve defterine kaydetti. Gena çuvalı ekim makinesine döktü. Stoyan çok bahtiyardı. Gena'nın yanına gitti. Ekim makinesinin altına elini uzattı ve parmakları arasından taneleri süzerek:

— Bir taneden... yüz tane yetişsin! dedi ve sakalını sıvazladı. Sonra ekim makineleriyle bekleyen mangalara emir verdi :

— İkinci ve üçüncü manga, aşağıdan başlasın, birinci manga da buradan yollansın...

Gena ekim makinesinin kapağını dikkatle kapadı, sonra sürülmüş blokun kenarına çömeldi. Toprağı eşeledi ve yine ekim makinesinin yanına döndü.

Stoyan sakalını okşıyarak kendi kendine :

— Eh, hepsi Gena gibi olsa, hiç kimse brigadamla yarışamaz! dedi.

Çıplak tepe tarafından sesler işitildi : «Tavşan tavşan!» Gençler hemen peşine düştüler.

— Stamen onları görürse : «İşlerine ne kadar baktıklarını görüyor musunuz, diyecek, onlara tarla vermem ben!»

Gena bu kovalamacaya aldırış etmedi. Düşünceye dalmış tohum ekme makinesini izliyordu. Bir ara Stoyan, beygirlerin, tohum makinesini yan tarafa çektiklerini, Gena'nın farkında olmadığını gördü. Koşarak Gena'yı dürttü.

Gena utanarak :

— Ah ne yaptım! diye özür diledi.

— Zararı yok, zararı yok... insanlık hali...

Derede duran Mito, başını kaldırdı.

Birdenbire ardından biri :

— Davranma! diye bağırdı. Mito, kim olduğuna bakmadan gizlenebilmek için söğütlüğe atladı.

— Korkma, yabancı değil! diyerek biri gülmeye başladı. Mito, başını çevirdi ve karşısında kıs kıs gülen Punço'yu gördü.

— Artık bizden kurtulamıyacaksın Mito, ağımıza girdin bir kere. Peşini bırakmayacağım, iyi bil...

Punço sinsi sinsi kulağına fısıldadı :

— Gel sana bir şey göstereyim. Şimdiye kadar görmemişsin, gör. Karınla brigada yönetmenini gözlerinle gör de, sonra Börekle beni yalancı çıkarmayasın.

Mito, yılan biri sürünerek başını kaldırdı.

Gena'nın ekim makinesine yanaşmış olan Stoyan, heyecanla bir şeyler konuşuyordu. Onlar, ne konuştuklarını işitmiyorlardı. Ama Punço, Stoyan'ın sözlerini istediği gibi yorumluyor ve kendin-

de gittikçe artan kıskançlık ateşini alevlendiriyordu.

Stoyan endişeyle konuşuyordu :

— Mito, çok tuhaf bir adam. Çalışkan, evcimen...ama içini kemiren şu kurt yok mu...

Punço, Stoyan amcanın işitilmeyen sözlerini kendi lisanında tercüme ediyordu :

— Şu kart tekeye bak hele! Karına, akşamleyin, kooperatörler gittikten sonra, söğütlükte görüşmelerini teklif ediyor.

Mito, kendi kendine «Yok canım, Stoyan amca, öyle şey yapamaz» diye şüpheyi başından savmaya çalışıyordu, lâkin az sonra kıskançlığın yine alevlendiğini hissediyordu.

Gena'nın baş eğdiği ve gözyaşlarını silerek konuştuğu görülüyordu :

— Stoyan amca babam yerindesin. Beni kooperatife yazdırdın. Brigadaya, arkadaşlara, size o kadar alıştım ki, Mito öldürse bile vazgeçemem kooperatiften. Bir gün işe gitmezsem, öyle canım sıkılıyor ki, evde duramıyorum. Fakat Mito'yu da terkedemem. Düşündüm, taşındım! Ortada üç çocuk var, onların babasıdır eninde sonunda. Başkaları için deli de olabilir, kuduz da, ama ben onu seviyorum. On sekiz yıl bir kaptan yemek yedik, beraber kazandık, Böreklere ve Mirasçıya yarı yarıya çalıştığımızı biliyorsun... Yeni şenlenip eğleniyorduk, biz ise bir ekmek parçası için elâlemin hizmetkârları olmuştuk. Çiftçi emeğinin kıymetini biliyorsun, tüccarlar, boğazımızdan ayırdığımız buğdayı yok pahasına alıyorlardı. E-eh, o vakitler ben de, çorbacı karılarının şarkı söyledikleri gibi tarlada şarkı söyleyebileceğim gün gelecek mi acaba diye düşünüyordum. İşte bu günleri de gördük, ama Mito, bu ak günlerimi kara etti... Istırap birbirimizi birleştirmişti, ama yenilik bizi ayırdı. Mito, hayata

ayak uyduramadı. Size kanlı gibi yalvarıyorum, yardım edin ona, ayrılmasın bizden.

Stoyan, başını salladı :

— Haklısın Gena, aile bozmak niyetinde değiliz. Ama Mito'nun böyle hareket edeceğini aklından kim geçirirdi. Kulaklar derisinin altına girmişler, sen beni dinle! Köylünün kalbi, muzur otlarla örtülüdür. Yüzyıllardan beri çeşitli kökler salmış. Bu otları yok etmeye çalışıyoruz, ama kulakların ardımızdan muzur ot tohumu saçtıklarını görmüyoruz,.. Bu işleri partide incelemeliyiz. Şunu da iyi bil ki, parti bir işle meşgul oldu mu, muhakkak halleder...

Gena :

— Size inanıyorum, Stoyan amca...! dedi ve elini Stoyanın eline koydu. Mademki kooperatifte kalmak istemiyor, verin toprağını... Sonra kendisi yalvaracak...

Derede gizlenen Punço :

— Gördün mü elini nasıl yakaladı? diye bağırdı. Buluşma yerini tayin ediyor.

Mito, dişlerini sıkarak :

— Ben onun anasını ağlatacağım! dedi. İkisini de tepeliyeceğim!

Yolda nal sesleri işitildi.

Punço, Mito'yu gittikçe daha tehlikeli uçuruma sürükleyerek söğütlüğe doğru çekti. Yol kenarında duran iki tekerlekli arabadan Stamen ve Deyan indi. Gena selâmlarına başını salladı. Stoyan onlarla elleşti ve şaka tarzında :

— İdareci böyle olmalı! Lâzım olduğu anda hazır bulunmalı, dedi.

Parti sekreteri ciddi bir tavırla :

— Kaza komitesinden, kaç kişinin ekime gelmediğini hemen bildirmenizi istiyorlar! dedi.

Stamen :

— Ayol, Stoyan, hepsi bunlar mı? E-e, plân böylece yerine getirilmez! dedi.

Stoyan iftiharla bloktaki adamlarını gösterip :

— İyi bak! diye cevap verdi. Herkese haber verdim, ne yapacaklarını izah ettim. E, elbette işten kaçanlar da var. Mal hurdasız olmaz.

— Kimler gelmedi?

— Mito ve iki kadın. Ama kadınlar gelemiyeceklerini söylediler. Birinin çocuğu hasta, öbürü ise...

Stamen, başını çevirmeden Deyan'a hitaben :

— Öbürü kendi tarlasında... kenevir topluyor! dedi. Gerçekten sana göstermedim mi?

Bakışıyle bloku süzen parti sekreteri gülümsedi :

— Ne de olsa Stoyan'ın brigadası en iyisi...

Bu sözler Stoyan'ın hoşuna gitti.

Deyan, Stamen'e bakarak :

— Gördün mü? dedi. Stoyan kararımızı elifi elifine yerine getirmiş. Diğer brigada ve hususi çiftçilere aynı şekilde hareket edilmeli...

Stamen elini salladı :

— Ayol sen de, hususi çiftçiler lâf anlar mı? Radyoda «Amerika'nın sesi»nden bir şey işitmek için kulak kesilmişler... Onlara birer ceza yapıştırayım da, devrisi gün koşa koşa gelecekler!

— Stamen, bir partili böyle düşünmez! Toplantı yapıp Stoyan'ın ve gençlerin örneğini izah edelim...

Stoyan, bir ara Gena'ya bakarak :

— Yoldaşlar, şu Mito'nun meselesini de halledelim! dedi.

Buna hiddetlenen Stamen :

— Yine mi bu Mito'nun meselesi, dedi. Defedin başınızdan şu deliyi. Tarlalarını vermiyeceğim,

proleterya diktatörlüğünün ne olduğunu anlasın!

Parti sekreteri itirazda bulundu :

— Bu da doğru değil! Nizamnameyi gözönünde bulundurmuyorsun. Mito'nun meselesi, orta halli köylünün kooperatifteki terbiyesine, kooperatifin teşkilât ve siyasi bakımdan sağlamlaşmasına bağlı olan bir meseledir. Bu meseleyi parti bürosuna sunacağım.

Stamen :

— Orada da karşı çıkacağım! diye kesin cevap verdi. Burası han değil, istediğin zaman girip çıkamazsın.

Deyan onu boydan boya süzerek :

— Bunu başkası söylese anlarım, ama sen, parti bürosu üyesi, eski komünist böyle hareket edemezsin! dedi. Bu hareket tarzın katiyen doğru değil!.

14. MARİNLE TEMENUJKA

Çıplak tepeden «Moskova» şarkısı duyuluyor. Gençler alacakaranlıkta köye gidiyorlar. Yol kenarındaki çalılar arasına gizlenmiş Marin, kazma ve çapaları omuzlamış, işten dönen gençlere gözlerini dikmiş bakıyor. İstemiyerek, konuşmalara kulak misafiri oluyor.

— Akşama pınar başında bekleyeceğim.

İşte Zarço ile Kunka da kolkola geçiyor. Zarço, Kunka'nın ince boynunu çimdikliyor. Kunka, bağırarak kaçıyor. Zarço arkasından koşuyor ve böylece ikisi de gençlik kafilesi arasında kayboluyor. Yol tenhalaşıyor, beklediği kız ise, henüz meydanda yok.

Marin, endişeyle doğruluyor.

Karşıki bağda beyaz bir baş örtüsü görülüyor.

Sonra hayalet yola çıkıyor. Marin ayak seslerini işitiyor. Birdenbire :

— Hav! diye bağırıp üzüm dolu bir sepet taşıyan Temenujka'nın önüne çıkıyor.

— Aklımı aldın!.. Allah belânı versin... Burada ne arıyorsun?

— Başkanı arıyorum... gece nöbetinde kalacağımı söyleyecektim.

Temenujka gülerek patikanın yolunu tutuyor.

Arkasından yetişen Marin :

— Ne gülüyorsun? diye sorarak onunla beraber yürümeye başladı.

Cevap yerine Temenujka, sepetini ona uzatıyor. Marin, bir üzüm koparıp ağzına atıyor ve ikisi de kahkaha ile gülmeye başlıyor.

Birdenbire Marin ciddi bir tavır takınıyor. Artık köyün evleri ve bahçelerdeki ağaçlar beliriyor. Kooperatif binaları karanlığa bürünmüş âdeta bir ada gibi göze çarpıyor. Yavaş yavaş alaca karanlıkta, gerdanlık gibi dizilmiş kooperatifin elektrik lâmbaları parlamaya başlıyor. Marin, etrafına bakınıyor. Kimseler yok. Genç sanki harekete hazırlanıyor. Temenujka bunun farkına vararak kaçıyor. Marin bir sıçrayışta ona yetişiyor ve bir müddet onunla beraber yürüdükten sonra telâşla konuşmaya başlıyor :

— Söyle bakalım, ne diye akşamları pınar başına gelmiyorsun?

Temenujka içini çekerek :

— Ne yapacağımızı şaşırdık artık! dedi. Babam geleli beri dur otur bilmiyor. Kimse hakkından gelemiyor. Delirdi. Çok üzülüyor, hasta gibi dolaşıp duruyor. Korkuyorum Marin, başımıza bir belâ gelecek.

Marin :

— Biz onu kulakların eline bırakmıyacağız.

Buğdayı makinelerle ektiğimizi görünce, kulakların ona aşılamak istedikleri kötü niyetlerinden silkinecek. İlkbaharda kombaynımız da olacak! Sen her şeye üzülüp durma öyle! Bu akşam pınar başına gel.

Marin, Temenujka'nın önüne geçti. Fakat kız yoluna devam etti :

— Marin, babamı ve annemi nasıl yalnız bırakırım? Ne bileyim ne olacak? Başımda ateş yanıyor, senin kafanda yeller esiyor...

— Temenujka, kombayn geldi mi, binip yandıracağız bir şarkı, değme gitsin. Kombayn sürmek biliyor musun insana ne zevk veriyor.

— Nerden biliyorsun?

— Biliyorum, Sovyet gençleri söyledi.

— Marin, beni en çok üzen, babamın rezaleti. Elâlem arasına çıkmaya utanıyorum doğrusu.

Artık köye girmişlerdi, fakat Marin onu rahata bırakmıyor, durmadan konuşuyordu... Temenujka'nın bahçe kapısı önüne geldiler.

— Marin, git artık! Bu gece çalışacağını söylüyorsun ya!

— Süreceğim, Temenujka, bütün gece süreceğim. Dört göz, dört elim olmalı. Benim ise, sadece iki göz iki elim var. Diğer ikisini sen vermelisin bana, diyerek kızın ellerini yakaladı.

Temenujka geri çekilip :

— Marin, ne yapıyorsun sen, dedi ve duvara dayandı.

Marin yine ona yaklaşarak :

— Temenujka, seni deli gibi sevdiğimi anlamadın mı daha, dedi. Yeni ev yaptırıyorum. Evleneceğimizi anama da söyledim. «Kız iyi, ama çok küçük» dedi. Ben de ne dedim, biliyor musun? «Kırlangıç da küçük, ama yavrularını kendi yetiştiriyor.» dedim.

Yanakları kızarmış olan Temenujka :

— Ustalar çalışıyor, değil mi? diye fısıldadı.

— İlkbahara kadar evi bitirmelerini söyledim! Radyo da alacağım, Temenujka. Biri vaadetti. Yalnız seni bekliyorum. Zavallı anam da ferahlasın.

— Marin, sen neler konuşuyorsun! Babam işitirse, kafamı keser.

— İstersen ben söyliyeyim. Buna ne hacet var ki. Kızların hayvan gibi satıldığı zamanlar çoktan geçti. Bir zamanlardaki Böreklerin ırgatı değilim artık. Halk idaresinde ırgatların neler yaptıklarını göstereceğim. Geçen akşam Sovyet gençliğiyle ilgili toplantıda Kazağın neler söylediğini işittin ya... Temenujka, büyük bir iş yapmak istiyorum, yapacağım da! Rica ederim, bu akşam pınar başına gel!

— Hadi git, babam görürse... Nasıl ters adam olduğunu biliyorsun ya?

— Biliyorum, ama ben de aşağı düşmem! Bana el kaldırmış olsaydı, derhal yere serecektim!

Marin, bu sözleriyle geçen akşamki kavgayı hatırlattı. Sokakta araba sesi işitildi.

— Haydi, Marin, git! Galiba geliyor.

— Yok canım, kim bilir nerededir şimdi. Mutlaka kooperatif idarehanesindedir.

— Ne diye şimdi yeni bir kavga çıkaralım.

Marin, kızın elini yakaladı, etrafına bakındı, öpmek istedi, Temenujka onu itti :

— İşte, geliyor!

İkisi de ürkerek yan sokağa kaçtı.

15. BUĞDAY

Temenujka'ların kapısı önünde bir araba durdu. Mito arabadan dolu bir çuval indirdi ve duvara dayadı. Araba yoluna devam etti. Mito bir an

durakladı, kaşlarını çatarak çuvala baktı ve tam bu sırada onu izlemiş olan Neşo'nun karısı, Stana, alacakaranlıkta önüne dikiliverdi :

— Eyvah! Bunca tarla verdiniz, buna karşılık bir çuval buğday alıyorsunuz, yazıklar olsun!

Mito, derin bir nefes aldı.

Stana konuşmasına devam etti :

— Öyledir o, evinde olaydın, işler sarpa sarmazdı. Lâf bana düşmez, ama iyiliğini düşünerek bir şeyler söylemek istiyorum, ama...

— Söyle bakalım, ne var!

— Görmedin mi sanki. Seni görür görmez yukarki sokağa kaçtılar!

— Kim be?

— Temenujka ile bizde ırgatlık yapan baldırı çıplak dul Duda'nın oğlu! Şuracıkta kapı önünde sarmaş dolaş duruyorlardı.

— Ben görmedim!

— Olur olur, bu kadar da olmaz, ama Gena'ya da söyledim. Temenujka daha çocuk arkasını boşlamamak lâzım! Oysa sen cephedeyken, Gena kızı Marin'le karşılaştırıyordu. Gözümle gördüm onları. Yalan söyliyecek değilim ya... Geçen gece seni tepelemek için kuduz köpek gibi üzerine atıldı o hayırsız. Niyetleri, yalnız başına kalıp, istediklerini serbestçe yapmak.

Mito, yumruğunu sıktı :

— Onları bir kıstırırsam kafalarını kırarım!

— Geceyarısı hayvanlara yem vermeye kalktım, bir de ne göreyim : bizim duvar boyunda iki kişi. Bakıyorum hep evinizin etrafında dolaşıyor bu hayırsız, bakarsın kız gebe de kalır. Doğrusu bunu gözlerimle görmedim, ne diye günaha gireyim!

Mito yumruğunu salladı :

— Bu doğruysa, kafasını gıcır gıcır keserim.

— Kızın suçu yok. Kabahat, Temenujka'ya göz kulak olmıyan Gena'da. Kaç defa : «Yapma, Gena, günün birinde bu kız rezil olur...» demişimdir.

Mito, kadının yüzüne bakıyordu. Stana, daha büyük bir cesaretle devam etti :

— Ne de olsa, kabahat Gena'da. Kooperatife gireli o da... Şey sık sık size uğrayan brigada önderi Stoyan'a da bakıyorum... Geçen gece, evinize bir maksatla geldi. Ne diye Gena onu getirdi. Elâlem konuşuyor, ben gözümle görmedim, ama mademki konuşulur, aslı da olmalı.

— Kafasını keseceğim, ahtım olsun!

Stana derin bir nefes aldı :

— Ben artık gideyim. Bak bizim Neşo avukatlıktan da anlar. Herkes ona başvuruyor. Bu senin işlere de bir yol gösterir elbet.

— Hiç kimseyi affetmiyeceğim! Birini tepelemezsem, adım Mito olmasın!

Bu tehdidi savurduktan sonra Mito çuvalı hemen sırtladı. Dolu çuvalın ağırlığından kamburlaşmış bir vaziyette avluya girdi.

— Gena, Gena! diye boğuk bir ses çıkardı.

Kapı, açıldı, kollarını sıvamış, elleri ıslak Gena çıktı. Endişeli bir önseziyle yardım etmeye koştu, lâkin Mito sundurmanın basamaklarını çıkıp çuvalı mutfağın bir köşesine atıverdi.

Alnındaki teri silerek :

— Canımı yediler! diye bağırdı. Daha fazla dayanamıyacağım! Çıkacağım şu kooperatiften. Her şeyi gözüme kestirdim. İnsan öldüreceğim,

Korkusundan donup kalan Gena :

— Ne oldu? diye sordu.

Mito, Gena'ya öfkeli bir bakış attı :

— Bir de ne olduğunu soruyorsun.

Çuvala bir tekme atarak devam etti :

— Ne olacağı var bunun? Onlara bunca mal

mülk verelim, bütün yıl iki kişi sadece şu buğday için sabahtan akşama kadar çalışsın, öyle mi?

Öfkesini dökemediği için Mito dişlerini gıcırdatıyordu.

Gena çuvalın ipini çözdü :

— Sen yokken bir çuval verdiler, daha da verecekler...

Gena unları olduğu halde, sırf Mito'yu teskin etmek ve kooperatife verdikleri mülke karşılık zahire vereceklerine dair onu ikna etmek için brigada yönetmeni Stoyan'a yalvarıp biraz zahire istemişti. Kazak, önceden kendisine zahire vermeyi reddetmesine rağmen, Mito'yu yanına çağırmıştı.

— Gelmez ayın son çarşambasında verecekler. İşin yoksa bekle! Nerde bulup verecekler? Buğdayın en güzelini, en irisini gözlerimin önünde yükleyip devlete götürdüler...

— Ne diye bağırıp çağırıyorsun! Sana kaç defa devlette varsa, bizde de olacak dedim. Biz, bir ağacın dalları gibiyiz. Gövdesi sağlam mı... korkma!

— Yeter konuştuğun... Babandan bu komünist lakırdılarını yutup, şimdi de bana akıl vermeye çalışıyorsun. Devlet devletse, önce bize vermeli, kalanını kendisine almalı. Oysa bizi aç öldürecek.

— Kooperatifte kimsenin açlıktan öldüğünü işitmedim.

— Ama biz öleceğiz. Bu buğdayla yirmi yedi eylülü bile bulamayız.

— Hesaplar görüldükten sonra...

— Sen de mi hesaplama lâfı ediyorsun? Papağanlar gibi sadece : «hesaplar, hesaplar» deyip tekrarlıyorsunuz. Hesapların şimdi görülmesini istiyorum, bakalım bütün yıl neye çalışmısız. Çorbacı bile akşamları emeğini ödiyecek. Eh, daha az vere-

cek. Başkan : «Al, yoksa bu kadarını da görmiyeceksin!» diyor.

Gena, sessizce elini çuvala soktu, bir avuç buğday çıkardı ve taneleri çiğnemeye başladı. Buğdayın kokusundan burun delikleri genişledi, gözleri parladı.

— Fena değil...

Mito, birdenbire öfkelenip :

— Sus, ağzına bir tokat yapıştırırsam...! diye bağırdı. Bir avuç buğday.

— E, böyle kurakta bu kadar olur. Tulumbalar gelirse...

— Yeter bu tulumbalarla! Tulumbalar yokken de ambarı mısır, buğdayla doldurmuştum.

Ellerini göstererek :

— İşte benim tulumbalarım! dedi.

Gena, buğday tanelerini çuvala döktü, yere düşen birkaç taneyi topladı ve çuvalın ağzını bağladı. Başını Mito'ya çevirip :

— Aklın başına gelecek, ama geç gelecek! dedi. Sonra sessizce sofrayı hazırladı. Mito'nun gittikçe kabardığını hissederek, erken olmasına rağmen, sırf kavgadan kaçınmak için çıkmaya hazırlandı :

— Yemek hazır, sen çocuklarla ye, ben toplantıya gideceğim...

Onun bu sözlerine fena halde kızan Mito :

— Ne toplantısı? diye bağırdı.

— Bu akşam ekimle ilgili toplantımız var. Agronom konuşacak. İstersen sen de gel.

— Senin toplantılarını biliyorum! Zannetme ki, bilmiyorum. Her şeyi biliyorum ben!

Gena birdenbire başını çevirdi.

Mito bitkin bir sesle.

— Bana her şeyi söylediler! dedi. Ben de Stoyan'ın yanına sokulduğunu gözlerimle gördüm.

Gena kızardı bozardı :

— Mito, utanmıyor musun bu sözlerinden!

— Sen utanmıyor musun! Yarım yıl yalnız kaldın, hemen kuyruğunu kaldırdın!.. Kızını da yanlış yola götürmüşsün! Bütün gün o traktörcünün ardından koşuyor.

— Bu da üç çocuk babasıymış güya! Kalkmış elâlemin dedikodularına kulak veriyor...

Mito, üzerine atılarak :

— Elâlemin dedikoduları mı? diye bağırdı. Bugün çalılık boyunda brigada yönetmenleriyle neler fısıldaşıyordunuz. Elâlem ekimle uğraşıyor, sen ekim makinesine yan gelmiş herifi yutacakmış gibi ağzını açmış bakıyordun.

Gena ağır ağır inledi ve acele adımlarla köşeye geçti. Hazırlanmaya başladı.

— Söylesem de boşuna, beni anlamıyacaksın!

— Yanına gitmeye hazırlanıyorsun, değil mi? Gördün mü, kendini nasıl ele verdin!

Gena, vücudunu gerdi ve dışarıya çıkmaya hazırlandı.

— Buradan kımıldamıyacaksın, kıyarım seni. Toplantı moplantı bilmem ben! Madem ki, erkek evde, karı da evde duracak.

Gena :

— Geçti o zamanlar! diye alay etti ve dışarı çıkmaya yeltendi.

Mito, karısının koluna yapıştı :

— Buraya gel, yoksa!.. E-eh, bir defa tarlalarımı alayım da, seni öyle bir yola getireceğim ki, bütün köy Mito'nun kim olduğunu anlayacak.

Gönlü kırılmış, hakarete uğramış olan Gena, köşede büzülüp susmuş duruyordu.

— Ah, ne diye senin aklına uydum, ne diye?.. Vade gelinceye kadar daha iki yıl nasıl dayanacağım?

Sedirde bir yaşındaki çocuğuna yaklaşan Gena:

— Bağırma, çocuğu uyandıracaksın! diye ihtarda bulundu.

Kapı açıldı. Temenujka, yerinde donup kaldı. Babasının, anasını yumrukladığını görünce üzüm dolu sepetle ona doğru atıldı :

— Baba, yine mi toprak için!.. Yapma, al üzüm ye!

Mito öfkeyle elini savurdu, sepeti itti. Üzümler odada dağıldı. Temenujka, elini ağzına koydu ve geri çekildi :

— Baba!

Mito, karısının yüzünü kamçılayacakmış gibi bakıyordu :

— Anan olacak şu karıyı görüyor musun... Bize üzüm bile tattırmıyacak... Elâlemin eline bakacak, yetimler gibi dileneceksiniz, ama kimse size yardım etmiyecek...

Temenujka, korku içinde anasına bakıyordu. Sapsarı kesilmiş Mito, deli gibi duruyordu. Temenujka bir şeyler söyledikten sonra, dışarı çıkmaya hazırlanan karısına kudurmuşçasına hücum etti. Yakaladı ve bir kısrağın dizginlerini çeken arabacı gibi başını geriye doğru gerdi.

— Toplantıya gitmiyeceksin, demedim mi! Yürü, tarlalarımızı istiyelim! Kırk dekar yerdi bu. Yürü! Sen de gelirsen, reddedemezler...

Gena, geri çekildi ve kocasını itti :

— Bana dokunmıyacaksın! Erkeğin kölesi olduğumuz zamanlar geçti artık!

Karısının cesaretine şaşakalan Mito, bir an durakladı. Ondan ilk defa olarak böyle sözler işitiyordu.

İriyarı ve endamlı bir kadın olan Gena, sırtını çevirip :

— Bu çekimin sonu geldi! dedi. Balık gibi su-

san o Gena yok artık... Makineler varken kara sabanla canımı çıkarmaya, ev gibi ahır durup dururken ineklere bakmaya niyetim yok. Madem ki kooperatiften çıkmak istiyorsun, sana söylediler, vadeyi bekliyeceksin, o zaman istediğin yere git. Ben kooperatiften çıkmam.

Mito :

— Ya öyle mi?.. diye bağırdı ve yine karısını dövmeye yeltendi. Zehirli dilini gösterdin mi!

Bu bağrışlara uyanan küçük çocukları viyaklamaya başladı. Gena çocuğu sedirden kaldırdı, bağrına bastı, öptü ve gözyaşlariyle ağlamaya başladı.

Sonra, çocuk elbisesinin bir ucuyla gözyaşlarını sildi ve çocuğunu kucaklayarak :

— Ben deli miyim de, bu ettiklerini çekeyim! dedi ve dışarı fırladı.

— Bu hayat değil... Artık burama geldi! diye bağırdı.

Temenujka, çocuğun elbiselerini topladı, etrafına bakındı ve dışarı çıkarken :

— Ben de fazla dayanamam!.. Yalnız yaşa! dedi.

Sokaktan koşarak gelen Boyan kapı aralığından içeriye baktı. Yumruğunu salladı ve tehdit edici bir tavırla babasına :

— Hey! diye bağırdı.

Çocukların ardından, köpek de evden çıktı.

Yapayalnız kalan Mito, karanlıkta serseri gibi bakınıp duruyordu. Avlu ıssızlaşmıştı... Yalnız tünemiş tavuklar, arada sırada kümeste gıdaklıyorlardı.

Ansızın ayak sesleri işitildi. Şaşkın şaşkın duran Mito, birdenbire, yılan gibi kıvranan birinin ona yaklaştığını gördü.

— Senin işini yoluna koyacak adam geldi! Ne-

şolara gel! Tapularını da al. Kimseye bir şey söyleme ama. Alt kapıdan gireceksin.

Mito, ancak şimdi kendine geldi. Köylülerin topraklarını nasıl kurtaracaklarını söyliyecek olan bir teşkilâtçının kasabadan geleceğini kendisine bildirmiş olan Punço duruyordu karşısında. Punço, geldiği gibi sessizce gitti, Bu gece yeniden kendi toprağına kavuşacağı ümidiyle Mito, deli gibi odaya girdi ve kirişlerin altında karısından saklamış olduğu tapuları aramaya başladı.

16. TEŞKİLÂTÇI

Cumartesi akşamıydı. Her cumartesi akşamı tren istasyonunda büyük bavul, şişelerle birçok yolcu iniyordu. Bunların çoğu kasabalıydı. Cuma günleri pazarda onlar, bazı köylülerle görüşüp yiyecek satın almaları hususunda sözleşiyorlardı. Cumartesi günleri ellerinde boş kapkacakla köye geliyorlardı. Sık gelenleri köylüler tanıyordu, fakat her defa ilk gelenler de bulunuyordu. Karma tren akşam karanlığında köye varıyordu. Yeni ziyaretçiler de kimsenin gözüne batmıyordu. Köylüler onları ancak ertesi gün öğle üzeri, «torbacı treni» diye gayet başarılı bir şekilde adlandırılan öğle treni için istasyona giderlerken görüyorlardı. Daha ağır yüklü olan bazıları, geldikleri trenle karanlıkta dönebilmek için akşama kalıyordu.

Demiryolu bekçisi Zarko artık alışmıştı ve kendisine herhangi birini sordukları vakit:

— Bir değil, iki değil ki, bileyim! diye ilgisizce cevap veriyordu. Trene binmek için etrat köylerden geliyorlar, çünkü istasyonlarda yoklamadan korkuyorlar. İstasyonlarda iktisadi milis organları var. Burada ise... gel keyfim gel!.. Serbestlik!

Bu akşam Kırlef adında bir şehirli de trenden indi. Demiryolu bekçisi makiniste «stop» işareti verdi. Fakat her zaman olduğu gibi makinist treni vaktinde durduramadı ve yolcuları duraktan iki - yüz metre öte götürdü. Tabii bu, memnuniyetsizliğe sebep oldu.

Bir aydının sesi işitildi :

— Bu makinistleri gazeteye yazmalı! Bu karanlıkta yolcuları ne diye beş yüz metre ötede indiriyorlar!

— Sarhoştular da ondan! Cumartesi değil mi? Kafaları bulup, treni istedikleri yerde durduruyorlar! Baksana nasıl gülüyorlar!

Kırlef karanlıktaki gürültüden faydalandı. Dikkatle yere indi ve ancak tren gittikten sonra durağa doğru yollandı. Demiryolu bekçisi artık içeri girmişti. Sadece demiryolunun öbür tarafında, diğer binalar arasında bir insan silüeti vardı. Kırlef başındaki kasketi alnına çekerek, acele acele silüetin bulunduğu istikamete doğru yollandı.

— Sen kimsin? diye sordu.

— Neşo! Hoş geldin! diyerek Neşo onun elini sıktı ve derhal koluna girip, kulağına fısıldadı : Bizi görmesinler diye, bu kestirme yoldan gitmiyelim. Köprünün üst tarafından geçeceğiz, orada geçit var...

— Nehri nasıl geçeceğiz! Hayır, olamaz, ben romatizmalıyım ...

— Ama orası derin değil ki. Ben sizi sırtımda geçiririm.

Kestirme anızlığa daldılar.

Neşolarda köylüler toplanmış, kâğıt oynuyorlardı. Bir ara kapı vuruldu. Köylüler : «Geliyor» diyerek pencereye yığıldılar... Sokakta nöbetçi vardı. Bir sopa, tüfek gibi ceketinin altında sarkıyordu.

Toplantı sona erinceye kadar nöbette durmasını emreden Neşo yavaşça :

— Deko, sen misin? diye sordu.

Nöbetçi burnundan konuşarak :

— Benim! Cevabını verdi ve elini uzattı.

Neşo izah etti :

— Bu, bizim Deko, son derece sadık bir adamdır. İnsanı gözünü kırpmadan öldürür.

Misafire, bir kavga esnasında Deko'nun, çoban Petır dedeyi nasıl öldürdüğünü ve hapiste yattığını anlatacaktı, lâkin susmayı tercih etti. Belki misafir, Neşo'nun katillerle işi olduğunu zanneder.

İçerde bulunan köylüler misafirin girmesini bekliyorlardı. Fakat teşkilâtçı toplantının yapılacağı büyük odaya onların yanına girmedi. Şişman bir kadın olan Neşo'nun karısı, Stana, fener elinde misafiri sundurmada karşıladı. Kocasının işareti üzerine eteğiyle feneri örttükten sonra misafiri, Noel ve Paskalya bayramlarında sağdıçları karşıladıkları küçük odaya aldılar. Misafir, kulaklarına kadar indirdiği kasketini çıkardı, karışık ve terli saçlarını düzeltti ve işlemeli örtülü masanın başına geçip odadaki portreleri gözden geçirmeye başladı. Stamboliyski'nin resmi bulunuyordu. Karşıki duvarda, camlı ve cilâlanmış bir çerçevede çar Simeon'un resmini gördü ve gür kaşlarını çattı :

— Bunu defet! dedi.

— A be, ben defedeceğim, ama karım; çocuğun ne kabahati var? diyor. Öyle ya, seviyor onu, on yaşında çocuğun siyasetten ne haberi olur! Varsın dursun. Tişler Todor sadece çerçevesi için yüz leva aldı.

— Kaldır, diyorum sana! Biz monarşiye karşı konuşuyoruz, halk idaresi taraftarıyız. «İşte siz, muhalefet, monarşiden yanasınız» demeleri için ko-

münistlere koz vermeye hacet yok. Bunun için defetmelisin!

— Ama buraya hiç kimse girmiyor!

— Sen beni dinle! Bir gün araştırma yaparlar ve : «Çarın portresini tutuyor!» derler. Çarlık itibarlık düştü, birleşmiş çiftçi olan bizlere şimdiden sonra çarlık isteyecek değiliz. Biz komünistleri başka tarzda mağlûp edeceğiz...

Neşo portreye kederli bir bakış attı. Kırlef ısrar ettiği için iskemleye binip portreyi duvardan indirdi. Eliyle tozunu sildikten sonra dolabın üzerine koydu. Misafirin odaya girmesinden hemen sonra dışarıya çıkmış olan Stana, kapı aralığından Neşo'yu çağırdı. Biraz konuştuktan sonra Neşo içeri girdi ve misafire :

— **E,** önce **yiyelim** mi, yoksa toplantıyı yaptıktan sonra rahat rahat keyfimize mi bakalım? diye sordu.

— Toplantılar mı?

— Çoktan! Sabırları tükenmiş ve arada sırada çıkıp karıya : «Nerde kaldı, gelsin hiç olmazsa bir merhaba diyelim de sonra yesin!» diyorlar.

Teşkilâtçı :

— Mademki toplanmışlar, gidelim! dedi ve derin bir nefes alarak Neşo'nun ardından yürüdü.

Misafir büyük odaya girdi. Yatakta ve iskemlelerde oturan köylüler ayağa kalktılar.

Misafirin önüne geçen Neşo, eliyle misafiri göstererek :

— Bizim teşkilâtçımız! dedi. Orada bulunanları birer birer takdim etmeye başladı.

Sık sık şehre gidip onunla görüşen Punço :

— Biz tanışıyoruz! diyerek, ilk olarak tokalaştı. Bundan sonra başkaları da, kendilerini tanıdık çıkardılar, lâkin teşkilâtçı bunların kimler olduklarını hatırlıyamadı,

Teşkilâtçının yumuşak elini sıkan, veya «merhaba» deyip kenara çekilen diğerlerinden farklı olarak Dunço :

— Merhaba! İvanof, diyerek kendini resmen takdim etti.

Hepsi sıralanmıştı, yalnız köşede kararsız duran biri kalmıştı. O da Mito'ydu. Elinde bir takım vesika vardı, yeni geleni baştan aşağı süzüyordu.

Diğerlerinin önünde gülümsediğini göstermemek için arkasını dönen Neşo yavaşça :

— Haydi be, Mito, gel tanış adamla! dedi.

Mito, sanki askerce selâm veriyormuş gibi elini kaldırdı.

Neşo odanın karanlık köşesindeki iskemleye oturmuş olan misafirine izahatta bulundu :

— Yakında cepheden döndü. Birinci ordudaydı. «Yoldaşlara» meylediyordu, ama şimdi bizimle. Diğerleri gibi, onun da toprağını aldıkları için onlardan kaçtı. Şimdi adamcağız ne yapacağını bilemiyor...

Misafir gözlerini Mito'dan ayırmadan başını salladı. Mito da, kuşkulu gözlerle ona bakıyordu. Misafir gönlüne yatmadı. Bu diyarda çiftçi faaliyetçisi olarak tanınmış misafir hakkında, faşizm zamanında sigorta memuru olarak köyleri dolaştığını, tanıdıklarını sigortaladığını ve kendini fedai gibi gösterdiğini işitmişti. Hiç kimse onu takip etmiyordu. Hiçbir zaman hapiste yattığını işitmemişlerdi. Diğer köylerde olduğu gibi, burada da, onun ardından gitmeye hazır olan kendi adamları vardı. Mito, onun yeşil boyunbağının krem gömleğine yakıştığını gördü. Hayalen, harp esnasında takkesinde duran ve sağ salim olarak evine dönebilmek için onu himaye etmiş olan beş köşeli kızıl yıldızın parladığı kooperatifin idarehanesinde döndü. Burada, hiçbir zaman aralarında bulunma-

dığı insanlarla oturduğundan mahçup oldu. Fakat cebindeki tapulara hafifçe elini dokundurduğu zaman gözleri önündeki kırmızı renk hemen kanlı bir renk oluverdi.

Mirasçı, uzun bıyıklarını kıvırarak, ağır ağır konuşmaya başladı :

— E, Kırlef efendi diyeyim, çünkü ben dilimi senin gibi okumuş bir adama, gençler gibi «yoldaş» demeye yakıştıramam. İşler nereye varacak? Başka köylerde de köylülerin tarlalarını alıyorlar mı?

Keskin sarmısak kokusunu hisseden Kırlef, kaşlarını çatarak :

— Alıyorlar tabii! cevabını verdi. Geçen gün Dinya köyünden yanıma gelmişlerdi. Parti sekreteri tabancasını çekip : «Ha bakalım, şimdi kooperatife kim yazılmak istemiyor!» demiş. Korkudan yazılmışlar. Ama çalışmaya gitmiyorlar. Tarlaları işlemek için şehirden iş ekipleri geliyor, köylüler meyhanelerde içiyor, kâğıt oynuyor ve : «Kooperatifi kuran çalışsın!» diyorlar.

— A be burada, bizim Stamen tabanca çıkaramaz, ama bizim şaşkınlar, koyun sürüsü gibi gidip yazıldılar!.

— Topolovoda ise, traktör gelince, yirmi kadar cesur köylü önüne katıp sürmesine müsaade etmemiş. Siz bir şey yapmadınız. Öyledir o, teşkilât olmadı mı...

Bunları söylerken Kırlef, tekdirle Neşo'ya baktı ve birdenbire başını Mito'ya çevirdi :

— Senin ne kadar toprağını aldılar?

Mito inleyerek :

— Bütün toprağımı aldılar! dedi ve vesikaları çıkardı.

Teşkilâtçı :

— Ver bakalım! diyerek, vesikaları elinden al-

dı. Okudu ve önünde divanda duran Mito'ya mahkeme kararını ilân edercesine ciddi bir tavırla şöyle dedi :

— Vesikalarla yanıma geleceksin. Dava açacağız. Kanaatimce karınınkini alamayız, ama senin tarlalarını alabileceğiz... Cuma günü yanıma gel, yazıhanemin nerede olduğunu biliyorsun, değil mi?

Punço Mito'ya göz kırparak :

— Mito, ben seni götürürüm, sen beni dinle! dedi.

— Elenko dede, senin ne kadar tarlanı aldılar?

Mirasçı :

— Sen, ne kadar tarla aldıklarını sorma, ne kadar kaldığını sor, dedi. En güzel yerlerimi, kalbimi aldılar. Tini semtinden yirmi dekar, Bara yerinden yirmi beş dekar verimli toprak aldılar! Yüz elli dekar işlek toprak aldılar! Yüz elli dekar işlek toprağımı aldılar, buna karşılık öteden beriden taşlık yer verdiler. Zaten biz oraya ayak basmıyoruz. Ben öyle yer kabul edemem ki... Aç öleceğiz, ama orasını sürmiyeceğiz. Oğullarıma oraya ayak basmalarını yasak ettim. Ayak basanı kendi evlâdım tanımam!

İnleyerek, destek arıyormuş gibi kederli gözlerle etraftakilere baktı.

— Bunca yıl şu Bulgaristan için savaştım, toprağımızı Türklerden, Rumlardan, korumak için iki harp geçirdim, şimdi vatandaşların aslın! Bütün bunlardan sonra git de üzülme, git de bir odun alıp, kafalarını kırma!..

Savaşa atılacakmış gibi düşmancasına çenelerini sıkmış, tüyleri diken diken olmuş, sapsarı kesilmiş Mirasçının oğlu, kavgacı Boris :

— A be eninde sonunda iş oraya gidiyor!.. cevabını verdi.

Teşkilâtçı onun kan çanağını andıran gözleri-

ni gördü ve hafifçe gülümsedi.

— İyi konuşuyorsunuz, ama ne diye toprağınızı verdiniz, dedi. Toprağına bakış görüş etmeyen çiftçilerin topraklarını kooperatife alsınlar, istediklerini yapsınlar. Fakat ben, çiftçi Bulgaristan'ın, kolay kolay teslim olmayacağını zannediyorum.

Boris, kesinlikle elini savurarak :

— Hiç bir zaman! diye bağırdı, çenesi titremeye başladı. Kana, kan dökülecek, komünist analarını!.. Mademki kana susamışlar, kanlar içinde yüzecekler!..

Zenci gibi siyah ve kıvırcık saçlı, kalın dudaklı Dunço ona doğru ilerledi ve :

— Beni soyup soğana çevirdiler. Doğrusu bu tuzaktan yakamı nasıl kurtaracağımı bilemiyorum! dedi ve cebinden bir deste vesika çıkarıp teşkilâtçıya uzattı. Bir kenara çekildi ve hüzünle konuşmaya devam etti :

— Biri, buğday teslimatını verdiğime ait. Komisyon bir iki defa geçti, verdim. Üçüncü defa ne varsa aldılar. Öbürü, vergi kâğıdı, Bu ne biçim vergi, yahu! Hiç kimse bu kadar vergi ödediğini hatırlamıyor! Vergiyi ödiyebilmek için toprağımızı satmalıyız, çünkü devletin bize bıraktığı buğday yetmiyor... Bu kâğıtlar da domuz yağına, deri verdiğime karşılık. Karım bir torba kâğıt topladı. Nereye varacağımızı bilmiyorum. Faşistler bizi soyuyorlardı, ama bunlar daha çok büyük faşist çıktı. Her şeyini alıyor, buna karşılık hiçbir şey vermiyorlar. Siz muhalefetsiniz, diyorlar, karaborsacısınız! Söyleyin bakalım, bizim halimiz ne olacak?

Teşkilâtçı makbuzları Dunço'ya uzatarak :

— Öyle! dedi. Onlar, halkı esir etmek istiyorlar, proletarya diktatörlüğü işte buna derler.

— Peki, bunsuz olamaz mı?... Bu diktatörlük bizi nereye götürecek?

— Komünizme götürecek... Şimdi arabaları yükletene, halkı kanunlarla bağlayana, komünist partisi diğer partileri yokedene kadar Ofe idarede. Sonrası beter. Bizimkiler ne diye muhalefete geçtiler.

Teşkilâtçı sesini yükselterek, devam etti :

— İşler böyle gitmez? Çoğunluğu teşkil eden biz köylüler, bir avuç işçinin idarede bulunmasına tahammül edemeyiz. Bulgaristan, çiftçi memleketidir, yalnız köylüler idareye geçmelidir. Bizimkiler onlara : «Bize daha fazla hak ve idarede yer verin, aksi takdirde sizin uşaklarınız olamayız, kardeşleriniz olan köylülerin menfaatlerine ihanet edemeyiz» dediler.

Teşkilâtçının tam yanına oturmuş ve ağzını açıp dikkatle dinleyen Gatyo :

— Bravo! diye bağırdı.

Başını eğmiş olan Laço Kastof, lâfa karıştı :

— Öyle ya! Ben muhtarken iyi biliyorsunuz. Faşizm zamanında iyi adamdım, kimsenin hatırını kırmazdım. «Ha, Laço, bunu yap, ha şunu yap». Şimdi ise : «Dur, diyorlar, bu böyle olmaz, parti razı değil.» A be, bir kâtip, bir kâtip bile tâyin etmeme müsaade etmediler. İşte Boris için söz oluyor, bizim adamımız, ama tâyin edemiyoruz. Alelâde bir kâtibi tâyin edemedikten sonra, nasıl muhtarım ben. «Yoldaşlar» meseleyi halledene kadar parti kulübü önünde beklemeliyim. Ancak bundan sonra kimi tâyin edebileceğimi söyliyecekler. Hep emir kulusun. Bizimkiler idareden çekilirlerse çok iyi yapmış olacaklar, zira bu adamlar bizi iyice sıkıştırmaya başladılar. Harekete geçmeliyiz. Biz çoğunluğu teşkil ediyoruz. Bütün köy memurun değil. Hepsi bizden yana olacak, ama teşkilâtımız yok, ne yapacağımızı söyliyecek, yol gösterecek adamımız yok!

— Ben işte bunun için geldim. Önce durumun nasıl olduğunu öğrenmek istiyorum, muhtar kim, ne biçim adam?

Arada sırada tahta döşemeye bastonunu vuran Gatyo, cevap verdi :

— Stamen... sabık siyasi mahpuslardan! Eski komünist. Parti idarecisi de Laço'yu uzaklaştırıp onu yerleştirdiklerinden beri anamızı ağlatıyor. Bunlar söylesin. Köyümüzü muhalefet taraftarı sayıyorlar. Bundan dolayı bizi yola getirmek için onu tâyin ettiler. Haydi bizi, muhalefette olduğumuz için hırpalıyor, ama bakıyorum, kendi adamlarına da eziyet ediyor! İşte cephedeyken Mito'nun toprağını aldı. Onun gibi daha birçokları var. Ona dalkavukluk yapmayanın, partili de olsa, anasını ağlatıyor... Halimiz ne olacak, bir allah biliyor. «Rusya, Rusya» deyip duruyorlar, ama Rusya'da da böyleyse, işler yaman!

Teşkilâtçı başını sallayarak :

— Rus bolşevikleri de aynı yoldan geçtiler! dedi. Önce kooperatif işletmeleri kurdular. «Serbestçe girip, çıkabilirsiniz» dediler. Bir defa girdikten sonra, işletmenizin Rusya'da olduğu gibi, kolhoz olduğuna dair bir kararname çıkaracaklar, o kadar. Hepiniz toprak kölesi olacaksınız! Evin, toprağın, karın, çocukların olmayacak. Herşey müşterek! İnsanlar da, hayvanlar da! Sadece kızıl diktatörler, tabanca ve makineli tüfek ellerinde dolaşacak, sizin kazancınızla eğlence ve ziyafetlerde vakitlerini geçirecekler...

Toprağını aldıklarından şikâyetçi olduğunu unutan Mirasçı alaylı bir tavırla :

— Rusya'da öyle mi dersiniz? dedi. Ayol Rusları ben tanırım, iyi insanlardır. Bizi kurtarmaya geldiklerini hatırlıyorum; iriyarı, yakışıklı adamlar. İşte şimdi Dokuz Eylülden sonra evimde beş altı

asker misafir kaldı, ama böyle şeyler anlatmadılar hiç... Onlar da iyi insanlardı.

— İyi insanlardır, ama onlar da değiştiler. Rusya'da da çarlığı devirene kadar köylüleri aldattılar, sonra da yuları taktılar. Burada da komünistler aynı şeyi yapmak, Bulgaristan'ı kana, köylü kanına boyamak istiyorlar!

Teşkilâtçı Mirasçının ürperdiğini görünce hemen :

— Bir defa Sovyet askerleri Bulgaristan'ı terketsinler de, bakın neler olacak burada. Amerika ve İngiltere bizi bırakmıyacak, yardım edecek! dedi.

Boris sabırsızlıkla :

— E, ne vakit, ne vakit? diye sordu.

— Yakında gelecekler! Fakat o zamana kadar siz birleşip baltalayıcı faaliyette bulunmalı, sabotajlar yapmalısınız.

Son sözün manasını anlayamayan Mirasçı :

— Ne dedin, ne dedin? diye sordu.

Teşkilâtçının yaveriymiş gibi ,onun sağ tarafında oturan Neşo, izah etmeye çalıştı :

— Onların emirlerini yerine getirmiyeceksin, o kadar!

— Evet! Zahirenizi onlara teslim etmiyeceksiniz. Osmanlı esareti zamanında dedelerinizin yaptıkları gibi kuyulara gömeceksiniz. Koyunlardan aldığınız sütü dökecek, ama onlara teslim etmiyeceksiniz.

Koyunları olan Dunço :

— Bu da ne oluyor ya, kendimize yok da, nerden alıp dökelim! diye itirazda bulundu,

— İçin, çocuklarınızı besleyin, fakat onlara vermeyin. Teslimat yok, katiyen vermiyeceksiniz!. Kat-i-yen!

Bunu kinle söyliyen Kırlef, bir an durakladı,

kalbine sancı girmiş gibi sol tarafını tuttu. Sonra ağır ağır konuşmaya başladı :

— Para cezasından korkmayın. Vergileri ödemeyin, kooperatife zarar yapın, Pazarcık sancağında kırk bin demet Burgasta pamuğu ateşlediler. Buğday demetlerini yakın, makinelerini kırın!..

Punço lâfa karıştı :

— Zaten onların bir tek traktörleri var! Öküzlerle çalışıyorlar!.. Öküzlerimizi alırsak...

Mito, bu sözler üzerine düşünmeye başladı. Hiç olmazsa, ineklerini bari alabilse! Ateşlenen ve ayağa kalkan teşkilâtçı durmadan konuşuyordu :

— Bu idareyi büyük kuvvetler, batılı demokratik devletler tanımıyor, sadece Sovyetler Birliği tanıdı. Fakat şunu da iyi biliniz ki, bu harbte Sovyet Rusya zayıf düştü, harabedildi. Batı hududundan başlıyarak, ta Volga'ya kadar her yer harabeler içindedir. Halk çıplak, aç; kulübelerde oturuyor. Buğdayımız, tütünümüz, üzümümüz, oraya gidiyor... Ne diye pazarda üzüm yok, ekmeği neden kuponla satıyorlar? Bol meyva ve sebzeler nerede kaldı?..

— Bre analarını babalarını...

— Sovyet Rusya, fakir olduğu için bize yardım edemez. İngiltere ile Amerika, artık Avrupa toprağına ayak bastı. Onlar İspanya, Fransa, İtalya ve Yunanistan'da bolşevikleri dağlara püskürttüler. Orada artık huzur var. Buraya da gelecekler!

Köylüler canlandı. Neşo onları teskin etti :

— İngiliz kruvazörleri Akdeniz'de, Amerikan uçak gemileri İtalya kıyılarında. Amerika'nın Japonya, Orta Doğu ve Türkiye'de üsleri var. Amerikan filosu, Avrupa'yı çevreledi. Atom bombası Amerikalıların elinde. Bir atom bombası atarlarsa, burada komünistlerin tozu bile kalmayacak. Amerikalılar hududumuzdadır. Onlar, Bulgar halkının,

diktatörlüğü, komünizmi sevmediğini, toprağına, evine, hayvanlarına bağlı olduğunu biliyorlar. Savaşa hazırlanırsak, derhal yardıma koşacaklar. Ama biz hazır mıyız?..

Punço elini kaldırıp :

— Hazırız! diye bağırdı.

— Hazır değiliz!.. Halk bizden yana, fakat teşkilâtımız olmalı, öyle bir teşkilât ki, hücuma geçmek için emir verilince, herkes yerini bilmeli. Muhtar, kâtip hep bizim adamlar olmalı! Her tarafta savaşmaya hazır adamlarımız olmalıdır.

— Hakikaten teşkilâtımız yok!

— Bunun için, idareden memnun olmıyan çiftçileri, demokratları ve sosyalistleri dikkatle ve gizlice muhalefete celbetmelisiniz...

Gatyo, istihzalı bir tebessümle :

— Komünistleri de. Onlar arasında da memnun olmıyanlar var. Geçenlerde Todor Tişler şunları anlattı : «A be şehir ustalarına ağaç malzeme var, bizim köy ustalarına yok.. Gûya şehir ile köy arasında fark olmıyacak, oysa parti hep şehirlileri himaye ediyor. Partiden bir fayda yok ki!..» Ama en çok kadınlar memnun değil. Teslimata karşı çıkışıyorlar. Muhtarın yüzüne küfür ediyorlar.

— İyi ama, tsankovistlerin ve hitleristlerin de bizden yana olduklarından bizi tenkit ediyorlar.

«Brannik» adlı faşist teşkilâtının lisedeki sabık önderlerinden ve köy sokaklarında bıçakla ve önder üniformasıyla dolaşan Börek Damyanın okuldan kovulan oğlu :

— Brannikler de! diye seslendi.

Teşkilâtçı, karışanların sözünü kesti :

— Hepsi girecek! Mademki davamız uğrunda çalışacaklar, onları da kabul edeceksiniz. Bizi boğmakla tehdit eden komünist tehlikesine karşı koyabilmemiz için, bize insan lâzım.

— Bizim önder olacak insanlarımız var: Neşo, Gatyo, Mirasçı...

Teşkilâtçı, köy teşkilâtının sekreteri olarak saydığı Neşo'ya hitaben:

— Ben, burada teşkilât gibi bir şey olduğunu biliyorum! dedi, Lâkin şimdiye kadar bu teşkilâtınız daha fazla sözde mevcutmuş. Hâlen bütün memnun olmıyanları celbedecek, bu hususta rapor verecek, kanunen çıkan gazetemizi ve gizli emirleri alacaksınız. Sabahtan akşama kadar kara toprağı süren sizlerin, çingene çocukları gibi çırıl çıplak kalan evlâtlarınızın iyiliği, bütün halkın hürriyeti ve demokrasi uğrunda yukarıdan verilecek emirleri yerine getireceksiniz... Böylece evlerinizde rahat uyuyabilecek, makineli tüfeklerden korkmıyacak, toprağınızın, karınızın ve evinizin efendileri olacaksınız.

Teşkilâtçının alnından terler akıyordu. Büyük alacalı mendilini çıkardı ve boynunu silmeye başladı. Yüzü sapsarıydı. İskemleye oturdu ve bir bardak su istedi. Neşo, kapının yanında duranlara, karısına seslenmelerinis öyledi, sonra yerinden fırladı ve bir bardak su getirdi. Köylüler, bir an düşünceye daldılar. Sonra yüksek sesle konuşmaya başladılar. Mito, eliyle göğsüne vurarak şöyle diyordu:

— Yarın sabah ineklerimi alacağım. Onları almazsam, adım Mito olmasın, göreceksiniz!..

— Al da sonra konuş... Lâfla peynir gemisi yürümez!

Mito:

— Göreceksiniz! dedi ve ilk olarak odadan çıktı.

Mirasçı, Punço ve Gatyo, gizli bir işaret üzere misafirin yanında kaldılar. Sonra avlu sakinleşince, nöbetçi de odaya girdi. Sanki teşkilâtcıyla

çoktan beri tanışıyormuş gibi, daha kapıdan girer girmez yanına gitti ve sigarasından kendi sigarasını yakmak istedi. Teşkilâtçının teklif ettiği sigarayı aldı ve yatağa doğru çekildi. Elindeki değneği ayaklarının arasına yerleştirdi, sanki bir vuruşla bir değil, iki kişi tepelemek istiyormuş gibi gözlerini onun üzerine dikti. Neşo da dış kapıyı kilitledi ve ancak şimdi gerçek suikast başladı.

— Şimdi siz, anlaştığımız gibi, teşkilât vasıtasiyle üye toplıyacaksınız. Savaş gruplarının kurulmasına geçmek zamanı da gelmiştir.

Beşi de, birbirlerine baktı.

— Aldığımız emre göre bütün memlekette bu gibi savaş grupları kurmalıyız. Faşizm zamanında komünistlerin yaptıkları gibi, tam onların metoduyla onlara karşı savaşacağız.

Nöbetçi dişlerin sıkarak sopasını salladı ve :

— Demek ki, onların taşlariyle, onların başına! dedi.

— Önceden Neşo'yla konuştuğumuz gibi en tecrübeli siz beşiniz, birinci savaş grubuna gireceksiniz... dedi.

Gatyo, birdenbire başını eğdi :

— Evet, ama silâh onların elinde...

Neşo, kurnazca göz kırptı :

— Birimizde bir tabanca bari olsa!

— Silâhınız yoksa, dış memleketlerden silâh yollanacak... Yeter ki, siz bu işi kabul edin. Zira şaka değil. Belki de zaman gelecek : «Bu adam, yokedilmelidir» diye emir gelecek. Siz de çok düşünmeden öldüreceksiniz.

Suikastçılar düşünceye daldılar. Neşo :

— Düşünecek bir şey yok, öyle de öleceğiz, böyle de, hiç olmazsa savaşmadan teslim olmıyalım, dedi. Yalnız bu işin nasıl olacağını iyi düşünmeliyiz...

Diğerleri susmaya devam ediyordu. Teşkilâtçı konuşurken çok ateşlenen Gatyo, kasketini buruşturarak, endişeli bir tavırla dudaklarını ısırmaya başladı :

— Bu iş şaka değil. Yarına kadar düşünelim, olmaz mı? Bu akşam harekete geçecek değiliz ya... Karılarımız, çocuklarımız var...

Teşkilâtçı kaşlarını çatarak Neşo'ya baktı. Neşo yerinde donmuş kalmıştı.

Teşkilâtçı, onlara olan nefretini gizliyerek :

— Pekâlâ! Düşünün ve haber verin! dedi. Fakat hiç kimseye bir tek lâf söylemiyeceksiniz, zira...

Hepsi kalktı ve konuşarak evlerine gittiler. Odada yalnız Neşo kaldı.

— Mademki emin insanlar değildirler, ne diye buraya çağırdın?! Bunlar savaşçı değil, söğüt gölgesi...

— Ama onlar yine de emin insanlar, yalnız bütün köylüler gibi, bir defa suya girene kadar çekinirler. Bizim köylüleri tanıyorsunuz ya.

— Pekâlâ, onları sen yola getireceksin. Söyle bakalım kooperatif idare heyetinde adamlarımız yok mu?

— Var, başkan yardımcısı seçtiler.

— Peki, niçin bu akşam burada yoktu?

— İki memeden emmek istiyor.

— Yarın yanıma getireceksin!

Henüz şafak sökmeden Neşo, sapsarı kesilmiş olan kooperatif başkan yardımcısı Tseko'yu bu adamın yanına getirdi.

Zayıf ve işte pişkin başkan yardımcısı andiçerek :

— Mümkün olanı yapacağım... ama orada herkesi izliyorlar, diye vaatte bulundu ve o günden itibaren baltalayıcı faaliyet yolunu tuttu.

17. İKİ TARAFA

Mito, gençliğinde kadın gibi zayıftı. Hattâ arkadaşları ona: «kadın parçası» diyorlardı, çünkü gölde yıkanmak için soyundukları vakit, kadın göğsü gibi bembeyaz vücudu herkesin dikkatini çekiyordu. Ama kolları dirseklerinden aşağı esmerdi. Ağır emekten gözleri ve burnu kenarında derin çiziler vardı. Gözleri daima gülümser gibiydi. Kulakları sigara kâğıdı gibi şeffaftı. Vücudunun her kısmı toprak parçasını andırıyordu. Mito sanki topraktan halkedilmişti. Yürürken hafifçe kamburlaşıyor, konuşurken desteklercesine başını sallıyoryordu. Ağzından lâflar kolay çıkmıyordu. Bir söz söyleyene kadar, geviş getiriyormuş gibi uzun müddet ağzında geveliyordu. Onun bu kusuru soydan kalmaydı. Hemen hemen hepsinin konuşması böyleydi. Diğerlerinden farklı olarak, erkek işinden başka, kadın işlerini de beceriyordu. Daha bekârlığında imecelerde kızlarla birlikte çorap örüyordu. Hem de herkesin yapamadığı ökçeleri örebiliyordu. Anası yorulduğu zaman çok defa ona bazı örgüleri tamamlatıyordu. Mito, memnuniyetle kabul ediyordu. Anası ona böyle bir iş vermediği zaman bile fırsatını bulup kadın işleriyle uğraşıyordu: ipek büküyordu. Söylentilere göre arış ipliklerini geçirmeyi ve kumaş dokumayı da maharetle yapıyormuş.

Kadınlar birbirleri arasında:

— Ne mutlu onunla evlenecek kadına! Daima onun sözü dinlenecek! Evde tavuk ötecek!

Mito, kadın gibi ince sesiyle güzel şarkı da söylüyordu. İmecelerde şarkı söylerken sesi kızlarınkinden hiç de ayrılmıyordu. Çok çevikti. Köyleri dolaşıyor ve birçok şarkı öğreniyordu. Kızlar,

bu yeni şarkıları derhal ağzından kapıyorlardı. Kulakları, sanki melodileri kavrıyabilmek için, gramofon hunusi gibiydi. Evlendikleri zaman, iriyarı ve sağlam bir köylü kadını olan karısı Gena'ya arkadaşları : «Mito, sana şarkı söylüyor mu?» diye sordukları zaman, o şakadan şöyle cevap veriyordu :

— Söylüyor tabiî, zaten onunla iriyarı vücudu için değil, şarkı söylediği için evlendim!

Mito görünüşte zayıftı, lâkin çevik ve çalışkandı. İlkönce onu sıra askeri almadılar, emek eri gibi yazdılar. Mito bu zaman zarfında evdeki işlerini tamamlayabildi. Hıdrellezde askere aldılar, sekiz kasımda terhis olundu. Altı ay dağdaki vatan borcu esnasında daha da çelikleşti. Gena'nın ana ve babasını, kızının toprak payını vermelerine kandırabilmek için çok uğraştı. İhtiyarlar razı olana kadar karısını iki üç defa evden kovdu. Mito'yu Gena'ya bağlıyan işte bu topraktı. Evlendikten sonra köylüler haklı olarak Mito'ya, Mito Genin demiye başladılar, karısının adını verdiler. Önce bunu şaka yoluyle söylüyorlardı, fakat lâkabı öyle kaldı. Ve bugün, Mito Genin dedikleri zaman kimse gülmüyor, hiç kimse bu lâkabın, karısının mertliğinden ötürü ona takıldığını aklından bile geçirmiyor.

İşte bundan dolayı Mito, köye döndükten sonra, hayatına manâ veren, karısına bağlıyan toprağının olmadığını görünce, ayakları altındaki zeminin kaybolduğunu hissetti. Önceleri toprağına sarfettiği bütün kuvvetini, ona el koyanlara yöneltti. Karısı artık ana babasının yanındaydı. Mito, onu görmek dahi istemiyordu.

Gena birkaç gün âdeta hasta gibi işe gitti. Brigada yönetmeni başına gelenleri geldiği için işe çağırdıyordu, lâkin Gena yine gidiyordu.

Gena rüştiyeyi bitirmişti, fakat tahsil devam etmedi, zira ev işini yapacak kimseleri yoktu. Okul-

da da başarı gösteremedi. Mahpus gibi evde oturup ev vazifelerini yapmaktansa, evdekilerle beraber kıra gitmeyi tercih ediyordu. Ova onu celbediyor ve çoğu defa saatlerin sona ermesini beklemeden, son saatlerden kaçıyor ve doğru kıra koşuyordu. Daha öğrenciyken koyunlar ve öküzlerle kıra çıkıyor, oğlanlarla dostluk yapmayı seviyor, sataştıkları zaman onları dövüyordu... İstihzalı bir şekilde «solucan» diye adlandırdığı kurgaf Mito, etrafında dolaşmaya başladı ve ona abayı yaktı. Onu sevdiğini anladı ve evlendi. Evli olmalarına rağmen Gena, zayıf olduğundan Mito'ya sataşmayı seviyordu, fakat çevikliğini bildiği için gittikçe daha seyrekçe takılmaya başladı. Nihayet bundan da vazgeçti. Yeni evliyken, Mito'nun ne kadar çevik ve çalışkan olduğunu anladı. Gena, onun bu meziyetlerini her zaman itiraf ediyor ve kooperatifte heves le çalışabileceklerini düşünüyordu. İşinde onu ileriye doğru sürükliyen, hamleci yapan, kocasına olan sevgisiydi... Kooperatörler idarehanede emek günleri cetveline baktıkça, hayretle : «Gena yalnız başına çalışıyor, ama dört kişi olan Lamborf ailesi kadar emek günü yapmış. Mito da gelirse, kimbilir ne olacak!.. Bu adamlar, kooperatifi zaptedecekler!» diyorlardı. Fakat Mito geldi, her şey karıştı. Gena çalışmakla kederini gidermeye çalışıyordu. Sanki kocasını harbte kaybetmiş gibi baş örtüsünü gözlerine kadar çekmiş, bütün gün tek lâf söylemiyordu. Fakat kooperatörler ondan yanaydı.

— Budala adam! diyorlardı, ninesi bir arı kovanını çaldıkları için aklını kaçırmıştı ya. Bu da galiba tımarhanelik!

18. TOPLANTIDA

Gena, okuma yurdu salonuna girdiği zaman

içerdi dopdoluydu, bu sebepten dolayı evine dönmek istedi. Fakat toplantılara artık öyle alışmıştı ki, toplum kokusu onu dalga gibi kaptı ve salonun ta ortasına sürükledi. Kapıdaki erkekler ona yol verdiler. Gena dinlemeye başladı.

Dördüncü kır işleri brigada yönetmeni Kotso Sıbin :

— Gena, otur! diye sandalyesinden kalktı. Gena, reddetmesine rağmen, onun ısrarlı teklifi karşısında oturmak zorunda kaldı.

Sahne, hâlâ Dokuz Eylül süsüyle duruyordu. Yeşillikler ve sözler Gena'yı biraz ferahlattı, «Ekimi müddetinden evvel sona erdireceğiz» sözü, güneş ışınlarının ağır ve boğucu sisi dağıttığı gibi, başındaki ağır düşünceleri tamamiyle dağıttı. Masanın etrafına oturmuş olan idare heyeti üyelerinin dinç ve iradeli simaları onu daha da dinçleştirdi ve dikkatle kürsüye bakmaya başladı.

Agronom konuşuyordu. Ön sırada ihtiyarlar oturuyordu. Daima piposunu kurcalayan babası, Hristo dede de buradaydı. Arkada duran gençler heyecanla konuşup şakalaşıyorlardı. Gena, başını çevirdi ve kızlar ile delikanlılar arasında bir hatmi çiçeği gibi gülümsiyen Temenujka'yı gördü. Gözlerini birdenbire yine öne çevirip duvar boyunda ve köşelerde büzülüp duran ve mırıldanan hususi mülk sahiplerin gördü. Bunlar arasında, beceriksiz ve saçları dökülmüş Mito'nun yakın arkadaşı Kamaraş göze çarpıyordu.

Agronom, gençlere has heyecanla konuşuyordu:

— Yoldaşlar, korkacak hiçbir şey yok! İsteplerde uzun süre kurağın hüküm sürdüğü Sovyetler Birliğinde her zaman kurakta ekiyor ve bol verim elde ediyorlar. Profesör Dudlin, tohumun toprakta iki ay kurağa dayanabildiğini ispat etmiştir.

Köşede duran Kamaraş, birdenbire gürledi :

— Belki de bu profesör bunu Rusya'da ispatlamış, ama varsın buraya gelsin de toprak tezeklerini görsün...

Birinci sırada oturan Anto dede, ayağa kalkıp başını salondakilere çevirdi ve bastonunu sallayarak :

— Eğer papaz yağmur duası yapmazsa, hiçbir bilim bize yardım etmiyecek! dedi! Ayol, siz Allahı unuttunuz be! Kurakta hiçbir zaman ekmemişizdir. Ben yetmiş yaşında bir adamım, böyle şey ne gördüm, ne de işittim. Kar yağarken de ektiğim var, ama ne buğday oldu... dekardan on kova zahire aldığım var!

Kapı başında duran hususî çiftçiler onun bu sözlerini alkışlamaya ve gülüşmeye başladılar. Bundan cesaret alan Kamaraş iriyarı vücudunu sallıyarak öne geçti.

— Siz delirdiniz mi be.. Mademki köylüler ekmek istemiyorlar, ne diye zorluyorsunuz! Kurakta tohum edildiği yok... Serçeler tohumu gagalıyacak, fareler yiyecek. Zaten tohumumuz yok, sizse, lokmamızdan ayırdığımız buğdayı da ziyan etmeye çalışıyorsunuz. Sonra bize: «Tohum verin!» diyeceksiniz. Nerden bulalım? Yağmur yağmadıkça ekmiyeceğiz. Anto dedenin dediklerini işitmediniz mi...

Bir yerine iğne batmış gibi yerinden fırlayan Hristo dede, piposunu kurcalamaya devam ederek, konuşmaya başladı:

— Siz, Anto dedenin söylediğini dinlemeyin! Bütün hayatını ticaretle, bakkallıkla geçirmiş; hiçbir zaman pulluğa el sürmemiştir.

Anto dede, öfkeyle başını kaldırdı :

— Tarlalarımı sen mi sürdün yoksa?

— Ben değil, ama sen de ekimden eşeğin kitaptan anladığı kadar anlıyorsun!

Salondakiler kahkahayla gülmeye başladılar. Anto dede, tükürüp, iki iskemle öteye oturdu.

Hristo dede :

— Tarlalarını yarıya veriyordun, diye ilâve etti ve yeniden salondakilere hitabetti :

— Agronom doğrusunu söyledi, bilimi dinleyin!

Gençler onun bu sözlerini alkışlamaya başladılar. Salonda şiddetli yağmurdan evvel olduğu gibi, taze hava esmeye başladı.

— Bilim, insanların bir köyle başka köyün, bir devletle diğer devlet sakinlerinin konuşmalarını öğretti mi?

Gençler, hep bir ağızdan :

— Öğretti! diye cevap verdiler.

— Köyümüzde de telefon var. Sofya'da şarkı söylüyorlar, buradan işitiyoruz. Nasıl!

— Radyo ile! diye bir ses işitildi.

Hristo dede, ciddî bir tavırla piposunu kaldırdı :

— Bilim buna denir! Moskova'da konuşuyorlar, bütün dünya dinliyor. Bilim bize yaşamayı öğretiyor. Şimdi de bize : kurakta da ekin, bilime inanın diyor.

Salonda sürekli alkış koptu. Bazı hususi çiftçiler, tarla sıçanları gibi kaçıştılar. Kurakta ekmeyi destekliyenler ise kooperatörlerin yanında kaldılar. Biraz tereddüt eden Kamaraş, çabucak kapıdan çıktı.

Yanağını kaşıdıktan sonra Kazak, ayağa kalktı, birkaç defa elindeki kalemini masaya vurdu ve :

— Söz Demiref yoldaşa veriliyor... bir teklif yapacak, dedi.

Agronom Demiref ayağa kalktı, eliyle saçlarını düzeltti ve her zamanki gibi hafifçe gülümsedi.

— Yoldaşlar, belki de bazılarınız, bu mesele-

nin buraya, umum toplantıya vardığına şaşacak, ama başka çare yok, eninde sonunda siz parlamentosunuz, sizin sözünüz bizim için kanundur. Siz ne derseniz, o olacak ...

Agronomun ne teklif edeceğini bilen Kotso Sıbin :

— Niye evirip çevirip duruyor, söyle söyleyeceğini! diye seslendi.

— Ben idare heyetine, gençlere toprak verilmesini teklif ediyorum.

— Amma da teklif ha!

Agronom sözlerine devam etti :

— Onlara alet edevat ve hayvan verilsin...

Anto dede :

— Onların, babalarının arabasını koştukları yok! diye agronomun sözünü kesti.

Agronom, gençlerin sevinçli bakışlarından cesaret alarak tebessümle devam etti :

— Gençler, Sovyet agrotekniğini tatbik edecekler... Yeniliği yayan Dimitrofçu sosyalist Bulgaristan vatandaşları olarak, haklı bir karar alacağınızı ve vatanımızın en ağır günlerinde silâh elinde sizinle omuz omuza yürüyen ve sizi utandırmayan gençlere yol vereceğinizi zannediyorum...

Stamen :

— Çocuk işi! diyerek, el kaldırdı ve sözün verilmesini beklemeden ayağa kalktı ve sert bir tavırla konuşmaya başladı.

— Ben, idare heyetinde, gençlere toprak verilmesine karşıydım, yine de karşıyım. Ana - babalarının onlara itimadı yok, bizim mi olacak? Askere gitsinler, hayatı azdan aza anlasınlar o zaman buyursunlar...

Anto dede :

— Stamen haklı!... diye seslendi. Ben, kendi oğullarıma henüz tarla vermedim.

Yerinden kalkmak istedi, lâkin gençlerin bağırışları karşısında yine yerine oturdu. Anto dede, başını arkaya çevirip, bastonunun ucuyle ümitsizce onları tehdit etti.

Salonda bir kadın ansızın el kardırdı.

— Gena söz istiyor. Ş-ş-ş-t! Kazak, görmüyor musun Gena konuşmak istiyor!

Gena'yı salonda gördüğünden memnun olan Kazak, sözü derhal ona verdi.

Gena baş örtüsünün bir ucunu buruşturarak kekelemeden konuşmaya başladı :

— Ben bir kadınım... Bildiğiniz gibi, okuma yazmam ona göre, ama bize akıl verecek yaşta ihtiyarların aykırı konuştuklarını işitince susamam...

Bunu söylerken Gena, Anto dedeye baktı, sonra başını, dalların üzerinde sıçrayan bir sincap gibi çeviklikle çevirdi. Stamen'le gözleri karşılaştı ve hepsi, Gena'nın mahcup olacağını zannetti. Gerçekten, Stamen'in nüfuzlu, keskin ve sert bakışına kim dayanabilirdi? Gena onun gözlerine bakıyor ve rahatça konuşuyordu :

— Dimitrof yoldaş, kadınlara ve gençlere yol verilmesi gerektiğini söyledi, ya siz ne yapıyorsunuz. İnat edip engel oluyorsunuz. Babaların, sağ oldukça çocuklarına pay vermedikleri zamanlar maziye karıştı. Ne münakaşa ediyorsunuz! Çocuklar da bizim, toprak da bizim. Kafalarını bloktan bloka vurmasınlar diye, onlara toprak verelim...

Stamen, sözünü keserek :

— Gena'ya saygım var, iyi bir işçi, ama politikada karıdan akıl istemem, kaldı ki çocuklardan! dedi, fakat sözleri, Temenujka'ya tebriklerini sunan ve anasını destekliyen gençlerin gürültüsüne karıştı.

— Stamen, faşistlerle savaşırken, yanında kimlerin bulunduğunu unuttun mu? Hepsi gençti!

Stamen :

— O başka iş! diye mırıldandı. Burada ekmeğin lâfı oluyor.

Gena, derin nefes alarak :

— Mesele sadece ekmekte değil! Daha iyi yaşamakta! diye cevap verdi ve yerine oturdu.

Masanın bulunduğu taraftan parti sekreteri Deyan'ın sakin sesi işitildi. Sözleri kurşun gibi ağır basıyordu :

— Parti, Stamen'in, parti bürosunda öne sürdüğü fikrine rağmen, gençlere bir blok verilmesiyle ilgili teklifi destekliyor. Parti bürosu, agronom yoldaşın teklifini niçin destekliyor?...

Parti sekreteri izah ederken, gençler arasında canlılık hissedildi. Birdenbire sandalyeler arasındaki patikada sert adımlarla yürüyen Marin göründü. Tam parti sekreteri ve Kazağın bulunduğu, büronun önüne dikildi ve :

— Deker başına üçyüz seksener kilo buğday elde etmeyi vaadediyoruz... dedi.

Geride bulunan gençler :

— Daha fazla, daha fazla!... diye seslendiler.

Stamen :

— Lâfla peynir gemisi yürümez! diye mırıldandı.

Marin heyecanla :

— Pirinç ekersek... diye devam etti, lâkin Stamen birdenbire yerinden fırladı :

— Pirinç lâfını edip durmayın! Bu pirinçten hiçbir şey çıkmıyacağına iki elimle imza atıyorum.

Onu destekliyen sesler işitildi :

— Stamen haklı! Buralarda pirinç yetiştirildiği görülmüş işitilmiş şey değil! Buraları serindir!.. Sadece toprağı ziyan edecekler.

Stamen, defterini sallıyarak :

— Bu toprağa cins buğday ekersek, on beş ailenin yiyeceğini sağlıyacağız! dedi.

Büronun önünde duran Marin, muzafferane bir tebessümle onu yerine oturttu.

— Sözümü bitirdim mi? Senin hesabını işittik. Ben de, bir hesap yaptım! Marin defterini çıkararak hesaplara bir göz attı. Meselâ elli dekar yere piriniç ekersek, buğdaya nazaran, iki defa, belki de üç defa daha fazla para kazanacağız!

Ağzını açmış Marin'e bakan Temenujka, Kunka ve Zarço'yu dürttü ve birlikte alkışlamaya başladılar.

Stamen teslim olmuyordu :

— İş orada ki, hiçbir şey elde etmiyeceksiniz! Pirinç yerine ot yetişecek!

Marin :

— Bize su sağlayın da, biz gençlerin neye muktedir olduğumuzu göreceksiniz! diye konuşmasını bitirdi ve gençlerin alkışları arasında yerine oturdu.

Anto dede, onunla alay etti :

— Toprak kuraklıktan çatlıyor, oysa su istiyor!

Agronom, sakin bir tavırla :

— Su da olacak! diye cevap verdi. Sovyetler Birliği'nden tulumbalar geliyor. İşte bakanlıktan aldığımız mektup.

Mektubu okuduktan sonra, elli dekar yerden ne kadar pirinç elde edileceğini hesaplamaya başlıyan agronomun izahatını dinleyen Kazak, arada sırada yanağını kaşıyordu. Salondakiler Kazağın ne diyeceğini, kimi destekliyeceğini dikkatle izliyorlardı. Gençler oturdukları yerde duramıyorlar, cevabı bekliyorlardı. Kazak, ayağa kalktı. Sakince konuşmaya başladı :

— İdare heyeti tekvücut olarak, bir gencin ag-

roteknik kursuna gönderilmesini, suni gübre satın alınmasını kararlaştırdı... Fakat, agronomun size söylediği gibi, gençlik blokuyla ilgili mesele hakkında bazı üyeler, başını Stamen ve Tseko'ya çevirdi, kesin bir surette karşı koydular. Bu sebepten dolayı biz, bu meseleyi, müzakere edilmek üzere toplantıya sunuyoruz. Gençlerin, toprak tezeklerini nasıl parçaladıklarını, nasıl çalıştıklarını ve ihtiyarlara örnek olduklarını izledim... Bu husta itirazınız yoksa, oylamaya geçelim... Gerek blok hakkında, gerekse pirinç meselesi hakkında benim kanaatim «Evet»tir.

Böylece konuşmasını bitiren Kazak, ilk olarak elini kaldırdı,

Birdenbire salonda orman misali eller belirdi.

Kazak, gençlerin heyecanı arasında:

— Karşı çıkan kimler? diye sordu.

Stamen, süratle elini kaldırdı ve onu destekliyen olup olmadığını görebilmek için etrafına bakındı. Anto dede ve daha iki üç kişi ondan derhal sonra ellerini kaldırdı, fakat Tseko, elini kâh kaldırıyor, kâh indiriyordu. Stamen'in sert bakışı, kati bir surette elini kaldırmaya mecbur etti. Gençler kucaklaşıyor, şapkalarını havaya atıyor, Gena'ya ana şefkatiyle bakıyorlardı. Gena da, onların sevincinden kendini genç ve bahtiyar hissediyordu. Mito döneli beri ilk defa olarak kalbinde bir hafiflik hissetti ve o gece, o korkunç kâbuslardan kurtulmuş bir halde rahat uyudu. Mito'nun dönüşünden sonra ilk defa olarak erken kalktı, mangasına dahil kooperatörleri toplıyarak işe gitti.

19. GENÇLER ÇALIŞIYOR

Sonbahar güneşi öğleye doğru kızdırmaya başladı.

Ulu bir armut ağacının tepesi sallandı.

Temenujka :

— Varda-a-a! diye bağırarak karşıdan gelen iki tekerlekli arabaya elini salladı.

Onlara verilen toprağı temizliyen gençler, armut ağacının tepesine bir ip bağlamışlar yola doğru çekiyorlar. Zarço baltayı durmadan sallıyor. Armut çatırdıyor, sallanıyor, devrildi devrilecek.

Bu anda belediyenin iki tekerlekli arabasından Stamen atladı.

— Dur! diye Temenujka'nın üzerine atıldı. Kimin müsaadesiyle burasını temizliyorsunuz?

Karşısına yığılan gençler :

— Kazak! diye cevap verdiler. Kazaktan emir aldık.

— Burası onun baba çiftliği olmasın!

Zarço surat asarak :

— Toplantıda karar alındı ya... biz de temizliyoruz! dedi.

— Defolun burdan, zira size ceza yazarsam, idare makamlarından izin almadan ağaçların nasıl köklendiğini görürsünüz.

Kazağın kızı Kunka :

— Kır armudu onlar! diye seslendi.

— Defolun burdan!

Gençler :

— Peki, peki anladık! diyerek birbirlerine göz kırptılar.

Stamen, hıncını Kazaktan alabilmesi için arabaya atladı ve köye yollandı.

Bloklar arasındaki yolda bisikletiyle genç agronom Demiref belirdi.

Hayallere dalmış şarkı söylüyordu. İki tarafı çalılıklarla örtülü araba yolundan muhtar Stamen'in iki tekerlekli arabası ansızın karşısına çıkıverdi. Agonom, şuraya buraya sapayım derken ortada kal-

dı. Araba gürültüyle yanından geçti, bisikletiyle yol kenarındaki dikenliklere devriliverdi.

Dikenliğe giren Marin, onu güçlükle çıkarabildi. Sonra ta yol kenarındaki tümseğe fırlamış ve tekerlekleri hâlâ dönen bisikleti yerden kaldırdı. Direksiyonu aksi istikamete dönmüş ve eğrilmişti. Marin, onu düzeltmeye koyuldu, agronom da tozunu silkip, başını sağa sola çevirdi.

— Deli adam! Az kaldı beni çiğniyecekti. Niye kızmış yine?

— A be blokumuz yüzünden! Bugün pirinç tarlası yerini temizlemeye başladılar ya, o da öfkesinden derisine sığmıyor.

Yırtılmış pantolonuna bakan agronom :

— E, karar alındı ya! dedi.

— Tanımıyor musun onu sen! Karardan anlar mı? Hep partizan komutanı zannediyor kendini!

Marin, bisikletin ötesini berisini düzeltti ve agronoma uzattı :

— Al, bloka kadar götürür seni. Akşama bize getir de tamir edeyim, yedek parçalarım var!

Agronom yırtılmış pantolon paçasını göstererek :

— Ama benim yedek donum yok! dedi ve bisikletini bir yana bırakarak, şehirden getirdiği ve yol kenarına dağılan pirinç tohumunu toplamaya başladı :

— Yardım et de şunları toplıyalım!

Marin gülerek :

— E, sen daha şimdiden pirinç tohumu sağlamışsın! dedi ve ona yardım etmeye başladı.

Marın çantayı agronoma uzatarak :

— Sıkı tut, zira sen bizim desteğimizsin! dedi ve bisikletine binmesine yardım etti, sonra traktörüne doğru koştu. Agronom ise, zikzaklarla gençlik

blokuna varabildi. Bisikleti yol kenarına bıraktı. Birdenbire yerinde donup kaldı. Kesilmiş ağaç, üzerine düşüyordu.

— Yan tarafa kaç! diye bir ses işitildi. Agronom geri çekilirken ağaç gürültüyle tam önüne düştü. Toz bulutu etrafı sardı. Toz kalkınca blokun tamamiyle temizlenmiş olduğunu gördü. Gençler ancak şimdi kimin karşıda olduğunu gördüler.

Temenujka, Kunka ve Zarço agronomun etrafını sarıp :

— Nerden geliyorsunuz böyle? Çantada ne var? diye sordular.

Agronom'u toz içinde, yırtık pırtık bir halde görünce şaşakaldılar.

Temenujka :

— Sakın Stamen amcanın arabasına çarpıp kazaya uğramış olmıyasınız? diye sordu.

— Öyle bir şey! Yolcu treniyle ekspres çarpıştı!

Zarço, argonoma göz kırparak :

— Zararı yok, kızlarımız var! diye lâf attı. Biri pantolonunu yamar! Sen bunu bırak da, bakalım kasabada ne var, ne yok! Kaza komitesinde ne dediler?

Agronom, tohum dolu çantayı göstererek :

— Bizi destekliyorlar! dedi.

Gençler, agronomun etrafını sardılar. Sonra balta ve kazmaları omuzlıyarak neşeyle köye yollandılar. Güneş derin uykuya dalıyor. Ova alaca karanlıkta çalkalanıyor.

Gençlerin temizlediği saha, Mito'nun tarlasıydı.

Mito, burasını pirinç tarlası yapacaklarını ötekinden berikinden işitti. Bu akşam, köye dönerken buradan geçti. Köklenmiş ağaçlar, hücumda ölmüş savaşçılar gibi yerde yatıyorlardı. Yalnız ulu armut ağacı olduğu yerde duruyordu, dalları başka bir ağaca dayanmış, dimdikti.

Mito, bitkin bir halde tarlasına girdi. Sanki kesilmiş ağaçlar değil de, yaralı insan vücutları duruyordu önünde. Alaca karanlıkta sararmış dalları okşuyor ve kalbi yakıcı bir ıstırapla doluyordu. Mito, armut ağacına yaklaştı ve bir ölünün önünde gibi başını eğdi. Sanki mezarlıkta, vebanın hısım akrabalarını birer birer alıp götürdüğü taze bir mezarlıkta bulunuyordu.

Birdenbire :

— Ne bakıyorsun Mito, farkına varana kadar gençler onu devirdiler! diye bir ses işitti ve irkildi.

Kooperatifin başkan yardımcısı Tseko Nakof, sessizce yanına yaklaşmıştı. Tseko bir müddet sustu ve derin bir nefes alarak, saygı ve keder ifade eden bir tavırla konuşmaya başladı :

— Sizin Temenujka'yı da anlamıyorum! Sen her dalın üstüne titriyorsun, onun gözü bile yılmıyor! Sanki yabancın gibi, baltayı sallayıp duruyor! Kime çekmiş bu kız?

Gözlerini kapayan Mito :

— Kime çekerse çeksin! diye mırıldandı. Sapsarı kesildi.

Tseko :

— Ağaç kolay kesilir, ama nasıl yetiştirildiğini biliyorlar mı? diye yeniden konuşmaya başladı ve sanki tırnakla taze yarayı açtı.

Mito'nun ağlıyası geldi :

— Onlara küçük çocuklar gibi bakış görüş ettim. Kesmezden önce sorsalardı bari!

Tseko, yolda görünenlerin geçmesini bekledikten sonra :

— Kazağı biliyorsun ya, aklına estiğini yapar, cevabını verdi.

Mito mırıldandı :

— Vaktinde babam dikmişti bunları! Boyan işte şu armut ağacının altında doğdu.

Tseko, ona bir sigara uzattı :

— Al yak! Her şeyi yüreğine atma! Ağaçların değerini ödiyeceğiz, ama iş orada değil! Bu ağaçlar kime engel oluyordu! Hem birer anmalıktılar, hem de yaz vakti gölge yapıyorlardı... Alsana sigarayı!

Mito, elini sigaraya uzatmadan, dişleri arasından :

— Bilseydim, ellerini kıracaktım! diye bağırdı.

Tseko :

— Ne bileceksin! diyerek sigarasını çekti ve ümitsizce omuzlarını kaldırdı! Pirincin ekilmesine dair karar aldık, fakat ağaçların kesilmesini hiç kimseye sormadılar! Zaten onlar da bana sormuyorlar bile! Mülk sahibi gibi, hiç olmazsa sana söylemiş olsaydılar. Al da yak bir sigara, derdini unutturur!

Mito, sigarayı aldı ve hiçbir şey söylemeden yaktı.

— Baksan da, bakmasan da hep bir, kesilen başa ilâç bulunmaz. Haydi gidelim!

Mito, birkaç defa başını çevirdi. Sanki yardım için kollarını açmış armut ağacına dönüp dönüp baktı.

Köy kenarında Tseko, özür diliyerek, kooperatif avlusuna doğru yollandı. Mito ise, hüzünlü hüzünlü sokağa daldı. Meydanda Rüstem'in klârneti işitiliyordu. Mito, meyhaneye saptı. İçeriye girip bir masaya oturdu. Brigada yönetmeni Stoyan ona yaklaştı :

— Ne o neye kızmışsın yine?

Mito susuyordu.

Stoyan onu rahat bırakmadı :

— Meyva ağaçlarını mı düşünüyorsun? Kanal oradan geçecek! Kooperatif ödiyecek!

Mito, yerinden fırlıyarak :

— Defolun başımdan, zira gözlerim karardı!

diye bağırdı ve Punço'nun şarap getirmesini beklemeden dışarı çıktı. Meyhanede bile, sizden rahat yok be!

Meyhaneden çıkıp, öfkesinden sallana sallana eve yollandı. Neşo tezgâhta ona doğru eğilmiş olan Mirasçıya göz kırptı. Mirasçı, Mito'nun ardından yollandı. Karanlık yan sokakta Mirasçı Mito'ya yetişti ve biraz beraber yürüdükten sonra :

— E, ne oldu, Mito, dedi. Ağaçlarını da kestiler!

Mito, kendinden geçmiş yürüyordu. Bu anda ne konuşmak, ne de münakaşa etmek istiyordu. Kafasında katil bir fikir büyüyordu.

Mirasçı, başiyle kooperatif avlusunu göstererek :

— Bundan fazla nesini düşüneceksin! dedi. Ancak şimdi zamanı.

Mito, birdenbire durdu. Mirasçı, tam yarasına dokunmuştu.

— Görmüyor musun, böyle giderse günün birinde karıları da müşterek yapacaklar.

Sanki Mito'nun kalbine bıçak sapladı, Mito :

— Bırak beni! diye bağırdı.

Geri döndü. Mirasçı, kurnazcasına gözlerini yumdu, başını salladı ve karanlıkta kayboldu.

20. MİTO İNEKLERİNİ ÇALIYOR

Bu gece, Mito için en uygundu. Hava bulutluydu. Kooperatif avlusu sakinleşti, bağrışmalar artık işitilmiyordu. İnek bakıcıları da odanın kapısını kapadılar. Mito, dere kenarındaki çalılıklar arasında uzun zaman kaldı ve hayvanların, sanki burada doğmuş gibi doğruca ahıra girdiklerini gözleriyle gördü. Ona öyle geldi ki, yalnız onun inekleri baş-

larını köye doğru çevirdiler ve acı acı böğürdüler, bir an önce kurtarmak için sanki onu çağırıyorlardı. Fakat az sonra yem kokusu onları da çekti. Kaleye giriyormuş gibi içeriye girdiler.

Radyonun bulunduğu masanın etrafına sığırtmaçlar oturdular ve yemek yemeye başladılar.

Mito :

— Ya şimdi, ya hiçbir zaman diyerek, tilki gibi çalılıklar arasından çıktı.

Henüz duvarla çevrelenmemiş geniş kooperatif avlusuna serbestçe girdi. Her akşam ortalık kararduğında olduğu gibi, bu akşam da köy köpekleri havlıyordu, onların sesinden ayak sesleri işitilmiyordu. Burada da köpekler olabilirdi. Her ihtimale karşı Mito ekmek parçası almıştı. Hâlâ cebinde tutuyor ve havlamaya başlar başlamaz onlara birer parça ekmek atmaya hazırlanıyordu.

Kimse farkına varmadan ahırın açık kapısına vardı.

İçerde, direkte bir fener yanıyordu. Burnunu keskin gübre kokusu geldi. Onun ahırında böyle koku yoktu, ineklerin alınmasından sonra büsbütün kaybolmuştu.

Bir kapı önünde durduktan sonra, birdenbire içeriye girmeyi kararlaştırdı. İlk öküzler ona dağ gibi iri göründü. Bunlar, Kazağın öküzleriydi. Daha öteye gitti, bunlar da onun inekleri değildi. Kendi ineklerini en fena yere tıkmışlar gibisine geldi. Kışın bu sıvanmamış tuğlalar arasından rüzgârın eseceği, toprağın donacağı ahırın öbür köşesine doğru acele acele yürüdü. Fakat birdenbire uzun ahırın ortasında sarkan fenerin altında kır bir inek gördü. Bu, Siva değil miydi acaba? İnek böğürdü, onu tanıdı. Mito hayvanı kucaklamaya atıldı. Siva ve Belka, boyunlarını uzattılar. Tok oldukları vakit keyiflenmeyi iyi biliyorlardı. Yularlarını çözerken,

dilleriyle onun boynunu yalıyor, kulaklarıyle vuruyor, kediler gibi sokuluyorlar gibisine geldi. Fakat birdenbire avluda bir ses işitildi. Mito, geriye sıçradı ve kuru ot yığınına gizlendi. Nefesini kesti ve beklemeye başladı. Gelirlerse de, içeriye bir göz atıp yine çıkacaklar. Ya Andro ve Kopral, onun girdiğini sezmişlerse? Ellerinde kürek ve kazmalarla karşısına dikilirlerse? Mito hemen bir plân kurdu : siperdeymiş gibi saklanacak ve ancak biri ona yaklaştığı zaman üzerine atılacak ve bir vuruşta yere devirecek; baltasını alacak, öbürü korkudan kaçacak. Hayvanların yularlarından tutup rahat rahat ahırdan çıkacak. Onlar kendilerine gelene, muhtara bildirip diğer kooperatörler gelene kadar, inekleriyle evine varacak. Evine kimse giremez. Son nefesine kadar dövüşecek.

Uzun zaman öylece bekledi, fakat kimse gelmedi. Avluda gürültü kesildi. Mito, yerinden fırlayıp doğru hayvanlarının yanına gitti. Acelecilikten elleri birbirine dolaşıyordu. Yularların demir halkaları çözüleceği yerde dolaşıyordu. İp olsaydı, sağlam dişleriyle koparacaktı, ama demir! Ne de olsa yine de halkalardan birini dişleriyle sıktı ve düğümü çözmeye çalıştı. Çözene kadar ter içinde kaldı. Bütün bu zaman zarfında, herhangi biri içeriye girmesin diye hep kapıya doğru bakıyordu. Bir ara feneri üfleyip söndürmek istedi. Hiç olmazsa, gelirlerse de, karanlıkta onu göremezler.

Nihayet yularlar gürültüyle yere düştü, Mito, hayvanları dışarıya çıkarmak istedi :

— Haydi Siva, haydi Belka!

Fakat hayvanlar, çimento yemlikten kımıldamıyorlardı. Mito, bir iki defa seslendi ve öfkelenip :

— Siz de mi naz edeceksiniz? diye kekelemeye başladı. Dayanamıyarak, elindeki değnekle vurmaya başladı.

Siva ve Belka, iştahsız iştahsız arkasından yürüdü. Onlar müşterek ahırda diğer hayvanlara alışmışlardı. İlkönce birbirlerine tekme atıyor, böğürüyordu, şimdi ise burasını terketmek istemiyorlardı. Ahırdan bloka giden kooperatif yolunu tuttular. Diğer yolları hemen hemen unutmuşlardı.

Mito ise, onları yan patikalardan götürüyordu. Kooperatif merasından zorla geçirdikten sonra köye değil de, Çukoya ormanı yolunu tuttu. İşin farkına vardıktan sonra sığırtmaçların, evini basacaklarını biliyordu. Belki de yol ortasında ona yetişip hayvanları elinden alabilirler. Andro bir ıslık çaldı mı, muhtar muhafızları şıppadak yollar. Mito budala değildi, bundan dolayı hayvanları tepeye doğru götürdü. Kendine gelene kadar orada kalacak. Ancak bundan sonra köyün öbür ucundan geçip eve gelecekti.

Tepeyi tırmanırken aklından Böreklerin koyun ağılına gitmek geçti. Zaten kendi toprağı yoktu. Kimin toprağını işliyecek?.. Tarlalarını gerisin geriye alıncaya kadar, onlarda çalışsın. Ama ne diye ırgat olarak çorbacılarda çalışsın? Mülk sahibi değil mi sanki, bu hayvanlar onun değil mi? Bu toprak babasının, anasının toprağı değil mi? Amma ha!...

Biraz durakladıktan sonra, birdenbire inekleri eve doğru çevirdi. Eve, eve gidecek... Haddi olan evine girsin!

Hayvanları eve götürdükten sonra Mito kapı önüne oturdu ve sanki sırtından koskoca bir yük inmiş gibi derin nefes aldı. İnekler galiba evi unutmuşlardı, avluda duruyor, etrafına bakınıyorlardı.

Mito :

— Diy, Sivka! diye onları boş ahıra itti, lâkin onlar ayaklariyle alçak eşiğe basıyor, girmeye cesaret edemiyorlardı.

Mito, öfkeli öfkeli :

— Haydi be! diye bağırdı ve değneğiyle dürttü. Hayvanlar ön ayaklarını kaldırıp atladılar.

Boş yemliklerin yanına gittiler ve dilleriyle, toprağa karışmış olan saman ve kuru ot tozunu yalamaya başladılar. Mito, samanlık tavanından onlara biraz kuru ot toplamaya gitti, fakat avludan geçerken komşuları uyanmış konuşuyorlar gibisine geldi. Ya onu görmüş ve şimdi belediyeye gidip ele verirlerse?.. Yalnız başına bütün köylüyle mücadele edebilir mi?

Hayvanlara kuru ot aramaktan vazgeçti ve dönüp başka yere götürmek istedi.

— Haydi be! Önce girmek istemiyordunuz, şimdi de çıkmak istemiyorsunuz. İnek işi! diyerek Böreklere onları götürmenin de münasip olmadığını, önce sorup soruşturmanın daha iyi olacağını düşündü.

İnekleri avluda bırakıp meyhaneye doğru koştu. Kardeşlerden birinin her zaman burada uyuduğu odanın penceresine vurdu, fakat kimse seslenmedi.

— Ölü gibi uyuyorlar! dedi ve yine heyecanla pencereye vurdu.

Yine kimse cevap vermedi.

Köylüler geceleri pencereleri sık sık iterlerdi. Sigaralarını bitirdikleri zaman ısrarla pencereye vururlardı. Fakat çorbacılar hiçbir zaman uyanmazlardı. Burada olduğu zaman Punço kalkıyordu. Meyhanede içip keyif yapanlarla geciktiği zaman Punço burada kalıyordu. Yoksa karısının yanına gidiyordu. Çocukları yoktu.

Mito, bu defa daha kuvvetli vurmaya başladı ve sanki arkasından onu kovalıyorlarmış gibi valvarırcasına :

— Neşo, Neşo! diye bağırdı.

Ancak o zaman, biri pencerede göründü.

— Kimsin sen bu vakitte? diye Neşo'nun sesi işitildi. Mito yuvarlak yüzünden ve pintilere has olan kısık sesinden onu tanıdı.

Neşo'nun memnun kalacağını zannederek, Mito gururla :

— Benim, Neşo amca! Hayvanları getiriyorum! dedi.

— İyi de... ne yapalım şimdi...

— Mümkünse sizin ahıra bırakayım, bakarsın öbürleri gece yarısı gelirler, bir belâ çıkar.

— İyi be Mito, ama onlar, aramaya başlarlarsa, burada da bulacaklar. Seni de suçlıyacaklar, beni de. Niye çalınmış inekleri evine alıyorsun, diyecekler.

— Nasıl çalınmışmış... İnekler benim!

— A be senindiler, ama şimdi kooperatifin! Mito sen de benim yerim de olsan... bence burada bırakmaman daha iyi olacak.

— Ama yalnız bu akşam, bu akşam onları almasınlar diye korkuyorum. Yarın bulsunlar bulabilirlerse...

— Sen beni dinle, yanılmıyacaksın... Onları evine götür, kimse evine giremez...

— Pekâlâ, mademki korkuyorsun...

Don gömlek, uykudan kalkmış olan Neşo, hiçbir şey söylemeden pencereden çekildi. Mito hayvanları Gatyo'lara mı yoksa, Mirasçının evine mi götürsün diye düşünerek, eve yollandı. Onlar esnaf adamlardır, reddedemezler. Mito, şehirden gelen teşkilâtçının, köylülerin, kendilerinden zorla alınan mülklerini, paralarını, her şeyini geri alacaklarını uzun uzadıya anlatmış olduğu o geceki toplantıyı hatırladı... Sırf silâhları gizlesinler!

Fazla oyalanmadan acele ev yollandı, fakat inekleri orada bulamadı.

— Na-a, Sivka diye bağırdı ve onları saçağın altında, dut ağacından yaprak yerken buldu.

Alelacele Gatyo'nun evi önüne götürdü. Gatyo donla çıktı ve avlu kapısında konuşmaya başladı :

— İşte sana ahır. Bir iki değil, istersen beş gün bırak, senden hiçbir şey istemiyorum, ama iş orda ki, sabahleyin milis gelecek ve... Sen ne zannediyorsun, muhtar daha yarın idare makamlarına haber vermiyecek mi? En iyisi, onları Vratsa tarafına götür. Koyun ağıllarına giden yolu tut, bu gece otlat ve sabahleyin erkenden pazara götür... Bari paralarını al!

— Ne olur, pulluğunu ver de, bu gece gidip tarlamı süreyim. Vadideki tarlam henüz sürülmemiş.

— Pulluğum koyun ağılında. Al, ama şafak sökünce geri getirmeye bak, zira yakalarlarsa...

— Yapacağım işi bilirim ben, merak etme.

— Dur, biraz ekmek vereyim, yola çıkıyorsun, hiçbir şey bilinmez!.

Gatyo içeri girdi ve biraz oyalandı. Mito, onun sergenden bir şeyler aldığını işitti. Ne tarafa gideceğini düşünüyordu. Nihayet, ekmek parçasını cebine koyup karanlıkta kayboldu.

21. PARTİ SEKRETERİ

Deyan Vasilef, köyün ikinci parti sekreteriydi. Dokuz Eylülden evvel, Hristo dedenin büyük oğlu Milço, Stamen ve Kazakla beraber gizli savaş yürüttüler. Milço, Dokuz Eylül arifesinde faşistlere karşı savaşta şehit düştü. Stamen, iki yıl hapislerde yattı, sonra ormanın yolunu tuttu. Kazak, «Kristo pole» temerküz kampından döndü, Deyan ise, kurtuluştan evvel ormana kaçtı. Kızıl Ordunun yar-

dımiyle, halk yeni idare kurdu ve öteye beriye gizlenmiş düşmanları tevkif etmeye başladı. Milço ve arkadaşlarının naaşı bulundu ve köyün merkezine gömüldü. Şimdi burada yıldızlı bir abide yükseliyor. Düşmanlarla savaşta, bilhassa Stamen büyük gayret gösterdi. Deyan, öğretmen oldu, Stamen ise kısa bir zamanda cesur bir idareci olarak yükseldi. Parti sekreteri seçildi. Kazak, muhtar oldu. Çiftçi birliği, ona yardımcı olarak Tseko Nakof'u gönderdi. Yorulmak nedir bilmeyen Stamen, kooperatif işletmesi kurulmasiyle ilgili Vasilef'in teklifini hemen kabul etti. Köylülerin kooperatife gönüllü girmeleri için ne gibi işler yapılması lâzım geldiğini düşünen öğretmen henüz bir kakara varmamışken Stamen, parti teşkilâtına bir teklif sundu. Zaferden ilhamlanan üyeler, teklifi oy birliği ile kabul ettiler ve bir toplantıda kooperatif kuruldu. Toplantıda parti üyelerinden başka, çiftçi birliğine dahil birkaç kişi ve on kadar fakir köylü kooperatife katıldı. Parti teşkilâtından gizli olarak Stamen, köylüleri birer birer çağırıp, çok düşünmeden kooperatife yazılmalarını mecbur ediyordu. Gece gündüz dilekçeler dolduruyordu. Bazıları daha ertesi gün onları geri alıyor, veyahut aksine, genç yeni evliler babalarının tapularını aşırıp, kooperatife yazılıyorlardı. Devedikeniyle kaplı olan köy kenarındaki alana pullukla kooperatif avlusunun sınırları çizilmişti. Kooperatif idaresi, hayvanları ve alet edevatı toplamaya başlayınca, köylüler arasında memnuniyetsizlik baş gösterdi. Stamen'in emri üzerine idare heyeti, kooperatif üyelerinin bir pazar sabahı, telle çevrelenmiş kooperatif avlusuna hayvanlarını, pulluklarını, ekim makineleri ve arabalarını getirmelerini emretti. Henüz kuşkulu olanların üçte ikisi hayvanlarını çayıra çıkardı. Stamen, kooperatifin idare heyetinden iki üç kişiyle ev ev

dolaşıp hayvanları topluyordu. Güneş doğunca köy civarındaki ıssız çayırda, yürekleri sızlatıcı bir manzara meydana geldi.

İnekler, öküzler, mandalar, buzağılar acı acı böğürüyor, yularlarını koparıyor, dikenli tele çarpıyor, başka bir kısmı ise telden atlamaya muvaffak oluyor fakat Stamen'in adamları onları değneklerle karşılıyor ve hayvanlar yeniden avluya dönmek zorunda kalıyorlardı. «Faşizme ölüm, halka hürriyet» yazılı bir levhanın bulunduğu avlunun giriş kapısından yeni hayvanlar akın ediyor, alet edevat yüklü arabalar boşaltılıyor; erkekler, kadınlar, ihtiyarlar, çocuklar ve bebeklerini ellerinde taşıyan analar, sanki salhaneye gidiyormuş gibi hayvanlarını gözyaşlarıyle uğurluyorlardı. Daha cesur olanlar içeriye giriyorlardı. Bir kenara bütün köy halkı yığılmış. Hayvanlarını vermiş olanlar kederle bakıyor, gözlerinden yaşlar akıyor, çocuklar yaygara koparıyorlardı :

— Buzağımızı, buzağımızı verin!

Stamen :

— Yeter, susun! Komünist yoldaşlar, kadınları geri itin! Geri-i-i! diye bağırıyor, kadınlar ve ağlayan çocukları itiyordu.

Onun bu hareket tarzından yeni bir yaygara kopuyordu.

Deyan Vasilef :

— Ne yapıyorsun! diye kolundan çekti, fakat Stamen, öfkeyle onu itti.

— Sen bana akıl vermiyeceksin. Partinin kararını yerine getiriyorum. Sosyalizmi kuracağız, ne vakte kadar bekliyeceğiz?

Vasilef dayanamadı. Köylülerin sempatisini kazanacakları yerde, onları korkuttular. Kulaklar seviniyorlardı :

— Size komünistler gelirse, tabaklarınızı ve ka-

şıklarınızı da alacaklar demedik mi? İşte görün!..

Vasilef ve Kazak, gereken tedbirin alınması lâzım geldiğini kararlaştırdı. Vasilef kaza komitesine telefon etti :

— Yalnız başa çıkamıyoruz. Siz Stamen'i tanıyorsunuz. Derhal yardim edin. Şaka değil, gülmeyin! Evet, ısrar ediyorum, milis gelsin!..

Kaza komitesi sekreteri Goranof, gelerek manzarayı görünce, önce gözlerine inanamadı. Otomobilin sesini işitince Stamen, tebrik edileceğini zannederek gururla hemen dışarı fırladı ve elini uzattı. Fakat sekreter kısaca:

— Derhal hayvanları koyver! emrini verdi.

— Ama nasıl?..

— Derhal!.. Belediyeye gel de konuşalım.

— Goranof yoldaş, nasıl olur... o kadar emek sarfettik... bütün ay gözlerimizi yummadık...

— Dedim ya, hayvanları derhal sal! Yeter bu panayır!

— Ama hangi çocuk, anasından ayırdığın zaman ağlamaz...

— Sana dedim, hayvanları koyver...

Goranof Stamen'in, olduğu yerde durduğunu görünce:

— Komünist yoldaşlar, köylüler... burada büyük bir yanlışlık olmuş... dedi. Yoldaşlar, henüz ahırı kurmadan intizamsız bir şekilde hayvanları toplamaya başlamışlar. Rica ederim sırayla ve sakince hayvanlarınızı geri alın. Kooperatife gereken işler görüldükten sonra, onları kendiniz getireceksiniz!..

— İyi insanlar da varmış bu dünyada!.. diye sesler işitildi. Köylüler dikenli telden atladılar, alet edevatı ve hayvanları aldılar. Daha o akşam yapılan toplantıda Stamen'in yerine parti sekreteri olarak Vasilef, Kazak da kooperatif başkanı tayin

edildi. Çiftçileri de memnun etmek için muhtar olarak muvakkaten Tseko Nakof seçildi. Fakat Tseko, devlet teslimatı hususunda bazı hatalara meydan verdiğinden Stamen muhtar, Tseko ise kooperatif işletmesi başkanı yardımcısı oldu. Stamen belediyede işini iyi beceriyordu. Zahire teslimatında bul yıl birinciydi. Hiç kimsenin hatırını kırmıyordu. Hesap verme konferansında onu, kazadaki muhtarlar arasında en çalışkanlardan biri olarak gösterdiler.

Vasilef sadece parti sekreteri olmaktan başka, aynı zamanda öğretmen ve kooperatif idare heyetinin üyesiydi, daha birçok komisyonların terkibine giriyor, konferanslara gidiyor, gece gündüz köy işlerini düşünüyor ve bu alanda çok çalışıyordu.

Bu gece Deyan geç vakitlerde şehirden döndü. Kaza komitesine gitmişti. Tam şafak sökerken en tatlı uykusuna dalmıştı. Birdenbire pencerenin altından kısık ve gür bir ses onu uyandırdı:

— Deyan! Öğretmen yoldaş!.. Sekreter yoldaş!

Deyan pencereden başını uzattı. Haykıran kooperatif bekçisi Andro'ydu. Vasilef, onu silâh omuzda görünce şaştı.

Bir yerde duramayan ve dudakları titreyen Andro:

— Çabuk gel, inekleri çaldılar! dedi.

Vasilef, ilk anda bu sözlerden bir mana çıkaramadı. İnekleri kim çalabilir? Paltosunu omuzlarına attı ve düşünerek dışarı fırladı. Kooperatif mülkiyetine el uzatmaya kim cesaret etmiş acaba?

Kooperatif ahırından ineklerin çalınması, yalnız Kazağı değil, erkenden idarehane önüne toplanan bütün kooperatörleri de telâşa düşürmüştü. Daha şafak sökerken Andro gelerek, meseleyi açıklayınca Kazak elini yüzünü yıkamadan ve saçlarını taramadan giyindi ve onunla beraber ahıra git-

ti. Sığırtmaçları sorguya çekti. Onlar, nasıl yemek yediklerini, hayvanları yerleştirdiklerini ve uykuya dalıp, Mito'nun gece karanlığında içeriye girdiğinin farkına varmadıklarını anlattılar. Andro çok üzülüyordu.

Silâhını göstererek :

— Farkında olaydım, onu delik deşik edecektim! diye tehditlerde bulunuyordu. Ama farkına varamadım. Yoldaşlar, kabahatlıyım, isterseniz asın beni! E, başka defa ne yapacağımı biliyorum, buradan kımıldamıyacağım. Ahırda yatacağım, niçin yatmayayım? Ama beni kepaze etti ya, köpoğlu köpek!.. Şimdi gidip hayvanları evinden alacağım, siz sadece emredin, ötesini bana bırakın!

Andro hazır bir vaziyette bekliyordu, lâkin Kazak, gür kaşlarını çatarak, elini salladı :

— Fazla gürültü kaldırmaya hacet yok! Zâten Mito ortalığı ayağa kaldırdı, bütün kazaya yayıldı. Oturumda bir hal çaresi buluruz.

Stamen'le agronom da, cürmün işlendiği yere geldiler. Başlarını sallayıp şaşıyorlardı.

Stamen, tehditler savuruyordu :

— Milise teslim edeceğim onu, bunu iyi bilsin, hatır matır tanımam!

Kazak bu işten utanıyor ve meseleyi kapatmak istiyordu :

— A be milise teslim etmek kolay iş, ama meseleyi aramızda nasıl halledeceğimizi düşünelim! Hiç olmazsa milis, rezalatimizi öğrenmesin!..

— A be siz istediğiniz gibi halledin, ama ben milisi haberdar etmeye mecburum. Bu adam suçlu, köylüyü de kışkırtıyor, siz ne zannediyorsunuz? Şimdi kooperatörler bunu öğrenince, hayvanlarını almak isteyecekler.

Kazak, onu teskin etmeye çalışıyordu :

— Durun bakalım, toplanıp ne yapacağımızı

düşünelim. Mito, bir yere kaçamaz, bütün köyü telâşa düşürmeye hacet yok!

Dönüp, acele bir oturuma toplandılar.

Kooperatif idaresi üyeleri meseleyi öğrenmiş ve kendileri gelmişlerdi... Onlar her sabah işe gitmezden evvel idarehaneye uğruyor, sonra kıra gidiyorlardı. Meyhanelerde yaptığı siyasi yorumlardan ötürü daha faşizm zamanında Yorumcu lâkabı taktıkları Gergo buradaydı; düşünceli yüzünü dirseğine dayamış Stoyan bir kenarda oturuyordu; çocuk gibi küçük başı olan, kısa boylu Todorço da, ellerini arkaya bağlamış duvar dibinde dikilmiş duruyordu; çopur yüzlü Genço, başını Mito'nun avlusuna çevirmiş bakıyordu. Göğsünde sancı var gibi yüzünü buruşturan Vasilef de geldi.

Sadece, yürürken sallanan ve gebe kısrak gibi işkembeli, yüz on kilo ağırlığında kontrol şûrası başkanı Nayden yoktu. Hademe iki defa onu aramaya gitti, ama hep bulamadı.

— Karısı, daha şafak sökmeden buraya geldiğini söylüyor, kim bilir nerde kalmış.

Tam meyhanelerde aramak için çıkmaya hazırlanırken, karşıdan Nayden beliriverdi. Mito'nun evi tarafından geliyor ve kendi kendine bir şeyler konuşuyordu.

Kooperatif idaresi üyeleri bir ağızdan :

— Anlaşılan yakalamak için izlemiş, ama boş elle dönüyor! dediler.

Buna cevaben Nayden başını sallıyarak kısık sesiyle :

— Çıkmasını bekledim, bir iki tokatlıyayım dedim, ama çıkmadı! Görünürlerde yok. Avluda, ahırda aradım, yok. Kapılar kilitli. İnekleri odasına sokmuş değil ya...

— Niçin sokamasın!.. Sokar, sokar.

— İnekler evde yok... Belki de kırın yolunu tutmuş.

Stamen, öfkeli bir tavırla :

— Yakalasınlar diye kır bekçilerini gönderdim, dedi ve içeri girdi.

— Böreklerin evinde olmasın, bir yoklayın, vaktini hep orada geçiriyor!..

Vasilef, parmaklarıyle saçlarını düzelterek :

— Gelin şimdi, bu mesele hakkında bir karar alalım, onu bulmak kolay.

Dışarıda bir hayli kooperatör bekliyordu. Her oturumda kooperatife bağlı olan köylüler buraya geliyorlardı. İdare heyeti oturumunda söz almaya hakları yoktu, çünkü oturum sadece idare heyetinindi. Ama onlar fikrini bildiriyor, çok defa idare heyeti üyelerinden fazla ateşleniyor, oturumları saatlerce sürdürüyorlardı. Şimdi de belki elli kişi gelmişti, sadece Mito'yu yakalamak için gönüllü olarak kır bekçileriyle birlikte köyün bütün civarını boydan boya araştırmaya çıkmış olan birkaç kişi yoktu.

Vasilef, köylülerin dışkapı camına alınlarını dayadıklarını gördü ve başını diğerlerine doğru çevirip, mecalsizce omuz silkti. Kapıyı açtılar ve kimisi masaya, kimisi kütüphaneye dayandı, kimisi de tohum temizleme tozu fıçısına oturdu ve böylece hepsi yerleştikten sonra oturum başladı. Öfkesinden terlemiş olan Kazak, dişlerini sıkarak, sözü konuşmak isteyenlere verdi.

Vasilef, ilk olarak sözü alıp konuşmaya başladı:

— Yoldaşlar, olan biteni hepiniz biliyorsunuz. İzah etmeye hacet yok. Fakat ne de olsa arkadaşımızın ne gibi bir suç işlediğini belirtmeliyim. Mito, elân kooperatifimizin üyesidir. Siz fikrinizi söyleyeceksiniz, fakat ben de bu hususta düşündüklerimi söylemek istiyorum. Bence, çalışkan bir köylü

olan Mito'yu, başkaları aldatmış. Mito düşmanlarımızın kurbanıdır. Eminim ki, azılı düşmanlarımız olan Börekler Mito'nun derisi altına girmişler ve bu aklı onlar vermişlerdir.

Ayakta duranlardan biri Vasilef'in sözünü kesti :

— Bunu çocuklar da biliyorlar! Vaktini hep orada geçiriyor. Onlar doyurup suluyorlar...

— Madem ki öyle, kooperatife karşı savaşmak ve saflarımızdan başkalarını da almak için koz verip onu düşmanlarımızın eline mi teslim etmeli, yoksa kendi etrafımıza kazanmalı mıyız...

— Defedin gevezeyi... Madem ki çalmaya kalkışmış, hayrını görmesin! Ben karşıyım...

Her zaman olduğu gibi, yeni aldığı paltosunun yakasına antifaşist nişanını takmış olan Yorumcu Gergo, âmirane bir tavırla :

— Susun orada, söz sizin değil! İşimize karışmayın...

— Aa, öyle mi, biz sadece çalışalım, siz emir verin, yağma yok!..

Dışarda duran kooperatörlerin karıları da, yüzlerini pencereye dayamışlardı. Saçları dağınık Raşka'nın parmağını onlara sallayıp erkek gibi kalın sesiyle :

— Bizim ineklerimizi de geri verin, bizim de canımız süt istiyor... Aksi takdirde gidip alacağız! diye bağırdığını işittiler.

Dışarıda öyle yaygara koptu ki, Nayden, hademeye yardım etmek için dışarı çıktı ve kadınları oradan uzaklaştırdı.

Arada sırada öksüren öğretmen :

— Yoldaşlar, iyi düşünelim! diye konuşmasına devam etti. Milisi çağırıp, inekleri alacağız, bu çok kolay, ama Mito'yu kaybedeceğiz.

Nayden :

— Cehenneme kadar yolu var! dedi ve elini salladı.

— Öyle olmaz! Mito'yu uzaklaştırmakla ne kazanacağız?

— A be, öğretmen yoldaş, bu adam kooperatifin düşmanı. Âdeta bir kurt gibi, hep içimizi kemirecek, ne diye onu aramızda tutalım... Uzaklaştıralım, o kadar. Tarlalarını verelim, defolsun. Zorla güzellik olmaz!

İneklerin çalınmasından memnuniyetini iyice gizleyen işletmenin başkan yardımcısı Tseko :

— A be, Gena'ya soralım, o da mülk sahibidir, toprağın yarısı onun, babasından! diye söze karıştı.

— Gena memnun, kooperatiften çıkmak istemiyor...

Tseko :

— Kim demiş size! Çalıştığına bakmayın... Karı her zaman kalbinde, sadece kocasının bileceği birşeyler gizler... diye ısrar etti. Diğerleri de razı oldular.

— Gena'yı çağıralım!..

— Ey, Vaço, Sivrisinek! diye hademeyi çağırdılar.

Koşmaktan terlemiş Vaço başını gösterdi :

— Koş şu Gena'yı çağır bakalım...

Stamen, sözü alıp konuşmaya başladı. Gena'nın onun yanına gidip Bara semtinden bir parça istediğini, fakat blokun bozulacağından tarla verilmemesi kararı alındığını izah etti. Başını agronoma ve öğretmene çevirerek :

— Öyle değil miydi! diye sordu. O vakit herkes birer parça toprak isteyecek...

Ayakta duranlardan biri :

— İsteyeceğiz tabii! diye seslendi. Bu sözler başkan yardımcısı Tseko'nun hoşuna gitti.

Yorumcu Gergo :

— İşte ben istemiyorum! diyerek onun ağzını kapattı.

Öbürü :

— İstemiyeceksin, çünkü senin için başka! diye Georgo'nun ailesinin kalabalık olmadığını ve karısının kısır olduğunu belirterek sözlerine devam etti :

— Ama bir de bana sor bakalım, yedi boğaz beni bekliyor.

— Şuurlu bir kooperatör olduğum için tarla istemiyorum.

— Ben size söylüyorum, Mito'ya bir karış toprak verirseniz, ben de tarla isteyeceğim, yoksa kooperatifi terkediyorum.

Köşede sığınıp duran, orta halli ve kısa boylu Vasil :

— Ben de! dedi. Daha bugün öküzlerimi alacağım.

Stamen, onların konuşmasını gözönünde bulundurarak, şöyle dedi :

— İşte bunun için hiç kimseye bir karış yer verilmemeli. Geceleri bekçi bırakacağız. Herhangi biri bir şey yapmaya yeltenirse, kan dökülecek! Biz ya bir kooperatif kurmalıyız, ya da... Yoldaşlar, bizim için bu mesele var oluş meselesidir. Ben kaza komitesinde kepaze olmak istemiyorum.

— Kaza komitesinde çalışanlar nasıl yaşadığımızı biliyorlar mı? Onlar otomobillerle dolaşıp duruyorlar, sadece çeşitli plânlar düşünüyorlar...

O vakte kadar surat asıp konuşmayan çopur Genço :

— Sus be sen de... gevezenin gevezesi! diye seslendi.

Genço, sadık bir kooperatördü, toplantılarda seyrek konuşurdu. Başkanın ne söyliyeceğini bek-

liyordu. Fakat başkan, Mito'ya toprak verilmemesi hususunda önce Stamen'in teklifine razı olmasına rağmen, öğretmenin teklifini destekledi. Hiç taraf tutmayan büyük bir grup vardı. Diğeri kavga ederken, bitaraflar yalnız seyrediyorlardı.

Böylece, Gena gelene kadar, mücadele devam etti.

Gena idarehaneye girerken de baş örtüsünü düzeltmeye çalışıyordu. Umumiyetle erkekler yanında sıkılmamasına rağmen, şimdi biraz utandı.

— Günaydın! dedi ve endişesi kayboldu. Ne bu telâş, ne diye beni çağırıyorsunuz?.,

Erkekler ona dikkatle baktılar.

Paltosunu omuzlarına koymuş olan Kazak, saygıyla konuşmaya başladı :

— Gena, toprağınız müşterek olduğu için, sana da soralım, dedik. Mito'ya vadiden biraz tarla verelim mi?

Mito'ya toprak verilmesine razı olanlar :

— Ne diye vadiden verilsin diye seslendiler. Başka bir yerden de olabilir!..

— Daha iyi hiç vermiyelim!

Başkan, omuzlarından sıyrılan paltosunu kaldırıp, devam etti :

— Yoksa vermiyelim mi?.. Ne düşünüyorsun? Nasıl oldu da bu toprak ıstırap çekmene sebep oldu?...

Gena :

— Bana kim sorar! dedi. Siz beni bırakın da ona bakın, deli gibi gezmesin, çoluk çocuğumuz var...

Az kaldı ağlıyacaktı.

— Söyle de... Bizim için, senin fikrin daha önemli.

— Şimdi erkek Gena, bütün gece barbar bağıran o ahmağın karıdan ne farkı var...

Gena kocasını müdafaa etmeye çalıştı :

— Börekler onu içirmişler, bağıracak elbet! dedi. Sen sarhoşken bağırdığın yok mu sanki. Eşek gibi bağırıyorsun; sus, yoksa ağzımı açarsam...

— Fazla içtikten sonra uyuyorum!

— E, söyle bakalım. Gena!

Genellikle cesur bir kadın olan Gena, afalladı, baş örtüsünün altından çıkmış bir tutam saçını düzeltmeye başladı :

— Ben ne bileyim... Ne diyeyim bilmem ki... Verin ne vereceksiniz de rahatlasın, orasını siz biliyorsunuz. Siz erkeksiniz... Öyle ya, biz karılar... çalışmaktan başka bir şey bilmiyoruz, şimdi siz...

— Sence nereden verelim...

— E, mademki vermeyi kararlaştırdınız, bari vadideki yeri verin. Vereceksiniz, hiç olmazsa, biz de faydalanalım!

Bazıları istihza ile gülmeye başladılar :

— A-a, görüyor musunuz, kadın tilki gibidir, inanmaya gelmez. Çekiştiler, dövüştüler, ama yine Mito'yu destekliyor.

— A be, karı kocayı baltayla ayıramazsın!.. diye lâf attılar.

Gena gülümsedi.

Bazıları :

— Herhalde Mito'nun ne hallettiğini bilmiyor! diye fısıldadı. Gena kötü birşeyler sezdi, fakat hiç kimse ona bir şey söylemedi.

— Haydi, serbestsin, gidebilirsin! diyerek Gena'yı serbest bıraktılar.

Dışarı çıktığı zaman, idarehanenin önüne yığılmış kadın ve çocukların ardından geldiğini farketti. İdarede iki grup arasında tekrar kavgadan sonra kooperatifin agronomu Demiref köprü kuracak bir mühendis gibi, her iki grupa baktı ve konuşmaya başladı :

— Köylü kardeşler, bütün konuşmaları dinledim. Beş altı aydan beri sizinle beraber çalışıyorum, hepinizi tanıyorum. İyi kimselersiniz, çalışkansınız. Kooperatifiniz için bir söz var ya kellemi torbaya koydum. Bana : «Kooperatif kuracaksın, yoksa müdüriyete bir daha uğrama» dediler. Çok daha müşkül olan köylerde kooperatif işletmeleri kuran arkadaşlarımın yüzüne nasıl bakarım. Sizin gibi çalışkan köylülerle burada da kooperatif kurabilirim. Bunu size söylüyorum, ama beni dinleyin. Vasilef yoldaşın teklifini destekliyorum. Biliyorum, siz de üzülüyorsunuz, fakat Mito'nun seviyesine inmeyin. Mito, bilgisiz ve karaktersiz bir adam. Görmüyor musunuz, karısını, meselenin hallini bize bıraktı. Halbuki Mito bunu yapmaya cesaret edemez. Mademki öyle, şahsi menfaatlerinizi bir tarafa bırakıp, meseleyi kooperatif menfaatini gözönünde bulundurarak halledin. Kooperatifin menfaati ise, ne gerektiriyor? Tabancayla hareket etmek mi, yoksa iyilikle mi?

— Harb geçti, bırakın şu tabanca ve bombaları.

Stamen :

— Evet, ama inkılâp devam ediyor! diye seslendi.

Agronom :

— Doğru, inkılâp devam ediyor! diye sözlerini tasdikledi. Ama bu inkılâp barışçıl kuruculuk inkılâbıdır. Şu Mito'ya beş dekar tarla verelim de karısının dediği gibi sinirlerini yatıştırsın... Böylece onu celbetmiş olacağız. Göreceksiniz, sadece bir yıl sonra, işletmemize kendi gelecek.

Agronom, kooperatifin, hiçbir hususi çiftçinin sahip olamıyacağı alet edevata sahip olacağını ve Mito'nun, inekleriyle boş yere çabalayacağını, eninde sonunda kooperatife gireceğini söyledikten son-

ra konuşmasını şöyle bitirdi :

— Ko düşmanlardan yana kalmasına müsaade etmeyelim, ko kendi kurşunlarımızla kendimize ateş açmayalım!

Başkan yardımcısı Tseko, itiraz etmek istedi, lâkin bunu Stamen'in yapmasını bekledi.

Stamen başını eğip kooperatörlere baktı. Birçoğu şahsi menfaat hislerini bastırabilecek miydi acaba? Ötede beride sesler işitildi :

— Verelim şunun toprağını! Yalnız başına ne yapacak. Gözü hep kooperatifte olacak. Kiracı beygiri gibi Böreklerin değil de, kooperatif harmanını dövecek.

Tseko, yüksek sesle :

— Lâf olmasın, ben karşıyım! diye seslendi, fakat önceden yüzünde memnuniyet okunuyorken, şimdi vahşet okunuyordu. Sanki insanın üzerine atlayıp parçalayıverecekti.

Kazak her iki teklifi oylamaya sunmaya hazırlanırken, dışarıda bir gürültü işitildi.

Börekler meyhanenin kapısına çıkmış olayı seyrediyorlardı. Kooperatörler yerlerinden fırladılar. Bekçiler Mito'nun elbiselerini çıkarmış getiriyorlardı. Bu sabah, Ludnof'ların koyun ağılı civarında yakalamışlardı. Şimdi esir gibi onu getiriyorlardı. Mito bu halde ne yapabilirdi!

Bekçi Andro Mito'nun ellerini bağlamıştı. Mito, köy ortasında onu döveceklerini zannediyordu. Mito, köyden geçerken insanların gözlerine bakamıyordu. Sokaklardan erkekler, kadınlar, çocuklar ona doğru koşuyorlardı. Mito yürüyor, yere bakıyor ve hep herhangi birinin ona tokat vurmasını bekliyordu. Meydanda bütün köy halkını görünce utancından yerin dibine battı. Börekler kapının önünde durmuş ona yardım etmek için hiçbir şey yapmıyorlardı. Gramofon çalmıyordu. Gatyo ve Mi-

rasçı meydanda yoktu. Mito koopertörlerin ellerindeydi. Onlar istediklerini yapabilirlerdi. Mito Dokuz Eylülden hemen sonra halkın faşistleri nasıl cezalandırdıklarını hatırladı...

İnekler başlarında yeşil dallarla ilerde yürüyor, geviş getiriyorlardı. Mito suçüstü yakalanmış bir mücrim gibi sararmış ve şaşkın bir halde onların ardından yürüyordu. Yakalandıktan sonra o kadar kuvvetten düşmüştü ki, âdeta tanınmayacak hale gelmişti. Kâh bir yanına, kâh öbür yanına bakıyor ve hapishaneye götüreceklerini zannederek, ürkmüş bir halde adımlıyordu. İnekler belediye önünde durmadan kooperatif avlusuna doğru yoluna devam ettiler. Çehrelerinde yorgunluk ve aynı zamanda iftihar alâmeti okunan bekçiler, inekleri doğru idarehane önüne götürdüler. Kapıda duranlar geri çekildiler; inekler ise sanki sorguya çekileceklermiş gibi içeriye doğru devam ettiler. Aklını fikrini kaybetmiş Mito, hiç kimseyi görmüyordu. İnekleri ıhlamur ağacı altına çektiler.

Andro kalabalığı yararak tüfek elinde Mito'yu idarehaneye soktu ve :

— Seni gidi hırsız! diye bağırdı. A be kurşunu çekecektim, ama karısının, kızının hatırı var...

Mito başıkabak içeri girdi ve elindeki yeşil dalla masanın önünde dikilip durdu. Andro, tek namlulu tüfeğiyle ardında duruyor ve her hareketini izliyordu.

Stamen silâha sarılıp :

— Anasını!.. diye bağırdı ve üzerine atıldı.

Deyan, Stamen'in kolunu yakalıyarak iyice sarstı, sakin bir sesle :

— Ne yapıyorsun? dedi. Niye bağladınız ellerini?

Andro'nun tereddüt ettiğini görünce, yerinden kalktı ve Mito'nun ellerindeki bağı çözdü.

Mito biraz sakinleştikten sonra, pişman olduğunu, bütün gece ötede beride dolaştığını, inekleri satmak niyetinde olduğunu anlattı. Önceden yakalayıp iyice dövmek niyetinde olan köylüler şimdi ona acıdılar. Mito'nun yüzünden terler akıyordu. Herkes kendi kendine : «Allah hiç kimseyi onun derecesine düşürmesin» diyordu. Bir karış toprak verilmesine karşı olanlar bile bu halde görünce ona acıdılar. Başkan hepsinin çıkmasını ve sadece kooperatif idaresinde olanların kalmasını rica etti. Köylüler ellerini ve başlarını sallıyarak idarehaneyi terkettiler.

Deyan, tatlılıkla sorguya başladı :

— Söyle şimdi, ne cesaretle inekleri çaldın?

Artık kendine gelen Mito :

— Ben mi... Bu inekler benim! Sizden de istemiştim... cevabını verdi.

Kazak :

— Bu inekler kooperatifin, diye itirazda bulundu.

Stamen :

— Biri onun, diğeri de Gena'nın! diye ilâve etti.

— Peki de, sadece benim ineğimi ve toprağımı verin. Ne diye toprağımı vermiyorsunuz. Dilekçeyi hani vereli, siz ise... Dilekçem nerde, niçin saklıyorsunuz?

— Kooperatiften çıkma vadesi gelmediğinden dilekçeni lâzımgelen makamlara yolladık!

— Vadeniz beni ilgilendirmiyor, tarlalarımı verin; sizde insaf yok mu? Hükûmete mektup yazacağım!..

Stamen, yerinden fırladı ve kendini zaptetmeye çalışarak, gittikçe daha yüksek sesle bağırmaya başladı :

— Sus be, hırsız! Sen gönüllü olarak girdin,

niye şimdi bizi ayı gibi oynatıyorsun? Seni gidi kulak maşası seni!.. Seni hapse tıkacağım, içtimai mülkiyete nasıl el uzatıldığını anlarsın. Ağzından bir defa daha iktidara karşı tek bir söz çıkmasın, zira...

— Ne, korkutacak mısın beni? Öldürecek misin? Öldür de! Zaten yapmadığınız bir o kaldı!

Bunları söylerken Mito çıplak göğsünü gösterdi ve şöyle bağırdı :

— Öldürün, bakalım hayır görecek misiniz!..

Bu anda kapı açıldı ve Gena şaşkın bir halde içeri girdi. Artık Mito ile olup biteni öğrenmişti ve hıçkıra hıçkıra ağlıyarak iki elini Mito'ya doğru uzatıp utancından yüzünü kapadı :

— Ne bağırıyorsun be! U-u-u! Toprak da, toprak...

Sonra şaşkın şaşkın bakan idarecilerin önüne dikiliverdi :

— Yoldaşlar, bakın size ne diyeceğim!.. Evvelden bilmiyordum ve bunun için size : «Tarlasını verin» diye yalvardım, ama şimdi bana sorarsanız... Katiyen ona toprak vermeyin!. dedi ve dudaklarını ısırarak, utancından dışarı çıktı.

Kazak, Deyan'a baktı, idare heyetinin diğer üyelerini de süzdükten sonra Mito'ya şöyle dedi :

— Şimdi git evine, kararımızı bildireceğiz...

— Nesini bildireceğiz, söyleyiver. Tarla verilmeyecek. Karısı da söyledi ya.

Mito başını eğerek çıktı.

Deyan, ihtar edici bir tavırla Stamen'e hitaben:

— Gördün mü senin politikanla işi nereye vardırdık! dedi. Böylece orta halli köylüleri kulakların cephesine iteceğiz. Parti bize...

Stamen, gelişigüzel elini salladı :

— Çok selâmları var! Kooperatifi sağlam ve emin insanlarla kuracağız... Öyle değil mi, Tseko?

Deyan, öfkeyle yerinden kalktı ve başını salladı :

— Siyasetimizin böyle bir şekilde tahrif edilmesine daha fazla tahammül edilemez; ben, Mito'nun meselesini ve Stamen'in hareket tarzını partiye sunacağım!

22. GECELEYİN

Mito inekleri çaldıktan sonra, başkaları ondan yüz çevirse de, çocuklarında, onu bir an evvel görmek arzusu belirdi. Onlar âdeta hastalandılar. Babalarının tevkif edildiğini ve elleri bağlı köy ortasından geçirildiğini öğrenince, analarının önünde ağlamaya başladılar ve gidip onu kurtarmasını rica ettiler. Utancından yerin dibine batan Temenujka, gençlerin önünde şöyle konuşuyordu: «Mademki akılsızca hareket ediyor, çeksin cezasını! Biz ona söylüyorduk, ama o, kulakları dinliyordu. Ne isterse yapsın!» Bütün gece hummalı gibi yandı. Temenujka dayanamadı, sabahleyin erkenden anasından gazli olarak sepeti aldı, bir parça ekmekle biraz peynir koydu. Tam onları peşkire sararken, anası ekmeğin ucunu ve sepetin üst kenarındaki peyniri gördü. Anası, her sabah mangasına dahil kızları toplamaya gittiğini biliyordu ve bu durumdan istifade ederek, anasına hiçbir şey söylemeden doğru evlerine gitti.

Kapılar açıktı. İçerden de bir duman çıkıyordu. Kapının eşiğinden fırlayan ve ayaklarının arasına sokulan domuza kösteklendi, az kalsın düşecekti. Domuzun eşelendiği bakırların altında göl hasıl olmuştu. Köpek tencere ve tabakları yalıyordu. Yere düşmüş kapları iyice yaladıktan sonra, bu yıl panayırdan satın aldıkları sergendeki yeni tabak-

ları da yalamaya başladı. Temenujka, müthiş bir kederle içeriye girdi. Pis havadan midesi bulandı. Adımlarından irkilen köpek, başını çevirdi, ona yabancıymış gibi baktı ve kapları yalamaya devam etti. Temenujka, kendi seçmiş olduğu kahverengi çizgilerle süslenmiş en büyük, en güzel tabağın parçalarını görünce çok üzüldü. Parçaları toplayıp köşeye attıktan sonra ocak başına çömelmiş ateşi yakmaya çalışan babasına baktı.

— Günaydın! dedi, fakat Mito, köpeğin yaptığı gibi başını bile çevirmedi ve üflemeye devam etti.

Temenujka'nın ağlıyası geldi. Nasıl olurdu da öz babası tek söz söylemesin! Anasıyla birlikte çeki düzen verdikleri evleri çingene çadırına benziyor. Hayır, çingene çadırları daha temiz. Temenujka, yaşarmış gözlerini sildi ve gururla :

— Bize tarla verdiler de... biraz kül almaya geldim! diye fısıldadı.

Babası yine cevap vermedi. Temenujka dayanamadı, sepeti dolaba bıraktı, kollarını sıvadı, süpürgeyi aldı ve süpürmeye başladı. Babası nihayet ateşi yaktı.

Babası, kızının maharetle çöpleri topladığını, toprak döşemenin çimento gibi parladığını, çergeleri silkip yazlığa serdiğini, üzerinde boş salıncağın sarktığını, dağınık yatağın asker yatağı gibi olduğunu gördü. Fakat yüzü gülmüyordu. Hiç biri konuşmaya cesaret edemiyordu.

Dışarda ayak sesleri işitildi. Yalınayak yırtık ve düğmelenmemiş pantolonuyla kapıda Boyan göründü ve ablasının süpürmekte olduğunu görünce gülümsedi.

— Bize de toprak veriyorlar!.. Öğretmen Deyan, deneme tarlası için biz eylülcü çocuklara, beş dekar yerin verilmesini emretmiş!.. Abla, bize o si-

zin iri buğday tohumlarından verecek misiniz?.. Ben agronom olacağım!..

Mito, sanki bir yerine iğne batmış gibi birdenbire başını çevirip: «Çocuklara da toprak dağıtıyorlar, yalnız bana vermiyorlar!» diye mırıldandı.

Üzücü sükûtu bertaraf etmek için Temenujka, kardeşini okşadı ve yavaşça:

— Vereceğim! Sovyetler Birliğinden tulumbalar geldikten sonra, sizin tecrübe tarlasını da sulayacağız! diye fısıldadı.

— Neden gecikiyorlar? Hani yollamışlardı ya?

— Komünistler bir sözü iki etmezler!..

Temenujka, daha temizlenecek şey olduğunu gördü ve tam bu anda dışarıdan «Temenujka, Temenujka» diye sesler işitmeseydi, belki de yeniden işe başlayacaktı.

Temenujka babasından saklı olarak ekmeği ve peyniri dolaba bıraktı, tozlu sepeti aldı, ocağın önüne çömeldi ve bir anda yığılmış külü acele acele sepete doldurdu. Mito, gözlerini dikmiş ona bakıyordu.

— Sen de anan gibi aklını kaçırmışsın galiba! diye mırıldandı.

Temenujka, gelmesinin sebebini babasına açıklamaya, hiç olmazsa onu azıcık canlandırmaya muvaffak olduğundan sevinç içinde:

— Bize tarla verdiler ya, gübreliyeceğim. Külde kalyom tozları var!... dedi ve sepetini tıka basa doldurup kardeşini takip etti.

Arkadaşları sadece Temenujka'nın kül dolu sepetini değil, üzücü bir kâbustan sonra uyanmakta olan bir ümidin belirişini de farkettiler. Temenujka onların önünde yürüyordu. Vadiye yaklaştıkları vakit, beyaz baş örtüsüyle, iri vücutlu anasını görünce, keklikler gibi Çıplak Tepeye doğru giden yolda yürüyen arkadaşlarından ayrıldı. Dereyi geçti,

yavaş yavaş adımlarla söğütlüğe doğru yollanan anasına yetişti. Kızının babasına olan sevgisinden Gena'nın yüzü, aynada akseden güneş ışını gibi parladı. Temenujka, söğütlükten geçerek, şen şakrak şarkı söyleyen gençlere ulaştı. Gena yine yapayalnız kaldı. Başının üzerinde bir karga sürüsü uçuyordu.

Gündüzleri çalışırken Gena, vaktin nasıl geçtiğini anlayamıyordu, fakat akşamları babasının ve anasının evine gidince aile ocağının ıstırabı yeniden onu sarmaya başlıyordu. Babasının evi ona yabancı geliyordu. Bazı defa kardeşine ve gelinine kızıyordu. Sanki kocasından ayrılmasına sebep onlardı. Genellikle susuyor, onlarla konuşmuyordu. Onlar da durumu anlıyor ve sinirlenmiyorlardı. Ona karşı gayet dikkatli davranıyorlardı. Babası da, anası da, âdeta küçük bir çocuk gibi her dediğini yerine getirmeye çalışıyorlardı. Kâh babasının, kâh onun yanına gidip gelen çocuklar :

— Anne, haydi babamızın yanına gidelim! diye yalvarıyorlardı.

Bilhasa Boyan, kederli gözlerle ısrar ediyordu:

— Anacığım, onu yalnız gördükçe içim sızlıyor. Ev, domuz ağılına benziyor. Ablam ortalığı topladı, ama o yine... Öyle de ters olmuş ki, beni döver diye ona bir şey söylemeye cesaret edemiyorum.

Kucağında küçük Hristo olan Gena'nın gözleri yaşarıyordu. Ne kadar da katı yürekli olsa, şimdi dayanamazdı, gözyaşları burnunun iki yanından akmaya başladı. Ta çocuk uykuya daldıktan sonra eliyle gözyaşlarını sildi, gözlerinin üzerine düşen başörtüsünü yukarıya çekti. Sonra eğilip, bir şeyler temizlemeye koyuldu. Deli Mito, kuduz Mito, ama ne de olsa kocasıydı, onu seviyordu. Mito'nun onu dövmesini, insanlar önündeki pis pis sövme-

sini unutuyordu ve gece yarısı kalkıp onun yanına gitmeye ve ona şöyle demeye hazırdı : «Dinle Mito, bırak şu toprağı! Yine bizim değil mi? İnsanların arasına gel, gel yaşayalım! Yanıldım, hata ettim işte! Şimdi işler yoluna girmezse, öldürelim mi kendimizi?»

Gena, kocasının hemen hiddetlenip ağzına tokat yapıştıracağını biliyordu. Her şeye tahammül etmeye hazırdı. On dekar tarla verirlerse, sanki fena mı olacak... Ekecekler, mahsulü toplayacaklar, hiç kimse onlardan hesap aramıyacak. Ya da Mito'nun dediği gibi bahçe yapıp, sebze yetiştirirlerse, yüz bin leva alacaklar. Şimdi sebze pahalı, yüz bin levayı sana kim verir, kooperatif mi?..

Böylece her gece düşünüyordu, fakat gerek kardeşinin öksürmesinden, gerekse avluda herhangi bir çıtırdıdan çocuklar uyanmasın diye, kendi kendine : «Yağma yok, kalkıp şimdi yine mahalleyi ayağa kaldıracak değilim ya... İsterse gelip beni bulabilir!» diyor ve hemen uyuyan çocuklarının yanına sokuluyordu.

●

Rüzgâr kurt gibi uluyor. Gena her gece olduğu gibi, babasının evinde mindere oturmuş hıçkıra hıçkıra ağlıyor. Kucağında uyuyan çocuğu yatıyor. Bir ara pencereye doğru baktı. Duvardaki Mito'yla çektirdiği nikâh resmini seyre daldı. Gözleri yeniden yaş doldu. Gena dudaklarını ısırdı. İşte, Dokuz Eylülden sonra bütün köylülerle birlikte Mito'yla çektirmiş oldukları diğer büyük resim. Kutsal bir resim gibi işlemeli bir peşkirle çevrilmiş Dimitrof'un portresi, yavaş yavaş onun gözyaşlarını kuruttu.

Kapıdan başını gösteren Hristo dede :

— Yeter artık, Gena! diye fısıldadı. Bu iş yoluna girecek, sen düşünme. Ta kaza komitesi sekreterinin yanına gideceğim. Sadece iki üç sözle beni anlayacak.

Gena hiçbir şey söylemeden, yüzünü babasından saklamaya çalışarak, uykuya dalmış olan çocuğu yatağına yatırdı. İhtiyar bunu anladı ve geri çekildi. Fakat ardından gecikmiş olan Temenujka'nın ayak sesleri işitildi. Sanki babasının tevkif edilmesinden daha korkunç bir şey olmuş gibi mahcup ve şaşkın bir halde doğru anasının yanına koştu.

Yüzündeki endişeyi farketmeden Hristo dede onu azarladı :

— Nerelerde geziyorsun bu vakitlere kadar?

— Biraz geciktik... gençler... bize bir blok verdiler ya, gece ekeceğimizi vadettik!

Bunları söylerken Temenujka, anasının omuzlarına sarıldı ve ihtiyar, ondan gizli olarak anasına birşeyler söylemek istediğini sezerek, dışarı çıktı. Temenujka, hıçkıra hıçkıra, titriyerek anasına :

— Anne, babamı gördüm! Korkunç bakışı vardı! dedi.

Gena düşünceye daldı, hiçbir şey söylemeden başörtüsünü bağladı, çocuğunu iyice örttü ve çıktı.

Gece yarısıydı, ilk horozlar ötmüşlerdi. Köyde gece sessizliği hüküm sürüyordu. Gena daima bu vakitte uyanıyordu. Dışarıya çıktığı zaman aşağıki mahallede bir ses işitti. Yarı uykulu insanlar acaba kim ölmüş diye düşünüyorlardı. Çanın vurduğunu işitmişlerdi. Pencerelerde daha birçok uykulu kimseler görüldü. Ağlama, aşağıdan geliyordu, ama tam nerede, hangi evde olduğu belli değildi. Hangi evde ağır hasta vardı? Hastaların bulunduğu evleri birer birer sıraladılar, fakat onlar ekseriyetle üst mahalledeydi. Omuzlarına birer elbise alıp dışarı

çıktılar. Yaklaştıkça, bir erkeğin ağladığını anladılar. Ağlamanın nereden geldiği artık belliydi.

Mito, bir ölünün önünde ağlarcasına acı acı ağlıyordu. Köylüler onun bu haline acıdılar.

— Anacığım, çıkıp beni görsene ne hale geldim, beni gör de yanına al... Ambarımda, anacığım, tek bir tane mısır almayacak, avlumda koyun melemiyecek, inek böğürmiyecek, harmanıma sap saman girmiyecek. Ah anacığım... Mülküm elimden gittikten sonra, niçin yaşıyayım, anacığım...

Bütün mahalle toplandı. Mito, evin eşiğine oturmuş kadın gibi ağlıyordu. Takatsizlik onu bu hale getirmişti. Deli gibi başına vuruyordu.

— Çocuk olma, Mito, yalnız sen misin...

— Anacığım, ah anacığım, ne evim, ne bir dilim ekmeğim, ne bir kaşık yemeğim var artık.

— Karını çağır...

— Karım yok, çocuklarım yok, nereye gideyim?..

Oradakiler :

— Hadi yeter ağladığın, sus... karın, iyiliğini düşünmüş.... Sus bakalım, bu vakitte mi ağlamaya kalkıştın! diye onu teselli etmeye çalışıyorlardı, fakat Mito, daha yüksek sesle ağlamaya başlıyor ve ağlayıcı kadınlar gibi acı acı söylenip ağlamaya devam ediyordu.

Devriyeler geldi, kendileriyle gelmesini söylediler, tutup götürecek oldular. Mito bir ceset gibi üzerlerine sarkıp bir türlü gitmek istemiyordu.

— Hay allahın belâsı!

Karanlıkta bazıları fitil de veriyordu :

— Verin adamın toprağını be!

Mito'nun sesinden bütün köy ayağa kalktı.

Köylüler ne yapacaklarını bilmiyordu. Devriyeler ne yapılması lâzım geldiğini sormak için muhtara gönderdiler.

— Bu adam delirecek... Onu ya belediye mahzenine kapıyalım, ya da tımarhaneye gönderelim. Her gece köyü ayağa mı kaldırsın?

Komşuları :

— Her gece, hem de nasıl! diyorlardı. Ama bu geceki hepsinden üstün. Basamaklara oturup ağlıyor.

Komşuları, bundan önceki gecelerdeki dizip döktüğünü anlatıyorlardı :

— Sanki yakınını kaybetmiş gibi yere batası Bara semtini durup durup tekrarlıyor! «Baradaki tarlamı verin, başka hiçbir şey istemiyorum!» deyip duruyor.

— Bir kova soğuk su döktün mü...

— Banyoya gitmesi lâzım...

— İnsaf yahu, ne diye adamla alay ediyorsunuz, toprağını aldınız, şimdi gözünüz doysun! Verin adamcağızın tarlalarını, bak o vakit inleyip duracak mı?

Kamaraş, Mito'yu teselli etmeye çalışıyordu :

— Ne diye kadın gibi oturmuş ağlıyorsun? Yarın sabah kalk, bir avukatın yanına git, işini yoluna koysun! Niye bunlara yalvarıp duruyorsun. Bu memlekette kanun var. Param olsa verirdim, ama bak Börekler sana yardım ederler. Sonra paralarını geri verirsin elbette.

Mito biraz sakinleşti.

— Haydi kalk, kalk içeri girelim: Orada istediğini yap! Köyü başına toplayıp ne kazanacaksın! Haydi be, siz de defolun! Ne toplanmışsınız, insan ölmemiş ya. Çok şükür, adamcağız sağsalim!..

Köylüler birer birer dağıldılar.

Karılardan biri :

— Çağırın Gena'yı da yatıştırsın? diye, teklifte bulundu.

— Gördünüz mü? Karısından bahsedilince hemen içeri girdi.

Avlu kapısı önünde duran kadınlar :

— Kadın insanı deli de eder, uslandırır da! diye boşboğazlık ediyorlardı.

— Bir karının bildiğini ne erkeğin babası, ne de anası bilir...

— Kadın melek de olur, şeytan da. İnsanı yola da sokar, yoldan da çıkarır.

●

Karanlık ve boralı bir sonbahar gecesi. Gökyüzünü bulutlar kaplamışlar. Gena tenha sokaklarda yürüyor ve fidan gibi sallanıyor. Evler karanlık içinde. Rüzgâr şiddetle esiyor. Gena, bir duvarında bir döviz bulunduğu kooperatif işletmesinin bitirilmemiş binaları kenarından geçiyor. Bulutlar arasında ay beliriyor ve aydınlığında : «Sosyalizmi kura...» sözleri okunuyor. Dövizin bir ucu kopmuş, rüzgâr öbür ucunu da kopardı koparacak.

Gena düşünceye dalmış, ileriye bakıp yürüyor, hiç bir şey görmüyor, yan sokağa kendi evine doğru sapıyor. Tanıdık duvarlar, tanıdık evceğizler, bahçeler, kuru ot yığınları. Her şey onu evine çekiyor. Acele acele avlu kapısına doğru adımlıyor.

Uyuyan bir çocuk gibi her şeyi okşamak istiyor. Fakat birdenbire, sanki yerin dibinden gelen boğuk bir ağlama onu sarsıyor. Tıpkı harabelerin altından çıkmaya çalışan bir adamın sesi gibi. Gena, ışıyan pencereye doğru adımlıyor. Tozlu camdan, arkasını çevirmiş oturan ve başını eğmiş bir vaziyette Mito'yu görüyor. Gece yarısı geçmiş, herkes uyuyor, Mito yalnız başına acı acı, ümitsizce şarkı söylüyor :

Lânet olsun, anacığım,

yârini seven,
sevip de almıyan...

Gena'nın kalbi dolup taşıyor. Pencereden çekiliyor. Acele acele merdivenleri çıkıyor ve yavaşça kapıya yaklaşıyor, soluğu kesiliyor. Kapıyı açacak oluyor, fakat korkunç bir hatıraya kapılarak gözlerini kapıyor ve kendi kendine :

«Girsem de faydası olmayacak...» diyor, titreyen dudaklarını ısırıyor ve başını kaldırıp : «Hayır, girmiyeceğim!» sözlerini ekliyor.

Titreyerek kapıdan uzaklaşıyor.

Gena, kocasının ağlamasında ateşli sevgisini seziyor ve yine pencereye yapışıyor.

Gena, Mito'nun ıstıraptan büzülmüş yüzünü hayalen bağrına basıyor ve yarı kapalı gözlerle hafifçe nefes alarak, kendi kendine : «Artık vicdan azabı çekiyor» diye fısıldıyor. Yavaşça avludan çıkıyor. Yarı düşmüş dövizin yanından geçerken, kurtarıcı bir ele doğru koşuyormuş gibi ileriye atılıyor. Onu özenle yerine takıyor. Sonra dinçleşmiş bir halde babasının evine doğru yollanıyor. Artık sakinleşmiş, dolunayın aydınlığında duvarın üzerindeki : «Sosyalizmi kuracağız» yazılı döviz tam manasıyle parlamaya başlıyor.

23. PARTİ MİTO'YU ARIYOR

Deyan diğerlerinin elem ve kederlerine yakından ilgi gösteriyordu. Bu tabiat onu rahatsız ediyor ve endişelendiriyordu. Bundan dolayı bazı defa kendi kendine : «Deli miyim, bu gibi ufak şeyler için aklımı yorayım» diyordu, fakat birinin hareket tarzından içinde doğan şüphe veya hayret, aklından çıkmıyordu.

Stamen'i iyi tanımasına rağmen, partiye koo-

peratifte yaratmış olduğu durumdan endişeleniyordu. Parti bürosunda Stamen küstahça hareket ediyordu. Yanlış hareket metodlarına dair kendisine yapılan ihtar onu doğru yola sokamadı, bilâkis sinirlendirdi. Kızarak, masaya bir yumruk vurdu :

— Bana ihtarda bulunacak adam sen değilsin. Bu partiyi ben kurdum. Poliste kemiklerimi kırarlarken, senin burnun Kafdağındaydı.

Bu toplantıda Stamen'in kışkırtmasına rağmen kavgaya yer verilmedi. Deyan, onun hatalarını sakince ortaya attı.

Kazak, Stamen'in karşısına dikilip

— Hayvanları kesmek için sana kim izin verdi? diye bağırdı ve bununla aralarındaki dostluğun son bağlarını kesmiş oldu. Başkan, ben miyim, yoksa sen mi?

— Ben kooperatif idare heyeti üyesiyim. Fermanın sorumlusuyum, idare heyetinin kararıyle iyiliğin için işimizi paylaştırdık!..

Deyan, fırsattan istifade ederek :

— Bu, başkanı değiştirmek hakkına sahip olduğuna delâlet etmez ki!.. diye sözünü kesti. Belediye müşaviri olarak Kazak senin haberin olmadan belediyede bir iş gördü mü şimdiye kadar? Haberin olmadan ne gibi emirler çıkardı?

— Orası başka iş. İneklere gelince... bir ara bana sordular, Kazak yoktu, ne yapayım... Çekin bıçağı, dedim, o kadar... Suç mu işlemişim sanki. Eti kooperatörler yediler, derileri satacağız...

— Yoldaşlar her şey açık. Bence Stamen yoldaş parti siyasetini tahrif ediyor. Ben meseleyi kaza komitesine sunacağım, arkadaşlar bize yardım etsinler. Aksi takdirde münakaşa parti teşkilâtında olacak, zaten Stamen yoldaş artık bunu yapıyor. Bazı arkadaşları kandırmış. Bu durum karşısında parti bürosu iki cepheye ayrıldı ayrılacak...

Bu sözleri Deyan üzüntüyle söyledi. Stamen yerinden fırlayıp çıktı :

— Bir toplantı yapın ve meseleyi parti teşkilâtına sunun, orada kimin haklı, kimin haksız olduğunu göreceksiniz...

Deyan, bütün bunları kolay kolay unutamazdı. Bu yetmiyormuş gibi, bir de Mito meselesi ortaya çıktı. İdare heyetinde ve büroda yapılan uzun tartışmalardan sonra Deyan, Stamen'in haklı olmadığına, Mito'yu kulakların tesirinden kurtarmanın en doğru yol olacağına dair arkadaşlarını ikna etmeye muvaffak oldu. Herbirini ikna ettikten sonra kendini suçlu hissetti. «Şimdiye kadar bu hususta ne yaptım?.. Mito'yla kaç defa karşılaştım, kendisine iki tatlı söz söyledim mi? Bürodan hangimiz ona köyümüzde olan derin değişiklikleri izah etti, hangimiz kulakların yanlış ve tehlikeli yola onu sürüklemek istediklerini söyledi? Hiç kimse! Sadece Gena bunu yapmaya çalıştı; lâkin Mito, kendi adamlariyle savaşıyor. Onlar ne kadar haklı olsalar, Mito anlayabilecek durumda değildir. Kulaklar bunu bekliyorlar. Onu rahat bırakmıyorlar, aldatıyorlar, içiriyor, uçuruma doğru sürüklüyorlar. Bizden hiç kimse Mito'ya yardım elini uzatmıyor. Biz onu düşman belledik!..» Mito'nun olayı onun hafızasına yerleşmiş bir türlü rahat vermiyordu. Kulakların, ona bol bol içki içirdiklerini ve gece yarısında bütün köyü toplayıp evinin önünde tarlaları için hüngür hüngür ağladığını duyduğu sabah köy şûrasında işi olduğu halde Mito'lara gitti. Deyan doğrudan doğruya içeri girmedi. Maharetle örülmüş duvar boyunca geçti. Derli toplu bahçeye, Mito'nun kendi eliyle yapmış olduğu ambar ve saçaklara hayran oldu. Daha uzaktan Mito'nun kapı önünde bir şey yonttuğunu farketti ve yaklaşınca gülümsiyerek ona :

— Kolay gele, Mito!.. Allah yardımcın olsun!.. dedi.

Bu neşeli selâm, Mito'nun kalbini okşadı. Deyan'ın tebessümünü görünce, başını çevirip o da gülümsemeyle :

— İş orda ki, Allah da artık yardım etmiyor! cevabını verdi.

Deyan avlu boyunda durdu, Mito'nun maharetle baltasına yeni bir sap yonttuğunu gördü. Mito, ikinci defa başını kaldırdı ve onu davet etti :

— Girsene!.. Korkma, baltayı senin için hazırlamıyorum!

Deyan şaka tarzında :

— Baltadan daha tehlikeli şey de gördüğüm var! cevabını verdi ve basamaklara oturuverdi. Mito, içerden bir iskemle çıkardı ve eliyle tozunu silip:

— Buraya otur... dedi.

Deyan, sabah güneşinden ısınmış kaplamaya oturdu. Çömelmiş olan Mito, yontmaya devam ediyordu. Talaş tozları etrafa fırlıyor, bazıları saçına konuyor, kulaklarından sarkıyordu. Deyan, Mito'nun haraketlerini seviyordu. Elindeki bıçak, itaatli bir şekilde en ufak pürüzlükleri dahi bertaraf ediyor, sap, mermerden yapılmış gibi dümdüz ve parlak oluyordu.

Deyan, lâfa nereden başlıyacağını düşünüyordu. Hiçbir zaman onunla münakaşa etmemiş, hiçbir zaman ona kötü söz söylememiş, ondan da işitmemişti. İyi bir öğrenci olan kızı Temenujka'ya öğretmenlik etmişti. Rüştiyeyi bitirdikten sonra Gena ve Mito'ya, Temenujka'yı liseye göndermelerini söylemişti, lâkin onlar omuzlarını kaldırıp : «Para yok!» demişlerdi. Birinci sınıfta Boyanço'ya da öğretmenlik etmişti. Bazı defa Boyanço'nun evde tutumunu görmek için evlerine gelmiş, yaramaz olduğundan şikâyet etmişti. Mito diğer babaların yap-

tıkları gibi, hiçbir zaman : «Öğretmen yoldaş, sen kabahatlisin!» dememişti. Bilâkis, çocuğun dizginlerini çekti ve Boyanço yola girdi.

Fakat şimdi çocuklardan söz açması hiç de uygun değildi. Çocuklar babalarına karşıydılar. İşletmeden bahsetse daha fena. Deyan, doğrudan doğruya parmağını yaraya koymayı kararlaştırdı. Kanaatince bu yara o kadar açıktı ki, dolambaçlı bir surette konuşmaya hacet yoktu.

— Yaranı kurcalamak istemiyorum... Ama senin çalışkan bir çiftçi olduğunu bilerek, kendi kendime, Mito'yla görüşüp konuşacağım, dedim. Dağdayken bana ve İliyçoya ekmek gönderdiğini hiçbir zaman unutmıyacağım...

Mito, balta sapını basamağa bırakıp yarı bir daire şeklinde döndü ve dinçleşmiş bir halde Deyan'a hitaben şöyle dedi:

— Elbette! İnsan değil miyiz; Gena torbaya ekmek ve peynir koyup yola çıkıyordu. Ben ona yetişip çok ekmek ve peynir koyuyordum...

— Seni kooperatife kabul ettiğimiz zaman, Kazağın toplantıda mektubunu okurken, herkesin nasıl ayağa kalktığını hiçbir vakit unutmayacağım. Cepheden: «Beni de yazın, onların faşist analarını!..» diye yazıyordun. Şimdi doğrusu ya, niçin böyle hareket ettiğini anlayamıyorum!..

— Dinle beni, öğretmen yoldaş!.. Evime hoşgelmişsin, safa gelmişsin. Sen haksever bir adamsın. Senin için canımı veririm. Ama toprağımı... verin şu toprağımı. Anlayın, bir türlü rahatlanamıyorum. Biliyorsun, köylüsün; bizimle çift sürmüş, buğday biçmiş, tarlada yatmış, demet bağlamışsın. Gördüğün gibi büzüldüm kaldım.

— Peki, madem ki istemiyorsun, senin için, parti, meseleyi daha yukarı makamlara sundu, baş-

ka dilekçeler de var, komisyon gelecek. Madem ki istemiyorsun, zorla güzellik olmaz.

Mito, inanmayan gözlerle ona baktı, fakat Deyan'ın onu aldatmadığına kani olduktan sonra derin bir nefes alarak:

— Doğrusunu söyliyeyim mi ben sana! Sana yalan söyliyemem! Stamen inat etmeseydi; işler bambaşka olacaktı. Ben cephedeyken hayvanları nasıl zorla aldığını biliyorsun. Bizim ineklerin ikisini de işletmeye götürmüş. Hususi mülk olarak bize on dekar kadar yer bırakacağı yerde, hepsini yazdırmış, Sizin adamlarınızda da yontulacak yonga var...

Deyan susuyordu. Mito ise bıçağını bırakmış, ona bakıyor ve konuşuyordu:

— Bir de, başkan yardımcısı olarak seçtiğiniz şu Tseko'nun da bu işte parmağı var. Bana, inekleri açlıktan ölmemek için kestiklerini söyledi, ben de... biliyorsun ya, biz köylüler hayvanlarımız için... işledim bir hata.

Deyan artık Mito'yu dinlemiyordu. Dudaklarını ısırmış gözleri yarı kapalı bir halde duruyordu.

— Seni dinlerken, aklıma Peyço geldi... Partizanken yanımızda bir Peyço vardı. Çok iyi bir adamdı. Bağ çubuklarından sepet örüyordu, dikiş dikmesini de beceriyordu. İyi bir işçi ve mükemmel bir nişancıydı. Silâhıyle, çiftçinin pullukla oynadığı gibi oynuyordu. Bütün civarı karış karış biliyordu. Gece yarısı akına çıktığımız zaman Peyço: «Doğru yürüyün!» diyordu. İyi yürekli bir adamdı, arkadaşları için canını verirdi.

Mito, dikkatle dinliyordu.

— E sonra?

— Bu arkadaşımız biliyor musun ne oldu?.. Bir akın esnasında Peyço'yu kaybettik. Yoklama-

da meydanda yoktu. Hiç kimse onun hakkında bir şey bilmiyordu. Geri çekilip bize ihanet edemezdi. Eğer Peyço, arkadaşlarına karşı haince davranmış olsaydı, onu korkunç mahkeme ölüm cezası bekliyordu!..

Mito kaşlarını çattı. Bu mesele, onun şimdiki hattı hareketine benziyordu. O da, arkadaşlarını bırakıp kaçtı. Kaşları altından bakıyor ve Deyan'ın bakışından kaçınıyordu.

— Eninde sonunda bir akşam geri dönüyor, devriye onu yakalıyor ve elleri bağlı getiriyor. O ise yalvarıp duruyor: «Durun, arkadaşlar, meseleyi anlatayım...» Bıraktık.

Mito başını kaldırıp Deyan'ın yüzüne dikkatle baktı:

— Mesele neden ibaretmiş biliyor musun? Bizim Peyço çarpışmadan sağ salim sıyrılmış. Her tarafımızı çevirmiş olan düşmanın ardında kalmış, köyüne uğramayı kararlaştırmış. Genç karısı ve küçük çocuğu varmış. Onu köyde aramış, bulamamış. Kalkıp tarlaya gitmiş. Karısı orada çift sürüyormuş!.. Peyço dayanamamış, çift sürmeye başlamış. Böylece vakit hayli ilerlemiş. Bir ara karısı: «Peyço, polis!» diye bağırmış. Paçayı zor kurtarmış; ama karısını, çocuğunu öldürmüşler, evini yerle bir etmişler...

Mito başını çevirip:

— Demek ki bir tarla yüzünden? dedi ve sanki bu mesele kendi geleceğini ilgilendiriyormuş gibi: E, sonra ne yaptınız? diye sordu.

— Yere yuvarlandı ve küçük çocuk gibi ağlamaya başladı. Müfreze, hatasını düzeltmesi imkânı verilmesini kararlaştırdı. Bunu da sırf arkadaşlarının yanına döndüğü için yaptı.

Mito, başını eğmiş bir vaziyette biraz durdu.

Yüzündeki buruşukluklar oynuyor, yılan yavruları gibi birbirlerini kovalıyorlardı.

— Peyço artık hiçbir zaman bizden ayrılmadı. Kahraman olarak döndü. Ama o zaman sırf tarlası için hata işlemişti; uğrunda mücadele ettiğimiz büyük toprağı görmemişti...

Deyan, Mito'nun bütün bunları dikkatle dinlediğini kendi toprağına olan sevgisiyle savaştığını, inleyip bir tarafa baktığını, fakat onun yüzüne bakmaya cesaret edemediğini izliyordu. Mito'nun kalbindeki mülkiyet köklerinin çatırdadığını hissediyordu. Deyan şimdilik vazifesini iyi bitirdiği kanaatine varıp elini dostça Mito'nun omuzuna koydu ve kalktı.

— Ne acele ediyorsun, otursana biraz daha!

— Gideceğim. Uğrayıp seninle biraz konuşayım dedim...

— Hepsi senin gibi konuşsa... İnsanın içi ferahlıyor.

Mito, Deyan'ın gitmesini istemiyordu. Öte bakındı, beri bakındı, direkte asılı olan güzel, iri taneli ve kehribar gibi sapsarı üzüm hevengi gözüne ilişti. İskemleye çıktı ve tanelerin düşmemesine dikkat ederek, makasla en büyük ve en güzel salkımı kesti. Canı yürekten Deyan'a uzatarak:

— Buyur, başka hiçbir şeyim yok! Vaziyetimi biliyorsun!... dedi ve suçlu suçlu başını eğdi.

Deyan, birkaç üzüm kopardı ve bundan böyle Mito'yu çekmek için ne yapması gerektiğini düşünerek, gitmeye hazırlandı. Avlu kapısına doğru ilerlerken, Mito'nun hafifçe kolundan çektiğini hissetti...

— Bana bak! Bu Peyço hakkında anlattıkların doğru mu, yoksa uydurdun mu?...

Deyan derin bir memnuniyetle:

— Doğru! Halen Peyço Sovyetler Birliğinde Kolhozlar teşkilâtını öğreniyor! cevabını verdi.

— Peyço ve benim gibilerini oraya gönderiyorlar mı?

— Hem de nasıl!.. Gitti... Büyük memlekete gitti! Kurtarıcı ve savunucumuzun memleketine gitti!.. Arzum ne, biliyor musun? Sovyetler Birliğini, yakutla süslü yıldızlarıyle Kremlini, mesut insanları, sınırsız toprağı, kombaynları, suni yağmur yağıtan tulumba istasyonlarını görmek! Biliyor musun ki, bize de tulumba ve kombayn gönderecekler! Rusya'dan yola çıktıklarına dair mektup aldık!

Mito'nun yüzündeki keder kaybolmuştu. Acele adımlarla ileriye doğru koştu, kapıyı açtı ve:

— Sen konuşurken toprağı değil, insanın canını bile alırsın!.. dedi.

Sonra, heyecanını gizledi. Deyan'ın iri vücudunu baştan aşağı süzdü. Açık ve parlak semadaki samanyolu gibi saçlarını ikiye ayıran beyaz saç lülesine bir göz attı ve:

— Sanki beni yüksek bir bayırın tepesine çıkardın, o kadar içim ferahladı ki... Yüksekten aşağıda olan her şey bana daha güzel göründü... sözlerini ekledi.

Deyan, söylemiş olduğu sözlerin hedefe isabet ettiğini anlayarak, onun elini sıktı ve kalbinde, Mito'nun hafiflemesinden ve inancından bir şeyler taşıyarak, yoluna devam etti. Yürürken de, kendi kendine şöyle diyordu:

«Sert ve doğrudan doğruya hareket edeydim, hata edecektim! Her şey hareket yoluna bağlı! Ama her zaman bunu yapamıyoruz!..»

24. YORUMCU

Plânı yerine getirmek için gece ekimine başlamak hususunda gençlerin beklenmedik kararı, sadece Deyan ve Kazağı değil, şimdi itirazda bulunmayan ve sessizce razı olan Stamen'i de telâşa düşürdü. Stamen tuhaf bir adamdı. Kabul etmediği bir şeye karşı var kuvvetiyle mücadele ediyordu, fakat onu yarım ağızla da olsa bir defa kabul etti mi, var kuvvetiyle işe sarılıyor ve vapur gibi her şeyi ileri sürüklüyor, arkasından şiddetli dalgalar bırakıyordu. Gündüzleri kıra su dolu arabalar yolladı, bütün ailesi işe gitti. Akşam üstü sekreterin raporunu üstünkörü dinledikten sonra belediye binasını kilitledi ve evine değil de, kıra giden yolu tuttu.

Hava ılıktı. Kırda hızla tohum ekiyorlardı. Tohum makineleri ardından toz bulutu çıkarıyordu.

Dövizler görünüyor, bayraklar dalgalanıyordu. Alaca karanlıkta beyaz mendiller barışçıl bayraklar gibi dalgalanıyor, bağrışmalar işitiliyordu. Gena'nın mangası blokun kenarındaki ağaçların yanındaydı. Yorumcu Gergo kadınların arasına girmiş kâh bu, kâh öbür kadına bakıp her birine birer çiçek atıyormuş gibi gülümsiyerek elini sallıyordu.

Yorumcuyu şimdiye kadar çatık kaşlı gören yoktu. Çopur yüzünde tebessüm eksik olmuyordu. Faşizm esaretinin en ağır yıllarında evden eve dolaşıp «gizli istasyondan» ve Moskova'dan dinlediği haberleri ballandıra ballandıra anlatmaktan korkmuyordu. Belediyeye sokulup, idare makamlarının tedbirlerini öğrenerek derhal kendi adamlarına bildiriyordu. Tevkif ettikleri zaman, karakola yine tebessümle gitti. Dayaktan iki büklüm olmuş,

topallıyarak karakoldan dönerken, böğrünü tutarak şöyle diyordu:

— Koç, kasıklarımı tosladı. Ama az kaldı, onun boynuzlarını kıracağız!

Yorumcu istirahat zamanında siyasi durumdan bahsediyordu.

— İngilizler ve Amerikalılar bizi enayi zannediyorlar. Bir tabak mercimeğe bizi satın alacaklarını zannediyorlar. Bulgar halkının kurtarıcı Sovyetler Birliği'ne sımsıkı sarıldığı ve onların «demokrasisi»ni istemediği gerçeği, onların gözünde âdeta diken. Biz onların «demokrasisi»ni de biliyoruz, halkları esir ediyor ve onları kene gibi emiyorlar. Onlar ilk olarak elektrik sandalyesini tatbik ettiler. Bir broşür vardı. Siz bilmiyorsunuz, ama ben gizli olarak öğretmenden alıp okudum vaktinde. Sakko ve Vanzetti. Onları elektrik sandalyesine oturtmuşlar, düğmeye bastırmışlar ve öldürmüşler. Onların tekniği böyle, cinayet tekniği... Muhtelif memlekette Nikola Petkof gibi ajanlar buluyor ve onları, halk arasında fitne yaratmaya, yeni hayatın kurulmasına mani olmalarına sevkediyorlar. İşçilere, fabrikaları kendi ellerine almaya, köylülere ise, kooperatife girmelerine engel oluyorlar. Amerikan malı süt tozuyla doyurulmuş yılanlar gibi her tarafa akın ediyorlar... Gülmeyin, onlar çeşitli tozlardan süt yapıyorlar... Onların tekniği böyle!

Gena, bloka ve kararmakta olan havaya bakıyordu. Birinci nöbet işini bitirmek üzere... Gergo ise konuşmasını bitirmiyordu. Anlamlı konuşuyor, arada gülünç şeyler söylüyordu. «Yeter» diyen olmazsa saatlerce konuşabilirdi. Çok defa kooperatörleri işten alıkoyuyordu. İstirahat esnasında on dakika yerine bazı defa yarım saat konuşuyordu. Şimdi de, konuşmasını uzatmak ihtimali vardı. Bu

konu onu sarmıştı, en tatlı yerinde konuşmasını kesmek istemiyordu. Fakat Kazaktan talimat almıştı, kararmış ufuğa baktıktan sonra, konuşmasını birdenbire kesti :

— Biz, Nikola Petkof'çulara ve diğer muhalefetçilere, sosyalizm savaşımızı baltalamaya müsaade etmiyeceğiz. Çalışmak istemeyenler, işten kaçanlar, olur olmaz şeyler için memnuniyetsizlik yaratanlar muhalefetin değirmenine su döküyorlar ve biz...

— Gergo, mangamızda böyle adamlar yok!..

Gergo gülümsedi.

— Pekâlâ, olmasın, daha iyi. Şimdi her şey gece ekimine bağlı. Bitirin, o zaman konuşuruz...

Zaten manganın en hassas yeri de burasıydı.

Mangada biricik erkek olan Davulcu Toşo :

— Politika başka, gece ekimi gene başka, diye seslendi.

Gergo itiraz beklemiyordu, bu sebepten dolayı hemen yerinden fırladı. Kadınların arkasında uzanmış olan Toşo'yu gördü ve hayret içinde :

— Amma da yaptın ha! dedi. Demek şimdiye kadar havaya konuşmuşum!..

Toşo çakmağiyle piposunu yakmaya çalışıyor, sık sık çakmak taşına vuruyor ve kıvılcımlar yuvarlak yüzüne doğru uçuyordu. Yanında, uzun kollarını dizlerinin üzerine koymuş karısı kederle yere bakıyordu. Birdenbire başını kaldırıp sert sert Gergo'nun yüzüne bakarak :

— Bize peynir verin. Buraya sadece bir baş soğanla gelmiyelim, lâf karın doyurmuyor! dedi.

— Vela, dur anlaşalım. Ben peynir dağıtmıyorum ki...!

— Mademki konuşmaya kalkmışsın, herkes sana inansın diye yanına peynir torbasını da almalıydın.

Vela belki onuncu defa olarak peynir için yazılmayı nasıl unuttuklarını ve diğer kooperatörlere peynir verilirken onlara verilmediğini anlattı.

Belki Gergo bu durumdan çıkabilmek, gece ekimine onları seferber etmek için tatlı sözler bulabilecekti, fakat tam bu sırada Stamen yetişti. «Rap-rap-rap» diye çizmelerini gıcırdatarak, polis gibi karşılarına dikildi ve sert sert :

— Ne yapıyorsunuz? diye bağırdı. Niye çalışmıyorsunuz? Toşo, niye surat asmışsın?..

Hepsi sustu. Tam bu anda Toşo'ya yapılan hücum tamamiyle yersizdi. Toşo ile karısı birbirinin yüzüne bakarak, gruptan ayrıldı ve yabancılar gibi bir ağacın gövdesine dayandı. Herkes, Stamen'in susması için işaret vermek istiyordu, lâkin tabiatını bildiklerinden dolayı hiç kimse cesaret edemiyordu. Yorumcu, Stamen'in haksız yere hiddetlendiğini gördü ve şaka tarzında izah etmeye başladı :

— A be, bütün mesele peynirde. Vela ile Toşo, onlara peynir verilmediğinden gücenmişler.

Bir kenarda duran Toşo ve Vela'ya dik dik bakan Stamen :

— Peynir yüzünden gece ekimine çıkmak istemiyorlar, öyle mi?.. Davulu vururken, hep peynir mi yiyordu... dedi.

— A be, eğri oturalım, doğru konuşalım, onlara peynir verilmeliydi. Bunun için çalışıyorlar ya. Ama peynirimiz az. Zaten biz de, önce bütün koyunlarını vermiş olanlara, sonra bir kısmını verenlere peynir dağıtmayı kararlaştırmıştık. Toşo da bunlardan biri yazıhaneye gelip ismini kaydettirmemiş, zaten hiçbir yere gittiği yok. Yazıhaneden de ona haber etmemişler. Biliyorsun ya, sadece ilân asıyorlar.

— Peki şimdi peynir için canımızı mı çıkaracak?

— Gelecek defa önce ona vereceğimizi söylüyoruz, ama lâf anlamıyor. Ne diye bizi cetvelden sildiniz, ne diye başkalarına verdiniz de bize vermediniz, ne diye yine siz sıraya giriyorsunuz, deyip duruyor.

Stamen kadınların etrafında biraz dolaştıktan sonra piposunu çeken Toşo'nun ve sessizce ağlıyan karısının üzerine hızla yürüdü.

— Toşo, kalkın da diğerleriyle beraber çalışın, zira... biliyorsun ya... birbirimizi iyi tanıyoruz! Kalbindekileri bir bir biliyorum. Nereye tapınmaya gittiğini de biliyorum, her şeyi biliyorum...

Sapsarı kesilen Toşo, piposundan ağzında toplanmış olan tortuyu tükürüp :

— Söyle bakalım ne biliyorsun. Ben temiz olarak yanınıza geldim. Mademki kovuyorsunuz, temiz de çıkacağım.

— Her adımını biliyorum. Geceleri tilki gibi, bizi İngilizlere ve Amerikalılara satmak istiyen muhalefetin yanına gidiyorsun...

Gena'nın tüyleri diken diken oldu ve kedi gibi yerinden fırladı :

— Ama Toşo amcanın muhalefetle ne ilgisi var!..

Bu beklenmedik müdafaa, Stamen'i Gena ile ciddi mücadeleye sevketti :

— Sen, mademki siyasî işlerden anlamıyorsun karışma... Biz onu çoktandır izliyoruz. Ve ona, fitil vermeye, işe gelmemesine, kelebekli koyunlar gibi karısiyle birlikte hep sürünün ardından yürümesine göz yummayacağız. Tenkit etmesine de müsaade etmiyeceğiz. Şimdi peynir için yaygara yapıyor. Evvel de Vela, yapağı için gözyaşları dökmedi mi önümde?.. İhtarda bulunuyorum, koope-

ratif işletmesine karşı kışkırtıcı faaliyette bulunmaya devam ederlerse, kooperatiften defedeceğiz. Oğulları iyi karakterli, ama böyle giderse liseden uzaklaştırırız da.

Vela, kesilmiş mısır sapları gibi başını eğdi ve ağlamaya başladı.

Sanki kendi çocuğuna hakaret ediyorlarmış gibi Gena Stamen'in karşısına dikilerek :

— Ama çocuğun, bizim buradaki işimizle ne ilgisi var? diye bağırdı.

Yorumcu, Stamen'i kolundan çekerek :

— Stamen, fazla ileri gidiyorsun! dedi.

— Ben ne konuştuğumu biliyorum! Birinci brigadada olup bitenlere artık göz yummayacağız. Diğer brigadaları da ziyaret edeceğim ve yine döneceğim. Sizi burada bulmazsam, vay başınıza... İşitiyor musun, Toşo, sana söylüyorum.

Yorumcu, Stamen'in kolundan çekip oradan uzaklaştı. Gena, dudaklarını ısırmış, Stamen'e karşı tek bir lâf söylememek için kendini zor zaptedebiliyordu. Toşo ile Vela, sanki kartal gibi onların üzerinde kanatlarını açan Gena'nın bakışından bir hafiflik hissetti. Stamen sövüp sayarken kadınlar Toşo ve Vela'ya doğru atılmışlar ve etraflarında koruyucu bir kuşak meydana getirmişlerdi. Gena, onların önüne geçip çömeldi :

— Vela abla, siz yüreğinize dert komayın sakın. Nasıl adam olduğunu biliyorsunuz ya, kızdığı zaman kaş yapayım derken göz çıkarıyor.

Ana kalbiyle, Gena, tatlı ve içten konuşmaya başladığı zaman, Vela ağlamaz oldu.

— Stamen bizim işimize karışamaz. Başkan var, parti var, onun dediği olmıyacak!..

Gena'nın bu sözleri emirden de kuvvetliydi. Evlerine gitmek üzere elbiselerini toplamış olan Toşo ile Vela, Gena'nın sözlerinde, çoğunluğun, koo-

peratifin, partinin sözlerini gördü ve sanki Gena'nın ağzından, Kazak da, brigada yönetmeni Stoyan da ve artık alışmış oldukları, ayrılmak dahi istemedikleri bütün kollektif de, kendini tenkit ediyordu. Gena'nın bu sözlerinden sonra Toşo ile Vela eve gitmekten vazgeçti.

Gena, işini bitirmiş ve geceyarısı gelmesi icabeden birinci nöbetçiye :

— Gena abla, siz artık gidin. Gece saat bire doğru geleceksiniz! dedi. Levazım memuruna fenerleri hatırlatın. Şimdiye kadar getirmeleri lâzımdı!.. dedi.

Brigadanın en güzel kadını olan Gena :

— A be, fenerleri biz de getirebiliriz, ama gazyağını getirdiler mi bilmem... cevabını verdi.

Düşünceye dalmış olan Gena :

— Hem de dinç beygirler yollasınlar! sözlerini ekledi.

Brigada yönetmeni Stoyan, Davulcuların münakaşasının halledildiğini ve Toşo ile Vela'nın blokta çalıştığını görünce Gena'nın arkasından seslendi :

— Hayvanları ve tohumu siz düşünmeyin. Bana sadece insan sağlayın. Sakın uyuyakalmayın!..

Gena başta olmak üzere birinci kadın, şunu bunu toplayıp gitti. Gena, onları uğurlarken yine tenbihte bulundu :

— Ama hemen yatıp uyuyun, işittiniz mi... Ev işiyle uğraşmayın. Yamadır, çamaşırdır derken dinlenmeye vaktiniz kalmaz, sonra burada uyuklar durursunuz.

25. DÜŞMAN MİTO'NUN ARDINI BIRAKMIYOR

Akşam üstü Neşo'lara ardı sıra Mirasçı ve Gatyo endişeli bir halde geldi. Onları karşılayan

Böreğin karısı Stana, misafirler için derli toplu olan üst kattaki odaya götürdü. Evin düzeninden, sahiplerinin zevksizliği belli oluyordu. Burada şehir ve köy eşyası karmakarışıktı. Odada dolaşan Punço, durmadan ellerini sıvazlıyordu :

— Amma da kavga olmuş bu Mito meselesiyle! Parti sekreteri ile Stamen boğaz boğaza gelmiş. Birbirlerini tepeliyecekler. Stamen kudurmuş gibi dolaşıyor, öğretmeni partiden uzaklaştıracağına dair tehdit savuruyor. Galiba yine parti sekreteri olmaya hazırlanıyormuş... Göreceksiniz, yine benim dediğim gibi olacak!

Köşedeki mindere uzanmış olan Börek, memnuniyetle :

— Varsınlar birbirlerini tepelesinler! diye mırıldandı.

Mirasçı :

— Bu olayı işittiğim zaman içim öyle ferahladı ki, şarkı söylemeye başladım! dedi ve elini dizine vurdu. Karım : «Bu ne iş, Dokuz Eylülden beri senin şarkı söylediğini işitmemiştim!» dedi. «Keyfim var Donka, bunun için şarkı söylüyorum!» cevabını verdim.

Mirasçı, Stana'ya baktı ve uzun bıyıklarını çekip şarkı söylemeye başladı :

Bana tamburayı ver, Dona,
çalıp, şarkı söyliyeyim...

Bir ara şarkısını keserek:

— E-eh! diye derin bir nefes aldı. Bir defa ayağım üzengiye bassın da, nasıl idare edildiğini göreceksiniz! Vaktinde biraz aptaldık.

Punço, garsonlara has olan lûtufkârlıkla :

— Börek, mademki işi şarkıya vurduk, birer bardak içmiyecek miyiz? diye sordu.

— Stana, ver birer rakı bize, benim boğazım da kurudu.

Böreğin karısı dolabı açtı ve masaya bir şişe rakı koydu. Hepsi masanın etrafına oturdu.

Mirasçı, yine konuşmaya başladı :

— Lâfımıza gelelim... Karım şarkı söylemek istemiyor. «A be deli misin, diyor, sakın yeniden evlenmiyelim de, kalkıp şarkı söyliyelim? Malımızı mülkümüzü alıp hayatımızı zehirlediklerinden ağlıyacağın yerde, şarkı söylüyorsun!» «Söyliyeceksin», diyorum. Biliyorsun ya, bir şey dedim mi, derhal yerine getirilmesi lâzım.

Punço Böreğin kadehlere rakı doldurması seyrederek Mirasçıya göz kırptı :

— Ama evdeysen, evden çıktın mı, yine tavuk ötüyor.

Mirasçı :

— Etten önce çömleğe düşme! diye ona çıkıştı. Dona tabiatımı bilir.

Börek kadehini kaldırıp :

— Haydi sağlığımıza! dedi ve kadehini tokuşturdu.

O zamana kadar sesini çıkarmayan Gatyo :

— Allahın dediği olsun! diye seslendi.

Mirasçı bir solukta rakıyı içti ve eliyle bıyıklarını sildi :

— E-eh, şimdi kalbim açıldı! Mito nerde, niçin gelmiyor?

Börek, dolapta bir şeyler arayan karısına :

— Stana, bir defa daha git şu Mito'lara! Gelecek mi, gelmiyecek mi? Avukatla onun meselesi hakkında konuştuğumu söyledi! dedi.

— Size biraz meze vereyim de, gideceğim.

Dışarda sesler işitildi. Stana çıktı. Punço pencereden baktı.

Dışardan :

— Haydi kızlar! Bayrağı öne alın! Başlayın şarkıya! diye sesler geliyordu.

Punço başını çevirip :

— Gece ekimine gidiyorlar, dedi. İşte şarkı söylemeye başladılar!..

Birlik şarkısı çınlasın...

Mirasçı da pencereye doğru gitti.

— Senin hizmetkârın Marin, önderlik ediyor. İşte traktör! diye fısıldadı, fakat motor gürültüsü sesini boğdu.

Börek, kaşlarını çattı ve endişeli bir halde sandalyesinin üzerinde döndü, fakat kalkmadı :

— Besle kargayı, gözünü oysun!

Punço :

— Ya! diye bağırdı. Onun sesine Gatyo da masadan kalktı. Tseko'ya bakın, portakal renkli bayrağı almış yürüyor! Güya gece ekimine engel olacaktı, oysa insanları zorla işe götürüyor. Göreceksiniz, benim dediğim olacak. Tseko iki memeden süt emmek istiyor!

Börek, göz kırparak :

— Tseko, işini biliyor! dedi.

Gatyo, yeniden onun yanına yerleşerek, itirazda bulundu :

— Bana bak, Börek, Punço'nun hakkı var.

Pencerenin önünde duran Punço, mırıldanmaya devam ediyordu :

— Onu kandırdılar! Tseko'yu defterden silin.

Börek :

— Kendi adamlarına da inancın olmasın! diye öfkeli bir şekilde mırıldanarak, sert bir eda ile :

— Yeter seyrettiğimiz! Mirasçı, görecekler!

Mirasçı öfkeli bir tavırla pencereden çekildi, Böreğin öbür tarafına oturdu ve kadehi bir solukta içti.

— Of, üzüntüden çatlıyacağım!

Dışarda şarkı sesi işitilmez oldu.

Punço :

— Gittiler! dedi, Bütün köy gitti. Biz, bu gece ekiminin suya düşmesini bekliyorduk, oysa... Gece ekimi! Ayol, bu insanlar şaka etmiyor! Traktör gitti! Benim de canım, gece vakti nasıl ekeceklerini görmek istiyor!

— Bu traktörün işini göreceğiz. Yalnız Tseko, işini bilsin. Buğdayı kuru toprağa eksinler de, sonrasını görürüz.

Punço, kışkırtıcı bir tavırla anlatmaya başladı :

— Agronom, tohumun iyi olduğunu söyledi. Bu tohum başka cinstenmiş. Kubandan getirilmiş... Erken olgunlaşan buğdaymış!

— A be, onlar hava kurarken eksinlerde, vaadettikleri gibi dekar başına üç elli değil, elli kilo buğday alacaklar mı bakalım. O zaman Moskova da onlara yardım edemiyecek.

Punço, devam ediyordu :

— Doğrusunu söylersek, buğdayları güzel! Geçen gün oradan geçtim ya, birkaç tane aldım. Bölgemizde böyle buğday yok!

Nihayet Börek dayanamadı :

— Bizimkinden daha güzel buğday yok! diye ona çıkıştı. Ben buğdayımızı hiçbir Rus cinslerine değişmem, Stana, anma günü için bizim buğdaydan başladı mı, fasulye gibi oluyor, bir de taneler açılmaya başlayınca...

Mirasçı sinirleniyordu :

— Marifet yetiştirmesinde! Hiçbir zaman pulluğa el sürmemiş bu tenbeller, güzelim toprağı ve buğdayi ziyan edecekler.

Punço elini sallıyarak :

— Mirasçı, senin vaadinden çok selâmın var! diya alay etti. Adamlar toprağı iyi işlediler. Şimdi makineyle de ekecekler...

Mirasçı:

— Düne kadar makine sahibiydim, biliyorum,

dedi. Makinenin ne kadar canı var. Vidaların birini sök veya yağına biraz gazyağı dök de bütün yataklar yansın, sonra kooperatörler yeni yedek kısımlar aramak için Sofya'ya gidedursunlar. Sofya'da yok, Rusya uzak!

Punço'ya doğru eğilmiş olan Mirasçı, bir vidayı söküyormuş gibi elini çevirdi:

— E-e, ne diyeceksin, Punço! Ha şimdi seni göreyim!

Punço, ensesini kaşıyarak:

— Makinelerden anlasam, başüstüne! dedi. Ama anlamıyorum...

— Yalnız haylazlık etmeyi biliyorsun. İşe gelince, bir halt etmiyorsun! diye onu azarladı.

— Makinelerden anlamıyorum! Hayatımda pulluk tamir ettiğim yok.

Gatyo kaşlarını çatarak, Punço'ya öfkeli bir bakış attı:

— Her işin kolayını arıyorsun, ticaret, dalaverecilik geliyor elinden.

Punço kurtulma çaresi arıyordu:

— Biliyorum be, ama bu iş için insan gözlerini dört açmalı!..

Börek, iç cebinden gözüken, para cüzdanını elliyerek, onu kandırmak teşebbüsünde bulundu:

— Ha şimdi göreyim seni!

Punço:

— A be!.. diyerek, gözlerini para cüzdanına dikti, ama bu paradan faydalanamıyacağını anlatmak gayesiyle:

— Ben bunu düşündüm, bu iş için açıkgöz bir insan lâzım! sözlerini ilâve etti.

Börek onun kolundan çekerek:

— Mademki sen yapamıyacaksın... Punço'nun önüne birer birer dizmeye başladı:

— Bu işi yapacak bir adam bulursan, sadece

benden ve Börekten değil, üstelik de alacaksın!

Punço :

— Bulacağım ey! diyerek, elini paralara doğru uzattı, lâkin Mirasçı paraları hemen geri çekti.

Punço'nun gözleri parladı :

— Derhal gidiyorum! Göreceksiniz, yine benim dediğim gibi olacak!

Kapıdan çıkarken başını onlara doğru çevirdi ve parmağını salladı :

— Ama sözünüzden vazgeçmeyin ha!

Börek başını sallıyarak :

— Bu odun yarması Punço, bir iş becerebilecek mi bilmem, dedi. Ama bir deniyelim! Hiçbir şey kaybetmiyeceğiz, Stana! Stana! Bu karı da nerede kaldı. Başka defa ekmediğin yerde biter.

Stana :

— Geliyorum, geliyorum! diye seslendi. Size yiyecek bir şey getireyim diye mahzene indim. Hiç kupkuru muhabbet olur mu? Vasil, çatal ve kaşıkları versene!

Anasiyle birlikte eve dönen Böreğin oğlu dolabı açtı. Stana onun getirdiği çatal ve kaşıkları dizmeye koyuldu. Sonra :

— Burada ne ziyafetler verdik! diyerek içini çekti. Kaza kaymakamı bile gelmişti.

Mirasçı göz kırparak :

— Stana, yine karşılıyacaksın! dedi. Bir defa ayak üzengiye bassın.

Stana, haç çıkarıp :

— Allah versin, Mirasçı, Allah duacımız olsun! dedi.

Gatyo, boğuk bir sesle :

— Bakarsın senin Neşo kaza kaymakamı olur! dedi. O zaman ne yapacaksın, ha?

— Oh, bir kere muradımıza erelim de, sonra-

sını, sormayın! Neşo da az mı savaştı, az mı ıstırap çekti... Her şeyimizi aldılar!

Börek :

— Yeter artık sen de! Ağzını açtın mı, bütün köy kapayamaz! diye karısını azarladı.

Mirasçı şakalaştı :

— O da hüner. İktidara gelirsek, propaganda sorumlusu yapacağız.

— Ayol sen de, Mirasçı, beni bir yana bırak da, çocuğa bir iş bulun. Kulak oğlu olduğu için okuldan kovdular.

— A be, sadece jimnastik dersinden zayıf notu yoktu!

Sessizce onlara yaklaşan **Vasil :**

— Bre-e-e! diye çıkıştı. Şarkı dersinden de zayıf notum yok!

Oğlunun başını okşıyan Stana :

— Zayıf not dediğin yine öğrencilere değil mi! dedi. Oğlum onların zannettiği kadar aptal değil!

Köpek havlaması işitildi. Dışarıdan sesler geldi.

Birdenbire ürkmüş olan Mirasçı, yerinden fırladı :

— Sakın milis olmasın?

Börek, onu teskin etmeye çalıştı :

— Gece hiç kimse evime giremez! Zorla gireyim derse, baltayla kafasını keserim! Telâşa düşmeyin! Vasil, çal bakalım!

Vasil, duvarda asılı gitarını alıp çalmaya başladı.

Börek :

— Haydi, hepiniz şarkı söyleyin! teklifinde bulundu ve karısına dışarı çıkması için işaret verdi. Fakat karısı, onu dışarı çekti.

Her ikisi de başını kapıdan dışarı çıkarmaya

bire Stana :

Beyaz iplik eğiriniz de,
ananız sizi eversin!

diye bir şarkı tutturdu ve hepsi, davet edilmiyen misafirden toplanmalarının maksadını gizlemek için ona refakat etti.

Fakat kapıda, milis yerine kooperatifin bekçisi Andro belirdi. İçkiyi sevdiği için sık sık, umumiyetle akşamları, Böreklere uğruyordu. Çünkü ona içki vereceklerini biliyordu. Kooperatifte, işte olması umurunda bile değildi. Sanki içki, vazifeden üstündü.

Kapıdan içerdekileri süzdükten sonra:

— Ne sustunuz be! dedi. Toplantınız mı var? Sizi gidi baykuşlar sizi! Bir an evvel bana bir rakı verin bakalım! Börek, daha çabuk, zira...

Börek :

— Söyle bakalım, ne var! diye ısrar etti.

Andro, masaya yanaşarak :

— Önce rakıyı verin, dedi.

Stana, bir kadeh getirdi, Börek rakı doldurdu:

— Oh, şimdi keyfim yerine geldi!

Börek :

— Haydi, söyle bakalım şimdi ne var! dedi.

Andro :

— Patladı! diye bağırdı ve kurnazca kulaklara baktı. «Pak» dedi o kadar!

Gatyo :

— Kim be? diye sordu.

— Traktörleri be! Çalıştı çalıştı ve «paak» deyip durdu.

Mirasçı elini dizine vurarak :

— Ha şöyle! dedi. Börek, ver benden de bir rakı.

Andro; Börek rakıyı dökünceye kadar durakcesaret edemiyerek, yerinde donup kaldı. Birden-

ladı, içti ve ancak o zaman konuşmasına devam etti :

— A be, her işe burnumu soktuğumu bilmiyor musunuz! Gece ekimi hakkında parti sekreteriyle muhtar arasında kavga olunca...

Börek :

— Tseko ne yapıyor? diye sordu.

— Bırak şu Tseko'yu! Arpaya koşan beygir gibidir o!

Mirasçı Böreğin kulağına fısıldadı :

— Görüyor musun? Tseko'nun ikiyüzlü olduğunu söylemedim mi?

Andro anlatmaya devam etti :

— Ahali bloka akın edince, kendi kendime : Bu gece bir şeyler olacak, dedim! Dayanamıyarak doğru bloka gittim! Nasıl gitmiyeceksin, kardeşim bütün köylü orada! Bir de şu elektrik lâmbaları yanmasın mı, traktörün elektriği var ya; müzik de çalıyor! Bayrak dalgalanıyor, harika...

Börek lâfını kesti :

— A be sen, bizi kandırmaya mı çalışıyorsun yoksa?

— Boğazım kuru, ne yapayım?

Börek, ona bir kadeh rakı daha verdi :

— Söyle bakalım şimdi, traktörü kim kırdı?

— E-e, çok acele ediyorsun! Biraz içeyim de öyle.

Andro gülümsedi ve yeniden anlatmaya başladı :

— Ta, lâfımıza gelelim! Bloka yollanıp, şarkı söylemeye başlayınca :

«Birlik şarkısı çınlasın...» dedi, ama beceremedi. İçerdekiler başlarını öbür tarafa çevirdiler. Andro, konuşmasına devam etti :

— Bloka girince traktör homurdanmaya başladı! Ve «Birlik şarkısı» kesildi. Bir ara Marin,

sizin ırgat tamir etti. Ve yine «Birlik şarkısı» etrafa yayıldı. Traktör, denizdeki vapur gibi ilerlemeye başladı. Bir de güzel hava, bir parlak ay... Gecenin serinliği insanın yanaklarını okşuyor... Doğrusu şimdiye kadar böyle hava görmemiştim! Bir de kuşlar cıvıldaşıyor...

Gatyo'nun keli kızdı :

— Sana bir tane kaptırırsam, sonbaharda gece yarısı kuşların nasıl öttüğünü görürsün! Bizi enayi mi zannediyorsun yoksa... Traktörü anlat!

Kooperatif bekçisi ballandıra ballandıra anlatıyordu :

— A be sefte gece vakti dışarı çıkmıyorum, ama kardeşim, ne diyeyim, çok güzel taneler dökülüyormuş gibi tohum da parlıyor. Yazık tohuma. Bu makinelerle tohumu ziyan ettiler. Ejder gibi yutuyor, sadece birkaç tane salıyor! Nerede kalıyor bu tohum yahu?

Andro kaş altından onları iyice süzdü. Börek ateş püskürmeye başladı :

— Makinelerinin beş para etmediğini biliyorum! Rus malı. Bu traktörler için bütün Bulgaristan'ı sattık be! «Bolgar» üzümünü yuttular, tütünümüzü içtiler, hayvanlarımızı yediler. Rus, bu makineler için bütün Bulgaristan'ı yağma edecekler. Traktörler de bir iş görse canım kurban!

Mirasçı öfkeli bir tavırla ona ayak uydurdu :

— Amerikalılar, yalnız Amerikalılar tekniğin babasıdırlar!

Andro, göğsünü kabartarak :

— A be makineye diyecek yok, ama bu Marin makineden anlamıyor ki. Cahil adam! Traktörü bana versinler de seyredin! Askerlikte teknik kumandasına dahildim ya, makinelerden anlıyorum!

Börek başını sallıyarak :

— Hiçbir şeyden haberin yok! dedi. Manda

arabasını bile süremezsin. E, sonra ne oldu?

— Sadece traktörü bana teslim etsinler, ötesini düşünmeyin!

— Peki, peki. Şimdi, traktör işliyor mu, işlemiyor mu? Arıza büyük mü?

Andro, onları yeniden kızdırmak istedi :

— Yok canım! Hemen tamir ettiler, şimdi ekiyor mu ekiyor... Mirasçı, bıyık altından gülme! Traktörle iyi çalışıldığını sen biliyorsun... Bir iki sıra ekti, tam kalpaklarımızı fırlatarak «ura-a-a» diye bağırmaya başladığımız zaman «Paak» diye bir hendeğe saplanıverdi.

Börek, Mirasçı ve Gatyo, birbirlerinin gözlerine baktılar.

— Rusya'da düz ovada sürmeye alışmış, burası alçaklı yüksekli! Parti sekreteri çok kızdı : «Sahayı niçin düzleştirmemişsiniz! Niçin temizlememişsiniz!» diyor.

Börek, Mirasçıya fısıldadı :

— Gördün mü? Tseko işini biliyor.

Gatyo, Andro'ya çıkışır gibi :

— E, şimdi ekiyor mu? diye sordu.

— Ne ekecek! Yerinden kımıldamıyor, sakat gibi yatıyor. Borusu mu patladı, herhangi bir vidası mı düştü, bilmiyorum. Yaklaşmama müsaade etmiyorlar ki, Marin, traktörün altına girdi, bir şeyler kurcaladı. Hepsi ona kızıyor, kolayını bulsalar dövecekler!

Bu defa Mirasçı, Böreğin kulağına fısıldadı :

— Burada mutlaka bizim parmağımız var!

Biraz dinledikten sonra Andro, onların konuşmalarından ilgilenmiyormuş gibi, yine anlatmaya devam etti :

— Herhalde bir yerinde arıza var. Kemiği çatlamış, o kadar! İşte şuram nasıl ağrıyor! Durup dururken birdenbire sancılarım tutuyor, iki adım

atamıyorum. Doktor «pendisit» diyor, «ameliyat olmalısın, zira bir gün yerinde kalacaksın!» Belki makinelerde de pendisit var.

Mirasçı derin bir nefes alarak:

— Çok iyi! dedi. Allaha dua ettik, o da duamızı kabul etti!

Andro, şükranlığını ifade etmek için Böreğin kendi eliyle ona doldurmuş olduğu kadehi bir solukta içti ve devam etti:

— O-o-o, onlar artık elle ekmeye başladılar. Artık çalım satmıyacaklar. Burunları kırıldı.

Odadakilerin gülümseyen yüzlerini gören Andro, heyecanlandı:

— Ayol bunun bir yumrukluk canı varmış be! Bakıyorum, dağ gibi büyük, canı ise bir avuç, ensesine iğne batırsan ölecek. Ne kadar yakıt döktüklerini gördüm ya, küçük bir şişe. Börek, ver bir şişecik bana, zira benim de yakıtım tükendi!

Uzaktan şarkı sesleri ve motor gürlemesi işitildi. Hepsi kulak kesildi.

Börek, birdenbire başını pencereye çevirip:

— Galiba arızayı bertaraf etmişler be! dedi.

— Alacakları olsun! Kesilen başa ilâç bulunmaz!

Mirasçı, yüzünü pencereye dayıyarak:

— Tamir etmişler! dedi.

Andro, rakısını içtikten sonra pencereye yaklaştı:

— Sahi be! Bu iş iyi değil ama... Hadi ben gideyim, bu gece nöbetçiyim, ikinci nöbet!

Andro çıktıktan sonra Börek derin bir nefes aldı:

— Başka çare yok, doyurup sulayacağız. Hiç olmazsa bir şeyler öğreniyoruz!

Konuşmayı pek sevmiyen Gatyo, birdenbire gürledi:

— Ufak iş bu! Yalnız Mito'nun vaziyeti kötü, başında ateş yanıyor! Sadece Mito çukura atlıyabilir.

Omuzuna gitarını almış olan Vasil odaya girdi ve :

— Baba, ben bu akşam çıkacağım! dedi.

— Nereye gideceksin bu vakitte be?

Vasil :

— Yeter bu soruşturmalar artık! diye babasına çıkıştı.

Börek, kızdı ve ensesine bir tokat indirdi. Stana onun elini yakaladı :

— Ayol sen de, Neşo!

Börek, öfkelenerek :

— Yine Mito'nun kızı peşinde koşacak! dedi. Bir şey yapsa, canım yanmaz, ama beceremez!

Yediği tokattan sonra kaçan Vasil kapıdan babasına :

— Moruk! diye bağırıp çıktı.

Stana, onun arkasından çıktı ve az sonra :

— Buyur Mito, içeri gir! diye sesi işitildi.

Yarı açık kapıdan giren Punço, terini siliyormuş gibi elini alnından geçirdi :

— Buraya getirinceye kadar kan ter içinde kaldım! Bana mahkeme lâzım değil, toprağımı mahkemesiz de alacağım, diyor.

Punço, Börekle Mirasçının arasına oturdu; kadehine rakı doldurdu ve bir solukta içti. Stana, hasta götürüyormuş gibi Mito'yu içeri soktu ve yapmacık konuşmaya başladı :

— Zavallı! Gidecek yeri yok, derdini dökecek kimsesi yok, evi yok, karısı yok! Of, of, of! Otur Mito; otur.

Börek, Punço'ya rakı doldurup, kulağına fısıldadı :

— Artık onunla sen uğraşacaksın! Kurt gibi

kalbini kemir. Bu gece her şey yapılmalıdır!

Börek birdenbire Stana'nın sözünü kesti ve Mito'yla tokalaştı :

— Hoş geldin Mito!

Diğerleri de ellerini uzatarak :

— Merhaba be hemşeri! dediler.

Börek, Mito'nun iskemlesini çekerek :

— Stana, ver bir kadeh daha! dedi. Sağlığımız için Mito'yla tokuşturalım!

Mito, sessizce oturdu, ufladı. Kendini biraz mahçup hissetti.

Börek Mito'ya rakı döktü :

— E, söyle bakalım, ne oldu? Bizim adamımıza verdiğim pusula iş gördü mü? Doktor Danof ne dedi? Doktor, bu gibi davaların uzmanıdır!

Punço, Mito'ya göz kırparak :

— Ne diyecek, parasını almış vesselâm! dedi. Ama bu soyguncuların burnundan çıkaralım bunun acısını.

Mirasçı Punço'ya dik dik baktı :

— E, soyguncu avukatlar da var, ama halkı düşünen bizim adamlarımız da var! Doktor Danof, kazada biriciktir!

Börek onların münakaşasını kesti ve Mito'yla tokuşturarak :

— Yeterin artık be! Haydi Mito sağlığımıza. Senin işin de yoluna girer elbette.

Sonra rakısını içip :

— Ben zannediyorum ki, bizim adamımız senin işine candan ilgi gösterecek. E, ne dedi? diye ilâve etti.

Mito, boğuk bir sesle cevap verdi :

— Dava açacağız, diyor. Ama bu mesele, siyasi bir mesele. Orada halletmeye bakın... Burada ise beni oynatıp duruyorlar. Parti sekreteri razı, ama Stamen oralı değil.

Punço, hemen ileri atıldı :

— Gördünüz mü, yine benim dediğim gibi olacak. İktidarın değişmesini bekliyecek! Ölme eşeğim ölme, yaza yonca biçeceğim! Yoo, ne yapacaksak şimdi yapalım.

Mirasçı onun kulağına fısıldadı :

— Acele etme, bütün işleri altüst edeceksin. Sonra köpek gibi tepelerim seni, bilmiş ol!

Mito, iki üç defada rakısını içti, ıstırabı biraz sindi ve canlandı :

— Karıma karşı da dâva açacağım. Onu da başımdan defedeceğim!

Punço, sevinçle :

— Gördünüz mü, yine benim dediğim gibi olacak! dedi. Toprağı olmadıktan sonra karıyı ne yapacak! Şimdi tarla sahibi olmak güç, karı ise istediğin kadar... Elini sallasan ellisi...

Mito, bir kadeh daha içti. Kederle :

— Arkadaşlarımın, karılarıyle nasıl anlaştıklarını görünce, kalbim kan ağlıyor... Küçüklüğümden beri kendime bir yuva kurayım diye savaştım... Şimdi karım bana böyle yapsın, dedi.

Stana, Mito'nun kadehini çabucak doldurdu :

— Karı işi kolay. Sana kız bulacağım, Mito, kız! Sen sadece söyle!

Börek başıyle dolabı işaret ederek karısına :

— Mito'ya meze versene, sucuk yok mu?

Mezesini yiyen Mirasçı, kadehini kaldırdı :

— Haydi sağlığımıza! İçelim Mito, kafaları bulalım da, ihtiyarların dediği gibi istersek keçiyle çift sürelim!..

Börek, Mito'nun rakıyı içmesini bekledi, sonra kurnazca, tatlı tatlı konuşmaya başladı :

— İşittiğime göre Mito, belediye, yani Stamen, bahçene de el koyacakmış! Fırın ve çamaşırhane kombinası yapacaklarmış oraya.

Punço hemen atıldı :

— Ama kombina sadece kooperatörler için olacakmış!

Stana ise, mezeyi masaya koyup, ilgisiz görünür gibi :

— Kooperatörlerin karılarının da müşterek olacaklarını söylüyorlar! diye ilâve etti. Öyle ya, orada beraber kalkıp yatacaklar. Mito, sakın gücenmeyesin?

Mito, kaşlarını çattı.

Punço, Mito'yu dürterek :

— Siz ne zannediyorsunuz, Mito buna göz yumacak mı sanki? dedi. Mito, ne diyeceksin?

Börek Punço'nun dirseğini dürttü :

— Sen bu işe karışma!

Stana Mito'nun etrafında telâşla dolanarak başının üzerine dikildi, bir parmağını yanağına dayadı, diğer eliyle dirseğini tuttu ve konuşmaya başladı :

— Ama Gena da bir ağız açmış! Temenujka da ondan yana! Hep bize karşı koyuyorlar. Gûya biz seni kandırıyormuşuz. Seni ne kandıracağız biz? Sen, bir baş lâhana için başkandan izin almak lâzım geldiğini görmüyor musun? Dona'ya bir karpuz için beş gündelik ceza kesmediler mi? Gena ise biz seni kandırıyormuşuz, diye konuşup duruyor.

Mito elini salladı :

— Boş lâf! Ben kör müyüm sanki?

Stana konuşmasına devam etti :

— İşte şimdi de, Gena senin önünde kabahatli olduğu halde ben sana söylüyorum, git onu evine topla... Hatâ etmeyen karı var mı?

Gizlice Mirasçıya göz attı ve şöyle devam etti:

— Ama kooperatörlerden vazgeçsin... İşittiği-

me göre, onu brigada yönetmeni de yapacaklarmış!

Mito masaya bir yumruk vurdu :

— Ne? Gidip yalvarayım mı? Dünyada bu işi yapmam. Onların avlusuna ayağım basmıyacak.

Börek onu daha da öfkelendirmek istedi:

— Mito haklı. Önce Gena diz çöküp af isteyecek, ancak o zaman düşünürüz!

Stana :

— Hadi Gena'yı bir tarafa bırak! diyerek işi kapatmaya çalıştı, fakat aynı zamanda ateşi körüklemek gayesiyle :

— Yanılmış, fazla konuşmaya hacet yok! Ama çocukları niçin kışkırtmış? Bu akşam Boyan'ın, babasından nasıl kaçtığını görünce içim sızladı.

Gatyo, gözlerini faltaşı gibi açarak :

— Sahi mi söylüyorsun? diye sordu.

Stana, hep aynı tavırla devam etti :

— Mito kendi söylesin! Hem de ona «Boyan» diye seslendi. Çocuk babasını görünce kaçtı.

Mito, derin bir iç çekerek :

— Kaçtı! dedi.

Punço etrafına bakındı ve yapmacıktan dert yanmaya başladı :

— Gördünüz mü, yine benim dediğim olacak! Öz evlâtları ondan kaçsınlar, bu görülmüş şey mi be...?

Mito başını sallayarak :

— Temenujka da, beni görünce kaçıyor! dedi. Onu da kandırdılar, kursa göndereceklermiş!

Börek ayağa kalkıp gezinmeye başladı :

— Bu komünistler aklına estiklerini yapıyorlar. Bütün halk onların yaptıklarını görsün : babayı çocuklardan, karıyı kocasından ayırdılar! Bunlarda insaf yok, dinsiz kimseler. Papaz : «Bunlar iktidardayken bir damla yağmur yağmıyacak! Baş-

larını yılan gibi ezmeliyiz! Bunlarda ne kalp, ne vicdan var!» demekle haklı.

Mirasçı, sinsi sinsi Mito'nun üzerine eğildi ve kulağına yavaşça fısıldadı :

— Mito, bu iş yoluna girecek, merak etme. Bu işle uğraşacak insanlar var, ama sabretmek lâzım.

Mito, rakısını içerek yumruğunu masaya vurdu :

— Ne, sabredeyim mi? Beni kasaplar gibi parça parça kessinler, ben de sabredeyim, öyle mi? Yağma yok!

Ayağa kalkarak, yumruğunu salladı :

— Sabretmiyeceğim! İntikam alacağım!...

Punço muzafferane bir tavırla :

— Gördünüz mü, yine benim dediğim olacak! dedi ve Mito'ya yaklaştı :

— Mito, yalnız bu traktör senin ekmeğini yedi, ama bakalım buradakiler ne diyecekler... Traktör yokedilmeli!

Bunları söyledikten sonra Punço, Mito'yu sandalyesine oturttu ve kulağına birşeyler fısıldadı.

Mirasçı da Mito'nun yanına yaklaştı:

— Öyle ya, bu esarete tahammül edilmez! Dilenci değneğine çevirdiler adamı. Cebinde bir levası bile yok, gidip elâleme yalvarıyor. Haydi biz Börekle vereceğiz, ama cebinde para olduktan sonra başkadır. A be insan hastalansa, ilâçlarını almaya para bulamıyacak...

Börek de yerinden kalkıp Mito'nun etrafında dolaşmaya başladı :

— Bakıyorum oğlu, makineleri seviyor. Yarın üniversiteye göndereyim derse, yalnız kitaplarını almak için parası olmıyacak!

Stana, kocasına elini sallıyarak :

— Ayol sen de, ne üniversite lâfını ediyorsun!

diye itirazda bulundu. Evlenecek kızı var, bakarsın yarın kısmeti çıkar evlenir. Sorarım size, çeyizini neyle yapacak? Düğündür bu, çalgıcılar için parası olmıyacak!

Mito uflıyarak yerinden kalktı :

— Ümidim kalmadı artık! Ama öyle intikam alacağım ki, sağ oldukça beni unutmayacaklar. Ben başımı torbaya koydum.

Punço, onu kışkırtıyordu :

— Onların hakkından intikam gelir, Mito!

Mirasçı, dostça elini Mito'nun omuzuna koydu:

— Hiç kimse onu takbih etmiyecek. Bilâkis, herkes : «Aferin, nihayet iyi bir Bulgar bulundu!» diyecek. Biz toprağımıza bağlıyız. Topraksız köylü kaç para eder?

Stana Mito'ya aşırı iltifat göstermeye çalıştı :

— Mito, sen yine gel! Evimizde de yatabilirsin. Ne halde olduğunu görmüyor muyuz sanki! Canın istediği zaman yiyeceksin, istediğin zaman uyuyacaksın! İnsan değil miyiz?

Börek, karısının önüne dikilerek, Mito'nun yüzüne baktı :

— Biz onu bırakmıyacağız! Mito, bizim adamımız. Geçen gün avukata gitmeye kalktı : Paran var mı? diye sordum. Yok, dedi. Eline poliçesiz, hiç bir şeysiz, candan bin leva sıkıştırdım. Öyle miydi, Mito?

Mito, «evet» anlamında başını salladı.

Mirasçı, ona elini uzatarak :

— Haydi Mito, güle güle! dedi. Bildiğini yap. O senin işin. Beni de böyle yakalarsa, ben de affetmem!

Börek de :

— Hayırlı geceler, diyerek onunla tokalaştı ve hafifçe kapıya doğru itti. Halini anlıyorum.

Gatyo da, vedalaşırken kulağına :

— Adamakıllı öç al be! diye fısıldadı.

Punço'nun açtığı kapıda dikilmiş duran Mito, yarı sarhoş bir halde sallanıyordu :

— Karım yok, çocuklarım, evim yok... Toprağımı aldılar... Şimdi âdeta sonbahar yaprağı gibiyim! Rüzgâr beni ne tarafa götürürse, orada da çürüyeceğim. Ama çürümeden evvel onlardan öyle öç alacağım ki, bütün köy ayağa kalksın!

Birini öldürecekmiş gibi elini salladı.

Punço :

— Haydi, Mito! diyerek onu dışarı çekti. Mito sallana sallana çıktı.

Elini ağzına koymuş olan Stana:

— Hi-hi-hi! diye alaylı alaylı gülmeye başladı.

Börek ise, Mirasçıyı ve Gatyo'yu kucaklıyarak:

— Haydi-i-i! diye bağırdı. Silâhlı mücadelemiz şimdi başlıyor!

26. GECE EKİMİ

Ortalık çoktan kararmış. Ateşler yanıyor. Yolda kamyon gürültüsü işitiliyor ve fenerleri blokları ışıtıyor. Büyük petromaks lâmbası birinci brigadanın bloğunda mehtap gibi parlıyor.

Traktör fenerinin aydınlığı altında Kazak, beyaz bir patika üzerinde yürüyormuş gibi gençlere doğru ilerliyor.

Tohum yüklü arabanın yanından geçiyor ve arabacıya : «Tohum yetecek mi?» diye sorduktan sonra, cevabını beklemeden ve yeteceğine bizzat inanarak, petrol bidonuna doğru inanla yollanıyor. Dolu olup olmadığını yokluyor ve petromaks lâmbasının, beklenen yağmurun nemliğinden bulanmış mehtap gibi beygir ekim makineleri tozundan kaplı olduğu birinci brigadaya doğru yoluna devam ediyor.

O taraftan Dena ablanın :

... Geceledim, Rado, geceledim
bu büyük tarlada...

şarkısını söyliyen kadın sesi işitiliyor. Ova çınlıyor. Sanki gökyüzü yıldızlarla beraber kooperatif bloklarına inmiş. Her yer pırıl pırıl.

Köy ise karanlığa bürünmüş. Tek bir köpek havlamıyor. Herkes uyuyor. Yalnız bir adamı uyku tutmuyor. Gölge gibi sokaklardan geçiyor ve kıra yollanıyor. Bu adam yürümüyor, âdeta uçuyor. Bu gece onu saran ve kırdaki aydınlıklara doğru sevkeden şey ne acaba?.. Bu, kooperatifin başkan yardımcısı Tseko. Geyik gibi süratli ince ayaklarıyle koşan sıçrayışlarla yürüyen Tseko... Gece yarısında niçin böyle endişeli acaba? Hayvanları gönderdi, bütün brigadalara tohum dağıttı, petrol verdi, her şey yerli yerinde! Niçin yatıp uyumuyor? Kazak artık nöbette, onu rahatsız edecek ne var?

●

Sabahleyin erkenden, kahvaltı yaparken Tseko, her zaman olduğu gibi, diğer aile üyelerinin o gün ne yapmaları gerektiğini söylüyordu. Oburcasına yiyor, büyük lokmalardan yanakları şişiyor, bütün yüzü hareket ediyordu. Buhar kalkan tabaktan çorba içiyor, acı biberi ısırıyor ve emir veriyordu :

— Ana, henüz kenevir saplarını tiftiklememişsin. Mahzende çürüyecekler. Bugün bu işi hallet.

Dişsiz ağzını şapırdatarak ihtiyar kadın, Tseko'nun işitmek bile istemediği, bir şeyler mırıldanıyordu.

— Sen de, karı, Nanka'yla Yana deresinden

kuru ot taşımaya gideceksin; zira bir yağmur yağarsa, çürüyüp kalacak.

Tıpkı anasına benziyen, iri göğüslü, kırmızı yanaklı iriyarı kızı :

— Ben gidemiyeceğim! diye itirazda bulundu. Ben gençlik blokunda gündüz nöbetçisiyim, bakarsın akşam nöbetine de kalırım.

Tseko kaşığını sofraya vurarak :

— Sus! dedi. Önce kuru ot taşımaya gidecek, sonra kooperatifin isine bakacaksınız!

Kızı, sinirlenip sofradan kalktı :

— Sen ne biçim başkan yardımcısısın! Önce hususi mülküne bakıyorsun, sonra...

Köpek havlaması, Tseko'nun daha sonraki emirlerini yarıda bıraktı. Kapıda, Neşo'nun iriyarı vücudu göründü. Şişmanlıktan sallanıyordu. Ağır ağır nefes alarak içeriye girdi ve eski muhtar usulünce selâm vermek için elini kaldırdı. Kadınlar sofradan kalktılar. Tseko, Neşo'nun bu ziyaretinden şaşırarak, bir an durakladı ve misafirine çorba teklif etti; fakat Neşo onun bu davetini reddetti. Tseko'nun son lokması boğazında kaldı. Kadınlar sofrayı kaldırdılar, çabucak odayı süpürdüler ve Neşo geldiğinde her zaman olduğu gibi, onları yalnız bırakmak için birer birer odadan çıktılar.

Kapının eşiğinde ihtiyar kadın, gelinine :

— İyi değil bunun işi dedi ve bakışiyle, âmirane bir tavırla sandalyesinde oturan ve sedefli çubuğuyle sigarasını içen Neşo'yu süzdü. Tseko sapsarı kesilmiş, yutkunuyordu.

Neşo, fısıltıyla konuşmaya başladı :

— Sen ne yaptığını biliyor musun? Kararlaştırdığınız gibi bu gece ekimini bitirirseniz, herkes komünistlerin ardından gidecek.

Tseko dudaklarını ısırarak :

— Ne yapayım!.. cevabını verdi. Mito'yla iş

daha kolaydı, itiverdik çukura, hem de Deyan'ın arada sırada beni soruşturup izlediği bir anda...

— Gece ekimi yapılmamalı. Bütün plânları suya düşürmelidir. Emir böyle. Geri kalanı senin işin. Sonra ihtarda bulunmadı demiyesin.

Tseko ağlıyacak gibi ufladı :

— Ama ellerimin bağlı olduğunu görmüyor musun?

— Bu senin işin, dedi. Makinelerden anlıyorsun... Kolordudayken makinelerle uğraşmışsın, traktörün bir vidasını söküp işini bitereceksin.

— Onlar makineleri gözleri gibi koruyorlar!

— Dinlenirken... Fırsat bulacaksın, sana akıl vermiyeceğim!

Çubuğunu çekerek Neşo odadan çıktı ve onu kendi yağında kavrulmaya bıraktı.

Tseko bütün gün gece ekimine hazırlandı ve geceleyin nasıl engel olmayı düşündü. Önceden içine giren korku kaybolmuştu. Neşo, külle örtülü korlar gibi kalbinde yanan komünistlere karşı nefretini eşeledi. «Akdeniz bölgesinde insanları soyup öldürdüğünü bir öğrenirlerse, hayvanlarını kestiğin gibi, sana bıçağı çekerler!» Tseko, ihtiyat askeri olarak kolorduya gönderilmişti. Daha doğrusu, bir gece, genç asteğmen olan Neşo'nun oğlunun eşya dolu iki arabayla döndüğünü görünce, o da seferber edilmesini istedi. Neşo'nun oğlu onu menzil taburunun levazım memuru olarak yanına aldı ve ikisi ellerini kana buladı. Yunanistanlı Museviler Seres'ten sürgün ediliyordu. Tseko azgın bir kurt gibi geceyarısı evlere akın ediyordu. Kapıları kırıp eline geçeni alıyordu. Önce yaylı yataklara, mobilyalara düşkündü; sonra genç şefinden örnek alarak, sadece küçük, kolayca taşınacak, fakat kıymetli şeyler seçmeye başladı... Gümüş veya altın haç aramak için kızların boynunu

karıştırıyor, tavanları araştırıyor, altın eşyalarını nereye sakladıklarını söyletmek için nineleri dövüyordu. Partizan olarak dağa kaçan sevgilisinin verdiği altın yüzüğü zorla alıp kızkardeşinin ırzına geçmek istediği sırada odaya giren on beş yaşlarındaki o karagözlü Yunan delikanlısının yüzü hâlâ gözlerinin önünde. Delikanlı hemen bir iskemle kaldırmış ve ırz düşmanının kafasına indirmek istemişti, lâkin Tseko, çeviklikle geri dönmüş, yakalamış olduğu kurbanının kanını tatmış olan azgın bir kaplan gibi çocuğun üzerine atılmıştı. Kendine gelen kızkardeşi, Tseko'ya iskemleyi vurunca Tseko yüzüstü düşüvermişti. İkinci bir hamleyi beklemiş olsaydı, belki de yerinden bile kalkamıyacaktı.

Teğmen, olayı öğrendiği zaman başını salladı ve :

— Seni gidi kart teke seni, genç kızlara da saldırmaya başladın, öyle mi, dedi.

Tseko, sapsarı kesilmişti.

— Şimdilik bu meseleyi kapatacağım, ama şimdiden sonra bensiz böyle bir işe girişmiyeceksin, zira komutan öğrenirse...

Bunu söylerken teğmen, tebessümünü gizlemek için başını arkaya çevirdi. Bu anda canlandırdığı manzaralar birbirini kovalıyordu. Hele bir defasında albayın emri üzerine şehrin en güzel Rum kadınlarını toplayıp, akşam çırıl çıplak soyarak, bahçeye yakılan ateşten atlatmıştı. Albay bıyıklarını kıvırıyor, en güzelini seçerek eğlenceden sonra yanına çağırıyordu.

Şimdi Tseko saçağın arkasındaki eski erik ağacı altında gümüş ve altın dolu bir çömleği gizliyor. Dokuz Eylülde elinden alacaklarından korkmuştu. Fakat Neşo'nun oğlu teğmen, onu ele vermeden halk tarafından öldürülmüştü. Sadece Neşo

biliyordu, fakat o da onu ele vermedi. İlk günlerde çok ürkmüş olan Tseko tehlikeyi atlattı. Bir süre koyun ağılında gizlendi. Günün birinde gelip onu çağırdılar :

— Buralarda yalnız başına ne duruyorsun. Gel idareye seçeceğiz seni!

Dokuz Eylülden sonra meydana getirilen çiftçi birliği adına Tseko temsilci olarak gösterilmişti. Kolordudaki işlediği cinayetler, 1943 yılının sonbaharında terhis edildikten sonra gece yarısı istasyondan arabasiyle iki defa eşya getirdiğine dair kimse hiçbir şey bilmiyordu. Herkes, Tseko'yu iyi bir çiftçi, toprağı için canını veren bir adam olarak tanıyordu. Vaktinde halk bloku zamanında Stamboliyski ve portakal renkli bayrak hakkında sık sık konuşmayı sevdiğini, fakat partileri dağıttıkları zaman gittikçe daha suskun olduğunu, köstebek gibi çalışıp ambarları doldurduğunu, zahire ve hayvan sattığını ve para yığdığını, nihayet kendisine bir harman makinesi satın almayı veya motörlü değirmen yaptırmayı kararlaştırdığını herkes biliyordu. İki yüz dekar işlek toprağı, on dekar bağı, çayırları ve çok malı vardı... Başkasının yerinde olsaydı, birkaç ırgat alacaktı. Fakat Tseko avlusuna tek bir ırgat sokmadı. Ailesiyle birlikte ilkbaharın ilk günlerinden sonbahara kadar toprağını işliyordu. «Irgat alayım da, ona ben mi ırgatlık yapayım, yağma yok!» diyordu. Adeta bir hayvan gibi sabahtan akşama kadar çalışıyor, herbir işini de halledebiliyordu. Geceleri bile evine gelmiyordu. Bayram günleri hiçbir zaman onun giyinip çıktığını görmemişlerdi. Yeni bitkiler hakkında agronomlara danışıyordu. İlk olarak şeker pancarı, soya ekti. Faşizm zamanında Tseko, suskun ve iyi bir çiftçi olarak biliniyordu; bundan dolayıda ne o zamanki idareciler, ne de Dokuz Eylülden son-

ra sorumluluk aradılar. Muhtarken Neşo'nun çok defa ona danışmasına rağmen, bütün köy Tseko'yu tarafsız olarak telâkki ediyordu. Komünistlerin ondan sorumluluk arıyacakları korkusu, kısa bir zamanda kayboldu. Tseko idareye girdi. İktidar, onun gibilerinin menfaatine karşı yeni kanunlar çıkarıyordu. Tseko bu kanunları sesizce kabul etmeye mecburdu. İdare, çoğu miras kalan mülküne el koymadı, fakat mali durumuna göre ona vergiler yükletiyor, serbest olarak zahire ve malını satmakta, para kazanmakta onu tehdit ediyordu. Böylece, vadide, motörlü değirmene sahip olma hülyası da suya düştü...

Tseko emirleri üzüntüyle yerine getiriyordu. Bazı defa kendisi ve kendi adamlarını müdafaa etmeye çalışıyor, fakat bu çabucak meydana çıkıyordu. Tseko boynuzlarını kâh gösteriyor, kâh saklıyordu. Kırlef gelince Tseko suikastın ağına düştü.

Kırlef Tseko'yu suç işlemeye sevkediyordu. Onun: «Tahrip edin, yakın!» diyen sözleri kulağında çınlıyor ve karanlık ekim ayı gecesinde esen şiddetli bir rüzgâr gibi onu sarıyordu.

Eğer vaktinde Stamboliyski Amerika ve İngiltere'den yana olsaydı, Alman asıllı çarı kolayca defedebilecekti! O ise işi gevşek tuttu, orduya sırt çevirdi, Almanların kurşunlarına karşı açık göğüsle çıktı... Şimdi adamlarımızın aklı başına geldi, İngilizlerin ve Amerikalıların teklif ettikleri silâhı aldılar...» Tseko'nun, gümüş ve altın dolu küpü çıkarıp vadide motörlü değirmen kuracağı, aşağıda nehrin kenarında büyük bir çiftlik yapacağı, kızını yüksek rütbeli bir subay veya devlet adamıyla evlendireceği zaman pek uzak değil... Akdeniz bölgesinden gaspettiği ayaklı dikiş makinesini kızına çeyiz olarak verecekti. Bundan dolayı onu gözü gi-

bi koruyordu. Ayakkabı makinesini ise daha o vakit sattı.

Kooperatif bloklarında ışıklar parıldamaya başlıyordu. Tseko fenerlerin ve ateşlerin birbirine karışan ışıklarını görerek ekim makinelerinin ve traktörün gürültüsünü işitince, kendini âdeta bir savaş meydanında gibi hissetti. Savaş meydanı ardından emekliyerek bir düşman gibi karanlıkta kayboldu. İşte bir dakika sonra bu gürültü duracak, motor susacak.

Zifiri karanlık. Bir gölge gençlik blokuna giriyor ve bir çukura yatıveriyor. Traktörün fenerleri yatan vücudu bir an aydınlatıyor, fakat o, siyah çizgili yağmurluğunun kukuletesini kaldırıyor ve yüzünü örtüyor. Traktör, sağlam ve ritmik uğultuyla gelip geçiyor; toprak titriyor, uğultu yine kayboluyor.

Vadiden «Ehe-e-ey!» diye bağıran kısık sesler geliyor.

Bayırların ötesinden bir fligornanın nağmeleri işitiliyor.

— Bitirdiniz mi-i-i...

Bir erkek sesi :

— Az kaldı-ı-ı! diye ortalığı çınlatıyor ve az sonra Kotso Sıbin'in fligorna sesi karanlık geceyi yarıyor.

Köy tarafından ayak sesleri, bağırışmalar ve kahkahalar işitiliyor. İkinci nöbet geliyor. Yine aynı vücut çukurdan başını kaldırıyor ve fenerlerin ışığı altında yeniden yere yatıyor.

Traktör, gayet yakında, blokun bir kenarında duruyor. Birinci nöbete dahil gençler, onların yerini almaya gelen arkadaşlarına hitaben :

— Nanka, sen misin, ha bakalım bizi geçebilecek misiniz! diyor ve şunu bunu toplayıp gidiyorlar.

Temenujka, arkadaşlarıyle birlikte Marin'in yanından geçiyor. Marin, ciddi bir tavır takınarak :

— Ben ikinci nöbete de kalıyorum! diyor.

Temenujka :

— Sen galiba görülmedik zafer kazanmak istiyorsun! diye onunla şakalaşıyor.

Marin onun arkasından yürümeye başlıyor.

— Şimdi de ne yapmak istiyorsun?

— Dur, makine dinlenene kadar kal biraz...

— Sen bırak beni de, makinene bak... Zira her çeşit insanlar var.

— Bu vakitte kim cesaret edecek! Varsın makine biraz dinlensin. Onun da canı var.

Marin makineden uzaklaşıyor.

Temenujka'yı belli etmeksizin arkadaşlarından ayırabilmek için Marin, yavaş yavaş yürüyor ve onu lâfa tutmaya çalışıyor.

— İdare heyetinin ne karar aldığını biliyor musun?

Bunun farkına varan Temenujka, gençlik idare heyetinin kararı hakkında söz olduğunu işitince yavaş yavaş yürümeye başlıyor. Hiçbir şey onu, karanlıkta Marin'le yalnız, bir arada tutamazdı. Çünkü bundan sonra Kunka'nın sataşmalarına yol açacaktı. Fakat mademki gençlik idare heyeti önemli bir karar almış, onu işitmeden geçemezdi! Merakla durdu.

— Söyle bakalım!

— Ekimi bitirdikten sonra, seni agroteknik kurslarına göndermeyi kararlaştırdık.

Temenujka, birdenbire geri çekildi :

— Marin, benimle alay etmesene!

Gözlerinde güceniklik belirdi:

— Ben öbürü gibi değilim... Anladın mı?..

Marin ne yapacağını şaşırdı.

— Ama ne olmuş! Niye ağlıyorsun?

— Bana söylediler, her şeyi söylediler.

— Ama ne var, söyle Allahaşkına. Hiçbir zaman böyle ağlıyabileceğini tahmin etmemiştim.

Temenujka, gözyaşlarını sildi ve yavaşça fısıldadı :

— Elâlemin kızlarını aldatıyorsun.

— Ama dediğim doğrudur, idare heyetindeki arkadaşlara sor istersen. Senin adaylığını incelerken, bir çok hususlar göz önünde bulunduruldu...

— Aynı şeyi Tseko'nun Nanka'sına da anlatmışsın... E, ne yapalım, babam kabahatli, Nanka ise zengin bir adamın, başkan yardımcısının kızı...

— Temenujka! Söylediğin lâfları düşün!

— Ne! Ben dün akşam, beraber yürüdüğünüzü ve konuştuğunuzu gözlerimle gördüm.

Marin, sevincinden gülmeye başladı. Temenujka onu seviyordu. İçinden, dudaklarıyle bu gözyaşlarını içesi geliyordu :

— Onunla bu mesele hakkında konuşuyordum. Zaten beni o durdurdu, bana sataştı ve soruşturmaya başladı : «Beni gönderecek misiniz?.. Sana güveniyorum!.. Size, benim de bir şeyler yapmağa muktedir olduğumu göstermek istiyorum. Yeter artık başıma geçmişi taktığınız...» Konuşmamız buydu.

— Ya sen ne dedin? Tıpkı bana söylediğini mi söyledin?

— Nasıl söyliyebilirim! Bu hususta karar var! Sakın ben... amma da ha... Yalnız babasıyle öteye beriye baş vurmasını önliyebilmek için ona, bu meselenin henüz halledilmediğini, bu hususta bir karar alabilmemiz için, partide ve kaza komitesindeki yoldaşlara danışmamız lâzım geldiğini söyledim. Onu reddettiğimizi doğrudan doğruya söyle-

medim. Oturumda onun aleyhinde konuşma yaptım.

Temenujka sakinleşti :

— Partiye de sorduk. Oradan da, senin adaylığınla onunkisi arasında mukayese bile yapılamıyacağını söylediler.

Sorunun cevabını bilmiş olsa da :

— E, neden? diye sordu. Marin'in ağzından da cevabı işitmek hoşuna gidiyordu.

— Sen nedenini biliyorsun. En çalışkanı olduğun için!

Temenujka gülümsedi.

— E, mademki, parti de...

Marin kolunu hafifçe kaldırdı. Temenujka'nın belini sardı ve kucakladı.

Sakinleşmiş olan Temenujka, sıcak bir kanadın altına sığınıyormuş gibi ona sokuldu. Kolunda Temenujka, onu destekliyen, himaye eden, ileri doğru sevkeden ve bütün kalbiyle insanlara hizmet edebilmek için onu yükselten ve cesaret veren yenilmez bir kuvvet hissediyordu. Marin'in yüzünde o, partiyle en yakın teması, kalbinin çarpmasında partinin sağlam nabzını, sıcak nefesinde ise, onun gibi yetişmekte olan nesle karşı hararetli sevgisini görüyordu.

Temenujka, hülyalara daldı :

— Biliyor musun ne iyi olacak! Sovyet yoldaşları gibi, birşey yapmamızı istiyorum... Eh Marin!.. Sovyet romanlarında okuduğumuz, bizde de ne vakit gerçekleşecek acaba?

— Gerçekleşiyor işte! Görmüyor musun? İdare bizim elimizde! Bizler, bolşevik partisinin oradaki çeşitli karşı devrimcileri temizlediği gibi, hainleri yavaş yavaş tepeliyeceğiz...

Zifiri karanlık onların yanan gözbebeklerinde eridi. Doğudan, onların kurmakta olduğu dün-

yanın pembeliği esmeye başladı. Onlar, susamış olan dudaklarını birbirine değdirdiler. Nihayet Marin, hep Temenujka'ya söylemek istediği önemli şeyi söyledi. Temenujka ise, uykudan uyanırcasına bir an şaşkın gibi kaldı, sonra çoktan karanlıkta kaybolan arkadaşlarına yetişmek için koşmaya başladı. Bunca zamandan beri beklediği ve üzüntüyle ondan kaçındığı bu buse, ona kanat verdi ve hiçbir şeyden korkmadan karanlık yolda aşağıya doğru uçtu. Büyük saadetin başladığı en korkunç ve en tatlı şey, geldi. Başı dönüyordu, ama yönünü kaybetmiyordu. Halen, etraf gayet karanlık ve başı sersem gibi olduğu halde yürüdüğü yol onun için her zamandan daha aydındı.

Sakinleşmiş bloku saran zifiri karanlık Tseko'yu, köstebek gibi çukurdaki başını kaldırmaya sevketti. Küçük fırlamış gözleriyle etrafına bakındı. En uygun zamanın olduğunu gördü ve yağmurluğunu bir tarafa atarak, traktöre doğru koştu. Kapağını kaldırdı, telleri kopardı ve çabucak magneti çıkardı. Birkaç adım geri çekildi, sürülmüş tarlada bıçağıyle bir yer kazdı ve belli olmıyacak bir şekilde magneti gömdü. Bir iki defa çiğnedi ve nöbet yerine doğru yollandı.

Marin, sevinç içinde beygire biner gibi traktörün üzerine atladı. Manivelâyı çekti, ama traktör hareket etmedi. Marin ikinci defa motörü çalıştırmak istedi, fakat traktör yerinden kımıldamadı. Marin yere atladı, kapağı kaldırdı ve hayret içinde donakaldı. Magnetin yerinde boş bir delik gözüküyordu. Gençler, traktörün ansızın durduğunu işitince derhal koştular. Hepsi :

— Ne oldu? diye sordu.

Fakat Marin'in izah etmeye hali kalmamıştı. Yalnız elleriyle magnetin yerinde olmadığını gösteriyordu.

— Herhangi biri bunu karıştırmış! dedi ve suçluluk duygusu onu büsbütün takatsiz bıraktı. Yepyeni makinesinin, burnunu toprağa saplamış ve bir yana yanlamış acıklı bir halde durduğunu görünce ağlıyası geldi. Ter ve yağ içinde, birinin şaka için magneti bir yana atmış olduğu fikrine kapılarak, etrafta dolaşıyor, toprağı eşeliyor, traktörün altına sokuluyordu.

— Ah, anasını!... diye Marin'in ilk defa sövdüğünü işittiler.

Kâh traktörün altına sokuluyor, kâh biniyor, alet dolabını karıştırıyor, kapağı kapayıp açıyordu. Nihayet, sanki traktörü temizlerken herhangi bir vidayı sokmuş gibi mânasızca ceplerini karıştırmaya başladı.

Diğer brigadalardan da kooperatörler geldi. Kenardan bakıyor ve onunla beraber üzülüyorlardı. Kooperatiften memnun olmıyan bazı kimseler gizlice gülümsüyorlardı. Sonra ellerini sallıyarak lâf atmaya başladılar :

— Haydi gidelim be, boşuna vakit kaybetmiyelim. Zira bizim traktörler bizi bekliyor. Öküzlerimin burmaları yerinde, üğendireyi kaldır, istediğin kadar sür!.. Sabahları yağını koydun mu, ta akşama kadar sürer... Bundan bir şey olmaz... Tamam biz de biraz dinlenelim... zira çok yorulduk!

Kooperatörler kaş altından bakıyor ve susuyorlardı. Onlar, o kadar büyük bir sahayı süren, merayı yaran ve şimdi sonunda işi bitirmek üzereyken arızaya uğrayan traktörlerinin her an çalışabileceğini ümit ediyorlardı. Bundan başka, onlar, Neşo'nun yanında çalışırken, motorları bazı defa Neşo'nun kasabadan çağırdığı uzmanlardan daha iyi tamir eden Marin'e de inanıyorlardı. Bir saat geçmişti, ortalık aydınlanmağa başladı.

— Dün azgın beygir gibi çalışsın, şimdi de birdenbire dursun. Burada düşman eli var!

— Makinelerden kim anlıyor da burasını karıştıracak!

— Ama nasıl olur, dün saat gibi çalışıyordu. Marin, ne diyeceksin, eksik olan parçanın yerine başka parça konamaz mı? diyerek yine traktörcünün etrafını sardılar. Ama Marin utancından yerin dibine girmişti.

Onlara ne cevap vereceğini bilmiyen Marin :

— Çekilin buradan, rica ederim, serbestçe çalışabileyim! diye onları kovuyordu.

Kooperatörler yine bir kenara çekilip ekim makinesinin yanına oturuyor ve konuşmaya başlıyorlar. Hiçbir şeyden memnun olmıyan, hep bir kusur bulan, idarecileri veya umumiyetle kooperatif işletmesini tenkit etmeyi seven Vasil de burada. Traktörün arızasına sevinen Vasil, hislerini açıklamakta acele etmiyor, diğerlerinde memnuniyetsizliğin belirmesini bekliyor ve ancak o zaman başlıyordu.

Herhangi biri :

— Belki de fabrikadan öyle çıkmış be! diye sesleniyordu. Vasil zaten bunu bekliyordu. Yüz parçada biri kusurlu olabilir.

— Amma nasıl olur, bir yıl çalıştı, şimdi birdenbire...

Sigarasını rahat rahat içen Vasil, sanki bu mesele onu ilgilendirmiyormuş gibi :

— Ayol, Rus makineleri hep böyledir! dedi. Görünüşte iyidirler, ama işe gelince yaramazlar... Rusların çeliği yok da ondan... Teknisyenlerle konuştum ya, bize gönderdikleri bütün traktörler böyleymiş... Bir sene çalışıp duruyorlar... yumuşak çelikten yapılmışlar, bir vidası yıprandı mı işi bitiyor...

Kooperatörler hiç bir itirazda bulunamazdı. Silâhsız kaldılar. Bundan cesaret alan Vasil, dudaklarına yapışmış olan sigarasını ihtirasla çekip ilk başarısından ileri gelen memnuniyetini gizlemeden konuşmaya devam ediyordu :

— Amerikan makineleri başkadır. Hem güzel, hem de sağlam. Amerikanlar ustadır, Ruslar da bunu itiraf ediyorlar. Orada hurda yok. Geçen gün kasabaya gitmiştik ya pazarda kaza kaymakamının arabasını gördüm. O da Amerikan malı. Bir şoförün gözü kaldı arabada. «Bu araba benim olsa, diyor, bütün hayatım boyunca çocuklarımı beslerim.» Rus arabaları var ya, beş para etmiyor onun yanında...

Diğer bloklarda çalışan yeni gelen kooperatörler arasından bir ses işitildi. Yorumcu Gergo'nun sesiydi :

— Kim be, Vasil mi anlatıyor bunları? Vasil, Rus makinelerinin kötü olduğunu kime anlatıyor?. Nerde o? Sen mi be? Kimin makineleri cepheyi yarıp fazişmi hezimete uğrattı?.. Almanları «Fau» lariyle beraber sıçan deliğine sokan Rus tankları ve Rus katüşaları değil miydi?.. Burada cepheden dönen asker yok mu be, o da söylesin.

Yorumcu Gergo etrafına bakındı ve Mito'nun savaş arkadaşı Sırndak Petır'ı gördü.

— Petır, sen ne susuyorsun be! Cephede değilmiydin, savaşmamışsan bari görmedin mi? Zira bu cephe ardı kahramanları büyük lâf söylüyorlar, ama uzaktan!...

Cephedeki hatıralarına dalan Petır, büsbütün sarsıldı.

— Dediği doğrudur! Almanlar Rus tanklarının veya katüşalarının geldiğini işitince, öyle kaçıyorlardı ki, onları durduramıyorduk!..

— A be, sen de biraz atıyorsun, ama benden

gençsin... Kapat şu yalancının ağzını da, fazla konuşmasın!

Yorumcu, Vasil'in etrafına toplanmış olan kalabalık arasındaki yaygarayı yatıştırdıktan sonra traktörün yanına gitti. Sırındak Petır da onun arkasından gitti. Yorumcu traktöre bakıyordu. Hepsi endişeyle Marin'in sözünü bekliyordu. O ise kendinde değildi. Bu rezalet bütün köye yayılacak, kızların, Temenujka'nın kulağına varacaktı. Temenujka henüz ona söz vermemişti, fakat şimdi makinesini tamir edemediğini işitince yüzüne bile bakmıyacaktı. «Savul buradan, diyecekti, senin yüzünü bile görmek istemiyorum!... Hayırsız seni.»

Onunla iftihar eden gençler şimdi ona sırt çevirecekti. «Mademki makineni tamir etmek için başkalarını çağırıyor, ekimi geciktiriyorsun; niçin özel okula gittin, Byala Slatinaya kurslarına gidip niçin kooperatif paralarını yedin? Senin yüzünden yarışmayı kaybedeceğiz!» diyeceklerdi. Marin de galiba yarışmayı düşünüyordu. Kooperatif başkanı, mukaveleyi imzalamak için, Oryahovo kazasının Rogozen köyü kooperatifine kadar gitti. Şimdi onun gözlerini oyacaklar... Çünkü yarışma için en çok o ısrar ediyordu: «Yarışalım, diyordu, kaybedersek, hiç olmazsa şerefimizle kaybedelim, gelecek yıl davranıp onları yenriz... Zaten alışmamış bir hayvanı arabaya koşmazsan, hiçbir zaman diğerleriyle boyunduruğa girip yürümeyecek, hep takoza vuracak...» Agronomla başkan yardımcısı Tseko, gidip yarışma mukavelesini imzaladı. Bizzat Tseko meydanda yoktu, hiç kimse yoktu, öfkelenen kooperatörlerin karşısında yalnız o kalmıştı.

Kooperatörler ısrar ediyorlardı:

— Haydi gidelim, sabah oldu artık, ne diye vaktimizi kaybediyoruz! Bunca emek günü ziyan olacak!

Motorun ötesine berisine bakan, fakat hiçbir şey anlamıyan Yorumcu :

— Durun, acele etmeyin o kadar! diye onları kandırmaya çalışıyordu. Bakarsın çalışmaya başlar! Söyle be, tavariş, olacak mı?..

Vasil :

— A be ne bekliyorsunuz, gidin! Görmüyor musunuz?

Kooperatörler surat asarak torbalarını topladılar ve köye yollandılar. Yürürken, aralarından biri başını çevirip :

— Ya bu yarım günlüğü kim taşıyacak? diye sordu. Siz makinenizi tamir edememişsiniz, bizim kabahatimiz ne!.. Yarım günlüğünü tanımalısınız!.

Vasil onun sözünü kesti:

— Adam sen de! Sanki şimdiye kadar her şeyi tanımışlar da, kalkmışsın yarım gündeliğini aramaya... Varsın makine tamir edilsin, biz zaten o kadar şey feda ettik, ama kolay kolay tamir edileceğine inanmıyorum! Mademki parça parça söküyor, bir hafta sürecek en az. Siz tamirin ne olduğunu biliyor musunuz?.. Bir de genel tamir yapmaya kalkarlarsa, gitti... En iyisi öküzlere ve sabanlara baş vuralım, Öyle ya, toprağı böyle mi bırakacağız? Bizim toprağımızı!..

Kabahatli olduklarını hisseden Yorumcu, biraz yumuşak:

— Ayol sen de Vasil, hep eline fırsat geçirmeye bakıyorsun, fitil salmaya çalışıyorsun, ananın örekesi!..

— Fitil salmıyorum, gerçeği olduğu gibi söylüyorum.

Yorumcu:

— A be biz, işin aslını öğreneceğiz! dedi ve bu şüphe Vasili sustırdu.

Yolda, yağmurluğu omuzuna atmış, Tseko göründü. Meseleyi anlayınca bağırmaya başladı:

— Öyledir o, işinize bakmıyor, kız peşinde koşuyorsunuz. «Toprak, toprak» diye bağırıp durdunuz, toprak verdik, ama işleyemiyorsunuz.

Şaşkın şaşkın bakan Marin'e:

— Seni mahkemeye vereceğim! Bu, bir sabotaj! diye bağırdı.

Marin'in gözleri yaş doldu. Masum, ve sabah güneşinde tomurcuklar gibi pembeleşen çocuk gözyaşlarıydı bunlar.

— Yalnız birkaç dakika ayrıldım... karıştırmaya kim cesaret edebilir!

Tseko:

— A-a, demek ki, yerinde değilmişsin! Nerdeydin?... Sana traktörden ayrılma demedik mi? Sorumluluğunu sen taşıyorsun, diye bağırdı.

Yorumcu, en çalışkan delikanlıyı, partinin sağ kolunu herkes karşısında nasıl azarladıklarını işitince üzüldü, ama onu haklı çıkaracak söz bulamadı.

Bir grup kooperatör ve gençlerle gelen Kazak, iki kişiyi cinayet işlemekten ayırıyormuş gibi endişeyle kalabalığı yardı. Tseko ile Marin'in arasına girdi ve traktörün yaralı bir insan gibi blokun ortasında durduğunu görünce için çekti:

— E, şimdi ne yapacağız? Plânımızı suya düşürdün.

— Bize şinik ve heybe verin de, eskiden beri ektiğimiz gibi ekelim! diye bir ses işitildi.

Kazak Marin'i tehdit etmeye devam eden Tseko'ya baktı ve sessizce Marin'in izahatını dinledikten sonra şöyle dedi:

— Koş, bölge kooperatifi birliği işliğinden yeni bir magnet al... Sonra anlaşacağız.

Tseko, Marin'in tevkif edilmesiyle ilgili Kazağın teklifini reddettiğinden memnun kalmadı.

— Bunu kim yapmış acaba?

Susan kalabalığın arasından:

— Bu, Mito'nun işidir... diye bir ses işitildi.

27. SUÇLU

Tseko, Kazağın Mito'yu tevkif etmiyeceğini anlayınca derhal Stamen'in yanına gitti. Kaybedilecek vakti yoktu. Tseko, Stamen'i kandırmaya muvaffak oldu.

Stamen:

— Sivrisinek! diye bağırdı. Sıska bir adam olan uzun bacaklı Vaço kapıda göründü.

— Buyur, muhtar yoldaş!

Stamen başını sallıyarak:

— Derhal Mito'yu buraya getir! Sebebini söylemiyeceksin! diye emretti.

Sivrisinek kapının önüne dikilerek:

— Başüstüne, muhtar yoldaş! diyerek askerce selâma verdi. Mutlaka getireceğim, muhtar yoldaş, ama karısını da mı?.. diye sordu.

— Sana Mito'yu dedim. Mito'yu getireceksin! O kadar! diye onun lâfını kesti.

Sivrisinek çıkmaya hazırlanarak:

— Mito'ya gidiyorum ya, sonra beni Gena'yı da getirmeye göndermiyesiniz, onun için sordum! diye mırıldandı ve çıktı.

Döşeme Stamen'in ağır ve öfkeli adımları altında gıcırdıyordu.

— Bu enayiye göz yummayacağım artık! İnekler için affettik, ama şimdi onu hapse tıkacağım!

Gitmeye hazırlanan Tseko:

— Öyle ya! Eğer sen işi sağlam tutmazsan, öbürleri iki ucunu salacaklar, dedi.

Stamen:

— Ben, herkesi yerine koymayı kararlaştırdım! dedi. Tseko, Mito onu idarehanede bulmasın diye kurnazca sıvışıp gitti.

Sokakta Sivrisinekle Mito göründü. Stamen, onları balkondan gördü ve geri çekildi. Masasına oturdu.

Mito sakince içeri girdi. Fakat Stamen, sandalyesinden fırlayıp üzerine atılınca telâşa düştü.

— Traktörü sen kırmışsın!

Mito hiç istifini bozmadan:

— Hayır. Ben traktörü kırmadım, ne de gidip gördüm! Sanki çok lâzım bana sizin traktörünüz! dedi.

— Sen kırmışsın, başka kim yapabilir! İtiraf et!

Mito:

— Neyi itiraf edecek mişim, ben kırmadım! diye çıkıştı.

— Sana söylüyorum, kabahatini itiraf et, aksi takdirde seni hapse tıkacağım, orada çürüyeceksin! O kadar!

— Ben değilim, niçin itiraf edeyim?

— Sana söylüyorum, itiraf et, o kadar!

— Bu akşam evdeydim! Kamaraş'a sorun, onların evindeydim. Sonra gidip yattım.

— Sen, bunları başkasına anlat! Yatıp kalkmak başka! İtiraf et, yoksa başın belâya girecek! Hem seni hapise tıkacağım, hem de toprağını müsadere edeceğim!

Mito biraz sakinleşti:

— Bak, şimdi herşeyi anlıyorum!

— Mademki anlıyorsun, itiraf et de herşey iyilikle bitsin!

Mito endişeli **endişeli:**

— Ama hiçbir suçum yok, niçin itirat edeyim? diye bağırdı.

Stamen öfkelenerek:

— İtiraf edeceksin, hem de nasıl! O kadar! diye bağırdı.

Muhtar Sivrisinek'i çağırdı.

— Buyur, muhtar yoldaş!

— Hapse tıkın, akli başına gelsin!

Sivrisinek Mito'yu yakalamaya cesaret edemiyordu. Kızarsa ne yapacağını biliyordu. Stamen elini tabancasına götürdü. O zaman ikisi, biri yandan, öbürü diğer taraftan, Mito'nun mukavemetine rağmen onu mahzene indirmeye muvaffak oldu.

Mito :

— Traktörü ben kırmadım, anlayın! diye bağırıyordu, ama kimse onu işitmiyordu.

Mito, ister istemez mahzene girdi.

Kapıyı dışarıdan kitlediler. Mito, yumruklarıyle kapıya vuruyor ve var kuvvetiyle bağırıyordu:

— Beni serbest bırakın, siz insan mı, yoksa canavar mısınız?

Oradan geçenler, yumrukla kapıya vurmasını işitince ona acıyorlar, fakat hiç kimse yardımda bulunamıyordu.

Mahzenin kafesli penceresinde görünüp deli gibi bağırdığını görenler:

— Bu kooperatifle insanı çıldırtacaklar! diye fısıldıyordu.

— Traktörü ben kırmadım! Bırakın beni! Size şahit getireceğim!

Mito boş yere çimento döşemede sıçrayıp dolaşıyordu. Burada ezik gaz tenekelerinden başka birşey yoktu. Öfkesinden gaz tenekelerini alıp pencerenin parmaklıklarına fırlatıyordu. Sonra demir parmaklıklara sarılıp, kısık bir sesle:

— Hey, beni dinleyin! Kabahatli değilim! Siz

insan mısınız be! diye bağırıyor ve takatsiz bir halde kendini döşemenin üzerine salıveriyordu.

Mito şimdiye kadar hapise girmemişti. Faşist idaresine karşıydı, zahiresini saklıyordu, fakat kendini ele vermemek için kurnazca davranıyordu. İdarecilerle boğaz boğaza geliyor, fakat hep ellerinden kurtulmaya muvaffak oluyordu. Birçokları, zahire teslim etmediklerinden dolayı birer ikişer ay hapse giriyordu. Fakat o zamanlar onu hapse tıksalardı bile, o kadar üzülmeyecekti. Faşist hapishanelerinden geçen herkes, onun sempatisini kazanmıştı. Mito, onları korumaya ve yardım etmeye hazırdı. Fakat sebepsiz olarak kendi adamları tarafından hapsedilmesi onun için korkunç bir şeydi. Şimdiye kadar her ne de olsa, idarecileri affediyor ve onlara, bildikleri gibi hareket etmelerine hak veriyordu, yeter ki onu da, şimdiye kadar olduğu gibi serbest bıraksınlar. Fakat mademki onu şimdi dilekçesini incelemek bahanesiyle evinden alçakça çıkarıp bu mahzene soktular, artık onunla idare arasında derin bir uçurum belirdi. Ya o, ya da idareciler bu uçuruma düşmeliydi. Mito, artık bir ayağının uçurumda olduğunu hissediyordu. Serbest bırakmalarını bekliyordu, fakat hiç kimse onu düşünmüyordu. Hiç kimseye, hattâ köpeklere bile lüzumlu olmıyan bir leş gibi onu unuttular.

İşte ortalık karardı, hiç kimse kapıya yaklaşmıyor. Mito, ancak bu anda yakını olmamasını, yapayalnız olmanın ne korkunç birşey olduğunu anladı. Gena'nın gelmesini beklemiyordu, ama çocukları hiç olmazsa... Temenujka, Boyan! Belki de bilmiyorlar?.. Hayır, olamaz. Kamaraş'lar onlara söylemişlerdir. Belki de korkuyorlar, yahut da gelmelerine müsaade etmiyorlar.

Tanıdık çocuk sesi işitebilmek için kulak kesiliyordu. Fakat sadece köy meydanından geçen genç-

lerin gürültüsü ve yukarda, belediyede konuşanların sesleri hafifçe işitiliyordu...

Mito'nun tevkif edilmesinden hemen sonra köyde:

— Mito, traktörü kırmış, sözleri dolaşmaya başladı.

— Haydi be!

— Doğru hapse götürecekler.

— Olamaz!

İnsanlar birbirlerine :

— Belediyede oturum yapıyorlar! diye fısıldıyorlardı.

Ortalık kararır kararmaz, Stamen'in odasında, Mito'nun meselesini görüşmek için idareciler toplanmışlardı.

Kazak, Vasilef, Marin, Tseko, Stoyan da buradaydı. Hepsi, heyecan içinde susmuş duruyordu. Odanın ortasına dikilmiş olan Stamen, kâh bakışla, kâh el işaretiyle onları bir teklif vermeye davet ediyordu. Nihayet öfkeli bir tavırla odada dolaşmaya başladı, son defa sigarasını çekti ve masasına doğru gitti.

— Ben evrakı hazırladım, Mito'yu savcıya teslim edeceğim, siz istediğiniz kadar düşünün!

Stamen, evrakı alıp çekmecesine soktu. Kapıda sivrisinek belirdi.

— Kamaraş gelmiş, içeri girmek istiyor.

— Beklesin!

Stamen, sert bir hareketle elini salladı. Sivrisinek geri çekilerek kapıyı kapadı.

Stamene'in sol tarafında, pencerenin yanına büzülüp oturmuş olan Tseko :

— Fazla konuşacak ne var? Bu, Mito'nun işidir. Stamen savcıya teslim etsin vesselâm, diye mırıldandı.

Kazak :

— İş orda ki, itiraf etmiyor, diye itirazda bulundu.

Tseko :

— Hiç itiraf eder mi? Zaten onun itirafı bize lâzım değil ki. Şahitler, tehditlerde bulunduğunu ispat ediyorlar, demek ki o kırmış. Stamen, sen ne fikirdesin? diyerek Stamen'e göz kırptı. Stamen gülümsedi :

— A be, orada anasından emdiği sütü bile söyliyecek!

—Belki de herhangi bir kulak yapmıştır bu işi? Marin traktöründe değilmiş.

Darbenin geçtiğini zannederek sakince bakan Marin başını eğdi.

Brigada yönetmeni Stoyan konuşmaya başladı:

— Yoldaşlar, size söyledim, şimdi yine tekrar ediyorum. Mito'yu çağıralım ve soralım. Belki de bizim önümüzde bazı şeyleri açıklar.

Tseko, endişeli bir tavırla yerinden kalktı ve Stamen'in etrafında dolaşmaya başladı :

— Doğrusu, bu adamı hâlâ burada tuttuğunuza şaşıyorum. Doğrudan doğruya hapse götürülsün.

Deyan Vasilef dayanamadı. Oturmuş olduğu balkon kapısından kalktı, masanın yanına geldi, sağ tarafına oturdu ve ciddi bir tavırla :

— Yoldaşlar, bana öyle geliyor ki, işletmemizde düşman var, dedi.

Hepsi, birbirinin yüzüne baktı, Tseko titreyip yüzünü başka tarafa çevirdi.

— Şimdi ancak izlerini takip etmeli ve onu bulmalıyız, henüz geç olmadan. Onun izleri ise, kulaklara doğru gidiyor.

Kazak, derin bir nefes alarak :

— Ben de bu işin kökünün kulakların arasın-

da olduğunu zannediyorum, ama nasıl açığa çıkaralım? dedi.

Tevkif etmeye hazır olan Stamen, derhal yerinden fırladı :

— O zaman kulakları basalım! Onlar, Mito'nun bir maşa olup olmadığını söyliyecekler.

— Bana öyle geliyor ki, bu sabotaj bizi, adamlarımızı ve çalışma metodlarımızı esaslı yoklamaya sevketmeli.

Tseko başını çevirdi :

— Çok doğru! Mito'nun meselesiyle ilgili daha birçok kimse kooperatiften çıkmak için dilekçe verdi. Onları serbest bırakalım. Sen ne diyeceksin, Kazak?

Kazak tasvip edici bir tavırla, ama üzgünce :

— On beş kişi, dedi. Tsanko, Belâ Dona...

Stamen, tehdit edici bir tavırla :

— Bak sen! Hep benim dostlarım! diye mırıldandı.

Vasilef savcı gibi konuşmaya devam etti :

— Kanaatimce biz, daha doğrusu Kazak, memnun olmıyanların dilekçelerini alıkoymakla yanlış hareket etmiş oluyoruz. Bu, insanları daha da öfkelendiriyor ve daha büyük memnuniyetsizliğe sevkediyor. Onları çağırıp, izah etsene, Kazak!

Kazak, yorgun bir tavırla alnını sildi :

— Kaç defa! Ben herkesin gaydasına uyamam! Biri tam çapalama sırasında, diğeri ise ekim zamanında kaçmayı düşünmüş, onlarla başa çıkılır mı?..

— Parti sekreteri, boyunduruk sıkıştırıp takoza vurmaya başlayınca her hayvanı koşumdan salmamızı istiyor. Bu ise yarı yoldan vazgeçmek demek.

Vasilef :

— Bu gidişinle arabayı devireceksin. Biz ise,

bu zaman zarfında, yavaş yavaş, adım adım seni geçeceğiz, diyerek ihtar edici bir şekilde ona parmağını salladı.

— Yeter ki, sizinle yürüyecek adam bulunsun. Onları koşumdan salmaya başlayınca, hepsi dağılıp kalacak.

— Burada, bütün memnun olmıyanlarla değil, hakları olanlardan söz oluyor. İdare heyetine dahil bazı arkadaşlar, artık başkasının nüfuzu altında hareket ettiklerinin farkına varmıyorlar.

— Meselâ kim?

— Sen meselâ!

— Neyle?

— İnsanlara olan yanlış münasebetinle. Meselâ Mito'ya karşı olan münasebetin...

— Toprağını geri vermeye razı olmadığım için mi?

— Daha o zaman, Mito gibi iyi bir çiftçiyi düşmanlardan yana iteceğimizi söyledim, işte netice meydanda.

— Kalın kafalı! İki ayağıyla çukura girdi.

— Kendi girmedi, onu zorla işletmemizde alıkoymakla çukura ittik.

— Burası han değil, aklına estiği zaman girip çıkacak.

— Eğer onu daha önceden serbest bıraksaydık, şimdi kendi gelecekti.

Stamen yumruğunu masaya vurarak :

— Biz şimdi onu kooperatiften uzaklaştıracak, mülküne el koyacak ve hapse tıkacağız. Onun aklına uyanlar da anlasın, dedi ve her zamanki gibi : «O kadar!» sözünü ilâve etti.

Vasilef üzüntüyle :

— İşte hata burada, belki de aramızda gizlenen düşmanı görebilmek için gözlerimizi bağlıyan da bu... dedi ve başını öteki yana çevirdi.

Stamen öfkeli bir tavırla yerinden kalktı :

— A, beni düşman çıkarıyorsun, öyle mi?

Vasilef Stamen'e bakarak:

— Stamen, bu partizan metodları burada geçmez! dedi.

— Geçer, geçer... Kitleler arasında gevşeklik, öğretici metodların geçmez asıl! Şu Mito'yu götürelim, o kadar!

İnsanlara karşı kabaca münasebetinden dolayı, parti bürosu tarafından Stamen'e birkaç defa ihtar yapılmıştı, fakat yola gireceği yerde, işi daha da derinleştirdi. Halen, Mito'nun tevkifiyle ilgili sorumluluğu üzerinden atmak için ve yarın : «İşte yine kendi başına hareket ediyor» demesinler diye, idare heyetini toplantıya çağırmıştı. Fakat her şeye rağmen Mito'yu muhafızla şehre göndermeyi kararlaştırmıştı. Ama Vasilef beklenmedik bir şekilde buna karşı koydu ve diğerlerini de ikna etti.

— Mito, bizim sınıf düşmanımız değil, müttefiğimizdir. Ben, kaza komitesindeki yoldaşların bu hususta kanaatini öğrenmeyince, Mito'ya karşı harekette bulunulmasına müsaade etmiyeceğim.

— Biz sana sormıyacağız. O kadar! Savcı kimin haklı olduğunu söyliyecek...

— Parti savcıdan daha önemli! Kaza komitesinden yoldaşlar gelince, kimin haklı olduğunu, kimin eski kafalı olduğunu, bu sebepten de burnundan daha uzağı görmediğini söyliyecekler.

— Kimin kör olduğunu biliyoruz. Size, gece ekmeyin demiştim, ihtarda bulundum, ama kim dinledi. Şimdi traktörün masrafını size yükletmeli de, kulağınıza küpe olsun! Öğretmenliğine bakmıyorsun da, kalkmışsın bana...

Kazak Stamen'in sözünü kesti :

— Vazifesi idare ve kontrol etmek. Bu hususta haksızsın Stamen! Sana parti sekreteri söy-

lüyor, onu dinlemelisin. Mito'nun işinde başkasının parmağı var. Yanlış hareket edersek parti kulaklarımızı çekecek.

Stamen sandalyesinden fırlıyarak gücenik bir tavırla hepsinin karşısına dikildi :

— Bu partiyi köyde ben kurdum be! Partiye ben cevap vereceğim!

Bu anda telefon çaldı. Tseko ahizeyi kaldırdı.

Stamen sert sert :

— İş zamanından sonra kim telefon açıyor? diye bağırdı ve elini ahizeye doğru uzattı. Ver bakalım.

Tseko ürkerek :

— Seni aramıyorlar, cevabını verdi. Ahizeyi Vasilef'e uzatarak :

— Parti sekreterini arıyorlar, diye ilâve etti.

Vasilef masanın üzerine eğildi.

— Evet, ben sizi aradım... Çoktan beri sizi bekliyoruz, sekreter yoldaş... Evet, evet, ben lâzım gelen tedbirleri aldım... Evet!

Ahizeyi yerine koydu, derin bir nefes aldı ve çıktı. Merdivenden indiğini işittiler. Ne emrettiğini, ne tedbir alacağını hiç kimse bilmiyordu. Bundan dolayı hepsi şaşkın şaşkın birbirinin yüzüne bakmaya başladı. Stamen dayanamadı, arkasından çıktı. Vasilef'in Mito'yu serbest bırakmaya gittiğini zannetti ve bu sebepten dolayı koridorda hademeye, onu takip etmesine dair işaret etti. Tseko yarı açık ağızla, fakat herkesin duyabileceği bir şekilde şunları fısıldadı :

— Ya, Kazak! Öğretmen, Dokuz Eylülden az önce dağa çıktı, Stamen'in ise hapishanelerde ve dağda kemikleri çürüdü. Köyde elleri bağlı olarak kimi dolaştırıyorlardı? Stamen'i! Arkadaşlarını ele vermek için polisler kimi dövüyorlardı? Stamen'i!

Ne diye bu çocuk şimdi baş kaldırmış? Ne görmüş de, kulaklarını dikmiş? Amma da ha...

Kazak itirazda bulundu :

— Vasilef parti sekreteridir, onu dinlemeliyiz!

— Ya yanılıyorsa? İşletmeye biz karışıyoruz. Partinin ve çiftçi birliğinin burada ne işi var?

Bu anda odaya, sigarasını sinirli sinirli içen Stamen girdi.

— Öyle değil mi, Stamen?

Fakat Stamen cevap vermedi. Biraz sonra Vasilef de geldi. Yine yerine oturdu ve şöyle dedi :

— Kaza komitesinden yoldaşlar pazar günü burada olacaklar.

Stoyan :

— Mito'yu çağıralım, dedi.

Kazak bu teklifi destekledi.

— Mito'yu dinlemeden hiçbir karar alamam.

Köşede ürpermiş duran Marin :

— İnsanı ölüme mahkûm ederler, son sözünü söylemek hakkı verirler! dedi ve Stamen, ona doğru yöneltilmiş olan bütün bu ısrarlı bakışların altında nihayet razı oldu :

— Getirsinler.

Tseko :

— Punço'yu da çağırın, diye seslendi. Onu gördüğünü söylesin.

Stamen başını sallıyarak :

— Punço da gelecek, dedi ve:

— Sivrisinek! diye bağırdı.

Kapıda önce, sıska hademenin dağınık saçlı başı, sonra çizmeleri ve nihayet bütün vücudu göründü.

— Mito'yu getir, sonra da Punço'yu çağır!

Sivrisinek :

— Başüstüne muhtar yoldaş! diyerek odadan çıktı. İdarehanedeki münakaşalar kesildi. Nihayet

Sivrisinek, elleri kelepçeli, yüzü sapsarı, sakallı Mito'yu getirdi.

Vasilef hiddetlenerek Stamen'in üzerine atıldı:

— Ne diye ellerini kelepçelemişsiniz? Bu ne küstahlık!

Stamen sakince :

— Müzikle mi getirelim yoksa? cevabını verdi.

Tseko, tasvip edici bir şekilde başını salladı :

— Öyle ya... Bakarsın başını alıp kaçar.

— Serbest bırakın! Bunu sadece faşistler yapıyorlardı. Mito elimizde, nereye kaçacak?

Kelepçeleri açan Sivrisinek :

— Haydi, Mito, seni serbest bırakıyorum, dedi. Bu iş yine benim başıma patladı, ama boş ver!

Tüyleri diken diken olan Mito, serbest bırakılan ellerini salladı:

— Bunlar da yoldaşmış gûya, Suçu olmıyanları tevkif ediyor, suçluları ise serbest bırakıyorlar!

Tseko :

— Bu, deli be!diye mırıldandı.

— Bir deli yapmadığınız kaldı! Utanmıyorsunuz. Bunu faşizm zamanında bile görmedim.

Kazak ona elini sallıyarak :

— Yeter bağırdın! dedi. Seni buraya, bize akıl vermeye değil, bildiklerini söylemeye çağırdık.

Tseko, kurnaz gözlerini kırparak :

— Pişman olacağı, ağlayıp sızlıyacağı, af dileyeceği, ellerimizi öpeceği yerde bağırıp çağırıyor.

Mito, hüzünle masaya yaklaştı ve kesinlikle :

— Hükümete yazacağım, iyi bilin! dedi.

— İyi, yaz! Yalnız bize, traktörü neden kırdığını söyle bakalım. Herhangi biri mi sana akıl verdi, yoksa...?

— İsterseniz beni köy ortasında asın, yine de defalarca Stamen'e söylediğimi tekrarlıyacağım,

ben kırmadım, anlayın! Size çok kızmıştım, insan öldürebilirdim...

Tseko sevinçle :

— İşte, suçunu itiraf ediyor! diye bağırdı. Mademki insan öldürmeye kalkmış, bundan fazla ne istiyorsunuz...?

Mito, elini alnına koydu :

— Hiçbir şey itiraf etmedim. Ne konuştuğumu biliyorum. Ama sen benim yerimde olsaydın, aklını bile kaybedecektin.

Kazak onların münakaşasını kesti:

— Tseko'yu bırak şimdi, bize söyle!

Henüz hiddetini tutamayan Mito, sert bir eda ile cevap verdi :

— Konuşacak birşeyim yok! Traktörü ben kırmadım.

Birdenbire Mito, bu anda aklına gelen bir takım hatıralardan duygulandı. Bakışı berraklaştı ve hülyalara dalarak fısıldamaya başladı :

— Ben çiftçiyim, toprağın iyi bir şekilde işlenmesini severim. Traktörün, ne güzel çiziler açtığını ve ekim makinesinin, tohumu boncuk gibi dizdiğini görünce içimde bir şey doğdu! Gözlerim yaşardı. Nasıl el uzatabilirim? Ben, bütün hayatım boyunca sabanın ve ineklerin peşinden yürüdüm. Bu manzarayı görmek âdeta hoşuma gidiyordu. Nasıl el uzatırım? Bu, kendi kalbime bıçak saplamak demektir.

Hepsi hayret içinde, onu dinliyordu. Mito ise, gittikçe kendine geliyor ve ıstırabını açıklıyordu :

— Baktım, baktım ve utancımı yenerek, tohumu bekliyen Andro'nun yanına gittim. O bana, bu yeni, Rus tohumundan birkaç tane verdi. Avucuma aldım, tozlu olmasına rağmen ağzıma alıp çiğnedim. Bütün kinim eridi. Kalbim ferahladı. Trak-

töre nasıl el uzatırım? Kamaraş'a sorun, ona da : «Güzel buğday» dedim.

Vasilef, ona yaklaştı, elini omuzuna koydu ve yavaşça :

— Mito, sen ne düşünüyorsun, traktörü kim kırabilir? diye sordu.

Mito hüzünle :

— Ne bileyim? diye fısıldadı. Bu gece Punço'yla blokun yanındaydık. O bana, Stara Zagora sancağında birinin traktörü parçaladığını anlatıyordu, ama görmedik ki. İnsana nasıl iftira atabilirim?

Mito, kabahatli gibi büküldü.

— Sonra Punço benden önce kaçtı, ama görmedim, diyemem...

Vasilef, hep öyle anlamlı bir şekilde onun yüzüne bakıyordu.

— Ya kulaklardan birinden hiç şüphen yok mu?

Mito, bir şeyi hatırlamaya çalışıyormuş gibi gözlerini bir noktaya dikti :

— Hiç kimseyi görmedim, niçin yalan söyliyeyim! Evet, onlar beni evlerine çağırdılar. kooperatife karşı her çeşit lâflar söylediler ve tehditlerde bulundular, ama onları traktör etrafında görmedim... Siz idarecisiniz, kimin ne düşündüğünü daha iyi bilmelisiniz... Ben evime döndüm ve bir defa daha çıkmadım. Kamaraş'a sorun.

Toplantının idaresini artık ellerine alan Kazak :

— Kamaraş girsin! diye emretti.

Stamen gücenmiş susuyordu. Kendi adaletine inanarak, hareket etmeye ve kararlaştırmış olduğunu yerine getirmeye hazırdı; yalnız şu lüzumsuz sorguların geçmesini bekliyordu.

İriyarı bir adam olan Kamaraş idarehaneye

girdi ve kalpağını ezerek, daha kapıdan konuşmaya başladı :

— Mito için geldim. Ne diye adamı tevkif etmişsiniz? Bloktan dönünce bize geldi.

Bir ayağını iskemleye koymuş olan Stamen sert sert :

— İspat et! Şahitlerin var mı? diye sordu.

Kamaraş ona yaklaştı :

— Var! Karım ve oğlum! Mito'yu uğurlamaya çıktığımız zaman komşularımız Petko ve Lana bizi gördüler. İkinci nöbete gidiyorlardı. Onlar da, bloka gittikleri zaman traktörü bozulmuş buldukları ve Mito'yu köyde bıraktıklarını ispat edecekler.

Stamen elini sallıyarak :

— Pekalâ, gidebilirsin! dedi ve ancak şimdi Kamaraş, başını çevirince Mito'yu gördü, hafifletici bir nefes aldı ve eliyle Mito'ya cesaret verdi.

Vasilef düşünerek acele acele bir şeyler yazdı ve kalemini masaya vurdu :

— Petko ve Dana'yı sorguya çekelim!

Stoyan :

— Lüzumu yok! diye cevap verdi. Onlar bunu onayladılar.

Kazak :

— Benim önümde de onayladılar, diye ekledi.

Vasilef iskemlesine dayandı :

— Öyleyse vazgeçiyorum... Punço girsin.

Stamen :

— Sivrisinek! diye bağırdı ve hademe onun emrini beklemeden Punço'yu idarehaneye itti.

Böreğin meyhanesinde çalışan kısa boylu Punço, önceden içine giren korkuyu gidermek için sağa sola aptalca eğilip gülmeye başladı. Ürkek ürkek etrafa bakıyor ve Tseko'nun yüzünde destek arıyordu. Kibarca kooperatif başkanına elini kaldırdı ve :

— Merhaba, Kazak! dedi.

Buna cevaben Stamen :

— Şapkanı çıkar be, maskara! İdarehanede bulunduğunu unuttun mu? dedi.

Punço derhal şapkasını çıkardı ve şaşkın bir halde eline aldı.

Vasilef :

— Söyle şimdi, sen gözlerinle Mito'nun traktörü nasıl bozduğunu gördün mü?

Punço göz kırpmadan :

— Tabii gördüm! dedi ve istavroz çıkarıp, hepsini ikna etmek istiyormuş gibi, kâh bir tarafa, kâh öbür tarafa başını çevirdi. Yalan söylüyorsam gözüm kör olsun... O tarafa koştu ve...

Mito hayret içinde bir şeyler söylemek için ağzını açtı, ama ağzından tek söz çıkmadı.

Vasilef :

— Ya sen ne arıyordun? diye sordu.

Punço ürkerek mırıldanmaya başladı :

— Ben... şöyle... Mito'yla beraber, gece ekiminin nasıl yapıldığını görmeye çıkmıştım!

Sanık gibi duvar boyunda duran Mito :

— Yalan söylüyor! diye bağırdı. Ben ordaydım, çünkü karım ve çocuklarımla... traktöre bakıyordum... Punço geldi ve kaçtı! Şu halde beni nasıl görebilir?...

Vasilef, sorulariyle onu sıkıştırmaya başladı. Punço da korkarak dönmek zorunda kaldı.

— Söyle, Punço, mademki ondan önce kaçmışsın, onu nasıl görebildin? Tam neredeydin? Seni kim gönderdi?

Punço, şaşkın şaşkın etrafına bakınmaya başladı :

— Hiç kimse! Hiç kimse! Kendim gittim. Traktörün gece nasıl sürüp ektiğini göreyim dedim...

Mito :

— Yarım saat bana Stara Zagora sancağından biri hakkında konuşmadın mı? «Daha çabuk Mito, yap yapacağını, Mito!» demedin mi? Senin şerefin yok mu be, alçak herif! diye bağırdı ve yumruğunu kaldırıp Punço'nun üzerine atıldı. Punço ise koşarak kâh Kazağın, kâh Stamen'in arkasına saklandı.

— Utanmıyor musun be!

Ayrıldılar ve Punço, idarenin dahi müdafaasını hissederek, çabuk kendine geldi ve küstahça konuşmaya devam etti :

— Ne düşündüğünü söyledim işte! İtiraf et, sen kırdın, sen, sen!

Stamen :

— Haydi, yeter, seni de anladık, defol git! dedi.

Bütün vücuduyla titriyen Mito, masaya yaklaştı ve elini kalbine koyarak :

— Eğer bunu ben yapmış olsaydım, kendim gelip : «Evet ben kırdım, şu ve bu sebepten dolayı!» diyecek ve hapse girecektim. Ama ben yapmadım! Evet, boğazıma kadar gelmişti, böyle bir şey aklımdan geçiyordu. Sizi son nefesime kadar affetmiyeceğim dedim, ama traktörü kırmadım! Demiri nasıl kırabilirim! Ben hiçbir kısmını bilmiyorum zaten! Ama siz, bu suretle tarlalarımı vermemek gayesini güdüyorsanız, o başka mesele...

Stamen onun sözünü kesip :

— Yeter artık şu tarlalarınla! diye ona çıkıştı. Başı belâya gidiyor, o ise toprağını düşünüyor.

Mito kollarını açarak :

— Toprağımı verin! dedi. Toprağım olmadıktan sonra, ben niye yaşıyayım?

Stamen ona doğru yumruğunu salladı.

— Sus, bir tokat yapıştırırsam...

Kazak, Stamen'in elini yakaladı :

— Stamen! Yine mi?

Stamen, memnuniyetsizliğini belirterek mırıldandı :

— Lâf anlamıyanların hakkından yumruk gelir. Sivrisinek, git kapa şunu! Yoldaşlar, daha fazla uğraşmaya değmez! Muhafızla kasabaya götürsünler, o kadar! Sivrisinek, evine kadar refaket et, elbiselerini alsın ve söylediğimi yap, anladın mı?

Sivrisinek, Mito'yu dışarıya doğru itti, fakat Mito, dirseğiyle onu dürttü ve ellerini idarecilere doğru uzattı :

— Ama ben traktörü bozmadım, rica ederim, anlayın beni! Suçluyu bulun! Ben değilim...

Sesi inceldi, az kaldı ağlıyacaktı. Bu anda kapı açıldı ve idarehaneye bora gibi Gena akın etti. Kocasının önüne geçti :

— Durun :

Gözlerini açıp kapadı, kendine geldi ve sesine hâkim olarak konuşmaya başladı :

— Mito tarlalarını istiyebilir, fakat traktörü kırmamıştır. Ben kocamı tanırım!

Stamen onun sözünü kesti :

— Biz de onu tanıyoruz. Melek değil ama. İnekleri çalan, makine de kırabilir.

Tseko, başını Vasilef'e doğru çevirip gülümsedi:

— Hey, karıya güvenin olmasın! Düne kadar: «Hapsedin şu hayırsızı!» diye bağırıyordu. Şimdi ise, birdenbire : «Hayır, kocam Allah adamıdır!» diyor. Geç kaldın Gena, sana artık kimse inanmaz. Mito suçunu itiraf etti.

Gena, hayret içinde başını kocasına doğru çevirdi :

— Mito?

Mito minnettarlıkla karısına bakarak :

— Hayır Gena, inan bana! dedi.

Savaşmaya azimli olan Gena, başını çevirerek :

— Eğer hakiki idareciyseniz, bana inanın, de-

di. Mito, bunu yapamaz. Böyle bir harekette bulunmak, ekmeğine el uzatmak demek. Mito, ekmeği yere düşürdükleri zaman çocukları kaç defa dövmüştür, yerdeki ekmek kırıntılarını avucuna toplamıştır... Böyle bir adam bunu yapamaz...

Mito, onun sözünü kesti :

— Üç çocuğum var, dedi ve haç çıkarmak için elini kaldırdı. Üçü de...

Gena elini onun ağzına koyarak :

— Çocukların günahına girme, diye ihtarda bulundu.

Stamen, ona doğru birkaç adım attı ve yalvarıcı bir tarzda, kaçınılmazlık işaretiyle konuşmaya başladı :

— Sen akıllı bir kadınsın. Ne kadar da üzücüyse, şunu anlamalısın ki...

Gena :

— Hayır, hayır, hayır!.. diye onun lâfını kesti.

— Görmüyor musun, yakaladık işte...

— Ben kocamı tanırım. Kavga edebilir, çocuk gibi ağlıyabilir. Daha önceki yıl düvemiz ölünce çocuk gibi ağlamıştı. Ama traktörü hiçbir zaman kıramaz. Yalan söylüyorsam beni hapsedin. Ondan kaçtım, fakat çocuklarımın babasıdır. Ona iftira atmanıza müsaade etmiyeceğim. Üzüldüğünü gördüm. Bana eve dönelim diye yalvarıyordu. Mademki çocuklarını ve evini düşünmeye başlamış, makineyi nasıl kırar? Eğer bunu yapmış olsaydı : «Bağlayın ve hapse götürün» diyecektim.

Stoyan nefes alıp başını salladı :

— Gena haklı. Onunla Mito hakkında konuştuk. Mito'yu yerdiği haller de olmuştur. Ama haklı olduğu yerde onu müdafaa etmiştir. Gena ondan nefret ediyor, ama seviyor da.

Kazak itiraz etti :

— Onun sevgisine kim engel oluyor? Ama masum çıkarmaya ne hacet var.

Kocasını savunmak için her şeyi artık tüketmiş olan Gena az kaldı ağlıyacaktı :

— Ama, yoldaşlar, Mito'nun makinelerden haberi bile yok.

Tseko, alaylı bir şekilde :

— Anlamaya ne hacet var? diye lâfa karıştı. İşte şöyle, saban demirini söktüğü gibi, anahtarı çevirsin yeter...

Vasilef, Tseko'nun tecrübeli teknisyen hareketini yakaladı ve Kazağı dürterek not defterine bir şeyler yazdı.

Tseko, Gena'yla münakaşaya daldı :

— Gena, bu numaralar bana geçmez. O şeytan, ama ben şeytanların babası! Bunu iyi bil!

Gena ona sert sert baktı :

— Hiç olmazsa sus be!

Kazak :

— Gena! diyerek onun kolunu çekti.

— Ben ne konuştuğumu biliyorum.

— Senin kim olduğunu biliyoruz. Gena, ama dur anlaşalım.

— Sen, Kazak, sus, çünkü sen de işleri öyle karıştırdın ki... Yerinde olsaydın, insanlar o kadar dert yanmıyacaklardı...

Kazak, elini kaldırıp :

— A-a, Gena, bana bak, dostluğumuzu bozmıyalım! diye ihtarda bulundu.

— Siz konuşsanız canım yanmıyacak. Ama bunun ağız açtığını görünce, söylemeden geçemem : Kocamı toprağını geri istemeye teşvik eden Tseko'ydu.

— Ben şimdi de, toprağının geri verilmesine taraftarım, yeter ki el koymasınlar! Böylesi kooperatifte kalamaz!

— Onu rezil ettikten sonra söylüyorsun bunları.

— Neden ben onu rezil edecekmişim? Onun aklı yoksa, benim ne suçum var...

— Onu sen teşvik ettin, şimdi ise ne soğan yemiş, ne soğan kokuyor. Bir de Mito'yu suçlamaya kalkışmışsın. Götürün istediğiniz yere! Ben de onunla beraber gideceğim! Orada bildiğimizi söyliyeceğiz. Kimin haklı, kimin haksız olduğunu anlıyacaklar.

Kocasının kolundan yakalıyarak sözlerine devam etti :

— Yürü Mito, korkma! Gerçeği anlıyacak insanlar var. Masum insanların öldürüldüğü günler çoktan geçti.

Tseko, gücenik bir tavırla yerinden fırladı :

— Ama böyle konuşmasına niçin müsaade ediyorsunuz? Suçluyu haklı çıkarmaya, beni itham etmeye çalışıyor. Siz de buna göz yumuyorsunuz! Ekim işlerini vaktinde sona erdirmek için az mı gayret sarfediyorum. Oysa beni itham ediyor...

Tseko gitmeye kalktı :

— Mademki beni dinlemiyorsunuz, daha iyi gideyim.

Kazak, onu durdurmaya çalıştı :

— Dur, Tseko! Sen Gena'nın söylediklerine bakma. Kadın değil mi, ağzına geleni söylüyor. Karıların söyledikleri bir kulağından girip öbür kulağından çıkar.

— O da haddini bilsin!

— Ben her sözümü düşünüp de söyledim. Kulakların yılan yuvasını kurcalamayınca, traktörün kimin kırdığını, ineklerimizi kimin öldürdüğünü, yolumuza kimin mâni olduğunu boş yere arıyacaksınız...

Tseko, yine kapıya doğru atıldı :

— Ne söylediğini işitiyor musunuz? Beni kulakların ortağı çıkarıyor. Bu hakarete dayanamam.

Bu defa Vasilef, yavaşça ve dostça yolunu kesti :

— Dostlar, düşmanları yakalamamız için yardım ettikleri zaman belli olur.

— Yakaladık ya! İşte Mito! lâfı açıldı söyliyeyim, ama övünüyorum demiyesiniz, inekleri çalalı beri onu takip ediyorum. Bu gece traktörün etrafında kasten dolaşıyordum. Bütün gece gözlerimi yummadım. Çünkü Andro'nun uykuya daldığını biliyorum. Onu tanıyorsunuz, ayakta uyuklar. Bazı defa yürürken bile uyuyor. O zaman da uykuya dalmıştı. Mito fırsattan istifade etmiş.

Vasilef, onu teskin etti ve sandalyesine davet etti.

— İyi. Seni de, onları da, şahitleri de dinledik. Kaza komitesinden yoldaşlar gelecek ve karar alacağız. Niçin endişeleniyorsun? Mito'yu daha fazla tutsak etmemiz mânasız.

Vasilef arkadaşlarına baktıktan sonra Mito ve Gena'ya hitaben:

— Şimdi siz serbestsiniz. Gidin, bize lâzım olursanız, çağırırız.

Sivrisinek :

— Haydi, Mito, seni serbest bırakıyorum, dedi ve Mito'yu saldı. Derin ve hafifletici bir nefes alarak Mito kapıya doğru yollandı. Gena, onu takip etti. Fakat Marin sevinç içinde, aralarından geçip dışarı fırladı.

Stamen, onun arkasından koşup :

— Mito'yu tutsak edeceksiniz! diye bağırdı. Ama Vasilef karşısına dikildi ve Stamen düşman gibi onun üzerine atıldı :

— Parti sekreteri engel olmamalı, yardım et-

melidir. Bu neye benziyor, sekreter yoldaş? Benim yakaladığım suçluları serbest bırakıyorsun! Yoldaşların bana! «Şimdiye kadar hiç kimseyi yakalamadıktan sonra, ne biçim idarecisin,» dedirtmelerini mi istiyorsun? Beni, yoldaşlar ve köy önünde rezil etmene müsaade etmiyeceğim. Sivrisinek, Mito'yu yine buraya getir!

Vasilef Sivrisineğe parmağını sallıyarak :

— Mito'yu daha fazla rahatsız etmiyeceksiniz! dedi. Kaza komitesi haberdar edildi.

Tseko :

— Ben istifamı veriyorum! diye bağırdı ve odadan çıktı.

Stamen de öfkelenerek :

— Bildiğin gibi hareket et! diyerek, onun arkasından idarehaneyi terketti. Yalnız kalan Vasilef, Kazak ve Stoyan böyle bir sonuca varacaklarını beklemediklerinden dolayı bir süre sustular.

Bir ara Vasilef defterine bakarak ve biraz düşündükten sonra, ikisinin arasına geçti.

— Stoyan amca, sen ikinci nöbetin başındaydın. Niçin geciktiniz?

Stoyan, hayret içinde omuzlarını kaldırdı.

— Gecikmedik! Tseko'nun emrettiği gibi tam vaktinde geldik.

Bu defa Vasilef Kazağa hitaben :

— Şu halde sen, birinci nöbeti daha erken serbest bırakmışsın! dedi.

— Birinci nöbet, Tseko'yla sözleştiğimiz gibi tam vaktinde işini bitirdi.

Deyan, kuvvetli bir şüphenin etkisi altında gözlerini azıcık büzdü ve :

— Demek ki, hiç kimsenin görebilmesine ve işitebilmesine meydan vermiyerek hareket etmiş, dedi.

Kazak ve Stoyan, Vasilef'e baktı :

— Ama sen...

— O değilse, başkalarına imkân vermiş... Şimdilik susacak, sadece izliyeceksiniz! Parti sırrı, anlaşıldı mı!

Mito ve Gena'dan önce dışarıya çıkan Marin, karanlık merdivenlerden hızla indi, az kaldı düşecekti. Belediye binasından çıktıktan sonra aşağıya, gençlerin bulunduğu tarafa koştu. Kızların yüzlerine bakıyor ve Temenujka'yı arıyordu.

Kunka, bahçeye doğru başını sallıyarak :

— Orada! dedi ve Marin o tarafa koştu.

Zayıflamış ve yüzü solmuş olan Temenujka, tahta avlu yanındaki peykeye oturmuş, anasının çıkmasını bekliyordu.

Marin, sevinçle üzerine atıldı :

— Temenujka, babanı serbest bıraktılar!

Temenujka ayağa kalktı ve gücenik bir tavırla başını öbür tarafa çevirdi.

— Gördün mü? Bu yalana nasıl inanabildin?

Marin onun ardından yürüyerek :

— Affedersin, Temenujka, Tseko beni aldattı! dedi. Ama Temenujka, durmaksızın onu takbih ederek, bahçe kapısına doğru acele ediyordu.

— Pekâlâ, senin aklın yok mu?

Marin :

— Temenujka! diyerek önüne geçmek istedi. Fakat Temenujka, belediye önünde dörtyol ağzında bulunuyormuş gibi duran ve birbirlerine bir şeyler söylemek istemelerine rağmen çeşitli yönlere doğru yürümeye başlıyan babasına ve anasına doğru koştu.

28. KOMİSYONDA

Pazar günü... Köyün geniş meydanı ılık sonbahar güneşi ışınları içinde çalkalanıyor. Kireçle ya-

zılan duvardaki dövizler parlıyorlar. Böreğin, balkonlu yüksek ve kârgir evini çevreleyen karşıki büyük duvarda yarı silinmiş «Kulaklar halk düşmanıdır» yazısı okunuyor. Genç kız ve delikanlılar ana caddede geziniyorlar. Küçük bahçenin peykelerine ve kapıların önüne oturmuş ihtiyar köylüler bu sonbahar sabahında ısınıyorlar. Kasaba tarafından «Pobeda» markalı bir otomobil yel gibi geldi. Bir sürü çocuk arkasından koşmaya başladı. Araba, kalabalığı yardı, meydanı döndü ve kooperatif işletmesi idarehanesi önünde durdu.

Yığılan köylülerin gözleri önünde zayıf, yüksek boylu, gözlüklü bir adam olan ve ona «Hoş geldiniz» diyen birçok köylülerle tokalaşan parti kaza komitesi sekreteri Goranof başta olarak üç kişi çıktı. Misafirleri taş basamakta Kazak ve Deyan karşıladı. Kalabalık gittikçe artıyordu.

— Komisyon!.. Hükümet komisyonu!.

— Mito'nun ve başka dilekçe verenlerin topraklarını geri verecekler.

— Belki de bu defa traktör için onu iyice sıkıştıracaklar. O da paçayı kurtaramıyacak!

— Bak bu, Mito'nun işi değil!.. Mito'nun işi olsaydı, onu serbest bırakmıyacaklardı.

— Kazağı gördünüz mü, nasıl sararmıştı.

— Şaka değil. Ta yukardan bize hükümet komisyonu gönderiyorlar.

İdarehane önüne toplanmış olan gruplar arasında yapılan çelişik yorumlamalar, münakaşalara yol açtı. İdarehanenin kapısı açıldı, elinde bir pusula bulunan kooperatif hademesi çıktı. Kalabalıkta zorla kendine yol açtı ve insanların sorularına cevap vermeden ciddi bir tavırla yan sokaktan aşağıya doğru acele acele yürüdü.

— Sivrisinek! Kimi çağıracağını söylesene?.. Niye burun kaldırmışsın...

Sivrisinek, ince beli ve uzun bacaklarıyle, sanki her an uçacakmış gibi sallana sallana yürüyordu.

Arkasından onunla alay eden insanlar :

— Sivrisinek! diye bağırıp gülüyor ve komisyonun kimi ve ne sebepten ötürü sorguya çekeceğine dair tahminlerde bulunmaya başlıyorlardı. Gerçekten köyde artık birçok olaylar olmuştu. Mito, inekleri çaldı, traktör kırıldı. Stamen'le Tseko hayvanları kestiler, kooperatifi terketmek için bunca dilekçe verildi. Komisyon, bunlardan hangi birini önce ele alacak ve nasıl halledecek acaba?..

Onlar, pencerelere göz atıyor, ve içerde Goranof'un, çantasından çıkardığı büyük bir dosyayı açtığını, sandalyesinden kalkıp sigarasının külünü silktiğini ve Kazak'la Deyan'ı çaprazlama bir sorguya çekip biraz azarladıktan sonra yine yerine oturduğunu görüyorlardı. Bahane olarak çağırıldığını ileri sürüp kalabalığın arasında çeviklikle kendisine yol açan Vasil Turlaşki ilk olarak Goranof'un karşısına dikildi. Turlaşki, tecrübeli bir çiftçiydi. Her cuma pazara bir şeyler götürüyor, bazı defa da kendisine sipariş edilen şeyleri şehirlilerin ta evlerine kadar götürüyordu. Birçok kimseyi tanıyor ve aydınlara nasıl davranması lâzım geldiğini biliyordu. Sıkılmak nedir bilmiyor, bilâkis bazı defa toplantılarda söz alıp münakaşa ediyordu. Kooperatif işletmesini daima tenkit ediyor, daima memnuniyetsizliğini belirtiyordu. Önceleri brigada yönetmeniydi, fakat iyi çalışmadığından dolayı daha ilk aylarda bu işten aldılar ve manga başı yaptılar. Ama bu vazifesinde de işine bakmadı. Şimdi kooperatifi terketmek için dilekçe sunmuştu.

Masaya doğru ilerliyerek, elini kaldırdı ve önceden onlarla tanışıyormuş gibi komisyon üyeleri-

nin her biriyle tokalaştı. Goranof'un onu baştan aşağıya kadar iyice süzdüğünü görmüyordu.

— Nihayet geldiniz... Sizi, ne zamandan beri bekliyoruz...

İşletme idarecilerine karşı kendi eliyle yazmış olduğu dilekçesini birkaç defa okuduktan sonra Goranof, Vasil'e baktı ve sordu :

— Dilekçende yazmış olduğunu destekliyor musun?

Vasil elini sallıyarak :

— Hepsini!.. diye cevap verdi. Ben kooperatife ilk yazılanlardanım. Kazak ve Deyan da söz söylesin. İskemleye çıkıp : «Köylü kardeşler, hepiniz kooperatife girin, zira bu sizin iyiliğinize...» demedim mi? Ama sekreter yoldaş, daha fazla tahammül edilemez. Hiçbir nizam yok!.. Adeta kartal, yengeç ve turna balığı gibi bunlar. Biri ileriye çekiyor...

Goranof :

— Kim? diye sözünü kesti.

— Stamen! cevabını verdi ve konuşmaya devam etti. Kazak yukarıya, benim gibileri geriye çekiyor... Parti sekreteri ise, adamcağız ne yapsın, arabayı yürütmeye çalışıyor, ama yürümüyor...

— Niçin, ne olmuş? Söyle, komisyon bunu işitmek istiyor. Sen dilekçende, işletmede incelemelerin yapılmasını, suçların örtbas edilmemesi için şehirden değil de, yukarıdan bir komisyon gelmesini istediğini yazıyorsun. Sana göre nasıl suçlar işlenmiş?..

— E, ne diyeyim, bir değil ki onlar!.. Hayvanları berbat ettiler, yem yok... Davar ilkbahara kadar ya sağ kalır, ya kalmaz. Traktörü kendi elleriyle kırdılar. Mito'yu tevkif edip kaatil gibi köy sokaklarında dolaştırdılar...

Goranof, sinirli bir tavırla acele acele yana-

ğını kaşıyan Kazağın yüzüne sertçe bakarak defterine birşeyler yazdı.

— Yeter! Bunları dilekçenden biliyorum. Bu işletmede iyi hiçbir şey mi yok?..

— E, gösterin de, ben de söyliyeyim... Belki de ilerde olur, ama bu halk henüz olgunlaşmamış. Biraz vakit geçsin, halk olgunlaşsın...

Goranof Vasil'i süzdü ve gülümsedi :

— Bunu bırak da, kimin sana akıl hocalığı ettiğini söyle bakalım!.. Ama doğrusunu söyle!..

— A-a, ne demek istediğinizi anlamadım, ama yanılıyorsunuz. Çünkü kulaklarla boğaz boğaza geldiğimi herkes biliyor...

Goranof başını Kazağa doğru çevirdi :

— Dokuz Eylülden önce toprak için Böreğe karşı dava açmıştı. Ama şimdi iyi anlaşıyorlar.

Goranof Vasil'e baktı.

Deyan elini kaldırdı :

— Sekreter yoldaş, yoldaş, müsadenizle bir soru sormak istiyorum.

Goranof, tasvip edici bir şekilde başını eğdi.

— Yoldaş, dilekçesini nerede yazdığını söylesin...

Vasil'in yüzü karardı, elmacık kemikleri altındaki gamzeler oynamaya başladı.

— Ben yazdım. İşte, yazayım da benim yazdığıma inanın...

— Yoldaş sana nerde yazdığını soruyor...

— Ama... nerde yazdığımın önemi var mı? Evde...

Deyan, parmağını ona doğru uzatarak :

— Yalan söylüyorsun! dedi. Böreğin evinde yazdın. Bir de başkalarına iftira atmaya kalkmış...

Goranof bakışıyla Deyan'ı azarladı. Vasil kendini toparladı :

— Evet... Böreklere gittim ve beni karşıladı

lar... ama ben onu yazdıktan sonra... Bunun ne önemi var...

— Komisyon, kimden akıl aldığını bilmek istiyordu. Anlaşıldı, Börek! Zaten o, hepsinin dilekçelerini yazmış. Mürekkep de, kâğıt da aynısı...

Deyan yine titriyen elini kaldırdı :

— Yoldaşlar, idare heyetinin bu kooperatör hakkında şöyle bir teklifi var : Toprağı, gayri kanuni olarak zorla alınmış gibi geri verilmesin, kooperatörlerin arasında nifakçılık yaptığı ve kulak propagandası yürüttüğü için kovulsun... Bizim bu hususta protokolümüz var.

Kazak protokolü uzatarak :

— Bu gibi kimselere kooperatifte yer yok! dedi.

Vasil şaşakaldı :

— Ama yoldaşlar... işte görüyor musunuz...

— İşletmeden çıkmak istiyorsun ya.

Vasil başını eğdi.

Goranof :

— Haydi, git! dedi ve sağ tarafında oturan komisyondan birine hitaben :

— Yazın« Georgi Dimitrof» kooperatif işletmesi üyesi Vasil İvanof Turlaşki, işletmeden uzaklaştırılıyor! diye ekledi.

Vasil dilekçesinin o kadar kolayca kabul edileceğine inanmıyor ve belki de ona, kalmasını yalvaracaklarını, kandırmaya çalışacaklarını, o da bildiği gibi onları oynatacağını zannediyordu.

— ... Brigada yönetmeni ve manga başı olarak çalıştığı müddet zarfında onun suçu yüzünden bozulan bütün alet edevatı ödetmeli...

— Ama, yoldaşlar, ne yazıyorsunuz... arabalar zaten kırıktı. Ekim makinesinin pipolarını kimin kestiğini ne bileyim. Ben başkana da söyledim. Kazak, olur mu öyle şey, ben fakir bir adamım...

Goranof :

— Mali durumunu biliyoruz. Kulak maşası!.. deyip onun sözünü kesti ve Vasil, önceki cesaretini kaybederek, sırtını çevirdi. Onlarla konuşmak, onu işletmeden uzaklaştırmamaları için yalvarmak, işletmede kalmak isteğini söylemek istiyordu, ama kapıdan çıkmak zorunda kaldı. İçeri Toşo ile Vela girdi.

Goranof, sanki biraz önceki öfkeli değilmiş gibi, onları hürmetle karşıladı :

— Biz, Toşo Petkof Tupançiyski'yi çağırıyoruz... ama siz ikiniz de geliyorsunuz.

Toşo amca kalpağını çıkarıp koltuğunun altına sıkıştırdı.

— O benim karım... Onun mülkü benim üzerime yazılmış. Onun için...

Deyan güler yüzle :

— Onlar her yere beraber giderler, dedi.

Goranof tatlı tatlı konuşmaya başladı :

— Dinle beni, Toşo amca, iyi bir adam olduğunu biliyorum... Derdini söyle bakalım, ne sebepten dolayı işletmeyi terketmek istiyorsun.

Toşo amca, gerçeği söyleyip söylememesi için danışacakmış gibi karısının yüzüne baktı. Fakat karısı ondan önce kendini toparladı. Ellerini önlüğünün altına sokmuş, mitralyöz gibi ateş püskürtmeye başladı :

— Ben söyliyeceğim. Sakın bizi unutmayasınız diye ne kadar yalvarmışımdır. Çok şükür, sağ olun...

— Söyle bakalım, teyze!

Kazak :

— Peynir için! diye şakalaştı ve Vela, bir yerine iğne batmış gibi titredi.

— O söyledi. Peynir için. Nasıl olur malımızı ve hayatımızı işletmeye verelim de bir parça peynir alamıyalım!

Kazak :

— İkinci nöbette aldınız ya! diyerek sözünü kesti ve kısaca meseleyi açıkladı.

— E, çok şükür... sağ olun, ama Stamen'in bana dediklerini hiçbir zaman unutmıyacağım. Gece ekiminde ekim makinesinin arkasında bütün gece ağladım. O kadar çok üzüldüm, hiç tarif edemem...

Kadın yine kederlendi.

— Bana, oğlumu liseden kovacağını söyledi... Çocuk, yedi aylık olduğunda tavşan derilerine sardık. Bütün hayatımızı ona bağladık.

Vela, çocuk bakımından çok kısmetsizdi. Bütün çocukları ölmüş, yalnız bir tek oğlu kalmıştı.

Kocası artık piposuna tütün dolduruyordu, çünkü karısının her şeyi ve lâzım olduğu gibi söyliyeceğini biliyordu. Sadece onun dediklerini desteklemek için arada sırada : «Öyleydi, önce brigadaya sorun!» diyordu.

— Mito'nun Gena'sı olmasaydı... İnsan böylesine derler...

Goranof başını salladı :

— Peki teyze, her şey açık... Hiç kimse oğluna dokunmıyacak. Tahsilini bitirecek, agronom olacak, buraya gelip bol ürün elde edebilmeniz için işletmeye yardım edecek... Oğlunu tanıyorum. Ama ne yapalım, insanız, hepimiz bir değil, işler yoluna girecek. Teyze, yolu bulana kadar güçlük çekeceğiz. Gür ağaçlı ormandan geçtiğin var değil mi? İyi ki, bizi yöneten ve yolumuzu aydınlatan kendi idaremiz var, bizim pusulamız odur...

Toşo amca :

— Ben istikametleri yosundan, geceleri ise yıldızlardan anlarım! diye ilâve etti.

— E, şimdi işletmeden çıkmak istiyor musunuz?..

Kadın birdenbire çıkıştı :

— Çıkmak mı?.. Öyle bir şey dediğimiz yok ki...

Hemen kocasının üzerine atıldı :

— Yılnız bunları yazmanı kararlaştırmadık mı be, susak kafalı!.. Gittin, danıştın sözde. Ne yapmışsın ya? Böyle işleri nasıl yazabildin?

İhtiyar masaya yaklaştı, Goranof'un parmakla gösterdiği yere baktı ve başını çevirdi :

— Kurdun ağzına düştün mü öyledir o. Gûya Böreğe böyle şeyler yazmasını söyledim. Biz bu adamlara derdimizi anlatmaktan başka hiçbir şey istemiyorduk, ama o kendi bildiğini yazmış...

Vela teyze yumruğunu kaldırarak :

— Kafana bir tane indirirsem, görürsün sen! diye bağırdı. Ben sana güzel bir börek vereceğim. Hem de sana bir parça ekmek için onlara çalışmış olduğum bu soyguncular a sokulmamanı kaç defa söyledim ...

Goranof elini onlara uzatarak :

— Haydi güle güle çalışın, dedi.

Vela teyze :

— A be biz toprakta yetişmiş insanlarız topraktan da ayrılamayız, cevabını verdi ve ihtiyarın kolundan yakalıyarak : Haydi hoşça kalın, sağ olun, iyi ki geldiniz, gönlümüz gözümüz açıldı... Eh, bu dünyada iyi insanlar da varmış. Oğlum Filip sağ salim olsun da, artık ötesi kolay!.. Sözlerini ekledi.

●

İnce, uzun bacakları üzerinde sallanan Sivrisinek, Hristo dedenin avlu kapısını açtı ve avluya girdi. Gena, dut ağacının altında büyük bir ağaç teknenin üzerine eğilmiş çamaşır yıkıyordu. Yü-

zünde sabun köpükleri görünüyordu. Hademe Gena'ya yaklaştı ve bir pusula uzattı :

— Senin ellerin durmak bilmiyor... Çamaşırı bırak da derhal benimle gel!...

Gena telâşla pusulayı aldı, ıslak ellerini önlüğüne sildi, satırlara bir göz attı, sonra çabucak önlüğünü indirip odasına girdi. Hademe ıslık çalarak avludan çıktı.

Gena, tertemiz giyinmiş, yeni baş örtüsüyle komisyonun önünde duruyor. Sıkılarak, fakat ikna edici bir surette konuşuyordu :

— Ben artık ne söyliyeceğimi şaşırdım. Bir defa öyle, bir defa böyle. Mademki soruyorsunuz, söyliyeceğim. Verin tarlalarını, böylece gözlerindeki perde düşecek ve hatasını anlıyacak. Ben onu iyi tanıyorum, bir yıl geçmeden yanımıza dönecek.

Bu endamlı ve akıllı kadından gözlerini indirmeyen Goranof :

— Peki, aileniz? diye sordu.

Gena dudaklarını bükerek omuzlarını kaldırdı:

— Daha kolay yola girecek. Kocam, benim de insan olduğumu ve onun toprağından daha kıymetli olduğumu anlayınca işler yoluna girer.

Gena'nın yüzünü keder bürüdü. Elmacık kemikleri kızarmış olan Goranof, biraz eğildi ve onun düzgün ve duygulu konuşmasını dinlerken not defterine : «Gena Mitova» diye yazdı, isminin altına bir çizgi çekti ve yalnız kendisinin okuyabileceği küçük harflerle : «Kadınlara yükselme imkânı verilmeli...» sözlerini ekledi.

●

Kamaraş, Mito'nun evinde ocağın yanındaki üç ayaklı iskemleye oturmuş sigarasını içiyor ve konuşuyordu :

— İtiraf etmiyeceksin, anladın mı! Kamaraş'a sorun da, bütün gece beraber olduğumuzu ispat edeceğim...

Mito, deli gibi odada dolaşıyor, yumruklarını sıkıyor ve sövüyordu :

— Şimdi onları affetmiyeceğim!..

Kamaraş'ın karşısına dikilip, ikna edici bir şekilde kollarını açtı :

— Traktöre el uzatmadım... Onların analarını... ben onlara göstereceğim... ben onları... diyerek birisini bıçaklıyormuş gibi hareketler yapıyordu.

Kamaraş işin aslını anlamaya çalışıyordu.

— Bu sineği Tseko salmıştır... Traktörü kırmada kimin çıkarı var...

Parlayan ve berraklaşmış gözlerle Mito odanın ortasında durdu, bir an düşündü, sonra sanki kendi kendine konuşuyormuş gibi :

— Kimin çıkarı olduğunu, toplantı yaptığını ve kışkırttığını biliyorum, ama Mito onların zannettikleri kadar değil... Ateşe elimi sokmam ben...

Kamaraş kulak kesildi. Mito ilk defa olarak şüphe uyandıran sözler söylüyordu. Tam kapı önünde Sivrisineğin ıslığı işitildi. Mito, endişeli bir tavırla yerinden fırladı. Hademe ona, bir pusula verdi. Mito pusulaya bakmaya başladı.

Mito sorguya çekmek için belediyeye çağırdıklarını zannetti. Boyun damarları şişti. Ateş kesilmiş dışarıya fırlamış bulanık gözlerle arkasında büzülen ve kendini mahcup hisseden Kamaraş'a baktı.

— Şimdi onlara Mito'nun ne vakit traktör kırdığını, göstereceğim! diye bağırıp dışarı çıktı. Hademe ona zor yetişti. Kamaraş sokak kapısı önün-

de biraz tereddüt etti, sonra acele adımlarla aksi istikamete yollandı.

İdarehane önündeki kalabalık artmıştı, bütün köy mitinge gidiyormuş gibi buraya akın etmişti. Mito aşağıdan görününce oradakiler sessizce çekildiler ve bu suretle hasıl olan koridordan Mito soluk soluğa hiç kimseye bakmadan, haykırmaları işitmeden çekip gitti.

İçeriye girmeden önce, Hristo dede az kaldı kulağına :

— Rahat ol, her şey yoluna girecek, diye fısıldayacaktı.

— Cesaretli ol, Mito! Şimdiye kadar dayandın, şimdi de diz çökme!.. Biz senin ardındayız.

Kapı kapanınca, kalabalık heyecanlandı ve yorumlar daha da canlandı.

Mito tanımadığı insanların önünde şaşırıp kaldı. Dövüşmeye hazır bir vaziyette girdi, halbuki insanların rahat rahat yerlerinde oturduklarını ve hiç de böyle niyetleri olmadığını gördü. Kapıyı açık bıraktığını farketti ve dönüp kapadı. Bu kısa süre içinde tıraş olmamış yüzü yumuşadı.

Goranof :

— Mito Petrof sen misin? diye sordu.

Gerilmiş bir ip gibi gergin duran Mito gayrı ihtiyari olarak :

— Evet! Benim! cevabını verdi.

Goranof ona bir iskemle uzatarak :

— Buyur, otur! dedi. Mito şaşakaldı. Kasketini elinde ezmeye başladı.

Goranof, ona sigara kutusunu uzattı. Mito şaşkın şaşkın etrafına bakındı ve nihayet sigarayı aldı... Parmakları arasında çevirmeye başladı. Dövüşme yoluyle hakkını korumaya hazır bir durumda bütün vücuduyle öfkesinden titriyordu, oysa komisyondakiler onu tevkif etmeye gelmemişlerdi.

Kendi kendine : «Eski numaralar bunlar! diyerek, yeniden ürperdi. Beni tevkif etmezden önce, aldatmak istiyorlar. Ama Mito budala değil!..»

Goranof ona yaklaşarak :

— Seni neden çağırdığımızı biliyor musun? diye sordu.

Öfkesinden titreyen ve boğulan Mito :

— Hiçbir traktörü bozmadım! dedi.

Goranof, komisyon üyelerine bakarak :

— Ha! Bu da ne? dedi. Ne traktörüymüş o?

— Hani, traktörü, benim kırdığıma dair bir rivayet dolaşıyor.

Goranof, Deyan'a baktı, bir anda ikisi de, çoktan beri onları kucaklamış olan anlaşılmayan bir soruya cevap verdi.

Goranof birdenbire Mito'nun dilekçesini uzatarak :

— Senin dilekçen bu muydu? diye sordu.

Mito, dikkatle baktı ve başını eğdi :

— Biz senin meseleni biliyoruz. Yoldaşlar, bu çelişmelerden kaçınabilirlermiş, fakat sen de ineklerle yanlış hareket etmişsin.

Mito, onunla şakalaşıp şakalaşmadıklarını anlamak için etrafına bakındı, Goranof'un gözlerindeki yumuşak ifadeyi görünce sandalyesine oturdu ve samimi bir şekilde itiraf etti.

— Doğru, ineklerle yanlış hareket ettim. Kulaklar beni korkuttular. Tseko bile inekleri keseceklerini söyledi, ben de derileri görünce...

Kazak, şüphelendiği bir şey aklına gelmiş gibi gözlerini açtı.

Mevcut olmayan şüphenin kâbusunu başından defetmiş olan Mito, toprağı hakkında oldukça değerli, dünyada en değerli bir şey olarak konuşmaya başladı; acısının en yüksek noktasına vardı, canı yürekten derdini döktü :

— Toprağımı verin, bildiğim gibi işliyeyim...

Goranof, birçok komisyona katılmış, çeşitli köylülerin toplantılarında konuştuklarını dinlemiş, ta çalışma odasına kadar geldiklerini görmüştü; ama böyle bir olayla karşılaşmamıştı. Mito, toprağı hakkında sevgi ve üzüntüyle konuşuyordu. Köylülerin çoğunluğu ön plâna kendi çıkarlarını sürüyorlardı: «Kooperatifte iş yok. İş varsa, gireriz!» diyerek kalem ellerinde önceden özel çiftçi olarak ne elde ettiklerini, şimdi ne aldıklarını ispat etmeye kalkışıyorlardı.

Goranof, Mito'nun yüzüne bakıyordu. Onda bu hesap, toprağa olan o canlı, ilkel duygudan, hastalık derecesine varan ve köylüyü, otları, taşları ve çalıları canlandırmaya, etrafındaki insanlardan fazla onlara dair üzülmeye sevkeden o sevgiden örtbas edilmişti. Goranof, Mito'nun kim ve nasıl çiftçi olduğuna dair malûmat toplamıştı.

Goranof bir ara onun sözünü keserek:

— Biz herşeyi biliyoruz! dedi. Dilekçeni Böreğin yazdığını, işletmeye karşı dava açman için şehir avukatlarına gönderdiğini, sana para da verdiğini biliyoruz...

Mito, kâh bir tarafa, kâh öbür tarafa başını sallıyordu. Artık komisyon üyelerini aldatmaya cesaret edemiyor, diğer taraftan da «Ben Böreklerde yapılan toplantıya gittim. Onların teşkilâtlarını gördüm. Orada neler konuştuklarını işittim...» diye her şeyi anlatamıyordu.

Goranof, tatlı bir sesle: —

— Şimdi bize gerçeği söyle, ne sebepten dolayı işletmede kalmak istemiyorsun? diye sordu. Ama, kendi dostlarınla konuşuyormuşsun gibi. Biz ancak bunun için, gerçeği anlamak için buraya geldik!

Mito, tafsilâtlı bir şekilde tasvir etmiş olduğu

dağılmış olan düşüncelerini toplamaya çalıştı. Yüreğine derin yerleşmiş olan bir şeyi açığa vurmak istiyormuş gibi ufladı ve şöyle dedi :

— Doğrusunu söyliyeceğim. Siz parti adamlarısınız, bizim iyiliğimiz için savaşıyorsunuz, birbirimizi aldatmaya hacet yok. Kulakların beni teşvik etikleri doğru... ne diyeyim... bir akşam beni kandırdılar...

Kazak, vücudunu gerdi ve heyecanla yanağını kaşımaya başladı.

Mito başını eğmiş, dudaklarını ısırıyordu. Heyecandan sözlerini çiğniyordu :

— Gittim, ama nasıl kapana girdiğimi anladım. Ezik burunlu teşkilâtçı açıkça : «Makineleri kırın, inekleri çalın, işletmeden çıkın, bu devlete bir tane bile buğday vermeyin. Amerikalılar geliyorlar...» diye anlatıyordu.

Komisyon şaşakaldı. Goranof, gözlerini bir noktaya dikmiş dinliyordu. İşte ona lâzım olan, buradaki yoldaşların açıklamayı başaramadıkları gerçek. -:

Goranof, suçlu gibi bakan Mito'yu teşvik edici bir tavırla:

— Devam et, devam et! diye konuşmaya dâvet etti.

Mito elini kalbine koyarak devam etti :

— Bende... cahil bir adam gibi... yüreğim sızlıyordu. Bunu hiç kimseye, ne dostuma, ne de karıma söyledim. Eğer beni kara sülük gibi emen bu toprak üzüntüsü olmasaydı, onların evlerine ayak basmazdım, ama insan hasta olunca, sırf hayatını kurtarmak için her şey yapmaya hazırdır...

Mito toplantıda işitmiş olduğu her şeyi anlattı.

Böylece, onu üzmekte olan acısını damlaşına kadar süzerek ferahla şunları ekledi :

— Haydi kulakları bir tarafa bırakalım... ku-

lakların işi meydanda, ama bana öyle geliyor ki, işletmede olan bizim adamlarımız da işi iyi yürütmüyorlar. Doğrusunu söyliyeyim, orada ellerim bağlı olacak. Yalnız kendi toprağının sahibi olmaya çalışmış olduğumdan değil. Hakikaten ben, kendi tarlamda işten baş kaldıramam, ama kooperatifinki de toprak değil mi, bakıyorum toprağın canını çıkarıyorlar...

Goranof :

— Yani kooperatifin işine, kendi işleriymiş gibi bakmıyorlar! dedi. Yavaş yavaş onu da, kendininkinden daha fazla sevmeye başlıyacaklar. Sadece birdenbire olmuyor... Sen de, günün birinde, işletmede daha iyi olacağını anlıyacaksın, ama şimdi henüz erken diyorsun, öyle mi?

— Doğrusunu söyliyeyim, insan değil miyiz? Düzen olduğunu görünce, ben kendim zaten bir ayağım orada. Karım, çocuklarım...

Komisyon, Mito ile Gena arasında herhangi bir kurnazlık olmadığını, önceden yapılmış olan oturumda Stamen'in iddia ettiği gibi, daha fazla özel mülkiyete sahip olabilmek için birinin kooperatiften çıkmasına dair aralarında sözleşmediklerine inandı.

— Her şey açık seçik...

Goranof, diğer komisyon üyelerine baktı, onların sessiz onayını aldı ve kararını bildirdi :

— Senin meselen, istediğin gibi halledildiyor. Cepheden tastamam bir dilekçen olmadığı için üyeliğinin gayri nizami oluşunu dikkate alarak komisyon şu kararı alıyor. Protokolü yakın : İşletmeye teslim ettiği Mito Petrof'un aynı kategori yirmiiki dekar ve beş ar toprağı geri veriliyor...

Kazak :

— Mito, yolun öbür tarafında, birinci kır işle-

ri brigadası bloku karşısında, yine komşu olacağız, dedi.

Goranof, Mito'ya :

— ... alet edevatı ve bir ineğiyle beraber! dedi ve gülümsiyerek, öbür inek, karının değil mi? diye ilâve etti.

Mito, sevinçle başını salladı.

— Ha bakalım şimdi, gelecek yıl hesaplarımızı yapacağız, kim fazla mahsul elde edecek, sen mi, yoksa biz mi?

Mito hayretle :

— Ama sahi mi? diye bağırdı ve haç çıkarmak için elini kaldırdı, ama derhal indirdi ve kapıya doğru çekildi.

Kapının yanında duran Deyan önüne geçti. Mito, ona teşekkür etmek için iki eliyle sıcak elini yakaladı. Deyan elini çekti ve içeri girdiği zaman Goranof'un ona vermiş, ama sıkıntısından terli ellerinde ezip ıslatmış olduğu sigarayı yakabilmesi için kendi sigarasını uzattı ve başını sallıyarak :

— Sen toplantı hakkında bir şeyler konuştun, Tseko'nun orada olup olmadığını hatırlıyor musun? diye sordu.

Mito tiksintiyle :

— Yoktu... bile bile yalan söyliyemem. Ama o da eski tilki... cevabını verdi ve çıktı.

Dışarısı çok kalabalık. Mito üst basamakta durakladı, kasketiyle terli yüzünü sildi ve heyecana kapılarak bağırdı :

— Hey insanlar, adalet var... Tarlalarımı geri verdiler...

— Dur, anlat bakalım, ne sordular?..

Fakat Mito, kalabalığın arasından sıyrılıp ve etrafa hiç bakmadan üst mahalleye doğru koşmaya başladı.

Arkasından :

— Gena'yı almaya gidiyor! diye lâf attılar.

Hademe çıktı ve davulu vurarak var sesiyle bağırdı :

— Hey-y-y-y, köylüler! İşletmeye karşı şikâyeti olan, komisyonun yanına girsin. Komisyon bekliyor, hey-y-y!

29. GENA'NIN YANINDA

Cepheden geleli beri ilk defa olarak gökyüzü Mito'ya berrak, güneş ise parlak ve aydın göründü. İlk defa öz ovanın, sürülmüş toprağın kokusunu hissetti.

Sokaklara çıkmış olan kooperatörler Mito'nun, kaynatasının evine doğru koştuğunu ve avlu kapısını hızla açtığını görünce gülmeye başladılar. Mito o vakte kadar kaynatasının evine ayak basmamıştı, onu düşman evi olarak sayıyordu.

Gena çamaşır yıkıyordu, ama gözleri hep sokaktaydı. Güya yıkanmış elbiseleri sermek için saçağın altındaki sırığa doğru gidiyor, elbiseleri ipe sererken parmakları ucuna basarak duvardan sokağa göz atıyordu. Bakıyor, fakat hiçbir şey göremiyordu. Her ayak sesine irkilerek dışarıya bakıyordu. Nihayet Boyan koşarak geldi ve sorusuna, başını eğmekle : «Geliyor» cevabını verdi.

Boyan içeri girdi. Gena ise her tarafa sabun köpüğü serperek çamaşır yıkamaya devam ediyordu. Yüreği hızlı hızlı çarpmaya başladı. Mito'nun her an başının üzerine dikileceğini bekliyerek teknenin üzerine eğildi. Hoş bir duygu hissettiğinden kendine kızıyordu. Mito'nun gergin yüzünden derin bir değişikliği olduğunu, kurumuş dudaklarının bu defa öfkeden değil de, sevinçten titrediğini uzaktan farketti. İşte Mito şefkatle onun kolunu çekti.

Gena elleri suya batırılmış bir halde sadece başını kaldırdı. Bakışları karşılaştı.

Mito, kabahatli bir şekilde gülümsedi, ama Gena ciddiyetini bozmadı.

Mito bembeyaz kolundan yakalıyarak :

— Haydi gidelim! dedi ve terli kadın vücudunun hoş kokusunu hissetti.

Gena, geri çekildi ve çatık kaşlarında hafif bir nefret belirdi.

— Nereye gideceğiz?

Mito sevinçten açılmış gözlerle :

— Eve! Tarlalarımı verdiler. Her şeyimi verdiler, dedi. Sen haklıymışsın. Parti, yine parti! Kalk şimdi evimize gidelim...

Gena geri çekilerek :

— Benim gidecek yerim yok! Sen toprak istiyordun, değil mi? Al sana toprak, ben niçin geleyim? cevabını verdi ve sanki hiçbir şey olmamış gibi yine çamaşır yıkamaya başladı.

Mito'nun yüzündeki sevinç birdenbire kayboldu.

— Olan olmuş! Hataların bağışlanması gerek! Çocuklar nerede? «Pfüü» diye, iki parmağını ağzına köyup köpeklere çaldığı gibi ıslık çaldı ve ürkerek evden başlarını gösteren çocuklar sevinçle dışarıya fırladılar. Artık babalarının ve analarının barıştıklarını zannederek, köpek yavruları gibi babalarının ayaklarına sokuldular.

Mito, küçük çocuğu kuzu gibi başının üzerine kaldırdı, sonra öptü ve hızla yere bıraktı. Az kaldı çocuk ağlıyacaktı.

Çocukları başına toplıyarak :

— Haydi Boyan, gidelim! İşitiyor musun, Gena, bırak şimdi şu çamaşırı! diyerek onu yumuşak ve biraz emredici bir sesle davet etti, fakat Gena sustu.

Mito, suya batırılmış olan kirli gömleklerini gördü ve sevincinden büyük ağaç tekneyi, fırıncı hamuru gibi başının üzerine kaldırdı.

— Yürü! Çamaşırını evde bitireceksin...

Mito belki de tekneyi götürecekti, fakat Gena arkasından :

— Amma da yaptın, Mito, sen deli misin, tekne köyün ortasından böyle geçirilir mi? Görenler : «Toprağını çevirdiler, ama aklı başına gelmedi!» diyecek.

— Elâlem beni ilgilendirmez, sen yürü... dedi ve Gena arkasından geleceğini zannederek yürümeye kalktı.

Çocuklar, iki tarafına tutunmuş onunla beraber yürüyorlardı. Boyan, hangi tarlanın geri verildiğini soruşturuyor; Mito ise, iştahsız olarak vadideki tarlanın geri verildiğini, ama iyi işlemeleri lâzım geldiğini, aksi takdirde geri alacaklarını, iyi işlerlerse belk de öbürünü, analarınınkini de geri vereceklerini anlatıyordu. Boyan babasına yardım edeceğini vaadediyordu, yalnız bir şartla :

— Baba, tarlayı traktör sürecek, değil mi?

— Traktör tabii! Traktör hem onların, hem de bizim. Mademki öbür tarlamız orada, orada olan her şey de bizim.

Mito başını geri çevirdi, Gena gelmiyordu. Tekneyi böğrüne indirip geri döndü.

— Niçin öyle yapıyorsun?

Sevinci yok olmuştu.

— Ben sana söyledim. Kooperatife dönmeyince senin evine ayak basmıyacağım.

Mito, hâlâ Gena'nın geleceğine inanarak :

— Haydi şimdi, olan olmuş! O Mito'yu defterden sil! dedi.

Gena :

— Çocukları alıkoymuyorum... Seninle gelsin-

ler, sen onların babasısın. Ama ben?.. cevabını verdi ve onun için «Hiçbir zaman gelemem» anlamında başını salladı.

Mito sapsarı kesildi ve yavaş yavaş tekneyi indirdi.

— E, şimdi ne oldu? Diğerleri affettiler, şimdi sen mi? Gel, Gena, evimize gidelim!

Mito, cevap bekliyerek büzülüp kaldı. Gena'nın dudakları bir kımıldasa, her şey yoluna girecek. İşte dudakları çiçek gibi açıldı.

Gena, sanki soğuk bir esintiden korunuyormuş gibi büküldü ve acısını bastırarak :

— Sen ne zannediyorsun, kolay iş mi bu? dedi. Benim de canım, arkadaşlarım gibi evimde oturmak, çocuklarımı toplu görmek istiyor...

Mito yine yalvardı :

— Gel, Gena, evimize gidelim. Toplanıp insan gibi yaşıyalım!

— Ya sen benim nasıl yaşadığımı düşünüyor musun?

Mito, boğuk bir sesle kendine kendine fısıldadı:

— Şimdi ne yapayım? Toprağımı geri çevirdiler, ya... karım?

30. KOMİSYONUN KARARLARI

Tseko, şüpheye hedef olmasını beklemedi. Parti sekreteri Deyan'ın Mito'yla karşılaşıp görüştüğünü işitince, onunla konuşmak fırsatını buldu. Neşo'ya danıştıktan sonra bir sabah erkenden, yanında daha kimse yokken, iş odasına girdi ve konuşmaya başladı :

— Bana bak, Deyan, bildiğin gibi ben idare heyetinde de Mito'ya tarla verilmemesini destekliyordum. Fakat düşündüm, siz Kazakla haklısınız. Ve-

relim... Yeter gürültü yaptığı. Zaten memnun olmıyanları da teşvik ediyor. Biliyorsun ya, çeşitli insanlar var, tutunacak yer arıyorlar.

Deyan şüpheli şüpheli gülümsedi :

— Ne vakit gerçeği söylediğini anlıyamıyorum. Stamen'le beraber karşı oy kullandığın zaman mı, yoksa şimdi mi? Mito'yla da başka türlü konuşmuşsun...

Tseko :

— Kim? Ben... Mito'yla mı? diye çıkıştı. Yürü, gidip Mito'ya soralım. Ne söylediğimi sen de işit. Ona sadece : «Nizamname vadesi geçince toprağını istemeye hak veriyor, yeter artık gürültü kaldırdığın. Hiç kimse toprağını yemiyecek...» dedim.

Deyan :

— Ya inekler hakkında ne diyeceksin? dedi.

İtiraf edip etmemesine dair biraz tereddüt ettikten sonra Tseko boynunu eğdi :

— İneklerle yanlış hareket ettim... Kazağa sormalıydık. Ben Stamen'e söylüyordum. Ama o, biliyorsun ya, sizi, partiyi idare eden arkadaşlarını bile dinlemiyor, nerde kaldı beni. İnekleri kestik, saklanacak bir şey yok, ölecekler diye korktum. İşte, kardeşim, mesele bundan ibaret, isterseniz asın beni...

Deyan onu süzdü. Kooperatif heyetinden uzaklaştırmak için en uygun zamandı : «Düşman propagandasına kapılmış, çeşitli şeyler konuşmuş, hayvanları kesmiş...» Toplantıda, uzaklaştırmaya razı olacaklardı, fakat siyasi hava uygun muydu? Vatan Cephesinin siyasetini destekliyen çiftçi birliği üyelerinden çoğu akamete uğradı. Yalnız birkaç kişi kaldı. Tseko'yu defetmek, kalan birkaç kişiyi de kovmak ve bununla partisizler arasında partinin nüfuzunu zayıflatmak demekti. Kaza Komitesinden şöyle diyorlardı : «Çiftçilerle dostluğumuzu destek-

leyin! İyi arkadaşları sorumlu görevlere tâyin edin!»

Deyan bütün bunları göz önünde bulundurarak kendi kendine şöyle diyordu: «Çiftçi Birliğinde Tseko'dan daha iyisi yok! Halen onu görevinden almak, açıkça kulakların yanına sürüklemek demektir.» Deyan olayların gidişatını bekliyordu. Tseko birçok defa, herhangi bir işinde muvaffak olmayınca öfkelenip yerinden kalkıyor ve şöyle diyordu: «Ben istifamı veriyorum! Meseleyi kendiniz halledin!» Çok defa kaçmak, başka defalar ise haklı olmadığına dair onu inandırmak zorunda kalmışlardı. Ertesi gün elini sallayıp şöyle diyordu: «A be, yeni toplantıya kadar işimize bakacağız, halk bize hak vermiş, yol ortasında bırakacak değiliz ya.» Fakat yeni yıllık toplantı gelince Tseko susuyor ve yeni idareye girmeyi hemen kabul ediyordu.

Deyan, Tseko'nun «muhalefetçilerin» toplantısında hazır bulunmadığına inanınca, görevinden alınmasının doğru olmıyacağını kararlaştırdı.

Goranof'la görüştüğü zaman ona şöyle demişti:

— Tseko, küçük burjuvazi elemanı, böyle hatalar yapabilir... Onda Lenin'in dediği gibi, iki can var, biz Tseko'dan başka bir şey bekliyemeyiz. Fakat Stamen gibi eski bir yoldaş affedilemez...

Komisyon Tseko'yu itham edecek delil bulamayınca onu bir yana bıraktı. Traktörün kırılması olayı hakkında komisyon, birkaç gün tevkif edilmelerine ve ciddi sorguya rağmen suçlu olduklarını itiraf etmiyen kulak Neşo ve Gatyo'ya yöneldi. Onlar, Kırlef'in geldiğini, Neşo'nun evinde idare tarafından yasak edilen bir toplantı yapıldığını, ama bunun işletmeyle ilgili olmadığını itiraf ettiler. Hattâ tevkif edildiklerini protesto ettiler. «Zemedelsko Zname» gazetesinde şöyle bir yazı çıktı: «Bisrets

köyünden yüzlerce masum köylü hapishanelerde çürüyor.» Yüzlerce masum köylü, sadece iki kulak Neşo ile Gatyo'dan ibaretti.

Bu şartlar dahilinde komisyon, sabotajın ipucunu ve suçlularını bulamayınca, meselenin diğer organlar tarafından incelenmesini kararlaştırdı ve başlıca görevini, yani işletmenin teşkilât ve siyasî bakımdan sağlamlaşmasına yardım etmek hususundaki görevini yerine getirmekle meşgul oldu. Bu gaye uğrunda komisyon, derhal geniş parti aktifinin çağrılmasını emretti. Bu toplantıda komisyon kararları ve tavsiyeleri müzakere edilecekti.

Stamen, komisyonun gelmesiyle tahkikatın nereye yöneltilmiş olduğunu anladı. Önceden yapılan teftişte suçunu kabullenmedi, parti sekreteri Vasilef ve Kazağa karşı hücuma geçti. Ve komisyonun partisiz ve partili kaoperatörleri ve kooperatör olmıyan köylüleri çağırdığı zaman Stamen gücenik gibi davrandı. Çağrılanların sorguya çekilmesine yardım ediyordu, ama onun iddia ettiğinin doğru olduğuna inanıyordu. Kararların ilân edileceği son oturuma hazırlanıyordu. Bu oturumu sabırsızlıkla bekliyordu. «Ben kaza komitesine, onların, köydeki durumu anlamadıklarını, ben değil de, onların, parti siyaset hattını tahrif ettiklerini ispat edeceğim... Onlar partiyi kitleler arasında eritiyor, onun otoritesini düşürüyor... İspat edeceğim! Benim yirmi yıl parti üyeliğim var! Dün partiye girmiş olan, öğretmen gibi çocukların, kumanda etmelerine müsaade etmiyeceğim!» Dokuz Eylülden çok daha önce partiyle olan irtibatını gösteren vesika arıyordu. Her şeyi dikkatle topluyordu. Konuşacağı ayrı noktaların plânını hazırlayayım derken, bütün bir rapor meydana geldi. Kendisine karşı yöneltilmiş olan ithamlara itiraz eden yazılı bir raporla toplantının önüne çıktı.

Okuma yurdunun geniş salonunda parti aktifi arasında onun tanıdığı idareciler bulunuyordu. Hiç kimse, onun içeri girip arka sıraya oturduğunu farketmedi.

Hafifçe kızarmış yanakları ve gözlüğü altında parlıyan gözleriyle kaza komitesi sekreteri Goranof konuşuyordu. Stamen, raporun bir kısmını işitmedi. Ama Goranof'un en önemli şeyi, yani işletmenin kuruluşundan beri yapılan hataların ve bilhassa Stamen'in hatalarını mertçe ve delillerle açıkladığı bir sırada yetişti. Stamen, bıyıklarını ısırarak, defterine bir şeyler yazıyor ve tasvip etmediği yerlerde başını sallıyarak kendi kendine : «Böyle olup olmadığını göreceğiz» diye mırıldanıyordu. Ön sıralarda oturanlar başlarını çevirip ona bakıyorlardı, ama Stamen onları görmüyormuş gibi tavana bakıyor ve sanki toplantının, burada olan biten her şeyin üstünde duruyormuş gibi davranıyordu. Goranof gözlüklerini çıkardı, gözlerinde parlaklık belirdi.

— Yoldaşlar, bütün bunlar, işletmeyle ilgili parti siyasetinin tahrif edildiğini gösteriyor. Buna karşı koyan, vaktinde bize bildirilen Deyan Vasilef yoldaş olmasaydı, bu tahrifler şimdiye kadar daha büyük tahribata yol açabilirdi. Bundan dolayı komisyon şunları teklif ediyor :

Goranof sustu ve gözlerini Stamen'e dikti.

— Stamen Nikolof yoldaş sadece emirler vermekle yetindiğinden ve siyasî hatalara yol açtığından ötürü muhtar, parti bürosu ve işletme idare heyeti görevlerinden serbest bırakılıyor.

Stamen yerinden fırladı ve elini uzattı :

— Söz istiyorum!

Fakat toplantıyı idare eden Deyan, el işaretiyle oturmasını söyledi.

Stamen öfkelenerek, memnuniyetsizliğini be-

lirtmek için başını sağa sola çevirdi, ama hiç kimseden destek bulmayınca mırıldanmaya başladı :

— Böyle şey olur mu hiç? Uzun zamandan beri parti üyesiyim ben!

Goranof :

— İkinci! diye bağırdı, gereken uyanıklık göstermeyip düşmanlara, işletmedeki disiplini bozmaya yol açtığından ve Stamen'in metodlarına göz yumduğundan dolayı işletme başkanı Tsvetko Yotof Kazağa ihtarda bulunuyoruz.

Toplantıda hazır bulunanlar böyle bir şey beklemiyorlardı. Kazak, utancından başını eğdi. Goranof salonda gürültüye meydan vermemek için bir iki defa öksürdü ve elini masaya vurdu.

— Köy muhtarı olarak, şimdiye kadar birinci kır işleri brigada yönetmeni olan belediye müşaviri Stoyan Tsvetkof'un seçilmesini tavsiye ediyoruz.

Salondakiler başlarını yarınlı Stoyan'a çevirdiler.

— Brigadaki işleri henüz yoluna koyamadım, şimdi de köyü mü...

— Tebrik ederiz, mademki parti seni gösteriyor...

Stoyan'ın çakır gözleri berrak ve açık mavi oldu. Yüzü kızarmaya başladı.

Goranof yorulmaksızın devam ediyordu :

— Görev : İşletme, kulaklardan ve onların ajanlarından temizlenmeli, brigada ve mangalar teşkilât ve siyas bakımdan sağlamlaşmalı ve sorumlu görevlere kadınlar seçilmeli.

Ön sıralardan :

— Gena! diye haykıran bir erkek sesi işitildi.

— ... Gençler de seçilmeli... Bol ürün savaşı uğrunda brigadalar savaşa girişmeli.

Goranof sandalyesine oturdu ve alnının terini silerek komisyon kararlarının nasıl tepki gösterdi-

ğini anlıyabilmesi için herbirinin yüzüne bakmaya başladı.

Deyan :

— Yoldaşlar, söz sizin! dedi Komisyon gelmezden önce parti toplantılarını meyhane muhabbetine çeviriyordunuz. Herkes bağırıp çağırıyordu, şimdi ise susmuş duruyorsunuz. Ancak şimdi konuşmalısınız.

Gocuğunun iliklerini çözmüş, piposunu kurcalıyan Hristo dede :

— Ne konuşalım? dedi. Rapor bizim düşüncelerimizi aksediyor.

Sonra başını arkaya doğru çevirerek :

— Onlar kalkıp konuşsun! sözlerini ekledi.

Stamen hemen yerinden fırladı. Kendisini savunmaya hazır olduğu belliydi. Yumruğunu göğsüne vurmaya başladı :

— Bu işletmeyi ben meydana getirdim. Buradaki muhalefeti tuzla buz ettim. Öyle değil mi, yoldaşlar, elinizi kalbinize koyun da söyleyin?

İlk defa olarak ciddi tavır takınan Yorumcu :

— Eski şanını bir tarafa bırak da kendini tenkit et! diye seslendi. Konuşmak için müsaade almadan ayağa kalktı ve özür dileyecekmiş gibi başını eğip:

— Yoldaşlar, ben üstünkörü aydınlatıcı faaliyet yürüttüm, halbuki, hakkında az şeyler söylendi, dedi. Bu işin önemli olduğunu ancak şimdi anladım. Bizim yanlışlıklarımızdan bir işi zorbalıkla yapmanın daha kolay, ama devamsız olduğu anlaşıldı. İnsanları ikna etmek daha güç, fakat çok daha faydalı... Bu raporu parti toplantılarında ve brigadalarda incelemeliyiz... Bu hususta kendime bir plân hazırlamalıyım...

Yorumcu, yerine oturdu. Stamen surat asmış yorumcunun arkasında duruyor, ve elindeki kâğıt

titriyordu. Gururlu gururlu başını dikerek konuşmaya devam etti :

— Marksizm - Leninizm bize, devrimin, kadife eldivenlerle yapılmıyacağını öğretiyor. Daha sert davrandığımdan dolayı göklere kadar yaygara koparıldı. Kimin değirmenine su döküyoruz? Düşmanların değirmenine elbette. Düşmanlar, görevimden serbest bırakmanızı dört gözle bekliyorlar. Çünkü diken gibi gözlerine batıyorum, çünkü onların numaraları sadece benim önümden geçmiyor...

— Ama traktörü burnunun dibinde kırdılar...

Stamen, elini sallıyarak kesin bir surette kendini savundu :

— Onun sorumlusu var... Bu mesele hakkında raporda beni suçlamıyorlar da, siz mi suçlıyacaksınız. Rica ederim, sözümü kesmeyin!

Deyan :

— Konudan ayrılma! diye ihtarda bulundu.

Stamen, Deyan'ın bu sözleri alaylı bir şekilde söylediğini sezdi ve gücenik bir tavırla :

— Konu, konu... anladık işte! diye çıkıştı. Konuşmaya müsaade etmiyorsunuz ki! Bu hususta koskoca yazılı bir raporum var!

Aklına, bunca geceler zarfında yazıp hazırlamış olduğu rapor geldi. Kâh iç, kâh dış cebini araştırmaya başladı. Cebinden çıkarınca, Goranof yerinden kalkıp elini uzattı :

— İyi işte! Komisyona sun! Komisyon itirazını biliyor, bu raporunu da okuyacak; yalnız yeni bir şey varsa, söyle...

Raporu elinden aldıkları zaman Stamen, bir an desteksiz gibi kaldı. Sonra birdenbire öfkelenerek :

— Bu kararlara razı değilim, vesselâm dedi : İşletmenin iyiliği için çalıştım!

Hristo dede :

— Onbeş ineğin kesilmesi işletmenin iyiliği için değil galiba! diye seslendi.

Stamen, Hristo dedeye ciddi ciddi baktı ve :

— Meseleyi Merkez Komitesine ileteceğim, bunu iyi bilin, sekreter yoldaş. Tahkikat esnasında kulakların propagandasına kapılan ben değil, sizsiniz. Meseleyi daha bugün ileteceğim...

Sussun diye ona elini sallayan Deyan :

— Daha fazla suçlandırılmanı istiyorsan, Merkez Komitesine de bildir! cevabını verdi.

Yavaşça ve kimsenin farkına varmadan kalkan Kazak kızgın havayı biraz yatıştırdı. Yeni gocuğuna ve çizmelerine baktıktan sonra yanaklarını sıvazladı ve boğuk bir sesle konuşmaya başladı :

— Bu sabah toplantıya gitmeye hazırlanırken karım : «Giyin adamakıllı, düğmeni ver dikeyim, tıraş ol, baksana neye benziyorsun...» dedi. Bütün gece beni uyku tutmadı... Nasıl oldu da buraya varabildik. Yolda yürürken kendi kendime : «Kılığım kıyafetim yerinde, temizim, ama için de temiz mi?» dedim. Partiye sadece temiz insanlar girmeli...

Birdenbire sesi kısıldı :

— İkinci defa oluyor, parti kulağımı çekiyor. Bende henüz sağlam olmıyan bir şey var. Önceden her şeyi kendim halletmeye kalkıştım, şimdi ise fazlasiyle itimat göstermekle yanıldım.

Stamen'e hitaben :

— Stamen, yanlış hareket etti! dedi. İnat etme! Goranof yoldaşın söyledikleri doğru. Ben hatamı tanıyorum! Buraya vaktinde gelip, bizi daha büyük hatalardan kurtardıkları için partiye, kaza komitesinden yoldaşlara teşekkür etmeliyiz. Stamen, biz onların söylediklerine gücenmemeli, sevinmeliyiz! Bence başkanlık görevinden beni serbest bırakmalısınız, fakat mademki parti, hatalarımı yok edeceğimi zannederek kalmamı istiyor, ce-

zamı kabul ediyor ve ileride hatalara yol vermiyeceğimi vaadediyorum...

Çoktan beri söz almak istiyen Marin yerinden fırladı ve acele acele, hararetle konuşmaya başladı:

— Komisyon beni tenkit etmedi. Doğrusu ya buna şaşıyorum...

Oturanlardan biri yavaşça :

— Şuna bak, kurdun ağzına giriyor! diye şakalaştı.

— Hayır, yoldaşlar. Ben hata ettim. Başarılardan baş dönmesine uğradım, şahsi işlerim için traktörü terkettim...

— E, yardımcın vardı ya? Övünmek mi istiyorsun yoksa?

— Yooo, ikinci nöbette kaldım ve şahsi işlerimi görmeye değil, traktörün yanında kalmaya mecburdum...

Kadınlar birbirlerine :

— Mito'nun Temenujka'sı bize çok pahalıya mal oldu! diye fısıldadılar. Onun uğrunda koskoca bir traktör gitti ...

— Dahası var, magnetten hiçbir şey anlamıyan Mito'nun traktörü bozmuş olduğu rivayetine de inandım...

Hristo dede :

— Abayı yakmışsın ama! diye fısıldadı ve onu alkışlamaya başladı.

Salon alkışlarla çınladı. Marin kızılbozul oldu.

— Fakat ben, artık böyle hatalara yol vermiyeceğimi vaadediyorum ve halen partinin önümüze sürdüğü düşmanların yokedilmesi görevini... onların ana... diye küfür edecekti, ama dudağını ısırdı, utanarak :

— Biz gençler, düşmanların yokedilmesi ve yüksek verim savaşında ön saflarda bulunmalıyız...

Marin, ter içinde yerine oturdu. Son olarak

Hristo dede söz aldı. Herkes, ondan sonra herhangi birinin kalkıp konuşmaya cesaret edemiyeceğini biliyordu. Hristo dede, her zaman kapak koyuyordu. Herhangi bir ondan sonra konuşsa da, sözleri önemsiz kalıyordu. Bundan dolayı gerek toplantıyı idare edenler, gerekse hazır bulunanlar Hristo dedenin ne söyliyeceğini sabırsızlıkla bekliyordu. Hristo dede azıcık durakladı, ilham alıyormuş gibi piposunu karıştırdı ve şöyle dedi :

— Ben sadece şunu söylemek istiyorum : hatalarımızı nasıl görmemiz gerektiğine dair gençlerden akıl alma zamanı gelmiş! Stamen'in yaptığı gibi olmamalı...

Salonda bir canlılık belirdi. Hepsi durmaksızın bir öte bir beri dönen ve mırıldanan Stamen'e baktı.

31. STAMEN'İN ÜZÜNTÜSÜ

Çalışma odasında Stamen, uzun zaman masaya vurarak bağırıp, tehditler savurdu :

— Ben onlara kim olduğumu göstereceğim. Stamen'in kim olduğunu görecekler! Parti için gençliğimi feda ettim, şimdi ise beni parti aleyhtarı belletsinler. Merkez Komitesi birinci sekreteri yanına gideceğim!

Sonra haklı çıkacağını zannederek, biraz rahatladı ve sinirli sinirli çekmecesini karıştırmaya koyuldu. Bazı şahsi evrakını topladı ve ceplerine koydu. Sonra yumruğunu büroya vurdu, evrak dağıldı.

— Sivrisinek! diye haykırdı.

Ürkerek odaya giren Sivrisinek, eski adet üzere askerce selâm verip karşısına dikildi :

— Buyurun, muhtar yoldaş!

Stamen hemen parladı :

— İndir şu elini be! Artık muhtar değilim!

Fakat Sivrisinek elini indirmeye cesaret edemiyordu.

Stamen, öfkeyle elindeki anahtar destesini fırlatarak :

— Al! dedi. Stoyan'a götür. Artık buraya ayak basmıyacağım!

Sivrisinek gözlerini açarak, şaşkın şaşkın ona bakıyordu.

Stamen, sadık hademesine çıkıştı :

— Ne bakıyorsun be! Görevden ayırdılar beni; kumandacılık, partizan metodları yüzünden cezalandırıyorlar! Bakacağız, bakalım o ne biçim muhtar olacak!

Stamen odada biraz gezindi, askıdan şapkasını aldı ve hâlâ asker duruşundaki Sivrisineğin yüzüne baktı :

— Sen, daha ne diye sırık gibi dikilmiş duruyorsun be?

Sivrisinek, sâkin ve nezaketle :

— Emredersiniz, muhtar yoldaş; cevabını verdi.

Stamen :

— İndir şu elini bakalım! Artık muhtar değilim, anlamadın mı daha? dedi ve elini indirip kapıyı hızla kapadı.

Sivrisinek bir an şaşkın şaşkın durdu kaldı, sonra omuz silkti, hayretle başını salladı ve anahtarları cebine soktu. Masadaki evrakı topladı, pencereleri açtı ve uzun saplı süpürgeyle düşünceye dalarak, yavaş yavaş sabık muhtarın döşemeye attığı eski, lüzumsuz yırtılmış evrakı süpürmeye başladı.

Sadece Sivrisinek değil, köylülerin bir çoğu da, Stamen'in görevden uzaklaştırıldığına inanamıyor-

du. Büyük hizmetleri vardı; herkes, istediği kadar muhtar kalacağını zannediyordu. Bundan dolayı bütün köy, onun azledilmesiyle ilgili kararı duyunca şaşakaldı.

— Partide şaka maka yok! Allah bile olsa, atarlar...

Stamen evine dönmedi. Kimsenin yüzüne bakamıyordu. Bu, ona en korkunç darbeydi. Çocukların bile onunla alay ettiklerini sanıyordu. Hiç kimseyi görmek, hiç kimseyle konuşmak istemiyordu. Canı sıkılınca her zamanki gibi köy dışına çıktı. Kendisine indirilen darbeden sersem gibi acele acele yürüyor ve nereye gittiğini bilmiyordu. Sonbahar serinliğini hissetmiyordu.

Sonbahar sisine bürünmüş ova, yaz süsünü kaybettiğinden kederli gibi görünüyordu. Stamen Çıplak Tepe'ye çıktı, rüzgâr kulaklarında cıvlıyor, soğuk hava yanmakta olan yüzünün ateşini alıyordu. Haydut Dere'sine doğru bakıyor ve jandarmalarla yapılan kanlı çarpışmayı hatırlıyordu. Onun da bulunduğu küçük grubun kahramanlığı, şimdiki üzüntüsünün yerini aldığını hissediyordu.

«Yoldaşlarım, hüriyeti görmeden şehit düştüler!» diyerek inledi ve acıdan kaşlarını çattı. «Ben ne de olsa...»

İnsanlar onu bu derece tahrik edilmiş, üzülmüş görmektense, şerefle şehit düşmüş olsaydı daha iyi olacaktı.

Stamen, yavaş yavaş yılankavi dereye doğru inen patikadan inmeye başladı. Yapraklar toprağı örtmüştü, ağaçlar çıplak kalmıştı. Stamen yürüyor ve köydeki yataklarla karşılaşmak için buradaki çalılıklarda gizlenmiş oldukları ve sonbaharı hatırlıyordu. Bu derenin her karışı bir olayla bağlıydı.

— İşte şu fındık ağacı! diye sesle bağırıp ağacın çıplak dallarını okşadı. Burada o, boş yere bü-

tün gün, bütün gece beklemişti. Abluka edildiği için köyden hiç kimse gelememişti.

— Şu çalıları kesmişler, kesen eller kurusun! diye üzüntüyle mırıldandı.

Fundalıkları çok seviyordu, çünkü derenin ablukaya alınmasında burda gizlenmişti. Hiç kimse onu bulamadı. Bir jandarma yanıbaşından geçti, fakat fundalıklarda onu göremedi.

— Şu meşe ağacı, âdeta bir anıt! diyerek, iri ve çam ağacı gibi düz meşe ağacının gövdesine elini dayadı.

Burada, Hristo dedenin oğlu Gena'nın kardeşi son kurşununa kadar düşmanı kahramanca püskürterek şehit düşmüştü...

«Atmaca, ne ağır olmuşsun» diye sanki arkadaşlarının sesini işitiyordu. Partizan adı «Atmaca»ydı. Burada onu yaraladıkları zaman arkadaşları bırakmadılar, düşman kurşunları altında elde taşıdılar. Onlar kendilerini ölümden kurtarabilirlerdi, ama inleyişini işittiler, dönüp aldılar ve elde taşıdılar. Ölümle yüz yüze gelen her insan gibi o da çok ağırdı, fakat arkadaşları yorgunluk hissetmiyorlardı. Korkmadılar. Onu kurtardılar, sonra şehit düştüler.

Öylesine geliyordu ki, şehit düşen arkadaşları mezarlarından kalkarak : «Niye böyle ters adam olmuşsun, seni tanıyamıyoruz!» diyorlardı.

«Ne diye inat ediyorsun! Sen böyle değildin! Bizim için ne kadar hizmet ettiğini, yiyecek getirmek için nasıl koştuğunu, bize cesaret vermek için istirahatinden mahrum kaldığını hatırlıyor musun? Bizi eğlemek için neler düşünmüyordun? Hata ettiğimiz zaman dahi ne kadar dikkatli olduğunu hatırla. Dikkatsizlik ve tecrübesizlik yüzünden müfrezeyi ele verecektik! Peyço'nun ölüme mahkûm edilmesini istiyorlardı, fakat sen : «Yoldaşlar, affe-

delim, kabahatini tanıdı, artık hiçbir zaman tekrarlamıyacak.» dedim. Peyço'yu arkadaş mahkemesinden kurtardın, ama kendi hatalarını görmüyorsun! Ne oldu, niçin o kadar değiştin? Otur, geceleri toplanıp, birbirimize dertlerimizi anlattığımız gibi şu kaynağın başına otur...»

Stamen, kurtuluştan sonra «Partizan Pınarı» diye adlandırılan kaynağın başına vardı, yavaşça oturdu ve başını eğdi.

Sanki «Niçin susuyorsun?» diyen, etrafında oturan arkadaşlarını hissediyor ve utancından onların yüzüne bakamıyordu.

«Başını niçin eğiyorsun? Gözlerimizin içine bak! Biz kederini anlıyacağız.»

Stamen, arkadaşlarının gözlerine bakıyormuş gibi kaynağa baktı.

«Anlaşıldı! Parti sana her şeyi verdi, sen ise başını diktin ve eğmek istemiyorsun!»

Stamen kendi kendine :

— Yoldaşlar, diye fısıldadı ve çok üzüldü.

«Kendini haklı çıkarmaya çalışma! Her şeyi anladık. Yapma, gücüne gidiyor, anlıyoruz...» diye şehit düşen arkadaşlarının yerin dibinden gelen sesini işitiyordu sanki. Başını eğip, elleriyle yüzünü kapadı ve ağlamaya başladı.

Sanki son defa olarak dereden gelen : «Yeter! Sus! Ağlama, olan oldu...» fısıltısını işitti.

Stamen derin bir nefes aldı, içi biraz ferahladı.

— Ya! diye bir ses işitti, derhal yerinden fırladı.

Onun gibi kederli Kazak, karşısına dikilerek:

— Rastgele! dedi ve elini salladı.

Şoseden geliyordu. Herhalde şehre gitmişti ve «Partizan Pınarı»nın soğuk sularında serinlemeye acele ediyordu.

Stamen'le tokalaşarak :

— Sen nereye? diye sordu.

Stamen içini çekerek :

— Ben de bilmiyorum... Sarhoş gibiyim! cevabını verdi. Düşmanlar beni o hale getirdiler ki, kendi adamlarımı düşman zannediyorum. Bunu asla kibirime yediremem.

— Bunun için de hepimiz kabahatliyiz. Ben de hasta gibi dolaşıyorum.

— E, şimdi? Ne karar aldınız? Domuzlara mı hizmet edeceğim, yoksa tavuklara mı bakacağım?

Kazak, kaş altından ona baktı. Stamen'in alçak gönüllülüğüne şaşıp gülümsedi.

— Şimdilik onlara bakacak insan var!

Stamen, kesilmiş bir meşe ağacı gibi duruyordu. Nasıl bir kuvvet bu ağacı devirmişti? Kazak etrafına bakındı.

Kazak, bu kutsal yerde taş yürekli arkadaşının halini anladı ve başını sallıyarak.:

«Yalnız ölüler onu canlandırabildiler, çünkü canlılar onun için ölmüşlerdi» dedi ve ancak o vakit Stamen'in yaşlı gözlerini sezdi.

Stamen'in titriyen ellerini yakalıyarak :

— Dinle beni! dedi. Kasabadan geliyorum. Tulumbalar gelmek üzere!

Stamen, onun yüzüne baktı ve sustu,

— Bence, oraya gitsen fena olmaz!

Stamen, kendine gelerek, başını kaldırdı ve fısıldarcasına :

— Karar aldınız mı? diye sordu.

Kazak dostça gülümsedi :

— Bunu ben de halledebilirim!

Henüz endişeli olan Stamen :

— A be, arkadaşlar bir şey demesinler... diye fısıldadı.

Kazak, onun omuzlarını sarsarak :

— Haydi, haydi! dedi ve koluna girip, ikisi de

Çıplak Tepe'ye giden patikadan yollandı. Hayat verici derenin sessizliği arasında şırıldayan «Partizan Pınarı», arkalarında kaldı.

32. MİTO ÖZEL TOPRAĞINI EKİYOR

Sonbahar rüzgârı, dalların kesilmesinden sonra süren eski karaacağın son yaprağını da kopardı. Yaprak, kelebek gibi havada döndü ve yakılmış otlarla kaplı toprağın üzerine düşüverdi.

Mito, koşulu manda ve ineği : «Diy, diy! diy!» diye sürüyor, kendi toprağını ekmeye gittiğinden sevinçli bir duyguyla dolu olan kalbi sanki uçuyordu.

Tarlalarını geri verdikten sonra Gena'nın eve döneceğine inanıyor : «Karı değil mi, üç çocukla nereye gidebilir!» diye düşünüyordu. Gerçekten uzun ayrılıktan sonra Gena evine geldi, ortalığı derip topladı, ellerini yıkadı ve keder dolu gözlerle şöyle dedi :

— Şimdi istediğin gibi yaşa. Ben gidiyorum!..

Mito ilk defa olarak şefkatle ona hitabetti :

— Ama, Gena... Sen misin bunu diyen?..

Gena'nın kalbi sızladı. Alacalı tabaklara, çocukların ısındıkları ve gevezelik ettikleri alevlenmiş ateşe, elbiselerin asılı bulunduğu ve Mito'nun işlediği suağacının bulunduğu yarı karanlık köşelere baktı ve yüreği büzüldü, gözlerinde sıcaklık hissetti. Fakat birdenbire başını dışarıya doğru çevirdi ve şöyle dedi :

— Dönmiyeceğim!.. Benim de kıymetim olduğunu anlamayınca beni aramaya hacet yok... Senin karın değilim. Çocuklarına mâni olmuyorum! Babamın evi dar olduğu için Temenujka yukarki oda-

da oturacak, sana yardım edecek, beni aramasan da olur!..

Mito arkasından :

— Gena! diye bağırdı, ama Gena artık sokağa çıkmış acele adımlarla yürüyordu. Mito avlu kapısına kadar koştu. Kamaraşlar, Mito'nun Gena'ya nasıl el ettiğini, ardından tekrar bağırdığını gördüler. Gena dönmedi. Mito ellerini uzatmış, içinde ilk defa olarak karısına olan üzüntüsünün sezildiği yalvaran gözlerle avlu kapısı önünde kaldı. Toprağını geri aldı, ama yalnız başına bu toprağı nasıl işliyecek, ona kim yardım edecek, sabahları onu kim uğurlıyacak, akşamları yorgun argın tarladan dönerken onu kim karşılıyacak, yemeğini kim yapacak?

Temenujka babasının evine taşındı. Yukarki odalardan birini derip topladı. Küçük Hristo anasının yanında, Boyan ise iki arada kaldı. Nerede gecelerse orada kalıyor; kâh birinin, kâh öbürünün evinde yatıyordu. Anasına daha eğilimliydi. Büyük olduğu için anasının ayrılık üzüntüsünü anlıyor, ona sadece yaşlı bir adamın söyliyebileceği acaip şeyler anlatıyor, onu teselli ediyordu. «Merak etme anneciğim, biz ona söyliyeceğiz...» diyordu. Onun bu yiğitliği Gena'ya, ayrılığa katlanmasına ve işletmede çalışmaya kuvvet veriyordu. Boyan anasiyle gidiyor, fakat bazı defa ona söylemeden sıvışıp babasının yanına geliyordu.

O gün erken kalktı ve kendi tarlalarının sürülüp ekilmesine yardım etmek için babasının yanına gitti. Sorumlu bir iş yapacağını düşünüp heyecanlanıyordu, bu sebepten bütün gece uyuyamadı. «Daha erken, ben seni uyandırırım» diye Gena onu teskin ediyordu. Buna rağmen Boyan uyuyamadı. Nihayet, şafak sökerken anası gülümsiyerek gitmesine müsaade etti. Boyan'ın ineği boyunduruğa koş-

maya çalıştığını gördü. Boyan ineği ahırdan çıkarıp boyunduruğun sağ tarafına götürdü. Babası, Kamaraş'ın mandasını getirince, Boyan, boyunduruğu göğsüyle kaldırıp, ineğin başını soktu, takozu yerleştirdi ve gururla etrafına bakınmaya başladı. Mandayı da koşmak istedi ama babası müsaade etmedi :

— Bırak tosluyor!

Boyan, Mito'nun işletmeden aldıktan sonra tamir ettiği arabaya atladı ve hayvanları sürdü. Fakat inekle manda çeşitli koşuma alışmış oldukları için arabayı kâh bir tarafa, kâh öbür tarafa çekiyorlardı. Güneş henüz doğmamıştı. Erken kalkan köylüler gülümsüyor ve sabahın sessizliğinde bağırışmaları işitiliyordu :

— Mito'ya bakın, Mito'ya! Tohum ekmeye gidiyor...

Mito, bu alaylı bağrışmalara, dayanamadı ve hayvanların dikkafalılığına sinirlenen Boyan'ın elinden üğendireyi aldı; kâh mandaya, kâh ineğe vurmaya başladı ve köyden çıktı.

Arabanın sarsılmasından Boyan, arka kısmında kuru ot üzerinde otururken uyuyuverdi. Mito olup biteni düşünüyordu. Tarlalarını geri aldıktan sonra birkaç gün rahat duramadı, her tarlayı birkaç defa dolaştı. Bu yerleri karış karış bilmesine rağmen, toprağın taşlı veya çorak olup olmadığını yokladı. Toprak eski tarlaları gibi verimliydi. Yine muhtar Stoyan'la beraber her parçayı ölçüp lâzım gelen vesikayı imzalamasına rağmen, yine Kamaraş'ı yanına aldı ve iple ölçerek yokladı. İstediği her şey yerine getirilmişti. Fakat yine de kendi sine verilen bu toprağı canı yürekten kabul edemiyordu. Önünde yabancı bir kadın gibi duruyordu. Elini dokundurmaya cesaret edemiyordu. Toprak, toprak, al sana toprak, fakat kendi toprağı

değil. Şimdi bu yabancı toprak nasıl olup da kendi toprağı olacak?.. Yabancı toprağı sevmek icabediyorsa, kooperatif toprağını sevseydi, daha iyi olmıyacak mıydı acaba? Hayır, öbürünü hiçbir zaman sevemezdi, orada herkes her zaman: «Benim!» diyebilir. O vakit avucunda kendisinin olan hiçbir şeyi hissetmeden, boş elle bir köşede duracak. Daha iyi bu toprağa sahip olsun, yabancı da olsa, kendinin olacak, alışıp bağlanacak...

Mito, bir vakitler Gena'yı sevdiği gibi, şimdi de yeni toprağını sevebilecek duygusuyle hayvanları boyunduruktan serbest bıraktı, pulluğu indirdi ve tarlayı sürmeye başladı. Boyan hayvanları yediyor, Mito pulluğu bastırıyor, burun delikleri, gıcırdayan toprağın kokusunu alınca genişliyordu. Çiziyi sonuna kadar çıkardıktan sonra dayanamadı, uzanmış olan çiziye baktı ve içi ferahladı. Gökyüzü sonbahar bulutlariyle kaplıydı. Mito eğildi, bir avuç toprak aldı, avucunda ovuşturdu, kokladı, nemliliğini hissetti ve daha büyük bir merakla ikinci çiziyi açtı.

Tam onun tarlası karşısında, yolun öbür tarafında, Gena'nın çalıştığı birinci kır işleri brigadasının kooperatif bloku bulunuyordu. Mito, onun yaptığı işi hiç kimsenin yapamıyacağını göstermek istiyordu. İnek acele ediyor, Kamaraş'ın mandası ise daha ağır olduğu için geri kalıyordu; fakat Mito elindeki üğendireyle onu dürtüyor ve muvazeneyi muhafaza etmeye çalışıyordu. Boyan, mandanın yularını daha kısa tutmuş çekiyordu. Arkalarında düz çiziler beliriyordu ve bu her ikisini de sevindiriyordu. Köylüler oradan geçerken:

— Haydi Mito, hayırlısı olsun! diye dostça selâm veriyorlar ve hayret içinde birbirlerine: Çizileri kaytan gibi çekmiş. Altın elleri var, diye fısıldıyorlardı.

Biraz sürdükten sonra Mito, hayvanları koşumdan saldı ve ekmeye başladı. Koyun ağılından mandıraya süt götüren Sivrisinek Vaço eşeğini durdurdu.

Yolun bir kenarına çıktı, Mito'nun çalışmasını seyretti ve gayretine hayran oldu :

— İyi ekiyorsun, kardeşim, ama işletmeyle baaş çıkamazsın. Üç gün dur otur bilmeden çalışacaksın, oysa makine bir solukta hallediverecekti...

Mito :

— Piliçler sonbaharda sayılır! cevabını verdi ve heyecanla ekmeye devam etti.

Sivrisinek başını sallayıp : «Gena da erbabı bu işin, ama bu da altta kalmaz! Her iş kolunda beş altı kişi böyle meraklı olsa, bak ne olacak!» dedi.

Mito öğleyin dinlenmedi. Yalnız hayvanlar biraz dinlendi ve mısır yediler. Arabada oturan Boyan çok acıkmış, büyük lokmaları fazla fazla çiğnemeden yutuyordu. Babasının elini geniş kavisler şeklinde muntazaman sallamasını seyrediyordu. Hep aynı hareketler yapması ona gülünç göründü. Öğlene kadar sürdükleri tarlayı beş dakikada tohumları toprağa serpen büyük ekim makinesini düşündü : Boyan, ekim makinesine ve Marin'in yanına traktöre de binmiş, dümenini de tutmuştu. Yorgun argın, acıkmış bir halde, babasıyle birlikte o kadar emekle ne kadar az iş gördüklerini düşünerek, ineğin soluyan böğürlerine bakınca, gittikçe daha düşünceli oluyordu. Boyan önceleri anasiyle babası arasındaki tartışmayı anlamıyordu. O, önce tırtıllı traktörle, sonra sınırların sürülmesi, ekim makineleri, brigada yönetmenleri, gençlik mangası, şarkı, kooperatif avlusu ve hayvanlarla köylerine gelne yenilikten yanaydı. Fakat babasının, yapyalnız kaldığını görünce üzülmeye başladı. Gizlice onun yanına gidiyor, işletmede ne yaptıklarını ona

anlatıyor ve ne yapmak niyetinde olduğunu soruşturuyordu. Boyan, ineklerden dolayı Mito'yu tevkif ettikleri vakit, kati bir surette babasından yanaydı. Onu öldüreceklerinden korkmuştu. Anasının önünde ağlıyor ve durmaksızın : «Git be anneciğim, git bak... söyle onlara... Vay babamın haline!» diye bağırıyordu. Traktörü kırdıkları zaman, babasının kırdığını söyliyen Kamaraş'ın oğlu Naço'yu adamakıllı dövdü ve ona şöyle dedi : «Bir daha böyle şeyler söylediğini işitirsem kafanı kırarım...» Boyan şimdi de babasının yanına geldi, ne yapacağını görmek istiyor, merak ediyordu. Fakat çileyi gördü... Babasının haklı olmadığını görebilmek için yarım gün ona kâfiydi. Yaralı ayaklarına ve kan izlerine baktıkça kafasında çeşitli düşünceler ve kararlar doğuyordu.

Kargaların tohuma saldırdıklarını gören babası:

— İş-ş-şu! Boyan, kargaları kovala, tepeliyeceğim seni!.. diye bağırdı ve elindeki mısır kökünü fırlattı. Boyan yerinden kalktı ve havada avcı saçmaları gibi dağılan toprak parçalarıyle kargaları kovalamaya başladı. Mito dalgın, bir halde devam etti:

Birdenbire durakladı, kolu hareketsiz kaldı. Gürültünün işitildiği şoseye doğru gözlerini dikmiş bakıyordu. Bir kamyon şehirden bu tarafa doğru geliyordu. Üzerine yükletilmiş olan büyük sandıkların yan taraflarında uzaktan büyük harfler okunuyordu. Boyan «Rossmas — SSCB» diye yazılarını okudu. Arabadan atladı ve babasına :

— Baba, baba... Tulumbalar! diye haykırdı.

Ve sevinçle sürülen toprak üzerinde koşmaya başladı.

Kamyon durdu. İşletmenin tulumbalarıydı bunlar. Marin getiriyordu. Sandıkların üzerine oturmuş olan gençler sevinç içindeydiler.

Avucunda tohumu sıkan Mito, yeni tarlasının bir kenarında durdu ve isteksiz isteksiz kamyonu seyre daldı. Sandıklar arasından borular, tekerlekler görünüyordu. Hafifçe yağlanmış olan yeni makine parçaların kokusunu sezdi, arabaların gürültüsü kulaklarını sağır etti. Boyan babasına:

— Gördün mü, sen gelmiyeceklerini söylüyordun, diye haykırdı, kamyonun yanına gitti ve yine döndü :

— Baba «Rossmaş — SSCB» yazılarının ne demek olduğunu biliyor musun? diye sordu ve kendi kendine cevap verdi : SSCB, Sovyetler Birliği, ama «Rossmaş» ne bilmem...

Kamyon gürlemeye başladı. Boyan koşup, ona elini uzatan Marin'in yanına yerleşti.

Son buğdayı avucunda sıkmış olan Mito, tehdit edici bir tavırla elini salladı :

— Boyan, gel! Geri dön, Boyan. Kafanı keserim!

Çocuk, babasının bu yaygaralı tehditlerine aldırış etmeden kamyona yerleşti ve büyülenmiş gibi sustu.

Marin ona, ötesini berisini kurcalamasına inüsaade etti ve böylece çocuğun itimadını kazandı.

— Marin ağabey!

Marin, ne söyliyeceğini merak edip :

— Ne var? dedi.

Boyan eğilip kurnazcasına kulağına :

— Temenujka ablam sana dargın değil, ama kendini dargın göstermek istiyor, diye fısıldadı.

Traktörcü :

— Eh! deyip çocuğu kucağına aldı, öptü ve elini klâksona doğru itti. Sonra ona, istediği kadar dümeni tutmaya ve klâksonu çalmaya izin verdi.

Boyan, sevincinden ne yapacağını şaşırmıştı. Yakında çalışan ve kamyona binmiş olan gençler,

yerleştirilmiş olan boruları ve sandıkları elliyor ve münakaşa ediyorlardı. Boyan'ın sinyallerine rağmen onlar kamyondan inmiyor ve inmek de istemiyorlardı. Fakat kanallar tarafından ansızın Stamen belirdi.

Emredici bir tavırla elini salladı :

— Durun!

Gençler, birbirlerine bakıştılar ve sanki : «Kurt postunu değiştirir, ama tabiatını asla» demek istiyorlarmış gibi gülümsediler.

— Size kim müsaade etti? İnin bakalım ordan!

Marin :

— Stamen amca, varsınlar baksınlar biraz, dedi.

Fakat Stamen dediğinden şaşmaz. Kamyona yaklaştı ve :

— Bütün kış bakacaksınız, şimdi işimiz var, dedi. Hem bir şeyler kırarlar sonra karışmam! Bu tulumbalardan ben sorumluyum!

Mito yapyalnız kaldı. Sadece uzaklaşmakta olan arabaların sesi işitiliyordu.

Mito, tarlasına dönüp, avucunu açınca, buğday taneleri avucuna saplanmış kaldı. Güneş bulutlar ardında kaldı. Nehirden serinlik geliyordu. Toprak soğuyordu. Mito işine devam etti. «Yine yalnız kaldım» diye ufladı, dargın bir halde ineği ve mandayı pulluğa koştu, sürgülemeye başladı. Yalnız kaldığından dolayı yüreğine taş gibi düşen ağırlık tanelenmiş toprak parçası gibi dağıldı. Çalışma hevesi yeniden onu sardı. Ekilmiş olan parçayı sürgüledikten sonra, batıda Buşkof bayırı üzerinde kızıl çizgi kenüz kaybolmamıştı. Mito pulluğu taktı ve ikinci parçayı sürmeye başladı. Sözleştikleri gibi Kamaraş ertesi gün mandayı ve ineği alıp kendi toprağını sürecekti. Mito, geç vakte ka-

dar çalışmayı ve öbür parçanın hiç olmazsa mümkün olduğu kadar daha büyük kısmını sürmeyi kararlaştırdı. İnek yorgundu, soluk soluğa gelip arada sırada duraklamaya imkân vermemek için Mito mandadan yana boyunduruğu kasmıştı. Gayet tabii bu, ineğin yükünü hafifletiyordu, fakat ne de olsa bugünkü iş ineği iyice yordu. Hayvancağız top gibi büzülüyor, ayakları kırılacakmış gibi direniyor ve titriyordu. Mito batıdaki kızıllığın gittikçe inceldiğini görüyor ve daha endişeli bir şekilde hayvanları dürtüyordu :

— Haydi bu çiziyi de çıkaralım, başka yok.

Fakat çiziyi çıkardıktan sonra, açgözlülük onu kör gibi dürtüyor ve pulluğu yeniden kuru toprağa saplıyordu. İnek, çatlarcasına böğürlerini şişiriyor, ağzından beyaz köpükler akıyordu.

— Haydi buna da dayan, artık yok...

İnek zorlandı. Mito eğilmiş, pulluğu göğsüyle itmeye çalışırken, ansızın yere devriliverdi. Mito, bir sıçrayışta ineğin üzerine atıldı.

Burnunu okşamaya, yalvarmaya başladı, ama inek kalkmıyordu. Dizlerini toprağa saplamış, sanki ön ayakları yere batmıştı. Mito arabaya koştu, biraz ekmek aldı ve hasta bir çocuğa yemek veriyormuş gibi ağzına uzattı :

— Bu dangalak mı yordu seni!.. diyerek, üzüntüsünü azaltmak için kabahatli mandanın üzerine yüklemeye çalıştı.

— Bugün o seni yordu, ama artık yok, kimseye vermiyeceğim seni! Kim bilir Kamaraş seni nasıl koşturacak, onun dinini imanını!..

Ekmeği ağzına sokuyor, ama inek dilini kımıldatamıyordu.

Mito, takatsiz bir halde ineğin yanında duruyor, yalvarıyor, kaldırmaya çalışıyor, ama inek kalkmıyordu. Mito, terli alnını, gözlerindeki nemli-

ği siliyor, bağırıyor, fakat hiç kimse onu işitmiyordu. Kırda canlı mahlûk kalmamıştı.

Birdenbire bir şıraklama işitildi. İneğe olan sevgi bir anda şiddetli bir hınç halini almıştı. Hiç kimse, hayvanlarının üzerine, çocuklarından daha fazla titriyen, ta ahıra girip ineklerini çalan Mito'nun, takatsiz bir halde yere serilmiş olan ineğini dövmeye kalkacağına inanamzdı. Nasıl oldu da onun merhameti birdenbire zaptedilmez bir gazap halini aldı... Sadece ana ve babalar, bunun farkına varmaksızın olduğunu biliyorlar.

Mito :

— Kalk, diy... başını köpekler yesin! Daha yarın sabah seni çingenelere satacağım! diye bağırıyor ve elindeki üğendireyi merhametsizce hayvanın sırtına indiriyordu. Siyah bir şey top gibi fırladı, pulluktan sıyrıldı ve müthiş böğürmeyle oradan uzaklaştı. Manda korkmuştu ve köye doğru kaçıyordu. Mito daha yüksek bir sesle bağırmaya, elindeki üğendireyi de daha gaddarca ineğin sırtı üzerinde şaklamaya başladı :

— Beni mahvettin... Kalk, uğursuz seni, geceyi burada mı geçireceğiz anacığım, bütün köy benimle alay edecek...

Uzaktan kooperatif avlusundaki lâmbalar âdeta birer yıldız gibi parıldıyordu.

33. GENA BRİGADA YÖNETMENİ

Kooperatifteki iş Gena'nın çok hoşuna gitti. Stoyan'ı muhtar tayin ettikleri ve Gena'ya doğru bakarak, brigada yönetmeni seçmeleri gerektiğini konuşmaya başladıkları zaman yüreği sevinçten çarpmaya başladı; şimdi kabul etmeye hazırdı. Çalışmak, hem de çok çalışmak ve böylece acı-

sını unutmak istiyordu. Fakat tartışmalar başlayınca, gittikçe bu meraktan vazgeçtiğini hissetti.

Yanındaki kadınlar, onun itirazına rağmen hep bir ağızdan :

— Yalnız Gena'yı istiyoruz! diye bağırdılar. Kazak, yüksek sesle onların teklifini destekledi.

— Kadınların sorumlu vazifeye yükseltilmesiyle ilgili komisyon tavsiyelerine göre idare heyeti, birinci kır brigadası yönetmeni olarak Gena Mitova'nın seçilmesini teklif ediyor. Çalışkan bir işçi olduğunu hepiniz iyi biliyorsunuz...

Gena, son sıralarda büzülüp kaldı.

Kalço Marişkin ayağa kalktı. Uzun ve ezik burnu konuşmasına engel oluyordu, bu sebepten de lâfları pek anlaşılmıyordu :

— Gena iyi bir işçi, ama burada insanın sadece iyi bir işçi olması değil, idare etmeyi bilmesi de lâzım. Bu işe erkek seçilmeli!..

Kazak kaşlarını çattı. İtiraz olacağını hiç beklemiyordu.

Gena'nın kalbi duracak gibi oldu. Niçin vazgeçmedi? Niçin Kazak onu teklif etti? İnsanlar onu istemiyorlar, o ise... Birinci brigadamn en eski kooperatörü Dena, oturmuş olduğu ön sıradan başını geri çevirdi ve yumruğunu sallıyarak, susmasını işaret etti.

Her zaman olduğu gibi, çalımlı ve gururlu bir tavır takınan Hemşeri ayağa kalkarak :

— Nerede görülmüş böyle şey, kadın mı bize kumanda edecek? Brigada yönetmeni kadın seçerseniz, ben onun emirlerini yerine getirmiyeceğim. Ama Gena olduğu için değil, kim olursa olsun, yabancı memleketten getirseniz dahi yine de bu iş olmıyacak. Başkan yoldaş, birinci brigada yok mu, yalnız bizim brigadamız rezil olacak. Bu işe erkek lâzım. Parti komitesinde kadın var mı?.. Yok!.. Ka-

zada da, sancakta da yok! dedi.

Etrafındaki grup canlandı. İki elini yukarıya kaldırmış olan bodur Dunço ayağa kalktı :

— Başka brigadaya kaçacağım, ama kadın brigadasında kalamam! dedi ve sanki yaralanmış gibi başını tuttu.

Bu hal karşısında utanan Gena dayanamadı, ayağa kalktı ve titrek bir sesle :

— Ben zaten istemedim... Başkan yoldaşa, istemediğimi söylüyordum... Ben vazgeçiyorum... Durumum zaten... dedi ve dereden tepeden konuştuğunu sezerek hepten utandı ve yerine oturdu.

Fakat Kazak, masaya vurarak gülümsedi ve yanağını kaşıyarak şöyle cevap verdi :

— İdare heyeti, Gena'nın red cevabını kabul etmiyor, Gena bunu biliyor. Parti komitesinde henüz kadın yok, fakat olacak. Kaza komitesinde Stoynovska yoldaş çalışıyor. Fakat siz başka aday da gösterebilirsiniz, yeter ki...

Kazak, bu meselenin onu ilgilendirmediğini göstermek istiyordu; ama yanağını kaşırken, kendi kendine: «Gösterseniz de, göstermeseniz de, mesele halledildi. Gena olacak. Bu işi Gena'dan başka hakedecek adam yok,» dediği belliydi.

Kalço, yine ayağa kalktı :

— Mademki ağzına göre kaşık olmadığını söylüyor, ne diye... Başkan, brigada yönetmeninin gece, hattâ bazı defa gece yarısı kalkması lâzım geldiğini bilmeli... Oysa Gena kadın...

— Kalço, geceleri erkeklerden fazla sokaklarda dolaşan kadınlar yok mu yoksa...

— Bırak sen bunu. Ben, bir erkek seçmenizi teklif ediyorum. Herkese söz geçirebilsin.

— Kimi teklif ediyorsun?

— Ne bileyim kimi...

Etrafına bakındı, fakat kendini teklif etmek-

ten vazgeçti ve birdenbire elini Hemşeriye doğru uzatarak :

— İşte size brigada yönetmeni olacak adam! dedi.

Bazıları gülmeye başladı.

— Ne gülüyorsunuz?.. Başka memuriyetlerde de bulunmuş.

Hemşeri, bir süre şehirdeki baytar merkezinde bekçiydi.

Gena ayağa kalktı :

— Mademki becerikli, Hemşeriyi kır brigadasına değil, ineklerin yanına tayin edin.

Gülümsiyerek, başını Hemşeriye doğru çevirdi:

— Benim kafam da kafa mı ya... Bir hafta orada çalıştığını, sonra kaçtığını nasıl unuttum...

Hemşeri kızıl bozul oldu :

— Elbette kaçarım, orada nizam intizam yoktu ki...

— Bu, sana ait. Hazıra konmayı herkes biliyor. Sanki brigadamızda her şey yerinde mi? Seçeceğimiz adam ter dökecek. Sen Gena'nın serçe parmağıyle bile boy ölçüşemezsin...

Dena ablanın itirazları Gena'yı azıcık teskin etti, fakat buna rağmen brigada yönetmenliğini kabul etmemeyi kararlaştırmıştı. Ona karşı çıkan bu erkeklerle çalışmak zor olacaktı. Dena ablanın konuşmasından sonra, yine Dunço ayağa kalktı ve başını tutacakmış gibi iki elini havaya kaldırdı,

— Kalço'yu seçmenizi teklif ediyorum... onun çok emek günü var... Şayet Kalço'yu seçmezsek, doğrusunu söyliyeyim, kooperatiften kaçmam daha iyi olacak.

Dena abla yine ayağa kalktı :

— İş ne kadar da ağır olsa, Gena işin içinden çıkacak. Gena, erkekleri cebine koyar.

— Gena, «Kocasıyle ne kadar başa çıktıysa»

diye Hemşerinin fısıldamasını işitti ve büsbütün kızardı.

— Erkekler de Gena'yı dinliyecek! diye bir erkek sesi işitildi ve hepsi sustu.

Salonun bir köşesinde, toparlak yüzlü Davulcu Toşo ayağa kalktı, sık sık başını Gena'ya çevirip yuvarlak yüzünde kaybolan küçücük gözlerini açıp kapıyarak, konuşmaya başladı :

— Kooperatif için Gena'nın, kocasına yaptığını hiç kimse yapamaz... Gena gibi kadınlar seyrektir, insanı karşılamayı ve uğurlamayı, iş esnasında çapanın nasıl tutulduğunu göstermeyi biliyor. Zira aramızda, çapa tutmuş olmıyan ve halen otları gömen kimseler de vardır. Gena ise yılanı deliğine girerken bile görür... İlkbaharda Batovo deresinde kazarken, kendim de farkına varmadan çapamla bir aysık otunu gömdüm; fakat Gena bunu gördü, bana bir bakış attı, ben de derhal lâzım geleni yaptım... Ben erkek olarak bunca yıl çiftçilikle uğraşıyorum, lâkin ona eyvallah derim. Size doğrusunu söylüyorum... Bir erkek olduğumuz halde, vaktinde gece yarısı korkudan sokağa çıkamıyorduk, oysa Gena torbasını omuzuna alıp partizanlara ekmek götürüyordu. Kalço, doğru mu, sana soruyorum, çünkü sen, gece yarısında kalkmak icabedeceğini söylüyordun.

Davulcu Toşo, piposunu çıkarıp, yerine oturdu. Gena, Kalço'nun grubundan herhangi birinin ayağa fırlamasını bekliyordu. Ama hiçbiri artık kalkmaya cesaret edemiyordu. Sadece aralarında mırıldanıp konuşuyorlardı.

Gena'yı savunmak istiyen Vela teyze de, Toşo amcanın direnişine rağmen ayağa kalktı ve konuşmaya başladı :

— İsterseniz gülün, ama ben bildiğimi söyliyeceğim, yine de peynir meselesinden bahsedece-

ğim... Çocuğumun lâfı olunca erkeklerden hiç biri : «Durun şu deli Stamen'i susturalım!» demedi. Ama yine Gena, yardımıma koştu ve işi yoluna koydu. Daha kızken Gena, erkeklere meydan okuyordu. Gena çapasını omuzlıyarak, hepsinden daha erken kıra gidiyor. Erkekler gelince, iki üç sıra çıkardığını görüyorlar. Gena'yla beraber çalıştım. Hiçbir erkek onunla boy ölçüşemez. Artık kadınların da sözü geçiyor. E, bu iş hoşunuza gitmiyor, ama ne yapalım, o kadar zaman biz sizin sözünüzü dinledik, şimdi de siz bizimkini dinleyin...

Erkekler, hezimete uğradıklarını hisediyorlardı. Kazak masaya vurdu ve tam oylamaya hazırlanırken Gena elini kaldırdı :

— Erkeklerin hakkı var. Beni dinlemiyecekler, bu işe aklım ermiyecek. Erkek işi bu.

Erkekler itirazda bulunmak imkânından büsbütün mahrum edilmişti. Onlar Gena'nın bu vazifeye girmek için savaşacağını bekliyorlardı, ama Gena ısrarla vazgeçmek istiyordu.

Erkekler itirazda bulundular :

— Haydi, haydi... bizden geçsin ...

Kazak ayağa kalktı ve onu kandırmaya başladı. Gena vazgeçmeye devam ettikçe idare heyetinin tarafından alınan kararın suya düşmesi tehlikesi mevcuttu.

— Muvakkaten de olsa, sen olacaksın Gena.

Nihayet Gena, heyecandan kurumuş dudaklarıyle :

— Razıyım, diye fısıldadı.

Hepsi onu sevinçle alkışladı. Kazak, Gena'ya yaklaştı ve elini sıkarak, kulağına : «İyi ki sustun,» diye fısıldadı. Gena, susmakla iyi ettiğini anladı. Yalnız Mito değil, birlikte çalışmaya hazırlandığı erkekler de, onlardan daha fazla bir şey yapabileceğine inanmıyorlardı. Gena, brigada yönetmeni

vazifesini güç bir vazife olarak kabul etti. Mito'ya sadece haklı olduğunu ispat ettikten başka, onu doğru yola sokmak ve aynı zamanda bütün erkeklere, kadın da yol verildiği zaman erkeklerle birlikte omuz omuza çalışabileceğini göstermek istiyordu.

O günden itibaren hayatı değişti. Gena, bütün kalbiyle bağlandı. Dalgalar ona çarpıyordu, ama Gena teslim olmuyordu.

Kazak, Gena'ya sık sık soruyordu : «Nasıl seni dinliyorlar mı?» Gena herkes hakkında bilgi veriyor ve mütemadiyen işe geciken bazıları hakkında ne gibi tedbirler alınması gerektiğini soruyordu. «Onların emek günlerini kısacaksın, kanun böyle. Fazla çalışana, daha fazla emek günü. Tembeller için kooperatifte kalın gölge yok!» Çoğunluğun rızasiyle Gena : «İşe gecikenden, daha erken gelenin hesabına çeyrek emek günü alınacak!» prensibini kabul ettirdi. Böylece, sadece birkaç gün içinde brigadadaki gecikmeler azaldı. Önceden Gena, sabahları bütün kooperatörlerin evlerini dolaşıyor, hepsi hemen yola çıkacaklarını vaadediyor, ama bazıları güneş bir adam boyu kadar yükseldikten sonra işe geliyorlardı. Şimdi ise, gecikenlerden birçoğu, ilk olarak işe gelenlerden önce gelmeye başladı. Diğerleri de onun ekibinden örnek aldılar. Kosta Sıbin şu itirafta bulunuyordu: «Birinci brigadayla alay ediyorduk, ama kadınlardan akıl alma zamanı geldi. Kadınların yüz lâkırdısından birini bari dinlemeli!» Gena'nın, gayet kısa bir zamanda işe sapasağlam sarıldığı ve brigadasındaki her kooperatöre karşı aynı muameleyi yaptığı Kazağın dikkatini çekti. Parti, partili ve partisiz kadrolara karşı böyle münasebet tavsiye ediyordu. Gena herkesin hassas yerini buldu ve kısa bir zamanda bütün insanları seferber etmeyi başardı. İş ora-

ya vardı ki, diğer brigadalarda çalışan kadınlar kendilerine hakaret edildiği zaman brigada yönetmenlerini şöyle tehdit ediyorlardı : «Birinci brigadaya aktarılacağım, bunu iyi bil!» Brigada yönetmenleri, böyle bir tehlikenin mevcut olduğunu Kazağa sezdirdiler. Gerçekten diğer ekiplerden kaçma eğilimi gün geçtikçe artıyordu, çünkü Gena her gün birinci brigadaya teşvik edecek işler yapıyordu. Böylece Gena ilk defa olarak «kara tahta»yı tatbik etti Sonradan bu tahta, birincilik tahtası halini aldı. İlk defa olarak Gena kendi birincilerine para armağanı verdi. Bu, sadece brigadasına dahil kooperatörler arasında değil, diğer brigadalarda da birincilerin notlarına erişmek eğilimini doğurdu.

Ona rahatlık vermiyen düşüncelerle Gena, yatağından fırladı.

Temenujka, erkenden dedesinin evine gelince Gena, peşkir askısının aynası önünde saçlarını tarıyordu. Temenujka, son zamanlarda anasının, önceden çok daha fazla süslendiğini farketti. Soluk soluğa anasının yanına geldi.

— Anne, babamın başına ne hal gelmiş biliyor musun? diye sordu, ama Gena başını bile çevirmedi. Bütün dikkati, baş örtüsünün altından çıkan bir tutam saça çevrilmişti.

Temenujka, anasının bu hareketine biraz sinirlendi. Saçlarını taramadan, ağlamaktan şişmiş gözlerle evden çıkmıştı. Oysa anası «süslenmeye» devam ediyordu. Temenujka, uzun, ince kaşlarını çatarak :

— Akşam babam rezil olmuş, bütün gece uyuyamadım... diye anasına çıkıştı ve hafifçe onu kolundan çekti. Sana söylüyorum! Yeter süslendiğin, güzelsin işte!...

Ancak o zaman Gena kendine geldi, kızının sözlerine aldırış etmiyormuş gibi :

— Ne olmuş? diye sordu ve yine üstünü başını düzeltmeye devam etti.

— Babam... dün çift sürmeye gitti ya, inek yorgunluktan düşmüş, Kamaraş'ın mandası kaçmış, babam da ineği dövmeye başlamış... Bir hayli dövmüş ve deli gibi bağırmış...

Gena, sanki hiçbir şeyle ilgilenmiyormuş gibi şöyle cevap verdi :

— Öyle mi...? Zaten dövmekten başka bir şey yapamaz o... Varsın bildiğini yapsın. Baban beni ilgilendirmez...

Temenujka, öfkeden gerilmiş yüzünü anasına çevirdi. Bu an anasından hayal kırıklığına uğramıştı ve üzerine atılmaya hazırdı : «Utanmıyor musun, kocan ve bizim babamız olduğunu çok kolay unuttun. Bu yaşta mı?..» Bu sözler dudaklarında titredi, ama söylemedi. Gena, hiçbir şey söylemeden yatağa doğru yollandı, ötesini, berisini toplamaya devam etti. Hristo'nun ayaklarını örttü. Temenujka anasının acısını keşfetti. Gözleri, zor zaptedilebilen bir acıdan yanıyor, dudakları heyecandan kımıldıyor, burun delikleri sık sık kapanıyordu. Kocası hakkında duyduğu endişeden ve kızının sebepsiz olarak onu gücendirdiğinden üzülüyordu. Temenujka anasına yaklaştı, sağlam omuzlarını yakaladı ve yanağını onunkine değdirdi, şaka olarak :

— Brigada yönetmeni yoldaş, kocanı ve âlet edevatını köye getirebilmek için brigadadan bir çift hayvan almamıza izin verecek misin?.. diye fısıldadı.

Gena ciddi bir tavırla :

— Özel mülk sahiplerine hayvan veremem! cevabını verdi.

— Görüyor musun kocandan nefret ettiğin

için partinin, özel mülk sahiplerine olan siyaset hattını tahrif ediyorsun... Oysa biz, isterse tarlasını da eker, gelecek yıl kombaynla mahsulünü toplarız. Böylece kooperatifte daha iyi çalışabileceğini anlar belki de...

Gena hiç tereddüt etmeden karşı koymaya devam ediyordu :

— Özel çiftçiler de birbirinden farklı!

— Ne biçim adam olduğunu görüyor musun?. Hayır, ben, Marin'e, ne de olsa hiçbir şey reddetmem.

— Fakat bir akşam onu başkan yardımcısının kızı Nanka'yla görünce, bütün gece çıldırmış gibiydin...

Temenujka gülümsiyerek başını anasına doğru çevirdi :

— Evet... çünkü onu seviyorum, ya sen...

Temenujka, kışkırtmalarında fazla ileri gittiğinden utandı. Yüzündeki tebessüm hemen kayboldu. Anasına sarıldı ve kahkahayla gülmeye başladı,

— Anneciğim, şaka ediyorum... Marin, senin gibi güzel olduğumu söylüyor...

Gena herşeyi hesaplamıştı. Tarlanın ortasında kalan kocasının arabasını almak ve köylülerin alaylı sözlerinden onu kurtarmak için hangi inekleri göndereceğini düşünmüştü. Tulumbalar yüzünden Boyan'ın, babasını bırakıp kaçtığını biliyordu, bundan dolayı ona çıkışmıştı. Hattâ gidip, tarlasını nasıl sürdüğünü, nasıl inlediğini görmek ve yüzüne : «Özel çiftçinin halini gördün mü?» demek istiyordu.

Temenujka, anasının yanaklarını okşamaya başladı.

— Anacığım, ne kadar ilgisiz görünmek istiyorsan da, bir çift hayvan değil, traktörü bile göndermeye hazır olduğunu anlıyorum... Seni iyi ta-

nıyorum... Ben de öyleyim! Ama hacet yok, babam döndü...

Temenujka, anasının derin bir nefes aldığını ve sakinleşmiş olan yüzünün yumuşadığını farketti.

— Kopral gece yarısı oradan geçmiş, ineklerden biri ormanda kalmış da geç vakitlere kadar onu aramış. Yoldan geçerken, birisinin acı acı ağladığını işitmiş. Babamın nasıl ağlayıp sızladığını biliyorsun. Kâh ağlıyor, kâh yerinden fırlayıp ineği dövmeye başlıyormuş. Kopral koşarak onun yanına gitmiş, elindeki sopayı almış ve: «Ne diye hayvanı dövüyorsun? İneğinin arkasına dokunduğum için beni dövmeye kalkan sen değil miydin? Hayvanlara nasıl bakıldığını ben mi öğreteyim. Vaktinde senin gibi beni cezalandırdılar, ama gücenmedim. Bana iyi bir ders verdin, şimdi haline bak,» demiş.

Gena, yardıma koşmaya hazır dişi bir kartal gibi kızının üzerine eğilerek:

— Sonra ne olmuş? diye sordu.

— Zar zor arabayı, pulluğu ve ineği sürüklemişler.

Buzağıdan büyütmüş olduğu Beluşka'yı gidip görmek arzusuna kapılan Gena hüzünle :

— Şimdi inek ne halde? diye sordu.

— İnek de, babam da yatmış... inliyorlar...

Gena yine öfkeli bir tavırla :

— Varsın yatsın, aklı gelene kadar başından daha birçok şeyler geçecek!

Birdenbire sustu, sonra ciddi tavır takınarak :

— Ya siz, mısırı ne yaptınız? Hepsini hallettiniz mi? diye sordu.

— Bizimkini hallettik, ama sizinkine bakın, çünkü kırda çürüyüp mahvolacak. Özel çiftçiler sizinle alay ediyorlar : «Hiç Kasımda mısır yığınları bırakılır mı?»

Gena derin bir nefes aldı :

— Haydi, haydi, beni kandırma... Bu akşam mısır soymaya gelin, rezil olmıyalım...

Gena'ya eski brigada yönetmeninden miras kalmıştı. Bloklar tam olarak tayin edilmemişti, halâ «sahipsiz» bloklar vardı. Açık ovası semtindeki blok kâh birinci, kâh dördüncü brigadaya devrediliyordu. Birinci brigada bloku sürmüştü, dördüncüsü mısır ekmişti, çapalama işleri ise her iki brigada tarafından yapılmıştı. Mısır toplama zamanı gelince, brigadaların her biri kendi malı sayılan mahsulü toplamaya acele ediyordu. Açık ovası semtindeki blok öylece duruyordu. Kazak, Stoyan ile Kotso Sıbin'i çağırdı ve uzun tartışmalardan sonra karar alındı : Yarısını birinci, yarısını da dördüncü brigada toplıyacak. Bloktaki mahsul diğerlerinden bir ay sonra toplanmıştı. Mısır yine yığınlar halinde kaldı, çünkü her iki brigadanın âlet edevatı diğer işlerle meşguldü. Kazak mısırın kooperatif avlusuna kadar taşınması için yine işe karışmalıydı. Mısır tarlasında mısır saplarının bir kısmı kesilmeden kaldı. Gena brigada yönetmeni seçildikten sonra daha ilk günlerde bunları toplamak istedi, ama agronom buna karşı koydu : «Bırakın öyle. Yaprakları dökülmüş, hacet yok. Şimdi onlarla kar toplıyacağız. Zaten blok ilkbaharda rutubete muhtaç olacak» dedi. Gena bu işin nasıl yapıldığını kendi de bilmiyordu, fakat bunu agronomun ağzından işittiği için, iyi bir şey olacağına inanıyordu. Sabredemedi ve mısır saplarını biçtikten sonra bir akşam diğerlerinin dağılmasını bekledi ve agronomun yanına gitti :

— Sen belki de alay edeceksin, ama sabrım tükendi, dayanamadım...

Demiref onunla beraber yürümeye başladı :

— Söyle bakalım, Gena abla!

— Şu kar meselesini izah et... nasıl olacak, çünü hem çiftçiler, hem de bizimkiler benimle alay edip duruyorlar.

Yollarını kesen genç kız ve delikanlıların şarkılarına kulak veren Demiref gülümsedi.

— Öyle mi? Bırak sen onları, varsınlar gülsünler!

İlmî terimlerden kaçınarak Gena'ya toprağın ne olduğunu, nasıl toprakların var olduğunu ve nasıl bakılması gerektiğini izah etmeye başladı.

— Toprak da insan gibidir. Bazı topraklar arık, diğerleriyse yağlı ve semizdir. Anlıyor musun? Bazı topraklar ormanlarla çevrilmiştir, burada her zaman nem vardır, diğerleri ise çıplaktır, bundan dolayı örtülmelidir. Biz bloklarımızı çıplak bıraktık, rüzgâr karı savuracak, anlıyor musun?.. Bunun neticesinde buğday, şiddetli soğukta donabilir, hem de ilkbaharda toprak rutubetsiz kalabilir. Bir de kurak basarsa, vay halimize...

Demiref, kar toplanmasından başka, toprağın gübrelenmesinden de bahsetti. Gena, onu dinliyor ve kendi kendine «Hiç olmazsa, bunu belliyebilsem» diye düşünüyordu. Uzun yolu nasıl geçtiğini, ortalığın ne vakit karardığını, köye ne zaman vardığını farkedemedi. Agronomdan ayrıldıktan sonra bir an evvel evine varmak ve bu akşam öğrenmiş olduğunu unutmamak için bir deftere yazmak istiyordu.

Babasının evinde, pencerenin üzerindeki rafta brigada yönetmeni olduktan sonra kooperatif mağazasından satın aldığı defter duruyordu. Brigadasına giren kooperatörler dinlenirken Gena, gündüzleri dikkatini çeken şeyleri bu deftere yazıyordu.

34. MISIR SOYMA İMECESİ

Her akşam kooperatif avlusunda mısır soyma imeceleri yapılıyordu. Bir aydan beri burada neşeli sesler ve şarkılar işitiliyordu. Bütün gece lâmbalar yanıyor ve insanlar, görüp geçirdiklerini birbirleriyle paylaşarak gürültüyle kooperatif avlusuna girip çıkıyorlardı. Köpekler havlıyor ve bütün bu gürültüden ne birinci, ne ikinci ne de üçüncü horozların ötmesi işitiliyordu. Köyde bu gibi imeceler ilk olarak yapılıyordu. Kooperatör olmayan nineler, ihtiyarlar oraya gidiyor, analar, çocuklarını götürüyorlardı. Çiftçilerin kızları, sevgilileriyle karşılaşmak için babalarının önünde ağlıyarak, izin istiyorlardı. Sadece bir tek kişi oraya ayak basmıyordu. O da Mito'ydu. Mito, artık Temenujka'dan hesap istiyemezdi. Anasıyla babası arasındaki kavgadan sonra Temenujka kendini serbest hissediyor ve ne vakit evden çıkıp döneceğini babasına sormuyordu. Eve girip çıkıyor, yalnız başına yemek yiyor veyahut odasına bir sürü delikanlı topluyor ve gece yarılarına kadar konuşup gülüşüyorlardı. Odası âdeta gençlik kulübü halini aldı. Mito, önceden sinirleniyordu, fakat sonradan bu gürültüye alıştı. Mutfaktaki sedire uzanarak, başını örtüyor, ne vakit çıktıklarını duymuyordu. Sabahları Temenujka, kedi gibi sıvışıyor, anasının yanına gidiyor ve hep beraber işe gidiyorlardı. Gena ile brigada yönetmeni Stoyan arasında yakınlık olmadığına Mito artık inandı. Mito, bütün bunların sırf karısına karşı kışkırtmak gayesi güden kulakların dedikoduları olduğunu anladı. Gena'nın başka erkekle gezmediğine inanıyordu; ama ondan ayrılıp dünyanın öbür ucuna gitmesinden kalbini saran gazaptan dolayı karısını aramaya da gitmi-

yordu. Onsuz yaşamaya alıştı. Karşılaştığı vakit onu hiçbir sevgi heyecanlandırmıyordu. Ancak bu sebepten dolayı mısır soyma imecesine gitmek istemiyordu. Oradaki gürültü ve şarkılar, ışıklar ve geç vakitlere kadar dinmeyen muhabbeti. Kamaraş'tan işitmiş olduğu lâkırdıları kendi kulağı ile dinlemeye büyük mısır yığınlarını, yakında kurulmuş olan ambarları, işliği gidip görmeye sevkediyordu. Kamaraş giderken onu da davet ediyor, ama Mito her zaman sıvışmaya sebep buluyordu.

— Gena'nın orada olmasından çekiniyordu... Gelsene, ne korkuyorsun!

Ama Mito, yakasından kurtuluyordu. Sonradan Kamaraş, ona her şeyi anlatıyordu; fakat Mito, sanki onu ilgilendirmiyormuş gibi bir tavır takınıyordu: «Kim bilir neler olmuş! Sanki eskiden hep böyle mi yaşardık!» diye itiraz ediyor, fakat içini, bir şey kurcaladığını hissediyordu. Acaba orada neler oluyor?.. Aşağıda, derenin etrafından yeni bir ahır yükseliyor, yukarıda giriş kapısı yanındaki işliğin bacasından duman çıkıyordu. Her şey, bir zamanlar Kazağın hazırlamış olduğu plân üzere yapılıyordu. Avlu kapısının tam önüne indirilmiş olan Sovyet tulumbaları, onu çok ilgilendirdi.

Bu akşam öfkeli bir halde ekimden döndükten sonra yıpranmış saban demirini koltuğunun altına aldı ve yalnız başına, Kamaraş'a seslenmeden kooperatif avlusuna doğru yollandı.

Gürültü gittikçe daha kuvvetli, çelenk gibi gökyüzünün bir parçasını çevreleyen ışıklar daha aydın oluyordu. Mito artık soyulmuş mısır, kabak ve ayçiçeği kokusunu hissediyor, insanları görüyor, bazılarını seslerinden de tanıyordu. Acele acele yürümeye başladı. Mito, geniş avlu kapısı önünde durakladı, etrafına bakındı ve içeriye daldı. Kapının tam önünde karşısına tulumbalar dikiliverdi. Mi-

to tulumbaları seyre daldı, işaret parmağıyla vurdu, boruların çınlamasını işitti ve kendi kendine şöyle dedi: «A be, Sovyet markası olduktan sonra yoklamak gereksiz.»

Savyan altından:

— Kim o? diye bir ses işitildi.

— Yabancı değil!

— Kim olduğunu söyle, yoksa ateş ederim«

Şaşırıp yerinde donakalan Mito:

— Ben, ben!.. diye cevap verdi ve makineli tüfek gibi kısa dipçikli tüfeği omuzunda taşıyan bekçi Andro'yu görünce geri dönmek istedi.

Andro:

— Aa, sen misin be, Mito! dedi ve koltuğunun altında saban demirini taşıdığını farkedince:

— Yavaş, dikkat et, alaf kuyusuna düşmiyesin! diye ihtarda bulundu.

Fakat Mito artık kuyulardan birine batmıştı. Bereket versin, çukur kesilmiş mısır sapları ve samanla doluydu da, büsbütün dalmadı. Andro, elini uzatarak çıkmasına yardım etti ve şöyle dedi:

— İkişer metre derindirler... Dördünü artık doldurduk, daha dört kaldı. Hayvanlar iştahla yesinler diye yem tuzlanmış. Kışın çerez yiyecekler. Samandan ve mısır saplarından böyle güveç olabileceği kimin aklından geçerdi... Ayıp mayıp derken, tadına bakmak istedim, doğrusu faşist idaresi zamanında yediğimiz ekmeğin bundan daha kötü olduğunu ta şimdi anladım... İster inan, ister inanma...

Mito, alaf kuyularına bakıyor ve hayretle dinliyordu. Gördüğünün, kendisine bir ilgi uyandırdığını sezdirmeden:

— Kazak burada mı? diye sordu.

Andro, başını çevirdi ve elini, yüksek kalpağı ve çizmeleriyle ateşin aydınlığında mısır yığınları

arasında dikilmiş duran Kazağa doğru uzattı.

Mısır soyma imecesi habire devam ediyordu. Ateşler harıl harıl yanıyordu. Etrafını insanlar çevrelemiş oturuyorlardı! Ayrı gruplar halinde toplanmış olan gençler yüksek sesle konuşuyorlardı. Onların şarkıları kooperatif avlusunu çınlatıyor, karanlık gecede uzaklara yayılıyordu. Avlunun ortasında kocaman bir kazan kaynıyordu. Levazımcı Nayden, büyük ağaç kaşığıyle mısırı karıştırıyor ve etrafını çevreleyen çocuklara çıkışıyordu.

Çocuklar, kendilerine yol açıp, kazana yaklaşmak için birbirlerini itiyor ve Nayden'e:

— Bana ver, bana!.. diye yalvarıyorlardı.

Nayden, büyük kaşığı kaldırıp:

— Sabredin, biraz, iyice pişsinler! cevabını veriyordu.

Kazak, Mito'yu görünce hemen ona doğru yollandı.

— A be demirci, çingene Hüseyin saban demirimi bozdu, mümkünse sizin eşliğinizde bir kolayına bakalım... Sürülmemiş bir parça yerim kaldı, onu da başımdan defedeyim de rahatlanayım, masrafını ödiyeceğim!..

Kazak:

— Kolay iş! dedi ve saban demirini alıp, acele acele demirci işliğine doğru yollandı.

Mito, Kazağın parlayan çizmelerini gördü ve «rap, rap» diye gıcırdamaları, inançla onlara zaferden bahseden ve askerleri ilk saflarda savaşmaya sevkeden cephedeki komutanlarının adımlarını hatırlattı... Mito, bu inanç ve emniyet duygusunun etkisinden korktu ve başını demirci işliğinden başka tarafa çevirdi: «Hazır olunca gideceğim, dedi, şimdi buralarını gezeyim» Kooperatif avlusunda, hiçbir kuvvet tarafından harabedilemiyecek yeni, sağlam ve kuvvetli bir şeyin kurulmuş olduğu duy-

gusu gittikçe daha fazla Mito'nun şuuruna saplanıyordu.

Şarkı ve gülüşlerin heyecanlı olduğu Temenujka'nın bulunduğu gruba yaklaşmayı kararlaştırdı. Onun ürkek adımlarını izliyen agronom, birdenbire önüne çıkıverdi.

Mito teklifsizce:

— Bu çiftler niçin? diye sordu.

Gözlerinin önüne düşmüş saçlarını arkaya doğru atan Demiref:

— Kar toplıyacağız!.. cevabını verdi. Yüksek verim elde etmek için... Temenujka, bu konuda sana hiç bir şey söylemedi mi?

Mito, işi alaya çevirerek:

— Bir de sisi çuvallara doldurabilseniz, işiniz tamam! dedi ve başını başka tarafa çevirdi. Zaten Marin'in Temenujka'ya yakın yatması onu sinirlendirmişti. Temenujka mısır saplarını temizliyor ve Marin'e uzatıyordu. Ama gizlice birbirlerinin gözlerine bakıyorlardı.

Agronom, Mito'nun iyi bir çiftçi olduğunu bildiği için, karın toplanmasının faydasını ona açıklamaya ve içinde, kendi tarlalarına da aynı şeyi yapma arzusunu uyandırmaya çalıştı. Fakat Mito onu dinlemiyordu. Başını yine gençlere doğru çevirdi. Marin'in, başını Temenujka'nın yüzünü dayadığını görünce bir yerine iğne batmış gibi sıçradı. Babasının bakışını sezen Temenujka yana çekildi ve arkadaşlarını da davet edip, titrek bir sesle :

Elma ve armut ağaçları çiçek açmış...

şarkısını söylemeye başladı.

Kazanın kaynadığı taraftan gelen Gena, sıcak mısır dolu bir tava taşıyordu. Mito bunca zamandan beri ilk defa olarak karısını gördü. Onu, ayrılıktan üzülmüş, gözleri altında meydana gelen kırışıklarla göreceğini zannediyordu. Fakat Gena ye-

ni elbiselerini giymiş, beyaz baş örtüsünü ise, eskiden olduğu gibi değil de, kızlara has bir şekilde bağlamıştı. Yanakları kıpkırmızıydı, vücudu kıvrılıyor, sanki Mito'nun dikkatini çekmek istiyormuş gibi omuzlarını oynatıyordu. Mito, gözlerini ondan ayırmıyordu. Onun her kabahatini affetmeye, delice sevmeye hazırdı. Yüreği hızla çarpıyordu. Gena mısır verirken her birine bir şeyler söylüyor, şakalaşmalara cevap veriyordu.

Kıllı uzun kollarını uzatan Hemşeri :

— Bana niçin ikram etmiyorsun? diye seslendi.

Gena, bütün tavayı ona uzatarak :

— Buyur! Sen de kusur kalmıyasın! dedi.

Hemşeri şaka tarzında :

— İki koçan alacağım... inadına!... cevabını verdi ve değerlerinin itirazlarına rağmen gerçekten iki baş mısır aldı.

Dena abla ona sataştı :

— Dişlerin yok ama gözlerin hep gençlerde...

— Ben baytar merkezinde çalışırken kart kısraklar arasında genç ve henüz binek olmamış kısraklar da vardı.

Gena, karanlıkta Mito'yu görmüyordu. Ona yaklaşınca, Mito, sihirli bir boranın etkisi altında geri çekildi. Baş örtüsünün ucu sanki yanağına dokundu. Nefesini hissetti.

Mısırlar yendi. Gena boş tepsiyle geri döndü. Mito'yu süzen Dena abla yerinden kalktı. Nayden'in yanına gitti ve büyük bir koçan mısır seçti. Yapraklara sardı ve Mito'ya götürdü.

— Dena abla, sen de, hâmile kadın mıydın yoksa...

— Haydi nazlanma, zehirlenmiyeceksin!

Mısır yığını arasından başını kaldıran Hemşeri :

— Verme! diye haykırdı.

Dena abla:

— Vereceğim, hem de en büyüğünü! cevabını verdi ve diğerlerinin yanına döndü.

Mito, demirci işleğine doğru uzaklaşarak mısırı yemiye başladı. Kooperatifi terkedeli beri bu onu yeniden kooperatörlere bağlıyan ilk bağdı.

Kazak, kıvılcım saçan işlikten dışarı çıktı ve bilenmiş saban demirini Mito'ya uzattı. Mito, mısır koçanını bir yana fırlatarak parmağını saban demiri üzerinde sürtüp, hayretle başını çevirdi:

— Ustura gibi bilemişler be! dedi ve Kazağa teşekkür ederek, para vermek istedi, ama Kazak dostane bir tavırla elini onun omuzuna koydu ve şaka olarak:

— Anlaştık ya! Gelecek sene hesaplarımızı yaparız. O zaman kimin kime borçlu olduğunu görürüz.

Kazak, mısır soyanlara doğru yollandı, Mito da acele acele oradan çıkmak istedi. Güya bir an evvel buradan kaçmak istiyordu, fakat bir kuvvet onu geri çekiyordu. Bundan böyle nasıl çalışacaklarını merak ediyordu. Ama karanlıkta bir yanda durmaktan da utanıyordu. Son defa olarak başını geri çevirdi. Birdenbire mısır yığınları etrafında oturan kooperatörler sustular.

Onlar arasında dikilmiş duran Kazak:

— Gena, bir şarkı söylesene! diye seslendi.

Kadınlar da ısrar etmeye başladılar:

— Haydi Gena, söyle bir şarkı!

Beline kadar mısır yapraklarına gömülmüş olan Gena omuz silkti. gülümsedi ve teklifi reddetti.

— Varsın gençler söylesin.

— Gençler söyledi, şimdi sıra bizde.

Kazak da Gena'nın yanına geldi ve :

— Gençlere örnek olmamız gerektiğini söyliyen sen değil miydin? Haydi Gena, nazlanma, dedi.

Mısır taneleri gibi iri ve bembeyaz dişleriyle gülen Gena:

— Hiçbir şarkı aklıma gelmiyor, Kazak, dedi.

Kazak, Gena'nın yanına oturdu ve soyduğu mısır koçanlarını alıp kırmaya başladı.

— Gena, şarkılar unutulmaz. Şarkılar insanın kalbinde gizli, gerek üzüntüden, gerekse sevinçten insanın kalbi sızlamaya başlayınca, birdenbire sivriliveriyor. Haydi bakalım!

Gençler de hep bir ağızdan

— Haydi, Gena abla, biz de seninle birlikte söyliyeceğiz, diye bağırmaya başladılar. Gena dayanamadı. Yüksekçe bir yere oturdu, baş örtüsünü bağladı, başını bir yana eğdi ve düşünceye daldı. Bir ara öksürdü ve şöyle dedi:

— Ama yanılırsam kusura bakmayın.

— Nasıl şarkı söylediğini biliyoruz biz.

Ses kesildi. Gena kurumuş dudaklarını yaladı, yutkundu, başını kaldırdı ve kalın, titrek sesiyle başladı:

Lânet olsun, anneciğim, bin lânet
yârini seven, sevip de almıyan...

Hepsi sustu. Etrafını saran gençler, ağızlarını açmış ona bakıyor, ihtiyarlar ise, dalmış dikkatle dinliyorlardı.

Tam bu sırada biri arkadan kalabalığı dirsekleriyle dürtmeye başladı, çemberi yardı ve öne çıktı. Mito saban demirini koltuğunun altına sokmuş, şaşkın şaşkın etrafına bakınıyordu, ama onun sesini işitince geri döndü. Gena onların aşk şarkısını, gençlik şarkısını söylüyordu.

Gena, var sesiyle söylüyor ve Mito'nun gözlerine bakıyordu. Gözyaşları akıyor ve kocasına, onu unutmadığını, her şeye rağmen, çok sevdiğini an-

latmak istiyordu. Mito daha fazla dayanamadı, kalabalığın arasına sokuldu ve kayboldu. Gena yeniden düşünceye daldı ve kederli bir sesle şarkısını bitirdi. Kocasının kalbini kazanmak, onu yanına, arkadaşlarının arasına getirmek için şarkı söyledi. Fakat kocası kaçtı.

— Bravo, başka şarkı istiyoruz! diye sesler işitildi, ama Gena mısır yığınından uzaklaştı.

Heyecana kapılan Kazak yerinden fırlıyarak:

— Müzik Oyun havası! diye bağırdı.

Mito, oyun havası çalan Kosto Sıbin'in fligornasını işitti. Kalbi hızla çarpmaya başladı.

Bu gece nereye gideceğini bilmiyordu. Deli gibiydi. Karısına, aile yuvasına ve çocuklarına olan duyguları yeniden coşmuş kalbini parçalıyordu. Çocuğunun yanına gidip, onu görmekten ve orada biraz dinlenmekten başka çare yoktu.

Hristo dedenin evinde çıt yoktu. Mito, hafifçe kapıyı açtı. Minderde oturan Yana nine, uyanmış olan küçük İtsko'yu uyutuyordu. Mito'yu görünce, niçin geldiğini anladı ve odadan çıktı. Mito oğlunun yüzüne baktı, kederle gülümsedi. Gena'nın yattığı yatağa oturdu ve salıncağı sallamaya başladı. Çocuk uykusunda bir iki defa ağladı, sonra «baba» «babacığım» gibi bağırdı. Mito derhal yerinden fırladı. Çocuk her halde korkunç bir rüya görüyordu; belki de ondan daha büyük bir oğlan, onu dövmek için kovalıyor, o da anasını değil de, babasını çağırıyordu. Çocuğu onu unutmamıştı. Onu kalbinden atamazdı. Kooperatif yüzünden Gena onu unutmuş, Temenujka ve Boyan onu düşünmüyorlarsa, küçük oğlu uykusunda bile babasının ismini anıyordu.

Mito hem çocuğu sallıyor, hem de bu üzüntüye son verip hepsi bir araya toplanırlarsa çok iyi olacağını düşünüyordu. Çocuğu sallayıp dururken, Hristo dedenin çerçeveye koyduğu ve etrafını peşkirle örttüğü Gena'yla çektirdiği nikâh resmine baktı ve farkına varmadan ninni söylemeye başladı. Kederi sanki kayboluyordu.

Birdenbire kapı hızla açıldı. Gena kapıdan girince şaşıp kaldı. Titreyen dudaklarıyle:

— Mito! diye fısıldadı ve yere düşmemek için kapıya tutundu.

Mito uykudan uyanıyormuş gibi yerinden fırladı ve salıncaktan elini çekti. Başını eğdi, kolu ise sanki çocuğu sallıyormuş gibi havada sallanmaya devam etti. Sonra yavaş yavaş elini aşağıya indirdi. Gena bir iki adım ilerledi ve eski sandığın üzerine oturdu.

İkisi de susmuş duruyordu. Mito boğuk bir sesle:

— Anlaşmaya geldim! dedi.

— Sen misin, Gena, yoksa değil misin? diye sordu.

Gena, Mito'nun «Sen misin, Gena?» sözlerini şöyle anlıyordu: «Vaktinde bir an dahi bensiz yaşıyamıyan, kolumun üzerinde yatıp sabahlıyan sen değil miydin? Sabahtan akşama kadar evde ve kırda hep benimle beraber olan, tarlayı sürerken benden hiç ayrılmayan, düğünlere bensiz çıkmayan, hora oynarken hep yanıma gelen sen değil miydin? Ölünceye kadar benden ayrılmıyacağına and içen sen değil miydin?» Gena, büyülenmiş gibi yerinde kaldı ve fazla düşünmeden göz yaşlarıyle :

— Benim, Mito! diye cevap verdi ve kucağına atıldı.

Mito onu bir an okşadı, derin bir nefes aldı ve kendine doğru çekerek :

— O halde evine dön, Gena!

Mito bir an sustu. Sonra tereddütle, fakat aynı nezaketle :

— İlkbahar gelince, ne yapacağımızı düşünürüz... diye ekledi. Sonra ayağa kalkıp Gena'nın koluna girdi.

Sihirli bir kuvvetin tesiriyle Gena bir adım ilerledi ve Mito'nun göğsüne yaslandı. Uzun zaman bu durumda kalmak istiyordu. Yavaş yavaş başını kaldırdı ve samimiyet dolu gözlerinde keder belirdi. Gözyaşları gözlerini bürüdü.

Mito, onu yeniden kucakladı :

— Gena, daha fazla yalnız yaşıyamam. Yalnız başına eve dönmek, bana ölüm geliyor. Bütün gece hortlak gibi dolaşıyorum. Yalnızlık çok fena. Gözlerimin önünde hep ölüm, karanlık; bütün gece yatakta dönüp duruyorum. Korkunç fikirler doğuyor kafamda. Gece yarısı kalkıp...

— Benim halim daha iyi mi yoksa! Her kadın akşamları torbasını omuzlayıp evine acele gidiyor, ben gene ne yapacağımı bilmiyorum... Sokaktan geçerken kalbim sızlıyor, içeri girip ateşi yakasım geliyor.

— Evine dön, Gena. Bana değilse, çocuklara acı...

Gena'nın acıklı, boğuk sesi işitildi :

— Dönemem, yapma... Mademki bu toprak için beni rezil ettin, geri dönemem, diğerlerinden ayrılamam. Aramızdaki o bağ koptu artık.

— Peki, Gena, bunun sonu nereye varacak? Bu yalnızlıktan bıkmadın mı? Yanıma sadece çocukları gönderiyorsun. Onlar şeytandan kaçıyormuş gibi benden kaçıyorlar. Temenujka arada sırada gelip ötesini berisini topluyor, yemek pişiriyor, ama kendisini gördüğüm yok. O da benden kaçıyor. Gena, geceyi acı içinde geçiriyorum, bir kor-

kudur beni boğuyor. Gena, bir belâ gelecek, ama kimin başında patlıyacak bilmiyorum...

Dışarda Kotso'nun fligorna sesi işitildi. Yeni hayatın nağmeleri Gena'yı sardı. Başını sallıyarak:

— Gelemem, Mito, söyledim ya, diye fısıldadı. Ben yeni hayata ayak uydurdum, geri dönemem.

Gena, kocasının kollarından sıyrıldı ve yeniden yatağa oturdu. Mito ellerinde şapkasını buruşturmaya başladı, üzüntüden yüzü kırış kırış oldu.

Mito öfkeyle geri çekildi, kapıda yine başını geri çevirdi ve:

— Sen insan değilsin! dedi ve hızla kapıyı kapadı.

Gena yerinden fırladı ve Mito'nun arkasından koştu. Bir şeyler söyliyecek oldu, ama boğulur gibi oldu. Ok gibi sokağa fırlayan ve karanlığa karışan Mito'nun silüetini gördü. Yastığı yüzünü kapıyarak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

35. KURSTA

Mito'nun kalbinde Gena'ya karşı şahlanan duygularına ağır darbe indirildi. Mito: «Varsın çalışsın, bakalım ne yapacak!» diye düşünüyor, fakat Gena'nın diğer erkeklerin bakışlarından kaçındığını, Temenujka, Hristo dede ve Kazağın Gena'yı himaye etiğini biliyor ve ayrı olmalarına rağmen kalbinden koparıp atamıyordu. Bunun için de Kamaraş, Gena'nın şehre kursa gittiğini söyleyince, şaşıp kaldı ve inanamadı.

Kamaraş ümitsizce elini sallıyarak:

— Oldu olacağı. Bu karıdan artık sana hayır olmaz, dedi. Hiç durma, henüz geç değilken dava aç ve boşan.

Mito neye uğradığını anlıyamadı. Kamaraş git-

tikten sonra düşünceye daldı ve onun haklı olduğu kanaatine vardı,

«Erkekler peşini bırakmıyacak, o da karı değil mi, ille tuzaklarına düşecek. Elimden ne gelebilir?» Gena'ya sözü geçmiyordu; gelip yalvarsa, çocukları daha alay edecek. Mito gitmedi, yalnız daha sık dışarı çıkmaya başladı. Diğerlerinden işin aslını anlıyabilmek için ötekinin berikinin konuşmasına kulak vermeye başladı.

Agronomun teklifi üzerine koperatifin idare heyeti bir gencin agroteknik kurslarına gönderilmesini kararlaştırdı. Gençlik teşkilâtı, idare heyetinde uzun bir tartışmadan sonra adayı gösterdi. Üç aday teklif edilmişti : Kazağın kızı Kunka, Tseko'nun kızı Nanka, ve Temenujka. Kendi kızını destekliyor diye elâlemin tenkidine meydan vermemek için Kazak kızının adaylığını geri aldı. Tseko ise gençlerin önünde kızını destekliyordu. Bu hususta başka dostlar da bulunuyordu. Fakat gençler, parti komitesine danıştıktan sonra Temenujka'yı seçtiler. Temenujka kurstan döndükten ve yeni usul gereğince çalışmaya başladıktan sonra babasının gözlerini açacaktı : «İşte, diyecekti, yeni metod üzerine işlenen yeni buğday cinsi ne kadar mahsul verdi, eski usul işlenen seninkisini de unutma ha! Hangisinde iyi?» Mito, kızına direnmesine rağmen, buna razıydı. Gururla nasırlı ellerini gösterip :

— Devletin parasını boş yere harcıyorlar. İlim dediğin şey, insanın elinde, kalanı boş şey, diye itirazda bulunuyordu.

Kızıyle durmaksızın tartışmalardan sonra razı oldu ve : «Artık küçük değil. Varsın gitsin, ben de biraz rahatlıyayım,» dedi. Mito şehirde kızının başına kötü şeyler geleceğini zannediyordu. Pazarlarda yalancı ve dolandırıcılar, meyhanelerde ise sarhoş ve ahlâksız kimseler dolaşıyor. Allah gös-

termesin, insan ağlarına düşerse yandığı gündür. Mito idare heyetinin, Temenujka'nın yerine Gena'yı kursa göndermeyi kararlaştırdığını öğrenince sevindi, ama Gena'nın ondan uzaklaşacağına üzüldü. Mito, Temenujka'dan anasının kursa gönderilmesi meselesinin aslını anladı.

Bir gün Gena, mısırı küfelere döktükten sonra Kazak onun yanına gelmiş ve agronomla birlikte şehirdeki brigada yönetmenleri konferansına katılmalarını ve çoktan beri ısmarlanmış olan amonyum selitrasını almaya göndermiş. Gena orada konrefansta hazır bulunan kaza komitesi sekreteri Goranof'u görmüş. Goranof, Gena'nın elini sıkarak, işlerin nasıl gittiğini sormuş :

— Okuyor musun?

Gena kızarmış bozarmış. Bu kadar erkek arasında tek kadından kaza komitesi sekreteri, köydeki işlerle ilgili ondan malûmat istemiş. Agronom kooperatifler temsilcileri arasındaydı, Gena ne söyliyeceğini şaşırmıştı. Okuyorum diye aldatmak istemiyordu.

Goranof, Gena'nın niçin yere baktığını anladı ve diğer sorumlu arkadaşlar arasında birinci sıraya oturmasını teklif ederek :

— Brigada yönetmenleri kursunu hazırlıyoruz kooperatifinizden bu kursa katılman iyi olacak... dedi. Niçin olduğunu şimdi anlıyacaksın...

Konferansta, brigadaların disiplinli, plânlı çalışmasından bahsedildi. Birçokları söz alıp konuştu ve çoğu şikâyette bulundu :

— Çalışmak istemiyorlar, işe geç geliyorlar, önce kendi işlerini yapıyorlar. Kulakları dinliyorlar...

Kaza komitesi sekreteri yerinden kalktı ve Gena'ya bakarak :

— «Georgi Dimitrof» kooperatifin birinci kır

brigada yönetmeni Gena Mito'ya brigadasında emek disiplini hakkında anlatsın, dedi.

Gena, ismini işitince top gibi büzüldü. Bunca erkek ve sorumlu kimseler karşısında nasıl konuşabilirdi.

— Biz erkek gibi işi sıraya koymadık da, o mu? diye sesler işitildi. Gena büzüldü. «Kocasını bırakmış» gibi fısıltılar işitiliyordu sanki.

— Kalk, kalk! Arkadaşlara, bir kadının neler yapmaya muktedir olduğunu anlat. Hem de üç aydan beri brigada yönetmeni olan bir kadın bakın neler yapabiliyor.

Gena, tirtir titriyordu. Kaza parti sekreteri bütün bunları nereden öğrenmişti acaba?

Şalını sandalyeye koydu. Kaza parti sekreteri onu kürsüye davet etmesine rağmen, sessizce ayağa kalktı ve iskemleye tutunarak, herhangi birinin işe geciktiği zaman, ondan evvel işe gelene gündeliğinin bir çeyreğini ödediğini heyecanla anlattı. Hepsi gülmeye ve alkışlamaya başladı.

— Bu kadın bizi kepaze etti be!

Agronom, Gena'nın yanına geldi ve sevinçle elini sıktı.

— Çok güzel konuştun. Her şeyi yerli yerinde söyledin.

Gena, kızarmış yanaklarını tutuyordu.

— Ne söylediğimi hatırlamıyorum.

— Ben seni başka defa da dinledim, ama bu defa... Görmedin mi, erkekler ve sorumlu yoldaşlar hep senin ağzına bakıyorlardı.

— Yürü, bir an önce buradan sıvışıp gidelim, şimdi bizimkiler amonyum selitrası bekliyorlar.

— Sekreter yoldaş söylemedi mi... sen kursa gideceksin.

— Yok canım... kursa gidecek zamanım çoktan geçmiş... bu yaşta rezil olacak değilim ya. Tah-

silim de az. Temenujka'yı gönderin, varsın yükselsin, bizi artık toprak paklar...

— Kadın olarak tek brigada yönetmeni sensin... diğer kadınlara örnek olmalısın. İleride Temenujka da gidecek, merak etme...

— Başımı belâya soktunuz siz. Önceden : «Gena abla şimdilik üzerine al da düşünürüz» diyordunuz, şimdi ise : «Otur bakalım, Gena abla, ilk okul öğrencisi gibi dersini oku» diye beni kandırmaya çalışıyorsunuz. Nerden geldi bu belâ başıma?

Bunca erkek arasında yalnız bir kadın. Gena buna seviniyordu, fakat birdenbire kendini toparladı ve derhal kursta kalmasını istiyen kaza parti sekreterinin teklifini reddetti.

— Önce kooperatörleri göreyim, işleri sıraya koyayım...

Tarlalara amonyum selitresi serpmeliyiz, çünkü küçük çocuklar gibi beslemek gerek...

Güz yağmurları yağmaya başladı. Kuru toprağa ekilen tohum filizlendi. Düşmanlar tohumun çürümesini bekliyedursun. Oysa ilk yağmurdan sonra ekime başlıyan çiftçilerin ekinleri henüz sürmemişti. Gena'nın brigadası amonyum selitrasını tarlalara serpti, Gena çocuklarını doyurup sulamış bir ana gibi rahatladı ve yola hazırlanmaya başladı. Dönünceye kadar manga başı Kalço işini görecekti. Gena, her şeyi açıklıyabilmesi için kâh onun evine gidiyor, kâh kendi evine çağırıyor, kâh sokakta konuşuyordu. Kalço :

— Niye o kadar üzülüyorsun! Dünyanın öbür ucuna gitmiyorsun ya. Bu pazar köye geleceksin. Kadınları bilirim ben, diyordu.

Kooperatifin brıçkası, Hristo dedenin avlu kapısı önüne onu almaya gelmişti, ama Gena kâh Hristo dedeye, kâh Temenujka'ya kâh onu uğurla-

maya gelen Kalço'ya kooperatifle ilgili tavsiyelerde bulunuyordu.

Arabada yerini almış olan Stoyan, Gena'ya acele etmesini söyledi. Nihayet Gena, Temenujka'nın bavulu ve bir torbayla çıktı. Oraya gelmiş olan kooperatörler birbirleri arasında konuşmaya başladılar. Hemşeri alayımsı bir tarzda :

— Haydi Gena, şu ilmc iyice sarıl bakalım da üç ay sonra agronom olarak köye dön! dedi. Ben şehirdeyken birçok şey öğrendim. Beygirleri saatle...

— Yeter, artık sen de şu saat meselesini...

Kazak, Stoyan'a tavsiyede bulunuyordu :

— Daha fazla gübre göndermelerini söyliyecektim. Amonyum selitrasıyle ancak gençlerin blokunu ve birinci brigadanın bir tarlasını gübriyebildik. Şayet olmaz filân derlerse, Goranof'un yanma gideceksin, bu hususta anlaşmıştık, ama bunu da kimlik cüzdanı gibi yanına al. Bununla sana kapılar açık...

Hristo dede :

— Stoyan! diye bağırdı. Sakın Gena'yı yol ortasında yalnız bırakmayasın...

Gena, Hristo dedenin yanına gitti ve elini öptü.

— Haydi yolun açık olsun... Aklını başına topla şehirdir bu...

Gena, Yana nine, Trayanka, brigadasından arkadaşlarıyle vedalaştı. Dena abla, biraz öncesine kadar yağan yağmurdan ıslanmış bir demet çiçek uzattı. Gena, yaşlı gözlerle çiçekleri aldı.

Yaşarmış gözlerle ortalığı süzmeye başladı. Onu göremeyince hafifçe içini çekti, küçük oğlu Hristo'yu kucakladı, sonra bağrına bastı ve öperek şunları söyledi : «Oğlum, dedeni ve nineni dinle, dönerken sana traktör getireceğim!» Sonra oğlunu Temenujka'ya verdi. Boyan ile vedalaşmak

için ellerini uzattı, ama küçük afacan brıçkadan atladı ve öbür taraftan arabacının yanına bindi. Gena kendi işini bitirmek için şehre giden Stoyan'ın yanına oturdu. Mito, son dakikaya kadar gelmedi. Gena, bu anda onun ne düşündüğünü, evde nasıl dolaştığını, bu durumdan çok üzüldüğünü biliyordu. Fakat buna rağmen onun gelmesini, kötü yola sapmıyacağını, sadece neye muktedir olduğunu göstermek için şehre gitiğini anlamasını istiyordu.

Sivrisinek, komşuların siparişlerini ve tavsiyelerini fazla beklemedi.

Gena'nın komşusu Tsana, kıskançlıkla :

— Ne mutlu sana Gena!.. Brıçkayla gezeceksin.

Stoyan'ın Gena'ya doğru eğildiğini gören diğer bir kadın :

— Bu brıçka burnundan çıkmasın, diye fısıldadı.

— Ne yapsın kadıncağız, kısmeti yürüdü, varsın yaşasın biraz. Bazıları genç yaşta, diğerleri de ihtiyarlığında yaşıyor.

Arabacı, beygirleri sürünce, komşuları Tsana birdenbire koşarak, arabanın arkasından bir kaç su döktü.

— Haydi hayırlısı, işin su gibi gitsin!

Sonra alaylı bir tarzda dudaklarını bükerek, aralarında bir şeyler fısıldayan dedikoducu kadınlara baktı :

— Mademki seni gönderiyorlar, demek ki kat kat akıllısın.

Kazak, arabacının yanına atladı ve brıçka şehre doğru yollandı. Gena son defa olarak başını arkaya çevirdi. Kendi adamlarını, babasının evini, yazlıkta sarkan üzüm salkımlarını, mercan gerdanlığını andıran biber dizilerini, ellerini sallıyan küçük Hristo'yu ve anasını gördü ve gözyaşlarını tu-

tamadı. Başını eğdi ve yünlü şalının ucuyla gözlerini kapadı.

Araba kooperatif avlusuna doğru ilerliyordu. İşte tüten şu bacanın arkasında kendi evlerinin beyaz bacası görünüyordu. Tütmiyen biricik baca da zaten o. Belki Mito avluda çalışıyor. Arabacı, Gena'nın kalbinde gizlenen o derin duyguyu göz önünde bulundurmuyor ve yoluna devam ediyor. Gena, bu ıssız avluyu görünce dudaklarını nasıl ısırdığını kimse sezmedi. Mito meydanda yoktu... Oysa Gena, hiç olmazsa göz ucuyla onu görmek istiyordu.

Kooperatif avlusu kenarında Kazak arabadan indi, inmek istemiyen Boyan'ı da aldı.

Boyan :

— Anne, hiç olmazsa Andro deresine kadar geleyim, yalnız dönerim, diye yalvarmaya başladı. Fakat Kazak onu kandırmaya çalıştı :

— Sen benimle gel, işliğe yeni bir makine getirdik, gel gör...

Boyan'ı kendi çocuğu gibi elinden tutan Kazak elini sallıyarak :

— Haydi hayırlı yolculuklar, işine bak, rahat ol! diye bağırdı. Sonra Boyan'ı kooperatif avlusuna götürdü. Giriş kapısı önüne yığılmış kooperatörlere : «Düşündük taşındık, kadının neye muktedir olduğunu göstermek için bundan daha iyi fırsat olamazdı, bundan dolayı Gena'yı gönderdik.» dedi.

Araba sebze bahçesi yanından geçiyordu. Lâhana yığınları henüz duruyordu. Özel mülk sahiplerine bırakılmış sebze bahçelerinin ceviz ağaçları arasında biri belirdi.

Gena irkildi. O mu acaba? Uçsuz bucaksız kooperatif bahçelerine bakan ve düşünceye dalmış olan Stoyan, Gena'nın Mito'ya baktığını sezmedi. Mito paçalarını sıvamış, sırtında bir çuval taşıyordu. Sanki karpuzla dolu ağır çuvaldan iki büklüm ol-

muş, arabada kimlerin bulunduğunu görmüyordu. Sivrisineği ve Stoyan'ı tanıdı, ama güzel giyinmiş ve şala sarınmış kadını ancak yolun bir kenarına çekildikten sonra tanıdı. Şehre giden karısını görünce şaşakalan Mito, çuvalı sırtından düşüreyazdı. Çuvalı kaldırayım derken bir lâhana çamura düştü. Lâhana beygirlerin ayakları arasında kaldı, çamura girdi ve arabanın tekerlekleri, üstünden geçti. Mito bakışlariyle sanki: «Gena, hakikaten mi gidiyorsun, artık hiç ilişkimiz kalmadı mı?» diye soruyordu. Gena'nın gözlerinde beliren üzüntüyü, hiçbir kötü harekette bulunmıyacağına, sadece ona insan olduğunu göstermek için böyle hareket ettiğine dair ağzından çıkmıyan sözleri anlamadı. Yalnız Stoyan'ın alaylı sözlerini işitti:

— Bırak şunu canım, bir lâhana değil mi, kooperatif lâhanalarından istediğin kadar vereceğim...

Mito «bırak şunu» sözlerinin lâhanaya ait olduğunu işitmedi, karısının kastedildiğini zannetti.

Mito, araba kaybolana kadar ardından baktı. İlk defa olarak gözlerinden ümitsiz göşyazları damlamaya başladı. Kalbinde intikam duyguları şahlandı. «Demek ki, artık hiçbir şey fayda etmiyecek. İşte Stoyan gülümsüyor, Gena onun yanında oturuyor. Şehre gidecekler, karı koca gibi otele yerleşecekler... Kim bir şey söyleyebilir? Biraz yaşadıktan sonra karısını başkalarına teslim edecek ve şu lâhana gibi Gena çamurda yuvarlanacak...» Mito, Gena'yı artık elinden kaçırdığını anlıyordu, ama yeni hayat tekerleğini durdurmak için ona kim ve nasıl yardım edebilirdi? Yalnız başına olmaz, tekerlek onu bir anda ezebilir... Mito, şaşkın gibi düşünüyordu. Sırtındaki çuvalla etrafa bakınıyor ve hiçbir şey görmüyordu, gözyaşlarının damladığını bile hissetmiyordu...

36. ZAHİRE DAĞITIMI

Gökyüzü bulutlarla kaplıydı.

Çıplak meyva ağaçlarının dalları soğuk rüzgârdan sallanıyor ve bulutları dağıtıyordu. Herkes sıcak odalarına sokulmuştu. Mito'nun bacası da tütmeye başladı. Gena şehre gitikten sonra Mito, çocukların onu büsbütün terkedeceklerini ve bu kış günlerinin ona ayrılıktan bile daha acı olacağını zannediyordu. Fakat Temenujka, Boyan'ı yanına aldı, böylece gürültü eksik olmadı. Temenujka, sık sık arkadaşlarını davet ediyordu, akşamları komşular geliyordu, evlerinden imeceler ve toplantılar yapılıyordu. Muhalefeti daha iyi hazırlayabilmek için İngilizlerin ve Amerikalıların ısrarı üzerine ağustos ayına ertelenen seçimler yine geri bırakılmıştı. Akşamları sadece bu meseleden bahsediliyordu. «Dimitrof dönecek!» İngilizlerin ve Amerikalıların plânları suya düştü. Halk, Dimitrof'u bekliyordu. Mito da konuşmalara katılıyordu, fakat genellikle dinliyordu. Evinde yeniden canlılık belirmesi hoşuna gidiyordu. Önceleri bir yaramazlık yaptıkları veya onun herhangi bir emrini yerine getirmedikleri zaman çocukları azarlıyordu. Şimdi onlara karşı iyi davranıyordu. Mito şükranını sözle ifade etmiyordu, bu değişiklik bakışının yumuşaklığından, mütevazi davranışından hissediliyordu. Evvelden Boyan'a şöyle diyordu : «Artık traktör lâfını etmiyeceksin, yoksa kafanı kırarım!» Oysa şimdi :

— Seni okula yollıyacağım. Traktörcü olacaksın, diyordu.

Boyan torbasını kurcalıyarak bir kitap çıkarıyor, kombayn resmini gösteriyor ve :

— Hayır, kombaycı olmak istiyorum... Kom-

bayn daha büyük, diyordu.

Mito razı oluyor, sırf evde dursun ve kızınca : «Ninemlere gideceğim» demesin diye onun her lâfını dinliyordu. Hattâ Temenujka'ya, Hristo'yu da getirmesini söyledi. Bazen Temenujka onun arzusunu yerine getiriyordu. O gün Temenujka, Hristo'yu şallara sararak getirdi. Mito çocuğu yakaladı, şallar yere düştü ve sanki cevaz kabuğundan çıkıyormuş gibi saçları gözlerine kadar uzun olan esmer, tıknaz ve sağlam çocuk kucağında kalıverdi. Çocuk kaşlarını çatmış babasının yüzüne bakıyor ve yabancı bir adamın ellerinde bulunuyormuş gibi geri çekiliyordu.

Mito :

— Gel oğlum, gel tosunum! diyerek çocuğu tavana kadar kaldırdı, sonra birkaç defa atarak ocak başındaki sedire oturttu. Etrafına yastıklar koydu ve başını sallıyarak şöyle dedi :

— Dur bakalım, baban sana ne verecek...

Mito dışarı çıktı, Temenujka ötesini berisini toplayana kadar, elinde kâğıda sarılmış bir paketle döndü.

Beceriksiz bir şekilde kâğıdı açarak :

— Baksana sana ne getirdim! dedi.

Daha uzaktan babasının ne getirdiğini sezen Boyan, koşarak geldi ve gözlerini kâğıda dikti :

— Çikolatalı mı?

Şimdiye kadar çikolatalı bonbon yememiş, sadece işitmişti. Bir bonbon yedikten sonra hayal kırıklığına uğradı.

— A-a, ben bunları sevmiyorum. Çikolatalı bonbon alaydın ya.

Hristo ilkönce bonbonlara aldırmadı, fakat Boyan kapınca, iki eliyle kâğıdı yakaladı ve ağlamaya başladı.

Temenujka :

— Boyan, çocuğu kızdırma, dayak yiyeceksin! diye bağırdı. Haydi hazır ol, gidiyoruz! Yoksa seni beklemeye vaktim yok.

Boyan, kooperatiften aldıkları yapağıdan ninesinin ördüğü kalın fanilâyı giydi, şapkasını aldı ve ilk olarak dışarıya fırladı :

— Baba, sen çocuğa bak, bizim kooperatifte işimiz var.

— Ama fazla oyalanmıyasınız...

— Merak etme, yalnız şunu bunu alacağız.

Mito, şimdiye kadar olduğu gibi onlara daha az şunun bunun verileceğini hesap etti ve fazla sormadı.

Çocuk ağlamaya başladı :

— Ablamı, ablamı istiyorum.

Yalınayak yataktan fırladı ve acele acele avludan çıkan ablasının ve ağabeyinin arkasından koştu.

Mito :

— Gel de, gel yanıma! diyerek kucakladı ve teskin etmeye çalıştı. Yiyecek veriyor, dizinde sallıyordu, ama çocuk hıçkıra hıçkıra ağlamaya devam ediyordu. Nihayet Mito bir çaresini buldu :

— Sus, sana traktör alacağım, dedi.

Çocuk traktör lâfını işitince başını çevirdi ve ellerini sallıyarak : «Bırr, bırr, bırrr, bırrr» diye bağıran babasına baktı ve sustu.

Mito, kendi kendine : «Bak sen, iki lâfı birbiri üstüne koyamıyor, oysa aklı traktörde!» diye düşündü ve başını sallıyarak :

— Sandalyeleri ver de bak, baban sana nasıl traktör yapacak, dedi.

Çocuk acele acele sandalyeleri, tekneleri, suağacını bile getirdi ve gözlerini dört açarak, babasının yanına çömeldi. Mito, sandalyelerden birini tepesi üstü çevirdi.

— Bu motor!

Sonra tencereyi yerleştirerek :

— Bu da bacası! dedi. «Motorun» arkasına diğer sandalyeleri dizdi, bir iple onları bağladı ve çekmeye başladı.

Çocuk dudaklarını büzdü ve lokomotif düdüğünü andırarak :

— Tuu... tu, tuuu... diye bağırdı.

Birdenbire :

— Devrildi, diye çığlık kopardı.

Mito, çocuğu bir yana çekerek :

— Bırak şu kırık traktörü, dedi. Kulaklar magnetini çalmışlar... Gel bir şeyler yiyelim. Sana lâhana koçanı vereyim de tavşanlar gibi kemir...

Çocuk, babasının boynuna sarılarak :

— Masal istiyolum, dedi.

— Şimdi çattık belâya! Bunu da nereden uydurdun... Aklımda hiçbir şey kalmamış ki...

— Masal istiyolum. Anam ve ninem bana masal anlatıyolla...

— Ah, bu senin anan beni ne yaptı, dadı da oldum!

Çocuk, sanki anasını arıyormuş gibi doğruldu ve etrafına bakındı.

— Ayı Dayı masalını istiyolum...

— Pekâlâ, yat, sana masal da anlatacağım. Vaktinde kocaman ve kıllı bir ayı yaşarmış, onun küçük yavruları varmış... ötesi nasıldı, Allah belâsını versin, uyduramıyorum da, masal da anlattığım yok ki...

Çocuk kımıldamaya başladı :

— Anlat daha... daha...

— İyi de, yat yerine, sana bir nine ve dede masalını anlatacağım. Vaktinde bir dede ve bir de nine varmış, onların domuzları varmış...

— Dedle ve nine masalını istemiyolum. Kom-

bayn masalını istiyolum. Anam, Lusya'dan gelecek kombayn masalını anlatıyoldu...

— Çattık belâya. Anası onu kombaynla avutmuşsa, benim kombayndan haberim olmadıktan sonra nasıl aldatırım.

Mito, düşünceye dalarak :

— Peki, anlatacağım, dedi ve sustu.

Çocuk, diğer elini de babasının omuzuna koydu.

— Vey öpücük!

— Gördün mü, ana seni nasıl alıştırmış! İyice şımartmışlar seni, ama her gün aklına kim uyar.

— Kombayn masalını...

Mito kaşlarını çattı ve aklına geleni söylemeye başladı. Çocuğun nefesi onu duygulandırdı ve masal gibi bir şeyin nasıl doğduğunu hissetmedi.

— Vaktiyle bir köy varmış, bu köyde de, kendi halinde dikkafalı bir adam yaşarmış... Kooperatiften çıkmak, tarlasını yalnız başına sürmek ve biçmek istiyormuş. İyi ama Rusya'dan kocaman bir makine getirmişler. Bu makine bir günde bütün buğdayı biçmiş, köylü de teslim olmuş...

— Kim teslim olmuş, baba?

— Ben... dedim ya köylü. Başka çıkar yol olmadığını görünce, yine kooperatife dönmüş. Kombaynın nasıl çalıştığını görebilmek için ona binmiş; kombayn biçiyor, dövüyor ve buğdayı doğrudan doğruya kamyona döküp ambara taşıyorlarmış. Ama bizimkine değil de, devletin ambarına! Geceleri de çalışabiliyormuş, elektriği varmış, ortalığı aydınlatıp biçiyor ve ablan gibi şarkı söylüyormuş...

— Şarkı söyliyen kim, baba?

— Dedim ya... Kombayn, ablan gibi şarkı söyleyen bir kombayn varmış.

— Baba, bana bir şalkı söyle!

— Tam o kusurdu!

Mito yavaşça şarkı söylemeye ve boynuna sarılmış olan çocuğunu sallamaya başladı.

Çocuk farkına varmadan gözlerini kapadı. Bunca zamandan beri ilk defa olarak oğlunu kucaklamış olan Mito, tatlı bir sevginin kalbini doldurduğunu hissediyordu. Herhangi biri onu görmüş olsaydı, toprak yüzünden vahşileşen bu adamın kalbinde böyle ince duyguların gizlendiğini, baba sevgisinin mahvolmadığını, toprak ihtirasının henüz kalbini harebedemediğini düşünemezdi.

Çocuk uykuya daldı. Mito onu yatağa yatırdı. Dışarıda sesler işitildi. Mito, onları susturmak istiyormuş gibi kolunu uzattı ve «Psst» diye bağırdı.

Boyan'ın sesi işitildi :

— Baba, açsana kapıyı!

Mito, heyecanla kapıyı açtı. Acaba bir şey mi olmuştu? Neden Boyan uzaktan bağırıyor? Dışarıya çıktı dolu arabayı gördü...

— Bre yüklü gelmişler! diye bağırdı ve avlu kapısını açtı. Boyan, erkek gibi arabadan atladı, ineklerin burnunu okşadı ve elindeki üğendireyle önüne dikildi :

— Dur, Gatska, dur!

Arabanın ardından yürüyen Temenujka, çuvallardan birini kaldırdı :

— Baba, ne bakıyorsun, sen de taşı, burada senin payın da var...

Mito, şaşkın şaşkın bakıyordu.

— Senin toprağın bir yıl kooperatifteydi ya, gelirini ödüyorlar...

Mito, düşünceli düşünceli arabaya doğru yollandı.

— Anam giderken senin ve bizim payımızı buraya bırakmamızı söyledi, dedemlerin evinde yer yok...

Mito ancak şimdi işin farkına vardı. Demek ki, onlar payını buraya bırakacaklar. Bundan başka kendi payı da var... Gena, alacaklı olduklarını söylerken haklıymış...

Babası çuvalı alıp omuzladığı zaman Temenujka :

— Hesaplar görüldükten sonra daha da hakkımız olacak... diye ilâve etti.

Mito :

— A be, bu az değil! dedi ve çuvalın ağırlığı altında kamburlaşmış bir halde eve doğru yürümeye başladı.

Çuvalı sundurmaya bıraktı, arkasından Temenujka başka bir çuval taşıyordu.

— Bu da ne?

— Yapağı!

Mal sahibi gibi arabanın başına dikilen Mito :

— Ya bu ne? diye sordu.

Gizlice onu seyreden Temenujka gülümsiyerek :

— Kıtık! dedi.

— Peki, bütün bunlar bizim mi?

— Bizim...

— Çok şey be!

Boyan, emredercesine :

— Hey çabuk arabayı boşaltın, geri çevirmem lâzım, diye haykırdı.

Bu kadar çok ve beklenmedik çuvaldan hayrette kalan Mito, sessizce arabadan malları indirdi. Boyan mülk sahibi gibi ineklerin yularlarını yakaladı, bir ineğin sırtını okşadı ve arabaya atladı. Mito kendi kendine : «Bak sen, başkasının malına nasıl ısınmış! Bizim ineklerimize hizmet etmeye üşeniyordu!» diye düşündü. Fakat Boyan tam inekleri süreceği sırada Temenujka üğendireyi onun elinden çekip aldı, sonra arabaya atladı ve :

— İn arabadan, ben götüreceğim, görecek hesaplarım var, dedi.

Boyan surat astı. Temenujka onu arabadan indirdi.

Boyan, az kaldı ağlıyacaktı :

— Ben senin hesaplarını biliyorum... Ama babama söyliyeceğim, ötesi berisi yok...

Temenujka inekleri sürdü.

Boyan, surat asmış avluda dolaşıp dururken, Mito çuvalları birer birer açıyor ve dikkatle bakıyordu. Buğday tanelerini ağzına alıp çiğniyordu. Bir ara kendi kendine :

— Buğday iyi! Hem de kuraktı... dedi ve arkasında duran Boyan'ın işittiğini anlayınca, meseleyi örtbas etmek için :

— Buğday kötü değil, ama hesabını bir yapalım, sözlerini ekledi.

Boyan yumuşadı.

Yiyecek maddelerin bir kısmını mahzene, diğerlerini odaya yerleştirdikten sonra, Mito, Boyan'a :

— Boyan, bir defter ve kalem getir de hesabı yapalım, dedi.

Boyan sevinç içinde askıda sarkan torbaya doğru koştu, defteri ve kalemi çıkardı ve üç ayaklı iskemleye oturdu.

Mito şaka tarzında konuşmaya başladı :

— Anlaşıldı, bu yıl ablanın ve ananın emeğini yiyeceğiz. Ama sonu kötü olmasın.

— Söyle, ne yazayım?

Boyan defteri dizine koydu ve kalemini tükürükledi.

Mito ensesini kaşıdı, biraz önce hesap yapmayı kararlaştırmıştı, şimdi birdenbire güçlük karşısında kaldı.

— Önce benim 25, ananın da 15 dekarını yaz bakalım...

Boyan :

— Anamın 20 dekarı var, hile yapma! dedi. A-a-a bana bak, hep kendini düşünüyorsun sen!

Mito gülümsedi :

— İyi, hepsini bir yere yaz, 45 dekar işlek toprak. Geçen yıl özel çiftçiler gibi ne almıştık? Buğdayla başlıyalım : Toputopuna 15 dekar ektik. Yaz bakalım, vadide 10 dekardan 7'şer şinik...

— Yazıyorum, ama buğday cılız kalmıştı. Hatırlıyor musun, devlet teslimatı olarak vermek istiyordun, ama almadılar, hattâ ceza keseceklerdi.

— Sen hep çok biliyorsun. Yaz, vadiden 70 şinik. Tepeden de beş dekar yerden 5'er şinik, nekadar yapıyor?

Eğilmiş bir vaziyette yazan Boyan, durmadan mırıldanıyordu :

— Yirmibeş, ama buğdayın kötü, büzüşük olduğunu söylüyordun, unuttun mu?

— Tamam, söyle bakalım şimdi ne kadar oldu?

Boyan hiç düşünmeden :

— Elli, diye cevap verdi.

— Bak sen şu kooperatöre, babasını bile atlatmak istiyor! Yalnız vadiden 50 şinik dememik mi? Tepeden de 25.

Boyan, sesle hesap yapmaya başladı :

— Beş, sıfır daha, yine sıfır, beş, iki daha...

— Sana bir tokat atarsam görürsün sıfırı; ver şu kalemi. Beş sıfır daha, sıfır mı yapar? Boş bir çuvala beş şinik buğday dökersen, çuval boş mu kalır?

Boyan mahcup olarak başını eğdi :

— Boş kalmaz! Beş şinik buğday olacak. Ya çuval yırtıksa?

Mito, titiz titiz baktı :

— Görüyor musun? En basit hesabı yapamıyorsun. Ortaokul öğrencisi böyle mi olur? Deyan'ın parti işlerinden sizi okutmaya vakti yok ki...

Boyan kurnazca göz kırptı :

— Yanıldım. Toputopuna yetmiş beş kova yapar.

Mito hırslanarak :

— Kooperatif de elâlemin hesaplarını böyle karıştırıyorlar! dedi ve çuvallara doğru yürüdü, sonra geri dönerek Boyan'a :

— Yaz bakalım şimdi... 75 şiniği 15'le çarp.

— Nerden nereye 15 kilo? Buğdayın hastalıklı ve kabuklu olduğunu söylemiyor muydun? 10'ar kilo bile çok. Özel çiftçiler gibi 750 kilo buğday almışız, oysa şimdi 1750 kilo aldık, anladın mı?

Boyan yerinden fırladı ve kalemle defteri babasının eline verdi.

Mito bir an şaşırmış gibi yerinde kaldı.

Boyan babasına şöyle dedi :

— Mademki hesapçısın, otur bakalım, otur da yaz!

Temenujka, Mito üç ayaklı iskemleye oturmuş, Boyan'ın söylediklerini yazarken yetişti. İçeri girmedi, pencereye geldi ve baba oğul arasındaki söz düellosunu dinlemeyi kararlaştırdı. Küçük Hristo yatakta uyuyordu. Boyan ve Mito'nun seslerini açık bir şekilde farkediyor ve tam hareketlerini, tavır ve yüzlerinin ifadelerini düşünebiliyordu. Şimdi Boyan konuşuyordu :

— Bir buçuk defa daha fazla! Hem de yalnız anam ve ablam çalıştı. Sen, emek günü yapacağın yerde, kırda dolaşıp durdun... Sen de çalışmış olsaydın, şimdi iki bin, üç bin kilo buğday alacaktık. Nereye koyacağımızı düşünecektik...

Baba itiraz ediyordu :

— Bu lâkırdıları bırak da, daha neler aldığınızı söyle!

— Yapağı yaz. Beş kilo yapağı. Beşerbinden satsan, 25 bin eder.

— Ne diye satalım? Ablan eğirecek, bize de, bana da birşeyler örecek. Ben de tertemiz giyineyim bari.

— Yirmi kilo peynir aldığımızı yaz. Anam senden ayrılalı beri, yalnız sana beş kilo peynir getirdim... Eskiden hiç bu kadar peynir ve süt yedik mi?

— Doğru!

— Ya şeker pancarı? İkişer kilo şeker alacağız, Kazak, elli kilo şeker alacağımızı söyledi.

— Şekeri görmeden inanmam.

— Gündöndüyü görmedin mi?... Sekiz çuval. Ya mısırı? Ya kıtığı? Yazsana, ne diye yazmıyorsun? Bunlar hep paradır... Lâhana da, fasulye de, biber de aldık.

— İyi de, anladık, hesap var, çünkü bu yıl bereket oldu. Ama şimdi kurakta ektiniz, bakalım ne çıkacak...

— A-a, bak unutacaktım, anama ve ablama para da verecekler... biriktirme cüzdanı... Kazak öyle dedi. Gelecek yıl tulumbalar, makineler, kombayn gelince gel de o vakit gör...

Temenujka, Mito'nun nasıl başını eğdiğini hissetti ve bu akşam onların evlerinde yapılacak olan seçimönü toplantısı için ötesini, berisini toplamak niyetiyle çabucak merdivenlerden yukarıdaki odaya çıktı.

— Amma da iyi oldu. Belki de kooperatife dönmez, ama kulakların yanına da gitmiyecek, bize oy verecek...

Ablasının ayak seslerini işiten Boyan, babası-

nı mağlûp ettiğinden ablasına övünmeye acele ediyordu.

Mito evde dolaşıyor, tatlı tatlı uyuyan çocuğuna, evini dolduran çuvallara, şeker pancarına, yapağıya, yiyecek maddelerine bakıyor ve bir türlü bunu kavrıyamıyordu. Şaka maka derken, birdenbire kalbi, kendinin de hiçbir zaman düşünemeyeceği hisle doldu.

Yiyecek dolu çuvalları diziyor, kaldırıyor, yerleştiriyor, ağırlıklarını yokluyordu. Her şeyi yerine koyduktan sonra mahzene girdi ve küçük bir çocuk gibi yığın şeker pancarı avuçlıyarak yukarı çıktı.

Şeker pancarına bakıyor ve hayret içinde başını sallıyarak kendi kendine : «Doğrusu şimdiye kadar böyle şeker pancarı görmemiştim» diyordu. Kapısı kapalıydı. Mito, kendini yalnız hissediyor ve rahatça kendi kendine konuşuyordu. Gürültüyle gelmeye başlayan insanların ayak seslerini işitince, ürküyor ve onu bu vaziyette görmesinler diye şeker pancarını yere bırakıyordu. Sonra yeniden eline alıyor ve yine düşünceye dalarak mırıldanıyordu : «Kursa gitmiş, yiyecek maddelerinin buraya nakledilmesini emretmiş. Büsbütün şaşırdım doğrusu!»

37. DİMİTROF GELMİŞ

Seçimler yaklaştıkça köy canlandı. Seçim savaşı genişledi. İki cephe açık bir şekilde meydana çıktı. Mahalle ve köy toplantılarında, brigada ve mangalarda idare makamları, sosyalizm kuruculuğuyle ilgili siyaseti açıklıyordu. Kulaklar, bütün köy onlara karşı çıktığından kudurmuşlardı. İdarenin onları gittikçe daha fazla insandan ayır-

dığını hissediyor, bir avuç oldukları halde gürültü kaldırıyor ve açıkça halkın onlardan yana olduğunu, özgürlüğün var olmadığını söylüyorlardı. Börek Neşo, kefalet altında serbest bırakılmıştı; devlet aleyhtarı bir toplantının ve sabotajların teşkilâtçısı olarak yargılanacaktı. Evinde yapılan araştırmada silâh bulunmuştu. Neşo, bu silâhı nereden aldığını itiraf etmek istemiyordu, ama Amerikan markası gizli olarak getirildiğini ispatlıyordu. Çiftçi Birliği Başkanı sıfatıyle Tseko Nakof, Neşo, daha hapisteyken toplantı yaptı ve onu teşkilâttan uzaklaştırdı. Bunun yukarıdan emredildiği besbelliydi, bundan dolayı Neşo Tseko'ya gücenmedi. Kaza çiftçi birliği ve müttefikler sorumlu kimselerin baskısı altında, sabotajda suçu ispat edilmediği için suçsuz olarak serbest bırakılan Gatya da teşkilâttan uzaklaştırıldı. Şimdi kendini «kızıl terör»ün kurbanı göstererek idareye karşı kötü sözler ve itiraflar savuruyordu. Mirasçı ile Gatyo her akşam meyhaneye gidiyor, masaya oturuyor, çingene Rüstem'e klârnetini çalmasını emrediyor ve bir hayli insan toplanınca yorumlara başlıyorlardı :

Birbirlerine göz kırparak mânalı bir tavırla şunları içişleri ve savunma bakanlıkları verilmeyince görevlerine dönmiyeceklerini söylemişler!

Birbirlerine göz kırparak mânalı bir tavırla şunları fısıldıyorlardı :

— Haydi hayırlısı, çoğu gitti, azı kaldı...

Neşo, baş komutan gibi tezgâhın bir kenarında duruyordu. Döneli beri daha az konuşuyor, fakat daha büyük faaliyet gösteriyordu. Hapishanede gizli kanun dışı faaliyet yürütmesini öğrenmişti. Muhalefetten olanları hürmetle karşılıyor, daha emin yerlere götürüyor ve toplantıları daha büyük bir ihtiyatla teşkilâtlandırıyordu. Bu top-

lantılarda, henüz çiftçi birliğinden uzaklaştırılmayan ve bundan dolayı her iki «birlik» adına Mirasçı ve Gatyo sözü alıp konuşuyorlardı.

Sanki Nikola Petkof taraftarlarının iktidara birkaç gün sonra geleceklermiş gibi konuşuyorlardı. Onlar köydeki çiftçi birliğinin üyesi değildiler, ama şimdi birdenbire kurtarıcı gibi Nikola Petkof'a sarıldılar. Dış kuvvetlerin yardımiyle yapılacak bir hükümet darbesinden ve yeni bir savaştan bahsediyor, atom bombasıyle tehdit ediyorlardı. Günden güne daha küstah oluyorlardı.

— Ne diye seçimler ağustosta yapılmadı? Çünkü bizimkiler tekmeyi indirdiler, onlar da acele seçimleri ertelediler...

— Bunca propagandaya ve harcanan kâğıda yazık oldu.

— Şunu anlamalısınız ki, Amerika, Rusya'dan daha kuvvetli. Ne diye Rusya : «Olmaz, seçimler yayılacak!» demedi de boyun eğdi... Daha zayıf olduğu için.

Karşıdan bir ses işitildi :

— Almanlar da öyle konuşuyorlardı :

Mirasçı ve Gatyo, bu sözleri söyliyenin kim olduğunu görmek için heyecanla etraflarına bakındılar.

Mito'nun cephe arkadaşı Srındak Petır karşılarına dikildi. Ona düşmanca baktıklarını görünce, ellerini ceplerine soktu ve birkaç adım atarak, başını onlara doğru çevirdi :

— Komünist değilim, ama komünistlerin neye muktedir olduklarını gördüm. Oturup boşboğazlık ettiğinize doğrusu şaşıyorum.

Mirasçı, Srındağın kısa boyuna gülerek :

— Ha-ha-ha!.. diye gülmeye başladı.

— Gülme! Tanklara nasıl hücum ettiklerini gözlerimle gördüm. Siz, böyle kahramanlık göste-

remezsiniz. Korkudan sıçan deliği arıyorsunuz.

— Sen daha kundakta iken, biz savaşırdık be!

— Yine de savaşacağız!

— Parsa toplamak için mi? Ayaklarınız kopacak...

Srındık biraz sustu ve birdenbire başını çevirdi :

— Ben Amerikalıların galibiyetini tanımıyorum. Galip olan yalnız Sovyet askerleridir.

Mirasçı, kederli ve kinli bir tavırla :

— Ha-ha-ha! diye gülmeye başladı ve yine Srındağın kısa boyunu gösterdi.

— Gülecek bir şey yok! Ne diye Amerikalılar ikinci cepheyi geciktirdiler? Cephede bunun sebebini anladık. Rusya'nın kuvvetten düşmesini, bundan sonra da Avrupa'yı kolayca elde etmek istiyorlardı. Sovyet askerleri onların yolunu kesmiş olmasaydılar, gayelerine ulaşacaklardı... Siz ne zannediyorsunuz?.. Bir defa daha onlara karşı tek söz istemiyorum, aksi takdirde dişlerinizi kırarım... bunu iyi bilin... Kulaklar.

Srındak dirsekleriyle kalabalıkta kendisine yol açtı ve dışarıya çıktı.

Srındağın babası uzun zaman Mirasçının yanında ırgatlık etmişti...

Neden böyle hareket ettiğini hepsi anladı. Srındak gönüllü olarak cepheye gitti, ön saflarda savaştı, Hitlerizmin hezimete uğratılmasına katıldığından Sovyet nişaniyle taltif olundu. Her bayram günü nişanın göğsüne takıyor ve köyde dolaşıyordu. Çocuklara nişanı nasıl kazandığını gururla anlatıyordu. Cepheye gitmezden önce kooperatife yazıldı ve çalışmaya başladı. Halen Kotso Sıbin'in brigadasında mangabaşıydı. Kulakların

propagandasına dayanamıyor, kesin olarak onlara karşı çıkıyordu.

Dışarı çıkar çıkmaz karşısında güler yüzlü Yorumcu çıktı. Onun asık suratını görünce Yorumcu, geri dönmesini işaret etti : Srındak, onun tebessümünden ve gururlu hareket tarzından, önemli ve sevinçli bir haberle geldiğini anladı. Yorumcu acele ediyordu. Srındak onu takip etti. Yorumcu meyhaneye girince, kulaklar sustular. Onunla münakaşa etmekten çekiniyorlardı.

Yorumcu, kulaklara sırt çevirdi, yumruğunu kaldırdı ve şöyle bağırdı :

— Köylü kardeşler, sevindirici bir haber : Dimitrof dönmüş.

Meyhanedekiler kulak kesilmişti.

— Dimitrof gelmiş...

Sanki birbirine kaynaşmış olan köylüler, şaşkın şaşkın gözlerini Yorumcuya dikmişlerdi.

Sevinçten yüzü parlıyan Yorumcu anlatıyor du:

— Moskova'dan uçakla gelmiş... Radyo bildirdi. Yarın konuşacak... Sofya'da miting yapılacak...

Nefesini sanki bir yere toplamış olan köylüler, birdenbire derin soluk aldılar. Şimdiye kadar kulakların tehditlerinden endişelenen yüzlerinde tatlı bir tebessüm belirdi.

— Yarın konuşmasını dinliyeceğiz... Radyoyu belediye balkonuna koyacak ve Dimitrof'u dinliyeceğiz. Bunca yıldan sonra memleketine gelebildi adamcağız ...

Gözleri yaşarmış olan Srındak, dirseğiyle Yorumcuyu dürttü :

— Ne diye burada dinliyelim. Kasadara söylesene avans versin de bu gece yola çıkalım... Gözlerimizle görelim... çünkü cephede... babamız yerindeydi!..

Yorumcu ona içtenlikle baktı :

— Biliyor musun, ben de geleceğim...

Acele acele dışarıya çıktılar. Daha birkaç kişi onları takip etti.

Sanki bir nehir coşkunca ve zaptedilmez bir şekilde taşmış ve kulakları bütün köyden ayırmıştı. Her taraftan köylüler akın ediyordu :

— Dimitrof dönmüş, doğru mu? Bulgaristan ışığa kavuştu desene sen.

Köyün ta öbür ucunda oturan Vılka nine de geldi ve her zaman kulaklarla münakaşa ederken burada bulduğu torununu arıyormuş gibi meyhaneye girdi ve birinin koluna yapışarak :

— Bana bak, kulaklara itimadım yok, ama sana soruyorum evlâdım, söyle bana, bizim Georgi... Dimitrof hakkında söylenen doğru mu? diye sordu.

— Doğru, Vılka nine, yarın sabah konuşacak. Sen de sesini işiteceksin...

Nine, haç çıkardı ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

— Allahım... bana bu günü de gösterdin... Şimdi ölsem de, gözlerim açık gitmez...

— Nine, ancak şimdi yaşamalısın, işler şimdiden sonra yoluna girecek...

Nine gözyaşlarını sildi ve dışarıya çıktı. Kulaklar, nehrin öbür sahiline atılmış gibi boğulmuş duruyorlardı. Kudretli bir şey onları itivermişti. Burada onlara yer olmadığını hissetiler ve birer birer dışarıya çıktılar. Meyhanede, sokaklarda, avlularda, evlerde tuhaf bir değişiklik olmuştu. Çocukların sevinç dolu sesleri işitiliyordu. Her tarafta ilkbahar havası hissediliyordu. Avluların çitleri arasında neşeli bağrışmalar duyuluyordu : «Hey, işittiniz mi?.. Gelmiş! Ha şimdi kulakları görelim!» Köy, bayram yeri oldu sanki. Gençler görülmemiş bir heyecanla şarkı söylüyorlardı. Lâmbalar san-

ki daha kuvvetli ışımaya başladı. Köy, sanki ertesi günü bizzat Georgi Dimitrof'u karşılayacakmış gibi süslendi. Her ev hummalı bir şekilde süsleniyor, gençler ve ihtiyarlar hazırlık yapıyorlardı.

Hristo dede şöyle diyordu :

— Ben şahsen yanına gidip ona söyliyeceğim... Ben onu hatırlıyorum... o zamanlar sakallıydı. Ama bakalım o beni tanıyabilecek mi!

— Ama Dimitrof buraya gelmiyecek, Sofya'da konuşacak, burada sadece dinliyeceğiz.

— Olsun, ben de Sofya'ya gideceğim.

Temenujka :

— Ama dede, sen hastasın ya.

Birkaç günden beri yatakta yatan ihtiyar zıplamaya başladı :

— Artık iyiyim...

Hristo dede daha o gece, Dimitrof'u görmek için grupla beraber Sofya'ya hareket etti. Travanka, bir mendile ipekli bir peşkir sardı, Hristo dedenin torbasına koydu ve :

— Bunu mutlaka vermelisin... «Dimitrof yoldaş, senin kooperatifin birinci brigada kooperatörlerinden» diyeceksin... dedi.

— Ben ne söyliyeceğimi bilirim... Kim olduğumu söyledim mi, hemen salarlar. Onunla akranız. Galiba bir yaş daha küçük benden. Sizin hiçbir şeyden haberiniz yok, ama ben de ağzımı kapamıştım, size hiçbir şey söylememiştim. El sıkışmıştık onunla, sesini de hatırlıyorum... Mutlaka sakalını tıraş etmiştir. O zamanlar küçük sakalı vardı...

İstemiyerek herhangi biri tarafından teşkilâtlandırılmadan, onlar bütün köyün murahhasları oldular. Her brigada birşeyler yolluyordu :

— Elini öpeceksin ve : «Hoş geldin...» diye-

ceksin. Nasıl konuşacağını iyi belle. Hele bir hata yaparsan sonunu düşün!..

Ahırda çalışanlar bu gece uyumadılar. Sabaha karşı doğan taya Georgi adını verdiler ve onun doğum tarihini bir tabelâya yazdılar.

Hafif bir sabah sisi köyün üzerine çökmüştü. Bahçedeki anıt önünde ilk grup belirdi. Kim bilir gençlerden biri mi kilisenin çan kulesine çıkmıştı, yoksa papaz mı öyle emretmişti, ama çan birdenbire vurmaya başladı.

İşlerine dalmış olanlar mırıldandılar :

— Eyvah, geciktik! Dimitrof başlamış...

Meydan az sonra kalabalığa büründü. Herkes yerini almıştı. En önde, karıları ve ellerinde birer ekmek ve peynir parçası taşıyan çocuklarıyle gelen kooperatifin idarecileri ve üyeleri, sonra mülk sahipleri ve nihayet idareye karşı olanlar da buradaydı. Papaz kiliseden geliyor, cüppesinin geniş koluyle kalabalığın arasında kendine yol açıyor ve heyecanla konuşuyordu :

— Küçük bir şükran âyini yaptım... Başka türlü olmaz ki Dimitrof, Bulgaristan'ın önderidir... Allaha dua ettim, öz evlâdını ebediyen takdis etsin...

Köylüler, güya kaynanası izin vermediğinden kooperatife yazılmamış olan papaza isteksiz isteksiz yol yapıyorlardı. Papaz içgüveysiydi, bütün malı güya karısının üstündeymiş, onlar istemedikleri için kendi başına hiçbir şey yapamazmış. Fakat köylüler gerçek sebebi biliyorlardı. Papaz, kooperatife, idareye karşıydı. Açıkça konuşmaktan sakınıyordu, fakat evine her zaman gizli olarak muhalefet taraftarları geliyordu. «Amerikanın sesi» radyo istasyonundan dinlediği haberleri onlara naklediyordu. İdare makamları, onun bu faaliyetini bi-

liyor, ihtarda bulunuyorlardı, ama papaz hiç sıkılmadan :

Ne olur dinlersem! diyordu. Bunun ne önemi var. Ben Moskova'yı da dinliyorum. Faşizm zamanında Londra ve Moskova'yı nasıl dinliyordum? Hani hürriyet var ya, faşizm zamanında olduğu gibi radyoların mühürlenmesi için henüz emir yok ki... Böyle bir şey varsa, söyleyin...

Böylece papaz kolayca sıyrılıyor, ama kendisini izlediklerini biliyordu. Bundan dolayı akşamları pencerelerini kapatıyor, sağa sola dedikoduculuk yapan karısını azarlıyordu. Halk arasında memnuniyetsizlik uyandıran kooperatifin başarısızlıklarına ve yerli idare makamlarının hatalarına seviniyordu. Memlekette başgösteren olaylar onu gittikçe daha derine sürüklüyor ve halktan uzaklaştırıyorlardı. Dokuz Eylülden önce köyün ileri gelen adamlarından biriydi. O zaman idareciler sosyal hayatta ona şerefli yer seçiyor, arada sırada kiliseye gidiyor, dua ediyor ve bununla ahaliye «doğru yolu» gösteriyorlardı. Şimdi onun kilisesi ıssızlaştı. Şimdiki idareciler, kilisenin yıkılmakta olduğunu, ıssızlaştığını, halkın buradan uzaklaştığını, nikâhların, vaftizlerin gittikçe, azaldığını hattâ cenazelerin artık papazsız yapıldığını düşünmüyorlardı... Ve nihayet en kötüsü, gençler sürekli onunla alay ediyorlardı. Doğrudan doğruya yüzüne «Kara takkeli», «Cüppeyi at da çapaya sarıl, yoksa senin için ekmek yok», «Sakalını tıraş et, aksi takdirde biz tıraş ederiz» diyorlardı. Ağustosta seçimlerin ertelendiğini işitince, çok sevindi. Bütün akşam âdeta sarhoş gibiydi : «İşte Amerika'nın sesi doğrusunu söyledi!» Nikola Petkof'un başbakanlık mevkiini alacağını ve siyaset yönünün doğuya değil de, batıya doğru yön alacağına dair rivayetlere ne kadar çok seviniyordu...

Karısı korkusundan sapsarı kesilmiş yanına gelip : «Biliyor musun ki, senin durumun daha fena oluyor. Georgi Dimitrof dönmüş!» dediği zaman, papaz dudaklarını ısırdı ve başını eğdi : «Nikola Petkof'un yerine başbakan olarak çoktan beri bu yere lâyık olan öbürü geldi!» Genç olduğu için, kaynanasının ve karısının nasihatlerini reddetmedi :

— Sabah erken kalkıp, şükran duası yapacaksın... Fazla lâkırdıya lüzum yok!

Bu âna kadar tereddütte bulunan papaz, birdenbire bu teklifi kabul etti. Sevinç ve memnuniyetle işini bitirdi ve halkın yanına gitti. Halkın kiliseye gelmesi iyiydi, ama papaz halka olan inancını kaybetmişti, bundan dolayı bizzat meydana gitti. Köylüler, Dimitrof hakkında şükran duası yaptığını işitince, alaylı tebessümler kayboldu ve ileri gelenlerin yanına gidebilmesi için ona yol açtılar. Önde, sanki bizzat Dimitrof'u karşılayacaklarmış gibi başta Kazak ve köyün yeni muhtarı Stoyan olmakla bütün brigada yönetmenleri bulunuyordu.

Stamen :

— Papaz efendi, sen de mi buradasın, çok iyi yapmışsın doğrusu çok sevindim, diye şaka etti.

— Niçin gelmiyeyim... Bulgar kilisesi öz evlâdına kapılarını açıyor. İşittiğime göre Rusya'da hâlâ patrik ve din özgürlüğü var... Ben, Dimitrof'un, burada da aynı özgürlüğün olmasını emredeceğine inanıyorum.

Stamen de yeni bir şey bekliyordu. Komisyonun kararını henüz kabul etmemişti. Vazifeden birdenbire alınmıştı; ineklerin kesilmesinden dolayı onun partiden uzaklaştırılması, hattâ mahkemeye verilmesi teklifleri işitiliyordu. Fakat Deyan'ın müdahalesi sayesinde sadece partiden uzaklaştırıldı, mahkemeye verilmedi...

— Şimdi yoldaşlar, Dimitrof'un yönünü ve kimin haklı olduğunu görecekler!

Stamen, Dimitrof'un, köydeki siyasetini haklı bulacağını, kendisine verilen cezanın değiştirilmesinden başka, onu cezalandırmış olanların cezalandırılacağını ümit ediyordu. O zaman hâkim o olacaktı, vay öbürlerinin başına gelenler!

Karısı, onu yatıştırmaya çalışıyordu :

— Sadece inadından çekiyorsun... Sus, hiç olmazsa bu defa beni dinle, sonra pişman olursun...

Fakat Stamen onu dinlemiyordu.

— Şimdi benim sıram geldi. Şimdi ben Marks - Lenin - Dimitrof bayrağını dalgalandıracağım...

Hiç kimse ona karşı çıkmıyordu, çünkü herkes birşeyler düşünüyordu. Değneklerine dayanmış olan çobanlar ve brigada yönetmenleri pusarık havaya bakıp şöyle diyorlardı :

— Hani bir yağmur yağsa... tarlalar da, hayvanlar da Dimitrof yoldaşı ansınlar...

Tseko'da da bir değişiklik olmuştu. Bu defa suskundu. Komisyon onu itham ediyordu, ama cezalandırmak için kâfi derecede delil bulamadı. Buna rağmen kendisini cezalandırılmış gibi hissediyordu. Tehlike, satır gibi başının üzerine sarkıyordu. Serbest bırakılan Neşo, ağzını açarsa, derhal onu da yakalıyabilirlerdi. Dimitrof'un geldiğini işitince, tehlike daha korkunç bir şekilde sarkmaya başladı. Sanki Stamboliyski mezardan çıkmış ve kulağından yakalıyarak : «Seni gidi eşek seni, ne yapıyorsun, nereye gidiyorsun?» demişti. Kendi kendine şöyle diyordu : «Nikola Petkof, Dimitrof'la karşılaştırılmaz. Bütün dünya, Dimitrof'un kim olduğunu biliyor. Vaktinde Dimitrof Hitlercilerin maskesini indirdi. Şimdi Nikola Petkof'a meydan okutur.» Seçimlerin ertelenmesinden sonra Neşo, Tseko'nun kulağına şunları fısıldamıştı : «İşi sağ-

lam tut, tavsiyelerimizi yerine getir, seni muhalefet mebusu da yapabiliriz.!» Bu sözler Tseko'nun hoşuna gitti, uzun zaman düşündü. Kendini parlâmentoda, kazanın efendisi, kızını büyük bir adamla evli, Sofya sakini, büyük bir apartıman sahibi, yabancı ülkelerle ilişkileri olan bir fabrika veya büyük bir müessese hissedarı hissediyordu. Bütün bunlar şimdiye kadar kooperatife karşı çabalamasına kuvvet verdi. Fakat şimdi, Hitler ve Göring'e aslan gibi karşı koyan ve prangalı da olsa yüzlerine tüküren Dimitrof geldi: «Siz kundakçısınız! Belânızı halklardan bulacaksınız!» demişti o vakit. Bunca yıl önce bunu söyledi ve gerçekten onlar belâlarını buldular. Dimitrof'un, ardından yalnız komünistler değil, birçok çiftçi de yürümeye hazırdı. Tseko, 1923 yılının Eylül ayında komünistlerin ve çiftçilerin Dimitrof'un ardından nasıl yürüdüklerini, savaşa gittiklerini biliyordu... İsyancılar ta tepeye kadar çıktılar, şehirde alevleri gördüler, sabaha kadar irtibatın sağlanmasını beklediler, fakat adam gelmeyince uzun münakaşalardan sonra geri çekilmek kararını aldılar ve arkalarından hezimetin yaklaşmakta olan silâh seslerini işittiler. Üç isyancı, henüz ateş etmemelerine rağmen, sırf «çara ve vatana» karşı ayaklandıkları için savaşın kurşunlarından değil de, cellâtların canice elleriyle öldü. Bunların arasında, komünist grubun kurucusu, köy öğretmeni Dimitır, Stoyan amcanın kardeşi, bayraktar Tano ve çiftçi Hristo Pençovski bulunuyordu... Halen onların kemikleri beş yıldızlı anıt kabrinde gömülü. Tseko, Leipzig'te zafere ulaştığı ve Moskova'dan özel bir uçak gönderdikleri zaman Dimitrof'la iftihar etmeyen tek bir namuslu Bulgar kalmadığını anlamıştı. Bundan sonra Dimitrof'un ne işle meşgul olduğunu bilmiyordu. Ama Moskova'da emin bir yerde bulunduğunu ve bü-

tün dünya komünistlerinin savaşını idare ettiğini tahmin ediyordu. Ancak Dokuz Eylülden sonra, Dimitrof'un, savaşın en ağır yıllarında Vatan Cephesini kurduğunu, onun idaresi altında yine komünistlerin, çiftçilerin ve vatanını seven bütün namuslu Bulgarlar'ın Almanları kovmak için ayaklandığını öğrendi. Bundan sonra yapılan konferanslarda Tseko, Dimitrof'un ricası üzerine Sovyetler Birliği'nin, mareşal Tolbuhin'i Amerikalılardan önce Balkan memleketlerine girmeye ve Amerikan idaresine değil, Sovyet idaresine yakın olan bir iktidar kurmaya gönderdiğini öğrendi. Hürriyetine kavuşmuş olan Bulgaristan'ın iç mücadelelerden sarsıldığı bir anda Dimitrof'un dönmesi, bu mücadelelere son vermek ve komünistlerin çabasını desteklemek olduğunu anladı. Bu gece Tseko, yeni bir hayat için doğdu ve şu karara vardı : «İyi ki bora, beni devirmeden geçiverdi, lekesiz kaldım. Neşo beni ele verse bile, suçumu itiraf etmiyeceğim. Hiç kimse beni görmedi. Artık işe sarılacağım. Başka yol yok. Aynı yoldan yürüyeceğim: «Neşo'nun aklına uyarsam, mutlaka onun yanına, hapishaneye giderim...» Sabahleyin erkenden uyandığı zaman üzerinde bir hafiflik hissetti. Dimitrof onu tereddüde düşürmüştü. Uzun mücadeleden yorgun, fakat aydınlanmış bir halde oturuyordu. Kalabalık arasında birdenbire büyük bir portre canlı bir insan gibi sallanmaya başladı.

Her taraftan :

— Dimitrof diye bağırmaya başladılar ve gözlerini çekirdekten yetişmiş bir ressamın elinden yapılmış büyük portrenin üzerine diktiler.

Marin, Sofya'ya gitmişti. Köyde kalan gençler bütün gece uyumamışlardı. Onlar, önderin portresini yaptıktan başka, kooperatifin yazıhanesini ve belediyeyi çiçek ve yeşillikle süslediler. Anıt gibi

büyük çeşmeye beş köşeli bir yıldız taktılar, sokakları süslediler : yeni şiir yazdılar. Bazıları gazetelerden Dimitrof'un resmini kesmişlerdi. Birbirlerine gösteriyor ve kendilerine bir şeyler söylemesini bekliyorlardı. Halkın sevinci o kadar büyüktü ki, sanki yeni bir Dokuz Eylül geliyordu.

Düşmanların korkusuna da diyecek yoktu. Kulaklar, meydanın bir köşesinde, çeşme yanında duruyorlardı. Gatyo yumak gibi büzülmüştü. Mirasçı, uzun bıyıklarını çekiyordu. Bir akşam önce meyhanede sattığı çalımların eseri bile yoktu. Köylülerin sataşmalarını cevaplıyordu. Punço gibi onların bazı maşaları, halkın arasına sokulup, öğrendikleri havadisleri gelip bildiriyorlardı. Dimitrof'un gelmesi, onların plânlarını suya düşürdü. Kim bilir, önceden düşündükleri gibi iktidarı kolayca alabilecekler mi?. Durum gittikçe sıkışıyordu. Seçimlerden bekledikleri yakın zafer uzaklaştı ve buğulandı. Onlar, halkın coşkun seslerini işitiyor ve gözlerine kararmış gökyüzünden kesif bir duman iniyordu. Birdenbire radyonun sesini işittiler. Halk deniz dalgaları gibi heyecanlandı ve sakinleşti. Hepsi kulak kesildi. Derin bir sessizlik ortalığı sardı.

— Kardeşlerim! diye kuvvetli ve kalm bir ses işitildi ve hepsi bir ağızdan :

— Ta kendisi! Dimitrof konuşuyor. Susun... diye fısıldamaya başladılar.

— ... Bulgar kardeşlerim, işçiler, köylüler... sayın arkadaşlarım!...

Daha 1923 yılında şehit ölenlerin anaları, küçük oğlunu partizan olarak kaybetmiş Gena'nın anası Yana nine, Vatan savaşında oğlunu kaybeden Rada Velçova :

— Ah, evlâdım... biricik oğlum benim! deyip, ağlamaya başladılar. Bu anda onlar, sanki mezardan çıkmış olan ve Dimitrof'la beraber dönen ken-

di evlâtlarını görüyorlardı. Ve onların kederden akan gözyaşları, berrak ve sevinç gözyaşları halini aldılar. Dimitrof'un sesi sevindirici bir sızıyla onların kalplerini yakıyordu. Dimitrof ağır ağır konuşuyor, ama her sözü ağır basıyordu. Onun sözlerini kıymetli bir şey gibi hissediyor, onlardan kuvvet alıyorlardı.

Bir zamanki fakir hayatın ağırlığından başka hiçbir şey kaybetmemiş olan kadınların gözleri yaşarmıştı.

Dimitrof konuşuyor, sanki gökyüzü aşağıya iniyor, köyü sıcaklıkla örtüyor, şefkatli bir tebessümle okşuyor, öz bağrına basıyordu.

Dimitrof konuşuyor, sanki topraktaki tohumlar onun sesini işitiyor ve hız alıyor, kuru toprağa nüfuz eden her yağmur damlacığından sonra olduğu gibi, onun her sözünden sonra filizleniyor ve nihayet sivri, açık yeşil tepelerini gösteriyorlardı.

Dimitrof konuşuyor ve davar sakin, tok olarak rahat rahat dinleniyordu.

Dimitrof konuşuyor, kırmızı ve portakal renkli bayraklar dalgalanıyor ve insanları bir bütün halinde birleştiriyordu.

Dimitrof konuşuyor ve köy saadet içinde çalkalanıyordu. Hepsinin kamaşmış gözleri önünde gür tarlalar beliriyor, Rus makineleri geliyor, kombaynlar iri başaklı buğdayı topluyor, elektrikli süt sağma makineleri montafon cinsinden ineklerin memelerini yakalıyor ve kovalara her birinden otuzar litre süt doluyordu.

Dimitrof konuşuyor ve her ev yiyecek maddeleri, davarla doluyor, varlıklı köylüler sofralar kuruyor ve bol bol meyvalar, şarap dolu kaplar, kızartılmış kuzular ve piliçler diziliyordu. Dimitrof konuşuyor ve her kalbe sevinç doluyordu.

Dimitrof konuşuyor ve bütün köylüler şarkı ve bayraklarla tek bir adam gibi onun sözlerine ayak uydurarak yürümeye başlıyorlardı.

Akşama kadar meydan çınladı durdu. Dimitrof, konuşmasını çoktan bitirmişti, ama onun sesi hâlâ çınlıyor ve insanlar büyülenmiş gibi kalblerinde taşıyorlardı. İnce bir güz yağmuru yağmaya başladı.

Köylüler başlarını uzatıp, avuçlarını gökyüzüne doğru kaldırıyorlardı :

— Hayda-a... Dimitrof, bize duasız yağmur da getirdi! diyerek, kızarmış yüzleri serinleşene kadar yağmur damlacıklarının altında kalıyorlardı.

Fakat yağmura en çok sevinen Mito'ydu. Kalabalığın bir kenarında, fakat kulaklardan uzak olarak, başını yukarıya kaldırmış duruyordu. Mito, yağmur onu iyice ıslatana kadar, kalpağını indirmiş ve başı açık meydanın ortasında kaldı.

38. ARKADAŞLAR

Seçimler geçti. Kooperatörlerin yolu tamamiyle açıldı. Muhalefetin ve yabancı ajanların mağlubiyetiyle köy, hafiflemiş ve gururla doğru yolda yürümeye başladı. Birkaç gün içinde kooperatife girmek için yeni yirmi dilekçe sunulmuştu. Punço ve Vasil gibi, kooperatifi terketmiş ve kooperatiften uzaklaştırılmış kooperatörler bile yaltaklanmaya ve onları yeniden kooperatife almaları için yalvarmaya başladılar :

— Yanıldık! Her kabahatin affedilmesi gerek!

Ama kooperatörler onları kabul etmiyorlardı. Kazak şöyle diyordu :

— Şimdi de biz acele etmiyoruz! Önce siz çıkmaya acele ediyordunuz, şimdi bekliyeceksiniz...

Kooperatörler artık daha ciddi bir muameleden sonra kabul ediliyordu. Toplantılarda adaya sorular soruluyor, tahkikat yapılıyordu.

Kooperatife girmezden önce epeyce ter dökmüş olan bazı kooperatörler :

— İnsanı çırıl çıplak soyuyor ve asker toplama komisyonunda olduğu gibi muayene ediyorlar! diye şakalaşıyorlardı. Ama hakları da vardı. Ne diye başını belâya soksunlar!..

— Komünistlerin adamları var. Komünistlerle hiç kimse başa çıkamaz. Şayet burada yanlış hareket ederlerse, yukarıdan onların kulağını çekip doğru yola sokuyorlar.

Partinin şanı şöhreti arttı. Stamen'in ve etrafındakilerin cezalandırılmasiyle parti teşkilâtı, ayak uydurmadıkları takdirde kendi adamlarına dahi acımadığını gösterdi. Mito, bütün bunları görüyordu. Kooperatifin sağlamlaştığını görüyor, ama henüz girmeyi düşünmüyordu. İktidar listesiyle oy verdi. Muhalefet taraftarları onu rahatsız etmeye cesaret edemiyorlardı. Onlara karşı olan nefretini artık gizlemiyordu, onlarla olan bağları ebediyen kesilmişti. Fakat kooperatife doğru uzanan köprü de onu çekmiyordu. Kendi toprağını namusuyle ve yorulmaksızın işlediği takdirde sonunda daha iyi bir gelir elde edeceğine ve daha serbestçe vakit ve emeğinden faydalanacağına inanıyordu. Ekinlerini donmaktan koruyacak ilk kar taneciklerini sevinçle karşıladı.

Gökyüzü kararmıştı. Soğuk bir rüzgâr kar tanelerini katılaşmış olan toprağın üzerine dağıtıyordu. Bacalar tütüyordu. Birdenbire infilak sesleri köyü sarstı. Mito derhal dışarı fırladı.

İnfilâk seslerinin geldiği tarafa doğru şaşkın şaşkın baktığını görünce, kahkaha ile gülmeye başlayan komşusu Kamaraş'a :

— Ayol, sakın bunlar papazın atom bombaları olmasın! dedi.

İnfilâk sesleri yukarıdan, taş ocaklarının bulunduğu taşlı bayırdan geliyordu.

— Kaço be, ne oluyor.?

— Taş ocaklarından tulumba kaptaşı için taş çıkarıyorlar... Tulumbaların bulunduğu yere, Kuru Vadinin sularını zaptedecek küçük bir su barajı yapacaklar. Mito, bu adamlarda şaka maka yok, dediklerini yapacaklar.

Kamaraş bunları söylerken duvara yaklaştı ve başını bayıra doğru sallıyarak :

— Ben de oraya gidip çalışayım, dedim. İyi para veriyorlar. Haydi seni de götüreyim, biraz para alalım. Kubik başına ödüyorlar. Zaten kış vakti yapılacak başka bir işimiz yok, diye ilâve etti.

Mito, birdenbire geri çekildi.

— Vay! Mademki bu iş kooperatifin, biliyorsun ya ben sokulmam.

Merdivenin basamaklarından onların konuşmasını işiten Temenukja birdenbire çıkıştı :

— Gitsene, baba, bütün gün ocak başında oturup ne yapacaksın, sen de git, yemiyecekler ya...

— Bırak şu kooperatörleri, soruşturmaya başlıyacaklar... Onları bilmiyor muyum sanki : «Mito, inekler ne oldu, nasıl oldu da kulakların aklına uydun?..» deyip duracaklar. Geçmişi kurcalamaya başlıyacaklar...

— Sen git de, sonra konuşuruz, onlar anlayışlı insanlardır, göreceksin...

Az sonra Temenujka ekmek torbasını getirip babasının omuzuna astı :

— Al sunu, ben bloka gidiyorum... Bugün kar toplıyacağız geciktim!..

Mito gülümsiyerek dudaklarını büzdü. Hazırlanmış olan Kamaraş yine seslendi. Mito, isteksiz

olarak kazmayı aldı ve avludan çıktı. Kaço'yla beraber yukarıya bayıra doğru yollandılar. Köylüler onlara bakıyor ve nereye gittiklerini tahmin ediyorlardı. Mito'ya başını sallayıp :

— Doğru yolu tutacak, başka nereye gidecek! diye yorumlamalarda bulunuyorlardı.

Mito ile Kaço, ne kadar taş çıkarabileceklerini ve kaç para alacaklarını hesaplarken, farkına varmaksızın köyden çıktılar. Donuk ve mavimsi çalılar arasında mezarlığın kenarından geçtiler ve başlarını eğmiş bir halde karşı bayırdan gelen sert rüzgâra karşı yürümeye başladılar. Çıplak bayırın üstü hafif kar tabakasıyla örtülmüştü. İnfilâk sesleri gittikçe kuvvetleniyor ve Mito'ya cephedeki top seslerini hatırlatıyordu. Toprak sütunları külrengi gökyüzüne doğru yükseliyordu. Arada sırada herhangi bir taş parçası başları üzerinde vızıldadığı zaman Mito ve Kaço eğiliyordu.

Rüzgârın çok sert estiği tepeye vardıkları zaman, onların önüne kesilmiş taş ocaklarının, derin çukurların, dörtgen şeklinde dizilmiş taşların ve infilâkten şuraya buraya dağılmış küçük ve büyük taş parçaları çıktı. Öbür tarafta Kuru Vadi, soğuktan büzülmüş çalılar ve aşağıda, yapımına başlanmış olan baraj duvarı görülüyordu. Dereye set çekilmişti, artık büyük baraj duvarının yükselmesi kalıyordu. Böylece yazın kurumakta olan derenin, ilkbaharda eriyen kar ve yağmur suları toplanacak ve bütün yaz tulumbalarla bitkilere bol su sağlanacaktı.

Mito ve Kamaraş sanki : «Bu şeytanlar, duvarı da yapacaklar...» demek istiyorlarmış gibi birbirlerinin yüzüne baktılar. Sonra kendilerine has olan tereddüt ve kuşkulamayla kooperatifin dışında kaldıklarını haklı çıkarmak için :

— Bakalım ilkbaharda ne olacak da... sonra-

sını düşünürüz! diye mırıldandılar ve taş ocaklarına doğru inmeye başladılar.

Baraja doğru giden taşlarla yüklü araba kervanlarını gördüler. Çukurlar tarafından sesler, kazma kürek gürültüsü işitiliyordu. Ateşler tütüyordu. Burada rüzgâr hissedilmiyordu. Taş ocaklarından bir sıcaklık, çekici ve dinçleştirici bir gürültü geliyordu. Birdenbire Mito, karşısına gelen Stamen'in ince ve kıvrak vücudunu gördü. Geri dönmeye hazırdı. Stamen de Mito'yu gördü ve işçilere başını sallayıp, başka bir gruba doğru yollandı.

— O-o, Mito, merhaba! diye sesler işitildi.

Mito'ya «Rica ederim, teşekkür ederim» mânasına gelen Macarca lâflar atılıyordu: «Keyren seypen!.. Hösenem seypen!..»

Mito, Srındak'ı tanıdı ve Stamen'i gördüğü zaman içine çöken soğukluğu unuttu.

Srındak, cephedeki bütün askerler tarafından bilinen «Bor... şor... çokolom» gibi Macar sözlerini söyledi, Mito daha da rahatladı.

— Ayol benim burada ne işim var, sizin için bile iş yok, nerede kaldı bizim için. Ama mademki bizim gibi insanları da topluyorsunuz bugün Kaço ile beraber gelmeyi kararlaştırdık...

Yüzü kızarmış ve ter içinde kalmış Yorumcu:

— Seni gidi kelebekli sinek seni, girsene çukura! diye bağırıp kolundan çekti.

Mito, kazmayı bir yana bıraktı ve etrafına bakınarak, çekingenlikle ateşin kenarına oturdu. Kooperatiften çıkalı beri ilk defa olarak emekçi muhitinde bulunuyordu. Onu en çok rahatsız eden Stamen'in burada olmasıydı. Hep yanına gelip kavga çıkaracağını, onunla dövüşeceğini zannediyordu. Stamen'in her grup etrafında nasıl dolaştığını izliyor ve onu biraz değişmiş buluyordu. Artık

tabancasını taşımıyordu. Herkese gülümsüyor, sigara içenlere sigara ikram ediyordu. «Ey, boynuzlu, seni öldüreceğim!» diye bağırmıyordu. Sesi daha yumuşak ve mütevazi gibi geliyordu.

Stamen'in her hareketini izliyen Mito'yu teskin etmek istiyen köylüler :

— Merak etme, o da başını eğdi, dediler. Kaza komitesi partiden uzaklaştırılmasını henüz onaylamamış, ama son ihtarda bulunmuşlar... Eski parti üyesidir, öyle değil mi... Şimdi bir imtihan olarak, küçük su barajının inşaatını vermişler.

— Öyle ya, sivri taşlar az mı, şurasını burasını vurduktan sonra, onlar da yerleştiriliyor. Onlar, insanlarını korumasını ve yola getirmesini biliyorlar.

Mito, komünistlerin ona olan ilgisini hissetmişti. Bu sözler kendisineydi de. Stamen'e karşı olan durumu öğrenince, ona olan nefreti sanki yumuşamıştı. Ayağa kalktı ve ellerini yeniden ateşte ısıtarak, kazmayı yakaladı ve baruttan parçalanmış taşları sökmeye gitti. Bazılarının yaptıkları gibi, etrafına bakınmadan çalışıyorlardı. İşe bağladığı zaman Mito gözleri kapalı beygirlere benziyordu. Hele bu anda, hepsinin bakışlarını hissederek, onunla alay etmelerine izin vermemeye çalışıyordu. Zira toprağına kavuşana kadar bulunduğu ağır durumunu idrak ediyordu. Çok seyrek taş çıkarmıştı, ama işinde en iyi taşçılardan bile aşağı kalmıyordu. Evini yaparken Kamaraş'la birlikte taş çıkardı, kaynatasının sayvantını yaparken taşları kendi çıkardı. Âdeta bir taş ocağı işçisi gibi çalışmıştı. Kazmanın sivri ucunu maharetle kayanın çatlağına sokuyor, ancak o zaman küsküyle deviriyordu. Keskin gözleri «damarı» kolayca buluyordu; küsküyü sokuyor, sarsılıyor ve kayanın yavaş yavaş nasıl sıyrıldığını dikkatle izliyordu.

Kayalarla savaşıyordu. Oysa Kamaraş, küçük ve artık artık sıyrılmış olan blokları arıyor, ağır çekiciyle kırıyor ve yığınlar halinde diziyordu. Mito, daha ağır işleri yapıyordu. Kendi işini yapıyormuş gibi çalışıyordu. Emeğe karşı, herşeyden üstün olan birşey gibi saygı gösteriyordu. İşine üstünkörü bakan hilekârlardan, tembellerden nefret ediyordu. «Ne diye işini kirletiyorsun!» demeyi çok seviyordu.

Etrafında bulunanlar :

— Mito'ya bakın! İmkânı olsa, taşları da yiyecek... Mesele, fazla parada değil mi? diye birbirlerine lâf atıyorlardı.

Sırındak, bunlara şöyle cevap veriyordu :

— Mesele yalnız parada değil, dostlar, adam tam mânasiyle işçi. Yeter kafa şişirdiğiniz! Siz de, onun gibi çalışmaya gayret edin bakalım... Mito, Macaristan'da da böyle çalışıyordu. Macarlar, şaşkın şaşkın ona bakıyor ve «Bolgar, iyi işçi» diye bağırıyorlardı.

Mito'nun çalışmasına hayran olan Stamen, belli etmeden karşısına dikiliverdi.

— Bak sen, burada yeni işçi varmış! diye bağırdı. Mito başını çevirince, hafifçe gülümsedi ve elini ona doğru uzattı :

— Merhaba be, Mito!

Mito, kabahatli gibi isteksiz olarak onunla tokalaştı ve yine büyük bir taş çıkarmaya devam etti.

Arkalarından biri :

— Yaptınız, ettiniz yine bir araya toplandınız, diye bir lâf attı, ama hiç kimse gülmedi. Hepsi, dünkü «düşmanlar» arasında ne olacağını merak ediyordu. Onlardan biri öfkelenip kavgaya başlıyacak mı acaba? Fakat Mito, yine aynı heveslo çalış-

masına devam etti ve Stamen bu sataşmayı tatlıya bağladı. Birdenbire başını çevirip :

— Nereye gideceğiz? Kendimizi biraz unutmuştuk, ama zoru görünce yola gireceğiz. İnsanları yakınlaştıran ve doğru yola sevkeden sadece bir kuvvet var! dedi ve ağzına bir sigara alıp kutuyu Mito'ya uzattı. Mito, henüz sigarasını söndürmüş olduğunu ileri sürüp, ikramı reddetti. Fakat etraftakiler bir ağızdan :

— Mademki ikram ediyor, alsana sigarayı! diye haykırdılar. Adamı senin için cezalandırdılar, sen yine...

Bazıları, teklif edilen kutudan faydalandılar ve davet edilmeden Stamen'in sigaralarını yağma ettiler. Mito da bir sigara aldı ve beceriksizce Stamen'inkinden yaktı. Mito'nun çektiği sigara dumanı sanki Stamen'in kalbinden bir alevdi. Kalbindeki düşmanlık duygusu eridi. Stamen de, anlaşmak için uygun bir fırsat aramıştı.

— Ben haklı değildim, ama sen de bizden ayrılıp kulakların yanına gitmekle doğru hareket etmediğini itiraf etmelisin... Goranof'un dediği gibi parti, biz orta halli köylüler için canını veriyor.

Şarkı sesi işitildi. Stamen, dostça Mito'nun yüzüne baktı, söylediği sözlerin onu hiddetlendirmediğini anladı ve taşı sökmek için manivelâyı bastırarak şunları ilâve etti :

— Sonra, Gena'ya karşı tutumunda da haklı olmadığını anlıyacaksın. Ben de... Nasıl bir kadın olduğunu anlayabilmek için, başkaları gözlerimi açmalıydı. Sen, dedikodulara kulak asma, biliyorum ben onları... Hapiste iken devamlı imzasız mektup alıyordum : «Karın şöyle, karın böyle...» Alçaklar! Bundan dolayı bazı defa gözlerim kararıyor ve elimi... Gena iyi okuyor, parti bütün kadınlara örnek olabilmesi için ona yardım edecek.

Onunla iftihar edeceksin... Gerçi şimdi üzülüyorsun, ama göreceksin.

Mito, karısının lâfını ederken Stamen'in gözlerine bakamıyordu. Kasten öteye gidiyordu. Biraz önce ileriye doğru kaydırmış olduğu büyük taş parçası manivelânın altında titremeye başladı. Biraz sarsmakla devireceğini zannediyordu, fakat taş düşmüyordu. Yukarıya çıktı, biraz yerinden oynattı, yine çukura atladı ve kuvvetle itmeye koyuldu. Bir tekerlenirse, Mito'yu ezecekti. Fakat Mito, bir sıçrayışta yana çekileceğini ve taş kendiliğinden yuvarlanıp parça parça olacağını hesap ediyordu. Stamen durmadan konuşuyordu. Mito, bu konuşmalardan sersem gibi olmuştu ve taş parçasının düşmeye koyulduğunu hissetmedi. Taş başının üzerine sarktı, yalnız Stamen'in şimşek gibi hareketi Mito'yu tehlikeden kurtardı. Stamen onu geri doğru itti ve taş çizmesini sıyırtarak gürültüyle çukura yuvarlandı. Mito'nun geri çekildiğini görmiyenler :

— Eyvah, Mito mahvoldu! diye bağırdılar. Kamaraş imdat istiyormuş gibi kollarını açtı.

Taşçılar yerlerinden fırladılar ve ancak o zaman Stamen'in, eğilmiş bir vaziyette yırtık çizmelerini iliştirmeye çalıştığını, Mito'nun da, sapsarı kesilmiş arkasında şaşkın gibi kaldığını gördüler. Stamen'in bu asîl hareketini anlıyanlar hayret içinde donup kalmışlardı. Taş korkunç bir şekilde küçük taşların arasına saplanmıştı. Arkasından bıraktığı izler, ezilmiş olan küçük taşlar, yırtılan çizme, Mito'nun şükranını artırıyor ve Stamen ile kooperatörlerin önünde mahcup bir durumda bırakıyordu.

Yorumcu :

— Gördün mü Mito, canına kıyacağını zannettiğin adam şimdi hayatını kurtardı! dedi.

Kamaraş :

— Şayet Gena'yı bırakıp başkasıyle evlenmeyi kararlaştırmışsan, Stamen'i sağdıç seç! diye şakalaşmak istedi, ama Stamen ona bakınca, Kamaraş sözünü bitiremedi ve derhal eğilip çalışmaya devam etti. Mito, galiba onun dediğini işitmemişti. Nasıl oldu da tehlikeyi sezmediğine şaşıyordu... Gena'yı düşünüyordu, nasıldır acaba, ne yiyorlar, akşamları boş vakitlerinde ne yapıyorlar. Eskiden gözleri önünde canlanan o karanlık manzaralar şimdi birer birer siliniyordu.

Mito, ilk defa olarak Stamen'e, gülümsedi.

— Yazgım öyleymiş, ikinci hayat yaşıyacakmışım, dedi ve hırsla taşın üzerine atılıp parçalamaya koyuldu.

Mito çalışıyor ve bu soğuk günde kırda çalışan Temenujka'nın şiddetli rüzgâra nasıl dayandığını düşünüyordu... Sırtına bir şey aldı mı acaba?... Ya üşürse? Artık evlenme çağına girmiş, yetişmiş kockoca kız...

Akşamüstü iş sona erince, hazırlamış olduğu taş yığınını ölçtüler ve idarehaneye gidip parasını alabilmek için kendisine bir pusula verdiler. Genellikle gevezelikten zor ayrılan Kamaraş'a bıraktı ve yalnız başına köye doğru yollandı. «Acaba şimdi çocuk ne yapıyor? Boyan da ablasıyla gitmişse?» Mito, köye ne vakit vardığını anlıyamadı. Temenujka'yı evde bulacağını zannediyordu. «Karın nasıl toplanacağını göstereceğim ona. Öyle bir dayak atacağım ki...» Gökyüzü artık kararmıştı, Mito kızının gelip gelmediğini anlamak için kaynatasının evine doğru yürüyordu... Orada Boyan'ı görünce biraz rahatladı. Fakat Boyan biraz önce ablasının kırdan döndüğünü ve arabayla yine sırık götürdüğünü söyleyince, yeniden düşünceye daldı.

— E, nereye gitti?

— Söylemedi!

— Peki, niçin kalın elbise almamış?

— Üşümüyormuş. Arabada şarkı söylüyorlardı...

Ortalık artık kararmıştı, yollar karla örtülmüştü, sadece tekerlek izleri belli oluyordu. Mito, tereddüt etmedi. Paltosunun yakasını kaldırdı ve bu kötü havada kızını aramaya gitti. Baba duygusu, şiddetle esen rüzgârı bastırıyor, soğuk gecenin buzlarını eritiyordu.

Mito :

— Şarkı söylerken donacaklar. Ne yapayım, kısmetim böyleymiş, diye kendi kendine konuşuyor ve boş yere akşam karanlığında şarkıların ve seslerin yankısını arıyordu, yalnız soğuk rüzgârın cıvlaması kulaklarında çınlıyordu.

39. KENDİ ADAMLARINA YAPILAN HİZMET

Ertesi sabah Temenujka, boğazı bağlı bir halde yatağında yatıyordu. Babası ise hem sobayı yakıyor, hem de durmadan çekişiyordu. Boş yere bütün gece deli gibi koşmuştu, fakat hiç bir yerde Temenujka'yı bulamamıştı. Kızı diğer yoldan dönmüştü.

— Ne yapayım, birinci brigadaya yardım etmek istiyorduk! Kalço... hiçbir şey yapmamış...

— Deli mi de aklınıza uysun...

— Ama bir yardım etmeliydik, anam ısmarlamıştı...

— Sen de, anan da, bir soyun malısınız...

Temenujka, dişlerinin takırdadığını hissetti. Sıtma olduğunu belli etmemek için çenelerini sıktı. Babasının sözlerini işitmemek için başını iyice

sardı. Kulaklarında rüzgâr, sesler işitiliyordu: «Daha-a,. daha, daha...» Bir ara sesler kayboldu, üşümeye başlıyordu, sonra birdenbire ısınıyor, hoş bir sıcaklığa dalıyordu. Sıtması geçince, babasının, kaba olmasına, bazı defa onu dövmesine, geri kalmasına ve yeniyi anlayıp kendi toprağı için mücadele etmesine rağmen, ona hayat verenin o olduğunu anlıyordu. Babasının, anasiyle birlikte onun sağlığına titrediğini, onun iyiliği için uyumadığını seziyordu. Toprağın, onlara, çocuklarına olan hislerini yoketmediğini anlıyordu. Dün birkaç leva alabilmek için hayatını tehlikeye koyduğunu ve kazandığı parayla ertesi sabah Boyan'a lâstik ayakkabı aldığını, kızını aramak için bloktan bloğa deli gibi gezdiğini düşününce ağlamaya başlıyordu. Babasına birçok defa kaba sözler söylediğinden dolayı vicdan azabına kapılıyordu: «Biz de ona karşı kaba davranıyorduk... Meğer babam o kadar vahşi adam değilmiş! Zaten kalbini yeniden kazanmak için fazla uğraşmak da lâzım değil. Yalnız, sen, anacığım, sadece sen sevgili anacığım bu işi yapabilirsen. Döndüğün zaman eve gelip, babamı görmelisin. Babama tatlı sözler söylemelisin. Bilsen... ne kadar iyi bir adam o...»

Mito kızının ayaklarına sıcak tuğla koyuyor, çay içiriyor ve arada sırada:

— Söyle, doktora telefon edeyim mi? diye soruyordu.

Temenujka:

— Baba, hiçbir şeyim yok, geçecek... cevabını veriyor, gülümsemeye çalışıyor, ama yanakları yanıyordu.

— Sen git, biraz un öğüt, evde sadece mısır unu var...

— Ben gideceğim, ama seni nasıl bırakırım?

— Hiçbir şeyim yok, Boyan da burada, ninem

de, dedem de... Zaten öğle üstü kalkıp dışarıya çıkacağım. Baksana havanın güzelliğine...

Hava gerçekten güzeldi. Gece yarısı rüzgâr kesilince yumuşak kar yağmıştı. Mito, gitsin mi, gitmesin mi diye tereddüt ediyordu. Temenujka onun bu hareketinden daha da duygulanıyordu. Anasına mektup yazmayı kati olarak kararlaştırdı. Anası şimdiye kadar hiçbir mektup yazmamıştı, yalnız başkaları vasıtasıyle ona ve Boyan'a selâm yolluyor, babasının lâfını bile etmiyordu. Hiç öyle şey olur mu, işte babası artık her şeyi anlamaya, yeniden kooperatife önem vermeye başlıyor. Bu anda arkadaşları geldi. Mavi bir zarf saklayan Kunka onu kızdırmaya çalışıyordu :

— Size geldiğimi söyleyince postacı şu mektubu verdi. Kimden olduğunu bilebilirse, vereceğim...

— Kimden olabilir? dedi ve öksürmeye başladı.

— Bir arkadaştan olmalı... belki de seçimlerle ilgili gelen arkadaştan...

Temenujka sabırsızlıkla elini uzatarak :

— Anamdandır! dedi.

— Bildin! dedi ve mektubu uzatarak, yatağın, yanına oturdu.

Temenujka zarfı açtı ve bir solukta mektubu okudu. Bir ara, susamışçasına eğri büğrü satırları gözden geçirdikten sonra gülümsedi, başını kaldırdı ve şöyle dedi :

— Baba, anamdan çok selâm var... Seni soruyor...

Mito, kesmiş olduğu odunları sobanın arkasına bıraktı.

Üstünü başını silkerek :

— Nasıl olmuş da, bombeli ve kravatlı kimseler arasında beni düşünmüş! diye cevap verdi.

— İşte bak... bombeli ve kravatlı kimselerin yanında olduğu halde, seni kalpaklıyı çarıklıyı düşünmüş.

Mito sustu. Bir gözüyle mektuba baktı ve derin bir nefes alarak dolaklarını sarmaya koyuldu. Temenujka uydurmuş olduğu selâmın babasını nasıl etkilediğini gördü. Mektupta babasının lâfı bile geçmiyordu. Fakat Temenujka'nın canı sıkıldı ve böyle bir şeyin yazılmış olduğunu söylemek fikri aklına geldi. Şimdi böyle bir şey çok lüzumluydu. Bu selâm tam şimdi gelmeliydi, Anası bunu bilseydi, mutlaka selâm yazardı. Tam bu anda... Temenujka, babasındaki değişikliği gördü, yüzü canlandı, hazırlandı ve şöyle dedi :

— E, haydi, sen artık daha iyisin. Ben buğday öğütmeğe gideceğim, akşama kadar dönmeye çalışacağım, sen dışarı çıkmıyasın sakın. Boyan, sakın çıkmasın! Bugün nineni çağır, ona baksın... Eğer durumun daha ağır olursa doktoru çağırın. Dolaba para bıraktım.

Kunka şaşakalmıştı. Mito'nun, çocuklarına metelik vermediğini ve hayvanlarına daha fazla hizmet ettiğini işitmişti. Düşünceye dalan Temenujka, Boyandan, yaprak ve kalem istedi. Sonra kalemi yakaladı ve acele acele yazmaya başladı :

«Sevgili anacığım,

Derslerini başariyle izlediğini, «kimyanın» ne olduğunu anlamaya çalıştığını öğrendim ve çok sevindim, ama nasıl oldu da mektubunda babama hiç olmazsa bir «çok selâm» diye yazmadın?»

Temenujka biran durakladı, dudaklarını ısırdı. Bu sözler biraz müansebetsiz göründü. Anası okuyunca, kendisini mahçup hissetmiyecek mi acaba? Ona daha dikkatli hitabeder, meseleyi dolaylı bir şekilde sezdirirse, daha iyi olmaz mı? Biraz

düşündükten sonra, haklı olduğunu anladı. Sonra Boyan'ı zarf almaya yolladı.

Mito dışarıya çıktı.

Henüz kar yağmadan kızağı hazırlamıştı. Kamaraş'ın mandasını ve kendi ineğini kızağa koştu. Kendisinin ve komşusunun çuvallarını yerleştirdi. Bindi. Kızak derin ve yumuşak karda iki parlak iz bıraktı. Sakin ve sessiz bir sabah. İlk kar köyün görünüşünü değiştirmiş. Evler, meyva ağaçları, harmanlar her şey sanki yenilenmiş, hoş bir hal almıştı. Manda ve inek hafif yükü çekiyordu. Mito, başını karlı ovaya çevirmiş ve üzüntüsünü unutmuş bir halde ıslık çalıyordu.

Ve bu ilk kış gününde karlı ovaya bakarak, kooperatofteki toprağını geri aldığına ve yeniden toprağının efendisi olduğuna seviniyordu... Kendi kendine: «Bol kar, bol bereket!» diye düşünüyor ve tatlı bir ümide kapılıyordu.

Kar gözlerini kamaştırıyordu. Mito ıslık çalmaya devam ediyordu. Birdenbire ıslığı kesildi ve ağzı açık kaldı. Solda ova, ayrı özel tarlalara ayrılmış eskisi gibi duruyordu. Tarlalarındaki sınırlar, ötede ise onun tarlası. Fakat sağda görünen neydi acaba? Akşam böyle bir şey yoktu... Sıra halinde dizilmiş kar koperatif blokuna yığılmıştı.

Mito:

— Trpruu! diye bağırdı ve ayağa kalktı.

Kendi tarlasının bulunduğu sol tarafta rüzgâr karı süpürmüş ve toprak açıkta kalmıştı. Sağda kooperatif bloku, sanki gençler geceleyin beyaz ayılarla güreşmiş ve hepsini boğarak burada bırakmış gibi kocaman kar yığınlarıyle örtülmüştü.

Mito yağmurluğunun kukuletesini indirdi ve kasketini hafifçe öne iterek, ensesini kaşımaya başladı.

— Çitler... Bak sen, ne güzel iş bitirdiler... Ka-

maraş'la onlara gülüyorduk, ama galiba bol bereketi onlar alacaklar.

Yüzü yeniden karardı. Gözleri önünde kocaman şeker pancarı yuvarlandı. Yine üzülmeye başladı. Ne diye koperatifi terketti, yürüttüğü savaşın sonu ne olacak acaba? Boş yere ailesiyle arasını bozdu. Gena bir yol, kendi de başka yol tuttu. Temenujka hasta, çocuklar ev nedir bilmiyorlar...

Kızak üzüntülü bir gıcırdamayla nehirden geçtikten sonra Mito sesler işitti. Yüzündeki sevinç kayboldu. Hayvanları durdurdu ve kızaktan atladı. Milislerden biri Neşo'nun kardeşi Börek Damyan'ı değirmenin kapısından çıkardı. Buradakiler heyecanla onların etrafını sardı.

Ansızın beliren Stoyan:

— Un çuvallariyle beraber... belediyeye götür! diye bağırdı. Orada anlaşırız.

Korkusundan sapsarı kesilmiş Damyan, yüzünü aptal aptal bir o yana bir bu yana çeviriyor ve tehditler savuruyordu:

— Ağabeyim bu işi böyle bırakmıyacak... Ağabeyim öğrenirse sonunu düşünün! Bırakın beni de işime bakayım.

Stoyan hiddetlenmeden konuşuyordu:

— Meslek birliği var... değirmen çalışacak. Sen de, bu karaborsacılığın cezasını çekeceksin!

Mito: «Yahu, ne diye yalvarıp duruyorsunuz, yapışın yakasına, lâyık olduğu yere götürün! Haydutlar onlar» diye bağırmak istiyordu. Meselenin aslını anlamıştı. Böreklerin, elâlemin buğdayından çalıp karaborsa sattıkları söyleniyordu. İnsanlar haklı olarak memnuniyetsizliğini ifade ediyorlardı; nihayet haydutları yakalamışlardı.

Mito, köye giden yüklü arabaya ve başını eğmiş yürüyen Dayman'a, milis, kır bekçilerine ve Stoyan'a bakarak, kendi kendine: «Bu da az on-

lara! Pireler bile bu kenelere sokulmaz... Bunlara da bir Dokuz Eylül lâzım. Değirmenlerini de, harman makinelerini de almalıdırlar ki, akılları başlarına gelsin...» diye düşünüyordu.

40. ÖĞENA DÖNÜYOR

Kursa gitmezden önce Gena'nın, Kazağa ve parti sekreterine danıştığı kimse bilmiyordu. Goranof da, bir defa kursa uğrayınca:

— E, Gena, nasılsın? diye hatırını sormayı unutmadı.

— Bildiğiniz gibi benim durumum... Herkes...

Goranof, gülümsiyerek:

— Erkeklerle gezmek için kocasından kaçmış diyecek... diye ekledi.

— Gülüyorsunuz, ama biz köyde yaşıyoruz. Köy insanlarını biliyorsunuz... Kocasından ayrılmış, başkalarıyle gezmeye başlamış diyecekler...

Gena, hepsinin ona dikkatli davrandığına seviniyordu. Kazadan genç ve yaşlı insanlar toplanmışlardı buraya. Kurstan sonra onu uğurlamaya hepsi geliyordu. Gena herhangi biriyle yalnız kalmaktan kaçınıyordu.

Kaza parti sekreteri ciddi, fakat inandırıcı bir eda ile konuşuyordu:

— Ancak kocandan ayrılmış olduğun için onu düşünmiyeceksin, bir iki ay bu üzüntüden kurtulacaksın.. Biz de orada Mito'yu yalnız bırakmıyacağız. Onu ileriye çekmeye çalışacağız. Sen merak etme, parti herşeyi düşünüyor. Arkadaşlarımız onu yalnız bırakmıyor, ama sen de iyi düşünmüşsün, çocukları onun yanına gönder...

Temenujka «partinin tavsiyesiyle» babasının yanına gönderildiğini bilmiyordu. Zaten eve dön-

meyi kararlaştırmıştı. Anasına, babasıyle birlikte nasıl yaşadıklarını anlatıyordu. Anası bu hususta ona bir şeyler sormuyordu, fakat Temenujka'dan mektup aldığı zaman, çocukların, babalarıyle iyi geçindiklerini anlayınca içini hoş ve sıcak bir duygu kapladı. İlk defa evden ayrılmış, ilk defa daha uzun bir zaman için şehirde tanımadık bir muhitte yaşamıştı.

Kurs sona erince Gena, kooperatifin kızağı ile köye yollandı. Sivrisinek: «E, söyle bakalım, başka köyden herhangi bir brigada yönetmeninin başını çevirmedin mi?» diye ona sataşıyordu. Gena onun bu sataşmalarına aldırmadan bir an önce tepelerle çevrilmiş düz vadiyi, ağaçlı tepenin eteklerini görmeye acele ediyordu. Olgunlaşmış, onu geri çeken herşeyi yenmiş bir halde köye dönüyordu.

Karla örtülü dut ağaçları, beyaz yağmurluktan kukuletelerine benziyordu. Her çalısı ve her hendeğiyle tanıdık olan şose de canlanıyor, yılankavi bir şekilde uzanıyor ve kayboluyordu. Dıbniğin tahta köprüsü, ıssız kalan Hanım Hanım, bağlar, her şey ona parlak ve güzel görünüyordu.

Kızak yokuştan aşağıya süratle indiği halde Gena, devamlı: «Sür, daha çabuk sür!» diye haykırıyordu. Kızağın sessiz uçuşu onu yavaş ilerlediklerini düşünmeye sevkediyordu. Gena, sabırsızlıkla yerinden kalkıp, elini kaşları üstüne koyuyor ve dikkatle aşağıya, kendi bloklarına doğru bakıyordu. Bağlarının yanından ne vakit geçtiklerini anlıyamadı. Ancak aşağıya indikleri zaman bunun farkına vardı ve birdenbire başını çevirip: «Eyvah, bağımızı göremedim...» diye bağıracak oldu. Fakat gözleri yeni bağın yapılacağı imam tepesine doğru kayıverdi:

Sivrisinek, ciddi bir tavır takınarak:

— Yüz dekar olacak... ve yalnız «bolgar» cinsi üzüm dikeceğiz! dedi.

Vadiye vardıkları zaman Gena, henüz kızak durmadan yere atladı. Gözleri önünde açılan manzaranın sevinci, nefesini kesti. Karla örtülü çitler, küçük dağ sırtlarını andırıyordu. Güneş bu dağ silsilesi yamaçları üzerinde oynuyor, parıldayan damlacıklar sarp yamaçların üzerinden aşağıya, buğdayın köklerine doğru iniyordu.

Gena çömeldi, derin kar tabakasını eşeledi, sürmüş olan buğdayları gördü. Küçük çocuk gibi seviniyor ve brigadasına dahil kooperatörlere teşekkür ediyordu. Filizlerden birini kopardı ve yanağına dokundurdu: Sanki küçük bir çocuk dili yanağına değmiş gibisine geldi. Yüreği, artık zaptedilemiyen sevgiden çarpmaya başladı. Erkek gibi kızaktan atladı ve istemiyerek başını ince kar tabakasiyle örtülü Mito'nun tarlasına çevirdi. Kara kaşları hemen gerildi, sonra yukarıya, tepedeki diğer bloka baktı. Çıplak tepede de gençler geri kalmamışlardı.

Gena'yı ilk olarak gören Kamaraş'ın karısı Tsana, elini uzatarak:

— Hoş gelmişsin Gena... Yeni başörtünle seni tanıyamadım, ihtiyarladım artık, dedi.

Daha ileride kadınlar:

— Ama bu Gena değil mi? Öğretmen gibi kuruluyor, diye bağırıyor ve arabacıyla kızağı durdurmasını söylüyorlardı. Ama sivrisinek onların bağırmalarına kulak asmadan yoluna devam ediyordu.

Köy dedikoducusu Munda, şaka yoluyla:

— Gena-a, muradına erdin mi, istediğin erkeklerle gezdin mi? Ama yine buraya dönüyorsun.. diye bağırdı.

— Şimdi erkekler düşünsün! Gena, erkeklere

dayak lâzım, yalnız dayak. Kadın hâkimiyetinin ne olduğunu anlasınlar. Çünkü Adem, Havva'yı aldatalı beri bu köpekler bizi hep dövüyorlar. Onlardan intikam alacak hiç kimse bulunmuyor aramızda...

Kızak köy ortasında durdu. Kadınlar derhal etrafını sardılar. Sivrisinek yoluna devam edemedi. Çocuklar kızağa bindiler. Gençler meydanlığa akın ettiler. Yazıhane önünde parti sekreteri göründü. Gena dalgın bir halde kadınlara bir şeyler anlatıyordu. Parti sekreterini görünce bohçasını ve bavulunu aldı, onun yanına gitti ve tokalaştı.

Üst penceresi her zaman açık olan boş odada görüştüklerinden memnun konuşmadan duruyorlardı.

Vasilef, soba başında Gena'ya bir iskemle uzatarak:

— E, nasılsın bakalım... kimyayı öğrendin mi? dedi.

Soğuktan yanakları kızarmış Gena gülmeye başladı:

— Siz benimle alay ediyorsunuz, ama alacağınız olsun...

— Goranof her şeyi anlattı. «Kursa katılanları görmeye gittim, diyor, son sırada kartal gibi başını eğmiş bir kadın gördüm. İmkânı olsa, kitabı yutacak. Başkaları koridorda mekik dokuyor, birbirlerine satışıyorlar, kadın ise odada yalnız başına okuyor da okuyor... Bu da kim dedim. Hafifçe yanına yaklaştım, farkına varmadı: «Azot... oksijen...» diye tekrarlayıp dersini okuyor kadıncağız, Eğildim... bir de ne göreyim... Sizin Gena.»

Gena:

— Vay, öyle mi!.. diye gülmeye başladı. Goranof olmasaydı, çoktan köye dönecektim.

Vasilef şaşakaldı.

— Ya siz ne zannediyorsunuz? «Bu kadının biraz okumuşluğu var mı?» diye bana sormadan, âdeta mal gibi beni oraya gönderdiniz...

Vasilef, Gena'nın bazı sözleri öğrenmiş olduğunu görünce gülümsedi. «Okumuşluk» sözü sanki daha birçok kelimeye yol açtı.

— Güya okumayı biliyordum, ama kitapları verdikleri zaman ellerim titremeye, ağzım kurumaya başladı. Rüyamda bile görmediğim sözler işittim. «Yoldaşlar, şu «granul»un ne olduğunu söyler misiniz? diye hep sormam icabediyordu. İyi ki, aramızda benim gibi başkaları da vardı, onlar da omuz silkiyordu. Ama bizden bilgi istiyorlardı. İmtihan zamanı belâya çattık. Kan ter içinde kaldım, hayatımda böyle müşkül duruma düşmemiştim. Kendi kendime : «Ne olursa olsun kaçacağım!» dedim...

— Sahi mi söylüyorsun?

— Her akşam gözyaşlarıyle ağladım. Anlamıyorum, bu kafa da kafa mı? Aldım başımı doğru Goranof'un yanına gittim : «Ayıp mayıp, dedim, beni bu ateşe atan sensin. Bana izin ver, gidip brigadamda çalışayım...»

— Bak, bunu söylemedi...

— İyi olmuş da söylememiş, çünkü şimdi nereye gidecektim... Beni muhakkak başka köye gönderirdiniz...

— Ama başardın ya, sen ona bak.

— Başardım, ama gel de bana sor... Ne çektiğimi ben biliyorum.

Gena başörtüsünü açtı :

— Bak, iyi bak! Bunlar, kursun semeresi. Gençliğimi yedi, bitirdi.

Başında tel tel beyaz saçları görünüyordu.

— Şimdi bir desteğimiz var ya...

Gena, sanki kendinden emin değilmiş gibi ba-

şını sallayarak :

— Bakalım bu destekten ne çıkacak! dedi ve hemen konuyu başka tarafa, kooperatif sorunlarına çevirdi. Burada yokken nasıl işler görüldüğünü, brigadasının, kooperatörlerin ne halde olduklarını sormaya başladı.

Sekreter, onun sorularını cevaplarken, farkına varılmaksızın yeni yeni vazifeler öne sürüyordu. Gena, dalgınlıktan evini de unuttu. Parti sekreteri:

— Mito da iyi... karın altındaki buğday gibi, usareyi emiyor da emiyor... Yalnız Temenujka hastalandı. Cahillik işte...

Gena irkildi. Parti sekreteri, birinci brigada malzeme sağlamadığından Kalço'yu itham ediyordu. Gençler yardıma koşmuşlar. Temenujka, soğuktan ve boradan korkmayarak kahramanca çalışmış. Bazıları geceleyin kaçmışlar, ama Temenujka vazifesinin başında kalmış, şu var ki kendini üşütmüş.

Gena, ürpermiş bir halde Vasilef'in karşısına dikilmiş duruyordu.

— Mito, babaca ilgi gösterdi. Gece yarısı beni uyandırdı. «Doktor gelmek istemiyor, dedi, payton istiyor. Paytonu nereden bulayım? Kooperatiften vermiyorlar. Sen mülk sahibisin, diyorlar. Haydi ben mülk sahibiyim, ya çocuğum. Sizin işiniz uğruna hastalanmadı mı?»

Gena, kurumuş dudaklarını yalıyarak :

— Bana bu hususta kimse hiçbir şey yazmadı dedi.

Vasilef öfkesinden kaşlarını çatarak :

— Gelip, kıza iğne yapması için o alçak adama, o sarhoşa ben telefon ettim... Akciğer... dedi ve sustu.

Parti sekreterinin Temenujka'ya gösterdiği kaygı Gena'yı duygulandırdı, gözleri yaşardı. He-

men bohçasını kavrayıp, gitmeye hazırlandı.

Gece gündüz hastayı düşünmüş, hastalığını yakından izlemiş ve her geçen gün kızın iyileştiğine sevinen Vasilef, endişeyle tavsiyelerde bulunuyordu:

— Şimdi iyi, yalnız kendini koruması lâzım...

Elindeki bohçayla kapıya doğru yollanan Gena:

— Ben biliyordum, siz olmasaydınız... zaten ben ancak bunun için gitmeye razı oldum! diye mırıldandı.

Doğru babasının evine gitti. Öz evi ona bomboş göründü. Temenujka, Boyan, çocuk yoktu.

— Nasıl yalvardık bilsen... ama istemem dedi, bir daha demedi. Orada kendini daha iyi hissediyormuş. Şimdi onun yüzünden biz de hep oraya gidiyoruz. Çocuk da orada! Şimdi gidip alırım.

Bayram günleriydi, Köye, pirzola ve sucuk kokusu yayılmıştı. Köylüler neşeyle evlerine girip çıkıyor, gençler sokaklarda mekik dokuyor ve üçer dörder, kapıların önlerine toplanıyorlardı. Gena, kendi kapılarının önünde hiç kimseyi görmedi. Acele acele çiğnenmiş karlı patikadan geçti ve heyecanlı bir tavırla evine girdi. Hristo dede, Temenujka, Boyan ve babasının dizinde oturan küçük Hristo, büyük sofranın etrafına dizilmiş yemek yiyorlardı. Çocuğuna yemek veren Mito, arada sırada onu oynatıyor ve ıslık çalıyordu. Kapının eşiğinde bohçe elinde duran Gena'yı görünce, birdenbire ıslığı kesti...

Boyan :

— Anne! diye haykırıp, anasının üzerine atıldı.

Zayıflamış ve sapsarı kesilmiş Temenujka öksürmeye başladı ve ağzındaki lokma boğazında kaldı. Gözleri yaşla doldu. Anası onu kucakladı ve

öperken sanki yanaklarına kendi pembeliğinden verdi.

Sofrada yalnız kalan Hristo dede, sevinç içinde :

— E, şükür Allaha... kısmetinle geliyorsun, diye bağırdı.

Gena'nın birden belirmesinden şaşakalan Mito, ne yapacağını şaşırdı. Ayağa kalktı, çocukların, analarına doyasıya sevinmelerini bekledi ve kendi iskemlesini Gena'ya uzatarak :

— Otur! dedi.

Gena, odayı iyice süzdü. Her tabağı ve kaşığı tutmaya, bakırlarla su getirmeye, istediği kadar evinde dolaşıp ortalığı toplamaya hasret kalmıştı. Şehirde, rüyasında kaç defa evine döndüğünü ve ortalığı topladığını görmüştü... İşte burada her şey onu çağırıyor : «Gel, Gena, çevik ellerini yine bize uzat!» Mito, karısına bakıyor ve oturmasını bekliyordu. Çocuklar analarının bohçasını karıştırıyorlardı. Boyan, anasının bavulunda istediği uçağı buldu ve oynamaya koyuldu. Temenujka aynanın karşısına dikilmiş yeni bluzüne seviniyor, Hristo dede yeni kapaklı piposunu seyrediyor ve evdekilerden hiç kimse bu anda yalnız Mito'yla ve evden kaçan, özgürlük ve yeni hayat arayan anayla ne olduğunu görmüyordu. Gena hemen bunun farkına vardı : Mito az bir şey değişmiş, gerçekten daha iyi ve daha dikkatli olmuştu. Fakat bu, yeniden bir araya toplanmaları için kâfi miydi acaba?.. Ya yeniden ona : «Kooperatif, moperatif, toplantı moplantı, hiçbir şey tanımam... buranın sahibi benim, ben, ben...» diye bağırmaya başlarsa. Hayır, Gena, artık bunlara tahammül edemezdi.

Mito, iskemleyi uzattı :

— Otur... yiyelim!...

Heyecanla karısının oturmasını bekliyordu. Onun sıcak, okşayıcı ve yalvarıcı sesi, hareketleri, çocuklara has kabahatli ve çekingen bakışı, öz evindeki çocukların sevinci, canlanan aile yuvası Gena'yı öyle sarmıştı ki, fazla dayanamadı ve oturdu.

Bundan sonra Gena, yeniden babasının evine gitti; fakat buna rağmen Mito'nun kalbinde parlak bir iz kaldı.

41. İĞNELER

Köydeki dedikoducuların ve düşmanların lâflarına rağmen Gena'nın dönüşü kooperatif işlerine hız verdi. Diğer brigadalardan kooperatörler ona danışıyorlardı. Gena bir genel köy toplantısı tertipledi, sonra ayrı brigadalara bütün öğrendiklerini anlattı. Kooperatörler yeni kuvvetlerle kıra çıkabilmek için karın erimesini bekliyorlardı, ama yeniden kooperatifi endişeye düşüren bir şey oldu. Kart bekâr olup, içki içmeyi ve aygır gibi köyde dolaşmayı seven, köylüler arasında Aygır lâkabiyle tanılan baytar Dr. Aygırof mart ayında köye geldi. İki tekerlekli arabasıyle sık sık köyü ziyaret ediyor, hayvanları muayene ediyor ve muhabbet arkadaşları bulduğu takdirde, sağlık merkezinden çağırılıncaya kadar iki-üç gün burada kalıyordu. Hafifçe ağarmış saçları vardı. Subay kumaşından dikilmiş spor kostümü ve çizmeleriyle geziyordu. Pürüzlü ekşi suratlı bir adamdı. Fakat bir içki arkadaşı bulunca yüzü büsbütün değişiyor ve keyfi yerine geliyordu. İçki arkadaşı bulamayınca Neşo'nun meyhanesine gidiyordu. Köylüler parası bol olduğunu biliyorlardı. Mülk sahiplerinin domuzlarına bakıyor, şap ve uyuzu tedavi ediyor, son zamanlarda işe iğne yapıyordu.

O gün iki tekerlekli arabası kooperatif önünde durdu. Doktor, ciddi bir tavırla arabadan atladı ve Kazağa :

— Beygirlere iğne yapmaya geliyorum... Yarın hazırlayın! dedi ve fazla konuşmadan dışarıya çıktı.

İki - üç gün işi vardı burada. Bir hafta zarfında epeyce müşteri toplanmıştı : kiminin ineği yaralanmış, kiminin beygiri hastalanmıştı. Doktor Aygırof önceden toplanmış olan bütün bu müşterilerinin cumartesi akşamı ve pazar günü işlerini görmeliydi. Pazartesinde yeni müşteriler toplanmaya başlıyacaktı. Köylüler tamamiyle haklı olarak : «Bu doktor iki değirmene hizmet ediyor!» diyorlardı. Fakat doktor, bu sözlere aldırmadan işini pişiriyordu. Doktor, sağlam ve şişman bir adamdı, âdeta bir güreşçiyi andırıyordu. En azgın beygirleri ve mandaları yere deviriyor, yaralardan tiksinmiyordu.

Doktor Aygırof, mahir bir doktor, iyi içkici ve ahlâksız bir zampara şöhretini kazanmıştı.

— Doktor, seni galiba nineler evlendirecek!

Dr. Aygırof, çalışırken böyle sataşmalara cevap vermiyor, ama gerek kumpanyada, gerekse meyhanede masaya oturunca dili çözülüyordu :

— Rusça bir kitap okudum, orada şöyle yazıyordu : «Kadın kısrak gibidir, ağzından dişi dökülene kadar işe yarar.» Bana da vakit var!

Bu gibi masallar köylülerin çok hoşuna gidiyordu. Böylece onun eskiden yatıp kalktığı ve kendisini öz evindeymiş gibi hissettiği Börek Neşo'yla olan yakınlığını affediyorlardı. O akşam Dr. Aygırof, işini bitirdikten sonra ansızın Tseko'nun kızı Nanka'yla onların evine geldi.

İriyarı, sarı saçlı bir kız olan Nanka, ileriye geçip merdivenleri çıktı, kapıyı açtı ve karanlıkta

çimdikliyen doktorun zamparalığına aldırmadan içeriye davet etti. Yemekten sonra sadece fanilâyla yatağa uzanmış olan Tseko ayağa kalktı :

— Bak sen, misafir gelmiş!.. E, hoş gelmişşin! Otur bakalım!

— Sizi rahatsız etmek istemiyordum, ama şimdiki durumu biliyorsun... Neşo, evde değil, kadınlar ürkmüş, yakışık almaz... Köylüler : «Göbeği muhalefete bağlı!» diyecekler.

Tseko :

— Kapım sana her zaman açık... Şu oda hazır, dedi ve elini «misafir» odasının bulunduğu tarafa doğru uzattı.

Belediyeden onlara birkaç gün veya birkaç hafta için bir misafir yollandığı sıra Nanka bu odada yatıyordu. Odada elbise sandığı bulunuyordu. En güzel çarşaflar, en güzel yorganlar serilmişti. Bir sözde bu odada, o zamanlarda köyde kültürel bir ihtiyaç sanılan herşey bulunuyordu. Tseko, iktidar adamlarını bu odaya davet ediyor ve konuksever bir kimse tavrı takınıyordu. Genellikle kira almıyordu. Fakat misafir daha uzun zaman kaldığı zaman Tseko'nun ailesi haddinden fazla hürmet ediyordu, adamcağız da birşeyler teklif etmek zorunda kalıyordu. Bu odada Neşo, gecenin geç vakitlerine kadar çeşitli misafirleriyle memleketin siyasî durumu hakkında konuşmuş, iktidardaki çatlaklıklara dair sorular sormuş ve havasına göre davranmıştı. Neşo «doktorun» kim olduğunu biliyordu. Fakat şimdiye kadar siyasi bir işle ilgili onunla konuşmamıştı. Doktor, onun domuzlarına bakmış, beygirlerini, koyun ve tavuklarını tedavi etmiş, kümeslerini kükürtlemişti. Böylece Tseko, bu çalışkan doktora bağlanmış, iktidarın her işine baş eğmiyen tabiatını sevmişti. Birkaç defa kızıyla konuştuğunu görmüştü. Bu işten bir şey çıka-

cağını ümit ediyordu. Kızı, bu hususta ona hiçbir şey söylememişti, ama çaresini bulup doktoru aldatabilirse, kapana sokabileceğini zannediyordu. Kızının şimdiye kadar gezdiği tak etmişti artık... Kızı birçok bekârla gezmişti, fakat hiç kimse uzun uzun onunla dostluk etmiyordu. Babası : «Kızım kibirlidir. Hakkı da var. Ben onu bu bizim köydeki keleşlere vermem, ne olursa olsun! Burada, ona göre delikanlı yok» diye düşünüyordu. Tseko, kızının aydın bir kimseyle, meselâ bir doktor, subay veya bilginle evlenmesi gerektiğine dair karısının kanaatini paylaşıyordu. Daha küçük yaşta bu, kıza telkin edilmişti. Eve, gelen misafirleri karşılıyordu kız. Nihayet misafirlerden biri, daha on yıl önce odasında dolaşan kızı yatağa devirdi ve adını, mesleğini bildirmeden daha o akşam başını alıp gitti... Böylece kız, misafir kızı oldu. Anası ve babası, bunun ardında tehlike gizlendiğini sevmiyordu. İş oraya varmıştı ki, köye misafir gelmediği zaman Nanka, şehre onları aramaya gidiyordu. Ve bu «serbestliği» her zaman, yeni iktidarın kadınlara verdiği hürriyetle haklı çıkarmaya çalışıyordu.

Babası tek söz söylemeden, yemek masasını hazırlamıştı.

— Hazırlamasaydın, Bonki'nin evinde yiyip içmiştik...

— Bizde bir lâf var : İki defa ye, bir defa aç kalma, döşeğin ne kadar kalınsa, o kadar daha iyi...

Nanka artık erik rakısını kadehlere dökmüştü. Tseko ve Aygır kadehleri tokuşturdular.

— Ben şarap içiyorum, yemekten sonra, fakat senin gibi misafirlerin hatırını kıramam... Rus usulünce içeriz. Sanki onlar içkiyi karıştırıp kâh şa-

rap, kâh rakı içmiyorlar mı; hem de hiçbir şeyleri yok. Sağlam millet vesselâm :

Doktor :

— Bu hususta onlara rekabet edemeyiz... dedi ve domuz parçasından yemeye başladı. Tseko, onun sözlerini düşünüyor ve dudaklarında alaylı bir tebessüm belirmesini bekliyordu. Aygırof'un işi mi onun yüzüne bu ifadeyi vermişti, fakat gülünç şeyler anlattığında bile gülümsemiyordu.

Doktor çabucak yemek yedi. Nanka çeşitli yemekler, pirinçli yahni, domuz kızartması getiriyor, ama doktor reddediyor ve daha fazla içki içiyordu. Nanka nefis kokulu kırmızı şarap şişesini masaya koyunca gözleri parlamaya başladı. Tseko'nun evinde eski bir gelenek vardı : Misafirlerle siyasi sorunlar üzerinde konuşulmaya başlanınca, evdekiler öbür odaya geçiyorlardı. İhtiyar nine ve karısı artık çıkmışlardı, şimdi Nanka da dışarı çıkmalıydı.

— E-e, kooperatifimizi nasıl buluyorsun? Dimitrof'tan tebrik telgrafı var.

Dr. Aygırof anlamamazlıktan geldi.

— Dimitrof'un adını verdikti ya. Bizimkiler, Bulgaristan'a döndüğünde ona hediye gönderdiler. Şimdi de ondan selâmımız var. Sabahleyin idarehanemize gidersen, telgrafı belli başlı bir yerde, çerçeve içinde göreceksin.

Dr. Aygırof kadehini şarapla doldurdu ve cevap yerine susamışçasına içiverdi.

— İyi mülk sahibisin sen. Güzel şarap. Kendin mi yaptın?

Tseko'nun gözleri gururla parlamaya başladı.

— Kendi elimle!

— Neşo'ya kaç defadır : «Ayol, bana temiz şarap ver de, kafayı bulayım!» dedim. Hep karışık şarap veriyor.

— O şarap ticaret için.

Doktor, dalgın bir tavırla :

— Yarın sabah kısraklarınıza iğne yapacağım, dedi.

— Madem ki icabediyor...

— Ne kadar gebe kısrağınız var?

— On, on beş...

Doktor, tehdit mahiyetinde bir şeyler mırıldandı.

Tseko gözlerini doktora dikmiş bakıyordu. Ne yapmayı düşünüyor acaba? Karanlık bakışında, asık kaşları altında parıldayan bulanık gözlerinde korkunç bir şey okunuyordu. Acaba gerçekten mi, eli, iğneyi gece anaların karnına saplamaya, insafsızca küçük tayları öldürmeye cesaret edecek... Doktor fazla hiçbir şey söylemedi, Tseko da bir şeyler sormaya cesaret edemedi. Bunu yapacağını anladı. Bu emrin yukardan geldiğini düşündü. Emri durduracak kuvvet olamaz. Doktor, içtiği şarapla gittikçe daha asık suratlı oluyor, oysa Tseko terleyip, ayılıyordu... Bu kısrakları kendisi büyütmüş, dölleştirmişti. Zararlı faaliyetinden artık vazgeçmiş, Böreğin dâvasından uzaklaşmayı kararlaştırmıştı. İşte şimdi bu azgın adam onu insafsızca uçuruma doğru sürüklüyor, bıçakla yarasını kurcalıyordu.

— Beni kontrol etmeye kalkmışlar... Ben, on beş yıl pratiği olan doktor çocukları, müfettişleri mi dinliyeceğim, bana akıl mı verecekler... Nereden nereye...

— Burada haklısın. Bakıyorsun tüysüzün biri gelip : «Böyle ekeceksiniz, şöyle tırmıklayacaksınız...» diye akıl vermeye kalkıyor. Yüzüne bakıp, içimden : «Ayol sen hayatında hiç çapa tutmuş musun acaba?» deyip ağzını kapıyacağım geliyor.

Doktor, öfkeli bir tavırla :

— O da sana: «Artık meseleleri çözümliyen çapa değil, siyasettir!» diyecek.

İlk defa olarak hafif bir tebessümle beygir gibi iri dişlerini gösterdi:

— Ama iki siyaset var. Öyle değil mi Tseko? Batı, Doğu...

Tseko:

— E, dediğin doğru...

Doktor anlamlı anlamlı başını sallıyarak:

— Ben biliyorum!.. dedi. Neşo bana her şeyi söyledi.

Tseko ne yapacağını şaşırdı. Traktör meselesini ona açıklamış mı acaba?

— Neşo gibi sizin başka sağlam adamınız yok. Tek bir söz bile söylemedi.

Tseko nefesini kesmiş, doktorun yüzüne bakıyordu.

Aygırof, elini sallayarak:

— Sen ne zannediyorsun, tek bir söz söylemiş olsaydı, sen şimdi... sözleri ekledi.

Tseko, ricat etme yolu olmadığını anladı. Doktor, suikast hakkında daha fazla şeyler biliyordu.

— Ama şimdiki durum bambaşka, içerden baltalamak lâzım. Açıkça savaşmak devresi geçti.

— Bunu önceden de onlara söyledim. Öyle olmaz, zira kendimizi ele vereceğiz.

— Şimdi ikinci safhaya geçiyoruz. İçerden, ustalıkla... itimadı kazanmak, bütün direktifleri yerine getirmek lâzım, fakat elimize fırsat düşünce...

Doktor, iğneyi beygir sırtına saplıyormuş gibi kadehini masaya vurdu. Kıpkırmızı kesildi, ter içinde kaldı.

— Yahut da ekim zamanında... İlâçlanmış tohum kalıntılarını bir çuvala koyup tavuklara... Hep ben mi akıl vereceğim. Sen iyi bir çiftçisin. Haydi şerefe!

Tseko, içindeki korkunun nasıl kaybolduğunu hissetmedi ve bundan önce kuyruğunu sallayıp tatlı tatlı mırıldayan kızgın bir kedi gibi kötü vicdanını gösterdi. Artık doktoru kendi yakın adamıymış gibi hissediyordu. Müstakbel damadı önünde kalbini açtı ve şimdiye kadar hiç kimseye, hattâ Neşo'ya bile söylemediklerini söyledi.

— Ben elimden geleni...

— Ne diyorsun?

— Yarın sabah ahıra gittikten sonra, göreceksin... Dere tarafında yaya kaldırımı yemliklere doğru azıcık eğilmiş. Böylece hayvanların sidiği, ortadaki oluğa değil, yemliklere doğru akacak ve oradaki hayvanlar su içinde kalıp üşüyecekler...

Doktor, Tseko'nun sırtına vurup :

— Aşkolsun! dedi. Sen galiba Rus arkadaşlarından örnek alıyorsun. Orada böyle bir olay olmuş. Kitapta yazıyor...

— Kitap okumadım, vaktim yok; ama okumamış olsam da, oradaki ve buradaki insanlar hep bir!

— Haklısın, tarih tekrarlanıyor. Komünistlerin bolşeviklerden öğrendikleri gibi, biz de dostlarımızdan öğreniyoruz...

Ertesi sabah Tseko, beygirlerin iğneye hazırlanmasını artık emretmişti. Kendi kasten gitmedi, ama az sonra doktorun plânının yerine getirildiğini anladı. Doktorun arabası gittikten sonra idarehaneye girdi.

Masa üzerine eğilmiş olan Kopral :

— Becerikli adam vesselâm! diye bağırıyordu. Ben gidene kadar adamcağız iğne yapmıştı. Hayvanların boyunlarına kurt gibi atılıyor...

42. D Ü Ğ Ü N

Bir akşam Kazak gece yarısı eve döndüğünde evdekilerin henüz yatmadıklarını gördü. Gürültüden bir şeyler olduğunu anladı. İçeri girdi. Masa başında Zarço süzülmüş duruyordu. Kunka, başını eğmiş, bir şeyler örüyordu. Anası ötesini berisini topluyordu. Hepsi susunca Kazak, kendi kendine : «Burada bir şeyler oluyor» diye düşündü. Babası oturur oturmaz Kunka, anasına baktı. Sonra elindeki örgüyü bir yana bırakıp, heyecanla babasına yaklaştı. Zarço, yerinden kalktı ve birkaç adım attı. İkisi de masa başında dikilmiş duruyor ve hiçbir şey konuşmuyordu.

Kazak :

— Ne var, ne oluyor? diye sordu.

Kunka :

— Baba, ben... diye bir şeyler mırıldandı ve sustu.

Bakışıyla Kunka'yı konuşmaya teşvik eden Zarço :

— Biz... sözlerini ekledi.

Kunka :

— Biz Zarço'yla... dedi ve yine sustu.

Kazak başını sallıyarak :

— Söyleyin, söyleyin bakalım... dedi.

Zarço, paltosunu düzeltti ve rapor okuyormuş gibi yüksek sesle :

— Evleneceğiz! dedi.

Kazak, gülmeye başladı :

— Bak sen! İyi de, ne vakit anlaştınız?

Başaracağına emin olan Zarço cevap verdi.

— İki yıl oluyor birbirimizi aldatıyoruz...

— Öyle mi... Oysa benim haberim bile yok.

Kunka ile Zarço, birbirlerine bakıp gülmeye başladılar.

Soba başında oturan Mina abla işe karıştı :

— Mademki birbirlerini seviyorlar... Diz çöküp yalvarma zamanı geçti artık...

— Ağaç birdenbire kesilmez... Halkımız bu sözleri boş yere söylememiş. Geceyi geçirelim de, yarın düşünürüz.

Zarço tereddüt içinde evine gitti. Kunka'larda da münakaşa başladı. Mina abla, bütün kış Zarço'ya karşıydı. Devamlı kızını azarlıyor ve vazgeçmesini söylüyordu.

— Herkes sana gülüyor! Buldun buldun da köy sığırtmacının oğlunu mu buldun! Yazık sana! Okumuş bir delikanlı bulunmadı mı, a kızım? İşte na, Mito'nunki traktörcü Marin'i yakaladı, ya sen?...

— Zarço'yu seviyorum.

— Yeter artık bu senin sevginle. Bu sevgi seni nereye götürecek biliyor musun?

Zarço'ların evi, köyün en eski eviydi. Üstü sapla örtülü biricik evdi. Leylekler yuva yapıyorlardı. Kunka, burada nasıl yaşıyacağını cidden düşünüyordu... Fakat yine de cesaret edip itirazda bulunuyordu :

— Kendimize yeni ev yaptıracağız... Ev tamir edilebilir.

— Bu adamın nesini beğenmişsin, doğrusu aklım ermiyor.

— Ben onu seviyorum.

Nihayet Kazak, münakaşalara son verdi :

— Mademki iş oraya varmış, hayırlısı olsun... Doğrusunu söyliyeyim, ben oğlanı beğeniyorum...

Mina abla, Zarço'yu övmekte acele etti :

— İşine diyecek yok, hem de altın elleri var.

— Başkalarının da çalışkan elleri var, ama

onun aklı da var. Sefalet onun aklını ustura gibi bilemiş. Boş şeyler konuşmuyor...

Artık her şeyi hazırlamış olan Mina abla :

— Pazar günü düğünü yapalım! diye ekledi.

Kunka sabahleyin erkenden yataktan kalktı ve evi toplamaya başladı. Kazak giyinirken dışarıdan Zarço'nun ayak sesleri işitildi.

Gençlik yıllarını hatırlayan Kazak :

— Geliyor! dedi ve gülümsedi.

Fakat Zarço yalnız gelmiyordu. Yanında gençlerin idare heyeti bulunuyordu.

Kazak kendi kendine :

— Bütün idare heyeti evlendirmeye kalkışmış... ne de olsa bu, büyük bir güven! diye düşündü ve direnmeye hazırlandı, ama gençler gürültüyle evine hücum edince teslim oldu.

— Durun bakalım, anlaşalım... Beni kandırmaya hacet yok! Akşam aile konseyi nikâh yapılmasını kararlaştırdı.

Mina abla emredici bir tavırla başını sallıyarak :

— El öpün! dedi.

Kunka ve Zarço, Kazağın iki elini de yakaladı.

Gençler, işin bittiğini zannettiler, ama Kazak ve Mina abla itirazda bulundular.

Mina abla :

— Bu iş, sadece belediyede imzayla olmıyacak! dedi. Ben, kiliseye de gitmenizi istiyorum.

Kazak :

— Kilisenin lâfını bile anmak yasak! diye sözünü kesti. Elâlemin önünde kepaze mi olacağız?

Mina abla :

— Ya sen ne zannediyorsun? Kızın adını kilisede koymadık mı? Yarın çocukları olursa, adsız mı kalacaklar? Başlarına bir felâket mi gelsin?

— Sovyetler Birliği'nde otuz yıldan beri ço-

cukları kiliseye götürmüyorlar, onlara ne oldu sanki? En iyi uçman, mühendis, bilgin oldular...

— Hev evde bir kanun var. Ben kilisede nikâhlanmalarını istiyorum.

Kazak itirazda bulundu :

— Böyle şey olmaz! Ben parti üyesiyim, gençlere nasıl örnek olurum?

— Ama sen değil, çocuklar evleniyor...

— Bu çocuklar benim, burada oturacaklar, sözlerimi dinlemeye mecburdurlar. Düşüncelerimiz hep bir olmalı. Onlara soralım, bakalım ne diyecekler.

Mina abla, razı olmalarına dair gençleri ne kadar kandırdıysa da, onlar kendilerinde kuvvet bulup, doğrusunu söylediler :

— Kiliseye gidersek, evlenmiyeceğiz.

Mina abla :

— Sizi gidi şeytanlar, beni oynattınız, ama benden geçsin, diye derin derin içini çekti ve kilise nikâhından vazgeçti.

Fakat gençler ve Kazak, büyük bir düğün yapıp, bütün köy halkını davet etmelerine dair onun ikinci teklifini kabul ettiler. Zaten bu, esasen yalnız onun arzusu değil, gençlerin de, Kazağın da arzusuydu.

Mina abla, büyük hevesle düğün hazırlıklarına başladı :

— Özel çiftçiler de, kooperatörlerin nasıl düğün yaptıklarını görsünler... Yalnız daha fazla şarap ve rakı almalıyız, çünkü diğer kooperatiflerden de misafirler gelecek.

Düğün, Kazağın evinde yapıldı. Kopral'ın ailesi de törene katıldı. Kooperatif başkanı ile inek bakıcı ahırdan idarehaneye kadar hep beraber gidiyorlardı.

Çocukları yüzünden geciken Gena da geldi. Mü-

ziğin eşliğinde insanlar köyün merkezine doğru gidiyorlardı. Silâh sesleri işitiliyordu. Delikanlılar ve kızlar meydanda deli gibi oynuyorlardı. Doyasıya yeyip için kooperatörler, kâh kalpağını bir yana çekmiş olan Kazağı, kâh yeni beyaz gocuğuyla daha şişman görünen Kopral'ı rahatsız ediyorlardı.

Gena, yeni palto, yeni çizme, yeni bluz giymiş geline ve güveye seviniyordu. Temenujka'sını düşünüyordu.

«Henüz gençtir, varsın biraz gezsin! diye, kendini teselli ediyordu. İşlerimiz o kadar karışık ki, bir düğünümüz eksik!»

Şalına sarılmış Temenujka'nın kooperatif idarehanesi tarafından geldiğini görünce, hemen geri çevirmeye çalıştı. Evde kalması için onu ikna edene kadar uzun boylu konuşmuşlardı. Kızın göğsü hâlâ hırlıyordu. Arada sırada ateşi de artıyordu, arkadaşının düğününe gelmediğine üzülse de, sıhhatini tehlikeye koymamalıydı.

Temenujka, yalvarıp duruyordu:

— Anneciğim, sıkıntıdan patlıyacaktım! Müziği işitince ne olursa olsun Kunka'yı gelin göreyim dedim...

Gena, kızının alnını elledi, şalını iyice sardı, soğuk havadan korunmak için burnunu kapasın diye mendilini verdi ve ciddi bir tavırla:

— Ama hemen eve döneceksin! dedi.

Temenujka, gücenik gücenik:

— Ben çocuk muyum be anne - dedi ve beri çekildi, kalabalığın arasına girdi ve sevinç gözyaşlariyle Kunk'anın üzerine atılıp öptü. Beklenmedik bir anda Temenuka'yı gören Marin, onlara doğru koştu ve Temenujka'yı azarlıyarak, eve götürdü. Onun sağlığına doktordan fazla dikkat ediyordu. Hediye olarak, Temenujka'yla beraber aldığı kınayı Kunka ve Zarço'ya götürdü.

Gena, gençlerin eve gittiklerini görünce rahatladı ve ancak o zaman kooperatif avlusuna doğru yollandı.

Beygirlerin ahırına girince, korkunç bir manzara gördü... Bakıcılar ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Kısraklar yere uzanmış kıvranıyor ve acı acı kişniyorlardı.

Telâşa düşen Gena koşarak :

— Ne oluyor? diye sordu.

— Ne bileyim, hiçbir şeyleri yoktu, birdenbire yere yuvarlanıp kıvranmaya başladılar.

Gena, ciddi bir tavırla soruşturmaya başladı :

— Ne verdiniz?

Andro, korkusundan dilini yutmuştu.

— Her gün verdiğimizi yediler. Yiyecekten değil. İğneden olsa gerek. Sancıları var.

Ürkmüş olan bakıcının bakışını arayan Andro, başını ona çevirdi :

— Bu işi doktor bilir... Sen nöbetçi değil miydin? İğne yapıldı mı?

— Ben ne bileyim... Geldiğim zaman doktor, kısraklarla işini bitirmiş, beygirlerle uğraşıyordu...

Gena, kâh rahat rahat geviş getiren beygirlere, kâh büzülüp kıvranan kısraklara bakıyordu. Bütün kooperatif mahvoluyordu, kendi de yerin dibine giriyor gibisine geldi. Öğrendiklerinden hiçbir şey bu anda ona yardım edemezdi.

— Belki de geçer... İğne değil mi... kısraklar, gebe oldukları için, beygirlerden daha büyük ağrılar hissederler.

— Ayol ne duruyorsunuz! Görmüyor musunuz? Koşun, doktoru çağırın! Kısraklar kısır kaldı.

Gena, deli gibi bağırıyordu. Kısrakların inlemeleri onu şaşırtmıştı. Onun sesini işiten bütün bekçiler ve tesadüfen avluya gelen kooperatörler koşarak yetiştiler; Gelinden hediye edilen gömle-

ği sallayan Kopral, Kazağı ve parti sekreterini çağırmaya koştu. Geldikleri zaman kısraklar, dölleri atmışlar yatıyorlardı. Doktor iğneleri vururken arabaya koşulmuş olan Kısrak Nayda, kısırlaşmaktan kurtulan biricik kısraktı. Kalan on dördü de dölünü atmıştı.

Kooperatörlerden biri soğukkanlılıkla şöyle hesap yapıyordu :

— Bir milyon leva zarara girdik. On dört tay her birini 100'er bin koy. Bir traktör parası.

Kazak, ahır sorumlusu Nayden'e :

— A be, Nayden, hiç olur mu böyle şey? diye çıkıştı. Bunların gebe olduklarını doktora söylemediniz mi?

— Bize hiçbir şey sormadı ki... Sormuş olsaydı bile iğneden haberimiz olmadıktan sonra ne yapabilirdik... Ne biçim adam olduğunu biliyorsun... Onun işine karışmalarını sevmez.

Şiddetli bir sıtmaya tutulmuş gibi titreyen Kopral, kendini haklı çıkarmaya çalıştı.

— Ben ineklerin yanındaydım, gelene kadar doktor artık kısraklara iğneleri vurmuştu.

Vasilef, Gena'nın gözyaşları döktüğünü, kısrakların etrafını temizleyip, onların ağrılarını hafifletmek için uğraşışını seyrediyordu. Kendisine verilen izahatı dinledikten ve her şeyi düşündükten sonra :

— Bu, yalnız doktorun dikkatsizliğinden ileri gelmiyor... burada başka şey de var! dedi ve Kazağa hitaben, sert ve açık olarak herkesin önünde, şunları ilâve etti :

— Her kısrağın hangi tarihte döllleştiğini gösteren tabelâlarınız nerede? İnsan içeri girince derhal anlamalı...

Kazak, şaşkın şaşkın etrafına bakınmaya ve

boş yere pis tahtalar üzerinde kısrakların isimlerini okumaya çalıştı.

— Ben, yazmalarını emretmiştim, ama...

Nayden büzülerek :

— Tebeşirle yazmıştık, fakat silinmiş, bunca ay geçti, o zamandan beri! cevabını verdi. Böyle bir belânın başımıza geleceğini bilseydik, isimlerini demir harflerle yazardık.

Ertesi gün ahıra her hayvanın adı yazılı tabelâlar konmuştu. Daha akşam çağrılan doktor, kısrakların durumundan haberdar olmadığını ileri sürüp, kooperatifin idare heyeti önünde çabucak kendini haklı çıkardı. Onun bu sözleri idare heyetini tereddüde düşürdü. Doktorun kooperatife yapmış olduğu iyilikler söylendi. Bütün bunlar, ona karşı doğan şüpheyi örtbas ettirdi. Tseko, buna çok yardım etti ve fırsattan istifade ederek, sağa sola :

— Doktorun kabahati yok. Ona söylemeliydiler! Kopral ve Kazak kabahatli! Bir değil, iki değil ki... Onlar düğün yapmaya kalkmışlar! Düğüncüleri hapishaneye göndermeli... diye fısıldıyordu.

43. MİTO VE KOOPERATİF

Mito bütün kış tereddüt içindeydi. Kooperatif onu bir tarafa, toprağı ise başka tarafa çekiyordu. Kooperatörlerin önünde rezil olduğundan, idarehaneye uğramıyor, kooperatörlerle görüşmüyor ve meyhaneye gitmiyordu. Evinde dolaşıp duruyordu. Fakat hayvanları ve arabası olmadığı için elleri bağlı gibiydi. Değirmene buğday götürmek veya odun kesmek icabettiği zaman başkanın yanına Temenujka'yı gönderiyordu. Bir defa kendi gitti, ama Kazak reddetti. Güya serbest araba yokmuş da bu işi başka güne bırakmasını söyledi. Bir söz-

le, ödünç para istiyen bir insan gibi onu atlatmaya çalışıyordu.

— Git, sana araba ve inek pusulası versinler, ama bak, başkasının tiridini değil de bizim ineği versinler!

— Ne diye ben gideyim, sen gitsene! Bu evin sahibi sen değil misin?

Temenujka başkandan pusula alıyor ve arabayı yalnız başına getiriyordu. Bazı defa kendi ineğini getiriyordu. Bu gibi hallerde Mito'nun evinde bayram havası esmeye başlıyordu.

Daha avlu kapısından Mito:

— Maa... diye sesleniyor, koşarak ineği karşılıyor, dikkatle koşumdan salıyor, doyasıya yediriyor, tarıyor ve okşuyordu. Şayet Temenujka, una bulanmış elleriyle:

— Baba-a-a, ne oyalanıyorsun, geç oldu? Odunları ne vakit getireceksin? diye seslenmezse, bütün gününü onunla geçirebilirdi.

Arabasına bindiği zaman hiçbir çocuk arkasına oturmaya cesaret edemezdi. Üğendireyi başına indirip, burnunu da kanatabilirdi. Çocuğunu kaybetmiş bir insan gibi, ayda bir veya en çok iki defa gördüğü o azıcık şeyi hasislikle koruyordu.

Başkanın arabasını veya hayvanını aldığı zaman bambaşka bir adam oluyordu. O davranışlarının eseri bile kalmıyordu. Hayvanları sanki salhaneye veya satılık olarak pazara götürüyormuş gibi sürüyordu. Başını eğmiş, kaşlarını çatmış, iştahsızca hayvanı arabaya koşuyordu. Bu arada herhangi bir çocuk arabaya yapışsa bile, onu görmemezlikten geliyordu. «E-e, kendi malım başka!» deyip derin bir nefes alıyor ve vaktini geçirmek için bir şeyler arıyordu. Başkaları gibi kahveye gidip kâğıt oynamasını da bilmiyordu. Nereye gitsin, ne yapsın?.. Elâlem fener elinde kooperatif idaresi-

nesine akın edince, o da başını alıp oraya gidiyordu. Böylece o da uyanmaya başladı. Bu tarlasını alana kadar o kadar çok savaştı ki, savaşı da, siyaseti de, her şeyi unutuverdi. Sanki ancak şimdi kulakları açıldı ve muhalefetin, yakın bir zamanda iktidarı devirmeye hazırlandığına, Amerikalıların ve İngilizlerin ona bu hususta yardım gösterdiklerine dair bir takım sözler işitmeye başladı. Kabahatli gibi kapının yanında bunları işittikten sonra, belli etmeksizin çekiliyor ve evine gidiyordu. Kızını çağırıp, onunla fikir teatisinde bulunuyordu :

— Söylesene, kooperatifte neler konuşuyorlar?..

— Sen, kooperatif işlerine ne karışıyorsun? Vazgeçtin ya...

— Ben vazgeçebilirim, ama anasının sütünü emen çocuk, memeyi hiç unutur mu?

— Gördün mü? Ama bu ana seni takdir ederken, sen ortalığı ayağa kaldırdın.

— Haydi sen de... tıpkı anan gibi, durmadan boş şeyler konuşuyorsun... İnsan sorduğuna da pişman oluyordu.

Başını örtüp, kendi kendine düşünüyordu : «İdare iyi Amerikalılara karşı savaşmalı. Ama ne diye insanların malına karışıyor, işte bunu beğenmiyorum. Bu kooperatiflerle acele edilmemeliydi, bu hususta muhalefetin hakkı vardı. Muhalefetin teşkilâtçısı köylünün aklını fikrini iyi biliyor, bizimkiler ise işçi usulü hareket etmek istiyorlar. Toprağını ver, al sana gündeliği. Köylü gündeliğe alışmamış. Bu iş, kayıp iştir.»

Başını kaldırıp kızına :

— İşte bizimkilerin hatası burada! diyordu. Toprağıma el uzatmasaydılar, şimdi benden daha iyisi olmıyacaktı... Ama işçiler gibi bana kupon-

la ekmek versinler... affedersin, buna razı olamam...

Bu gibi uzun düşüncelerden sonra uykuya dalıyordu. Rüyasında etrafını kooperatörlerle çevrili görüyordu. Nereye gittiğini, ne yaptığını izliyorlar, hep onunla çekişiyorlar, toprağını verip, sonra geri alıyorlar ve savaşa benziyen bir şey oluyordu... Çok defa korkuyla uyanıyor, pencereye doğru gidiyor ve bunların rüya olduğunu anlıyana kadar uzun süre dışarıya, karanlığa bakıyordu.

Ertesi gün yine idarehaneye uğruyor, yine yeni birşeyler işitiyor ve yine düşünceye dalarak eve dönüyordu. Herkes ona yabancı gözüyle bakıyor, kimse lâf atmıyordu. Onu kovmuyorlardı, ama arzu etmediklerini de hissediyordu. Oturum başlamadan üyeleri çağırmaya başladıkları zaman alıp başını gidiyordu. Bir akşam Yorumcu Gergo onu öyle gücendirdi ki, bütün hafta oraya ayak basmadı :

Yorumcu :

— A be, Mito, burada senin ne işin var! Böreklerin yanına gitsene! demişti.

Mito sustu, ama başkaları cevap verdiler :

— Ayol, adamcağız sana neden engel oluyor? Yanılmış, hatasını anlıyacak...

— Biz her işi böyle yaparsak, sonu ne olacak. Teşkilâtımız devrimci teşkilâttır, herkes aklına estiğini yapıp : «yanıldım» diyemez. Bana bak, hemşeri, buraya gelmezsen daha iyi yapacaksın, aksi takdirde seni kepaze edip kovarız, Bunu iyi bil, böyle karar aldık.

— Ama ben sadece dinlemek istiyorum...

— Dinlemek minlemek yok. Seni istemiyoruz. Defol buradan. Ben idare heyetindeyim ve onun adına konuşuyorum... Toprak istiyordun, al sana toprak. Şimdi ne arıyorsun burada?.. Bak, Gena

lar, ama daha iyilerini de seçebilirdik. Beni komisyona tâyin etmediler. Halbuki ineklerle büyümüş insanım : İsviçre, İskır ve Pleven ineklerini iyi tanıyorum... Ama başkanın bir dediği iki olmaz ki... Diktatörlük! Biz demokrasi taraftarıyız!

Kooperatife karşı olmasına rağmen Mito'ya öyle geliyordu ki, bütün bu masallar Börek'lerin evinde yapılan gizli toplantılardan geliyordu. Hiç kimseye bir şey söylemiyordu, fakat bu insanların tehlikeli işler yapacakları korkusuyle yalnız kızına kalbini açmaya cesaret ediyordu :

— Sen bizimkilere söylesene... Şu Tseko'yu defetsinler. Hem başkan yardımcısı, hem de kooperatife karşı konuşuyor. Haydi biz neyse, ama onun ne hakkı var karşı konuşmaya?

— Onun nasıl adam olduğunu biliyorlar.. Bana mı kalmış bu iş! Tseko toplantılarda da onları tenkit ediyor.

Mito susuyor ve kızına muhalefetin gizli toplantılarında hazır bulunduğunu açıklamak istemiyordu.

— Tenkidin ne olduğunu biliyorum, ama bence onun maksadı bambaşka...

Kooperatörler, memnun olmayanların sık sık toplandığını, komplo hazırladıklarını görmüyordu. Mito, traktör meselesi gibi başka bir tahrik olmasından korkuyordu. Samanı yaksalar al sana görülmedik bir belâ... Güzelim inekler açlıktan ölecek... İşte bu sebepten dolayı, Tseko'nun etrafında toplanan grubu görünce, her zaman istemeksizin yavaş yavaş yürümeye başlıyor ve ne konuştuklarını anlamak için kulak veriyordu. Onlar, Mito'yu kovmuyor, ne de ondan sakınıyorlardı; çünkü kooperatifle olan kavgası Mito'nun kooperatife karşı olduğu kanaatindeydiler.

Böylece bir akşam, keskin ve günden güne ar-

partiye de gelse onun için kapılar her zaman açık. Gena, altın gibi kadın be! Ama senin gibisini nereden buldu da aldı?

Bu sözlerden sonra Gergo idarehaneye girdi. Mito, âdeta bir dilenci gibi kapının önünde kaldı. Nereye gidebilirdi? Kime şikâyet edebilirdi? Böreklerin meyhanesinden nefret ediyor, burasını dolandırıcılığın barınağı olarak sayıyordu. Onların hesabına çalıştığı, inekleri çaldığı zaman iyiydi. Sonra onların desteğine muhtaç olunca birdenbire ortadan kayboldular. Zaten onlar da Mito'yu aramıyorlardı. Fakat birlikte çalışabilmek ve kooperatifi dağıtmak için başkalarını nasıl aradıklarını görüyordu. Tseko Nakof'un ne sebepten dolayı sık sık Böreklerin evine uğradığını seziyordu. Tseko, kooperatifte bazı işlerden memnun olmadığını gizlemiyor ve açıkça başkan aleyhinde konuşuyordu.

— İneklerden haberi yok da ne diye inek satın alıyor...

Kooperatif montafon cinsinden daha birkaç inek satın aldı. Mito da inekleri görmeye gitti. Açık kahve renginde, beyaz memeliydiler. Bütün köy inekleri görebilmek için ahıra yollandı. Bekçiler onlara çocuk gibi bakıyorlardı. Bazı defa diğer ineklere yem olmasa bile onların payı her zaman hazırdı. İneklerin biri hastalandı, agronom ta şehirden doktor çağırdı. Muayeneler yapıldı, tıpkı insanlara davranıldığı gibi bakıldı.

Tseko Nakof az önce konuştuklarını unutarak, köylüleri kandırmaya çalışıyordu :

— E, diğer inekler bizim gibi, bilgisiz insanlar, onlara pek önem verilmiyor, ama yüksek sınıfa mensup olanlara ilâç da, beyaz ekmek de, et de, bir sözle lâzım olan her şey bulunur! Gerçi inekler fena değil, on - on ikişer litre süt veriyor-

ken acıyla terkettiği kooperatörlerin toplantısından dönerken, aşağıda köprü başında tanıdık sesler işitti. Memnun olmayanların grubu olduğunu anladı ve durakladı.

— Ne olursa olsun, fakat Kazağın dediği olmıyacak! İstifamı vereceğim, ama buna asla razı olmıyacağım!..

Bir an etrafına bakındılar, fakat Mito olduğunu görünce konuşmalarına devam ettiler. Mito, kooperatife mahsus cins koyun satın alınmasından söz edildiğini anladı.

Kooperatif bahçesinde Pano amcanın yardımcısı olarak tâyin edilen, fakat eski bahçıvanın, ona istediğini yapmaya engel olduğundan burasını terkeden Dunço :

— Ama bu hususta karar alınmış mı? diye sordu.

— Yahu, kararımız da var, kredimiz de var.

— İyi ama genel toplantıda kabul edildi mi, biz de sözümüzü söylemiyecek miyiz? Şaka değil, yüz koyundur bu, 20'şer binden iki milyon eder. Bu kadar paranın sorumluluğunu kim taşıyacak?

— Kim olacak? Biz. İki ayağımızla batağa girdik. Sen ne zannediyorsun. Kazağı destekliyen o hayırsız mı sorumlu olacak? Buzağıları bize takacaklar ve doğru hapishaneye...

— Bunun için toplantı yapın, bu karardan vazgeçilsin. Bize koyun lâzım değil. Ot olursa iyi, ama geçen sene gibi kurak olursa? Sonra ta Pleven'e gitmeye ne hacet var? Pleven koyunlarını biliyorum. Süt veriyorlar, ama sütleri sulu, karınlarının altı da köpek gibi çıplak. Bura köylerini dolaşıp, daha iyi koyun seçebiliriz. Boş yere para harcamaya hacet yok... Hiçbir şey desteklemiyeceğiz!

— Siz ister istemez her şeyi destekliyeceksiniz. Toplantılarda bu işlerin nasıl desteklendiklerini bilmiyor musunuz? Dışarda bağırıp çağırıyoruz; içeriye girince yine destekliyoruz. Şimdi de böyle olacak.

— Bankadan adam çağırırız. Olmaz mı?

— Niçin olmasın, olur tabii; mademki parayı veriyor. İnekler için, traktör için ve şimdi alacağımız koyunlar için beş milyon leva kredi verdi. Bunlar devlet parasıdır. Bizim neyimiz var? Hiçbir şeyimiz yok. Bir çıplak toprağımız var; o da, Kazak gibi kimselerin idaresi altına gireli hiçbir şey vermiyor. Kazak, klübe gidip partiden aldığı emirleri buraya getiriyor, o kadar... Kooperatif parti değil ki. Oysa onlar meseleleri partide hallediyor, sonra da buraya gelip, bizim yardımımızda işlerini pişiriyorlar. Artık yağma yok, alacakları olsun. Bizim de partimiz var, ama Çiftçi Birliği kooperatifin işlerine karışmıyor.

— En büyük hatamız da bu! dedi. Çünkü bizi yönetecek adam yok. Bak, düzenli bir teşkilât kurup, onlara direnirsek, göreceksin ne olacak; zaten biz onlardan daha fazlayız, aralarında memnun olmayanlar da var. Mito da oyunu bize vermiyecek mi sanki...

Mito, acı acı gülümsedi ve yoluna devam etti. Komplocular başka tarafa doğru yollandılar. Mito hem yürüyor, hem de kime haber versin diye düşünüyordu. Ona kim inanırdı. Kaynatası aklına geldi. Kavgadan sonra araları açılmıştı. Hristo dede onlara seyrek gidip geliyordu. Ona yardım ediyor ve sanki hiçbir şey olmamış gibi tatlı tatlı konuşuyordu. Fakat Hristo dede inatçı adamdır, hayatının sonuna kadar onu affetmez. Mito, olayı hatırladıkça memnun olarak gülümsüyor, ama aynı zamanda yaptığına pişman oluyordu. Şimdi nasıl gi-

dip de meseleyi açıklasın? Hem de bu meseleyi ancak ona anlatmalıydı, çünkü sadık kooperatördü, sözü geçiyordu. Bilhassa koyunlar için mesele olunca onu dinliyeceklerdi...

Eve uğramadan, acele acele Hristo dedenin evine doğru yollandı. Avluya girdi, köpek havlamaya başladı, fakat Mito : «Meço, Meço» deyip, ıslık çaldı. Sonra burnunu okşıyarak, acele acele merdivenleri çıktı. Evdekiler şaşakalmışlardı. Gena evde yoktu. Yemek yiyorlardı. Kaynanası ayağa kalkarak:

— Ooo - Mito, hoş gelmişsin, otur bakalım!

Trayanka da iskemlesinden kalkarak :

— Mito ağabeyim kısmetinle geliyor, diye şaka etti.

Miliste çalışan kocası Lilo, izinli olarak köye gelmişti. Ağzındaki lokmayı yutmadan, sessizce başını sallıyarak Mito'yu yanına davet etti. Yalnız ihtiyar kaynatası onu görünce kaşlarını çattı ve tek bir söz söylemeden sofranın üzerine eğildi ve sırf damadının yüzüne bakmamak için acele acele yemeye koyuldu.

Mito :

— Ben yemek yedim! diye yalan söyledi ve yatağın bir köşesine oturdu.

Kaynanası Mito'yu sofraya doğru çekti :

— Öyle şey olur mu... bunca zaman evimize gelmedin, şimdi de sofraya oturmak istemiyorsun. Kalk bakalım!

Trayanka da ısrar etti :

— Haydi, Mito ağabey, buyur otur!

Fakat Mito, ihtiyarın çatık kaşlarına bakarak oturmak istemiyordu. Nihayet kaynanası, kocasına göz atarak, ustaca işi yoluna koydu :

— Bilmem bugün dedene ne oldu, aklına ne geldi, seni sordu : «Ayol bizimkilere uğramıyor mu-

sunuz hiç? Mito'yu görmüyor musunuz, ne yapıyorlar, sağ salim midirler?» Biliyormuşsun gibi geliverdin! Haydi, evlâdım buyur otur... Seni tıka basa doyuracak değiliz, ama Allah ne vermişse...

Ancak o zaman Mito masaya yanaştı ve kayınçosuyle Trayanka'nın yanına oturdu... İlk lokmayı aldı ve gittikçe ciddiliği kaybolan kaynatasına bakarak :

— Doğrusu buraya gelmeye niyetim yoktu, ama gelirken köprü başında şu kooperatiften memnun olmayan Tseko ve Duço'yu gördüm! diye konuşmaya başladı. Dur, dedim, şu içi kurtlular ne yapıyor, ne konuşuyordu.

Hristo dede :

— Onları kim tanımıyor! Kooperatifi tarumar etmek istiyorlar, ama yağma yok! diye mırıldandı ve boğazında kalan lokma, sıyrılıverdi. Mito daha serbest konuşmaya başladı.

— Biz koyun istemiyoruz, diyorlar. Koyun satın alacağınızı öğrenmişler. Ta yukarıya gidecek, kooperatifi terkedeceklermiş. Bankaya dilekçe sunup, para vermesini istiyeceklermiş...

Hristo dede, yeniden kaşlarını çattı, fakat bu defa Mito'yu korkutmuyordu. Mito memnun olmıyanların komplosu etrafında her şeyi tafsilâtiyle anlattı.

— İşte bütün bunları göz önünde bulundurmalısınız, böyle insanlara güven olamaz. Bence bunlar bir iş yapacaklar... Onları takip edin!

Lilo, Mito'nun söylediklerine aldırmadan :

— Yahu, boş ver, bu divanelerle kim uğraşacak? dedi ve sofradan kalktı.

— A be, onlar yalnız olsa iş kolay, ama beni dinle, onların yukarıda öğretmenleri var, onlardan akıl alıyorlar... anlatabildim mi?

Lilo'nun ilgisizliğini, kaynatasının kooperatif

başarısına olan büyük inancını görünce Mito, onlara, muhalefetin toplantısında hazır bulunduğu, ne konuştuklarını; yavaşça, fakat emin bir şekilde hareket ettiklerini söylemek istiyordu. Fakat kalbini açacak fırsat bulamadı. Böylece yine sırrını kalbinde gizliyerek evine gitti.

Toplantıda kooperatörler, Pleven cinsinden yüz koyunun satın alınmasına karşı grup halinde yapılan itirazı gerçekten hayretle karşıladılar. Bu itirazı yapan Dunço'ydu. Kabul edilmedikten sonra, onun etrafında bulunan bütün grup, kooperatiften vazgeçtiğini beyan ederek kışkırtıcı bir tarzda toplantıyı terketti. Fakat kimbilir yukarıdan mı emir aldılar, yoksa başka sebepten mi, ne dilekçe, ne de kooperatiften vazgeçtiler. İşe memnun olanlardan daha muntazam geliyorlardı. İyi de çalışıyorlardı, fakat kooperatifte beliren hataları kurcalamaya devam ediyorlardı.

Yorumcu, çok defa yaptığı gibi, birdenbire lâfa karıştı :

— Komisyona kimi seçeceğinizi mi düşünüyorsunuz? İşte Hristo dede gitsin, koyunlardan anlıyor. Ne diye her yere beni sokuyorsunuz. Ben koyundan ne anlarım?

Hristo dede başını kaldırarak :

— Giderim, niçin gitmiyeyim! dedi. Şu Plevnalılar herkesi aldatabilirler, ama yalnız Hristo dedeyi aldatamazlar. Koyunun kuyruğunu yakaladım mı, ne mal olduğunu anlarım. Beygirin ayaklarına ve dişlerine bakılır, mandanın boynu kalın olmalı... Bir beni aldatamazlar. Beni seçin yanılmazsınız...

— Hristo dede, Hristo dede! diye sesler işitildi.

İçlerinden biri :

— Ama sen, ağıllar sorumlusu olacaksın, ne-

reye kaçıyorsun... Sende daha ekmek var!

— Orasını siz bilirsiniz, buna karşı bir diyeceğim yok... Eskiden büyük bayramlarda kiliseye giderdim, ama şimdi kilise kooperatiftir, cenaze törenim burada yapılacak...

İhtiyar hepecanla yerine oturdu. Gözlerini ona dikmiş olan kooperatörler alkışlıyor ve birbirlerine :

— Yorumcu onun zayıf damarını buldu! diye fısıldıyorlardı. Koyun lâfını edince, sanki gönlünü okşadı, derhal teslim oldu!..

Hristo dede gerçekten Pleven'e gitti, koyunları satın aldı. Sonbaharda bayırın öbür tarafına, büyük karaağacın altına yaptıkları ağıla götürdü. Koyun ağılları sorumlusu oldu. Koyunları kabul ederken Mito'yu çağırdı.

— Söyle bakalım şimdi, burada senin beş - altı koyunun var, onları kooperatife verecek misin, yoksa bütün gün arkalarında mı koşacaksın?

Bu defa Mito hiç itiraz etmedi :

— Haydi, haydi, benimkiler de kooperatifin sürüsüne girsinler...

Hristo dede onun yüzüne baktı ve içinden şöyle dedi : «Bak sen, bizim Mito'nun da aklı başına gelmeye başladı!»

44. YENİ BİLİM

Mevsimlerden bahar. Traktörün gürültüsü ovayı çınlatıyor. Pulluklar toprağı aktarıyorlar, kilometrelerce uzanan derin çiziler belirtiyor. Bu yıl kooperatif ilkbahar bitkilerinin ekimine erken başladı. Kamaraş'ın önünde acele acele yürüyen Mito, başını çevirip :

— İşte bundan dolayı onlara inancım yok!

diye mırıldanıyordu. Mart ayında mısır ekecekler! Hıdrellez gelsin de o zaman.

İlkbahar rüzgârına karşı göğsü açık acele acele yürüyen Kamaraş :

— Senin bilgili Gena'n emretti, cevabını verdi.

Mito sustu. Dikkatle ovayı, uçsuz bucaksız blokları izliyordu. Mito, sanki bir çukurun önünde bulunuyormuş gibi durakladı. Buğday ekili tarlasının bulunduğu vadide, onu hayrette bırakan bir şeyler oluyordu. Arabaya koşulmuş hayvanlar onun tarlasını mı çiğniyorlardı acaba? Yokuşu çıkarken Kamaraş'ı dürttü :

— Baksana... güzelim bitkiyi mahvediyorlar...

Kamaraş, tırmıklarla birkaç çift hayvanın birinci brigadanın blokuna girdiğini gördü. O da şaşıp kaldı.

Mito, elindeki kazmayı Kamaraş'a uzatarak:

— Şu kazmayı al ve yoluna devam et, ben gidip ne halt ettiklerini göreyim... dedi ve acele acele aşağıya, vadiye doğru yollandı.

Gena, tarlaların tırmıklanmasına müsaade etmelerine dair idare heyeti üyelerini büyük güçlükle inandırmıştı. Başkan yardımcısı Tseko öfkesinden kıpkırmızı oldu. Kazak endişeyle yanağını kaşıdı. Agronom uzun izahatı ve parti sekreterinin ısrarlı desteği sayesinde idare heyeti, deneme olarak, vadideki blokun tırmıklanmasına razı oldu. Gena herşeyin yolunda olduğunu zannediyordu. Fakat brigadasındaki kooperatörleri toplayıp, ne yapılması gerektiğini söylediği zaman, hepsi hayretle yüzüne baktı.

Onu brigada yönetmeni olarak seçen kadınlar:

— Gena, deli misin? diye karşı koydular. Henüz sürmüş buğdayı nasıl tırmıklıyacağız?

Yardımcı Kalço da :

— Yazık senin uğrunda harcanan paraya. Hiçbir şey öğrenmemişsin! dedi.

— Bir kadından ne beklersiniz? Kadınların dili uzun, akılları kısa olduğu İncil'de de yazılı.

Gena'yı bir hayli itham ettiler.

— Yoldaşlar! Kooperatörler! Bize bilgili insanlar öğretti. Ben kadınsam, bize öğretenler hep erkekti. Ben bunu parmaklarımdan emmedim ki... Öğretmen bize, buğdayın, kökü çoğalan bir bitki olduğunu söylüyordu...

Hemşeri, sözünü kesti :

— Onlar tavşan değil ya? Ben baytar kliniğinde çalışırken, orada tavşanlar vardı...

— Yoldaşlar, tırmıklama yapılırsa, bir taneden bir kaç filiz sürebilir...

Kalço :

— Sürebilir, ama sürmüş olan bir kök de yokedilebilir! diye itiraz ediyordu.

Gena brigada yönetmeni olarak seçilirken, onu destekliyen kadınlar susmuş duruyorlardı.

Kalço yerinden fırladı :

— Ben tırmıklamaya katılmayacağım! Toşo amca, sen ihtiyar bir adamsın, tırmıklama yapıldığını işitmiş, görmüş müsün hiç?

Davulcu Toşo susuyordu.

Hemşeri yine selendi :

— Tırmıklamaya hacet yok. Buğday iyice sürmüş... Bırakın da büyüsün. Hiç kurcalamayın, yoksa pişman olursunuz. Bu iş biliyor musunuz neye benziyor... Allah belânızı versin... güya kadınsınız, ama ben size akıl vereyim... Bir hamile kadının dölyatağında bir çocuk varken, karıştırıp, iki çocuk yapılır mı? Hiç dokunmayın, bu iş nazik bir iştir!

Kan-ter içinde kalan Gena'nın dili tutuluyordu :

— Ama dinleyin, yoldaşlar, bu bizim iyiliği-

miz içindir... Size nasıl izah edeyim bilmem ki... Her şeyi söyledim.

Tam bu sırada parti sekreteri geldi. Deyan, önce itiraz eden kooperatörlere, sonra erkek elbisesi giymiş ve yakasını kaldırmış olan Gena'nın acıklı yüzüne bakarak, birşeyler olduğunu sezdi. Toplantı, sayvan altında yapılıyordu. Hazır duran tırmıklar, kararın yerine getirilmesini bekliyorlardı. Fakat hiç kimse o tarafa bakmıyordu. Deyan, bir bakışta meseleyi anladı. Gena, parti sekreterinin onların bulunduğu tarafa doğru yollandığını görünce canlandı. Deyan, yavaş, fakat emin adımlarla yaklaşıyordu. Parti sekreteri Gena'ya kursta öğrendiklerini hatırlattı.

Parti sekreterinin gelmekte olduğunu görmiyen Kalço, kahkahayla gülüyordu:

— Tırmıklanmış, kesilmiş, yolunmuş filizlerden sonra daha fazla mahsul nasıl bekliyebiliriz?

Gena'nın dili çözüldü:

— Olur, olur... Biz sonra onlara doyasıya su ve ilâç vereceğiz.

Hemşeri, alayımsı bir tavırla:

— Aşkolsun sana! dedi. İşitiyor musunuz? İlâç? Amonyak verecekmiş... Baytar kiliniğinde bir beygir yaralandığı zaman, ona... tüh, nasıl derlerdi, şimdi aklıma gelmiyor...

Dena abla, gelişi güzel:

— Vitriol! dedi.

— Yok canım, başka... sarı bir şeydi. Nasıl derlerdi... Ha, aklıma geldi... revanol... diyeceğim hayvanlara sürdüğümüz zaman, çok böğürüyorlardı.

Dena abla:

— E, yine de dediğim gibi, vitriol... diye ısrar etti.

Kalço'nun ardında dikilmiş duran Deyan, bu

konuşmaların nasıl sona ereceğini görüyordu. Gena onun burada bulunuşundan cesaret alıyordu.

— Onları, azotlu gübrelerle besliyeceğiz... Toprağına göre. Toprak işlenmemişse, kalyum tuzları serpmeliyiz...

Gena'nın bu söylediklerini kimse anlamadığı için, onun durumu kolaylaştı. Kalço sustu. Bu sözleri anlamış olsaydı, ağzını açıp bağıracaktı. Hemşeri de, ilk defa olarak baytarlık pratiğinden bahsedemedi. İşte bundan dolayı bu, âdeta bir dönüm noktasıydı.

— Bizi tecrübe istasyonuna götürdüler, gözlerimizle gördük. Bana inanmıyorsanız, gidip görün...

Kadınlar, ilk olarak ricat etmeye başladılar:

— E, mademki ilim öğretiyor, deniyelim bakalım.

Deyan, işin yola girdiğini gördü ve başını sallayarak Gena'ya devam etmesini işaret ettikten sonra, tek söz söylemeden oradan uzaklaştı.

Erkekler de ayağa kalktılar.

— Mademki idare heyetinin kararı var, diyecek yok... İdare heyetini biz seçtik, dediğini yerine getireceğiz.

Hemen tırmıkları aldılar, hayvanları koştular ve işe başladılar. Gena, onların arkasından yürüyordu. Onun imtihanı şimdi başlıyordu. Şimdiye kadar yalnız okumuş, konuşmuş, hepsini ikna etmişti. Acaba filizler gerçekten mahvolmıyacak mı? Sakın tırmıkları çok keskin olmasın, çok derine girmesin? Böylece kestirme yoldan geçtiklerini sezemedi. Aklı başı her bir fikrin üzerine yöneltildi: Acaba ne olacak? Tarlaya vardıkları zaman tırmıkları yokladılar, Gena da ilk çifti saldı. Hayatında ilk olarak böyle heyecan içindeydi. Tırmık geçtikten sonra agronom filizleri avucuna aldı; hepsi ne

olduğunu görebilmek için etrafını sardılar. Filizler, karıncaların tanelere tutundukları gibi, sağlamca küçük toprak parçalarına tutunmuşlardı.

Agronom, avucundaki toprağı sıkarak:

— Korkacak bir şey yok. Bildiğin gibi sür ve korkma! Gençlerle işimi bitirdikten sonra yine uğrayacağım.

Mito, bu buğday blokunu ekmeye başladıklarından beri izliyordu. Dikkatle sürdüklerini, ektiklerini biliyor ve tohumu kuru toprağa attıkları için mahvolup çıkamıyacağından korkuyordu. İlk filizleri görünce sevindi, fakat kışın bu buğday ona pahalıya mal oldu. Temenujka az kalsın hayata göz yumacaktı. Başkalarının önünde inkâr etmesine rağmen, karın boş şey olmadığını, bilâkis çok faydalı olduğunu anladı. Karlar eriyince tarlasını görmeye gitti. İşte toprak çoktan yellenmiş olduğu halde, buğdaylar ötede beride sürmüş, bazı yerler sanki ekilmemiş gibi duruyor. Oysa Gena'nın brigadasına dahil blok dümdüz, yeşermişti. Şimdi bu güzelim bitkiyi kim mahvetmek istiyor? Hayır, bu işte düşman eli var... Mito, felâketi önlemeye acele ediyordu. «Bu mutlaka Tseko'nun işi olmalı, onun aklına bir şeyler esmiştir herhalde, ama şimdi acımı çıkaracağım. Kısrakları kısırlaştıran da oymuş!» Her filiz, Mito için bir candı, şimdi mahvolmasına müsaade edebilir miydi?

Yaklaştıkça, oradaki insanları daha iyi ayırtedebiliyordu. Fakat Tseko'yu görmüyordu. Birdenbire yavaş yavaş yürümeye başladı. Karşıda bir kadın belirdi, Gena'ydı. Mito, sanki domuzlar eşelenmiş gibi duran bloka bakmadan şaşkın bir halde koşarak karısına doğru atıldı. Toprağa olan sevgisi onun aklını almıştı ve artık kendini zaptedemiyordu. Ürkmüş olan azgın bir beygire benziyordu.

Düşünceye dalmış olan Gena, ikinci sırayı sürüyordu. Buğdaylar bir karış başak bağlıyacak, dekar başına dört yüzer kilo buğday alacaklar... Onun bu tatlı hülyaları, taşa tutulan bir kuş sürüsü gibi dağıldı. Ona doğru koşan erkeği gördü ve donup kaldı. Kocası Mito'ydu. Korkunç bir hali vardı. Ne olmuştu da öfkeli öfkeli ona doğru geliyordu? Nasıl hareket etmesi gerektiğini düşündü. Mito, hayvanların önüne geçti ve şaşkın bir halde:

— Bu güzelim tarlayı mahvetmek günah değil mi? diye bağırdı.

Gena gülümsedi. Başına kadar çamurlara batmış kocası, kendi tarlasını değil de, kooperatifinkini kurtarmak için ta tepeden koşarak yetişmişti. Kükremiş bir halde, kendi tarlası için değil, kooperatifin toprağı için dövüşmeye hazırdı. Heyecanından soluk soluğa gelen Gena susmuş duruyordu.

Dena abla, koşarak yetişti :

— Bu da nereden çıktı?

Kadınlar Mito'yu çevrelediler. Öfkesinin sebebini anlamadan, onu teskin etmeye çalışıyorlardı.

Gena, gizli bir sevinçle tatlı tatlı ona izah ediyordu :

— Nasıl anlayamıyorsun, daha fazla filiz sürecek... böylece daha fazla başak, daha yüksek verim olacak!

Fakat Mito, sağırmış gibi sözlerini işitmiyordu. Çömeldi eşelenen filizleri toprağıyle beraber avucuna aldı ve merhametten titreyen bir sesle derdini döküverdi :

— Köklerini de yolduğunuzu görmüyor musunuz? Bunlar köksüz nasıl yaşıyacaklar? Hep bir ki, sizin gırtlağınızı kesmişim!

Avucunu karısına uzatarak :

— Elime bir sopa alırsam, görürsünüz günü-

nüzü, sizi gidi bozguncular sizi... Size iyi bir ilim vereceğim... diye tehditte bulundu.

Yola çıktı ve koşarak yukarıya doğru yollandı. Çıplak tepeyi aştıktan sonra, agronomun yönetmenliği altında bulunan gençlerin aynı şeyi yaptıklarını gördü ve büsbütün hiddetlendi. Demek ki, başka tarlaları da mahvedecekler! Oraya uğramadan, tulumba istasyonunun kurulduğu, aşağıya kuru vadiye doğru yollandı. Son zamanlarda Kazağın orada dolaştığını, istasyonu kurduklarını biliyordu. Zaten bu sabah da, Temenujka'dan, Kazağın alaca karanlıkta tulumbaların yanına gittiğini işitmişti. Kuru vadiye set çeken duvarın bir tarafına bir hayli toprak yığılmıştı. Vadi, erimiş olan kar suyuyla doluydu. İlkbahar güneşi altında biriken sular parlıyor ve beyaz bulutları, ağaçları, bayırdaki tarlaları aksediyordu. Gölün bir tarafında kanallar uzanıyordu. Daha ötede, başka kanal kazan kooperatörler görülüyordu. İşçiler arasında, yüksek boylu, çizmeli ve kasketli zayıf bir adam dolaşıyordu. Bu adam, sık sık sigara içen ve sulama kanallarının kazılmasını idare eden Stamen'di.

Göl kenarında küçük beyaz bir bina. Burada kazılan bir kuyunun toprak yığını üzerine çömelmiş olan Kazak, tulumbanın montaj işleriyle uğraşan üç kişinin işini seyrediyordu. Son vidaları sıkıyorlardı.

Kazak, terli alnını sildi. Bu anda, koşmaktan soluk soluğa gelen ve sapsarı kesilen Mito yetişti. Kazağı omuzundan yakaladı ve endişeden kekeliyerek anlatmaya başladı :

— Yürü, çabuk, tarlayı mahvettiler! Güzelim buğday yazık oldu! Kadınların, çocukların eline böyle iş verilir mi?

Sonra avucunda sıktığı filizleri ona uzatarak :

— Baksana, ne oluyor? sözlerini ekledi.

Fakat Kazak, gözlerini tulumbadan ayırmadan Mito'nun omuzuna vurdu ve dalgın bir sesle :

— Bak, buraya bak! dedi.

Kazağın bu sakinliğini anlıyamıyan Mito, ancak şimdi fışkırmakta olan suyu gördü ve gözlerini patlatarak :

— Koskoca bir değirmen taşını çevirebilir! diye fısıldadı.

Kazak, ayağa kalktı ve omuz silkti :

— Sen merak etme... tarlayı düşünme. Onlara ben izin verdim... Mito, ilimdir bu, şaka değil. Tırmıklarsan daha fazla filiz sürer... Sen buraya bak, ne diyeceksin! «Rossmaş» iyi iş bitirdi... Koskoca bir nehir akacak; yeni sebze bloku, mısırlar, tarlalar sulanacak, kurak basınca, agronomun dediği gibi pirinç tarlalarını da sulayabileceğiz...

Mito, fena bir rüyayı defetmek istiyormuş gibi başını sarstı, ellerini pantolonuna sürdü ve yavaş yavaş oradan uzaklaştı.

45. PİLİÇLER

Gena, tırmıklanan tarlanın ne halde olduğunu görmek için her gün kıra çıkıyordu. Kursta öğrendiğini tatbik edene kadar kooperatifin idare heyeti, kooperatörlerle mücadele etti. Yaptığı işin iyi olduğunu biliyor, ama yanlış bir hareket edip de tarlayı mahvetmiş olmasın diye durmaksızın düşünüyordu.

«Sonra Kazağın, Deyan'ın, kooperatörlerin yüzüne nasıl bakarım?» diyordu. Bir türlü uyku tutmuyordu. Sabahleyin erkenden, başka bir bloka işe gitmezden önce tarlaya uğruyordu. Tarlanın tırmıklanmasının ilk günü, âdeta bir cinayet işlemiş gibi koşuyordu. Başakların yine dağınık, ama

körpe ve solmamış olduğunu gördü ve rahatlıyarak işe gitti. Akşamleyin eve dönünce, bütün gece : «Belki solmazlar, ama sıklaşacak mı acaba, tırmıklama esnasında çoğalmalarına engel olacak bir şey olmadı mı?» diye düşünüyordu.

Bloka gübre serpildi. Biraz vakit geçer geçmez buğdayların öbürlerinden çok daha gür ve boylu olduğunu görünce Gena çok sevindi. Çocukları yürümeye başladıkları, Boyan'ın erkek gibi onu korumaya kalkıştığı zaman bile o kadar çok sevinmemişti... Hayır şimdiye kadar böyle bir sevinç hissetmemişti kalbinde. Bu sevinç hiçbir şeyle karşılaştırılamazdı. O zamana kadar heyecanlı ve endişeli olan Gena birdenbire başını kaldırıp neşelendi. Buğdaylar boylanıp, yatmak tehlikesi başgösterdiği zaman Gena, gözünü kırpmadan tırpanı kavradı ve erkek gibi biçmeye koyuldu.

Mito da, her gün kıra çıkıyordu. O da, Gena gibi mahsulünü izliyordu. Diğer buğdaylar tırmıklamadan sonra gürleşmiş, boylanmış, onunkisi ise öksüz çocuk gibi cılız kalmıştı.

Kendi kendine : «Neden böyle oluyor, neden? Bir ana, çocuklar nasıl farklı olabilir?» diye soruyordu. Biraz düşündükten sonra, kendini teselli etmeye çalışıyordu : «Temenujka uslu uslu hep anasının eteklerinde oynuyordu, ev pilici. Oysa Boyan, sövüyor ve beni dövmeye kalkışıyor. Babasına çekmiş... Ama büyüdükleri zaman, ne de olsa aralarında bir benzerlik olacak. Bir soydan oldukları anlaşılacak...»

Böylece buğdayının kooperatörlerinkiyle aynı boyda olmasını bekledi. Fakat kooperatörlerin bloku gür oldu. Biçmeye bile başladılar. Mito, biçilen buğdaya acıyordu. Mümkün olsa onları kendi tarlasına dikecekti. Kooperatörlerin biçilen tarlası yine boylandı ve onunkine yetişti.

Şiddetli rüzgârlar başladı ve tarlasının gübrelenmiş olan kısmındaki buğdaylar yattı ve ayı çiğnemiş gibi bir hal aldı. Gübrelenmemiş olan yerlerde ise, hastalıklı bir kızın dökülmüş saçları gibi soluk, sarımtırak ve seyrek kaldılar. Kooperatif tarlası ise kale duvarı gibiydi. İnsan, arasından geçemiyecek, Buğdaylar rüzgâra karşı demir çubuk gibi dimdik duruyorlar. Bükülen, fakat kırılmayan demir bir ağ şeklinde örülü parmaklıklara benziyorlar.

Böylece Mito, eşek arısı sokmuş gibi kırdan dönüyordu.

— Komşusu Kamaraş, onu teselli ediyordu.

— E-e, ne olsa kârdır... Hep gene gelir!

Mito kızıyor, onun da niçin hırslanmadığına öfkeleniyordu :

— Ama neden böyle olsun. Sen ne biçim çiftçisin, sanki hiç kederlenmemişsin.

— E, şimdi ne yapalım? Kooperatifinkinden daha fazla hizmet ettik, ama olmadıktan sonra bizim elimizden ne gelir?

— Hay anasını, ne bekliyordum, ne çıktı...

Mito ümidini kesmiyordu. Fakat ne kadar daha sık kıra çıkıyorsa, o kadar daha hayal kırıklığına uğruyor ve öfkesini kızından alıyordu. O gün, daha evin eşiğinden girer girmez, sebepsiz olarak kızın üstüne yürüdü. Küçük civcivlerin cıvıldamasına tahammül edemiyordu. Çocuklar onlara ekmek kırıntıları atıyor, ama civcivler yemek istemiyordu.

Mito, civcivlerin kapı eşiğinden atlamaya çalıştıklarını, fakat yere yuvarladıklarını görünce emredercesine :

— Analarının yanına at şunları! diye bağırdı.

Temenujka işini bıraktı ve civcivleri kapının önüne bıraktı. Analarını görünce, doğru oraya koş-

tular. Cıvıldama kesildi. Avluda, piliçlerini toplamış olan kuluçkanın sesi işitiliyordu sadece.

Mito'nun öfkesi biraz yatıştı :

— Eskiden de anan piliç bastırıyordu, ama ne civcivler çıkıyordu... Bunlar da piliç mi? Bu on pilice kalırsak, vay başımıza! O kadar yumurta boşa gitti! Üç kuluçkadan sadece yirmi piliç çıktı...

Duvardan bakan Kamaraş gülümsedi :

— Ayol sen de, kızın ne kabahati var, kuluçka olmasın sakın. Rahata bırak kızı... Bu kadarına da şükret...

Mito, tereddüde düşerek :

— Ama niçin bu yıl hiç işim yürümüyor, anlıyamıyorum doğrusu! dedi ve Kamaraş oradan uzaklaştıktan sonra Temenujka'ya :

— Mademki böyle işlerden anlamıyorsun, nediye ananı çağırmadın?

— Çağırdım, ama... «Ben kendi piliçlerimi yetiştirdim, diyor, işte iki kuluçkadan çıkanlar büyüdü, üçüncüsününkilerini de büyüteceğim, baban civciv yetiştirmek istiyorsa, yetiştirsin!»

Biraz sustuktan sonra Temenujka :

— Sana, yumurtaları kuluçka makinesine verelim demedim mi? dedi. Kooperatif piliçlerini gidip görsene! Güvercinler gibi bembeyaz...

— Makineden çıkan civciv bana lâzım değil... Onları kanatları altına alacak ana olmadıktan sonra, her şey vız gelir.

— Yine kulakların oltasına tutulmuşsun!

— Boş lâf! Onları çıkaran makine değil mi? Her şey olabilir, ama makineden insan çıkamaz, yalnız böyle şeyler konuşma... Nako'nun Mika'sı, kısır olduğunu biliyorsun, alsın şimdi makineye bir çocuk ısmarlasın... Ne gülüyorsun?

Temenujka başını eğerek :

— Ama bunlar piliç, be baba! dedi.

— Piliçler de insanlar gibi doğuyor...

— Ama bir görsen, etleri güzel. Geçen gün Kunka'larda yedik. Kemiksiz balık gibi...

— Belki de yemek için iyi, ama yumurtlamıyacaklar.

— Şimdi de yumurtlamak meselesini uydurdun! Kooperatifte her cins piliç var. Bazıları her gün yumutluyorlar, bazıları daha az yumurtluyor, daha çok yiyorlar.

— İyi ama onlar, her halde makineden çıkmamış.

— Hepsi makineden çıkma. Orada yumurtalar ziyan olmaz, makineye yerleştirilen yumurtalardan tek biri cılk çıkmaz. Sen bunu bir tarafa bırak da, yarın sabah sepetle git on kadar civciv getir. Ben sordum, verecekler ...

Temenujka, babasının, kendi gözleriyle yeniliği görmesini istiyordu. Görüp bunun iyi olduğunu anlayınca, derinden inanacağına emindi.

Temenujka bir pazar günü, sevinç içinde babasını kooperatif kümesine götürdü. Kümes önünde yeşil bir çayır bulunuyordu. Burada bıldırcın gibi beyaz, kırmızı ve kül rengi piliçler koşuşuyordu.

«Torunlarını» beslemiş olan Netsa teyzenin yanına gittiler. Netsa teyze onları piliç çıkarma makinesi yanına götürdü ve yumurtaların nasıl dizildiğini, nasıl sıcaklıkta korunduğunu ve yumurtadan nasıl çıktıklarını izah etti...

— Doğrusunu söyliyeyim önceden ben de inanmıyordum, ama bir gece bağırmaya başladıkları zaman, inandım. Teknisyen gülüyor ve : «Korkma, teyze, hiçbir şey olmıyacak!» diyordu. Oysa ben, bu fırın içinde yanacaklarını zannediyordum.

Nihayet Mito :

— Öyleyse biz de alalım bu civcivlerden beş on parça, dedi.

— Başkandan pusula alın, derhal veririm...

— Ama Netsa teyze, bize güzellerini seçeceksin...

— Onların hepsi güzel. Görmüyor musun, hepsi birbirinden farksız...

Temenujka başkandan bir pusula aldı ve piliçleri getirdi. Mito'nun avlusu birdenbire canlandı. Eski tavukları ve piliçleri ona çirkin ve yolunmuş gibi görünüyordu.

Mito :

— Tsır-r-r! diyerek piliçlere ekmek kırıntıları veya buğday taneleri atıyordu. Öbür piliçlere hiçbir zaman böyle davranmamıştı.

Fakat «küçük kooperatörler» diye adlandırdığı piliçler ondan kaçıyorlardı. Mito onlara ne kadar bakıyorsa da, onlar o kadar daha fazla kaçıyor, uzaktan bakıyor ve ekmek kırıntılarını yemiyorlardı.

Mito :

— Bak sen şu yabanilere! diyerek başını sallıyordu. Temenujka, bunlar neden benden kaçıyorlar?

— Kim bilir? Belki de orada geniş yaylaya alışmış oldukları için, burada kendilerini yabancı hissediyorlar... Sen kooperatife gidiyorsun, ama nasıl davranıyorsun? Başını eğip susuyorsun. Onlar da... anasız oldukları için ne yapacaklarını şaşırmışlar...

— Sakın onları bu pis kümese sokmıyasın, sonra bitleri temizliyemeyiz... Bak, bizimkiler başka, pirelere de, bitlere de alışmışlar; oysa bunların derisi nazik, bir bitlenmeleri eksik...

Böylece «küçük kooperatörler» gece gündüz

dut ağacına tünüyor ve kooperatifin hasretini çekiyorlardı.

Mito, onlara bakarak :

— Temenujka, bence bunları kesmeli, görmüyor musun alışamadılar, alışamıyacaklar da... diye kızını kandırmaya çalışıyordu.

— Baba, ne söylüyorsun? Henüz et bağlamadılar, bir çorbalık etleri yok! Büyüsünler de o zaman!

— Ama üzülüyorlar, ne kadar zayıfladıklarını görmüyor musun, gözleri de hep kooperatifte. Sana, onlar kolayca alışmaz demedim mi, ama sen... İstersen geri götür, ama kabul edecekler mi bilmem? Paramızı geri verecekler mi acaba?

— Sen hep bildiğini okuyorsun. Birşeyler yapmıya çalışıyorsun, ama sonra vazgeçiyorsun. Ne istersen onu yap, ben geri çeviremem.

— Ben de çeviremem. Bir defa akılsızlık ettim, şimdi ikinci defa rezil olmaya niyetim yok. Birer birer keseceğim. Hiç olmazsa çorbalarının iyi olup olmadıklarını görelim...

— Onların da canları var, öyle ya... nasıl keseceksin?

— Doğrusunu söyliyeyim, cepheye gittim, ama benim de canım kesmek istemiyor. Ama yapayım dersem, yaparım, bir defa bıçağı elime aldım mı, gözlerimi kapar işi bitiririm...

— Peki, Boyan ortalığı etrafına toplıyacak.

— Şimdi Boyan'dan izin mi isteyeceğim? Sen bana bir sopa ver bakalım...

— Pş-ş-şu-u! diye haykırıp, ağaçtan indirmeye çalıştı, fakat piliçler inmediler.

— Doğrusu bunların yumurtlıyacağından şüpheleniyorum. Modern kadınlar gibi kısır kalabilirler! diye kendi kendine konuşuyordu.

Elindeki sırıkla piliçleri ağaçtan kovalamaya

başladı. Piliçler sokağa uçtular. Komşuların avlularına girdiler. Sadece birkaçı fena vurulduğundan yere yuvarlandı. Mito, bu piliçleri kovalamaya koyuldu. Biri Kamaraş'ın meyva bahçesine atladı ve otlar arasında kayboldu. Ne tarafa kaçacağını şaşıran öbür duvardan duvara başını vurarak kaçmaya çalıştı, ama başaramadı. Sokağın bir tarafından Mito, öbür tarafından Temenujka karşısına çıktı ve uzun kovalamadan sonra bir köşede sıkıştırıp yakaladılar.

Mito, elindeki pilici sımsıkı tutarak :

— Bre, terletti beni şu meret! dedi. Kanadındaki kanlı yarayı görünce :

— Bak, neresine vurmuşum? sözlerini ekledi.

Temenujka, pilici eline aldı ve sık sık soluduğunu hissetti. Hayvana acıdı ve elinden bırakmak istemedi. Mito itiraz etti :

— Ver başını keseyim! Onlar için beş emek günü verdin, halbuki hiçbir fayda görmedik. Hiç olmazsa şunu keselim, yoksa öbürlerini artık ya görürüz, ya görmeyiz.

Öyle de oldu, Aradılar taradılar, ama hiçbirini bulamadılar, Komşular mı yakalamıştı, yoksa kooperatife mi kaçmışlardı, bilmiyorlardı. Komşulara sordular, fakat hiç kimse bir şey söyliyemedi.

Nihayet odunlar altında ölü buldular. Mito onları bir sepete koyup, doğru kooperatif kümesine götürdü. Netsa teyze ümitsizce omuzlarını kaldırdı :

— Ben ne yapayım? Gözlerimin önünde bunca piliç öldü. Her gün ölüyorlar... Ne yapacağımı şaşırdım... Her gün on - yirmi tanesini atıyorum. Kazlar da, ördekler de ölüyor.

Bir ara, gözleri önünde üç pilicin öldüğünü görünce :

— Allahım, ne oldu? diye çırpınmaya başladı. İşte, görüyor musun, ölüyorlar...

— Doktor çağırsana...

— Bizimkiler doktoru da çağırdılar, bir şeyler verdi, ama fayda yok, ölüyorlar ...

— Pekâlâ, sebebi ne? Veba mı?

— Bilmiyorum ki... Her yeri tertemiz tutuyorum. Gel de göstereyim...

— Lüzumu yok, biliyorum...

Netsa teyze, ölü kaz, ördek ve tavuklarla dolan dereye doğru kolunu uzatarak :

— İşte dereyi doldurduk! dedi.

Mito, derin bir nefes alarak :

— Bu işi iyi değil! cevabını verdi. İşte bunun için iki pilicim olsun, ama benim olduğumu bileyim... Şu makineler, belki de onları zehirlemişlerdir...

— Mito, bunlaı boş masallar, kendi ellerimle yumurtadan çıkarıp büyüttüm.

Mito, ölü piliçleri dereye attı, onların yerine başka piliç veya parasını geri almaktan vazgeçti. Kadın, sanki çocukları ölmüş gibi hüngür hüngür ağlıyordu.

Bu arada kümesler arasında, dişi ağrıyormuş gibi elini yanağına koymuş olan Kazak göründü.

— Tuhaf şey... Kümesler temiz, bu salgın nereden geldi acaba?

Çömelerek, dağılmış olan buğday ve arpa tanelerini avucuna aldı, iyice gözden geçirdi ve hiçbirşey sezmeksizin :

— Netsa, hayvanları neyle besliyorsun? diye sordu.

— Neyle olacak, görmüyor musun? Ekin temizleme makinesinden kalan buğdayla, bu günler topladım.

Kazak, birdenbire çıkıştı :

— Nasıl buğday? Nasıl ekin temizleme makinesiymiş o?

— Şey... tohumların temizlenmesinden sonra dağılan buğdaydan verdim...

Kazak :

— Ama nasıl olur... sen onları ilâçlanmış buğdayı vermişsin! diye bağırdı.

— Ben, dağılmış ve lüzumsuz olan buğdayı aldım...

Kazak, gözlerini patlatarak, buğday tanelerine baktı, kokladı ve derhal yere fırlattı :

— Hayvanları zehirlemişsin. İşte ilâç kokuyorlar. Ah, Netsa, Netsa, ne yapmışsın sen? Hiç olmazsa sorsana... yalnız başına öyle iş yapılır mı? Bu tozun zehirli olduğunu, buğdayı hastalıklardan korumak için ilâçladığımızı bilmiyor musun? Bir tavuk kadar aklın yok mu senin?

Kadın, şaşkın şaşkın bakakaldı, sonra çırpınarak, Kazağın boynuna atıldı :

— Eyvah, ne yapmışım ben?

Korkusundan, Tseko'nun suçlu olduğunu söyliyemedi. Tohum artık temizlenmiş ve çuvallara doldurulmuştu. Netsa teyze piliçlere yiyecek vermedikleri için kavga etmek üzere kooperatif idarehanesine yollanmıştı. Tohum temizleme makinelerinin yanından geçerken, dağılmış tohumları gördü ve aç tavuk gibi onların üzerine atıldı:

— Şu güzelim buğdayı torunlarıma toplasam olmaz mı?

Sinsi tebessümünü gizliyen Tseko :

— Toplasana, ne bekliyorsun? dedi ve kadının, büyük bir hevesle dağılmış olan buğdayı topladığını görmemezliğe gelerek, başını başka tarafa çevirdi; böylece ona kaçak toplama imkânını verdi.

İşlediği suçtan son derece ürken Netsa teyzenin : «Bunları bana Tseko verdi» demek aklına

gelmiyordu. Tseko, aklından çıkmıştı. Önünde, zehirlemiş olduğu piliçleri görüyor ve aynı buğdaydan doyasıya yemek ve ölmek istiyordu. Kazak, onu teskin etmeye çalışıyor, ama kadın deli gibi hep aynı şeyi tekrarlıyordu :

— Çocuklarımı öldürdüm, asın beni, kesin beni...

Kazak, omuzlarından sarsarak :

— Sus şimdi, kırdan insanları toplama başına! diye bağırdı. Bu buğdayı sana kimin verdiğini anlıyacağız... insanı öyle kolay darağacına göndermezler...

— Ben ne yaptım? Asın beni, öldürün beni!...

46. İŞLENMEMİŞ TOPRAK

Kooperatifin başkan yardımcısı Tseko Nakof, yazlıkların ekimini yönetmekle görevlendirilmişti. Tseko, oturumda karşı çıktı. Ama çoğunluk ısrar edince, razı oldu. Başka çare de yoktu. Aksi taktirde kooperatife karşı olduğu belli olacaktı.

Kazak köpürdü:

— Mesele, bu böyleymiş, şu şöyleymiş diye tenkit etmekte, bir şeyler yapman gerektiği zaman sorumluluktan kaçmakta değil. Sen de biraz çalış bakalım.

— Peki, ama ekim işleriyle ilgili her şey hazır mı?

— Orasını bilmem... Madem ki sana görev yüklüyoruz, gereken her şeyi kendin yapacaksın.

— Ama ben makinelerden hiçbir şey anlamıyorum...

Kazak, yerinden fırladı:

— Bak sen, demek ki, şimdi hiçbir şeyden anlamıyorsun! Önce her şeyden anlıyordun. Merak

etme, traktörün ardından biraz koştuktan sonra anlamaya başlıyacaksın. Ben de anlamazdım, ama öğrendim.

Kooperatif heyeti, hangi tarlalarına ne ekileceğini önceden plânlaştırmıştı. Şimdi ekim vadelerini tesbit etti. Tseko, vadenin uzatılmasını istiyordu. Ama idare heyeti, sanki vadeleri kasten kısaltıyordu.

Kazak:

— Bir mayısa kadar her şey ekilmeli! diye kestirip attı. Bir gün önce sona erdirebilirsiniz, ama geç kalmamalısınız...

Tseko:

— Olmaz, olmaz! diye itiraz ediyor ve plânı masanın üzerine atıyordu. Hava bozar, yağmurlar yağmaya başlarsa...

— Bütün ay yağmur yağamaz. Sen hesabını yap, hava iyi olunca, icabederse geceleri de süreceksiniz!

— Kim uğraşacak geceleyin... tohumları da ziyan ederiz.

— Ekim makineleriyle tohum ziyan olur mu.. traktörün fenerleri de yakılacak...

— Sakın önceleri gibi olmasın! Güneş olmadı mı, bırak ötesini...

Agronom, başkan yardımcısının itirazlarını dinledikten sonra şöyle dedi:

— Yoldaşlar, daha fazla konuşmaya hacet yok. Plân hazırlanmış ve onaylanmış. Şimdi yerine getirilmesi lâzım. Bu plânın yerine getirilmesini kooperatif idare heyetinden başka kaza heyeti de, devlet heyeti de izliyecek. Hattâ ben, diğer kaza kooperatiflerine yarış açılmasını teklif ediyorum.

Tseko gülerek:

— Bırak sen şu işi, başkalarına yarış açamayız biz! Kusurlarımızı kendimiz bilelim, dedi.

Agronom hayretle:

— Neden açamayalım? cevabını verdi. Yarışma esnasında her şey gözönünde bulunduruluyor. Bizim çalıştığımız şartlar da diğerlerininki gibi. Siz bu teklifimi kabul etmezseniz, diğer işletmelerin size yarış açmalarını istiyeceğim. Böylece ister istemez yarışı kabul edeceksiniz.

Teseko, yine itirazda bulundu :

— Vazgeç, şu meraktan! Her işimizi bitirdik de bir yarışmamız mı kusur? Hıdrelleze kadar ekim işlerini bitire bilirsek ne âlâ...

— Lâf olmasın! Bir mayısa kadar bitirilmesi plânlaştırıldı. Ama biz, bu işleri nisanın 25'ine kadar bitirip, Dimitrof yoldaşa telgraf çekmeliyiz.

— Tamam... sizin işiniz gücünüz telgraf çekmekte! Yaltaklanın bakalım büyüklerin önünde, biz burada insanları da, hayvanları da, ha babam, çalıştıracağız öyle mi?

Agronom öfkeden kıpkırmızı oldu. Tseko, kooperatifin bütün toplumsal politik hayata bağlanmasına engel oluyordu. Agronom, Tseko'nun bütün kalbiyle kooperatifi reddeden bir adam olduğunu görüyor ve başkan ile muhtar gibi daha yakın dostlarıyle başbaşa kaldıklarında bunu paylaşıyordu. Ama onlar, başlarını sallıyarak, şöyle cevap veriyorlardı : «Varsın çalışsın, hiç bir zarar getiremez! Zaten çiftçiler arasında ondan daha akıllısı yok ki... Hemde varlıklı ve becerikli...»
Tseko durmadan memnuniyetsizliğini ifade etmesine ve münakaşalara girişmesine rağmen, hayata ayak uydurabilmesi için ona yol göstermeye çalışıyorlardı. Tseko, kooperatörler önünde yaltaklanmasını biliyordu. Hataları izliyor ve susmuyor, bilâkis derhal meydana çıkarıyordu. Daima kooperatifi terkedeceğini ileri sürüp tehdit savuruyordu.

Çoğu defa halkı olduğundan, kooperatif idare heyeti onun kaba sözlerine göz yummak zorunda kalıyordu. Bundan cesaret alan Tseko, daha büyük bir uyanıklık gösteriyor, hataları daha fazla tenkit etmeye başlıyordu. Güzün buğday ekimi yüzünden agronomla iyice atıştılar. Daha büyük verim elde etmek amacıyle agronom, bloklara gübre serptirdi. Buğdaylar çok gür yetişti, öyle ki, bazı yerlerde mahsül âdeta kükredi. Tseko, derhal agronomun üzerine atıldı :

— Ben, bunun böyle olacağını söylemedim mi? Ama kimse sözlerime kulak asmadı. E-e-e, kitaptan okumak başka, yirmi yıl tarlada uğraşmak başka...

Bu, kooperatörlerin de çene çalmasına yol açtı. Agronom, Tseko'nun bu hareket tarzından otoritesinin düştüğünü görüyor ve gittide ona daha fazla kızıyordu. Çoğu defa başkan yokken, Tseko fırsattan istifade ederek, agronomun tekliflerini reddediyordu :

— Burası sizin kulübünüz değil, bana emir veremezsin.

— Ben, kooperatifin teknik yönetmeniyim, bitkileri biçmenizi emrediyorum. Anlaşıldı mı?

— Mademki, emrediyorsun, ben de dediğini yapacağım, anladın mı?

— Kararları yerine getirmeye borçluyum. Buğdaylar biçilmezse, yatacak.

— Bu kararı kim almışsa, gelip yerine getirsin, ben böyle bir şey imzalamadım, Bu karara karşıyım, çünkü mahsulü ziyan edeceğiz.

Kavgalar yazıhanede, kendi aralarında oluyordu.

Tseko, dışarıya çıktığı vakit :

— Kendisini beslediğimiz yetmiyormuş da, sanki babasının malıymış gibi emir vermeye kalk-

mış... Önce kendi geldi, sonra karısını ve çocuklarını getirdi, diye kinle konuşuyordu.

Herhalde agronom, onun bu konuşmalarını işitmiş olacak ki, Tseko telgraf sözünü edince hemen ayağa kalktı :

— Yoldaşlar, böyle bir kimseyle ben ekim işlerini bir mayısa kadar değil, on beşine kadar bile tamamlayamam.

— Tseko'yu bilmiyor musun, olur olmaz şeylerden öfkelenip ötekiyle berikiyle atışmayı sever... Aldırma sen. Şimdi herkesin sözlerine hesap aramaya kalkarsak, sonu nereye varacak?...

Agronom sustu. Gücendi. Elmacık kemikleri dışarıya fırladı. Tseko da, galiba aşırı olduğunu anladı ve sustu. Sanki ikisi de aynı şeyi düşünüyordu :

Kazak, ayağa kalkarak :

— Haydi şimdiden sonra daha az konuşup, daha fazla iş görelim! dedi.

Muhasebeci, protokolü tamamlamak için yazıhanede kaldı. Gaz lâmbasını söndürüp, kapıyı kilitlediği zaman dışarıda ikişer üçer kişiden ibaret gruplar sanki onun çıkmasını bekliyormuş gibi yüksek sesle konuşuyorlardı. Muhasebeci çıkınca, onlar da arkasından yürümeye başladılar. Agronom Kazakla beraber yürüyor ve şikâyette bulunuyordu :

— Ama böyle saçma sapan şeyler de söylenir mi? Karımı ve çocuklarımı getirmişim! Getireceğim tabii, boşanacak değilim ya. Masraflara gelince, aldığım her şeyi ödediğimi biliyor... öyle değil mi? Aldığınız karar üzere bana un ve yiyecek veriliyor, ama bunları elâleme anlatıp, beni utandırmak mı lâzım...

— Aldırma! Zaten bir o, bir de Dunço aklına eseni konuşur. Benim hakkımda da neler konuş-

madılar, mandırayı evime taşıdığımı söylediler... Bunun yalan olduğunu hepimiz biliyoruz. Onlar kendi akıllarıyle çalışmıyorlar. Onları yola getirene kadar çok güçlük çekeceğiz. Ekim işleri esnasında ona göz açtırma, traktörün, ekim makinesinin ardından koşsun. Görsün nasıl çalışılıyor. Onlar şimdiye kadar karşıdan bakıyor, ama toplantılarda, gözlerini yumup açıyorlardı ağızlarını.

Tseko toplantıdan çıktıktan sonra, küçük sokaktan yukarıya doğru yollandı. Etrafına bakındı ve Dunço'lara gitti. Dunço, oturum yapıldığını biliyordu. Herkes uykuya yattığı halde, evde dolaşıp duruyordu. Tseko seslenince hemen dışarıya fırladı. Porsuk gibi sivri yüzünü buruşturarak :

— E, söyle bakalım, ne karar aldınız? diye sordu.

Tseko :

—Ne olacak, arkama bir semer koydular! Bakalım şimdi nasıl taşıyacağım? cevabını verdi ve biraz sustuktan sonra :

— Bana ekim işlerini yüklediler! sözlerini ekledi.

— İyi de, daha iyi olmuş...

— Neresi iyi olacak? Bakarsın yarın, ne diye vaadini yerine getirmedin, engel mi oluyorsun yoksa, defol! diyerek suçlarlar. Oysa biz onları suçlu çıkarmak istiyoruz.

— Razı olmamalıydın, önceden konuştuk ya...

— Doğrusu ben istemedim, ama onlar ısrar ettiler. Reddetsem, muhalefet diyecekler, git de sonra anlat. Velhasıl sonunda kabul ettim... Ama şimdi ne yapacağız?

— A be, fırsat buldukça bir şeyler yapılacak... Sen, beni de ekim işlerine al da, mümkün olduğu kadar ikimiz, bir şeyler yapmaya çalışırız. Bu yakınlarda ben gidip bizimkilerle görüşeceğim.

— Peki, anlaştık! Daha yemek yemedim, karım yine çıkışacak... Bu kooperatif yüzünden ocağımı söndürdüm. Eve geç dönüp, kör gibi rafta kapalı yemek çanağını aramaktan bıktım... Haydi birşeyler olacaksa olsun artık, daha ne bekliyorlar...

Böylece Tseko, yazlıkların ekimiyle uğraşmaya razı oldu. Kooperatife karşı olsa da, ona bu işi havale ettikleri zaman gurur duydu. Gerçi onun memnuniyetsizliği, sadece toprağını zorunlu olarak kooperatife verdiğinden ileri gelmiyordu. Kooperatif kurulduğu sıralarda girmeye pek hevesli değildi. Fakat en iyi topraklarını bloka alacaklarını ve kendisine uzakta verimsiz yer vereceklerini görünce kooperatife yazıldı. Böylece kendi başına hareket etmek hürriyetini kaybedince, içini kurt kemirmeye başladı. Onu üzen başka bir şey de vardı. Kazağı sevmiyordu. Kazak, onlara danışmadan her işi kendi başına yaptığından, anlamadığı işlere burnunu soktuğundan onu devamlı tenkit ediyordu. Kendisi başkan olmak, emirler vermek istiyordu. Sırf çiftçilerle komünistler arasında işbirliği amacıyle kendisini başkan yardımcısı olarak seçtiklerini, kendisinin hiçbir vakit başkan olamıyacağını hesap ediyordu. Bu sebepten dolayı memnuniyetsizliği daha da artıyordu. Ona ekim vazifesini yükledikleri zaman kalbini kemiren o kurt sanki kayboldu. Tseko artık öteki beriki hakkında konuşmaz oldu. İyi bir kooperatör olarak işe koyuldu. İlkönce hep: «Gücümün yettiği kadar çalışacağım! Tesbit edilen vadede dahi işimi bitiremezsem, bana ne yapabilirler? Bundan fazlası olmaz... Malımı mülkümü verdim, daha ne istiyorlar?» diye düşünüyordu. Kazağı nasıl tenkit ettiğini bildiği için, aynı kimselere beceriksiz olduğunu göstermekten utanıyordu. Onun için sapasağlam işe sarıldı. İda-

rehaneye erken gidiyor, lâzım gelen talimatı veriyor, agronoma hangi blokta olacaklarını söylemelerini ısmarlıyor ve ancak o vakit traktöre binerek:

— **Marin**, sür bakalım! Elâlemin keyfini bekliyemeyiz, diyordu.

Sabahleyin traktör, sanki agronomu uyandırmak için tam penceresi altından geçiyordu. Agronom daima işe daha geç gidiyordu. Onun bu memurca hareketi, köylüleri ve bilhassa kooperatiften memnun olmayanları sinirlendiriyordu. Tseko, şimdi erken işe gidiyor ve orada kooperatife ya da ötekine berikine karşı olduğunu unutuyordu.

Traktöre binince, kara düşünceler kayboluyordu. Yeşil ovanın kokusunu hissediyor, tarlalar ona uçsuz bucaksız görünüyordu. Yavaş yavaş kooperatifi sevmeye ve gittikçe daha güzel şeyler düşünmeye başladı. Bloka vardıkları zaman kooperatörlere:

— Yoldaşlar, ne duruyorsunuz? Adamakıllı çalışın! diye seslendi.

Kooperatörler, onu görünce gözlerine inanmadılar. Tseko büyük ekim makinesine atladı ve arka tahtaya basarak, tohumları ekmeye koyuldu. Aynı zamanda diğerlerinin işini de izliyordu. Makine, mısırdan başka fasulye ve kabak tohumu da ekebiliyordu. Geçen yıl yapılan toplantıda Tseko, kabakların kâfi olmadığını ileri sürdü. Bu sebepten çıkan kavgadan sonra agronom Marin'i, kooperatif birliği bölge istasyonuna gönderdi. Oradan döndükten sonra Marin, makinenin pipolarını fasulye ve kabak da ekebilecek bir hale getirdi. Tseko, sevinç içinde:

— Hatırlıyor musunuz? dedi. Ben olmasaydım, şimdi de ekim makinesinin ardından yürüyecek ve tohumları elle ekecektik... İşte böyle insan-

larız biz... Çocuk ağlamayınca meme vermezler.

Böylece konuşup çalışırken, birdenbire öbür tarafa, öteki kooperatörlerin çalıştıkları yere bakıyordu. Onlara ıslık çalıyor ve-:

— Öyle değil be... Şuna bak toprağı nasıl eşeliyor, sanki elâlemin malıymış gibi çalışıyorsun, diye bağırıyordu.

Sonra yere atlıyarak, sürülmüş yerden geçip, blokun öbür tarafına, kooperatörlerin hevesle çalıştıkları yere gidiyordu. Oradakilerden bazıları Marin'e:

— Sakın Tseko başkan seçilmiş olmasın, ne diye böyle bağırıyor? diye soruyorlardı.

— Hayır canım, ekim işleriyle görevlendirilmiş de ondan.

— Demek sebep buymuş... Varsın biraz emir versin de, rahatlasın, adamcağız uyku uyuyamıyordu...

— Eyvah! Onu başkan seçerlerse, halimiz ne olacak? Hepimizi darmadağın edecek... Kazak sadece bağırır, ama bu adam bizi diri diri yer vallahi...

— Biz Bulgarlar, böyle insanlarız! Biri sorumlu görev almaya görsün, sonra herkesin anasını ağlatır.

Tseko, iki saatte bir yapılan kooperatörlerin paydosunu uzun görüyordu. İşe o kadar dalmıştı ki, oturmaya bile vakit bulamıyordu. Kargalara toprak parçaları atıyor ve: «Pşiu-u-u, Allah belânızı versin, gagalıyacak yeri burada mı buldunuz? Karşıdaki özel tarlalara gidin!» diye bağırıyordu. Sonra özel sektöre kalpten bağlı olduğunu hatırlayınca, kendi sözlerine gülüyordu. Yine kooperatörlerin yanına dönüp şöyle diyordu: «Haydi vakit geçiyor! Bu tarla bizi bekliyor... Sonra her şey bizim başımıza patlıyacak... daha doğrusu benim

başıma! Sen sorumlusun diyecekler... Kalkın bakalım, az kaldı ...Bu parçayı da sürelim de...» Paydos zamanı bitmeden, onları işe başlatıyor, sigaralarını sonuna kadar içirtmiyordu. Sanki onları kendi tarlasında çalıştırıyor, gündelik ödüyordu da, her dakikadan faydalanmak istiyordu. Böylece Tseko, akşama kadar çalıştı ve herkesten sonra Marin'le beraber köye döndü. Yolda Marin'e:

— Marin, bütün kır işlerinin makinelerle yapılma zamanı gelecek mi acaba? diye sordu.

— Görmüyor musun, makinelerle çalışıyoruz?

Kooperatif idaresi Marin'i, Byala Slatina'ya traktörcü kurslarına göndermişti. Marin, iki yıldır traktör sürüyor, onu tamir edebiliyordu. Şimdi Tseko, onun esmer yüzüne, gözlerindeki ateşe bakıyor ve yavaş yavaş onun inancından ilham alarak, bu kocaman ovada birçok makine görmeye başlıyordu...

— Bu yaz galiba kombayn da gönderecekler.

— Öyle mi? Sen bana kombayn hakkında bir şeyler anlatır mısın? Agronom, hep onlardan bahsediyor, ama ben okumuş adamlara pek inanmam. Onlar konuşmayı severler, ama söylediklerinin yüzde biri dahi hakikat olsa yine iyi.

Marin, az daha kendisini de kombayn görmediğini itiraf edecekti, fakat derhal kendini toparlayıp, gazetelerde okuduğu ve başkalarından işittiklerini anlatmaya başladı:

— A be onlar motor ve harman makinesinden ibaret büyük makinelerdir. Buğdayı biçip dövüyorlar. Sen sadece kamyona çuvalları yüklersin... Ne orak, ne demet yapmak, ne taşımak, ne de harmanı dövmek var... Kooperatifimiz buğdayını bir-iki günde hallediverecek!

— Ya-a-a, söylediklerin gerçekse, işimiz kolaylaşacak...

— Hiç yalan söyler miyim? Pleven sancağında artık çalıştırıyorlar. Gazetelerde okumadın mı? Zgalevo, Kuruşina ve Slatina'da harıl harıl işliyorlar... Bu yıl buraya da getirecekler. Kurslara gidip, hazırlık görmeme razı mısın?

— Neden razı olmıyayım? Hazırlık görmüş adamımız olursa, fena mı olur?

Tseko uçsuz bucaksız Tuna düzlüğünü hayalinde canlandırıyor; bu makineleri görüyor, seslerini işitiyor. Kooperatife karşı çalışan bir gruba mensup olduğunu, baltalayıcı faaliyet yürütmeye andiçtiğini unutuyor. Kooperatörler:

— Görüyor musunuz, işine bakan adam buna derler... Gelecek yıl başkan seçeceğiz. Kazağa bu kadar yeter... Yükünü tuttu artık! diye aralarında konuşmaya başladılar.

Kooperatif idaresinde Tseko'nun çalışmasından duydukları memnuniyeti gizlemiyorlardı. Tseko, sorumlu kimselere ve idarehaneye pey saygı göstermiyordu. Yapacakları işi daha o akşam tesbit ediyor ve mecbur olmadığı halde, sabahleyin erkenden herkesin evine uğruyor, kooperatörleri toplayıp kıra gidiyordu. Agronom, ses çıkarmadan onun bu iyi tarafını itiraf ediyor ve engel olmamaya çalışıyordu. Tseko'yu hiddetlendirmekten kaçınıyor, kendi işleriyle meşgul oluyordu. Yalnız günde birer defa, kendi başına veya başkanla beraber kırdan geçiyor ve bundan sonra nereye gittiğini bir kendi biliyordu.

Tseko, arkalarından:

— Bırakın şunları, varsın gitsinler! diye alay ediyordu. Biz işi bitirelim de, onlar istedikleri kadar gezsinler. Hazıra konan iki kişiyi besliyecek kadar kuvvetimiz var bizim...

Tseko'nun bu sözleri, kooperatörlerin hoşuna gidiyordu. Ama işe o kadar dalıyordu ki, neler ko-

nuştuğunu unutuyordu. Bir gün öğle üzeri işi bitirdikleri zaman, başkan, muhtar ve Agronomun onu methetmesi çok sevindirdi. Onlar:

— Çok iyi! Şimdi de merayı süreceksiniz! diye emir verdiler.

Tseko, şaşkın şaşkın etrafına bakınmaya başladı. Nerden nereye belediye merasını sürecekler? Ne hakla? Tseko sustu. Marin de sesini çıkarmadı. Böylece razı olmadıklarını söylemek istediler. Ama muhtar ısrar etti:

— Ben müsade ediyorum... Belediye fonu değil mi, kimse hesabını aramaz... Varsın kooperatifin malı olsun. Kooperatifin sağlamlaşmasını istiyoruz ya... Sür Marin, buraya karpuz ekeceğiz.

Agronom onu destekledi:

— Plânda 500 dekar karpuz ekilmesini öngördük. Burası en uygun yer. Haydi bakalım...

Marin, hiç tereddüt etmeden traktörüne bindi ve işlenmemiş toprağı sürmeye başladı.

47. ÇELTİK TARLASI

Köye kombayn geleceğini söyledikleri zaman, kimse buna inanmadı. Vasilef, sosyalizmin kurulmasından bahsederken, makine hakkında konuşuyordu.

Köylüler:

— Bu, Marin'in uydurması! diye fısıldıyorlardı. Çocuk işi, durup durup birşeyler uyduruyor. Şimdi de bunu uydurmuş.

Ama bunun bir uydurma olmadığı anlaşıldı. Muhtara, sancağa bir kombayn geldiğini ve sancak komitesinin bunu «Georgi Dimitrof» kooperatifine göndermeyi kararlaştırdığını bildirdiler. Kazak şaşakaldı.

Stoyan:

— Komiteden, vaktinde hazırlık görmemizi söylediler! dedi.

Herkes blokları hazırlamaya girişti. Ama mahsul artık boyalanmış olduğu için toprağın düzlenmesi güçtü. Bundan dolayı üç blok, yani birinci brigada, gençlerin ve dördüncü brigadanın bloklarını seçtiler. Kooperatörler, her brigadanın hiç olmazsa bir bloku kombaynla biçilmesine israr ediyorlardı. Fakat komisyon kombaynın değil de, orak makinesinin bile giremiyeceği yerler olduğunu tesbit etti. Diğer brigadalara dahil kooperatörler itirazda bulundular:

— Ama nasıl olur böyle şey? Hep birinci brigada mı imtiyazlı olacak? Kadınlar brigadası olduğu için mi böyle hareket ediliyor?

Ama Kazak, onları Gena'nın bloklarına götürdüğü zaman, daha ekim esnasında tarlaların düzeltildiğine inandılar. Her yer tepsi gibi dümdüzdü. Komisyon, birinci brigadaya, yani Gena'nın brigadasına dahil iki blokun biçilmesini kararlaştırdı. Brigadalar arasında eşit haklılık kuralının taraftarları susmak zorunda kaldılar.

Kazak:

— Zurnacıların hatırı için makineyi harap edecek değiliz ya! dedi. Dördüncü brigadanın bloklarındaki hendekler makineyi berbat edecek. Sonra kulaklar bizimle alay ederler.

Haber vaktinde geldi.

Buğdaylar başak salmazdan önce kooperatörler muzır otları temizlemeye giderken blokların düzlenmesine başlandı.

Daha yaşlı koperatörler:

— Bu makine buğdayları ezecek! diye homurdanıyor ve grup halinde Kazağın yanına gidip, böyle denemelere son verilmesini istiyorlardı.

Mito hiç olmazsa kır işlerine Boyan'ın yardım edeceğini zannediyordu. Ama ilkbahar basar basmaz çocuk ortadan kayboldu. Akşamları yorgun argın eve dönüyor ve yemek yemeden yatağa yatıyordu. Mito, bağırıyor çağırıyor, fakat Boyan aldırış etmiyordu. Uyku herşeyden tatlıydı. Rüyasına giren kombayn, ona kuvvet veriyordu. Sabahları kalkar kalkmaz ilk sözü «kombayn» oluyor, okula gidiyor, saat arasında hep onun lâfını ediyor, eve döndüğünde de, arkadaşlarından işittiğini ve aklına geleni anlatıyordu:

— Marin ağabeyim sürecek. Ablam söyledi. Marin ağabeyim, bölge kooperatif birliğinde kombayn sürmeyi öğrenecek.

Temenujka fazla konuşmuyordu. Geçirdiği ağır hastalıktan mı, yoksa başka sebepten mi neşesi kaybolmuş, şakalaşmaz olmuştu. İlkbahar, başka kızlara olduğu gibi, ona sevinç getirmedi. Kızın zayıf, henüz solgun olan yüzüne, Mito'nun sezemediği bir hüzün çökmüştü. Anasının gibi uzun kirpikleri altında neler gizliydi acaba? Mito, bunun sebebini anlıyamıyor, soramıyordu da. Temenujka, yuva kurmak için yer arayan bir kuş gibi sabahın erken saatlerinden akşamın geç vakitlerine kadar bloktan bloka gidiyordu. Akşamları eve dönünce, çok defa babasını uykuya dalmış bir vaziyette buluyordu. Mito, sabahları yataktan kalkınca, Temenujka artık işe gitmiş bulunuyordu. Onun yüzünde, kendinin ve anasının emekseverliğini görüyordu. Temenujka, sadece bir yerde, bir blokta değil, çeşitli yerlerde çalışıyordu. Mito, kızının zayıf vücudunu gördükçe, önüne geçmek çaresini arıyordu... Ama ılık ilkbahar rüzgârının durdurulması mümkün mü hiç?

Kırlangıçlar kanatlariyle gökyüzünü yarıyorlardı. Leylekler havada geniş daireler çizip yere ini-

yor ve ince ayaklarını hafif hafif kaldırarak, çayırlarda dolaşıyorlardı. Mito, kanal boyunca ilerliyor ve çeltik ekmeye temizlenmiş olan eski tarlasında ne gibi değişiklikler olduğunu görmek için acele acele yürüyordu. Birdenbire durdu. Su bir yerde kanalı delmişti. Mito, başını sallıyarak:

— Bütün işleri hep böyledir zaten! dedi. Oysa aşağıda su bekliyorlar! Bir işi adamakıllı yaparlarsa, beşini de yapmış olurlar.

Omuzundaki kazmayı indirip, suyun açtığı deliği kapamaya başladı. Tam bu sırada agronom yetişti. Mito'yu çamur içinde görünce, kendi kendine: «Parti sekreteri haklıymış! Kooperatife kendi gelecek» dedi.

Mito, şaşkın şaşkın üstünü başını temizledi. Suç işlemiş gibi kazmayı omuzuna aldı ve yoluna devam etti. Ama Agronom, çiçek açmış bir şeftali ağacı altında onu durdurdu:

— Mito, çeltik tarlasına mı gidiyorsun?

— Yo-o-ok, kendi tarlama gidiyorum. Ben de muzır otları temizliyeceğim! Sadece siz mi temizliyeceksiniz?

— Temizle, temizle, kim daha az mahsul elde ederse, o pes edecek.

Agronom, hafif bir tebessümle onu baştan aşağıya kadar süzdü ve başını sallıyarak yoluna devam etti. Mito da acele acele aşağıya, çeltik tarlasına doğru yollandı. Kanal boyunca biraz yürüdükten sonra eski tarlasına vardı ve gözlerine inanamadı. Koskoca bir göl göründü. Sadece arada sırada tırpanını bilemek için altında oturduğu yabani armut ağacı görünüyordu. Gençler yalınayak, leylekler gibi geziyorlardı, Mito, henüz suyun ermediği tarlanın bir kenarında Temenujka'yı da gördü. Başını salladı ve kendi kendine: «Bak şimdi, acemi işi... pirinç böyle mi ekilir?» dedi.

Temenujka, babasının geldiğini görünce, hemen ona doğru koştu:

— Ne bakıyorsun, baba, bak nasıl pirinç yetişecek?

Mito, kızının sırsıklam olduğunu gördü, cebinden çıkardığı zarfı uzatarak:

— Bu mektup sana! dedi.

Temenujka ellerini sildi ve sevinçle mektubu babasının elinden kaptı. Yazıyı hemen tanıdı ve acele acele zarfı açtı. Mito, mektubu bir an önce getirdiğinden memnun olarak, kızının yüzüne bakıyordu.

— Ne yazıyorlar? diye sordu. Pirincin ekilmesiyle ilgili yukarıdan talimat mı veriyorlar yoksa?

Okumaya dalmış olan Temenujka, irkildi ve mahcup bir tavırla:

— Evet, pirinç hakkında! diye cevap verdi. Üstü başı sırsıklam olduğundan mektubu nereye koyacağını şaşırdı. Bir an tereddüt etti, sonra koynuna soktu.

Mito, etrafına bakındı ve alayla:

— Bir yengeç yetiştirmeniz kalmış artık! dedi ve elindeki kazmayı omuzlıyarak, başka tarafa doğru yollandı.

Temenujka, arkasından:

— Baba, yengeç de, balık da yetiştireceğiz! diye bağırdı ve yine sudan geçerek, armut ağacına vardı, koynundaki mektubu çıkardı ve sevinç içinde sesle okumaya başladı:

«Sevgili Temenujka, kombaynla doğru köye geliyorum. Pirinci de biçeceğim, yalnız evlekleri düzleyin sen nasılsın, ne diye mektup yazmıyorsun? Seninle beraber mesut olacağımız saati sabırsızlıkla bekliyorum...

Seni seven: Marin.»

Temenujka, gözlerini yumdu ve içini çekerek,

mektubu yine koynuna soktu. Çapayı omuzladı, ileriye koştu ve bir vuruşta arkı açtı.

— Haydi kızlar! diye haykırdı ve yine kazmayı vurdu, su birdenbire akmaya başladı ve çeltik tarlası arklarına doğru yollandı.

Mito, yürüyor, gençlerin yarışmasını seyrediyor ve kendi kendine:

— Bilmem ne olacak? Kuzey Bulgaristan'da pirinç yetişir mi hiç? diye düşünüyordu.

Pirinç de yetişebilir. Madem ki Temenujka için yukarıdan da, buradan da ilgi gösteriyorlar, bakarsın pirinç de olur. Devlet, boş yere masraf yapmalarına müsaade etmiyecek ya.

Mito, çeltik tarlasına tekrar bakarak:

— Allah versin pirinç de yetişsin! Hem kızıma, hem de yerine aşkolsun diyecekler, diye mırıldandı.

Vaktiyle bu tarlasını elden kaçırdığına çok acımıştı. Şimdi ilk olarak tarlasının çalışkan kimselerin eline geçtiğinden dolayı kalbinde ümit belirdi.

Sonra bu tarlasına karşılık verdikleri yeni tarlaya doğru yollandı.

48. YENİ ZİYARET

İşlenmiş toprağın sürümünden ve ilkbahar ekiminden sonra, kooperatörlerin itimadını kazanan Tseko, kendi adamlarını hiddetlendirdi. İlk olarak yakasına Dunço yapıştı.

— Ne yaptığını biliyor musun?

— Biliyorum, yanıldım, ama başka çare yoktu.

— Şimdi göreceksin gününü.

— Niçin?

— Bizimki geldi...

Tseko, kimden bahsedildiğini anlamasına rağmen:

— Kim? diye sordu.

Dunço, başıyla Neşo'ları işaret etti ve Tseko'nun gözleri önünde ezik burunlu Kırlef'in yüzü beliriverdi. Kendisinden hesap arayan bir sorgu hâkimi gibi karşısına dikildi.

— Derhal yanına gitmeni veya evine dâvet etmeni söyledi...

— Eve davet edemem ki... Babam, karım, çocuklarım hepsi evde, nereye gizliyeyim? Varsın orada kalsın.

— Seninle konuşmak istiyor. İktidarın tarafına geçtiğini, sürüm işlerini yönettiğini, kendi insanlarına hiç kulak asmadığını yukarıya bildirmişler de, her ne pahasına olursa olsun seninle görüşmek istiyor...

— İyi de, gideceğim, ama eve götüremem. Sen davet etsene...

— İyi, ama ağabeyim meseleyi anlar. Beraber oturuyoruz ya...

— Gördün mü, sen nasıl sakınıyorsun? Beni ateşe sokmak istiyorsunuz...

Kırlef, Neşo'ların küçük odasında ayaklarını uzatmış yatakta yatıyor, sigara içiyordu. Yuvarlak masının üzerinde bir gaz lâmbası vardı. Ortalık çoktan kararmış, köylüler yorgun argın uykuya dalmışlardı. Birdenbire kapı açıldı ve Neşo'nun toparlak yüzü göründü.

— Geldi! dedi ve başıyla karanlık mutfağı işaret etti.

— Girsin! diye cevap verdi.

Yarı açık kapıdan Tseko girdi, kasketini çıkardı ve sanki ardından biri onu itiyormuş gibi teşkilâtçıya doğru yollandı. Elini uzatarak:

— Hoş geldiniz! dedi ve karşısındaki iskemleye oturdu.

— Sen ne yapıyorsun?

Tseko, başını sallıyarak:

— Hiçbir şey, çalışıyorum! diye cevap verdi.

Kırlef, ona sert sert baktı. Gözleri, boynuzlarını batırmaya hazırlanan bir mandayı andırıyordu.

— Burada neler vaadettiğini hatırlıyor musun?

Tseko ürkek sesle cevap verdi:

— Evet, vaadettim!

Sonra kısraklarla, ahırda olup biteni ve piliç meselesini anlattı. Kırlef azıcık sakinleşti:

— Bu kâfi değil. Şimdi ölüm kalım savaşı yürütülüyor, oysa sen tavuklarla uğraşıyorsun. Tavukları değil, komünistleri gebertmelisiniz.

— Bu iş bir tek kişiyle olmaz ki...

— Nasıl olmaz? Öbürleri nerede?..

— Ne bileyim, herkes işine bakıyor. Konuşmaya geldikten sonra diyecek yok, ama hareket etmeye gelince, kirişi kırıyorlar. «Alacakları olsun, yukarıkiler gelip halletsin» diyorlar.

— Pekâlâ, sen kimi davet ettin ve nasıl görev verdin?

Tseko sustu. Şimdiye kadar hiç kimseye görev vermemişti, yalnız aralarında konuşup, tehditlerde bulunmuşlardı, fakat ondan başka hiç kimse belirli bir şey yapmamıştı.

— Ne diye Neşo ve diğer arkadaşlarla irtibatta bulunmamışsın?

Neşo, kendini haklı çıkarmakta acele etti.

— Kaç defa dedim: «Tseko, aklını başına topla, günün birinde adam gelecek, bizden hesap arıyacak.» Oysa bana her defasında: «Vakit var, her işin zamanı gelmeli.» cevabını veriyordu.

— Öyle ya, zamanını beklemeliyiz. Körükörüne başımızı belâya mı sokmalıyız? Bunun hiç bir faydası olmaz ki.

— Peki, planlarının yerine getirilmesine engel olmak için, kooperatifte neler yapmayı düşünüyorsun?

— Ne yapabiliriz? Onlar çoğunluğu teşkil ediyor. Koyunların satın alınmasına karşıydık, ama bize danışmadan karar verdiler ve koyunlarını getirdiler. Koyunlar iyi çıktı, eğri oturalım doğru konuşalım, biz küçük düştük. İyi ki, kooperatiften çıkmadık...

— Kooperatiften çıkmamakla iyi etmişsiniz. Çıkmıyacaksınız da. Zayıf yerlerini arıyacaksınız, darbeyi de oraya indireceksiniz. Hattâ kooperatifi terketmiş olanları yeniden kabul etmelisiniz. Kurnazca hareket etmemiz lâzım.

Tseko cesaretlendi:

— E ne yapalım, beni ekim işleriyle görevlendirdikleri zaman bir şeyler yapmak istiyorduk, ama olmadı. Agronom da, Kazak da, milisler gibi peşimden koşuyordu.

— Sen de ne yaptın? Alıp, belediye merasını sürdün, öyle mi?

— Ama, teşkilâtçı bey, durun anlatayım!

Neşo konuşmaya karıştı:

— Beyefendi.

— Öyle ya, mera meselesinde benim hiçbir suçum yok. Emretitler, ben de...

Kırlef, çorapla yere bastı ve nefretle onların yüzüne baktı:

— Emretmişlermiş! Eşşek herifler! Korkudan komünistlerin her emrini yerine getireceksiniz, öyle mi?

— Hayır, korktuğum için değil...

— Sus! Korkuyorsunuz. Eğer siz köylüler

korkmasaydınız, şimdiye kadar komünistleri darmadağın edecektik...

Durumu iyi bilen Tseko, hafifçe içini çekti.

Kırlef, odanın içinde dolaşıyor ve hırsını yatıştırmaya çalışıyordu:

— Bu, bir ihanetten başka bir şey değildir. Sen, gizli teşkilâtımız olduğunu biliyorsun, buna rağmen emirlerini yerine getiriyorsun. Onların emirlerini yerine getirmeyeceksin, anlaşıldı mı?

— A be, sonra pişman oldum, ama hadi de. Beni kandırdılar. Bütün köy halkıyle aramı bozdular, şimdi her şey benim başıma patlıyor...

— Madem ki yaptığını düşünmüyorsun, varsın başına patlasın...

Tseko:

— E-e, ne yapalım, yanılmıyan insan yok ki... diyerek içini çekti.

Kırlef, tekrar masadan kapıya kadar gidip geldi ve iskemleye oturarak konuşmaya başladı:

— Şimdi iyi dinle! Sana görev veriyorum...

Tseko, başını kaldırdı.

— Orak vakti köyünüze bir kombany gelecek. Kombaynı yakmanız lâzım! Anlıyor musun? Darbe, Sovyetler Birliği'nin yardımına yöneltilmiştir...

Tseko, sevinç ve aynı zamanda hayal kırıklığı içinde:

— Ama, hakikaten mi köyümüze kombayn gelecek? diye sordu.

— Evet, gelecek. Kooperatif onun adını taşıdığı için Georgi Dimitrof, kombaynın bu yaz buraya yollanmasını emretmiş! Sen...

— Ama...

— Bu köyde, idemiz için ölmeye hazır bir, iki üç kişi yok mu be canım?

Kendisinin bu ağa düşmesinden korkan Neşo:

— Olmaz olur mu, var tabii! diye itirazda bu-

lundu. Kombaynı tuzla buz edecek adamlarımız var.

— E, kim bu adamlar?

— Ama siz onları biliyorsunuz, teşkilâtın üyelerinden, toplantıya onlar da gelmişlerdi. Dunço, Mirasçı Vasil, Gatyo...

— İyi ama, o zamandan beri bir iş yaptıkları yok. Sadece vaatlerde bulundular, hiçbir iş yapmadılar.

Neşo, itirafta bulundu:

— Bu doğru! İşletmede henüz dikilmiş olan meyve ağaçlarının köklenmesiyle ilgili Dunço ve Vasil'le konuşmuştuk.

Fidanların kök saldığına sevinen Tseko:

— Oho, onlar artık kök saldılar! diye seslendi.

Kırlef, derfal sözünü kesti:

— Zararı yok. Yine kökleyin ve dereye atın! Veya bıçakla kesin!

Neşo:

— Bak, bunu yaparsak, iyi olacak! dedi.

Tseko:

— Ama siz onlara söylemelisiniz, çünkü bizi pek dinlemiyorlar! diye ricada bulundu.

— Peki, yarın onları buraya getir, onlarla da anlaşacağız. Fakat şimdi kombayn hakkında katiolarak anlaşmak istiyorum. İkiniz bu işi yapacaksınız, değil mi? Kombaynın paramparça olduğunu ve kooperatörlerin yeniden oraklarını kavradıklarını, öküzleri koştuklarını işitmek istiyorum... Anlaşıldı mı?

Teşkilâtçı onlara sert sert bakarak yine yatağa yattı.

Neşo başını sallıyarak:

— Anlaşıldı! dedi. Tseko, kazık gibi olduğu yerde kaldı.

Kırlef, yaptığı işten memnun olarak iç ve dış siyasetten bahsetmeye başladı:

— Biz daha şimdiden idareye katılabiliriz, fakat komünistlerin uşakları olmak istemiyoruz, bağımsız bir idare istiyoruz. Er geç bu da olacak. Köylerde halk baş kaldırıyor. Amerikalılar, Yunanistan ve İtalya'ya asker yığıyor, savaş gemileri Türkiye ve Fransa kıyılarında dolaşıyor. Atlantik kıyıları kontrolümüz altında. O taraftan buraya doğru akın güç mesele değil; yeter ki, biz hazır olalım. Köyleri kızılların elinden yirmi dört saatte alabiliriz. Burada bir tek milisiniz var, değil mi? Onu kolay halledeceksiniz, komünistleri diri yakalıyacaksınız.

Tseko:

— Ama onların silâhları var! diye itirazda bulundu.

— Ateş etmeye vakitleri olmıyacak. Sofya'ya bir atom bombası atıldı mı, kâfi! Hazırlanırsanız, onları teker teker yakalıyacaksınız. Köylüleri çekebilmeniz için daha şimdiden muhtar, sekreter seçmelisiniz.

Tseko ile Neşo birbirine bakıştı. Kırlef, yorgun başını yastığa dayadı ve gözlerini yumdu. Neşo dışarı çıkmaları için Tseko'ya işaret etti. Tseko vedalaştı ve ev sahibiyle beraber dışarıya çıktı. Mutfakta Neşo'yla konuşmasına devam etti.

Neşo, Kırlef'le konuşurken üzerlerine düşen görevi düşünmüş gibi tavır takınarak:

— Şimdi beni dinle! dedi. Derhal değirmene gidip makinisti kandıracağım... Bu işi bana bırak. Ben yalnız onu getireceğim.

— A be Neşo, sen çok tuhaf bir adamsın, benim görevim onu kombaynın yanına götürmek değil mi, daha fazla yapılacak ne var?

— İyi de, sadece oraya götürüp «işte» diyeceksin.

— Peki öyleyse, yarın sabah ben, un öğütmek için değirmene gideceğim, orada onunla anlaşırız...

— En iyi, sen kombaynın nerede olacağını en yakın bir zamanda öğren. Şayet gece orada kalırsa, doğru tarlaya...

— Belki de bazı defa bırakırlar, ama bazı defa bakarsın Marin orada yatıp kalkar... veya başkası nöbet bekler.

— Kim olursa olsun, başına bir indirdiniz mi, korku yok.

— Ama adam mı öldüreceğiz?

— Elbette! İcabederse öldüreceksiniz, aksi takdirde sizi ele verirse, işiniz tamam... Ölüm kalım meselesi bu. Ya biz, ya onlar!

— Ben adam öldüremem! Yalnız makiniste nereye gideceğini söyliyeceğim, o da istediğini yapsın...

— Öyle olmaz, aklını başına topla, bizimkisi ikimize de kurşunu sıkar ha!

Tseko:

— Bırak sen de, nasıl girdik bu dolaba! diye derin bir nefes aldı ve karanlıkta kayboldu.

Evine kadar, ağır bir yükün altında eziliyormuş gibi iki büklüm yürüdü.

Bütün gece uyuyamadı. Yatakta durmadan dönerek düşündü. Ya o sarhoş makinist onu ele verirse? Sarhoş adama inanç olur mu, yakayı ele verirse karakolda ayılır ve: «Ben sarhoştum, hiçbir şey hatırlamıyorum, beni oraya Tseko götürdü» der. O zaman Tseko'nun üzerine çullanacaklar.

Sabah erkenden Tseko, buğday öğütmek için pusula alma vesilesiyle yazıhaneye gitti. Ailesine düşen buğday payını almış, henüz bitirmemişti. Fakat şimdi, kooperatif idaresi tarafından aç kal-

mış ve daha çalışkan kooperatörlere mahsus ayrılmış olan 50'şer kiloyu daha almak istiyordu. Şimdiye kadar bu ihtiyattan gizli olarak bir iki kişiye vermişlerdi. Tseko da almayı kararlaştırdı: evde beş kişiydiler, ellişer kilodan iki yüz elli kilo eder, dört çuval buğday... tam değirmene gidecek kadar. Yazıhaneye varınca, sadece muhasebeci İvan'ı buldu. Meseleyi anlattı. Muhasebeci, ciddi bir tavırla:

— Tseko, başkan bir pusula versin, dedi.

— Ne pusulası, kooperatif idaresinin kararı var ya?

— Var ama başkan, ondan pusula almadan hiçbir şey vermememi tembihledi.

Tseko sinirlendi.

— Vay anasını, başkan yardımcısı olarak bana vermedikten sonra, başkalarına ne kalır? Ne vakit çorbacı oldunuz bilmem...

— Tseko, ne diye bana kızıyorsun? Başkanı bul, herhalde evdedir, pusula versin...

— Başka işim yok da, şimdi evine gidip, ona yalvaracağım.

— Peki de, ben giderim! A, rasgele, Sivrisinek buradaymış! Hey Sivrisinek! Başkana, buraya gelmesini söyle, Tseko onu bekliyor...

Tam bu anda, her sabah yazıhaneye uğrayan Kazak yetişiverdi. Masaya oturduktan sonra:

— Ne var, Tseko? diye sordu.

— A be, buğdayı bitirdim, şimdi bir avuç unumuz yok, o ihtiyattan istemeye geldim.

— Sakın bu ihtiyata bel bağlama! Kararı biliyorsun, yalnız fazla ihtiyacı olanlara verilecek.

— Sen ne zannediyorsun? Benim de ihtiyacım var...

— Bırak sen bu... işi, muhtaçsın, ama senden

daha muhtaç olanlar var! Sen zenginsin, başka yerden de un alabilirsin.

— Nereden bulayım? Şimdi kim lokmasından ayırabilir? Nerede çalışmışsan, oradan iste, diyecekler. Biz koperatörlerin özel çiftçilere yalvarmamız ayıp değil mi? Bizimle alay ederler «Gördünüz mü, kooperatörler zoru görünce karaborsaya baş vurdular,» diyecekler!.

— Sana kimse karaborsa al demiyor. Dostlarından, akrabalarından istiyeceksin... Bu yıl kurak olduğunu iyi biliyorsun, mahsul zayıftı. İhtiyatı zor zamana saklıyoruz! Orak vakti aç kalanlara vereceğiz.

— İsteğimi reddeyirorsun, öyle mi?

— Doğrusu böyle bir meseleyi ortaya attığına şaşıyorum. Bu ihtiyatı zor zaman için sakladığımızı iyi biliyorsun. Durum böyle, ne yapalım...

— Köylülere karşı çıktığım zaman iyiydim, öyle mi? Siz bir kenara çekilip seyre baktınız, oysa beni çobanlara karşı itiverdiniz. Sabah akşam evimin önünden geçerken, avlumu taşa tutuyorlar...

— Peki, şimdi ne istiyorsun? Bir görevi başarıyla yerine getirmişsen, bütün kooperatifi sana mı teslim edelim?

— Hayır, bunu istemiyorum. Ama buğdaydan da mahrum mu edeceksin beni?

— Başka her şeye razıyım, ama şimdi buğday verememem ...Sen de benim yerimde olsan, müsaade etmiyeceksin. Hem de benim durumum, seninkinden daha iyi değil, bunu bilmiş ol!

— Demek ki, reddediyorsun!

— Evet!.. Arzu edersen, oturumda meseleyi öne sür. Diğerlerinin de benimle hemfikir olduğunu göreceksin. İsterlerse, versinler...

— Hiç verirler mi? «Madem ki Tseko'ya veri-

yorsunuz, bize de verin» diyecekler. Onları iyi tanıyorum. Başkanın dediğini kabul edecekler. Bizde de kooperatif idare heyeti mi var sanki...

— Şimdi hiddetlisin, onun için aklına geleni konuşuyorsun, ama hakikatte böyle olmadığını sen de biliyorsun.

Tseko, tek söz söylemeden kapıya doğru yollandı, kasketini başına geçirdi ve dışarıya çıktı. Öğle üzeri arabasiyle Böreklerin değirmenine doğru yollandı. Kalbi ferahlamıştı. Pusulayı vermediklerinden memnundu, zira kombaynı ateşe verdikleri zaman üzülmiyecekti...

49. İZLERİN ARDINDAN

Bayram günüydü, ama Mito yine köyde kalmadı. Bağ ilâçlama makinesini omuzlayıp, bağa yollandı. Temenujka, çocukların çamaşırını yıkamak ve yamamak için evde kaldı.

Kooperatifin meyva bahçesine vardığı zaman Mito, yaralı bir insan gibi başını eğmiş ve düşünceye dalmış olan Kazağı gördü. Koşarak yanına gitti. Kazak, kendi eliyle diktiği ve şimdi kesilmiş olan bir meyva fidanına bakıyordu.

Armut fidanı insafsızca kırılmış, henüz sürmüş yapraklar ise solmuştu. Başkan, sanki canına kıyılmış bir mahlûk karşısında bulunuyormuş gibi üzüntüyle bakıyordu.

— Bak şimdi, hiçbir suçu olmayan şu fidanlara el uzatanın ellerini kırmaz mısın? Elime düşerlerse başlarını ezeceğim! Bu işi mutlaka çobanlar yapmıştır!

— Doğrusu, çobanlar yapamaz, çünkü yukarıda da kesilmiş fidanlar var... Ötede de var, sadece onlar kökünden çıkarılmış...

— A be çıkarıp da ne yapacak?

— Ne mi yapacak? Avlusuna dikecek. Bir fidan yüz leva eder! Ama ben onları yakalıyacağım, bunu iyi bil... Fidan büyüyüp meyva verecek, o zaman her şey meydana çıkacak, burada bunlara benzer fidan yoktur... Suçluyu er geç yakalıyacağız.

Mito'yla biraz yürüdükten sonra ne görsünler: Kök salmış fidanların hemen hemen hepsi köklenmişti.

Kazak kıpkırmızı kesildi. Sanki saklanan yılanı kovalıyormuş gibi koşmaya başladı...

Mito, başını sallayıp öfkeleniyordu.

— Bu işi bizim köyden kimse yapamaz? Başka köyün çobanlarıdır. Baksana aşağı taraftakiler duruyor! Şu koruya saklanmışlar ve ağaçları köklemişler... Gidip koruyu araştıralım bakalım...

Mito başkandan önce koruya girdi. Etrafı araştırmaya başladılar, ama hiçbir şey bulamadılar. Buradan geçen insan izleri vardı, fakat fidanlardan eser bile yoktu.

Mito:

— Göreceksin, yine benim dediğim çıkacak! diye konuşmaya başladı. Bunu bizim köyden kimse yapamaz. Sadece Gornobara'lılar yapabilirler, zaten bizden hoşlanmıyorlar. Bu işi çobanlar yapmışlardır, haber et de yakalasınlar...

— Kır bekçilerinin de kabahati var bu işte, onlara bir görüneyim de... Bütün gün ağaç gölgesi arıyorlar, vazifelerine bakmıyorlar ki...

Öfkeden ekşittiği yüzünü birdenbire Mito'ya çevirdi:

— Sen, tarlana mı gidiyorsun?

— Ellerimi bağlayıp da köyde durmaktansa, tarlayı dolaşayım dedim...

Kazak, yarı ağızla söylenen bu sözlerden Mi-

to'nun hayalkırıklığını sezdi ve ona dostça elini sallıyarak yoluna devam etti.

Mito, bayırı aşıp Yana ovasına doğru yollandı. Tepsi gibi düz olan bütün bu ova kooperatifin malıydı. Börek'lerin mülkü de buradaydı. Bereketli yıllarda burası bütün köyü besliyebilirdi. Bundan dolayı ;Börek Neşo, bu tarlalarının acısını çekiyordu.

Yürürken otlar arasında bir çakı sapı gördü. Kendi kendine: «Bak sen, çakı kırılmış, yalnız sapı kalmış» diye düşündü. Ayağıyle dürttü, otlar arasında güzel bir çakı göründü. Eğilip aldı. Dikkatle çakının ucunu yoklamaya başladı ve şaşakaldı, Burnuna fidanlara has koku geldi. Çakıyı pantolonuna sildi, pantolonda yeşil bir leke belirdi. Gözleri faltaşı gibi açıldı. Acaba fidanlar bu çakıyla kesilmemiş mi? Çakının kararmış ucu, sapın üzerine yapışmış olan yeşil fidan kabuğu, ekşimsi koku, kooperatif bahçesindeki fidanların bu çakıyla kesildiğini gösteriyordu. Fakat çakı burada ne arıyor?

Mito düşünceye daldı. Belki de suçlu kaçarken çakı cebinden otlar arasına düşmüş. Fakat suçlu kim? Neden bu tarafa kaçmış? Buralarda kimin toprağı var? Mito, büsbütün şaşırdı. Değirmen taşın kimin boynuna takabilirdi? Bu keskin çakıyı herhangi birinin göğsüne saplamak kolay mıydı? Çakının sahibini bilseydi, derhal köye gidip onu ele verirdi. Fakat bu anda kimin olduğunu bir türlü kestiremiyordu. İşe gitti, ama bütün gün rahat çalışamadı.

Fidanların kesilmesiyle ilgili araştırmalar bir sonuç vermedi. Herkes, bunun çocuk işi olmadığını anlıyordu. Fidanların birkaç gece azar azar kesildiği tesbit edildi. Böylece farkına varılmadan yüz elli kadar fidan mahvedilmişti. Bu koskoca bir

meyve bahçesine eşitti! Mito, bu işin çakı sahibi tarafından yapıldığına inanıyordu. Düşünceleri hep Börek'lerin evinde dolaşıyordu. «Bu adam, yalnız şu yılan yuvasına gizlenebilir, fakat kim olabilir?»

Bir akşam eve dönünce Mito, dayanamadı ve geç vakitlere kadar Temenujka'nın toplantıdan dönmesini bekledi. Bütün meseleyi ona anlattıktan sonra, derin bir nefes aldı:

— Biliyor musun ki, ben bu işten şüpheleniyorum, gidip idare makamlarına söyliyeceğim!

Temenujka, heyecanla:

— Peki, kimden şüpheleniyorsun? diye sordu.

— Bir tek adamdan şüpheleniyorum... Tseko'dan! Yalnız onun elinde böyle bir çakı görmüştüm! İnekleri keseceklerini bana söylemeye geldiği zaman işte şu çakıyı cebinden çıkardı ve nasıl keseceklerini gösterdi. Aynı çakıydı. Başka kimsede böyle çakı görmedim!

Temenujka babasını kapıya doğru itti:

— Derhal koş! Sen gitmezsen, ben gideceğim. Kombayn geldikten sonra bu canavar bir kolayını bulup ateşler de.

Mito, alevler sarmış evden fırlar gibi dışarı fırladı ve belediyeye doğru koştu. Gözlerinin önünde, kooperatifin büyük tarlaları, büyük bir gemi gibi yüzen kombayn; kadınlar, erkekler, çocuklar, kendi çocukları blokta çalışıyorlar. Birdenbire... yangın... Korktu! Titriyerek belediye binasına girdi. Kimin yanına gideceğini önceden düşünmüştü.

«Kazakla beraber çalışıyorlar. Ne bilirsin, belki de Kazak işin aslını anlıyamaz! Parti sekreterine söylersem daha iyi olur. Beni anlar, hem de işi adamakıllı takip eder.»

Fakat parti sekreteri orada yoktu. Vakit kaybetmemek için doğru belediyeye yollandı. Şimdi orada Stamen yok ya. Onun yerine Stoyan geçmiş-

ti. Mito, onu ağır başlı, işine bakan ve her zaman hedefine ulaşan akıllı ve becerikli bir adam gibi tanıyordu. Stoyan, gençliğinde de böyleydi. Başkalarına yardım etmesini, fakat düşmandan da öç almasını bilen iyi kalpli bir insandı.

Mito, Stoyan'ın, savaş yıllarında onun ailesine yaptığı yardımı çabucak hatırladı. Yaşlı olduğu halde gençlerle birlikte gönüllü olarak cepheye gitmek arzusunda bulunmuştu; ama partiden bırakmadılar. Böylece, başkasının zor yapabileceği o ağır işi üzerine aldı. Cephe ardından erlere çorap, fanilâ, şal, gömlek, gocuk, yiyecek gönderme sorumlusuydu. Bütün bunlar, cepheye yardım gönderme komisyonu başkanı Stoyan'ın davasıydı. Bununla ilgili olarak Mito, onun: «Her şey cepheye, her şey vatana» sözlerini hatırladı. Kışın Mito, odun getirecek bir adamın bulunmadığından çocuklarının ne yaptığını düşünürken Gena ona, Stoyan'ın lâzım gelen muameleyi yaptığını ve onlara yardım verildiğini yazdı. Sonra, Gena'nın mektuplarından Stoyan'ın her şeyde, buğdayın değirmene götürülmesinde, ilkbaharda bahçesinin sürülmesinde, hattâ bağın kazılmasında ailesine destek olduğunu öğrendi. Bu yardım cephedeyken Mito'nun kalbini ısıtıyordu. Üye olarak kabul olunmasına dair kooperatife mektup gönderdiği zaman Stoyan, idare heyeti ve köy adına cevap verdi ve onu «kahraman» olarak adlandırdı.

Mito, hattâ dönüşünde kulakların ona telkin ettikleri kötü düşüncelerini bile hatırlamıyordu. Stoyan, partiye sadık olan temiz yürekli bir adamdı. Birlikte karakollara sürüklenip dayak yediği arkadaşı Stamen'e dahi acımıyarak, cezalandırılması ve muhtarlıktan alınmasına dair ona karşı rey verdi. Bunu herkes yapamazdı. Mito, Stoyan'ın simasında, tam yerinde bir adam görüyordu.

Odasına girince, Stamen gibi hiddetlenmeden, insanlarla tatlı tatlı sohbet ettiğini gördü. Mito, selâm verdi, ama orada bulunanlardan hiç kimse selâmını almadı. Stoyan, çok meşgul olduğu halde, göz ucuyla Mito'ya baktı ve işaretle azıcık beklemesini söyledi. Sonra çehresindeki ciddiliği görünce, ziyaretçileri tatlı, sözlerle alelâcele uğurladı ve bir köşede duran Mito'nun yanına gitti. Dostça elini uzattı ve:

—Ne var Mito? Neşo'ya karşı açtığımız dâvayla ilgili mi geliyorsun? Seni, inekleri çalmaya teşvik etmediğine dair şahit göstermiş...

Adı, Neşo'nun ağzına sakız olmasından memnun olmayan Mito:

— Hayır, davayla ilgili değil! diye mırıldandı.

— Oysa ben, davayla ilgili olduğunu zannettim, çünkü ayın sonuna doğru bizi çağıracaklar. Ne söyliyeceğimizi biliyoruz ya...

Sonra, teslimat vesikası için yalvaran, kapı yanında duran iki üç kişiye:

— Haydi, anlaştık ya, şimdi işim var! sözlerini ekledi.

Öbürleri dışarı çıkınca, Stoyan kapıyı kapadı, iskemleye oturdu ve başını sallıyarak:

— Önemli bir şey mi diye sordu.

Stoyan'ın aklından bambaşka şeyler geçiyordu. Mito'nun buraya ya tekrar koperatife kabul edilmesi için rica etmeye, ya da Gena'nın eve dönmesi için yardım aramaya geldiğini zannediyordu. Ama bunu bir türlü kestiremiyordu. Bakışından bir şeyler anlamaya çalışıyordu. «Belki de her ikisi için gelmiştir.» Stoyan, onların yine aile yuvası kurmasını candan arzuluyordu. Ama geriye dönmek yok. Mito biraz yola girdi, Stoyan ona yardım etmeye hazırdı.

— E, söyle bakalım!

Mito, masanın etrafında biraz dolaştı, sonra elini Stoyan'ın omuzuna koyarak:

— Biliyor musun ki, şu muhalefette olanlardan şüpheleniyorum... Beni de onlar aldatmışlardı! sözlerini fısıldadı.

Stoyan kulak kesildi:

— İyi de, açık konuş!

— İnekler meselesinde... biliyorsun ya Tseko.

— İnekleri bırak şimdi... eski mesele o. Bu işte bizim de kabahatimiz vardı.

— Dur, acele etme, sözümü bitireyim!.. İşte o vakit Tseko, cebinden bir çakı çıkardı ve inekleri nasıl keseceklerini gösterdi bana...

Önemli bir açıklama yapılmasını bekliyen Stoyan, başını salladı, Mito, henüz hiçbir şey söylememişti.

— Demek istediğim fidanlar meselesi de onun işi olabilir. Bak, ne buldum?

Mito, elindeki çakıyı uzattı. Stoyan aldı ve dikkatle bakamaya başladı.

— İyi be kardeş, ama kimin olduğunu nasıl ispat edeceğiz?

Mito heyecanla konuşuyordu:

— Tseko'nun. İnekler meselesinde Tseko aynı çakıyı cebinden çıkardı ve nasıl keseceklerini gösterdi.

Stoyan yerinden fırladı ve sevincinden az kaldı Mito'yu kucaklıyacaktı.

Mito, büzülüp kaldı:

— Ötesini bilmem... Ben, meseleyi olduğu gibi söylüyorum, kalanı size ait... Her şey sizin elinizde. Tutsak edebilirsiniz. Bakarsın her şeyi söyler.

Stoyan, elini Mito'nun omuzuna koyarak:

— E-eh bizim adam, yine bizim adamdır! dedi. Bir anadan süt emmen... Er geç buraya gele-

cek. Daha şimdi onu yakalıyacağız! Ama hiç kimseye bir şey söyleme! Haydi...

Mito, içi ferahlanmış bir halde belediye binasından çıktı. İçini kemiren şeyi söylemişti ve artık onun için kooperatife götüren yoldan başka bir yol kalmamıştı. Fakat eğri yola sapmış olan bir adam, doğru yola kolay döner mi?

50. SUÇLULAR

Kazakla Stoyan şu teklifte bulundular.

— Deyan, sen araştıracaksın, yakayı senden kolay kolay kurtaramıyacak!

Onlar, Tseko'nun derhal tutsak edilmesini istediler, ama Deyan'ın teklifi üzerine bu işi biraz geri bıraktılar. Zira Tseko'nun bundan sonraki plânları izlenmeliydi. Tseko'ya sezdirmeden ne yaptığını, neler konuştuğunu izlemeye başladılar. Böylece Neşo'nun değirmenine gittiğini, makinistle bir kenara çekilip uzun uzadıya konuştuklarını, meyva bahçesinden geçip Yana ovasına gittiğini, herhalde çakısını aradığını öğrendiler. Nihayet bir akşam Tseko parti sekreterinin yanına geldi ve şikâyette bulundu:

— Hiç böyle şey olur mu? İki-üç gün sonra kombayn geliyor, oysa Kazak hiçbir şey söylemiyor.

Masaya dirseğini dayamış olan Deyan, sandalyeye oturmasını söyledi. Tseko oturdu, fakat sabırsızlanarak kalkıyor ve konuşmaya çalışıyordu.

— Önce hangi bloku biçeceğini bilmeliyiz, geceleri orada kalacak mı, kalmıyacak mı, buna göre tedbir alınsın; zira her çeşitleri var.

Tseko, plânları açıklanmasın diye sakin konuşmaya çalışıyor ve parti sekreterinin her hare-

ketini, bakışları karşılaştığı zaman her titremesini dikkatle izlediğini farkedemiyordu.

— Sen ne düşünüyorsun, Kazak bu işin içinden çıkabilecek mi acaba? Ben çoktandır görüşüp konuşmak istiyordum...

Tseko, nasıl hareket etmesi lâzım geldiği hususunda biraz tereddüt etti. Gözlerini Deyan'ın yüzüne dikmiş, ne maksatla sorduğunu anlamak istiyordu.

— Galiba yine komisyon gelecek... Yine kulaklarımızı çekecekler. Kısraklar döllerini attılar, pilîçler öldü, fidanlar kesildi... Bütün bunlar için Kazaktan sorumluluk aranacak.

İdareciler arasında artık anlaşmazlığın başgösterdiğini sezen Tseko gülümsedi ve yakayı ele vermeye başladı:

— Kazak iyi bir adam, ama işte iki ucunu kaçırdı. Zaten ondan artık fazla bir şey beklenemez: Bir makinenin motoru bile çalışa çalışa yıpranıyor. Kazağın bu kadar çalıştığı yeter...

Gerçek düşüncelerini gizlemek amacıyle gözlerini yere dikmiş olan Deyan başını salladı ve yerinden kalkarak odada dolaşmaya başladı. Tseko, sevincinden ellerini ovuşturuyordu. «En sonunda Kazağı defedecekler, ben de başkan olacağım!»

Deyan mânalı mânalı:

— Peki, sen ne düşünüyorsun, onun yerine kimi seçebiliriz? diye sordu. Bu işi daha iyi becerebilecek bir adam göster.

— Bak, bunu söyliyemem... Parti daha iyi bilir... Parti ne derse... cevabını verdi.

— Bazıları, senin bu işe en uygunu olduğunu söylüyor, sen ne diyeceksin?

— E, mademki halk beni istiyor, elimden geleni yapacağım, zaten bildiğin gibi, her şeyi benim sırtıma yüklediler. «Ekim işlerini Tseko görsün»,

«Tseko hayvanları dolaş», «Tseko fidan dik...»

Parti sekreteri Tseko'nun yanına oturarak gözlerini ona dikti:

— Bak şimdi, bir şeyler sormak istiyorum, ama doğrusunu söyleyeceksin. Yalan yanlış istemem.

Tseko, endişeli bir tavırla etrafına bakınmaya başladı:

— Tabii... her şeyi söylemeye hazırım, belki de yanılmışım, kabahatim de olabilir...

Parti sekreteri masanın çekmecesini çekti.

— Bu çakı kimin?

Tseko, gözlerini fırlatmış çakıya bakıyordu. Ürkek ürkek etrafına bakındı.

Demek ki çakıyı bulmuşlar belki de onu takip etmişler ve her şeyi biliyorlar. Tseko yine etrafına bakındı. Dışarısı karanlıktı; yazıhanede ise onlardan başka kimse yoktu. Aklından şimşek gibi bir fikir geçti: çakıyı kavrıyarak Deyan'ın göğsüne saplamak. Böylece her şey örtbas edilecek.

Deyan, Tseko'ya yaklaşarak:

— Bu çakı senin mi? sorusunu tekrarladı.

Deyan'ın gözleri sanki Tseko'nun kalbine saplanmış da bütün gizli düşüncelerini açıklamak istiyordu.

«Demek ki, Vasilef her şeyi görmüş. O gece evden çıkarken daha peşime düşmüşler. Hendeğe gizlenerek fidanları nasıl kestiğimi gözleriyle görmüşler. İşittiğim hışırtı onlardanmış. Ardımdan koşanlar da onlar olmalı. Yana ovasına koşmayıp köyün yolunu tutsaymışım, yakayı ele verecekmişim. Kaçmamış olaydım yakalıyacaklardı. Çakıyı da koşarken düşürdüm ya. Ellerine sadece çakı geçmiş. Eh şu çakıyı kavrasam, bir vuruşta...»

Tseko, kendine hâkim olmaya çalışıyor, ama elleri titriyordu.

— Ver bakayım... benim böyle bir çakım vardı, ama...

Titreyen elleriyle çakıyı aldı. Gözlerini dışarıya dikti. Kimse yoktu. Aşağıda gençlerin konuşmaları işitiliyordu. Bu zamanda parti sekreterini kimse rahatsız etmek istemiyordu, çünkü bu anda işle meşgul olduğunu biliyorlardı.

Tseko, çakıyı elinde sıkıyor, gözlerini kırpmadan Vasilef'in her hareketini izliyordu. Çakıyla bir darbe yeter, sonra her şey yine karanlığa bürünecek... Aksi takdirde hapsi boylıyacak... Tseko çakıyı kınından çıkardı, sivri ucunu parmağıyle yokladı, sonra gözlerini Vasilef'in şah damarlarına dikti: sadece bir darbe... Çakının sapını sapasağlam yakaladı, ama kaldırmaya meydan bulamadı.

Vasilef, Tseko'nun bileğini yakaladı. Çakı yere düştü ve döşemeye saplandı.

— Söyle bakalım, bu çakı senin mi?

Tseko irkildi, aklından Vasilef'in onu yepyeni bir cinayet işlerken yakaladığı geçti. Vasilef:

— Bunu da mı ısmarlamışlardı... İnsan öldürmeyi de mi? dedi.

Tseko onun dizlerine kapanarak ağlamaya başladı:

— Yapma, rica ederim... Her şeyi söyliyeceğim!..

Vasilef, yakasından tutup kaldırdı ve iskemleye oturttu.

— Söyle!..

Tseko oturmaya çalıştı, ama ölü gibi yere düştü.

Vasilef çakıyı aldı, Tseko'ya bir bardak su uzatarak:

— İç de, konuş!. diye emretti.

Tseko bardağı aldı; elleri titrediğinden su dökülmeye, dişleri takırdamaya başladı. Aklını fikri-

ni toparlamayan Tseko, ağlıyarak fidanlar meselesini açıkladı.

— Onlar beni ölümle tehdit ettiler...

— Peki, piliçler, piliçler meselesini açıkla!

— Vasilef yoldaş... Hakikaten Netsa'ya, piliçlere fazla buğday vermesini tembihledim, ama ilâçlanmış tohumdan değil. Netsa, kendisi aldı.

Tseko, zaman zaman söylediklerinden ürkerek kendine geliyor, sonra uzun zaman susuyor, yine suçlarını itiraf etmeye başlıyordu. Vasilef'in ellerini yakalıyarak, baytarın yaptıklarını, traktör meselesini açıkladı.

— Ya ahıra doğru ark yapmayı kim emretti?

— Tabancayı göğsüme dayadılar... Ben de...

●

Ertesi sabah erkenden, traktörün arızaya uğradığı, gençlerin bloku yanında köylüler toplandı.

Sivrisineğin etrafına bir yığın insan toplanmıştı. Gündöndü sapı gibi uzun boyu uzaktan farkediliyordu.

— Şimdi kuzu gibi uslandılar, ama onları tevkif ettiğimiz zaman bir görseydiniz.

— Anlat bakalım, nasıl tevkif ettiler?

Sivrisinek, ciddi bir tavır takınarak anlatmaya başladı:

— Andro'yla onları kıstırmasaydık, kaçacaklardı. Milis boş yere devletin parasını alıyor be. Parmakları ağzında boş elle geri döneceklerdi. Çünkü düşmanların numaralarını bilmiyorlar. Andro, önceden onunla gitmemi istemiyordu, ama ben köpek gibi hep arkasından yürüyordum. Andro: «Geri dön, diyor, bu bir devlet sırrı, sana söylersek muhtar bizi tepeler.» «Sen beni tanımıyor musun, diyorum, ben senden daha emniyetli adamım. Ya-

zıhane benim elimde, hem de gizli dökümanlar var. Bana niçin güvenin yok? Dokuz Eylülü beraber karşılamadık mı, faşistleri hapishaneye tıkmadık mı, Halk Mahkemesi onları mahkûm edene kadar seninle beraber mahzen önünde bütün gece nöbet beklemedik mi?» Nihayet kulağıma: «Böreği ve Gatyo'yu tevkif edeceğiz. Arkadaşlar karar aldı.» dedi.

— Yahu, nasıl tevkif ettiklerini söylesene, bu kadar boş lâfın ne lüzumu var.

Sivrisinek, herkesin ağzını açıp kendisine baktığını görünce biraz sustu, sonra konuşmasına devam etti.

— Durun be, insanın canını çıkaracaksınız. Önce Börek'lere gittik. Karısı Stana çıktı. «Buyrunuz, diyor, girin içeri! Nasıl ola evimize uğramışsınız. Neşoo, nerdesin, gelsene!» Ama öyle bağırıyor ki, içerdeki meseleyi anlıyarak, hemen tüyecek. İyi ama biz de, boş değiliz pencerenin karşısına geçtik. İçerde kaçmaya hazırlanırken yakaladık. Andro: «Seni tevkif ediyoruz, düş önümüze!» diye bağırdı. «Ama durun, Andro, siz ne yapıyorsunuz? Ürünü vaktinde teslim ettim, işte makbuz bende, hiçbir yere borcum yok.» diyor kelp. «Kime nasıl borcun olduğunu biliyorsun! Kalk!» dedik. «Ama beni nereye götüreceksiniz, ihtiyarım, hastayım.» diye yalvarmaya başlamasın mı? Ben: «Orada doktor var, diyorum. Faşistler zamanında olduğu gibi değil. Sana ilâç da verecekler.» Bir ara kulağın karısı Stana ağlamaya başladı: «Aman, canınızı seveyim, yapmayın, öldüreceksiniz adamcağızı, onun kabahati yok. Suçluların nerede olduklarını bana sorun.»

— E, sonra? Öbürlerini ele verdi mi? Bu gidişle senin lâfların sabaha kadar bitmiyecek...

— Belediyeye götürdük. Masaya uzanıverdi.

«Bana bir yudum su verin!» diyebildi, Su verdim: «Al dedim, zehire bile lâyık değilsin, ama haydi benden geçsin.»

— E, sonra, öbürlerini ele verdi mi?

— Gatyo'yu ele verdi. Onu, tam arabasını koşmuş kaçmaya hazırlanırken bulduk. Ben derhal beygirlerin gemlerine yapıştım. Silâhını bana doğru kaldırdığını hiç görmedim... Siz ne zannediyorsunuz, az kaldı kurşunu yiyordum. Bereket versin Andro, arkadan boğazına yapıştı, yoksa öbür dünyaya gitmiştim. Herifçioğlu hiç oralı değil, «Ne yapıyorsunuz, diyor, şikâyet edeceğim: «Seni tam adaletin yanına gönderiyoruz, orada istediğin kadar şikâyet et,» dedim.

— E, o başkasını ele verdi mi?

— Verdi. «Belediyeye gidelim, dedi, orada her şeyi söyliyeceğim.» Bize itimadı yoktu.

— Peki, kimi ele verdi?

— Punço'yu.

— Punço'yu mu? Bak sen!

— Onu, samanlığında yakaladık. Köstebek gibi saman içine girmişti. Ellerini kendisi kaldırdı: «Durun kardeşler, dedi, her şeyi iğneden ipliğe kadar anlatacağım. Ben suçlu değilim, Tseko suçlu...»

Tam o arada şoseden sesler işitildi.

Sivrisineğin etrafında toplanmış olanlar dağıldı ve tutsak edilenleri görmeye gittiler.

— İşte, getiriyorlar!

— Sivrisinek de yalan söylüyor mu söylüyor. Onları ele veren Punço değil, Tseko.

Tseko, başını eğmiş gençlerin blokuna doğru yürüyor, arkasından da bir milis, makineli silâhıyle onu takip ediyordu. Tevkif edilenlerin ardından Kazak, Deyan ve Stoyan yürüyordu. Bir gecede erimiş gibi görünen Tseko, gözleriyle yol kenarındaki çukurlara bakıyordu. Birdenbire ileri atıldı. İki

adım attı ve kurumuş toprağı eşelemeye başladı. Oradakiler etrafını çevrelediler. Herkes susmuş, Tseko'nun her hareketini seyrediyordu. Tseko, burada gömülü olan traktörün magnetini çıkarıp Kazağa uzatınca, sapsarı kesilmiş Stamen, kalabalıktan sıyrılıp üzerine atıldı:

— Seni gidi canavar seni... Ben, körmüşüm be...

Kazak, vurmaya yeltenen Stamen'in kolunu tuttu. Stamen magneti aldı ve dikkatle temizlemeye koyuldu.

— İyi ki, birşey olmamış...

Blokun bir kenarındaki ikinci bir milis, köylüleri zorla zaptedebiliyordu. «Yu-u-u! Bırakın bizi, onların hesabını biz görelim!» diye bağıran gençlerin sesleri tutuklananları ürkütüyordu. Vasilef'in işareti üzerine köylüler geri çekildiler. Diğer iki milis Neşo, Gatyo ve sanki sarhoşmuş gibi gözleri şişmiş olan doktoru getirdi. Aralarında sadece elebaşıları Kırlef yoktu. Köylüler arasında, onun Sofya'ya kaçtığı ve oradan Amerikan elçiliğinde sığındığı konuşuluyordu.

Kabarmış boynunu uzatan Neşo:

— Bu, Tseko'nun işidir, dedi.

Birden başka bir köpek tarafından ısırılmış gibi başını çeviren Tseko:

— Sen, eve kadar gelmedin mi? cevabını verdi. Bana: «Şimdi zamanı, gece ekimi yapılmıyacak, zira başın belâya girecek! İnekleri de keseceksin, aksi takdirde Amerikalılar geldikleri zaman seni kesecekler!» demedin mi?

Sonra başını doktora çevirip:

— Sen de kısraklar meselesini söylemedin mi? dedi.

Doktor, olup bitene ilgi göstermiyormuş gibi

susuyordu. Neşo, telâşa düşen ve deli gibi bağıran Tseko'ya başını çevirip:

— Sus be! Ne bağırıyorsun! Ordudayken evleri ateşe verdiğini, soygunculuk ettiğini, masum çocukları öldürdüğünü bilmiyor muyum sanki?

Kalabalık, çemberi sıktı. Bazıları taş ve toprak atmaya başladılar.

Tseko, başını tutarak:

— Vay anacığım! diye bağırmaya başladı.

Tutsak edilenler eğilip kapana giren fareler gibi çemberin bir tarafından öbür tarafına koşuyorlardı. Milisler onları korumaya çalışıyordu.

Tseko, arada sırada hiddetlenip:

— Kombaynla ilgili olarak evime gelen sen değil miydin? diye bağırıyordu.

Tavuk bakıcısı Netsa teyze, kalabalık arasından fırladı. Dirsekleriyle milisleri dürttü ve bağırmaya başladı:

— Bırakın beni, bırakın yüzüne söyleyeyim! İlâçlanmış buğdaydan tavuklara vermemi sen söylemedin mi, cevap ver! Bak sen, sanki hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi duruyor! «Şu buğdayı piliçlere ver...» dediğini hatırlamıyor musun? Benim de aklım o kadar eriyordu işte. Alıp verdim de yüz elli tavuk, elli de kazın canına kıydım. Geber, kör olası!

Netsa teyze milislerden sıyrılıp Tseko'nun üstüne çullandı. Tseko, geri çekilerek:

— Şimdi her şeyi bana yüklüyorsunuz! diye mırıldandı.

— Hele seni koyversinler, kuduz köpek gibi parçalıyacağım. Ceza olarak verdiğim paraya değil, âdeta çocuklarım gibi yetiştirdiğim piliçlere acıyorum. Zavallılar, birer birer canverdiler. Allah belânı versin senin!

Netsa teyze Tseko'nun arkasına yumruk indirdi.

Bu, sanki köylülerin itikam almasına bir işaretti. Hepsi, suçluların üzerine yürüdü. Vasilef, heyecanlanmış ve intikam almaya susamış olan kalabalığa ellerini kaldırarak:

— Arkadaşlar! diye bağırdı. Aklınızı başınıza toplayın! Ne yapıyorsunuz? Halk adaletine itimadınız yok mu?

Ahali biraz yatıştıktan sonra Tseko, tekrar bağırmaya başladı:

— Kombaynı ateşlememizi söylüyordu!

— Yeter artık! Savcıya her şeyi söyliyeceksiniz! Haydi götürün şunları!

Milisler, kalabalık arasından kendilerine güçlükle yol açarak, tevkif edilenleri götürdüler.

51. YARIŞMA

Köylüler bütün gece uyumadılar, bütün gece kapı gıcırtısı, heyecanlı konuşmalar işitildi. Henüz şafak sökmeden, gençler, çocuklu kadınlar, yaşlılar Lika semtine doğru yollandılar. Bütün köylü Gena'nın birinci brigadasına dahil bloka yığıldı. Kombayn önce buraya gelip, buğday biçmeye başlıyacaktı.

Köylüler, aralarında münaşaka ediyorlardı:

— Kombaynla bir Rus geliyor! Onlar, böyle makineyi bizim Marin gibi ağzı süt kokanların eline hiç bırakırlar mı?

— Madem ki Ruslardan makineyi göndermelerini rica etmiş, bakarsın Dimitrof da gelir!

İnek bakıcıları da kombaynı görebilmek için davarı yakınlarda otlatıyorlardı.

Andro, arada sırada bazılarının önüne dikilip çalım satıyordu:

— Hayvan bakıyorsak, hayvan değiliz ya... Biz de görelim! Bizim de hakkımız var!

Andro'nun, Dokuz Eylülden sonra halk düşmanlarının tutuklanmasına katıldığını hatırlatmak istediğini anlıyorlardı. Ne memurdu, ne de parti onu işle görevlendirmişti; kendi başına belediyeye gidiyor, orada yatıp kalkıyordu. Tevkif veya araştırma lâfı olunca: «Onların otuz iki dişini de biliyorum, analarını ağlatacağım!» diye söylemeye başlıyor ve sevinçle yerinden fırlıyordu. Gerçekten de Börek'lerin evinde saklı mal, Mirasçılarda buğday, sabık jandarmalarda silâh buluyordu.

Hristo dede, havalar ısınmaya başlayınca, buğdayın boylandığını görmek için koyun sürüsüyle hep bloklar yanından geçmeye bakıyordu. Koyunlar otlarken o, sopasına dayanıyor, piposunu çekerek, kırda çalışan kooperatörlere bakıyordu. Kombayn geleceğini öğrenince, geceliyecekmiş gibi sürüsünü blokun bir kenarına salıverdi.

Konuşmak için sebep arayan Kazağa kalbini döktü:

— Allaha çok şükür, bu günleri de görebildim. İnsanlar kardeş gibi beraber çalışıyor... Şimdi ölsem de, gözlerim açık gitmiyecek.

Tarlaları birbir süzen Kazak, yanına oturarak, onu teskin etmeye çalıştı:

— Hristo dede, ölmeye acele etme, daha ne harikalar göreceksin!

— İnsanların bir arada çalıştıklarını görmem bana yeter. Ölsem de, göremediğim şeyleri görebilmek için, açık gözle öleceğim.

— Hiç olmazsa kombaynı gör... Demet yapmaktan, harman dövmekten kurtulduk artık...

Hristo dede, heyecanla yüzünü doğuya çevirerek:

— Eh, Rusya, yine Rusya! Öbürleri, yeni bir savaş çıkarmayı düşünürken, Rusya, dünyayı savaştan ve acılardan kurtarmaya çalışıyor ...Ama doğrusunu söyliyeyim bu ovaya, bu buğdaya baktıkça, ölmek istemiyorum. Kombaynın ne olduğunu göreyim de o zaman...

— Ama, Hristo dede, faşizm zamanında: «Hürriyeti bir görsem, o vakit ölsem de canım yanmıyacak...» diyordun.

— Doğru... Öyleydi.

— Oysa hürriyet gelince: «Sosyalizmi göreyim, o zaman gözlerimi yumacağım» diye konuşmaya başladın. Hristo dede, acele etme. İyi günler ileride. O vakit: «Hristo dede, sen artık ihtiyarsın, senden hiçbir şey istemiyoruz, hiçbir şeye el sürmiyeceksin. Evinde otur, istediğini ye, arzu ettiğin gibi giyin, mağaza açık. Canın ne isterse onu yap, istediğin kadar gez...» diyeceğiz.

— Kim? Ben gezmeye mi gideyim? Hristo dede, bir dakika dahi işsiz duramaz. Mezarda bile rahat duramam. Nefesim tükeninceye kadar çalışacağım. Yorulunca yanınıza oturup size şarkılar söyliyeceğim. Sen ne zannediyorsun?

●

Kooperatif gençlerine şehirden yardımcılar geldi. Fabrikalardan genç işçiler tatilde olan üniversiteliler ve öğrenciler yardıma koştular. Onların çoğu eline ömründe orak almamıştı, fakat yarışı kazanmak azmiyle yanan köydeki arkadaşlarına yardıma geldiler. Bazıları demet taşıyor, bazıları da demet bağlamak için uzun sap ayırıyordu. Bazıları ise, beceriklilik bakımından köy gençlerin-

den geri kalmıyor, diğerleri de çabucak orağı kavrayıp yerli arkadaşlarına ayak uyduruyordu.

Köy gençleri, tarlanın bir ucundan ilerlemeye koyuldular, böylece yarışma başladı.

Gençler, bir buçuk saat içinde kuvvetlerini ölçmek istiyorlardı, Uzun boylu Stefan bir grup genç le birlikte söğüt ağaçları altında ip hazırlamaya gitti. Üniversite öğrencilerinden, kırmızı hasır şapkalı Jana, grubun önderiydi. Bağlayıcılar ve taşıyıcılar yerlerini almışlardı. Hücum iyi teşkilâtlandırılmıştı. Partizanlar, taşlar ve kayalıklar üzerinde emeklemişler de, şimdi onlar mı bu düz tarlada kendilerine yol açamayacaklar?

Birdenbire bir feryat işitiliyor.

Stajyer eczacı Lena, parmağını sıkarak:

— Eyvah, çok acıyor, biraz ultraseptil bulun! diye yaygara koparıyor.

Bir mendille kızın parmağını sardılar. İş, daha süratli bir şekilde devam etti. Gençler, yarışı kazanmak için elden geleni yapıyorlar. Kâh birileri, kâh öbürleri ilerliyor.

Birinci brigadadan orakçılar, boyunlarını büküp onlara şaşıyorlar. Sabahleyin gençler hiç hoşlarına gitmemişti. Onlar sanki panayıra çıkmışlardı. Şimdi bu kuvveti nerden aldılar?

Uzun bacaklı bir delikanlı yetişti. Gena'nın karşısına dikildi ve bir solukta gençlerin kendisine dediklerini söyledi:

— Kombayn gelene kadar, iki saat yarışacağız. Şimdi saat on, demek ki saat on ikide kimin ne iş bitirdiği belli olacak...

Yaşlı kooperatörler telâşa düştüler. Çocuklara mı boyun eğecekler?

Uzun bacaklı genç, gülerek döndü. Yarışma kabul edilmiş demek. O vakte kadar görülmedik bir yarışma başladı.

— Stefan, ip ver!

Şehirliler:

— Jana-a-a, su ver! İçimiz yandı! diye bağırmaya başladılar. Nerde kaldı bu kız, boğuldu mu, ne oldu?

Kızgın güneş, şehirli gençlere ve yarışmanın gecikmesine sebep oluyor. Yaşlılar, kızıl bayrağın dalgalandığı yola daha çabuk çıkacaklar. Böylece bayrağı onlar alacak.

Gençler ekibinden:

— Alacakları olsun! diye sesler işitiliyor.

Hayır! Gençlerin yanakları gibi kırmızı bu bayrak onlara verilmiyecek. Şehirli gençler daha çabuk çalışmaya başlıyorlar, ağrıları unutuyorlar. Onlar artık ne ellerini, ne ayaklarını hissediyorlar. Ter damlaları gözlerine giriyor. Buğdaydan başka hiçbir şey görmüyorlar. Orak çatırdıyor mu çatırdıyor... Deyan, arada sırada doğrularak alın terini siliyor. Uzun boylu Stefan söğüt altına bağ almaya gidiyor, aynı zamanda birinci brigadanın ne yaptığını izliyor. Bir ara henüz çıkıma varmadan brigadadan bir grup ayrılıyor ve demetleri yığmaya başlıyor...

Uzun boylu Stefan, koşarak Deyan'ın yanına geliyor ve meseleyi anlatıyor, ama Deyan sakince elini sallıyarak:

— Varsınlar demetleri taşısınlar! Bizim başka taktiğimiz var! Önce birinci çıkmak, sonra da onları geride bırakmak!

Gençler yeniden hücuma geçiyor. Çıkıma aşağı yukarı yirmi metre kalıyor. En çok elli dakika sonra yaban armuduna konmuş olan bayrağa ulaşacaklar. Fakat öbürleri de süratle ilerliyorlar. Temenujka'nın önderliğindeki sol taraftakiler, bayrağa doğru yollandı; fakat orada beyaz baş örtüsüy-

le bir kadın, kayık gibi dalgaları yarıyor ve artık bayrağa yaklaşıyor.

Tam bu anda Deyan sanki «ileri» kumandası verdi ve onun partizanları hücuma atıldılar... Temenujka, kızıl bayrağı yakaladı. Yüzü ter içindeydi. Gözleri sevinçten parlıyordu. Soluğu kesilmiş, konuşamıyordu. Beyaz baş örtülü kadın da sadece bir saniye sonra karşısına dikildi, fakat iş işten geçmişti. Temenujka, artık bayrağın sapını yakalamış, başkasına vermeye niyeti yoktu. Ana elini, kızının küçük tombul eli altına koydu ve gülümsedi. Bu, kızının zaferini gören ananın mesut tebessümüydü.

52. MİSAFİRLER

Şoseden çocukların sesleri işitildi:

— Geliyor-o-or!

— Geliyor, geliyo-o-r!

Gittikçe kuvvetlenen gürültü dikkati çekiyordu. Şehirden gelen şosede, atı dörtnala süren ve boynuna sarılmış olan biri bu tarafa doğru geliyordu. Atlı, tecrübeli bir yarışçı gibi hendeği atladı ve Kazağın önünde durdu. Kanter ve toz içinde kalan delikanlı:

— Geliyorlar! dedi ve Kazağa bir pusula uzattıktan sonra attan indi. Ancak o zaman bu gencin Srındak olduğunu anladılar.

Kazak pusulayı açarken yüzünde merak, korku gibi, ifadeler okundu, nihayet, gözleri etrafında sadece incecik iki kavis ve mesut bir tebessüm belirdi. Sonra sesi bütün ovayı çınlattı:

— Orakları atın! Hepiniz buraya gelin!

Tsero pınarı semtinde çalışan gençler koşarak yetiştiler. Kazağı çepeçevre sardılar. Kazak, ciddi

bir tavırla pusulayı açtı ve yüksek sesle okumaya başladı:

— Pusulayı şehirden agronom yollamış. Dinleyin: «Sovyet arkadaşları, kooperatifimizi ziyaret etmeye davet ettim. Hazırlık yapın. Demiref.»

Birdenbire sürekli alkışlar işitildi. Gençler şapkalarını havaya atmaya başladılar. Sonra yine Kazağın sesi işitildi:

— Köyde karşılama töreni yapılacak!

Kâh bir, kâh öbür tarafa başını çevirerek, sakince:

— Brigada yönetmenleri ve manga başıları azıcık yanımda kalsın... sözlerini ekledi.

Hürriyet gününde Sovyet tanklarının göründüğü şoseden kombaynın uğultusu işitilince, tam blokun önüne, yol üzerine Lenin ve Dimitrof'un portreleri, yeşillik ve kır çiçekleriyle süslenmiş bir tak yerleştirildi. Burada: «Hoş geldiniz kardeşler!», «Yardımınıza candan teşekkür ederiz!» şiarları göze çarpıyordu. Buraya gelenler takın etrafını sardılar. Hepsinin gözleri uğultunun işitildiği tarafa çevrilmişti. Bakır renkli buğday sanki okyanus gemisinden dalgalanıyormuş gibi dalgalanıyordu.

Temenujka, yaklaşmakta olan bir yaz borasından sallanır gibi sallanan bloka gözlerini dikmiş buğdaylar arasındaki patikadan koşuyordu. Koşarken kırmızı baş örtüsü sallanıyor, saçları gözlerini kapıyor, buğday başakları kollarına batıyor. Nihayet kombaynı görüyor. İşte Marin de, erginleşmiş. Temenujka kollarını açarak:

— Marin! diye bağırıyor.

Marin, makineyi durduruyor, yere atlıyor, Temenujka onun boynuna sarılıyor.

Kombayn yine hareket ediyor. Temenujka, sevinç içinde Marin'in yanına oturmuş duruyor. Marin dümenin başında.

Kombayn buğday tarlasına giriyor.

Kooperatörler, rıhtımdaki karşılayıcılar gibi yeşil ovaya dizilmiş duruyorlar.

Kombayn gürliyerek yaklaştı. Köylülerin heyecanı gittikçe arttı. Birdenbire:

— Marin!... Marin'e bakın! Bizim Marin sürüyor! diye heyecanlı sesler işitildi.

Gerçekten Marin, kollarını sıvamış, temiz mavi işçi gömleği giymiş, kombaynın dümenine sımsıkı sarılmıştı.

Marin'in anası hıçkırarak:

— Eyvah, nereye çıkmış? Düşerse, altında kalacak, diye seslendi.

Fakat Marin bu sözleri işitmedi. Gözlerini ileriye, buğday tarlasına dikmiş, dümeni çeviriyordu. Arkasında, ondan daha yüksek ve daha tıknaz, geniş yüzlü bir teknisyen duruyordu.

Buraya toplanmış olan halk kombaynın, buğday tarlasına girmesi için yol açmıyor.

Bazıları, motorun önündeki yazıyı okumaya çalışıyor, diğerleri binmek istiyorlar, ama Marin müsaade etmiyor.

Marin kombaynı durdurdu ve aşağıya indi.

— Merhaba! diyerek oradakilerin ellerini sıktı. Arkadaşlarından bazıları onu kucakladı.

Anası, boynuna sarılarak:

— Ah, benim evlâdım! diye ağlamaya başladı. Bilsen bu gece ne fena rüya gördüm... İyi ki sağ salim döndün... Artık rüyalara inanmam...

Başını Temenujka'ya doğru çevirmiş olan Marin:

— Hayat güzel olacak! cevabını verdi ve kalabalığın arasından sıyrılıp, Temenujka'nın yanına gitti. Konuşmaya henüz vakit bulamamışlardı.

Klâkson sesi işitildi ve bir otomobil yavaş yavaş kalabalığı yardı. Kazakla Deyan hemen araba-

ya doğru koştu. Kaza komitesi arabasından Goranof ve misafirler indi. Ordakiler «ura-a-a» diye bağırmaya başladılar. Müzik başladı. Kalabalık, konukları çiçek yağmuruna tuttu. Birdenbire konukları kucakladılar ve yukarı atmaya başladılar. Misafirler arasında yarı asker kıyafetli ve göğsünde orak çekiçli küçük yıldızıyle iriyarı bir sovyet kolhozcusu, iki yanında ise kısa boylu ve sanki yıllarca yeraltında çalışmış gibi yüzü esmer, yaşlı bir adam iri yapılı, parlak gözlü, iki yanağında gamzesi olan bir kız bulunuyordu. Halk «Dostluk, dostluk, dostluk» sadalarıyle onları yukarı atıyordu. Eski gelenek üzere yeni elbiselerini giymiş Hristo dede, onları tuz ekmek ve şarapla karşıladı.

Gene güler yüzle kadınlar arasından ileri çıktı ve konukların omuzlarına güzel işlenmiş ipekli peşkir koydu, kıza da işlenmiş bir Bulgar gömleği hediye etti. Hristo dede kısa bir nutuk söyledi.

Misafirler onu alkışladılar, sonra da kucakladılar.

Gençler:

— Bak, sen, biz onunla alay ediyorduk, ama iyi iş bitirdi! diye fısıldamaya başladılar.

Bundan sonra Deyan konuşmaya başladı:

— Dokuz Eylülde bizi siyasi serbestliği getirdiniz, şimdi de ekonomik bakımdan yardım ediyorsunuz..

Köylüler heyecanlandı, yeniden kıymetli konukları kaparak, yukarıya kaldırdı.

Kombayn, buğday tarlasına girmeye hazır bir durumda blokun kenarında duruyordu.

Gürlemeyi işitir işitmez ve mayıs böceği gibi ufukta beliren kombaynı görür görmez Mito doğruldu. Kamaraş, kolu kesilmiş gibi orağı yere düşürdü ve başını kaldırdı. Mito şaşa kaldı. Sanki Hitlercilere ateş püskürten katüsalardan biri geli-

yordu. Karşısına çıkmak kimin haddine? Makine yaklaştığı zaman Mito, elindeki orağı fırlattı ve Kamaraş'ın ardından yürüdü. Kamaraş:

— Ne diye boş yere gayret sarfedelim? Bu devle başa çıkamayız, dedi.

Misafirler arabadan inince Mito, büsbütün mağlup olmuştu. Rus konukları karşısına çıkmaya utandı. Ne yapmıştı? Bunca Sovyet ve Bulgar askerinin kanı sayesinde elde edilenden, kaçmış olduğu düşüncesinden titremeye başladı. Savaşlardan sonra sağ salim kalan kahramanlar gibi dönüp kooperatifin başına geçeceği yerde, kaçtı, mevzileri teslim etti. Mito, Rus albayının: «En korkunç savaşın yapıldığı anda cepheden kaçmak, hainliktir» sözlerini hatırlıyordu. Kendi de aynı şeyi yapmadı mı? Burada, düşmanlarla savaşırken, kendisi kaçtı. Kulakların yanına gitti, karısını kovdu, küçük bir toprak parçası üzerinde yalnız başına kaldı. Şayet Rus kolhozcusu ona: «Senin toprağın nerede?» diye sorarsa, bu cılız tarlayı ona nasıl gösterecek, şimdiye kadar yapmış olduğunu nasıl söyliyecek? Mito, uzaklara bakıyor. Adamın: «Peki burada cephe askerleriniz yok mu?» diye soracağından korkuyordu.

Gerçekten Zarço, koşarak onun yanına geldi ve koluna girip:

— Mito amca, gel... Konuklar seni görmek istiyorlar, dedi. Gena abla ve Hristo dede oradalar, cephe askeri olarak seni de soruyorlar...

Mito, âdeta kaçar gibi oldu:

— Bırak beni, ben... Utanıyorum!

Fakat bu anda Kazağın kızı Kunka yetişti :

— Mito amca,gel, onlar konuklarımız...

Mito, ona bakıyor ve heyecanını zaptedemidu. Onları yakından görmek istiyordu. Kalbine kuvvetli, güzel bir şeyin gireceğini hissediyordu,

ama nasıl, ne gözle onlara bakacak? Bu sırada Temenujka ve Marin pirinç tarlasından yetiştiler.

— Baba, gelsene, yabani gibi kaçma... Arkadaşlar seni görmek istiyorlar.

— Korkma seni kandırmıyacaklar. Biz, kooperatifte olmadığını onlara söyledik artık.

— Aah, yaptığınız işe bak... Beni rezil etmişsiniz.

Mito, orak elinde, ova sıçanının deliğe gizlenmek istediği gibi tarlasına doğru koşmaya başladı. Fakat birkaç adım sonra konuklar karşısına dikiliverdi. Gena, onlarla yakın dost gibi konuşuyordu. Cepheye gitmemiş olmasına rağmen ortak bir dil bulmuştu. Şakalaşıyorlardı. Oysa Mito? Bildiği lisanını unutmuş, dilini yutmuştu.

— Zdrastvuy, tavariş! diye selâmladı. Mito, onun sıcak, dostane elini sıkarak ileri doğru sürüklediğini hissetti.

Artık direnmiyor, cephede Bulgar askerlerinin Sovyet kumandanlığına güvendikleri gibi, ona güevniyordu.

Kombayn artık buğday tarlasına girmişti. Silindir, başakları kavrıyor, bıçaklar vızlıyor, nakletme şeridi başakları taşıyor, onlar da küçük balıklar gibi zıplıyarak, derin yuvarlakta kayboluyorlardı. Mito Sovyet kolhozcusunun bakışlarından utanmış olarak yürüyordu. Fakat kısa zamanda makine, misafirlerin sesindeki samimiyet, onun kalbini okşadı. Mito, makinenin beş metre genişliğinde buğdayı nasıl biçtiğini, kamyonun kombayna nasıl yaklaştığını, depo açılıp buğdayın kamyona aktığını, sonra kamyonun uzaklaştığını makinenin çalışmaya devam ettiğini ve buğday tarlasını çarçabuk biçtiğini hayretle seyrediyordu. Kooperatörlerin, karısının, kızının ve Boyan'ın dedikleri doğruymuş.

Mito, Gena'nın Rus kızıyle konuşmasını dinliyordu.

— Tamam, tamam, erken ektik, kar topladık, muzır otları temizledik, ilâçladık...

Gena'nın yaptığı bütün işler Mito'nun aklından geçiyordu. Gena'yı haklı buluyor, kendini suçlu, beceriksiz hissediyordu.

Kazakla konuşan Rus kolhozcusu, başını Mito'ya çevirdi ve dostça:

— E, nasıl, kombaynı beğendiniz mi? diye sordu.

Mito, «evet» anlamında başını sallıyor ve bir an önce sıvışmaya bakıyordu. Kolhozcu, hayret içinde, makinenin arkasından yürüyen bir grup köylüyle konuşmaya başlayınca Mito, Kazağa:

— Bana bak, Kazak, rica ederim, bu işte ayıp mayıp yok, şimdi de ben yalvarıyorum. Şu kombaynı benim tarlaya da salın. Olan oldu artık! diye yalvarmaya başladı.

Mito, sapsarı kesilmiş, elini göğsüne koymuştu. Kazak, hafifçe gülümsedi:

— Mito, bu iş böyle olmaz!

— Ama her şey bitti artık... Sınır yok, artık hiç bir zaman ayrılmıyacağım...

Kazağın arkasında duran Kamaraş:

— Benimkini de biçin! diye seslendi. Bundan sonra özel çiftçilerden müteşekkil bir grup bir ağızdan:

— Bizimkine de! diye haykırdı.

— Arkadaşlar, böyle şey olmaz! Toprak önceden düzlenmeli, makine sizin zannettiğiniz gibi sınırlar arasından geçemez ki... Dilekçe verin ancak gelecek yıl bu işi yapabiliriz...

Köylüler, bu cevaptan memnun değildiler. Misafir onları öylesine mest etmişti ki, bu anda onun yanında bulunmak, onunla beraber yürümek, canı

yürekten konuşmak, kalbinin içine nüfuz eden, her şeyi anlıyan onun samimi bakışı karşısında mahcup olmamaya çalışıyorlardı.

Kamyonlar buğdayı harmana taşıyorlardı. Mito, büyük yığından bir avuç alarak:

— Neşo'nun harman makinesi gibi taneleri kırmıyor! dedi.

Köylüler onun avucuna bakıyor ve ne söyliyeceğini işitmek istiyorlardı. Mito, köyün en iyi çiftçilerinden biriydi. Buğday hakkında fikri önemliydi. Mito:

— Kovada en az on beş kilo var! Hem de iri taneli! dedi.

Kooperatörler arabaları yüklüyor, koskoca bir kervan meydana getiriliyordu. Önde bir bayrak dalgalanıyordu. Devlet teslimatı kafilesi yola çıkmaya hazırlanıyordu. Arabalardan birine yazılmış olan: «İlk buğday devlete» şiarı artık Mito'yu da hiddetlendirmiyordu.

Kamaraş, gittikçe artan buğday yığınına doğru başını sallıyarak:

— Devlete de var, onlara da! diye söyleniyordu.

— Böyle bereket şimdiye kadar görmedim... Sonu yok bu buğdayın...

Kazak, yığınların yanına konmuş kantarı ayarlıyordu.

Gençler, kendi bloklarından alınan buğday dolu çuvalları bir yere yerleştiriyorlardı.

Zarço, dirsekleriyle kalabalık arasından kendine yol açarak:

— Başkan yoldaş, gel bakalım yarışı kim kazanıyor? Birinci brigada mı, yoksa gençler mi? dedi.

Arkasından gelen Temenujka ile Kunka:

— Birinci brigada ne kadar buğday elde etti? diye seslendi.

— Dekardan üçyüzseksen kilo. Birinci brigada vaadini yerine getirdi, bakalım siz ne yapmışsınız?

Kalabalık arasından gençlerin sesleri işitildi:

— Kantarı yoklayın!

Kazak, sert sert:

— Rica ederim, kantar ayarlanmış! cevabını verdi ve çuvalları yerleştirerek tartmaya başladı.

Temenujka ile Kunka sabırsızlıkla:

— Yüz, iki yüz! diye sesli bağırıyordu.

Kazak, buğdayın artmakta olan ağırlığından titremeye başladı. Kantarın topuzu çizgiden çizgiye geçiyordu.

Kazak ciddiyetle:

— Şaka etmeyin! diye bağırdı. Sakın her hangi biriniz ayağını kantara koymuş olmasın!

— Biraz daha çek! Şimdi geri çek! diye sesler işitiliyordu.

Nihayet Kazak, kantarın topuzunu yerleştirdi.

Her taraftan:

— Ne kadar! diye sesler işitildi.

Uzun boylu Stefan itirazda bulundu:

— Üç yüz mü? Olamaz! Burada bir dalavere var!

Kazak, cebini karıştırarak gözlüğünü aradı:

— Durun... ben bakayım! Ben de sizin aklınıza uydum da Dimitrof yoldaşa yazmanıza müsaade ettim...

Kombaynı Rus teknisyeni sürüyordu. Bu anda Marin yetişti ve alay olsun diye kendi gözlüklerini Kazağınkilerin üzerine koydu.

— Siz benimle alay ediyorsunuz, ama vaadinizi yerine getirmemişsiniz, göreceksiniz gününüzü..

Toprağı da geri alacak, sizi de pîliçler gibi dağıtacağız...

Kazak başını eğip, gözlerini açtı. Ama gözlerine inanmıyormuş gibi donakaldı. Gözlüğünü kâh indiriyor, kâh yeniden koyuyor ve yüzünden kâh tebessüm, kâh karanlık bir gölge beliriyordu.

Temenujka, kalabalıktan sıyrılarak:

— Durun be, arkadaşlar, durun anlaşalım! diye seslendi.

Dikkatle kantara baktı. Birdenbire başını kaldırarak:

— Acaba hakikat mı bu? dedi. Sevincinden az kaldı bayılacaktı. Yine eğildi, kantara baktı ve yay gibi arkadaşlarının kollarına atıldı:

— Dörtyüzbeş kilo... Dörtyüzbeş! diye tekrarlayıp Kunka'yı kucaklıyor ve öpüyordu.

Marin de, kantardan uzaklaşarak:

— İyi bak, başkan yoldaş, sonra yalan söylüyoruz demiyesin! sözlerini ekledi.

— İyi de, gördüm... dörtyüzbeş kilo.

Kazak bu sözleri fısıldarcasına söyledi. Sanki gözlerine inanmıyordu. Birdenbire yaklaşmakta olan Mito'ya baktı. Kazak gururla elini onun omuzuna koyarak:

— Sen de bak, Mito! Şaka maka yok! diye bağırdı.

Mito eğildi, her hangi biri ayağını kantara koymuş olmasın, diye iyice yoklamak için etrafına bakındı, uzun uzadıya kantara baktı ve başını çevirip inledi:

— E-e, başka çare yok, kurtuluş burada...

Gözlerini yalvarırcasına Kazağa dikti. Onun bu bakışında, yeniden kooperatif üyesi olmak arzusu okunuyordu. Kazak da vaktiyle haklı olduğunu ispat edebildiği için memnundu. Gençler, en

büyük bayramlarını kutluyormuş gibi şapkalarını havaya fırlatıyor, yürekten seviniyorlardı.

— Birinci brigadayı geride bıraktık... Ura-a-a!

Kunka, heyecandan Zarço'nun kollarına arasına ne vakit ve nasıl düştüğünü farkedemedi ve şimdi yanağındaki kırmızı lekeyi siliyordu. Kombaynın bulunduğu taraftan Deyan, koşarak yetişti. Kazak, daha uzaktan muzafferane bir tavırla ona elini salladı:

— Vaadini yerine, hattâ fazlasıyle yerine getirdiler... Gençler şaka etmiyor hey!

Gençler, Deyan'ı kucaklayarak: «Be-re-pe-ka... Di-mit-rof!» sedalarıyle altı okka yapmaya başladılar.

Deyan, gençlerin ellerinden kurtularak:

— Partinin size olan itimadını desteklediniz! Gelecek yıl daha fazla yer vereceğiz, siz de daha büyük başarılara ulaşacaksınız! diye bağırdı ve güler yüzle köye yollandı:

— Dimitrof yoldaşa telgrafla bildireceğim...

Şehre giden şosede ilk kervan ilerliyordu. Kervanın başında bulunan kamyonda kızıl bayrak dalgalanıyor, bando marş çalıyordu.

53. YİNE EVDE

Ilık sonbahar, ağaçların yapraklarını yaldızladı; bayırlar alacalandı, çalılar gümüş örümcek ağlarıyle kaplandı. Köye taze ekmek ve pişmiş mısır kokusu yayıldı. Köy yeniden canlandı. Sokaklarda şarkılar ve yüksek konuşmalar işitilmeye başladı. Okul çanı yeniden çınladı. Saman, kuru ot, mısır sapları yayılmış sokaklarda arabalar, hemen hemen sessizce hareket ediyordu. Sakin, bulutsuz, güneşten gökyüzü parıl parıl parlıyordu. İnsanlar henüz daha dışarıda yazlıklarda yatıyorlardı.

Gena, babasının evinde daha fazla kalamazdı. Gençlerin şarkılarından geceleri rahatsız oluyordu. Bir akşam kırdan dönerken evine saptı. Ne diye fazla üzülsün sanki? Mito, oraktan sonra iyice yola geldi. Kombayn, mülkiyetine bağlıyan son bağlarını da çözüverdi. Konuklar kalbini öylesine sarstılar ki, yaptığından utanıyor, kooperatörlerin önünde kendini kabahatli hissediyor, karısına, yalvaran ve yardım isteyen gözlerle bakıyordu. Karısını kırda, bir delikanlının sevgilisini beklediği gibi bekliyor ve heyecanla: «Gena, rica ederim, git onlara söyle... Başka çıkar yol yok artık, beni kabul etsinler!» diyordu. Gena, koperatife yeniden kabul olunması için Mito'nun Kazağa yalvardığını biliyordu, fakat idare heyeti, henüz daha erken olduğunu zannediyordu.

Gena, Mito'ya:

— Sen git! diyerek, anlamamazlığa geliyordu çünkü insanlar arasına dönmeye nasıl can attığını onun ağzından işitmek hoşuna gidiyordu.

— Gittim, ama Kazak hep geri atıyor. «Dilekçe ver, meseleni görüşürüz...» diyor. İşte, dilekçeyi vereli bir ay oldu, ama bir türlü halletmiyorlar ki. Ekim zamanı geliyor...

Onlar Gena'ya, Mito'nun ve ondan sonra sunulan diğer yirmi kişinin dilekçelerini gösterdiler. Gena, gülümsedi ve omuz silkerek:

— Sizin bileceğiniz iş! dedi.

— Hayır, öyle değil! Şimdi söz senin! Onu kabul edersek, öbür meseleyi, yani sizin meselenizi de halletmiş oluyoruz!

Gena, ailesine karşı gösterdikleri ilgiyi kavrıyarak, sâf bir tebessümle:

— Kabul edin! sözlerini ekledi ve acele acele dışarıya çıktı.

O günden itibaren Gena, aile ocağı düşünce-

leriyle yaşamaya başladı. Bu akşam kati adımlarla kendi evine yollandı, hafifçe kapıyı açtı ve içeri girdi: Ocakta ateş yanıyor, sadece alevler duvarda dolaşıyordu. Gena, heyecanla içeri girdi, etrafına bakındı ve her şeyin çok değerli olduğunu hissetti. Üç ayaklı iskemleye doyasıya oturmak, kollarını uzatıp ısınmak, sonra yerinden fırlayıp evine kendi bildiği gibi çeki düzen vermek geçiyordu içinden. Tabakların parıltısı, köşelerde alaca karanlık, her şey onu heyecanlandırıyordu.

— Bu insanlar nerede acaba? diyerek etrafına bakındı, ellerinin şunu bunu toplayıp yerine koyduğunu hissedemedi.

Suağacını ve bakırları kaptı, arkasından kapıyı çekerek sokağa çıktı. Bakırların sesinden etrafa hoş bir melodi yayılıyordu.

Mito, Kamaraş'lardan eve dönünce, maharetli birinin öteberiyi topladığını farketti... «Acaba Gena gelmiş olmasın?» diye şüphelendi. Temenujka'nın işi değildi bu. Yalnız Gena, yeşil tabağı sergenin ortasına koyuyordu. Mito ,ne kadar da Temenujka'ya: «Anan çotrayı şuraya koyuyordu!» diye hatırlattıysa. Temenujka, aldırış etmiyordu. Onun sözlerine pek önem vermiyor, az çok evde bir düzen olsun diye çabalıyordu.

Mito, bu akşam Gena'nın eve geleceğine emindi. Şurayı burayı topladı, sonra usturayı çıkardı ve bilemeğe koyuldu. Son zamanlarda gün aşırı tıraş oluyor, yeni paltosunu giyiyor ve hep Gena'yı bekliyordu.

Ortalık artık kararmıştı. Köy merkezinden gençler yüksek sesle konuşarak dağılmaya başladılar. Sadece bazı duvar diplerinde veya avlu kapısı önünde sevişen çiftler kucaklaşıyordu. İtsko'yu kucaklamış olan Gena, babasının evinden çıkarak sokakta acele acele yürümeye başladı. Hafifçe rüz-

gâr esiyor, yaprakları etrafa dağıtıyor. Toplanmış olan meyvalardan hafifliyen dallar sallanıyor, ayrılığın ağırlığını defeden Gena da, sevincinden sallana sallana yürüyor. Sevişen çiftler irkiliyor, Gena heyecanlanıyor. Artık hiç birşey görmüyor, rüzgarın uğultusunu, düşen yaprakların hışırdamasını, köpeklerin havlamasını işitmiyor. Evinin ışıklı pencereleri gözleri önünde canlanıyor. Kalbi ferahlıyor, içindeki tozları süpüren fırtına kopuyor. Gena, artık kendi evi önünde. Açık kapıdan giriyor ve karşısına, tıraş olmuş, yeni elbiselerini giymiş Mito çıkıyor. Gena, yanından geçiyor, çocuğunu yatağa bırakıyor.

Bakışları karşılaşıyor.

Mito, sevinç içinde omuzundan yakalıyor:

— Gena, geldin mi artık?

Gena:

— O-o-oh! diye derin bir nefes alıyor ve kendini onun kollarına salıveriyor. Mito, şaşkın bir halde sadece saçlarını karıştırıyor.

Yatakta oturan İtsko:

— Anne! diye seslendi ve Gena irkilerek, başını çevirdi. Çocuk parmakları arasından kurnazca ona bakıyor ve gözlerini dikerek:

— Ne yapıyorsunuz? diye sordu.

Gena, kapıya doğru baktı ve çarpmakta olan kalbi üzerinde duran Mito'nun elini sıkarak:

— Şimdi, işin içinden çıkabilirsen çık bakalım! diye seslendi ve yataktan inmeye çalışan İtsko'yu kucağına aldı.

Mito, kapının açık olduğunu ve konuştuklarını dışarıdan işitebileceğini sezmiyerek:

— Gena, göreceksin! dedi. Neye muktedir olduğumuzu anlıyacaklar... Sen sadece ne yapılması lâzım olduğunu söyle. Gena, her dediğini yapacağım... Şimdiden sonra sen söyleyeceksin...

Boyan'la Temenujka eve döndükleri vakit analarını görünce, öyle sevinçli bir yaygara kopardılar ki, az sonra bütün komşuları başlarına topladılar.

Mito, ateşin sıcaklığını ancak bu akşam hissetti, yemeği tatlı, uykusu rahattı. Sabahleyin erkenden, Gena'yı uyandırmasın diye sessizce yataktan kalktı, avluya çıktı ve gençliğinde olduğu gibi ıslık çalmaya başladı. Komşular pencerelerden bakarak: «E, şükür, mademki Mito yeniden ıslık çalmaya başladı, demek ki işler yolunda» diye fısıldamaya başladılar.

Mito, tarlasından aldığı buğdayı çuvallara doldurdu, ambara on sepet kadar mısır döktü. Yapılacak başka işi de kalmadı. «Mito, seni kabul ettik! Hadi bakalım artık hiç bir zaman geri çekinmeyi düşünme!» diyecekleri günü sabırsızlıkla bekliyordu. Sadece affetsinler de neye muktedir olduğunu görecekler...

Mito'nun hayatında en büyük bayram günü nihayet geldi.

Mito, lâhana fıçısını mahzende tamir ederken, henüz kaoperatif avlusundan dönen Gena, alacalı baş örtüsünü, saçlarını düzeltiyor ve kendi kendine: «Bak, neye benziyorum?» diyordu. Kızarmış yanaklarını elledi, bir an tereddüt içinde kaldı, sonra çabucak baş örtüsünü bağladı, ceketini iliklediı ve mahzene bir göz attı:

— Daha ne oyalanıyorsun? Giyinsene, elâlem gelecek!

Başka defa olsaydı Mito, Gena'nın sözlerine hiç kulak asmıyacaktı. Yemekten dahi vazgeçip, başlamış olduğu işi bitirecekti. Oysa şimdi yüzüne, saçlarına, elbiselerine yapışmış tahta parçalarını ve örümcek ağlarını silkerek, dışarı çıktı. Bugün kooperatif, üyelerine yiyecek dağıtacaktı. Bun-

dan dolayı ne sebepten bayramlık elbiselerini giymesi lâzım geldiğini anlamıyordu, ama madem ki karısı yalvarıyor, onu dinlemesi lâzım. Gerçekten onda, Gena'nın arzu ettiği değişiklik olmuştu.

●

Kooperatif binası tarafında düğün alayına benzer kalabalık belirdi. Sanki bir değil, aynı günde evlenmeyi kararlaştıran birçok kızın çeyizi kaldırılıyordu. Önce köy bandosu göründü. Sıbin Kosto ve çingene Rüstem de buradaydı. Kooperatife girdikten sonra eski zanaatından vazgeçen, fakat özel olarak bu gün için yine Davulcu Toşo, Davulu vuruyordu. Bazı defa yalnız başına köy meydanında ve meyhanelerde çalgı çalan Rüstem, şimdi hem çalıyor, hem de oynuyordu. Çalgıcıların ardından, zengin bir kaynatayı andıran Kazak, Deyan, Stoyan, kooperatifin bütün idare heyeti yürüyordu. Onların arkasından da, buğday çuvalları, ve yiyecek dolu arabalar ...Her arabada genç kız ve delikanlılar kurula kurula oturuyorlardı. Köyün merkezine doğru şarkı sesleri çalgıcıları bastırdı. Avlu kapılarını ağzına kadar açmış olan kooperatörler, alayın onlara uğramasını bekliyorlardı. Fakat alay, kestirme bir sokağa saptı, bütün hayat boyunca hatırlanacak büyük bir olayın baş gösterdiği tanıdık bir eve doğru yollandı.

Kooperatörler:

— Önce Gena'lara gidecekler, Mito da kooperatife sapasağlam inansın! diye aralarında konuşuyor ve kervanın arkasına takılıyorlardı.

Gena, dışarıya çıktı, avlu kapısını açtı ve mesut bir tebessümle beklemeye koyuldu. Mito, hayret içinde evin eşiğinde kaldı. Alay, yarım daire çizen Kazağın el işareti üzerine avluya giriverdi.

Arabalar, bir kavis şeklinde dizilip, yazlığa yanaştılar. Birinci araba tam kapı önünde durdu. Gençler arabadan atladılar. Temenujka, Marin, Kunka ve Zarço, önceden hazırlanmış olan bir plân üzerine arabaları boşaltmaya başladılar.

— Söyle, Mito ağabey, buğdayı nereye dökelim?

Ne yapacağını şaşıran Mito:

— Ama nasıl olur? Bütün bunlar hep bize mi? diye mırıldandı. Sonra çuvalları birer birer alıp, dikkatle evine yerleştirmeye başladı. Kendi tarlalarından aldığı küçük ve acıklı çuvallar diğerleri arasında kayboldu. Mito şaşakaldı. Koyacak yer yoktu artık. Oysa, tıkabasa buğdayla dolu arabalar sıra bekliyordu.

Mito, aynı zamanda misafir ve yatak odası olarak kullanılan odasının kapısını açarak:

— Odaya dökün! dedi.

Gençler, ellerinde kova, şinik ve bakırlarla buğdayı alıp, Gena'nın önceki gün sabunla yıkamış olduğu sarı tahta döşemeye döküyorlardı. Mito'nun evi buğday, yulaf ve arpayla doldu. Gençler, başka yiyecek maddelerini taşıyorlardı. Mito, buğdayı avuçlarına alıyor, ellerini dirseklerine kadar sokuyor, parmakları arasından eliyor, şaşakalmış bir halde:

— Burada yalan yok... Aynı buğdaydan! Devletin vermiş oldukları iyisinden de iyisi! diye kendi kendine konuşuyordu.

Boşalan buğday arabası bir kenara çekildi. Onun yerine ikincisi, mısır dolu araba geldi. Heyecana kapılan Mito, beline kadar batmış olduğu buğday yığınından çıkarak, mısır ambarına doğru yürüdü. Mito'nun kalbi tarif edilmez bir sevinçle doldu. Şaşkın şaşkın bakıyor ve ne yapacağını bilmiyordu.

Gençler:

— Mito ağabey, pirinci nereye dökelim? diye seslendiler.

Temenujka, babasının kolundan çekerek:

— Baba! Sana soruyoruz! sözlerini ekledi.

Zarço, şaka tarzında:

— Madem ki adamcağızın yeri yok, geri çevirelim! dedi.

Mito, kendine geldi ve gayri ihtiyari:

— Ne dediniz! Pirinç mi? Onu... şuraya tavana yayacağız... kurusun! diye cevap verdi. Sonra avucuna biraz pirinç aldı, yaladı, çiğnedi ve sanki rüya olmadığına inanmış gibi, çuvalı omuzladı ve tavana çıkardı. Onun bu hareketini seyreden kooperatörler gülmeye başladılar. Mito, memnun, tavandan indi, ama kapı önünde, üçüncü bir araba gördü. Arabada, bir toklu kucaklamış ve piposunu çeken Hristo dede oturmuş duruyordu. Hristo dede, tokluyu Mito'ya uzatarak:

— Bu da sizin! dedi.

Mito, tereddüt içinde tokluyu aldı, çocuk gibi kucakladı ve omuzlarını kaldırıp Gena'ya vermeye hazırlandı. Arabanın öbür tarafından atlıyan Boyan, tokluyu, babasının elinden kavradı. Bir mısır koçanı göstererek, bahçeye doğru götürdü. Gençler ise, yapağı, şeker pancarı, keten, fasulye, gündöndü, peynir indiriyorlardı. Hiçbir zaman böyle bir şey beklemiyen Mito, şaşkın şaşkın olduğu yerde duruyor ve etrafına bakınıyordu. Gena gururla emir veriyordu. Odaları, sundurma, tavan, mahzen dolup taştı. Mito, bakıyor ve gözleri yaşarıyordu. Kimse görmesin diye başını bir yana çeviriyordu.

Arabalar boşaldıktan sonra Kazak, Mito'nun yanına gitti:

— Mito, haydi hayırlısı, tebrik ederim! diye-

rek elini sıktı. Seni artık kooperatife kabul ettik!

Sonra Gena ve Temenujka'nın ellerini sıkarak:

— Haydi sofranız bol olsun! sözlerini ekledi, işte, para biriktirme cüzdanınızı da veriyorum.

Mito, yeniden koperatife kabul edildiğini öğrenince sevincinden ne yapacağını şaşırdı. Para biriktirme cüzdanını da görünce büsbütün dili tutuldu. Gena, cüzdanı açtı, yüzü güldü ve gururla kocasına uzattı. Demek ki Gena cüzdanı Mito'ya teslim ediyor. Mito, sıkılganlıkla cüzdana bir göz attı ve soğuk bir sesle:

— Nasıl olur, o kadar çok para... diye fısıldadı.

Kazak:

— Hesapları yaptıktan sonra, daha da alırsınız belki, daha az olmıyacak ama! dedi.

Mito, tasarruf cüzdanını karısına uzatarak:

— Al! Bu paralar bizim! dedi.

Parti sekreteri Deyan, Mito'nun yanına geldi. Mito, mahçup bir eda ile:

— Benim işim, Peyço'nun işine benzedi. Toprak yüzünden karımı da, ailemi de kaybedecektim! diye fısıldadı.

Deyan, tebrik ederek, hayallere kapılarak:

— Bu sadece başlangıç! dedi. İleri yürümemiz lâzım!

Mito, olgunlaşmıştı. Şaşkınlığı, güvensizliği yenilmişti. Deyan'ın sözlerinden sonra sevinci kat kat arttı. Kalbinin derinliklerinden gelen bir açıklamada bulunuyormuş gibi:

— Kardeşim, mesele hesapta değil, insanda! dedi. Bir tek yolumuz var!

Müzik çalmaya başladılar. Mito'nun avlusunda, gençler hora oynamaya başladılar. Kazak ve Deyan, horanın başına geçip avlu kapısından sokağa doğru çıktı. Oynıyanlar arasında, arada sıra-

da çizmelerini yere vurup bağıran Kazak seçiliyordu. Hora oynıyanlar yeniden üst kapıdan, avluya girince, Gena kollarını sıvıyarak evden fırladı, Mito'yu yakaladı. Fakat Miot, henüz sıkılganlığından kurtulamadığı için geri çekildi. Gena, brigadasındaki arkadaşları arasına katıldı. Gençler, Mito'nun, horaya cesaret edemediğini görünce, onu çembere aldılar:

— Şimdi bayramımız var! İyi oyuncu olduğunu biliyoruz...

Mito'nun sıkılganlığı birdenbire kayboldu. Çalgıcılar riçenitsa çalmaya başladılar. Kunka, eline bir mendil alarak, onun etrafında zıplamaya başladı. Mito, kıza baktıktan sonra, oyuna başlıyacağı sırada, karşısına dikilen Kazak:

— Mito, ha şimdi göreyim seni... bizden yana mısın, karşı mısın? diye seslendi.

Sanki bir fırtına Mito'yu yukarı kaldırdı da yeniden salıverdi.

— Au-rup! Hadi bakalım! diye bağırıp, sanki yere basmıyormuş gibi hafifçe parmakları üzerinde oynamaya başladı.

Kazak, çizmeleriyle ağır ağır yere vurarak bağırıyordu. Mito, sanki yalınayak kor üzerinde zıplıyormuş gibi, küçük adımlarla oynuyordu. Tempoyu süratlendiriyor, arada sırada çömeliyor ve ritmik bir şekilde bağırıyordu. Çalgıcılar solo çalarak dinlenmeye çalışıyorlar, ama oyuncular yorulmuyordu. Kâh Kotso Sıbin'in zurnası ortalığı çınlatıyor, kâh Rüstem'in klârneti titrek sesiyle etrafa yayılıyor, kâh Toşo amcanın davulu işitiliyordu. Mito, oyunu kesmeden ceketini çıkardı ve hayretle bakan Temenujka'nın kucağına attı. Kazak, alnındaki teri sildi, fakat teslim olmadı. Oyuncuların nefesi gittikçe sıklaştı.

Kamaraş, kendinin de zıpladığını hissedemiyerek:

— Mito, dayan bakalım! diye haykırdı.

İki oyuncu heyecanla kâh birini, kâh öbürünü alkışlayan seyirciler tarafından teşvik ediliyordu. Nihayet Kazak sapsarı kesildi, yorgunluktan nefes alamaz oldu. Kooperatörler, artık büsbütün kuvvetsiz kaldığını zannederek, müziği durdurmak istediler; ama Kazak, temponun hızlandırılması için elini salladı. Çalgıcılar işareti anlıyarak, zor oynanabilen bir tempo tutturdular. Kazak, hızla oyuna atıldı; fakat Mito, uçuyor, hiç bir şeyi görmüyor, sadece gülümsüyordu. Arada sırada sıçrıyor, bir müddet sanki dinleniyormuş gibi çömelerek oynuyor, birdenbire havaya fırlıyordu. Kazak takatten düşüyordu. Köylüler arasında: «İhu-u-u» diye bir ses işitildi ve elinde beyaz bir peşkir sallayan Gena, Mito ve Kazağı ayırmak istiyormuş gibi, aralarına giriverdi. Peşkiri, başının üzerinde âdeta bir bayrak gibi sallıyarak, kocasının karşısında deli gibi oynamaya başladı. Kazak, kurtularak geri çekildi. Mito, sevincinden vücudunu bükerek oyuna devam etti. Düğününden bu yana karısiyle oynamamıştı. Büyük heyecandan başı hafifçe dönmeye başladı. Kollarının, ayaklarının, gözlerinin hareketlerinde, yüzünün her titremesinde büyük samimiyet, sevinç seziliyordu. Gena'nın tuttuğu yönü ve adımları izliyerek, daha güzel oynamaya başladı, kendini daha kuvvetli hissetti.

Sundurma tarafında, mesut bir şekilde başlarını birbirine dayamış olan Marin ve Temenujka görünüyordu.

Alay Mito'nun avlusundan çıkıp, diğer evlere de sevinç ve yeni hayat götürünce Mito, uzun zaman şaşkın gibi sundurmada durdu. Gözleri önüne uzaktaki bloklar, kooperatifin yeni binaları, ba-

yırlardaki koyun ağılları, işletmenin bütün toprakları geliyordu. İlk defa olarak az bir zaman için ayrı kalan sevdiği kadına yeniden âşık olduğu gibi, farkına varmaksızın bütün kalbiyle ısınmaya başladığı koperatif tarlalarında, kendi toprağını görüyordu. Yanına dönmüş olan sevdiği kadının, onun kalbinde fedakârlık duyguları uyandırdığı gibi, bu ortak toprak da onun içinde, ebedi hasretlik duyguları ve herhangi biri ona el uzattığı takdirde var kuvvetiyle savaşmak ve hayatını feda etmek hazırlığı uyandırıyordu.

SON

Stoyan Daskalof, 22 Ağustos 1909'da Bulgaristan'ın Lilyaçe köyünde doğmuştur. Kendi köyünde iki yıl öğretmenlik yaptıktan sonra Şumnu'da Öğretmen Enstitüsünde okuyup yeniden öğretmenliğe başlamıştır. Ama baştaki yöneticiler «komünist» olduğu gerekçesiyle öğretmenliğine son vermişlerdir. Bu arada çeşitli dergi ve gazetelerde ilk yazılarını yayınlayan Daskalof, hikâyelerini iki kitapta topladı. Daha sonra çıkardığı «**Magdina Çuka**» adlı eseriyle **İlimler Akademisi Ödülü**'nü kazandı.

Askeri yazar olarak Vatan Savaşına katılan Daskalof, «**Kahramanlara Çiçekler**», «**Barışçıl Çiziler**» adlarındaki hikâye kitaplarını ve «Asker Karısı» adlı romanını yayımladı.

Dokuz Eylül'den sonra Daskalof, **Yazarlar Birliği Ödülü**'nü kazanan «**Yol**» adlı romanını çıkarmıştır. Bu dev romanın ikinci 5, son cildi de 10 yıl sonra yayınlanmıştır.

Tarım işletmelerinin birleştirilmesi yıllarında uzun süre köyde kalan Stoyan Daskalof, bu sıralarda «**Büyük Mücadele**» adlı romanını yazdı. («**Büyük Mücadele**» Georgi Dimitrof Ödülü'nü kazanmıştır.) Daha sonra bu romanın metni üzerinde «**Dönüm**» piyesini ve «**Dolambaçlı Yol**» filminin senaryosunu hazırladı.

HABORA
kitabevi

kapak baskı basımevi 263807

35 lira